

Bd 98001

ÎNMORMÎNTAREA

3.5654 dublet

LA

ROMĂNI

STUDIŪ ETNOGRAFICŪ

DE

S. FL. MARIANŪ

MEMBRU ALŪ ACADEMIEI ROMÂNE.

M4343

EDIȚIUNEA ACADEMIEI ROMÂNE.

BUCURESCI

LITO-TIPOGRAFIA CAROL GÖBL

16, STRADA DÓMNEI, 16

1892.

CONTROL 1953

BIBLIOT
COTA

UNIVERSITARĂ

35.654

1956

B.C.U. BUCURESTI

C114343

PRECVÎNTARE.

La compunerea opului de față am avut în vedere numai datinele și credințele Românilor din toate provinciile, în cari locuesc aceștia.

Totuși, dându în decursul cercetărilor mele peste unele datine și credințe parte romane, parte de altă origine, dar cari sémână cu ale Românilor, nu m'am putut oprî de a nu le reproduce și pre acelea.

Astă-felū presintezū on. publicū cetitorū și pre acestū opū alū meū, mulțămîndū în același timpū tuturorū P. T. domnī, cari aū avutū deosebita bunăvoință de a contribuî la completarea lui.

Sucēva în 1/13 Octombre, 1892.

AUTORULŪ.

I

SEMNE DE MÔRTE.

Môrtea rară când se arată ómeniloră pe neașteptate și pe nesciute ca să le curme firulă vieții, ci ea, după credința și spusa Româniloră, tot-deauna dă de scire mai de nainte prin diferite semne atătă némuriloră celoră mai de aprópe câtă și celui ce are să móră, că în scurtă timpă va veni la dînsulă ca să-î iea sufletulă, și abia după aceea se arată și ea singură.

Semnele cele mai remarcabile și tot-odată și cele mai respândite, de pe cară poporulă română pretinde a cunósce, că numai decăt trebuie să móră cine-va din acea casă, la care saă împrejurulă căreia se întemplă, sunt următórele :

Pocnirea neașteptată a unoră obiecte din casă, precum : a meseloră, a scauneloră, a lăișiloră, a paturiloră, a lădiiloră, a stâlpiloră de la hornă, a ușeloră, a păreșiloră, a icóneloră, a oglinșiloră și a grindiloră (1) ;

(1) Credință fórte respândită atătă în Bucovina câtă și 'n cele-lalte țeri locuite de Români, după cum mi-ău împărtășită d-niă Romulă Simă, invěșitoră în Orlată și Teodoră Simonă, stud. la gimn. din Năsăudă, în Transilvania ; Măriuca Nistoră, româncă din comuna Mălină în Moldova. — Veđi și El. Sevastosă, Călătoră prin Țera-românescă, Iași, 1888, p. 65 : «Când pocnescă grindile móre cine-va». «*Șeđetórea*», revistă pentru literatură și tradițiună populare, directoră Artură Gorovei, an. I. Fălticeni, 1892, p. 17 : «Când pocnescă în casă nu-î a bine.»

Stricarea de sine și momentană a sticlelor, a blidelor, a oțelurilor, a tingirilor, precum și a altor obiecte din casă (1);

Căderea neașteptată a unei icône sau oglinzi de pe cuișă și sfărămarea ei (2);

Deschiderea de sine a ușilor (3);

Deslipirea și căderea tencuiei de pe pereți (4);

Mieunarea neconținută și spurcarea mâțelor în casă, unde se află un bolnav, sau momentana lor perire (5);

Cântarea cocoșescă a găinelor (6);

Ragerea în mod neîndătinat a vitelor, și mai ales într'un timp nepotrivit, spre exemplu când ia pe mirésă dela părinții săi și-o ducă într'un car cu boi la bărbatul său (7);

(1) Credința Românilor din Bucovina și Transilvania, com. de d-lu Vasile Turturénu, preot în Vicovul-de-sus, districtul Rădăuși și T. Simonu: «Semn de morțe e și fenomenul miraculos de a se strica ceva, fără de a contribui cine-va la aceea. Așa d. e. de cum-va vre-un vas sau vre-un ochi de ferestră se strică ele de sine.» — Veđi și Wilh. Schmidt, *Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens*. Hermannstadt, 1866 p. 39.

(2) In Bucovina și Transilvania, veđi și Wilh. Schmidt, op. cit. p. 39.

(3) Cred. Rom. din Bucovina. — In unele părți din Moldova, «când ușa se deschide singură, însemnă că are să-ți vină cine-va.» Veđi «Șeđetőrea» an. I; Fălțiceni, 1892, p. 18.

(4) W. Schmidt, op. cit., p. 39.

(5) Cred. Rom. din Bucovina, Moldova și Transilvania, com. de d-lu T. Simonu; — «Șeđetőrea», Fălțiceni an. I., p. 19: «Când la casa gospodarului mor mâțele ori fugu, e semn rău.»

(6) S. Fl. Marianu, *Ornitologia pop. rom. t. II. Cernăuți*, 1883 p. 250. — El. Sevastosu, *Călătorii*, p. 67: «Când cântă găina ca cocoșul nu-i a bine; s'o măsură din fundul casei până la pragu, iar de vine capul, îi tai capul.» — Ionu Créngă, *Scrieri*, t. I. Iași, 1890, p. 294: «iar găinele nu mai cântă cocoșesc la casa moșnegului, să mai facă a rău; c'apoi atunci nici' dila multe nu mai aveau.» — «Șeđetőrea», Fălțiceni, an. I., p. 17. «Când găina cântă cucoșesc, nu-i a bine.» — Com. d-lu Rom. Simu: «Cântarea cocoșescă a găinei încă prevestește mari nenorociri, pôte chiar și morțe.»

(7) Cred. Rom. din Bucovina, com. de d-lu V. Turturénu, preot, și a celor din Moldova, dict. de Măriuca Nistoru din comuna Mălini: «Mi-aducă aminte că o-dată, când au scosu pe o mirésă dela părinți și-au pornit'o spre noua ei casă, a răditu unu boi și nu multu după aceea i-a muritu bărbatul.»

Urlarea saŭ hăulirea cânilorŭ. Dacă într'o casă se află unŭ bolnavŭ, care trebuie să móră, atunci cănele se apropie de casa, unde e bolnavulŭ și urlândŭ sapă saŭ celŭ puținŭ sgârie pămîntulŭ de lângă acea casă ;

De cum-va familia bolnavului nu are nici unŭ căne, atunci totŭ aceste semne se facŭ de cătră alți căni străini, cari vinŭ în ograda celui bolnavŭ dela vecini saŭ chiar și din locuri mai depărtate. Inșă cănele, care urlă, numai atunci prevestesce mórte, când își plécă capulŭ spre pămîntŭ, iar de cum-va urlândŭ își ridică capulŭ în sus, atunci prevestesce focŭ (1);

Facerea de pete negre pe mânî, cari sunt ca nisee bureți, și cari în ținutulŭ Năsăudului din Transilvania se numescŭ „*strelici*“ (2);

Baterea ochiului de mai multe ori și în mai multe res-timpuri (3);

Visarea de arături, gropi și morminte próspete, apoi apă turbure, luminări stinse, vite tăiate, saŭ când în visŭ îlŭ veđi pe unulŭ îmbrăcatŭ în vestminte negre (4);

Căderea dințilorŭ în visŭ, cu cătŭ simțesci că te dóre mai tare dintele, ce-lŭ visezî că-ți cade, și cu cătŭ ți se pare că-ți curge mai multŭ sânge, cu atâta mai de aprópe îți va fi celŭ ce are să móră (5);

(1) Cred. Rom. din Bucovina, Transilvania și Moldova, com. de d-lŭ Rom. Simŭ; T. Simonŭ; dict. de M. Nistorŭ; — Veđi și W. Schmidt, op. cit. p. 38; El. Sevastosŭ, Călătorii, p. 65 «Când urlă cănele iar e semnŭ de mórte.»

(2) Cred. Rom. din Bucovina, Transilvania și Moldova, com. de d-lŭ T. Simonŭ; veđi și El. Sevastosŭ, Călătorii p. 66: «Când se facŭ pete negre pe mână, móre cine-va din némurî.»

(3) Cred. Rom. din Bucovina.

(4) Pretutindene în Bucovina și Transilvania, com. de d-lŭ T. Simonŭ; veđi și W. Schmidt, op. cit. p. 38.

(5) Cred. Rom. din Bucovina și Transilvania, com. de d-lŭ T. Simonŭ; veđi și W. Schmidt, op. cit. p. 39.

Curgerea sângelui din nas (1) ;

Durerea inimei fără să scii de ce, precum și când te bate foarte tare somnul prin mai multe zile și nopți de-a rândul (2) ;

Cântarea cucuveiceii sau bufniței mai ales ziua pe casă sau în nemijlocita apropiere a acesteia, precum : pe poartă, pe cumpăna fântânei, pe șură sau grajdii sau pe un pom din grădină (3).

Dintre toate semnele, câte s'au înșiratu până aicea, cari prevestesc că va muri cine-va din familie sau dintre nemurile cele mai de-aprope nici unul nu e așa de temut ca cântarea cucuveiceii, numită altmintrelea în unele părți, precum bună-ora în ținutul Năsăudului din Transilvania, și *pasărea morților* (4), de ore-ce la casa, unde cântă acesta, trebuie, după credința Românilor, numai decât să móră cine-va.

Dovadă despre această credință foarte răspândită în toate ținuturile locuite de Români, avem, între altele, și următoarele versuri scose dintr'un bocet din comuna Crasna, districtul Storjinefului, în Bucovina :

Trage, trage clopoțelū,
Că-ți mai vine-unū suflețelū ;
Trage trage totū cu jale,
Să s'audă până'n vale ;
Căci așa s'a întemplatū
După cum a fostū cântatū,
Cucoveica cobitóre
Și de rău prevestitóre. (5)

(1) «Șeșetóra» Fălticeni, 1892, p. 19: «Când îți curge sânge din nas, îți va muri o rudă.»

(2) Cred. Rom. din Bucovina.

(3) S. Fl. Marianu, Ornitologia, t. I., p. 197; W. Schmidt, op. cit. p. 38. Com. de d-lu T. Simonu și dict. de M. Nistoru; — «Șeșetóra», Fălticeni an. I., p. 18: «Când pe o casă va cânta cucuvéua, trebuie să móră din acea casă cine-va.»

(4) Com. de d-lu T. Simonu.

(5) T. T. Burada, Datinele poporului român la înmormintări. Iași 1882. p. 141.

Apoi și ună cântecă *macedo-română* din Crușova, care sună precum urmază :

Cucuvéuă 'nbufinată
Ș'nu t'afliă d'iu t'ai aflată !
Ci ești ahât blăstîmată
Ș'ahât multă 'nfărmecată ?..
Pi care casă ai stată
Ș'pi cai ugîac ai cântată,
Dit thimelliu s'au răvăită
Ș'ómiî-lli toți au murită !
Cas'acea ci te alinași
După cînări di cântași,
Era unui celnică mare,
Ci oî-le 'llî n'avea misurare,
Ș'irghileie cu dioți,
Ci-și páscea pi tu livăđi;
Calli cu iépe misticate
Și mule multu mușate
Avea hilli, avea nuróri ;
Toți cu fete ș'cu feciori.
Pi casă, de anda 'llî cântași,
Par'că strof-lu illi băgași,
Oî-le illi se'ngălbeziră
Ș' pân' de una illi supsiră
Mule ș'calli tu'nă muceră
Păscêndu se'nfărmăcară
Iepile se'nsărcinară
Ș' tu fitalliu tóte crepară,
Tihusiră hilli, nuróri,
Cu fete, cu toți feciori,
Giucară până putură
Ș' toți sum loc ascumți fură !

Cucuvaie înbufinată,
Să nu te fi aflată de unde te-ai
aflată ! (1)
De ce ești atătă de blăstemată
Și atătă de multă întristătore ?..
Casa pe care ai stată
Și coșulă pe care ai cântată,
Până 'n temelie s'au dărămată,
Și ómenii toți au murită !
Casa aceea pe care te suiși
De cântași după cină
Era a unui mare proprietară de oi,
Ale căruî oî erau nenumărate ;
(Avea) și ergheliă cu *gardiani* (2),
Carî pásceaă prin liveđi ;
Cai și iépe la ună locă (amestecați),
Și catări fôrte frumoși.
Avea fiî, avea nuróri,
Toți cu fete și cu feciori.
Pe casă de când îi cântași,
Par'că i-ai adusă nefericirea,
Oile i se 'ngălbejiră
Și pân' la una-î muriră.
Catării și cai într'o mlaștină
Păscêndă se otrăviră.
Iepele rêmase însărcinate
Și la fêtare tóte crăpară.
Ofticară fiî, nuróri,
Cu fete, cu toți feciori
Zăcură până putură,
Și toți sub pămîntă fură ascunși !

(1) Adică: n'ai mai fi fostă pe lumea asta.

(2) Cai, carî păzescă turma de cai.

Cas'armase pundicsită
Și di ómeñi ni-mutrită ;
Pân'căđù și s'fece pade
Și criscù ierbă și livade!...

Casa rămase deșartă
Și de ómeñi neprivită ;
Până căđù și se făcù câmpù
Și crescù érbă și livede ! (1)

Acéstă credință însă nu e proprie numai Românilor, ci ea se află și la alte popóre atâtú din vechime câtú și din timpul presentú.

Romani, bună óră, consideraú cânteculú acestei paseri nocturne de cea mai înfiorátore prevestire. Étä ce ne spune naturalistulú Pliniú în privința acésta:

«Funebra și mai cu sémă la auspiciile publice urgisita cucuveică se ține la locurí deșerte, nu numai desolate, ci și înfiorátore și nestrăbătute. Unú monștru nocturnú, care nu se aude cântândú, ci numai geméndú. De aceea, când se arată ea în orașe, și mai alesú điuă, acéstă împrejurare se consideră ca cea mai înfiorátore prevestire (2).»

Iar poetulú Ovidiú đice :

«Se preface într'o pasere urâtă, prevestitóre a unei scárbe mari, cucoveica (buha) leneșă, care este o prevestire îngrozitóre pentru muritorí!» (3)

Dintre popórele de origină străină, cari aú aceeași credință despre cântatulú cucoveiceí, ca și Românií, amintescú aici numai pe *Rutenií din Bucovina* (4).

Afară de semnele înșirate până aici mai sunt încă și multe altele, dintre cari unele se arată nu numai némurilorú ci chiar și celui ce are să móră.

(1) Dr. M. G. Obedenarú, Texte macedo-române, basme și poesii populare de la Crușova. Publicate după manuscriptele originale, de prof. I. Bianú Bucuresci, 1891, p. 196.

(2) Hist. nat. lib. X. c. XVI.

(3) Met. V. 550 :

Foedaque fit volueris, venturi nuntia luctus,

Ignavus bubo dirum mortalibus omen.

(4) R. H. Kaindl und Al. Manastyrski, Die Rutenen in der Bucovina, II Theil. Czernowitz, 1890, p. 40.

La aceste din urmă se numără mai cu sémă cântarea cucului și visurile.

Cucul, după credința Românilor, e o pasere misterioasă, ce are tainice legături cu sörtea omului. Glasulü sėu, când ilü auđi äntäia örä primăvara cântändü, menesce tot-deauna a bine, când resună de a drépta auđului său în față, și din potrivă menesce tot-deauna a rău său chiar a mörte, când resună în stânga său în spate.

Și cum că întru adevėrö glasulü cucului auđitü în spate menesce nu numai a rău, și chiar și a mörte, ne dovedesce următorulü pasagiü, pre care ilü scótemü dintr'unü bocetü din Bucovina :

Mėi femee, draga mea,
Draga mea, iubita mea,
Cucu 'n spate m'a cântatü
Și mörtea m'a săgetatü (1).

Ba cuculü, atâtü după credința Românilorü din *Bucovina*, câtü și a celorü din *Moldova* și *Țera-Românescă*, menesce a rău încă și atunci, când cântă pe virvulü casei, înaintea său în nemijlocita apropiere a acesteia, precum pe fântänă, pe unü clăoiü de fėnü său otavă, apoi pe tóca din clopotnița bisericeii și pe crucile din ținterimü (2).

Unü cântecü din *Țera-Românescă* ne spune cu privire la acéstă împrejurare următóarele :

Cântă cuculü sus pe möră
Marinü trage ca să möră,
Cântă cuculü sus pe cruce
Pe Marinü la grópă-lü duce.
Rėmăi maică sănėtósă,
Eü mă ducü ca să-mi facü casă.

(1) S. Fl. Marianü, *Ornitologia* t. I, p. 20 și 21.

(2) Com. de mai mulți Români din Bucovina, apoi dict. de M. Nistorü, Romăncă din Mălini, și Anița Pletosü, Romăncă din Rădășeni, amėndouė comunele acestea în Moldova, județulü Sucėva, plaiulü Muntele.

Ad'o sapă și o lopată
Să-mi facă casă 'ntunecată ;
Ad'o teslă și-o mistrie.
Să-mi facă casă de vecie ! . . . (1)

Iar o baladă din *Bucovina* ne spune, între altele, și acestea :

Cântă cuculă sus pe casă,
Vălenașu stă mortu pe masă,
Cântă cuculă pe fântână,
La Vălenu la capu lumină ;
Cântă cuculă sus pe fenu,
Din Vălenu curge veninu,
Cântă cuculă pe otavă,
Din Vălenu curge otravă ;
Cântă cuculă sus pe cruce,
Vălenu de la noi se duce ;
Cântă cuculă sus pe prunu,
Unde ducă omulă celu bunu ?
Cântă cuculă jos în erbă,
Unde ducă omulă de trebă ?
Cântă cuculă sus pe nucă,
Pe Vălenu la grăpă-lă ducă ;
Cântă cuculă sus pe tócă,
Pe Vălenu la grăpă-lă plécă. . . . (2)

Dacă cine-va viséză că a vorbitu cu vre unu mortu și că mortulă respectivă l'a îndemnatu și chiebatu să mérgă acolo, unde se află elu, atunci crede poporulă că celu ce a visatú așa ceva trebuie în scurtu timpú să móră (3).

Dela acéstă credință se vede că vine apoi și datina Românilorú din unele părți ale *Moldovei* și *Țerii-Românesce* când

(1) D. Stănescu, Obiceiuri religioase, publ. în «Biserica ortodoxă română,» an IX, Bucuresci, 1885, p. 330.

(2) S. Fl. Marianu: «*Valenu*» baladă pop. publ. în «Aurora română» an. I., Cernăuți, 1881, p. 44.

(3) Veđi și «Șeđetőrea», Fălticeni, an. I., p. 18: «Când ți se pare că te strigă cine-va, nu-i a bine.»

viséză pe unŭ mortŭ în mai multe nopți de-a rëndulŭ, care-î supără, de a da a doua și dimineță o cępă de pomană și cëndŭ: «*ține de sufletulŭ cutăruia*», sau de a se pune în trei dimineți după olaltă cu spatele la feréstră și asvârlindŭ pe acésta cu mâna dréptă o cępă de-a și dice: «*cine mē bântue pre mine nóptea, să n'aibă trebă cu mine, ci cu cępa.*» Și cëndŭ aceste cuvinte credŭ că nu vorŭ visa mai multŭ. Din contră dacă nu svêrlŭ nimicŭ, se crede că din astŭ-felŭ de visuri lesne potŭ să capete bóla numită «*lipitură*» (1).

Mai departe haiducii, voinicii codrilorŭ, precum și toți bărbații cei viteji, cari în vieța lorŭ s'aŭ ocupatŭ mai multŭ cu armele, decât cu alte lucruri, când viséză că li s'a sfărmatŭ buzduganulŭ, le-a ruginitŭ pușca, li s'a ruptŭ sabia în două sau aŭ pierdutŭ oșelele dela pistóle, e unŭ semnŭ că în scurtŭ timpŭ după acésta aŭ să cadă jertfă prigonitorilorŭ lorŭ.

Ca dovadă despre acéstă credință fórté lățită la poporulŭ românŭ ne póte servi în prima linie *visulŭ lui Tudorŭ Vladimirescu*», din care reproducemŭ următóarele versuri:

Alei, maică, alei dragă!
Curëndŭ visulŭ mi-lŭ deslégă,
Că scii, maică, am visatŭ
Busduganu-mi fărâmatŭ!
Sabia cea bună, nouă,
Am visat'o ruptă în două.
Pușca mea cea ghintuită
Am visat'o ruginită.
Maică! pistólele mele
Le-am visatŭ făr' de oșele.
Apoi înc'am mai vęđutŭ
Șérpe galbénŭ prefăcutŭ,
Ce purta córne de țapŭ,
Și créstă roșie în capŭ,

(1) El Sevastosŭ, Călătoriŭ, p. 47. — G. S. Ionénŭ, Mica colecțiune de superstițiile poporului românŭ, Buzěŭ, 1888. p. 44.

Elu avea ochiü vîndătorü,
Avea graiü lingușitorü,
Și mă totü ruga mereü
Să mă ducü la cuibulü seü !...
Maică, măicușita mea !
Cum să scapü de cursa rea ?
Căci unü glasü prevestitorü
Imi totü spune c'am să morü.....

Visulü prevestitorü alü vitézului Tudorü s'a împlinitü, căci trasü fiindü într'unü chipü mișelescü în lagărulü lui Ipsilanti, șefulü volintirilorü greci, fu și mai mișelesce ucisü de aceștia (1).

Același visü și mai totü același sfêrșitü tragicü l'a avutü și *Ionü Darie*, unulü dintre haiduciü bucovineni de pe la începutulü secolului presentü. Dovadă despre acêsta avemü nu numai tradițiunea Românilorü din Bucovina, ci totü-odată și cânteculü haiducului acestuia, din care reproducemü următorele pasage :

Frunđă verde trei alunı,
Auđit'ați ómeni buni ?
Că de-asupra satului
Potera ținutului,
De'mprejurü că s'a sculatü,
Câmpü și codru-a 'ncunjuratü,
Mare numêrü că s'a strînsü,
Pe Darie l'a cuprinsü.
Darie de veste prinde
Cum că potera-lü cuprinde,
Dă să scape, dar nu póte,
Căci potera-i désă fórte,
Și se 'nfrică, se 'nspăimîntă,
Și suspină, ș'apoı cântă :
«Frunđă verde lemnü uscatü,
Astă nópte stamü culcatü

Sub tulpina unui bradü
Susü de-alü Sucevișei vadü ;
Unü somnü greü m'a 'ntîmpinatü
Și-unü visü grósnicü am visatü :
Vulturașü cu șérpe 'n gură
De-asupra de curmătură,
În sborü par' că se rotia,
Și din șérpe totü ciupia.
O! nu-i semnü de bucurie,
Ci de greü și de urgie !
Aripı negre reschirate,
Ah! sunt negrele-mi pécate ;
Vulturulü cu eioculü seü
Este grósniculü călăü ;
Éră șérpele din gură
Ștréngulü de spánzurătură,

(1) V. Alecsandri, Poesii populare ale Românilorü, Bucuresci, 1866, p. 216—217.

Să-lū sugrume pe Darie,
Ce-a trăitū în haiducie
Și-a trăitū cu harhalićū,
Ca să scape de beilicū.
Cinci pistóle d'ale mele
Le-am visatū făr' de oțele,
Semnū că voiū fi prinsū îndat'
Și spre mórte judecatū!

Hei! și pușca mea cea nouă
Am visat'o ruptă 'n douē.
Astū-felū și viața mea
Se va rupe, vaī de ea!
Ce să facū, ce să gândescū,
Să mă scapū, să mă 'ndosescū?
Căci poteră multă vine
Să mă iea legatū pre mine!

Și într'adevărū că nu multū după visarea acestui visū
îngrozitorū

Potirașii se slobodū
Și mi-lū légă cotū la cotū
Și-lū ducū la 'nchisóre 'ndată
Ca să-ī facă judecată.

Iar scurtū după acésta, scosū fiindū din închisóre,

Intre panțiri mi se duce,
Séra că să nu-lū apuce,
Sus la culmea délului,
Sus de-asupra satului
Și-ī se face judecată
Și-astū-felū viața i se gată,

spînduratū fiindū pe imașulū satului seū natalū *Marginea* sub
délulū *Iederii* (1).

Tóte semnele acestea, câte s'aū înșiratū în capitolulū de față,
facū pe cei mai mulți inși a crede, că numai decât trebuie să
se bolnăvescă și să móră cine-va din mijloculū lorū. Și de cum-
va unulū saū altulū dintre familianți e acuma bolnavū, atunci
nimeni nu mai stă la îndoélă că respectivulū are să móră.

Dar tocmai acéstă credință deșartă, a cărei obârșie ori-
ginală se pierde în cea mai profundă întunecime a vechimii,
pe mulți inși dintre cei slabi de ângerū, îi face să se bol-
năvescă, și de cum-va sunt bolnavi, chiar să și móră.

(1) S. Fl. Marianū, Poesii populare române, t. I. Balade. Cernăuți, 1873. p.
6—15 și 193.

II

PE PATULŪ MORȚII.

Bolnăvindu-se și cădëndū cine-va la patū, astū-felū că e temere să nu mōră, nēmurile sale mai de aprōpe rarū când își iaū refugiulū la vre-unū medicū, ci ele de regulă caută singure să-lū vindece prin diferite mijlōce și lécuri de casă.

Dacă mijlōcele și lécurile întrebuiņate de dînsele nu ajutā nimicū, dacă vėdū că celū bolnavū i s'a apropiatū acum sfirșitulū saū cum se mai spune, *i s'a curmatū firulū vieții*, dacă zace troinicū, și din ce în ce prinde a-i fi totū mai răū, atunci își iaū refugiulū la diferite descāntece și *desfăcēturi* (1), cugetāndū că pōte bolnavulū a călcātū în vre-o urmă rea, saū a fostū de cine-va pocitū, saū altū-ceva i s'a întēplatū, și din cauza aceea s'a bolnăvitū.

Celū mai usitatū descāntecū la o astū-felū de întēmplare e celū de *pocitură*.

Dāmū aici unū esemlarū din acestū descāntecū, dictatū de Maria Rabulașca, romāncă și mōșă din comuna Boianū, districtulū Cernăuțului, în Bucovina:

(1) Veđi despre acēsta și Dr. Heinrich v. Wlislöcki: «Aus dem Leben der Siebenbürger Rumänen.» Hamburg, 1889, p. 30.

O purcesū N.
 Pe cale,
 Pe cărare,
 Grasă
 Și frumósă,
 Ruměná și sănětósă,
 Dar când o fostū
 La mijlocū de cale
 Și cărare
 O 'ntálnit'o
 Pocitura
 Cu pocituroiulū,
Rana
Cu rănouiulū,
 Diochióia
 Cu diochioiulū,
 Și cum o tálnit'o
 De pămîntū o trântit'o,
 Fața i-o îngălbinitū
 Ochii i-o păinginitū,
 Trupulū i-o dumnicatū,
 Carnea i-o mâncatū,
 Sănětatea i-o luatū,
 Ciasū de mórte i-o datū ;
 Ósele i-o sdrobitū,
 Sângele i-o hěutū,
 Bună de nemică o-a făcutū.
 N. o prinsū a se mnișela
 Și-a se văera
 Cu glasū mare până 'n ceriū,
 Cu lacrimi până 'n pămîntū,
 Nime n'o auđit'o,
 Nime n'o vėđut'o,
 Numai Maica Domnului
 Din pórta cerului ;
 Numai ea o auđit'o,
 Numai ea o vėđut'o.

Și la N. s'o scoboritū
 Și din gură i-o vorbitū :
 «N. ce te mnișelezi,
 Ce te văerezī,
 Cu glasū mare până 'n ceriū
 Cu lacrimi până 'n pămîntū?
 — «Da eū cum nu m'oiū mnișela,
 Și cum nu m'oiū văera,
 C'am purcesū pe cale
 Pe cărare,
 Grasă
 Și frumósă,
 Ruměná și sănětósă.
 Și când am fostū
 La mijlocū de cale,
 De cărare,
 M'o 'ntálnitū
 Pocitura
 Cu pocituroiulū,
Rana
 Cu rănouiulū,
 Diochióia
 Cu diochioiulū
 Și cum m'o tálnitū
 De pămîntū m'o trântitū,
 Fața mī-o îngălbenitū,
 Ochii mī-o păinginitū,
 Trupulū mī-o dumnicatū,
 Carnea mī-o mâncatū,
 Sănětatea mī-o luatū,
 Ciasū de mórte că mī-o datū ;
 Ósele mī-o sdrobitū,
 Sângele mī-o hěutū,
 Bună de nemică m'o făcutū.»
 — «Tacī N. nu te mnișela,
 Nu te văera
 Cu glasū mare până 'n cerū,

Cu lacrimi până 'n pământ! |
Că pocitura |
Cu pocituroiulū, |
Rana |
Cu rănoiulū, |
Diochióia, |
Cu diochiolulū |
Aū să mérgă |
In marea négră, |
C'acolo-sū doi pesci |
Cu solzii de aurū, |
Pe-aceia că i-orū găsi,

De pământū că i-orū trânti,
Fața li-orū îngălbeni,
Ochiū li-orū păingini,
Trupulū li-orū dumnica,
Carnea li-orū mânca,
Sănătatea li-orū lua,
Ciasū de mórtea că li-orū da,
Tu te-ai însănătoșa ;
Ósele li-orū sdrobi,
Sângele li-orū sorbi,
Și ție nemică nu ți-a fi!»

Rostindū descântătórea cuvintele acestea de trei orī după o-laltă unge trupulū celui bolnavū cu usturoiū pisatū saū și cu altă unsóre (1).

Dacă bolnavulū e unū feciorū holteiū saū o fată mare, orī unū bărbatū saū o nevestă tēnēră, și se presupune că cine-va din dușmănie, ură, gelosie, saū din altă causă óre-și care i-ar fi făcutū pe ursită anume, ca să móră, atunci le facū încă și *pe întorsū*, adică le descântă în apă adunată din stropi dela móră, orī în vinū, orī pe unū vestmīntū.

Iar pentru cei cuprinși de nebulie se mai cere la face-rea pe 'ntorsū încă și o găină négră, ca să fie mai de folosū (2).

Étă unulū și din mulțimea acelorū descân-tece de întór-cerea urei saū ursitei, care se descântă mai cu sémă fetelorū celorū mari și nevestelorū celorū tinere, despre cari se crede că li s'arū fi făcutū pe ursită și din cauza acésta s'aū bol-năvitū așa de tare, că nu e nici o nădejde de scăpare, dacă nu li se va desface :

(1) Cóm. de d-lū V. Turturénū, preotū.

(2) Com. de d-lū Rom. Simū, invěțătorū.

Duminică diminéță
M'am sculatū,
M'am sinicatū,
In zori,
In cântători.
Inaintea tuturorū
Ómenilorū
M'am luatū
Și-am plecatū
Pe drumulū lū Traianū
La fântâna lū Iordanū,
Ca să mă spělū,
Să mă curățescū,
Să mă limpețescū
De tótă ura,
De tótă făcătura,
De tótă aruncătura ;
De totū datulū,
De totū faptulū,
De totū aruncatulū ;
De tótă darea,
De tótă făcarea,
De tótă aruncarea,
De tótă crișcarea ;
Ca să mă curățescū
Și să mă limpețescū.
Iar când am fostū
Calea 'n jumătate
M'am trezitū
Și m'am găsitū
De picióre 'mpedicată,
De mânurī legată,
De gură amuțită,
De ochī orbită,
De nasū cârnită,
De urechī asurđită.
Nime nu m'o vėđutū,
Nime nu m'o auđitū,

Numai Maica Domnului
Sus din naltulū cerului,
Și ea cum m'o auđitū
Din gură că mi-o grăitū :
— «Ce te căinezi
Și te văirezi ?»
— «Cum nu m'oiū cântă,
Cum nu m'oiū căină,
Cum nu m'oiū vairă ?!
Că duminică deminéță
M'am sculatū,
M'am mânecatū
In zori,
In cântători.
Inaintea tuturorū
Ómenilorū
M'am luatū
Și am plecatū
Pe drumulū lū Traianū
La fântâna lū Iordanū,
Ca să mă spělū,
Să mă curățescū,
Să mă limpețescū
De tótă ura,
De tótă făcătura,
De tótă aruncătura ;
De totū datulū,
De totū faptulū,
De totū aruncatulū ;
De tótă darea,
De tótă făcarea,
De tótă aruncarea,
De tótă crișcarea ;
Ca să mă curățescū
Și să mă limpețescū.
Dar când am fostū
Calea 'n jumătate,
M'am trezitū

Și m'am găsită
De picióre 'mpedicată,
De mânuri legată,
De gură amuțită,
De ochi orbită
De nasă cărnită,
De urechi asurđită,
Bună de nemică făcută !»
— «N. nu te cântă,
Nu te căină,
Nu te văiră !
Că eă de mâna dréptă te-oiă luă,
De picióre te-oiă despiedică,
De mânuri te-oiă deslegă,
De gură te-oiă desmuți,
De ochi te-oiă desorbi,
De nasă te-oiă descărni,
De urechi te-oiă desurđi.
Și nu te cântă,
Nu te căină,
Nu te văiră,
Că eă de mâna dréptă te-oiă luă,
Cu cămașă de aură te-oiă îmbrăcă

Și fórte mândru te-oiă spělă
Și te-oiă curăți
Și te-oiă limpeđi
Și din pată mi te-oiă sculă
Și cu grebla oiă greblă
Tótă dragostea cât oiă află
Din cosițele feteloră,
Din pălăriile flăcăiloră,
Din statulă preoteseloră,
Din statulă jupâneseloră,
Din corónă împărăteseloră ;
Tóte mi le-oiă greblă
Și tóte aici în apă le-oiă adună,
Sănătate-ă căpătă.
Cine pe tine te-a vedé,
Să ă pară că sórele a răsărită.
Sórele ți s'a serie în frunte,
Doi lucéferi
In umerile obrazului,
Și luna în barbă.
Și tu-ă fi cea mai de trébă,
Mai frumósă,
Mai sănétósă și mai voiósă.»

Rostindă cuvintele acestea descântátórea spală pe fata saă nevasta bolnavă cu apă descântată pe față și crede că făcendă acésta bolnava, dacă i s'a făcută pe ursită, trebuie numai decăt să se ridice și să se însănătoșeze (1).

Altă descântecă *de desfăcută* saă *desfăcetură*, care se întrebuinteză nu numai la fetele și nevestele cele tinere, ci și la feciorii și bărbații cei tineri, sună precum urméză :

Luni diminéță m'am sculată
Și pe cale, pe cărare m'am luată,

Când am fostă la mieđă de cale
De cale și de cărare,

(1) Descânteculă acesta dict. de o Romăncă, din satulă Stulpicani, districtulă Homorului, mi l'a comunicată d-lă V. Turturénă, preotă.

M'am tâlnitū cu *Baba-órba*.
Baba-órba de mine s'a apropiatū,
De mâna dréptă m'a luatū,
In grópă cu spinī m'a aruncatū
Și cīasū de mórte că mī-a datū...
Hași, cīóră négră,
Négră, pântănógă !
Câți mătă,
Négră priscorniță !
Iea-ți urile,
Făceturile
Și-aruncăturile :
Făceturile din lună nouă,
Făceturile dela sfîrșitū,
Făceturile dela ivitū,
Făceturile mucedu,
Făceturile putrede....
Ihi ! haită négră,
Ponégră !
P'ici vinovata mea,
Cară-te de-acolea,
Și durerile îți iea !
Tóte durerile
Și urile
Și făceturile
Și-aruncăturile
Din capū
De sub capū,
Din ochī
De sub ochī,
Din nasū
De sub nasū,
Din barbă
De sub barbă,
Din pieptū
De sub pieptū,
Din mânurī și din picióre

Până 'n degetulū celū mare.
Tu, de nu mē-ī ascultă,
Durerile de nu-ī luă
Și de aici nu te-ī căra,
In pīlea gólă te-oīū desbrăcă,
Cu lanțurī de fierū te-oīū legă,
Pe ulița satulū te-oīū purtă,
Pe ulița satulū
Pân' la casa vinovatulū,
Zăvórele cele de fierū le-oīū luă
Și pre tóte le-oīū sfărmă.
Ușele cele de aramă le-oīū zdrobi,
In casa vinovatulū m'oīū vîrī,
Desbrăcându-mē
Și scoțēndu-mē :
Din ură,
Din făcetură,
Din datū,
Din faptū,
Din lucru celū necuratū !
Celū ce mī-o făcutū c'o mână
Eū îmī desfacū cu dóue,
Celū ce mī-o făcutū cu dóue
Eū îmī desfacū cu trei,
Celū ce mī-o făcutū cu trei
Eū îmī desfacū cu patru,
Celū ce mī-o făcutū cu patru
Eū îmī desfacū cu cincī,
Celū ce mī-o făcutū cu cincī
Eū îmī desfacū cu șese,
Celū ce mī-o făcutū cu șese
Eū îmī desfacū cu șapte,
Celū ce mī-o făcutū cu șapte
Eū îmī desfacū cu optū,
Celū ce mī-o făcutū cu optū
Eū îmī desfacū cu nouē,
Celū ce mī-o făcutū cu nouē

Eū îmi desfacū cu ȃcece, | Mănele să i se lege
Celū ce mī-o făcutū cu ȃcece | Şi limba'n gură să-i sece! (1)

Româncele din *Transilvania*, pe lângă diferite descântece, mai întrebuiţeză, ca ultimul mijlocū încă şi unū pravū pe care îlū daū celui bolnavū de bēutū şi pe care îlū prepară dintr'o rădēcină săpată de pe mormintulū unū copilū în Vinerea-mare sau Vinerea-sēcă (2).

Dacă nici descântecele şi nici mijloculū acesta nu i-aū ajutatū nemică, şi dacă celū bolnavū e unū bărbatū sau o muere înaintată în vîrstă şi vēdū acuma că nu mai e nici unū chipū de scăpare, însănētoşare şi rădicare, atunci şi numai atunci chiamă pe preotulū localū ca să-lū mărturisēcă şi împărtăşēcă cu sfinta taină a euharistiei său, cum se mai spune, *cu cele sfinte*, ca să nu mērgă în cea-laltă lume *negrijitū*, ci curatū şi împăcatū cu cugetulū că şi-a împlinitū până şi cea mai de pe urmă datorinţă de creştinū adevēratū (3).

Mulţi inşi şi mai alesū dintre cei mai avuţi, când se simţescū fōrte bolnavi şi vēdū că acuma-sū mai multū *c'unū piciorū în grōpă şi cu unulū afară* său, cum se mai ȃcece, că aū ajunsū *pe pragulū morţiū*, îndătinēză de a-şi face şi *sfînta taină a maslului* său *ungerea din urmă*, despre care se crede că ajută omulū bolnavū sau să mōră mai de grabă sau să se scōle.

În *Bucovina* ungera acēsta, la care ieaū parte de regulă

(1) Acestū descântecū dict. de o Româncă din Stulpicanī, mi l'a com. d-lū V. Turturēnū, preotū.

(2) Wlislōckī, op. cit. p. 30.

(3) Pretutindenī. Veăi şi D. Stănescu: «Obicieurī religiōse» publicate în «*Biserica ortodoxă română*» an. IX, Bucureşī 1885, p. 322. «Omulū încă în timpulū bōlei se îngrijesce pentru o mōrte bună să fie împăcatū cu toţi ōmenī, mărturisitū şi împărtăşitū cu sfintele taine. Elū se îngrijesce tot odată curatū, îmbrăcatū, încinsū şi încălţatū.» — Burada, Inmorm. p. 6.

celu puțină trei preoți, se face totdeauna pe cheltuela celui bolnavu său a familiei acestuia.

În unele părți din *Transilvania* însă este datină ca banii pentru maslu să se adune, chiar și pentru ómenii cei mai avuți, în biserică ori umblându din casă în casă, creșându-se căntre cei ce dau bani de milă pentru maslu mulți se voru fi aflându bun și plăcuți înaintea lui Dumnezeu, și prin urmare darulă acestora va fi luatú în considerare (1).

Mai departe se crede atât în *Bucovina*, cât și în *Moldova* și *Transilvania*, că celu ce dórme în timpulă maslului, precum și acelaia căruia îndată după ungere îi va fi mai bine, va muri de grabă. Totú așa va păși și acela, la care se va întembla ca începutulă evangheliei, ce i s'a cetitú la sfirșitú, să fie tipăritú numai cu litere negre. Din contră celu ce va fi trézú în totú decursulă maslului, iară după sfirșitulă acestuia nu i se va face de-o-dată bine ci pe 'ncetișorulú, precum și acela la care începutulă evangheliei ce i s'a cetitú pe urmă, va fi tipăritú cu litere roșii, se va însănătoșa și scula cât mai de grabă de pe *patulă durerilorú* (2).

După ce s'a mărturisitú și comunicatú cu sfintele taine respective, după ce i s'a făcutú maslu, chiamă celu bolnavú pe toți căsașii și vecinii, precum și pe toți aceia despre cari își aduce aminte că i-a nedreptățitú său i-a supératú cu ceva în viața sa și dela fie-care își iea rămasú bunú, rugându-í ca să-lú ierte. Ba adese-ori se iartă până și cu de aceia, cu cari n'a avutú nemică în tótă viața sa.

Și fie-care, vedându-lú că se află acuma pe *pragulă morții*

(1) Com. de d-lú Rom. Simú.

(2) Com. de mai mulți Români din Bucovina, apoi de d-lú Rom. Sim., din Transilvania și M. Nistorú din Moldova.—Com. de d-lú Ionică alú lui Iordachi Isacú, agricultorú în Mahala, Bucovina. «Dacă unuí bolnavú de mórte i se cöse o cămașă și i se greșesce ceva la dinsa, acela asemenea nu va muri încă lungă vreme.»

și că nu mai e nici o speranță de scăpare și însănătoșare se înduioșează și cu lacrimi în ochi îl iartă, rugându-l în același timp ca și el să-i ierte pre dînșii.

Scena acésta, a iertării și împăcării e una dintre cele mai duióse și mai pëtrundëtore, așa că până chiar și celú mai împietritú la inimă, dacá nu plânge, trebuie celú puținú să lăcrămeze, și de i-ar fi făcutú orí și ce nedreptate și rëú, trebuie să-lú ierte.

Despre celú ce nu se iartă cu cei ce le-a greșítú în vieța sa se đice că móre fórte cu anevoe. Pe când celú ce se iartă și împacă cu tótá lumea, nu se chinuesce de felú, ci numai adórme.

Cea mai mare parte de Români și cu deosebire *capii familiilor* atátú cei din vechime, câtú și cei din timpulú de față aú îndátinatú și îndátinézá, de a-și face și *diatá* saú *testamentú*, dacá sciú ceti și scrie, adică dacá sunt măcar ciș-ceva învățați, iară cei neculți, adică țeranii, lasă numai *cu limbă de mórte* ce are să se întemple cu averea lorú mișcátore și nemișcátore, dándú în acelașú timpú câte-o povățuire verbală, de carí sunt dători urmașii a se ține întocmai.

Celú pusú pe cale de a-și face *diatá*, fie în scrisú saú verbalú, se îngrijesce mai întâi, de sufletulú sëú, de *comândú* saú *comândare*, adică de tóte cheltueele trebuincióse atátú la înmormíntare câtú și mai pe urmă spre mántuirea sufletulú sëú, îndatoríndú pe moștenitorí, de a-lú căuta cu cele religióse, pentru carí se și rezervă prin acea *diatá* o parte din avere, din care nu se póte *acolosí* moștenitorulú, decât numai când își îndeplinesce dătoriile séle (1).

Punctele principale spre scopulú acesta ni le înfățișézá

(1) Veđi despre acéstá și B. P. Hasdeú, Columna lui Traianú, an IX. Noua serie, t. III. Bucuresci, 1882, p. 575.

următorea poezie poporană din *Transilvania* intitulată *testamentul soldatului* :

Dac'ași prinde a muri
Saū acei turci m'arū robī,
Te rogū, soție iubită,
Fă o rugă umilită
Pentru sufletelulū meū,
Ca să-lū ierte Dumneđeū;
Să dai popii sārindare
Și pāne la celū ce n'are (1).

Celū ce nu se interesază de sufletulū sēū și nu dispune nimicū în privința acēsta, pānă ce e încă în viēță, nu numai că e ținutū de unū omū cārpanosū și hārsitū, ci tot-d'odatā vorbitū mai pe urmă de rēū.

După ce s'a îngrijitū de sufletulū sēū precum și de tóte cheltueele, ce mai trebuescū pe urmă, restulū, ce rămāne, ilū lasă urmașilorū celorū mai de aprópe, și carī sunt în stare de a administra acelu avutū.

Diata în scrisū se face și se subsemnéză de regulă de cătră celū ce o dă, mai rare-orī de cătră unū străinū. In casulū din urmă, când se compune de cătră unū străinū, se cere ca numai decāt să fie subsemnatā atātū de celū ce o dă, cātū și de cătră doī saū patru marturī, carī nu sunt rude cu moștenitorulū.

Celū ce nu scie scrie chiamă mai āntāi pe unulū saū pe doī ómenī, carī crede elū că sunt mai cu priință și apoi în prezența acelora spune elū soției saū copiilorū sēi ce are de spusū, lāsāndu-le *cu limbă de mórte* ceea ce are de lāsātū.

In casulū din urmă se cere ca moștenitorulū saū moștenitorīi, dacā sunt mai mulți, să fie de față la facerea saū spunerea diatei. Iar dacā adevēratulū moștenitorū e din in-

(1) I. Popū Reteganulū, Trandafirī și viorele, poesiī populare. Gherla, 1884, p. 102.

têmplare dusu în călătorie sau în altu locu unde-va și nu pôte fi de față, atunci celu ce face diata nu ia în considerare absența lui , ci elu spune și în casulă acesta totu ce are de spusu.

Diata verbală a unui omu dată pe patulă morții sale se indeplinesce întocmai mai în generalu.

Fôrte rarū se ivescū certe mai pe urmă, din a cărorū cause s'ar puté nimici diata, nefiindū scrisă și acésta se întêmplă dóră numai atunci când mortulū, la facerea diatei a nesocotitū pe unulū dintre membrii familiei prin acea diată, sau când moștenitorulū nu și-ar îndeplini cu sfințenie dătoră sa, adică când ar nesocoti într'o privință sau într'alta cele ce le-a lăsatū cu limbă de mórte celū repăusatū.

Așa, bună óră, când se întêmplă că părinții lasă unuia dintre fii mai multă avere decât la alții, celū cu mai multū trebuie să facă tóte dătorăile religióse mortulū, căci cei-lalți frați sunt tot-deauna cu gura pe dînsulū, și nici că voescū să-și aducă aminte de bunulū lorū, măcarū că le-a lăsatū și lorū avere, sub cuvintū că n'a fostū dreptū la împărțelă.

In casū când adevărații moștenitori sunt încă nevîrstnici, atunci atâtū ei câtū și averea lorū se lasă a fi îngrijiți de cătră una din rudeniile mai de aprópe, fără ca acésta să fie de cătră cine-va privighiată sau să aibă a da socotelă cui-va despre cele ce le face, dar tot-odată și fără óre-și care rêsplată, ci numai atâta că se bucură de acea avere până ce crescū copiii mari și se căsătorescū.

Ruda respectivă însă, adică *epitropulū*, este îndătorită moralmente de a se îngriji de copiii orfanī și de averea acestora ca și de copiii și averea sa proprie, și a purta în același timpū grijă și de sufletulū părinților, cari l'au lăsatū cu limbă de mórte ca să fie epitropū asupra copiilorū sēi și asupra averii acestora.

Dacă celū ce se află pe patulū morții nu are copii, atunci lasă averea sa saū bisericei saū unei rude saū și altui omū străinū, însă mai tot-d'a-una cu acea adăogire ca să caute din când în când de sufletulū sēu și de a nu înstrăina averea, ce i-a lăsat'o, ci de a o da la timpulū sēu și acela la unū altulū pre care i-a spusū (1).

(1) Veđi despre acēsta și «Columna lui Traianū», an. IX, S. III, p. 574—577.

III

REPAUSAREA.

Când omul bolnav arată celor de față ființe, pre cari aceștia nu le vedă, ci numai el singur, așa spre exemplu, când spune că vede diferite figuri de ómeni, de animale și de pasări cu deosebire însă porumbi; când se ciupestă neîncetat la nas și și scobesce într'un mod iritat dinții; când se 'ntorce neconținut cu fața spre părete și caută cu ochii peste cap; sau când își îndreaptă privirea spre anumite obiecte și mult timp și-o ține ațintită spre acelea; când i se strică căutătura, i se turbură și păinginesc ochii fugindu-i în fundul capului; când prinde a i se ascuți nasul, a i se negri închieturile la degete și a i se învineți unghiile; când începe a aiura și a dice: «dați-mi straele să mă îmbracă și ciobótele să opincile să mă încalțu că vreau să mă ducă;» în fine când i se face boțu la inimă sau i se rupe de la inimă și prinde a sufla greu, atunci e un semn sigur că n'are s'o mai ducă mult, ci că în scurt timp are să móră (1).

(1) Dict. de Maria Ursaca din Vatra-Dornei precum și de alți inși din Bucovina; com. de d-lu T. Simonu din Transilvania și M. Nistoru din Malini în Moldova.

Deci cei de casă, cum vedū că nu mai e nici unū chipū de scăpare, de-arū fi orī și câtū de sēraci și nevoiași, se îngrijescū mai nainte de tóte de-o lumină de cēră galbănă, ca să aibă ce pune în mâna celui ce trage de mórte saū a i-o ține la capū pe când își va da sufletulū (1).

Și dacā, din întēmplare, nu se află nici unū străinū în casă, alérgă unulū de grabă în vecinī și dāndu-le de scire că N. trage de mórte îi rógă să vie care-va ca să-i ție lumina până ce-și va da sufletulū. Și acēsta din causă că, după credința poporului, când trage cine-va de mórte, nu e bine să-i ție lumina unulū dintre nēmurile cele mai de aprópe, pentru-cā aceluia îi e mai jale și atunci bolnavulū se chinuesce mai multū până ce móre (2), saū și din aceea că mulți inși nu potū muri până ce nu-și mai vedū o-dată pe unele rudeniī saū pe unī amicii intimī. În casulū din urmă se aducū numai decāt cei ce bolnavulū îi iubescē mai multū și-i doresce mai tare, cređēndu-se că la prima lorū vedere îndatā repāusēzā (3).

Asemenea nu póte de grabă muri, ci se muncescē și chinuescē fórtē multū și atunci, când îi ține lumina unulū pre care l'a iubitū fórtē multū în vieța sa, saū unulū pre care nu-lū póte de felū suferi. De aceea, dacā-i ține lumina și unū străinū și și atunci móre cu greū, vine altulū de i-o ține.

Acēstā credință fórtē răspānditā la poporulū românū se vede că a datū nascere urmātórei doine, care asemenea o întâlnimū mai în tóte țerile locuite de Romāni:

Frunđuliță de lámāe,
Ce-am iubitū nu-mī mai trebue,

(1) Com. de d-lū G. Tomoiagă, cantorū bis. în Sucéva.

(2) Com. de d-lū Ionică alū lui Iordachi Isacū, agricultorū din Mahala, satū în districtulū Cernăuțului.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

Nici la mórtea mea să vie
Nici lumina să mi-o ție! (1)

După ce s'au adunatu acum tóte némurile cele mai de aprópe ca să asiste la eșirea sufletului celui ce trage de mórte, precum și acela, care e menitu să-ı ție lumina, se aprinde degrabă lumina de mai nainte preparată spre acestu scopu, i se pune în mână saú i se ține la capu, după împrejurări, iară pre cei mai de aprópe ai murindului precum și pre acela, din a căruı causă nu póte să móră, fiindu-că ilu iubesce fórte multu, ilu scóte pe unu momentu, până ce își va da sufletulu, afară (2).

În unele părți ale *Bucovinei*, *Moldovei* și *Transilvaniei* i se dă murindului saú i se ține la capu numai o singură lumină de céră aprinsă (3).

În alte părți din *Bucovina* se obicinuesce a se pune în mână dréptă celui ce trage de mórte doué lumini, anume ca pre una dintre acestea să o ducă în cea lume altuia din némulu sěu saú și unu străinú, care a muritu fără de lumină, făcendú prin acésta o faptă bună și creștinéscă (4).

În ținutulú Năsăudulu din *Transilvania*, când cine-va e aprópe să móră, îngrijitorii sěi aprindú o luminiță de céră, i-o punú în mână dréptă, apoi i-o apropie cu mână cu totú de gură; de câte orı morbosulu respiră, de atâtea orı flacăra luminei se abate de la poziția sa, adică devieză, iar când flacăra a încetatú de a mai devia, atuncı e semnú învederatú că respectivulu a muritu (5).

În alte părți din *Transilvania*, cum începe bolnavulu a se

(1) Anastasia Leonescu, Doine pop. din prejurulú Săliștii lângă Sibiu, publ. în «*Familia*» an. VI. Pesta, 1870, p. 222. — Comp. și poesia pop. din «*Tomulú Iivicú*» saú Noua bibliotecă română. Cursulú 1882—83. Brașovú, 1882, p. 30.

(2) Com. de d-lú Rom. Simú, I. Georgescu și T. Simonú

(3) Burada, Inmorm. p. 7 și com. de d-lú Rom. Simú.

(4) Com. de d-lú G. Tomoiağă.

(5) Com. de d-lú T. Simonú.

lupta cu mórtea, i se acopere fața cu unŭ tulpanŭ negru, ca să nu-și pótă vedé pécatele. După aceea i se dá o lumină aprinsă în mână ca «*simbolŭ alŭ existenței trupesci*», căci nimicŭ nu e mai înfiorătorŭ pentru Româniil Transilvăneni decât aceea, când móre cine-va fără de lumină, și nici unŭ pécătŭ nu e mai mare decât a lăsa pre unŭ omŭ, fie chiar și celŭ mai înverșunatu dușmanŭ, să móră fără de lumină (1).

În unele părți din *Banatŭ* însă, când trage cine-va de mórte, fie de ori-ce categorie saŭ etate, îndată îlŭ îmbracă în schimburi curate, îlŭ încalță și-lŭ piéptănă, apoi se aprindŭ trei lumini făcute din céră și învélindu-se cu unŭ gulerŭ de pânză nouă i se punŭ în mână, ținându-le în același timpŭ o babă bêtrână cu mâna. Iar după ce i-a eșitŭ sufletulŭ se stingŭ acele lumini și se aprinde câte una de seŭ saŭ o lampă (2).

Lumina de céră aprinsă, care se ține omului, când móre, în mâna dréptă saŭ la capŭ, până ce-și dá sufletulŭ, însemnéză, după credința unorŭ Români din *Bucovina*, precum bună óră a celorŭ din Câmpulungŭ, că respectivulŭ este creștinŭ, mărturisitŭ, împărtășitŭ și împecatŭ cu tótă lumea, și ca să vadă pe unde va merge în cea-laltă lume. Alții din contră credŭ, că 'n cea-laltă lume domnesce întunericŭ grozavŭ, și de acea i se ține murindului lumina aprinsă în mână ca să nu ședă acolo pe'ntunericŭ (3), și din cauza acésta să-și prăpădescă sufletulŭ (4); érá alții spunŭ că

(1) Wislocki, op. cit. p. 30—31. — Com. de d-lŭ T. Simonŭ: «Se 'ntemplă adese-orî că din neprevedere unii morŭ fără de a li se ținé lumina. Acésta se consideră de cea mai mare nefericire. fiindŭ de părere că acésta e unŭ semnŭ învederatŭ că respectivii și în cea-laltă lume vorŭ fi lipsiți de lumină.»

(2) Com. de d-l Ioań Popovici, învățătorŭ în Opațița.

(3) Com. de d-lŭ Av. Macoveiŭ, preotŭ în Badeuți, districtulŭ Rădăuțului.

(4) Com. de M. Ursaca din Vatra-Dornei.

mortulü are să se înfățișeze înaintea lui Dumneđeü luminosü cu trupulü și cu sufletulü (1). In fine, după uniü, lumina acésta însémnă *lumina lumii*, adică Domnului nostru Is. Christosü (2).

In unele părți din *Transilvania*, precum bună órá în Or-latü și împrejurime, se crede că de aceea se pune lumină aprinsă în mâna omului ce móre, ca să nu se pótă apropia *Necuratulü* de dînsulü și pentru ca să mérgă curatü în cea-laltă lume (3).

In *Țéra-Románescă* asemenea, ca și 'n *Transilvania*, când o persónă bolnavă devine în agonia morții, i se pune în mâna dréptă o luminare de céră aprinsă, ca dându-și sfârșitulü, să nu se apropie *Duhurile necurate* de dînsulü, și pe cea-laltă lume să aibă lumină (4).

In *Moldova* la darea sufletului, saü, după cum se mai đice, la cea din urmă clipélă a vieții se pune în mâna celui ce móre o luminare de céră galbénă aprinsă, parte pentru ca sufletulü să fie întîmpinatü cu lumină la despărțirea lui de trupü (5), parte spre a nu lăsa, ca duhurile necurate să se apropie de elü, și fiindü-că cu lumina trebuie să mérgă și înaintea lui Dumneđeü pe cea lume (6).

De se întêmplă să mórá cine-va fără luminare, atunci spunü Românii din *Moldova* că *a avutü mórte întunecatä*, și fórté multü ilü căinézá bëtrâniü și bëtrânele satului pent.u acésta. Românii Moldoveni pörtă o jalnică îngrijire pentru cei re-positași fără luminare, mai alesü pentru cei înecați saü periși

(1) Com. de d-lü G. Tomoiağă, cant. bis.

(2) Cred. Rom. din Sucéva.

(3) Com. de d-lü Rom. Simü.

(4) Ionénü, op. cit. pag. 35.

(5) A. Lambriorü, *Obiceiuri și credințe la Români*; «*Imormintările*» publ. în «*Convorbiri literare,*» an IX, Iași 1875, p. 151.

(6) T. T. Burada, *Inmorm.* p. 7.

fără voe de mörte năprasnică; pentru aceea orî de câte orî s'a sfârșitū o luminare de cēră și a rēmasū numai unū căpețelū, ilū lipescū de pămîntū spre a se istovi pentru sufletele celorū adormiți fără lumină. Ei credū că sufletelorū celorū înecați nu le este datū a se bucura de lumina ȃilei, ci numai de seninulū noptilorū cu lună. De aceea bētrānele cunoscētoře de tainele obiceielorū oprescū pe nesciutorii copii de a ȃice: «*e lumină ca ȃiua,*» căci ele socotescū că auȃindū acestea cei înecați, încetēzā de a se mai bucura de lumina lunei și intrā spāriați în adāncurile întunecōse, gāndindū că i-a apucatū fără veste ȃiua (1).

Romāniī din *Bucovina* din contrā credū, că celū ce a muritū fără de lumină trebue să fi fostū fōrte pēcātosū, și de aceea n'a avutū parte de lumină, saū pōte l'a blāstematū cine-va ca să n'aibā lumină la mōrtea sa. Decī e vai și amarū de unulū ca atare, căci, dupā credinȃa unora, sufletulū respectivulū umblā orbecāndū în colo și n cōce, fără să aibā odihnā, rātācindū prin aerū și abia dupā unū timpū mai îndelungatū pōte ajunge la Dumneȃeū (2), dupā credinȃa altora însă, sufletulū unui astū-felū de omū pe cea-laltā lume neavēndū lumină, stā totū la întunericū (3), și mai pe urmă din cauza acēsta va merge de sigurū în iadū (4).

Mai departe se crede că celū ce mōre fără de lumină, acela umblā pe cea-laltā lume rātācindū prin locuri pustii și întunecōse și că nu pōte de felū eși dintr'însele, pānā ce nu-i daū nēmurile cāte o lumină de cēră de pomanā, pre care apoi, aprinȃnd'o repāusatulū cālētoresce cu ȃinsa calea cea lungā pānā ce ajunge la loculū menitū pentru odihna eternā.

(1) A. Lambriorū, op. cit. p. 151.

(2) Cred. Rom. din Ropcea, com. de I. de Cuparencu. stud. gimn.

(3) Cred. Rom. din Sucēva.

(4) Com. de d-lū G. Tomoȃagā.

Din această cauză Româniî bucovinenî se îngrijescă totă d'a-una de a avé și a ținé o lumină de cêră aprinsă la capulă murindulă, și în lipsa acesteia orî-ce altă lumină, numai ca să i se vadă când móre.

De aceea se consideră de cea măi mare nenorocire, când se întêmplă că móre ună Română în străinătate, unde nu se află nici unulă dintre némurile sale, căre să-i ție lumina când móre, să-lă îngrijescă și să-lă înmormînteze după datina strămoșescă.

Și cum că întru adevêră celă ce móre fără de lumină e consideratū de celă măi nefericitū omă de pe fața pământulă, ne încredințămă dintr'o mulțime de doine poporane și cu deosibire ostășesci.

Êtă ce ne spune în privința acêsta o doină ostășescă din *Transilvania*.

Frunță verde sălcioră,
Trage-o cătană să móră;
Și-așa trage de cu milă,
Că móre în țêră străină;
Ba móre fără lumină
Și la capă fără perină;
Și-așa trage cu năcază,
Că nu-să scândurî spre sălaşă;
Nici nu-i pânză pe obrază,
Nici îi maică cu mila
Și nici soră cu gura,
Fără dobașă cu doba,
Trîmbișășă cu trîmbișă. . . .
Nu te, maică, supêra,
Că măi moră voinici așa ! (1).

Altă doină ostășescă, totă din Transilvania, care asemenea ne 'nfățișeză marea nefericire și tânguire a celoră ce moră

(1) Dr. I. U. Iarnik și A. Bârsană, *Doine și strigături din Ardélă*. Bucuresci, 1885 p. 319.

în străinătate, și cu deosebire pe câmpul de luptă, sună precum urmază :

Pe sub umbră de sălcuță
Merge-unu' voinicu' și-o măicuță.
Voinicul merge cântându,
Maica-sa merge plângându.
Voinicul din graiu' grăia :
«Milă mi-î, maică, de tine,
Dar mai milă mi-î de mine,
Că mă duc în țeri străine,
Unde nu cunosc pe nime,
Și-oiû murî fără' de lumine
Și me' ngrópă ca pe-unu' câne.
Dar tu, maică, mori acasă
Și te'ngrópă 'n cintirimu';
Popa merge totu' cetindû
Și cantorii totu' cântându,
Clopotele strâncânindû
Și tăicuța totu' plângendu,
După min' nu plânge nime,
Numai frunța și érba,
Care-î în totă lumea» (1).

În fine a treia doină ostășescă, asemenea din Transilvania, care ne spune că unu' soldatu' chiar și 'n casulă acela când ar voi cine-va să-î aprindă o lumină și să i-o pue în mână, n'ar avé parte de dînsa, căci superiorii săi nu încuviințéză să i se țină lumină la darea sufletului său, sună precum urmază :

Frunță verde de pe Oltu,
Din anulă optu'-decî și optu' (2)
Mulți voinici sângele-și varsă
Pentru totu' nêmulu' de-acasă.

Frunță verde trei granate,
Strig'unu' căpitanu' din carte :
Haid, teciori' în șirû frumosu',
Că plecămû pe drumû în jos !

(1) V. Alesiu, Poesii populare, publ. în «Convorbiri literare» an. XXII, Bucurescî 1888, p. 691.

(2) 1888. Acestu' cântecû s'a făcutu' de cătră soldații acelu' anu' la manevrele din 1889.

Cale multă noi ne-amă dusă
 Pân' dela Turda în sus,
 Acolo ni-au suflată *rastă* (1)
 Așa vreme ca ună ciasă ;
 Acolo ni-au dată odihnă
 Așa locă ca 'ntr'o grădină.
 Și de-acolo ne-amă luată
 Pe bătutulă, dobeloră
 Spre scurtarea ăileloră ;
 Pe suflatulă trîmbiței
 Spre scurtarea vieței.
 Și când a fostă la ojină
 Mergea trupa pe odihnă,
 Când era în mieđu de nôpte,
 Merge trupa, dar nu pôte.
 Cade-ună voinicū în cărare
 Și-lă vede o fată mare,
Ce lumina-î aprindea

Și în mână ă-o punea.
 Căpitanulă o vedea
 Și din graiă așa grăia :
 «Stinge, fată, lumina,
 Oră ți-omă stinge viața ;
La cătană așa-î bine,
Să móră fără lumine,
Fără lumină de săă,
Fără omă din satulă seă,
Fără lumină de cêră,
Fără omă dintr'a lui țêră !
Dacă bătaia se gată,
Cătana vine 'ngropată,
Pe loculă unde-a picatū
Și viața și o-a datū ;
Nu ca alții 'n temeteū (2)
Și plânsă de totă nêmulă seă (3)

Cu tôte acestea însă în cele mai multe părți există cre-
 dința că ostașii, cari moră în rășboiă, capetă iertare de
 tôte pécatele (4).

În unele părți ale *Transilvaniei*, precum bună oră în Or-
 lată, unde asemenea se crede, după cum amă vădută din
 poeziile mai sus citate, că e tare rău, când cine-va la e-
 șirea sufletului *n'are parte de lumină*, este datină de a se
 face pentru celă ce a murită fără de lumină, o lumină lungă,
 care se aprinde de amêndouă capetele și astă-fefă se lipesc
 în ușa dintre despărțimentulă bărbaților și ală femeilor în
 biserică, când iese preotulă la Pașci cu domnulă Christosă (5).

(1) *Rast* cuv. germ. — odihnă.

(2) «*Temeto*», cuv. ung. — îngropătore.

(3) Ștefană Munteană, Doine și strigături culese din gura soldaților ro-
 mână din țera Ardélului. Brașovă, 1891, p. 44.

(4) Cred. Rom. din Bucovina și Transilvania, com. de d-lă Al. Boeră, stud.
 gimn.: «Despre ómenii ce moră în străini și în bătălie se crede că li se
 iartă tôte pécatele și mergă în împêrăția cerului.»

(5) Com. de d-lă Rom. Simă.

În *Moldova*, județul Sucéva, plaiul Muntele, dacă s'a întemplat să móră vre-unul fără lumină, némurile sale cele mai de aprópe: femea, mamă, soră sau vară se duce la biserică, mēsură cu feștila înălțimea ușei împērătósci dela altarū, face o lumină de lungimea acēsta și apoi o dăru-esce în ȕiua de *Vovedenie* la biserică anume ca să ardă Duminica și în sērbători pe când se liturgisese. Lumina acēsta, ce arde în ȕiua de *Vovedenie* în biserică, se crede că nu mai are sfârșitū; de aceea și mortulū, care a muritū fără lumină, capēta și are și elū lumină pe ceea-laltă lume; altmintrelea ar petrece totū la întunericū (1).

Se întemplă adese-orī că unii ómenī se chinuescū mai multe óre, ba câte o dată chiar și ȕile întregī până ce-și daū sufletulū.

Despre unulū ca atare se crede că nu póte muri de grabă din acea causă, pentru că-ī pare rēū de gospodărie, orī ilū torturēză gāndulū că trebuie numai decāt să se despărțescă de femea și copīi, în scurtū de toȕi consāngenīi și amicii, carī i-a iubitū. Unii însă sunt de părere că vaetulū și plānsetele celorū ce-lū incunjură nu-lū lasă să móră, din care causă după cum am vēđutū și mai sus, toȕi cei interesaȕi se depărtează din casă și rēmānū numai străiniī, carī îi închidū ochiī (2). Cei mai mulȕi însă credū că celū ce se chinuesce multū la mórtea sa a trebuitū să facă fórtē multe pēcate grele (3), orī a fostū de cine-va *afurisitū* (4), orī singurū s'a blăstēmatū și *afurisitū* pre sine sau a juratū pe strimbātate (5), dāndu-și sufletulū celū necuratū (6).

(1) Dict. de M. Nestorū din comuna Mālini.

(2) Com. de d-lū Av. Macoveiū.

(3) Com. de d-lū I. Georgescu.

(4) Com. de d-lū Rom. Simū.

(5) Dict. de M. Ursaca din Vatra-Dornei

(6) Dict. de M. Nistorū din Mālini.

La cei buni mórtea se arată totú-deauna frumósă, cum aũ fostú și ei în vieța lorú, pe când la cei rěi li se arată totú-deauna fiorósă și urítă (1).

La cei buni, cari morú anevoie, li se întemplă acésta pen-tru vre-unú pécátú mare făcutú de vre-o rudenie a lorú de mai nainte (2).

Věduvele precum și muerile cele fără de copii sunt de regulă mai pécátóse decát celea ce aũ copii, de aceea ce-lorú din urmă, iertându-li-se pécatele pentru copii, morú totú-deauna mai lesne (3).

Copiii de aceea morú în genere mai ușorú, pentru că ei, după credința generală, nu aũ pécate ca cei bėtrâni (4).

Deci cei ce se află împrejurulú celui ce trage de mórte, vědéndú că se chinuesce atâta și totú nu mai póte muri, îlú mută din loculú unde zace, în altulú, cređéndú că în ca-sulú acesta va muri mai ușorú și mai degrabă (5). Iară după ce l'aũ mutatú se iartă cu toții, cari sunt de față, di-céndú astú-felú: «*Iertați-mě!*» — «*Dumneđeú să te ierte!*» până de trei orí (6).

În unele părți ale *Transilvaniei* le ajută celorú ce se află în agonie prin aceea, că se pune o față de masă jos pe fața casei, apoi douě mueri iertate, facú mătănií în forma crucii spre aceea orí pe unú ștergarú și acela se pune apoi pe celú bolnavú (7).

În alte părți din *Transilvania* precum în ținutulú Năsėu-dulú, mătăniele saú închinăciunile acestea se facú orí din

(1) Com. de d-lú Rom. Simú.

(2) Com. de d-lú Rom. Simú.

(3) Com. de d-lú Rom. Simú.

(4) Com. de d-lú I. Georgescu.

(5) În Badeuțú, com. de d-l Av. Macoveiú și în Măliní, dict. de M. Nistorú.

(6) Com. de d-lú Ionică a lui Iordachi Isacú din Mahala.

(7) Com. de d-lú Rom. Simú.

partea străinilor, ori din partea nĂmurilor; cĂte odatĂ le facĂ numai fiii sau fiicele respectivului morbosĂ; Ăn alte ca-surĂ ĂnsĂ le face numai muerea, dupĂ ĂmprejurĂri, dupĂ cum adĂcĂ respectivul are sau nu familie. De regulĂ ĂnsĂ se facĂ de cĂtrĂ nouĂ ĂnĂ cĂte de nouĂ ori, Ăi anume Ăn podulĂ casei, chiar de-asupra celui ce se aflĂ Ăn agonia morĂii, unde se aĂternĂ douĂ sau trei *ĂnvĂlitori de masĂ* (feĂe de masĂ), adĂcĂ cĂte sunt de lipsĂ pentru cei nouĂ ĂnĂ.

TotĂ Ăn ĂinutulĂ NĂseudului, dacĂ cine-va nu pĂte muri degrabĂ, se mai ĂntrebuĂnĂzĂ ĂncĂ Ăi unele descĂntece. Se ia adĂcĂ o cofĂ cu apĂ prĂspĂtĂ, Ăn care se aflĂ Ăi unĂ struĂ de busuiocĂ legatĂ cu unĂ firĂ de bumbacĂ roĂu, Ăi dupĂ ce se descĂntĂ se udĂ trupulĂ celui morbosĂ de trei ori pe Ăi, Ăi anume: ĂntĂia ĂrĂ lĂngĂ masĂ Ănainte de rĂsĂritulĂ sĂrelui, a doua ĂrĂ pe la amiaĂi Ăn mijloculĂ casei Ăi a treia ĂrĂ ĂndatĂ dupĂ apunerea sĂrelui la uĂĂ lĂngĂ pragĂ sau celĂ puĂinĂ Ăn apropierea uĂei (1).

Ăn fine, totĂ Ăn *Transilvania*, se crede cĂ ajutĂ fĂrte multĂ luarea bolnavului, ce trage de mĂrte, de pe patĂ Ăi aĂĂdarea lui pe pĂmĂntĂ Ăi anume pe faĂa casei. De asemenea se Ăice cĂ e bine a pune sub capulĂ sĂu *vrejĂ* de mazĂre ori coĂi din *pĂstĂrile* (pĂstĂile) aceleia ca sĂ mĂrĂ mai iute. Ăn fine se mai crede cĂ pentru cei cuprinĂi de *frasĂ* Ăi de *nebuĂie* prinde bine petrecerea lorĂ printr'unĂ jugĂ (2).

Ăn *Moldova* Ăi *Ăara-RomĂnescĂ*, dacĂ celĂ ce este Ăn agonie se *canonesce* prea multĂ pĂnĂ sĂ-Ăi dea sfirĂitulĂ, adĂcĂ dacĂ hĂrcĂesce Ăi se trudesce cu mĂrtea, se schimbĂ din locĂ Ăn locĂ, se ia de pe patĂ Ăi se pune la pĂmĂntĂ cu faĂa spre rĂsĂritĂ, cĂte o-datĂ i se pune sub capĂ jugulĂ dela boi, ori spiĂe Ăi ciolane dela rĂtele carului. sau, dacĂ se

(1) Com. de d-lĂ T. SimonĂ.

(2) Com. de d-lĂ Rom. SimĂ.

póte, chiar și o rôtă întrégă, cređându-se că mórtea-í este grea, pentru-că fiindă în viेतă, ar fi făcută pécatulă de a pune pe focă vre-ună jugă, în care aș trasă boii la aratulă pămíntulă, spițe și ciolane de la róta carulă, căci cu júgulă s'a slujită de-a aratá sfíntulă pămíntă, iar rótele carulă í-aș fostă ca picióre (1).

În *Bucovina* íi pună ună jugă saă o bucată de jugă sub capă, adică sub perina pe care zace, cređendă că de aceea nu póte muri, fiindă-că ar fi furată când-va vre-ună jugă (2).

În unele locurí totă din *Bucovina* se crede și se đice că dacă celă ce trage de mórte se află cu capulă pe o perină umplută cu *pene de pasere*, nu póte muri de grabă, pentru că sufletulă íi este fórtă greă de pene. Decí íi ieau perina de sub capă, și 'n loculă eí íi pună ună cojocă orí ună pieptară de óie saă de mielă întorsă cu lâna spre capă, cređendă că, fiindă óia și mielulă simbolulă sfínțeniei și a nevinováției, o să móră cu multă maí de grabă și maí ușoră (3).

Pe pene, spună iarășí unií, să nu móră omulă, căci penele și cu deosebire cele de găiná négră nu sunt de locă de bine, ci pe fênă orí pe pae, pentru că acestea sunt amestecate cu florí frumóse și mirosítore (4).

În *Moldova* asemenea i se ieau perinele de sub capă, dacă acelea sunt umplute cu pene de pasere (5).

Maí departe Românií din *Bucovina*, pe lângă cele arétate până aici, ílă îmbracă fórtă adese-orí în schimburi curate; ílă

(1) Ionénă, op.cit. p. 38. — Burada, *Inmorm.* p. 7—8. «Șeđetőrea» Fálticeni, an I., p. 19: «Jugulă boiloră să nu-lă puí pe focă, că nu poți muri și numai te chinuescí.»

(2) Dat. Rom. din Crasna, dict. de M. Bărbută și a celoră din Badeuțu, com. de Av. Macoveiă

(3) Dat. și Cred. Rom. din Crasna, dict. de M. Bărbută, a celoră din Badeuțu, com. de Av. Macoveiă, și a celoră din Mahala, com. de G. Tomoítăgă.

(4) Com. de d-lă Rom. Simă.

(5) Burada, *Inmorm.* pag. 7.

punū cu capulū de 'nainte icónelorū ; îi întorcū aşternutulū dela capū la picióre şi vice-versa ; aşternū şi pe pământū şi-lū punū acolo, orī ilū scotū câte o ڳiră şi afară (1).

Datina din urmă se află esprimată şi 'n poesia poporană.

Unū cântecū din ڳinutulū Bârgăului, în *Transilvania*, com. de conşolarulū meū d-lū Pavelū Beşa, ne spune cu privire la acéstă datină fórte răspândită următoarele :

Năfrămuţă ruptă 'n cincī,
Plinū e codrulū de voinicī,
La totū fagulū câte cincī,
Dar la fagulū celū mai mare
Zace-unū voinicū de lungóre
Cu drăguţa la picióre
Şi drăguţa mi-lū privesce
Şi din gur' aşa-ī vorbesce :
«Orī morī, bade, orī te scólă,
Orī imī dă şi mie bólă,
Că mi-am uritū ڳilele
Mutândū căpētăiele,
Dela capū, dela picióre,
Dela umbră, dela sóre,
Dela caldū, dela rēcóre!»

Altū cântecū din ڳinutulū Dornei în *Bucovina*, care asemenea amintesce datina acéstă, sună precum urméză :

Sus la naltulū cerului,
La rađele sórelui
Este-unū patū mândru rotatū,
Dar pe patū cine-ī culcatū ?
Unū voinicū mândru şi 'naltū.
La capulū lui cine şede ?
O copilă pēnă verde.
Ea din ochī că mi-lū ochesce
Şi din guriţă-ī vorbesce :

(1) Crasna, dict. de M. Bărbuţă

«Orî morî, bade, orî te scólă
Orî îmi dă și mie-o bôlă,
Că de când te-ai bolnăvită
Singură m'am îngrozită
Perinuțele mutându :
Ni la umbră, ni la sóre,
Ni la capū, ni la picióre,
Ni la vântū, ni la rēcóre.»

In fine, unū alū treilea cântecū, totū din *Bucovina* și a
nume din comuna Ciahorū, ținutulū Cernăuțului, sună așa :

La greū coborișū,
Verde alunișū,
Galbēnū păltinișū,
Este așețatū
Unū frumușelū patū,
Cu stâlpi de făgū,
Cu scândurî de bradū
Și'ntr'insulū e așternutū
Mușchiū verde dincoa (1) de Prutū:
Mușchiulū bradulū
Și-a molidulū.
Dar'óre în patū
Cine e culcatū?
Ia Constantinașū
Voinicū feciorașū!
Da la capū cine-mî ședea?
Margarinta, draga sa,
Căpătâiulū lui muta
Și la umbră și la sóre
Și la pămîntū cu rēcóre,
Și ea mutându-lū plângea
Și din gură așa ȃicea:
«Morî, bădiță, orî te scólă,
Orî îmi dă și mie-o bôlă,

(1) *Dincoa* prescurtatū în locū de *din cōce*.

Că mi-am uritū ȃilele
Mutându-ȃi perinele,
Când la capū, când la picióre,
Când la umbră, când la sóre,
Când la pămîntū cu rēcóre!»

Dacă celū ce trage de mórte și nu póte muri, a fostū morarū, îi punū sub căpėtaiū diferite unelte de móră, precum: ciocanū, toporū, bardă, pasulū cu care a îndreptatū pétra morii ca să fie rotundă, merticū, ciolane și mésele dela róta morii, ba, de se află și se póte, încă și o bucățică de pétră de móră, cređendū că de aceea nu póte muri, fiindū-că a luatū prea mare măsură (merticū), saū a furatū, în neființa ómenilorū, ce aū fostū la móră, făină saū grăunțe din sacii acestora, și elū n'a trebuitū să o facă acésta, de óre-ce róta morii i-a măcinatū făina, care l'a nutritū (1).

La cei bogaȃi și cu deosebire la feciorii boeresci, cari aū măsuratū ogórele spre munca locuitorilorū, li se viră o prăjină în casă pe feréstră și li se pune în mână, cređendu-se că de aceea nu potū muri, fiindū-că aū măsuratū strimbū ogorulū, fênașulū saū ce-a fostū, năpăștuindū pre muncitorii (2).

Dacă trage unū vornicū de mórte, i se pune bęșulū cu care a vornicitū pe pieptū, érá altulū trebuie să i-lū iea, căci dacă móre cu bęșulū nepusū și neluatū de pe pieptū, atunci credū și ȃicū că a muritū vorniculū. Daca i se iea bęșulū, se crede că l'aū scutitū de unele chinuri. Asemenea murindū vorniculū, fie-care-lū poftesce să tragă hamulū căruței, care este resplata vornicilorū (3).

Dacă cu tótă întrebuintărea mijlócilorū arėtate până aici totuși nu póte muri degrabă, atunci se crede, că trebuie să

(1) Dat. Rom. din maī multe părȃi ale Bucovinei, com. de d-lū G. Tomo-Iagă. — Veȃi și Burada, *Inmorm.* pag. 8.

(2) Ionénū, p. 38. — Burada, *Inmorm.* p. 8.

(3) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū din Mahala.

fie foarte păcătos, că a făcut o mulțime de fapte rele: nu s'a rugat destul lui Dumnezeu, a fost de cine-va jurat sau blăstemat, sau s'a blăstemat singur pe sine, sau a fost de cine-va aturisit, și mai ales de o față bisericască, și din cauza acésta nu pôte muri. Deci, ca să pótă odată muri, se chiamă preotul local ca să-i cetască «*rugăciunile de deslegare*» sau «*rugăciunile la eșirea sufletului* (1).»

În *Transilvania* este datină, pe lângă cetirea «*canonului la eșirea sufletului*,» de a i se citi încă și psaltirea ori altă slujbă și când se începe cetirea se aprinde o lumină câtă bolnavul de lungă. Gătindu-se lumina în vremea slujbei și bolnavul totu n'a murit, se crede că n'are să móră, ci are să se scóle (2).

După ce l'a deslegat preotul și totu n'a mai murit, ci se chinuesce una, două, ba și mai multe zile, adesea-ori chiar și mai multe săptămâni, atunci mulți dintre cei slabi în credință încep din noă cu diferite descântece și desfăcături, până ce în urmă, după cum cred ei, trebuie să se alégă într'o parte ori în alta, să móră ori să se însănătoșeze.

Cele mai usitate descântece și desfăcături la acéstă ocașiune sunt totu acelea, despre cari ne-a fost vorba în cap. II, adică *de ursită*, *de faptu* și *de pocitură*.

Unii din contră, vędându că după tóte cele întrebunțate și făcute mai nainte, celu ce trage de mórte, nici nu móre, nici nu se rădică, îndătinéză a-lu scâlta într'o scăldătoare făcută dintr'o buruénă, care în părțile de pe lângă Prutu din Bucovina se numesce *șistelină*, după care scăldătoare trebuie numai decât să se alégă până în două sau trei zile într'unu felu sau altulu (3).

(1) Cred. și dat. foarte lățită în Bucovina și Moldova; veđi și Burada, Inmorm. p. 7.

(2) Com. de d-lu Rom. Simu și Al. Boeriu.

(3) Com. de G. Tomoiağă.

În unele sate din ținutul Storojinețului, precum bună-ora în Crasna, aducă o samă de Români mai multe rămurele de *Lemnulă Domnului*, îl pună într'o căldare mare, aducă apă și turnând'o într'o olă o pună la focu ca să mocnescă. Dacă apa din olă până a doua zi se face roșie, e un semn că omul bolnavu va muri, deci îl scaldă cu dinsa, iară dacă e albă, atunci e semn că va trăi și prin urmare nu-lu mai scaldă (1).

Nemijlocitū după ce a repăusatū atâtū în *Bucovina* câtū și în *tóte cele-lalte țeri locuite de Români* este datină de a i se închide ochii ca să nu vadă jalea și durerea cea mare a celorlū ce-lū încunjură și mai alesū a consângenilorū celorlū mai de-aprópe (2).

E mare nenorocire, când nu se găsesce nimeni, care să închidă ochii celui ce móre; de aici apoi și celū mai mare blăstēmū: «*să dea Dumneđeū să n'ai pe nimeni să-ți închidă ochii* (3).»

Inchiderea ochilorū, după ce móre cine-va, e o datină veche, care era usitată și la *Români* și care se amintesce de cătră mai mulți scriitori. Așa Ovidiū în epistola cătră Ariadne scrie:

«Nu voiū avé pe nime, care să-mi închidă ochii cu degetele (4).»

Éră în altū locū, totū Ovidiū ȃce:

«Nici voiū da ordine, nici o mână amică nu-mi va închide ochii, gata de a se stinge, după ultimulū strigătū (5).

Apoi Pliniū naturalistulū:

(1) Dict. de M. Bărbuță.

(2) Com. de G. Tomoiagă, Av. Macoveiū și Rom. Simū; veđi și Burada, *Inmorm.* p. 7.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 7.

(4) *Nec mea, qui digitis lumina condat, erit;*

(5) *Trist. III. 43: Nec mandata dabo, nec cum clamore supremo*

Labentes oculos, condet amica manus.

«A închide ochii la cei ce morū, și apoi a-i deschide pe rugul arderii, este o datină sacră la *Romani* (1).»

Se pōte că strămoșii noștri numai din acea cauză închideau ochii muritorului, ca mōrtea să nu-i pară așa de înfricoșată, și numai atunci i se deschideau din nou, când îl îngropaū sau îl ardeaū pe rugū (2)

După ce i-au închisū ochii îl lēgă pe sub fălcī cu o hasma anume ca să nu înțepenescă cu gura căscată (3). Apoi deschidū ușa și ferestrele odăii, în care a repăusatū, anume ca să aibă pe unde eși mōrtea cu sufletulū (4). Totū atunci, atâtū în *Bucovina* câtū și în *Moldova*, acoperū cofele cu apă ca să nu pice sufletulū într'însele și să se înece, căci se crede că sufletulū trage la apă (5).

Lumina, care i s'a ținutū în mână sau la capū în timpul repăusărei, i se ține și mai departe totū în mâna drēptă, ca și mai nainte, până ce se scaldă. Când se viră în scaldă, atunci se stinge (6), și se păstrează până după înmormintare, iar după înmormintare se aprinde în trei serī după o laltă în loculū unde a repăusatū mortulū (7).

La unele familii din *Banatū* se ține lumina acēsta aprinsă în casă 40 de zile după înmormintare, la altele însă numai până ce scotū *prânzișorulū* (8).

(1) Hist. Nat. XI. LV: «Morientibus. illos (oculos) operire rursusque in rogo patefacere quiritium magno ritu sacrum est.»

(2) Mich. Besanū, Datinele Romānilorū la înmormintare, publ. în «Albina» an. I, Viena 1866. No. 55.

(3) În Bucovina și Banatū, com. de d-lū Iosifū Olariū și în Moldova, veđi Burada, Inmorm. p. 7.

(4) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū din Mahala.—Com. de Vas. Burduhosū, stud. gimn. de locū din Cāmpulungū. — Burada, Inmorm. p. 8. — Ionēnū, p. 35: «Când o persōnă trage să mōră, se lasă ferestrele și ușa casei deschise, să aibă pe unde eși sufletulū.»

(5) Com. de stud. Vasile Burduhosū din Cāmpulungū și de Titu Zaharescu stud. gimn. de locū din Baia, în Moldova.

(6) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū.

(7) Com. de d-lū V. Turturēnū, preotū în Vicovū.

(8) Com. de Iosifū Olariū.

Pe lângă cele ce s'au arătat până aici mai e de observat încă și aceea că atât Români din *Bucovina* cât și cei din *Transilvania și Banat* cred că cel ce mor în ziua de Paști sau în săptămâna luminată, ba unii, precum cei din ținutul Năsăudului, că și cei ce mor în restimpul dela Paști și până la Duminica-mare (Rusali), aceia sunt norocoși, și merg să intră de a dreptul în rai, de orec în acest timp porțile raiului sunt continuu deschise pentru toți creștinii (1).

Români din *Țera-Românească* cred asemenea că cei ce mor în săptămâna luminată sau a Paștilor se bucură de cea mai mare fericire, pentru-că, fiind în restimpul acesta cerurile deschise, se duc de-a dreptul în cer. Din contră însă cei ce mor în a doua săptămână după Paști, numită a *negrilor*, sunt cei mai nefericiți oameni, pentru că se duc de-a dreptul în iad (2).

Iarăși se mai crede că e cu mult mai bine când mor omul noaptea, decât ziua, pentru că ziua nu-i dau paserile pace (3).

Mai departe spun și cred Români că fie-care om are câte o stea în ceruri, care e tainic legată de soarta lui.

Deci când este omul amenințat de vre-o cursă, atunci steaua i se întunecă, iar când mor îndată i se stinge și cade din cer, de unde vine apoi și dicala: «*i s'a stinsu*» sau «*i-a cădută steua,*» adică a murit (4).

Acastă credință foarte lătită în toate provinciile locuite de

(1) Aurel Iana, Din credințele poporului român din Maidanul de lângă Oravița, publ. în «*Familia*» an. XXVI. Oradia-mare 1890, p. 7. — Ioan Nițu Macavei, Datinele pop. rom. la înmormintări, dare de sémă, public. în «*Amicul familiei*» an. VI, Gherla, 1882, p. 94 — și com. de mai mulți Români din Bucovina.

(2) D. Stănescu, op. cit. p. 331.

(3) Cred. Rom. din Crasna, com. de At. Ghermanu, stud. gimn.

(4) În Bucovina și la Alecsandri, Poesii pop. ale Rom., p. 4.

Români o întâlnim nu numai în vorba de toate ȕilele, ci și în literatura poporană și cu deosebire în doine și balade.

O doină din *Bucovina*, care face alusiune la această credință, sună precum urmază :

Câte stele sunt pe cerū
• Tóte până 'n ȕiuă pierū ;
Numai luna și c'o stea
Scie de durerea mea.

Altă doină din *Transilvania* sună astū-felū :

Câte stele 'n giurulū meū
Tóte mă vorbescū de rēū ;
Numai luna și c'o stea
Îmī înduleescū inima (1).

Stéua, despre care se face amintire în aceste douē doine, e stéua aceluia care le-a cântatū.

Însă cu multū mai bine e credința acésta respicatā în balada «*Miorița*,» din care scótemū următóarele patru versuri, ce le adreséză ciobanulū moldovanū mioriței și anume :

Iar la cea măicuță
Să nu spui drăguță,
Că la nunta mea
A căđutū o stea . . . (2).

În fine, merită a fi amintitū și aceea că trecerea unui omū din vieța acésta se exprimă în diferite chipuri, precum: *a muritū, și-a datū sufletulū, i s'a stinsū saū i s'a curmatū firulū vieții, a repausatū, a adormitū, a adormitū în domnulū, l'a ertatū Dumneđeū, a trecutū în cea-laltă lume*, prin care se face alusiune la credința în raiū și iadū.

În unele părți ale *Transilvaniei* și *Țerei-Românesci* se ȕice

(1) Niculaiū Borza, Doine și hore pop. din Ardélū, publ. în «*Familia*» an. XX. Oradia-mare, 1884, p. 323.

(2) V. Alecsandri, Poesii pop., p. 2.

mai adese-orî a *perî*, decât a *murî* sau a *repausa*. În Bucovina verbulu acesta se 'ntrebuințeză în genere numai cu privire la animale: *vitele pierû* iar *ómenîi morû*. Se 'ntrebuințeză fórte adese-orî și 'n Bucovina, ca și 'n țerile sus arătate, însă totû-deauna numai despre ómenîi cei rîi sau fără de lege.

Dacă unulû a fostû fórte multû bolnavû se dice de regulă că *l'a strînsû Dumneđeû* sau *l'a iertatû Dumneđeû*, adică i-a iertatû chinurile cele îndelungate și lupta cu mórtea, ce mai totû-deauna îlû muncesce grozavû pe omû; dacă a muritû de-o mórte năprasnică și'n același timpû âncă și tînêrû: a *muritû cu ðile* sau *s'a prăpăditû*; unuia care móre îndată după altulû: *uite cui i-a închinatû*; iară în batjocură: *s'a dusû la rogozû* (1), sau *a pusû fața la mormîntû*, după cum ne spune și următórea doină din Bucovina:

Măi băete, băețele,
Vină la noî, nu te teme,
Că de cine te-ai temutû
A pusû fața la mormîntû (2)

sau în fine: a *pusû cósta la pămîntû și fața la rêsăritû*, după cum arată și următórea doină din Igesci în Bucovina:

Măi băete, băețele,
Intră 'n casă, nu te teme,
Că de cine te-ai temutû,
O pusû cósta la pămîntû
Și fața la rêsăritû
Și s'o dusû și n'o venitû.

Când însă întrébă cine-va de ce anume a muritû, i se răspunde că *așa i-a fostû pâharulû morțîi*, altulû, afară de tatălû și de maica respectivulû, nime nu cutéză a spune de ce felû de mórte a muritû.

(1) Aceste douë espresiuni din urmă sunt usitate mai multû în Transilvania, com. de d-lû I. Georgescu.

(2) Varianta acestei poesii veđi-o la S. Fl. Marianû, Poesii pop. rom., tom. II, p. 148.

IV

S C Ă L D A R E A.

Cum și-a dat omul ultima resuflare, cea d'întâi grijă a celorlă ce aș stată împrejurulă lăi este, pe lângă deschiderea ușei și a ferestreloră casei, în care a repausată, și pe lângă acoperirea cofeloră, de a face o scăldătore și a-lă scălda într'insa până ce nu apucă a i se reci și înțepeni corpulă (1).

Scăldătoreă acăsta se face atătă în *Bucovina*, câtă și în *Moldova* în următorelă chipă: aducă apă curată dela ună isvoră, dela o fântână saă dela ună părăiă limpede și o pună într'ună céună saă într'o căldare mare ca să se încăldescă (2).

(1) Burada, *Inmorm.* p. 9: «Până a nu înțepeni trupulă mortulăi, némurile saă prietenăi lăi ilă radă, ilă scaldă, saă în unele locură ilă spală cu apă caldă și apoi ilă laă cu săpună.»

În cele maă multe părăi ale *Bucovinei*, după cum mă-a spusă d-lă G. Tomoagă, cantoră bis., există credința, că dacă scăldătoreă acăsta s'ar prepara maă înainte, atuncă omulă, ce trage de mărte, cu greă móre; ba se dăce, că une-oră tocmăi din causa acăsta se chinuesce și 2—3 dăle și totă nu maă pôte muri.

(2) A. Lambrioră, op. cit. p. 151: «În vremea acăsta bătrânele megiașe, adunate la țipetele din casă, pună căldareă saă céunulă pe focă și încăldescă apa de scăldătore.»

În unele părți din *Transilvania*, în locul cununii sale căldării, se întrebuintează de comună o *olă nouă*, în care se tornă și puțină apă sfințită și care, după scaldare, se pune la picioarele cadavrului anume ca și sufletul, care sboră în colo și'n coce, să se potă încă scâlta (1).

Pe lângă apă se mai pună în căldare, și mai alesă în timpă de vară, atâtă în *Bucovina*, câtă și în *Transilvania*, încă și felurite plante, precum: *mintă*, *calapěră*, *busuiocă*, *romăniță*, *sulcină*, *peliniță*, *lemnulă domnului*, precum și multe alte burueni și flori mirositoare, anume ca atâtă scaldătorea, câtă și corpulă celui ce se va scaldă într'însa, mai cu sémă dacă acela e copilă, să miróse frumosă. Apoi, atâtă apa, câtă și plantele dintr'însa se lasă până ce se încălđescă (2).

Se bagă însă tare bine de sémă, mai alesă de cătră cei de casă, și cu deosebire în *Țera-Romănescă*, ca să nu se împingă tăciuni sub vasulă în care fierbe apa de scaldată, sub cuvintă, că se face focă de fierț apă pentru scaldatulă și a altoră morți (3).

După ce s'a încălđită acum apa de ajunsă, 2—4 bărbați dintre străinii ce aș asistată la eșirea sufletului său alți străini, ce aș fostă anume spre acestă scopă chiemați (4), iar dacă a fostă de parte femeescă, totă atâtea femei (5), iewă ună ciubără, o vană sau o covată mare, tornă într'însa

(1) Wlislócki, op. cit. p. 31.

(2) Com. de d-lă G. Tomoagă și Rom. Simă.

(3) Ioană St. Negoescu, *Credințe populare*, publ. în «*Lumina pentru toți*» an. II., București, 1888, p. 474. — Ionénă, op. cit. p. 42: «Când se încălđescă apa pentru scaldatulă unui mortă, să nu se împingă tăciunii din focă sub vasă, căci este semnă de facerea focului și pentru alți morți.»

(4) Cei de casă nici când nu scaldă pre mortă.

(5) D. Stănescu, op. cit. p. 322: «Dacă mortulă a fostă de parte bărbătescă, doi sau trei bărbați ilă spală cu apă caldă, cu săpună, ilă péptănă și-lă îmbracă; două sau trei, femei, dacă a fostă femeecă.» — În Moldova, comuna Rădășeni, după cum mi-a spusă A. Pletosă, pre bărbați îi scaldă de comună trei bărbați, iar pe femei trei femei.

apa din căldare, sauce este, o adaugă cu apă rece, ca scaldătorea să fie bine potrivită, adică nici prea ferbinte nici prea rece, ci numai abia călduță ca apa de vară, rădica apoi corpul mortului de pe locul repausării, îl desbracă de toate vestimintele, în cari a repausat și virîndu-l în vasul cu scaldătorea astu-felū pregătită începă a-l scaldă și spală cu săpun peste tot corpul, începîndu dela cap și până la picioare, ne-lăsîndu nici o singură părțică nespălată (1).

În unele părți din *Transilvania* și *Banat*, mortul nu se scaldă în atare vas, ci, luându-se de pe locul în care a repausat, se pune jos la pămînt, pe un așternut de pae, dar mai cu sémă pe o scîndură lungă și lată, și pe aceea îl spală (2).

Cel ce se apucă de spălat și scaldat pe vre un mort și nu rade bine tina și tot lipul (lepul) de pe dînsul de cum-va e întinat, sau nu pôte să-i spele tot lipul de sub unghii, se crede, că are un păcat foarte mare, și că tina, ce rămîne pe cel mort, are să o mănânce el în cea-laltă lume (3).

Dreptu aceea fie-care, care se apucă de scaldat, după ce l'a spălat acum peste tot corpul, până ce s'a făcut curat cum l'a pus mă-sa în fașă, când l'a pornit la botez (4), îndată îi taie unghiile (5), anume ca și sub unghii să-l pôtă astu-felū spăla ca să nu rămâie și sub acestea nici un pic de tină, pentru că dacă nu o face acésta pe cea-laltă lume va avé grea respundere (6), apoi și pentru aceea ca nu

(1) Diet. de M. Ursaca, com. de G. Tomoiagă și Av. Macovei.

(2) M. Besan, stud. cit. «Albina» No. 57, com. de d-l Rom. Sim.

(3) Credința Rom. din Bucovina, com. de I. Blandu, stud. gimn. și a celor din Transilvania, com. de d-l Rom. Sim, învățător.

(4) Com. de d-l V. Turturén, preot.

(5) Pretutindene usitată în Bucovina.

(6) Com. de d-l I. Georgescu, învăț. în Secadete.

cum-va, ducându pămîntul cu dînsul din acéstă lume în cea-laltă, să fie cunoscutu de diavolul (1).

Datina tăerii unghiiloru la Români, care de altmintrelea e usitată și la alte popóre atâtu din vechime, câtu și din timpul presentu, credu că-și are isvorul sêu mai multu în următórea legendă de provenință bogomilică, saú mai bine đisú manicheică:

«Cică dintru începutu nu era pămîntu, sóre, lună și stele, nici lumină, ca acuma, ci ori în cotro te-ai fi întorsú și te-ai fi uitatú era numai o apă turbure, care plutea ca unú norú în colo și 'ncóce. Iar pe valurile acestei ape nemărginitu de mare și adâncă umbla *Dumneđeú* și cu *Draculú*, unicele ființe de pe timpulú acela.

«Și *Draculú* îi đicea lui *Dumneđeú* totú-deauna, de câte ori vorbia cătră dînsulú, «*Fărtate*», iar *Dumneđeú* îi đicea «*Nefărtate*» (2).

«Astú-felú *Dumneđeú* și cu *Draculú* se primblară în colo și'ncóce pe valurile apei aceleia șépte ani de-arêndulú.

«După alú șéptelea anú, fiindú *Dumneđeú* fórte ostenitú, pentru că nu se culcase nici nu dormise de felú în restimpulú acesta, đise cătră *Dracú*:

«Scií ce, măi *Nefărtate*?

«Ce este, *Fărtate*?

«Răpeđi-te de grabă în adâncimea apei și adă o mână de lutú, ca să ne facemú pe întinderea acestorú valurí nemărginite unú pătíșorú, ca să avemú unde ne odihni, căci eú unulú nu mă mai potú mișcă acuma de ostenitú ce sunt!

«Écă m'am repeđitú! — rêspunde *Ducă-se pe pustíú*, și cum rosti cuvintele acestea... huștiuliucú!... de-auna s'a și cu-

(1) Credința Românilorú din Moldova, comuna Baia, com. de Titu Zaharescu, stud. gimn.

(2) Fem. *Nefertișă*, se 'ntrebuintézá mai alesú în locuțiunea «lua-te-ar saú mânca-te-ar *Nefertișa*!»

fundatū în apă. Dar bojbăindū elū în colo și 'n cóce prin adâncimea apei și neaflândū nici o țiră de lutū, s'a întorsū înapoi și a spusū lui Dumneđeū, că în adânculū apei nu se află lutū ci numai nisipū.

«Adă-mi dară și nisipū! — ȝise D-ȝeū.

«Draculū s'a cufundatū acum a doua óră și luândū din adânculū apei o mână de nisipū, s'a întorsū iarăși câtū ai bate în palme îndărătū, dar până ce a ajunsū de-asupra apei nu i-aū rămasū numai vr'o câte-va fire de nisipū sub unghii, tóte cele-lalte i s'aū strecuratū printre degete. Trei din firele ce i-aū rămasū i le-a datū lui Dumneđeū, érá cele-lalte le-a păstratū pentru dînsulū.

«Dumneđeū, luândū cele trei fire și frământându-le în mână, a făcutū dintr'însele o *turtiță*. Apoi, puindū turtița aceea pe apă, s'a culcatū Dumneđeū și cu Necuratulū pe dînsa ca să se odihnéscă.

«Ce face însă Necuratulū? . . . Voindū a rămáne singurū Domnitorū și stăpânitorū peste tótă lumea, cum s'a culcatū a și începutū a horăi, făcându-se că dórme dusū. Dar elū nu dormea, ci așteptă cu nerăbdare dóră adórme Dumneđeū, ca apoi să-lū rěstórne de pe turtiță, să-lū arunce în apă și să-lū inece.

«Dumneđeū, sciindū prea bine cu ce felū de gânduri se pórtă Draculū, se făcea asemenea că dórme dusū, dar elū nu dormia.

«Draculū, când cugetă acum că Dumneđeū dórme dusū, l'a apucatū de unū piciorū și a începutū a-lū trage în drepta și în stânga de pe turtiță, voindū numai decât să-lū arunce în apă și să-lū inece. Însă cu câtū îlū trăgea elū mai tare cu atătū și turtița de nisipū se întindea mai multū și se făcea mai mare, și în care parte îlū trăgea, într'aceea se lățea mai tare. Și totū așa muncindu-se necuratulū, de-i curgeaū

sudori de pe nespălata-i față, se făcù din turtița aceea *pământulă* pe care locuimū noi astăzi.

«Draculū s'a minunatū fôrte multū de acéstă întêmplare neașteptată, dar nu țise nimicū. Și Dumneșeū încă a tăcutū, făcêndu-se și elū că nu scie nimicū despre tôte celea ce s'au întêmplatū peste nópte. Și așa se porniră mai departe la plimbare prin lume.

«Mai umblândū ei în colo și în cóce, câtū vorū mai fi umblatū, și vêdêndū dela unū timpū Dumneșeū că nu e bine ca pământulū să fie fără țipenie de omū, s'a plecatū jos, a luatū o mână de țerină și frământând'o ca aluatulū, a făcutū dintr'insa pe omulū celū d'intăi. Iară după ce l'a făcutū și l'a înviatū, țise cătră Draculū să facă și elū unū omū și să-lū învie ca dînsulū.

«Draculū nu așteptă multū rugatū, ci, luândū o bucată de lutū în mână, făcū și elū unū omū tocmai ca și Dumneșeū. A luatū apoi unū buciumū și a începutū a sufla cu acesta în omulū celū făcutū de dînsulū ca să-lū învie. Dar în zadarū i-a fostū tótă munca, căci nu l'a pututū învia, deși omulū făcutū de dînsulū s'a fostū unflatū ca o butie.

«De-atunci a rămasū apoi în omū unū firū de inimă câtū unū firū de macū în șepte despicatū, și firulū saū sîmburele acela e *rêutatea omulūi*. De-aici vine apoi că omulū sude așa de spurcatū și urîtū, căci dacă n'ar fi sîmburele celū rêu într'insulū, omulū ar fi *curatū ca mirulū*.

«Totū de-aici vine că ómenii se temū de morți pentru că Draculū, cum móre unū omū, îndată se apropie de trupulū lui spuindū că trupulū omulūi e alū sêu, fiindū-că se ține de pământū și pământulū e alū sêu, de óre-ce elū a fostū acela care l'a scosū din fundulū apeî.

«Mai departe trupulū omulūi se póte cunósce și de pe aceea că e alū sêu, fiindū-că fie-căruî omū până și în țiuva de ađi l'a rămasū *negru sub unghii*, precum i-a rămasū și lui nisipū,

când l'a scosă din apă. Căci dacă trupul omului n'ar fi proprietatea sa, *atunci omul ar fi curat sub unghii, și nu negru.*

«Din pricina Dracului deci dară, care pretinde că trupul omului e ală sēu și nu ală lui Dumneđu, *îndatinéză Rómânii de a tăia unghiile celoră morți și totă din acéstă pricină îi privighescă eă tótă nóptea, nelăsându-ı să stea singurî în casă, temându-se ca nu cum-va să vie Draculă, măneco-ar acolo unde a înseratū, și să pue mâna pe dînșii (1).*

Afară de legenda acéstă mai există la Românii din *Bucovina* încă și următórea credință cu privire la unghii și anume:

Pe fie-care omă, cum móre și se duce în cea-laltă lume, ilă întrébă Dumneđu: unde i-să unghiile? să-și dea séma ce a făcutū cu dînsele? și dacă le are, le scóte din sínū și i le arată, iar de nu le are, e rēu de dînșulă (2).

De aceea fie-care omă, câtă trăesce, se cuvine ca să pue unghiile, după ce le taie, în sínū saă la pragulă ușii, iar după ce móre, să i se pue în sínū, pentru că la a doua venire fie-care trebuie să dea unghiile apostolului Petru ca să-și facă trîmbiță dintr'însele (3).

Românii din *Moldova* însă spună că de aceea se taie unghiile mortului și i se pună în sínū, pentru că *la vremea judecătii celei de pe urmă* din unghiile acestea aă să facă S-ții archang. *Michailă și Gavrilă bucine*, din carı aă să bucine în cele patru cornurı ale lumii ca să se întrupeze ómenii și să se strângă la judecată.

Totă din acéstă causă mulți inși îndatinéză și de altă dată când taie unghiile, a nu le asvêrli, ci a le pune în sínū (4).

(1) Dict. de Vasile Ungurénú, Románú din Ilișesci, districtulă Sucevii.

(2) Credința Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.

(3) Dict. de Elisaveta Agapi, Romăncă din Mănăstióra.

(4) Dict. de M. Nistoră din Mălini.

O sémă de inși însă nu taie unghiile celorū morși din causă că, după cum credū și spunū ei, n'arū avé cu ce sui pe scări la cerū (1).

Causa pentru ce se dă scăldării și spălării celui repausatū o atențiune atătū de mare, e pentru că mortulū, după credința Românilorū de pretutindenī, trebuie nu numai să se spele și să se lepede de tôte pécatele câte le-a făcutū, trăindū pe pămîntū, și să mérégă cu sufletulū în împărăția ceréscă (2), ci tot-odată să mérégă și cu corpulū curatū pe lumea cea-laltă (3), precum și pentru aceea, ca la ȓiua cea de-apoi, adică la ȓiua învierii, să fie curățitū de tótă întinăciunea (4).

Maī departe se maī crede încă și aceea că dacā repausatulū s'a mărturisitū și comunicatū cu st. taine și la mórtea sa a fostū bine și frumosū scăldatū și spelatū, înfățișându-se curatū înaintea lui Dumneđeū, acesta chiar și 'n casulū acela, când ar avé omulū unele pécate maī micī, i le-ar spēla și ierta și elū (5).

În unele părți ale *Bucovinei*, precum bună-óră în satele Ropcea și Stroesci, nu e datină de a se face scăldătore pentru celū mortū, ci a se spēla numai simplu cu apă prós-pătă dintr'unū păriū saū dintr'o fântână, chiar și 'n casulū acela, când apa e rece (6).

Totū în timpulū scăldării, dacā celū repausatū, e bărbatū înaintatū în vîrstă, îlū radū frumosū (7), dacā în timpulū

(1) Dict. de El. Agapi.

(2) Cred. Rom. din Mahala, com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū, și a celorū din Stupca, com. de Al Baciū, stud. gimn.

(3) Ionénū, op. cit., p.36. «După ce o persónă a muritū, corpulū i se scaldă într'o albie, ca să se ducă curatū pe lumea cea-laltă.»—Rom. Simū: «Omulū se scaldă, ca să mérégă curatū în cea-laltă lume.»

(4) Com. de d-lū I. Georgescu.

(5) Com. de d-lū G. Tomoăgă.

(6) Dat. com. Em. de Cuparencu.

(7) Pretutindene în Bucovina. Veđi și Burada, Inmorm. p. 9

bólei sale i-a crescutú barbă mare, din causă că, după cre dința poporului din cele mai multe părți ale *Bucovinei*, celú ce s'a rasú la mórtea sa saú după mórte, când s'a scáldatú, se înláțșeză înaintea lui Dumneđeú ca unú ténérú de 30 de aní, iar de nu l'a rasú apoi bėtránú rėmáne pentru totú-deauna. Dacă însă mortulú, înainte de a-și da sufletulú, a lăsatú cu limbă de mórte să nu-lú radă, atunci, voindú a-i ímplini dorința, nu-lú radú, ci-lú lasă așa (1).

După ce l'au rasú, îlú spală din noú pe obrazú cu apă prós-pėtă și apoi îlú ștergú pe totú corpulú de regulă cu o năframă curată, saú cu unú ștergarú noú saú cu o față de masă, care rėmáne apoi ca rėsplată celui ce l'a scáldatú (2).

După acésta îlú ungú pe capú cu untú și-lú péptănă frumosú (3).

Nevestele, precum și tóte femeile cele bėtráne, se ímpletescú. Dacă însă móre o femee lėuză, i se lasă mai multe fire de pėrú neímpletite anume ca s'o vadă Dumneđeú că este lėuză și să-i ierte pėcatele (4).

Fetele cele mari însă precum și copilele nu se ímpletescú, ci se lasă despletite, spre a se puté găti ca miresele (5).

Totú atunci când se péptănă mortulú este datină în unele părți de a-i tăia puținú pėrú, care se pune în céră și se păstréză de cătră némurile lui în *pălămida lăđii* spre aducere aminte (6), alții îlú punú și ținú în lavița lăđii și iarăși alții scotú unú cuiú din părete și vírindu-lú în loculú acelaia, batú cuiulú la locú peste dinsulú, saú facú o bortă în ușorulú de sus alú ușei, îlú víră în borta aceea, și as-

(1) Com. de d-lú G. Tomoiağă.

(2) In Sucéva, Stupca, Todirescí și Ropcea.

(3) In Bilca, Vicovulú-de-sus, Cămpulungú și alte sate din Bucovina.

(4) Ionénú, op. cit., p. 37.

(5) Dict. de M. Nistorú din Măliní.

(6) Burada, Inmorm. p. 10.

tupându-lă, îl lasă apoi pentru tot-deauna acolo. Acesta se face pentru norocul casei, căci, amăsuratū credinței poporului, nu se scie după cine se trage noroculă la casă, și lesne pôte cu acela ce a muritū să se ducă totū noroculă, dacā nu se păstréză nimicū dela elū (1).

Mulți inși din clasele mai înalte taie mai multe șuvițe de pěrū, din cari își facū, totū pentru aducerea aminte, lăntuțele de orare saū floricele, pe cari le păstréză apoi în nisce cutiute anume spre acestū scopū făcute.

În *Transilvania*, districtulū Năsėudului, taie mortului unū șmocū de pěrū din capū nemijlocitū înaintea scóterii sale din casă și a pornirii spre mormintū, în credință că până ce vorū păstra acelū șmocū de pěrū nici noroculū nu-ı va părăsi. Unii îndătinéză de a se afuma cu pěrū de acesta, anume ca să nu viseze pe celū mortū (2).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună-óră în Todiresci, pe lângă aceea că-lū scaldă și laū, îi mai spală corpulū cu vinū, și mai alesū atunci, când înainte de repausare n'a fostū mărturisitū și împărtășitū cu sf. taine (3).

În *Transilvania* îi mai ungu corpulū încă și cu nisce unsoři miroșitóre (4).

Datina spělării cu vinū și a ungerii cadavrului cu diferite unsoři miroșitóre o întîmpināmū fôrte adese-orı și 'ntr'o sémă de bocete, cari se bocescū nu multū după scăldare în de-

(1) Com. de mai mulți Romāni din Bucovina, precum și de d-lū Rom. Simū din Orlatū în Transilvania.

(2) Com. de d-lū T. Simonū.

(3) Com. de d-lū I. Avramū

(4) D. T. Bojinca, Anticele Romanilorū. Buda 1832. vol. II. Nota dela p. 210 —M. Besanū, stud. cit. publ. în «Albina», an. I. No. 57: «Și după ce pulsulū nu mai bate, și sufletulū s'a despărțitū de trupū, — trupulū se scaldă și în unele locuri, mai vėrtosū în Ardélū, se unge cu unū felū de unsoře miroșitóre, și numai după aceea se îmbracă în vestmintele cele mai frumoșe și curate, ce le-a avutū repausatulū în viėtă.»

cursulū timpului câtū petrece mortulū în casă, precum și mai pe urmă când se duce la mormintū.

Iată unulū din mulțimea acelorū bocete:

Veniți frați și sorióre
Și-mi puneți florī la picióre,
Veniți frați și verișori
Și mă 'mpodobiți cu florī,
Veniți ai mei veri și frați
Și cu lacrimi mă scãldați,
Și-mi stropiți fața cu apă,
Că de lunī mă ducū la grópă
Și-mi stropiți fața cu vinū
Că mă ducū în locū străinū
Și 'napoi n'am să mai vinū,
Și-mi stropiți fața cu bere
Că mai multū nu me-ți vedere;
Că nu mă ducū să 'nflorescū,
Ci mă ducū să putrețescū;
Duce-m'oiū și-oiū putreți
Și 'napoi n'oiū mai veni,
Óre cine m'a boci?
Sora mea cu maica mea,
Mai alesū ibovnica (1)!

După ce l'aū scãldatū și pieptēnatū și după ce l'aū imbrăcatū și așezatū, unde aū avutū să-lū așede, ȳeau apa cu care l'aū scãldatū și-o varsă într'unū locū retrasū, neprihănitū, și mai alesū într'o grădină la rădēcina unui copacū, care se acopere apoi pentru câtū-va timpū cu o copae saū cu cãldarea, în care s'a încãlđitū apa; acēsta se face pentru ca să nu umble nici o vietate pe loculū acela, fiindū pēcatū să se calce cu piciórele (2).

(1) Din Horodniculū-de-josū, satū în districtulū Rădăuțului, com. de fostulū meu conșolarū d-lū Petrea Prelipcēnu.

(2) Burada, Înform. p. 10. — Ionēnū, op. cit. p. 42: «Apa, cu care se scaldă unū mortū, se varsă într'unū locū retrasū, ca să nu calce cine-va în ea fiindū unū mare pēcatū.»

În *Țera-Românească*, precum în plaiul Prahova și comuna Zănoga, scaldătorea acésta nu se varsă afară până după înmormintare (1).

Albia, saū vana, în care s'a scaldatū mortulū, după ce s'a aruncatū scaldătorea dintr'însa, se rēstornă cu gura în jos și nu se mai întrebuintēză de felū până după înmormintare, fiindū rēu de mórte și pentru alții (2).

Ciubărulū, în care s'aū spelatū hainele mortulū, se spală în nouē ape și apoi e ca și când s'ar vērșa în elū apă sfințită dela osteștanie (3).

Óla, atâtū cea în care s'a încălđitū apa pentru scaldătore, câtū și cea cu care s'a turnatū apă caldă peste mortū, când s'a scaldatū, după credința Românilorū din *Țransilvania*, nu mai e bună, și de aceea se îngrópă (4). Româniī din *Țera-Românească* însă o spargū în timpulū când se scóte mortulū din casă, pentru a nu muri și alții (5).

Paiele, pe cari a fostū pusū mortulū la spēlare, unde e datina dea se face acésta, se aruncă nóptea pe riū, saū, unde nu este riū în apropiere, se îngrópă în pămîntū ca să nu calce omulū orī altă vietate pe ele, căci nu e bine (6).

Pieptenele, cu care s'a pieptēnatū și săpunulū cu care s'a săpunitū mortulū, nu se întrebuintēză mai multū, ci orī se aruncă și aceste douē obiecte pe unū riū (7), orī se pās-

(1) Revista pentru istorie, archeologie și filologie, an. II, vol. III. Bucuresci 1884, p. 386: «Murindū omū, femee, copilū, scaldândū mortulū, lăturile nu le varsă afară până nu-lū îngrópă» — D. Stănescu, op. cit. p. 42 «apa n'o varsă până nu este mortulū îngropatū.»

(2) Ionénū, op. cit., p. 42.—I. St. Negoescu, credințe pop. publ. în «Lumina pentru toți», an. III, Bucuresci, 1888, p. 474.

(3) Com. de d-lū Rom. Simū.

(4) Com. de d-lū Rom. Simū.

(5) I. St. Negoescu, op. cit., p. 474.

(6) Com. de d-lū Rom. Simū.

(7) Com. de d-lū Rom. Simū.

tréză și se îngropă împreună cu mortul (1), puindu-se în pernița pe care i-o așeză sub cap în tron (2). — În unele părți din *Moldova* precum în Rădășeni și Mălini obiectele acestea se dau celui ce l'a scădatu de pomană (3).

Femeilor celor ce au scădatu pre cel mortu nu le este iertat să umble la fierturi nici la colaci mortului. A casă la dînsele însă pot umbla, dacă mai înainte de acesta s'au spelat de nouă ori după olaltă (4).

În fine, atât femeile, cât și bărbații, cari au scădatu pre mortu, atât în Bucovina, cât și în Transilvania și Moldova, pe lângă obiectul, cu care s'a ștersu mortul, mai capătă de suvenire sau pomană, încă și câte un rëndu de haine de-ale repausatului, sau câte o cămașă ori iie mai bună (5), sau câte o perină ori lăiceru (6).

Scăldarea și spălarea mortului e usitată, nu numai la Români, ci și la alte popore atât din vechime, cât și din timpul de față.

Așa *Românii*, după ce-lu strigaū de trei ori pe mortu, îl puneau pe pământu, ca și Românii din unele părți ale Transilvaniei, și apoi îl spelaū cu apă caldă anume ca, dacă mai este vieță într'insul, să se deștepte, iar de nu, să-lu curățescă, și apoi așa numiții *Polinctores* îl ungeau cu untu de lemn și cu alte arome, parte pentru ca să se mai îmblândescă fața mortului, și parte ca să se împie-dece putreșirea (7).

Iată ce ne spune în privința acesta poetul Virgiliu:

(1) I. St. Negoescu, op. cit. p. 474.

(2) D. Stănescu, op. cit. p. 322.

(3) Dict. de Anița Pletos și Măriuca Nistor.

(4) Com. de d-lu Rom. Simă.

(5) Com. de d-lu I. Georgescu.

(6) Dict. de Anița Pletos și de Măriuca Nistor.

(7) Dr. At. M. Măriencescu, *Cultul păgân și creștin. T. I. Sărbătorile și datinele române vechi*. București, 1884, p. 336. — Bojinca, op. cit. p. 210.

«Unii pregătescū apa de clocotesce la focū în căldări și apoi spală corpulū înțepenitū și-lū ungu (1).»

Iar Ovidiū ȃice:

«Nici corpulū meū nu zace în patulū obicinuitū, nici este cine-va care să mă plângă când mă va pune la pămîntū (2).

Ce se atinge de pĕrū amintimū aici, că Romanii aveaū datinā de a atārna o parte din pĕrulū celui repausatū la uşă, spre a arĕta prin acĕsta că în casă este doliū (3).

(1) Aeneid. lib. VI, 219 și 220 :

Pars calidos latices et shena undantia flamis
Expediunt, corpusque lavant frigentis et unguunt.

(2) Trist. III. Eleg. III 39 :

Nec mea consueto languescent corpora lecto !
Depositum nec me, qui fleat, ullus erit.

(3) D. N. Preda, Mythologia Grecilorū, Romanilorū și a Egyptianilorū. Bucuresei 1863, p. 223.

V.

I N B R Ă C A R E A .

Odată mortul spălat și pieptănat frumos se îmbracă în hainele cele mai curate, mai frumoase, mai noue și mai scumpe, ce le-a avut și purtat în viață, sau cu de acelea ce-i erau mai plăcute, pe cari mulți inși le pregătesc fiind încă în viață, și le păstrează noue până la moarte (1).

În unele sate din *Bucovina*, precum și'n unele părți ale *Transilvaniei*, și mai ales în cele despre Nord, *cămașa* se face îndată după ce mortul și-a dat sufletul, și se numește *cămașa de moarte* (2), iar pe femeile și pe bărbații

(1) Burada, *Inmorm.* p. 10. — Rom. Simu: «Unii își pregătesc anume o iie sau o *cămașă de moarte.*» — Alții, și mai ales o sémă dintre femeile cele mai bătrâne, se'ngrijesc nu numai de hainele cu cari au să fie îmbrăcate, precum: cămașă, ștergaru, catrință, colțuni, papuci etc., ci chiar și de toate cele-lalte obiecte, precum: ștergere, șervete, năfrâmi etc., cari sunt de trebuință la inmormintare, și pe toate le așază și păstrează în ladă anume ca la timpul cuvenit, adică la casu de moarte, să aibă ai săi cu ce o îmbrăca.

(2) Sucéva, com. de mai mulți inși: «după ce l-au spălat îl îmbracă într'o cămașă de *hasa* sau în altă cămașă nouă, însă din pânză suptire, croită și cusută îndată după moarte.» — Todiresci, com. de I. Avramu, stud. gimn.: — «Ilu îmbracă într'o cămașă suptirică și numai de-abia cusută.» — Veți și Burada, *Inmorm.* p. 10—11.

căsătoriți îi îmbracă cu cămașa de mire, pe care *înadinsă* o păstrează (1).

Dacă móre o fată mare, atâtu cămașa câtu și cele-lalte haine, cu cari are să se îmbrace, i se cosu cu ață neînodată, căci de o va înoda, se crede că ursitulu ei, ce era să-lu iea de bărbatū, nu se va mai însura, și vice versa (2).

Asemenea se face și la nevestele și bărbații cei tineri, precum și la copii, creșându-se că dacă ața, cu care li se cose vestmintele, se înodă, sau dacă, după ce s'aū îmbrăcatū, se închee la gâtū, atunci partea lorū, care le-a fostū sau

(1) Burada, Înform. p. 11. — Lambriorū, op. cit. p. 151: «Scotându-lū din scăldătore ilū îmbracă în haine noue, cele mai de prețū ce le are. Mulți și le aū pregătite din vieță, mai alesū bătrânele, dintre cari unele și-aū păstratū chiar hainele de mirésă.» — D. Stănescu, op. cit. p. 322: «E curiosū a sci din ce cauză unū dintre ómenī și femeī, fie câtū de bătrāni, caută și ținū forte multū ca la mórte să fie îmbrăcați în cămașa ce aū avutū de ginere sau mirésă. — Fost'a acesta unū obiceiū introdusū din cauza lipsei ce o fi înduratū bietulū Românū și a neputinței de a-și procura vestminte mai de valóre, sau credința că căsătoria și mórtea sunt cele douē acte mari din vieța lui?» — Teofilū Frāncu și George Candrea, Românii din Munții apuseni (Moții) Bucuresci, 1888 p. 173: «Îndată la încetarea din vieță decedatulū se spală și se îmbracă în hainele cele mai bune. Dacă a fostū însuratū se îmbracă cu hainele cu care s'a cununatū.» — G. Tomoiağă: «În unele sate din Bucovina, și mai alesū în cele de peste Prutū, precum bună-óra în Boianū și Mahala, mai fie-care însū căsătoritū are datinā de a ținé chiar și până la alū 60 sau 70 anū alū vieții sale *cămașa de mire* sau mirésă, care la bărbați e cusută din pānză de inū sau fuiorū cu flori frumoșe de mētasă albă mai alesū la mâneci și la póle, iară la femeī cu altițe cari de cari mai frumoșe și mai iscusite și cu totū felulū de puī pe stanū, cusuți asemenea cu mētasă de felurite culori și cu cea mai mare iscusință. Ba mulți inși păstrează nu numai cămașa, ci și alte lucruri dela cununie, și de-ī ajunge orī-ce nevoie și greū nu le daū odată cu capulū, ci le ținū, cum potū, până la mórte. Lucrurile acestea apoi, lucrute cu multă iscusință și cu multă trecere de timpū, se scotū din lada, în care aū fostū păstrate și se'nbracă mortulū cu dinsele implinindu-și astū-felū dorința exprimată cu decimī de anī mai nainte de a fi îmbrăcatū la mórte numai cu aceste schimburi sau vestminte.»

(2) Ionénū, op. cit. p. 37.

a avută să le fie, s'a legatū de veci și de-aceea nu se pôte mai multă căsători (1).

Dacă rēpăusatulū a fostū *omū bētrānū*, moșnēgū, se îmbracă în vestminte curate și frumóse conformū etății sale; se schimbă într'o cămașă mare și albă de fuiorū; se 'ncalță, mai alesū în părțile dela munte, cu opinci, iar pe unii, dacă aū cu ce, le cumpără și-i încalță de regulă cu ciobóte (cisme), și mai alesū în papuci, chiar și 'n casulū acela, când în totă vieța lorū n'aū purtatū astū-felū de încălții (2); iar pe capū li se pune o cușmă moșnegescă, négră saū albă, după cum le-a fostū adică și portulū în vieța; rarū când însă pălărie (3).

Totū așa se'mbracă și *cei-lalți bărbați*, cu acea deosebire numai că pentru aceștia se caută ca cămașa să fie nu numai albă, adică curată, ci totū-odată și nouă, iar cușma mai frumósă. Totū așa și cele-lalte vestminte.

În *Moldova* și *Țera-Románescă* se îmbracă de regulă cu cămașă nouă, cu brace și colțuni noi de postavū saū de pânză albă, măcarū că mortulū pôte n'a purtatū nici odată câtū a trăitū; se încalță apoi cu iminei galbeni saū cu meși negri de mortū, iar în capū li se pune căciulă négră (4).

Dacă celū mortū e *feciorū* se schimbă cu cămașă și ismene de humbacū saū de fuiorū, cu berneveci (cióreci) orī ițari, și cei mai avuți, cari aū de unde, se 'mbracă și cu pieptare sērbătoresci saū mintene cu saū fără māneci (5),

(1) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū din Mahala. «Dacă móre o femeie nu se'nchee cu chiotorele, nici nu se légă nimicū în nodū, căci omulū nu i se pôte însura adoua óră.» — Sevastosū, Călătorii, p. 69: «pentru mortū se cóse fără nodū.» — Datina și credința acēsta se află și la Armenii orientali din Sucéva.

(2) Dict. de M. Ursaca, din Vatra-Dornei; — com. de d-lū V. Turturēnū și Av. Macovei, preoți; com. de d-lū Rom. Simū și T. Simonū din Transilvania

(3) Dict. de M. Ursaca și A. Petricēnū, stud. gimn. de felū din Stroesci.

(4) Burada, Inmorm. p. 10.

(5) Usitatū mai alesū în ținutulū Cernăuțului, com. de d-lū G. Tomoiağă, și 'n ținutulū Năsēudului din Transilvania, com. de d-lū T. Simonū.

se 'ncinge cu curea saŭ cu brău (1), se 'ncalță cu ciobóte scumpe, cu papuci noi saŭ cu iminei (2), la gâtŭ i se légă o basma de mētasă, iar pe capŭ ise pune, fie vara fie iarna, o cușmă nouă și négră împodobită cu pene de păunŭ saŭ cu flóre artificială de tērgŭ (3).

În Mahala, precum și în alte sate din *Bucovina*, i se pune pe cușmă o cunună făcută din bărbănocŭ (4).

În județul Muscelŭ din *Țera-Românescă*, căciula feciorilorŭ se învêlesce de jurŭ împrejurŭ cu cordele împestrițate: negre, albe și roșii, cari se numescŭ «*urări*» (5).

Mai pe scurtŭ toți feciorii se îmbracă și se găteșcŭ ca nisce *miri*. Ba unora, cari sunt mai avuți și cari aŭ de unde se 'mpodobi și cu lucruri de prisosŭ, li se pune chiar și inele de argintŭ saŭ de aurŭ pe degete (6).

Femeile cele bêtrâne se schimbă de regulă cu cămăși simple saŭ cu *cămășóie* (7), se încingŭ cu catrințe și prigatorii asemenea simple; se 'ncalță cu colțuni, mai alesŭ de pânză și cu papuci și se 'mbrobodescŭ cu ștergare.

Nevestele se schimbă în cămăși noue, cusute cu altițe și cu strămătură, se 'ncingŭ cu catrințe frumosŭ țesute, cu prigatorii, peștimane, fote saŭ cu fuste, după cum le-a fostŭ și portulŭ; iar peste catrințe se légă de regulă cu brânețe, nu-

(1) Usitatŭ în Ropcea, com. de Em. de Cuparencu.

(2) Usitatŭ mai alesŭ în satele de pe malulŭ Prutului din ținutulŭ Cernăuțului și cu deosebire în Boianŭ și Mahala. — Sub *iminei* se 'nțelege unŭ felŭ de papuci împodobiți cu curele colorate.

(3) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu; în Badeuțŭ, com. de Av. Macovei; în Vicovulŭ-de-sus, com. de V. Turturénŭ; și în unele părți ale Transilvaniei, com. de Rom. Simŭ: «feciorilorŭ li se pune pe capŭ căciula négră cu pană (flóre) în ea.»

(4) Com. de Ionică alŭ lui Iordachi Isacŭ.

(5) Burada: *Inmorm.*; p. 11.

(6) Com. de G. Tomoiagă, cant. bis.

(7) Sub cuv. *cămășóiu-bóie* se 'nțelege o cămășă largă și lungă fără altițe și puî pe stanî.

mite altmîntrelea și *bârnete* sau *frânghii*; se încalță cu colțuni împlețiți sau cusuți din pânză și cu papuci noi și se îmbrobodesc cu ștergere țesute în mai multe ițe. La o sémă li se pun în capu încă și unu țesu, peste care se lęgă apoi cu unu șalú. Mai pe scurtú, fie-care se gătesce astú-felú, după cum i-a fostú și portulú în viéță și după cum au îndătinatú a umbla în ȕile de sêrbătóre (1).

Cele mai avute se îmbracă peste cămașă încă și cu unu zobonú (antireú), cu scurteică sau cu rochie (2), iar în urechi li se punú cercei, la grumazú mărgele sau salbă de monede și 'n degete inele (3).

În fine în unele părți ale *Transilvaniei* muerile își mai pregătescú încă și o *merindéțá de mórte*, care li se pune peste șurțú în sicriú (4).

Dacă este *fatá mare* se îmbracă de regulá în cele mai frumoșe și mai scumpe haine, ce le-a avutú, și anume: cămașă cu altițe, cu puí și cu fluturí, se 'ncege cu catrință frumoșă țesutá cu firú, pe care o lęgă cu bráú roșú, sau cu fustá; se 'ncalță cu cãlțuni și cu papuci sau *condurí* noi (5); se gătesce fie-care cu capulú golú și se împodo-

(1) În Boianú și Mahala, com. de d-lú G. Tomoiagá și Ionicá alú lui Iordachi Isacú; în Stupca, com. de Al. Baciú, stud. gimn. În Vatra-Dornei, dict. de M. Ursaca. În Orlatú, Transilvania, com. de d-lú Rom. Simú: «La unele femei li se pune în picióre «*cioci*» sau *cãlțuni de pânză*». — În districtulú Năséudului, com. de d-lú T. Simonú: «La neveste, îmbrácámintea e cea îndătinatá pe la sêrbători, punédu-li-se pe capú *céptá*, și totú-odatá ele nu se lasá cu capulú golú, ci li se pune și o náframá pe capú.»

(2) În Boianú, precum și în alte sate din Bucovina, și în Transilvania com. de d-lú Rom. Simú.

(3) În satele de pe lângá Prutú din Bucovina.

(4) Com. de d-lú Rom. Simú.

(5) În Boianú și Mahala, com. de d-lú V. Turturénú, preotú și G. Tomoiagá, cant. bis. — Sub *condurí* — *condurú* se 'nțelege unú felú de încãlțáminte, u-sitate mai alesú în ținutulú Cernáuțului, cari constau din doué părți: *talpari* în forma pantoflorú și *ciobotele* în formá de colțuni peste cari se îmbracă, *tãlparii*. Condurii se facú totú-deauna din piele galbéná.

besce cu felu de felu de flori, cari i-se punu în përu, iar pe de-asupra se acoperă cu o *păioră* (1). La o samă li se face și gâță împodobită ca la mirese.

În *Transilvania se bagă* asemenea cu capulă descoperitū și cu cunună împletită din flori, din bărbănocū sau din frunță de iederă, pe capū, ca și 'n unele sate din ținutul Sucevii și alū Cernăuțului. La altele, și anume la cele mai avute, li se pune pe capū *sovănelū* din pânză subțire, dar numai până ce se'ncue copărșeulū, iar atunci se iea jos (2).

În satele de pe ambe părțile Prutului din ținutul Cernăuțului, în Bucovina, precum și 'n ținutul Năsăudului din Transilvania se mai împodobescū fetele cele mari și anume cele mai sërace câte cu unū sirégū de mărgele, iar cele mai avute și câte cu o salbă mică făcută din ruble, taleri și sorocovefi sau fiorinī de argintū, înșirați în fire gróse de mëtasă, cari ajungū până la pieptū; în urechi li se punū cercei, iar pe degete unulū sau și mai multe inele de argintū sau și de aurū, dīcendū că *ale lorū au fostū tóte obiectele acestea, cu dînsele decī să se și ducă* (3).

În scurtū dīsū' fie-care fată mare se îmbracă în hainele cele mai scumpe și mai frumoșe și se împodobesce ca o mirésă. Și dacă întrebă cine-va pre părinți sēi de ce au împodobit' o cu nisce lucruri atâtū de scumpe, răspundū că acēsta-ī e tótă zestrea!

În *Țera-Românescă*, când móre vre-o *fată mare*, o gătescū asemenea ca pe o *mirésă*, o îmbracă cu rochie albă, i se despletesc përulū și-ī împodobescū capulū cu flori și cu

(1) În Vicovulū-de-sus, com. de d-lū V. Turturénū; în Stupca, com. de Al. Baciū; în Stroesci, com. de A. Petricénū; în Vatra-Dornei, dict. de M. Ursaca și 'n Bădeuțū, com. de d-lū Av. Macoveiū, preotū.

(2) Frāncu, op. cit. p. 173. — Com. de d-lū Rom. Simū.

(3) Com. de d-nii V. Turturénū, G. Tomoiağă și T. Simonū.

petelă, punându-i-se în degetū o verigă de logodnă, și se crede atunci că e mirésa lui Dumneđeū (1).

De aceea e datină atâtū în *Țera-Românească* câtū și 'n *Bucovina* de a numi, mai alesū pe feciorii cei holtei și pe fetele cele mari *miri* saū *gineri* și *mirese* și a dice, când sunt întrebați părinții despre dînșii, că i-aū *însuratū* și *măritatū*.

Dacă celū mortū este unū *pruncū micū* se schimbă cu cămeșucă curată, se încinge cu unū brânețū, chingă saū cingetóre, și se încălță cu păpucași noi, iar pe capū i se pune o pălăriuță saū o cușmă saū i se face unū comănacū de pânză de humbacū orī de pănură, pe care îlū împodobescū cu crețișori, cu găitani, și cu felū de felū de stămaturi; asemenea se 'mpodobesce și cu felū de felū de flori, precum: rose, garófe, ghiorghine, crini, etc. (2).

În *Transilvania*, ținutulū Năsėudului, atâtū băeții câtū și copilele până la șepte ani, se îmbracă cu cămașa de hotezū. Dela șepte ani în sus însă se 'mbracă de regulă cu vestmintele cele de sėrbătóre, adică cu cele mai frumoșe ce le-aū avutū, pe capū li se pune căciulă (cucimă), iar în picioare cioboștele saū opincuțe (3).

Toți *copiū de țită*, căți morū, se crede că vorū fi ângerī. De aceea cămașa, în care se schimbă, li se despică dinainte de sus până jos ca să pótă sbura. Dar în același timpū se légă cu o cordeluță roșie peste mijlocū ca să le servescă ca aripi (4).

În casū când nu se află din demână tóte vestmintele, de-

(1) Burada, Inmorm., p. 11.

(2) În Ropcea, precum și 'n alte sate din ținutulū Storojineșului în Bucovina, iar în Transilvania mai alesū în Secadate și împrejurime, com. de I. Georgescu.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

(4) În Mahala, com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū.

spre cari ne-a fostu până aici vorba, căci numai puțini ómenii sunt, cari se pregătescú pentru asemenea lucruri mai din nainte, atunci mortulú se schimbă mai întâi numai în cămașă curată, iar tóte cele-lalte se facú saú se cumpără imediatú după repausare, și se 'mbracă ceva mai pe urmă cu dínsele. Iar cum le-aú cumpăratú, îndată se apucă mai multe femeii, cari se află de față, de croescú și cosú vestmintele trebuincióse și apoi se îmbracă peste schimburi cu vestmintele mai sus amintite, îi punú cușmă în capú și-lú încalță cu ciobote saú papuci.

Merită a fi amintitú aici încă și aceea că morții, fie aceea orí și câtú de sërmani, nici odată nu se îmbracă cu vestmintele în cari aú muritú, chiar și când acelea ar fi orí și câtú de frumoșe. Ci vestmintele acelea némurile mortulú le daú ca elemosină sëracilorú după ce l'aú scaldatú (1).

Imbrăcarea și gătirea mortulú, numită altmintrelea *gătirea*, *gătela* saú și *primerirea mortulú* cu hainele cele mai scumpe, mai frumoșe și mai tari, se face din iubirea și cinstea ce o arătămú cătră dínsulú, și pentru credința, ce este, că morții se ducú să călătoréscă pe ceea-laltă lume, avéndú a se 'nfățoșa înaintea lui Dumneșeú, la a doua venire, curați și îmbrăcați tocmai cum s'aú îngropatú (2).

(1) Com. de d-lú T. Simonú.

(2) Burada, Inmorm. p. 11. — Ionénú, op. cit. p. 39: «Unú mortú se înmormintéză cu hainele cele mai bune pe cari le-a avutú, ca înfățișându-se înaintea lui Dumneșeú pe lumea cea-laltă să fie curatú.» — I. Georgescu: «Mortulú se îmbracă cu vestmintele cele mai bune, cari le are, pentru că crede poporulú, că la ziua învierii cu acelea se va și scula.» — Ionică alú lui Iordachi Isacú: «Se crede că cum de împodobitú se pune mortulú în pămíntú așa va fi și pe cea-laltă lume în veci.» — A. Petricénú din Stroesci: «Se îmbracă cu o cămașă albă, care însémnă că așa va fi elú îmbrăcatú în lumea cea-laltă.» — G. Tomoiagá: «Se crede că mortulú se va sculá de sigurú la a doua venire a lui Is. Chr. cu acelea straie, cu cari l'aú înmormintatú și cari nu vorú fi atinse de putrejune, ci numai vorú trece prin pămíntú, ca și trupulú, spre a se face mai frumoșe ca și metalulú în focú.»

Cei ce nu îmbracă pre morți în haine frumoase și curate, ca să aibă în ce se înfățișa înaintea Domnului nostru Is. Chr. la a doua venire, și mai cu seamă în cămașă nouă și câtă se poate de albă, ci în una veche și ruptă, și pe de-a-supra încă și neagră, aceia nu numai că păcătuiesc foarte tare, ci cășinăză totă-odată și mortului mare neplăcere, căci înfățișându-se în o asemenea haină la ziua judecării, lesne poate fi muștrățu de către cei-lalți creștini că trăind în lumea această nu s'a îngrijit la timp, ca să aibă și el, dacă nu mai mult, cel puțin o cămașă mai cinstită, mai curată și mai frumoasă.

Dovadă despre această credință foarte răspândită și adânc înrădăcinată în inima poporului român de pretutindeni avem și o mulțime de bocete poporane, cari ne arată cum se rogă cei ce din nebagare de seamă sau din altă cauză oare-și care au îmbrăcat pe vre-un mort cu cămașă neagră sau presupun numai că li s'ar fi înegrită cămașa, după înmormintare, ca acesta să le-o trimită, și ei, spălând-o și făcând-o albă ca ghiocul, iarăși i-or trimite-o înderăt.

Aducem aici numai un singur exemplu.

Un bocet din satul Stupca, districtul Sucevii, în Bucovina, dict. de Ilinca a Mielului Capră, ne spune cu privire la această credință următoarele :

Și iar dacă mi-î vedé,
Că-i neagră cămașa,
Să spuî mămuții așa:
Să-mi trimată cămașa
Pe șuerul vântului,
Prin fundul pământului,
Că eă, cum oiă căpeta-o,
Frumușelă că mi-oiă spēla-o ;
Nici cu apă, nici cu'ncropă,
Nici cu oca de sopenă,
Numai cu lacrimi de omă,

Și după ce i-oiu spăla-o
Frumușelū că i-oiū usca-o ;
 Nici la bóre,
 Nici la sóre,
Numa 'ntr'a mea jale mare,
Colea 'n sínū la țitișóre.
Și după ce mi-oiū usca-o,
Indărăptū i-oiū înturna-o
Pe șuerulū vântului
In fundulū pămîntului...

Datina îmbrăcării și înmormîntării mortului cu cele mai alese, mai frumoșe, mai trainice și tot-odată mai curate vestminte, era usitată și la vechii *Romani*. Virgiliū ne spune în privința acésta următoarele :

«Vai! tu care zaci în pămîntū necunosculū, datū pradă cănilorū latinī și pasărilorū, și eū mama ta n'am pututū să te 'ngropū, să-ți închidū ochiī saū să-ți spélū ranele acoperindu-le cu vestminte pe carī le-am cusutū ȃi și nópte, și lucrândū îmi mângăiamū grijile bătrâneței (1).»

După ce s'a îmbrăcatū și gătitū, în chipulū cum s'a arătātū până aici, i se légă o basma saū o năframă cusută la brăū, și mai alesū la cei mai înaintați în virstă, ca să aibă cu ce se șterge de sudorile, carī îi vorū curge pe față de ostenéla călătoriei celei lungī și grele, ce va trebui s'o facă până ce va trece cele 24 de vămī și va ajunge în împărăția cerului (2), căci se crede că fie-care omū, după mórte, va avé să facă o călătorie lungă și osteniciósă, până când va ajunge la locurile de odihnă; și în călătoria

(1) Aeneid. IX 488 și urm.

Heu! terra ignota, canibus date praeda Latinis
Alitibusque jaces! nec te tua funera mater
Proximi, pressiere oculos, aut vulnera lavi,
Veste tegens, tibi quam nocte festina diesque
Urgebam, et tela curas soiabar aniles.

(2) Com. de d-lū G. Tomoiağă.

acésta va trebui să sufere fórte multe neajunsuri, precum : sete, fóme, frigü și căldură. Și totü din acéstă causă, crede poporulü, că mortulü trebuie să aibă vestminte noue și ții-tóre (1).

Totü atunci i se légă și picióarele cu o hasma saü cu o ață roșie, pe care o numescü *piedică* anume ca să i se ție picióarele bine la unü locü, și apoi se așeză pe o masă saü pe o laiță.

Piedica, cu care i se împiedică picióarele și care se lasă până ce se pornesce la țințirimü, iar atunci se deslégă și se pune în ciobota mortulü, ca să pótă merge neîmpiedicatü în cea-laltă lume (2), se păzesce fórte tare de cătră cei de casă ca nu cum-va s'o fure străiniü, și mai alesü fărmeč-tóarele, cređendu-se că cine are o asemenea *piedică* póte să facă cu dinsa fetelorü mari pe dragoste. De aceea fetele mari și mai alesü acelea, cărora le-a trecutü de multü timpulü măritișulü, se și batü fórte tare după dinsa, căutându tóte chipurile și mijlócele dóră o potü apuca și îndosi (3).

Așezatü fiindü mortulü pe loculü menitü pentru acestü scopü, se uită acuma cei de față și mai alesü némurile, la dinsulü, ca să vadă de e veselü, orı nu. Și dacă e veselü se crede că cei ce l'aü îmbrăcatü și gătitü i-aü intratü în voie și că pe cea-laltă lume a fostü primitü cu bucurie în vestmintele cu cari l'aü îmbrăcatü.

Dacă însă mortulü arată o față tristă și posomorită, se crede că nu e mulțămitü cu vestmintele, în cari l'aü îm-

(1) M. Besanü, stud. cit. «Albina» an. I, No. 57.

(2) Frâncu, op. cit. p. 173 : «Picióarele i sunt legate cu o ață, care, când se pune capaculü pe sicriü, se ia, ca mortulü să pótă merge neîmpiedicatü în cea-laltă lume.»

(3) Dat. Rom. din Bilca, com. de Iustinü Cârdeiu, stud. gimn. și a celorü din Mahala, com. de Ionică alü lui Iordachi Isacü.

brăcatu, fiindu-că orî i le-au schimbatu orî nu i le-au pusu pe tôte, după cum a doritû și a lăsatû cu limbă de mórte.

Dacă în urma acestei observări s'a îmbrăcatu din nou și s'a împodobitû cu multû mai frumosu, de cum a fostu mai nainte și totû încă arată supëratû și posomorîtû la fațã, apoi cei de casã promitû a-i da pe viitorû de pomanã nisece haine cu multû mai frumoșe și mai scumpe. Ba cei mai avuți și mai îndurați, îi dau așiși îndată de pomanã unulû sau două rëndurî de strae, cum sciû ei că i-au plăcutû celui mortû în viețã și mai alesû: cojocû, pieptarû, sumanû, manta, ciobote, pălãrie și multe altele, cu cari nu-lû potû îmbrãca și pune în sicriû, în bunã speranțã că le va avé pe cea-laltã lume, pentru că, crede poporulû, că orî și ce i se dă omului de pomanã, nu se pierde, ci le capëtã în cea-laltã lume îndărătû.

Dacă s'aû făcutû tôte acestea în cele trei țile după repausare, câtû timpû stã mortulû în casã, și totû încă e tristû, atunci atâtû cei de casã cât și străinii credû că mortulû, fiindû înaintatû în vîrstã, e pëcãtosû; iar dacă e pruncû nevinovatû, că vede pëcatele și muncile pãrințilorû, moșilorû, strãmoșilorû, precum și ale altorû nêmurî și de aceea arată așa de tristû și posomorîtû.

Prevêdëndû și presupunëndû așa darã nêmurile cele mai de aprópe ale mortulû din fața acestuia binele și fericirea raiului pe de-o parte, iar pe de altã parte nefericirea și torturile iadului își ieau nemijlocitû după înmormîntare refugiulû la rugãciuni, leturghii, parastase, deslegãri și sãrindare atâtû pentru iertarea pëcatelorû celui de curëndû înmormîntatû câtû și ale altorû morți de mai nainte (1).

În sfârșitû mulți credû că mortulû șade scãrbitû de-aceea, fiindu-cã vede pe cea-laltã lume ceva îngrozitoriû, și din

(1) Com. de d-lû G. Tomoiagã.

causa acésta îi pare rău după lumea asta, precum și după părinți, soție, copii, și după némurile cele mai de aproape, pe cari a trebuit să le părăsescă. Iar dacă e voios, se crede nu numai că vede ce-va frumos și îmbucurătoriu, ci totu odată și pentru aceea că va mai muri câtu mai de grabă în urma sa cine-va dintre némurile sale cele mai de aproape și mai iubite și că prin urmare nu va fi singur în cea-laltă lume (1).

(1) Cred Rom. din Mahala, com. de Ionică alu lui Iordachi Isac, precum și a altor Români din Bucovina.

VI.

A Ș E Z A R E A

În cele mai multe părți ale *Bucovinei* este datină ca mortul, după ce s'a îmbrăcat și gătit în vestmintele și 'n chipul, cum s'a arătat în capitolul premergător, să se pue pe o laiță și mai ales pe laița cea despre amiași sau din fața casei despre ușă și anume cu fața în sus și cu capul sub icône, adică spre răsărit, iară cu picioarele spre apus, sau mai bine disu spre ușă, ceea ce însemneză că el este gata de ducă (1).

Dela modul așezării acesteia vine apoi și blestemul: «*vede-te-ași cu fața în sus,*» sau «*vede-te-ași întinsu pe laiță,*» care însemneză atâta cât: vede-te-ași mortu.

În unele locuri și anume prin orașe, precum și la rezeșii și țerani ce mai avuși, se pune pe o masă sau și pe nisce scânduri, cari se așeză în mijlocul *casei celei mari* (2),

(1) In Todiresci, com. de I. Avramu; in Ropcea, com. de I. de Cuparencu; in Boianu și Bosanci, com. de G. Tomoiağa, in Bădeușu, com. de Av. Macovei; in Stupca, com. de Al. Baci; in Vatra-Dornei, dict. de M. Ursaca.

(2) Cele mai multe case țerănesci din Bucovina se împărtesc in trei părți: in *casă mică* și *casă mare*, cari se despartu una de alta prin *tindă*. Casa cea mică servesce de regulă spre locuit și ca bucătărie, iar cea mare spre păstrarea vestmintelor și ale altor lucruri de preț, precum și spre primirea oșpeților mai aleși și anume la țile mari.

în formă de *catafalcă* și se acoperă cu lăicere sau cu scórțe frumoase. Aice se așeză apoi cu fața în sus, cu capul spre răsărit și cu picioarele întinse spre apus, iar când casa nu este astă-fel înțocmită ca să pótă sta cu capul spre răsărit, atunci se pune de regulă cu picioarele îndreptate spre intrare, adică spre ușă (1). De aice vine apoi și blestemul: «*vede-te-ași întinsu saũ lungitũ pe masă.*»

Rarũ unde este datinã, mai alesũ vara, de-a se așeza și afarã pe prispã (2).

În unele părți din *Moldova* se așeză pe masă, și anume cu capul sub icóne, sau pe *laviță*, în casă sau în tindă, cu fața, ca și în Bucovina, spre răsărit (3), în altele însă îl scotũ afarã și-lũ așeză pe prispã tot-d'a-una cu picioarele spre răsărit (4).

În *Banatũ* se așeză sau pe masă sau după masă între ferești pe *laviță* alãturea cu *peretele* (5).

În tótã *Transilvania*, precum și 'n unele părți ale *Moldovei* și *Țerũ-Romãnesci* elũ se așeză pe o *laviță*, pe o masă sau și pe unũ patũ făcutũ din scânduri, însă tot-d'a-una cu picioarele spre ușă, adică gata de plecare, de unde a rămasũ apoi și dicerea: «*vede-te-ași cu picioarele 'nainte*», adică mortũ (6).

Dacã s'ar așeza cu capul spre ușă, atunci, după credința Romãnilorũ din *Moldova*, totũ némulũ i s'ar topi, adică toți până într'unulũ ar muri din casa aceea (7).

(1) În Sucéva și Ropcea, com. de I. de Cuparencu; în Boianũ, Mahala, Boscãnci și alte sate din Bucovina, com. de d-lũ G. Tomoiağã.

(2) În Stupea, com. de Al. Baciũ.

(3) Burada, Inmorm. p. 12. — Com. de A. Pletosũ.

(4) Lambriorũ, op. cit. p. 151.

(5) Com de d-lũ Ionũ Popovicĩ, invěțãtorũ.

(6) Burada, Inmorm. p. 12. — Ionénũ, op. cit. p. 39: «Pe unele locurĩ unũ mortũ se așezã cu picioarele spre ușã, adicã gata de plecare. De aci este și dicetórea: «*vede-te-ași cu picioarele înainte*,» adicã mortũ. — Com. T. Simonũ. I. Georgescu și Rom. Simũ: «Dupã ce s'a îmbrãcatũ mortulũ se pune pe unũ scaunũ lungũ orĩ pe *laviță*, cu capul cãtrã fundulũ casei și cu picioarele cãtrã ușã, gata spre plecare, în alte locurĩ cu capul spre răsãritũ.»

(7) Dict. de Mãriuca Nistorũ din Mãlinĩ.

Așezarea mortului cu picioarele spre ușă, adică gata de plecare, de și e usitată și la alte popóre străine, totuși sémână a fi de origină romană, pentru că ea a fostă în deobște urmată și de *Romani*.

Romani adică, după ce îmbrăcau trupul mortului, îl puneau într'o cămară deosebită a casei, care se numia *vestibulum*, unde îl așezau cu picioarele cătră ușă, voindă a însemna prin acésta atâta: că mortul e gata spre plecare saă că elū trebuie să mērgă acolo, de unde a venită adică în pămîntū. Din acéstă causă adese-orī diceau strămoșii noștrii «*porrectus est*» în locū de «*mortuus est.*» (1)

Pliniu ne spune în privința acésta următóarele: «Natura a dispusū ca omulū să intre în lume cu capulū și să iasă cu picioarele» (2).

Adică tocmai după cum spunū și o samă de Români din țiu de ađi.

Iar Persius dice:

«Apoi pornescū trîmbițele și făcliile: în sfârșitū repausatulū așezatū pe unū patū naltū și unsū cu miresme unsuróse, este întinsū cu picioarele înțepenite spre ușă» (3).

După ce l'aū așezatū îi închidū din noū ochiī, în casū când aceștia nu s'arū fi ținutū bine închiși și lipiți, iar dacā și de astă-dată nu vorū să se ție închiși, punū pe dînșii câte unū gologanū de aramă saă de argintū ca să se ție (4).

(1) M. Besanū, stud. cit. publ. în «Albina», an. I, No. 57.

(2) Lib VII 8: «Ritu naturae capite hominem gigni mos est, pedibus efferi.»

(3) III. 105:

Hinc tubae, candelae; tandem beatulus alto
Compositus lecto crassisque lutatus aromis
In portam rigidos calces extendit.

(4) Maī pretutindene în Bucovina, apoi în Transilvania. — Com. de d-lū T. Simonū: «După ce l'aū îmbrăcatū și așezatū, de cum-va a muritū schimositū, d. e. dacā ochiī i-aū rēmasū întorși saă gura deschisă, năsuescū de a le toemi ca să aibă o infățosare plăcută».

Ba în unele locuri, atât, din *Bucovina* cât și din *Banat* (1), îi lăgă și fălcile cu o maramă sau hasma anume ca să nu înțepenescă și să rămâe apoi cu ochii deschiși și cu gura căscată, că nu e bine.

Dacă i se închidă ochii, și iarăși i se deschidă și rămâe apoi cu dinșii deschiși, atunci, credă unii, că în casa respectivă are să fie fomete, adică că locuitorii săi au să sărăcăscă și că nu se voră mai pută iarăși rădica (2). Alții iarăși sunt de părere că tótă viața lui a petrecut-o în somn, și de aceea a deschisă acuma ochii (3).

Cei mai mulți însă credă și spună că nestându-i ochii închiși și lipiți, ci deschiși, însemnă că în scurtă timpă are să mai móră cine-va din casa aceea sau dintre némurile cele mai de aprópe, cari i-au fostă mai dragi, și anume ori ună bėtrână, ori doi tineri. Ba, în unele locuri credă așa de tare, în cât că, dacă cine-va este bolnavă din némulă celui mortă, se pregătescă cu tóte cele trebuincioase de mórte pentru dînsulă, așteptându numai óra în care să-i iasă sufletulă (4). Iar când stă cu ună ochiă închisă și cu celălaltă deschisă, credă că cu celă închisă se uită pe drumulă seă, iar cu celă deschisă se uită în casă ca să vadă cine are să viie după dînsulă din acea casă (5).

Dacă stă cu gura deschisă credă unii că elă se rógă la ómenii ca să-lă ierte (6), alții că cere ceva de pomană, (7),

(1) Com. de d-lă Iosifă Olariă, învėț. în Domană.

(2) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(3) În Todirescă, com. de I. Avramă.

(4) În Crasna, com. de At. Germană; în Todirescă, com. de I. Avramă; în Bosancă, com. de I. Blăndu, stud. gimn.; în Mihoveni și Buninți, com. de Const. Corvină, stud. gimn.; și în Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(5) În Bosancă, com. de I. Blăndu; în Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(6) În Crasna, com. de At. Germană.

(7) În Stroescă, com. de A. Petricenă.

cei mai mulți inși însă că are să mai móră cine-va din casa aceea (1).

De la acéstă credință se vede că vine apoi și datina de a-i lega falcile cu o năframă.

În unele părți din *Banat* credă Români că atât cu năframa acésta, după ce i s'a luat mortului de sub barbă, cât și cu baticelul pus lângă mort la eșirea sufletului fac vrăjitoarele o mulțime de fărmeături (2).

În *Țera-Românească*, din contră, există credința că dacă unui mort după o zi și o noapte îi șede gâtul môle, e semn că va mai muri cine-va din acea casă (3).

După ce i-au închis ochii și legat gura, îi toclesc mânele în cruciș pe piept și anume tot-dea-una cea dréptă peste cea stângă.

Punerea mânelor pe piept, ca și când s'ar ruga, însemnă, după credința unora, că el mulțămesc lui Dumnezeu pentru traiul ce l'a trăit și acuma lasă tóte grijele lumesci de pe pământ și merge numai cu sufletul la Dumnezeu (4), după a altora că el se rógă în ceea-laltă lume cum s'a rugat și 'ntr'acésta (5), și iarăși după a altora că el așa are a se înfățișă în ziua judecării celei de pe urmă de naintea scaunului dreptului judecător, ca și cum s'ar ruga și umili spre a face pe dreptul judecător îndurat să-l ierte de tóte cele ce le-a păcătuit în viață (6).

Dela acéstă datină se vede apoi că vine și blestemul: «*vede-te-ași cu mânele pe piept*», ceea ce însemnă atâta cât: vede-te-ași mort!

(1) În Mihoveni, com. de Corvinu.

(2) Com. de d-lu Ios. Olariu.

(3) Ionenu, op. cit. p. 38.

(4) În Stupea, com. de d-lu Al. Baci.

(5) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(6) Com. de d-lu G. Tomoagă.

În cele mai multe părți din *Bucovina* îi pună în mâna dréptă o cruciță făcută din cêră galbănă și curată, care în-sémnă pe de-o parte că mortul a cređut tot-dea-una în domnul nostru Is. Chr., cu alte cuvinte că el a fost și a murit ca creștin și că va fi tot-dea-una cu Is. Chr. (1), pe de altă parte ca să aibă un scut cu care să se apere în protiva diavolilor, pe când va trece *vămile văsduhului* și tot-odată să-i pótă birui, precum a biruit martirii pre duș-manii trupesci și sufletesci, fiind tare credința în Is. Chr. și arma crucii în contra diavolilor (2).

După credința Românilor din Balacéna, districtul Sucevii, a celor din Mănăstíora sau St. Onofreiu, districtul Siretiului, și a celor din Bilca, districtul Rădăușului, *crucița de cêră*, care se pune în mâna mortului, însemnéază *dreptatea* sau *mărturia*, de pe care la a doua venire a Domnului nostru Is. Chr. când vor învia toți morții, îl va cunósce Dumneđu că a fost creștin, căci atunci fie-care om, care a cređut în Is. Chr. va trebui să se înfățișeze câte cu o cruce în mână înaintea sa, ca să se cunósca: care a cređut în cruce și care nu (3).

În unele părți totu din *Bucovina* în locul cruciței, i se pune în mâna dréptă lumínarea, ce a ținut-o în mână pe când îi eșia sufletul, cređendu că cu acea lumínare se

(1) În Berchișesci, com. de G. Velehorschi, stud. gimn. și în Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.

(2) În Todiresci și Solonețu, com. de I. Avram: «*Crucița* se pune în mâna mortului ca să-i stea la trecerea vămilor întrú ajutorú.» În Stupca, com. de Al. Baciú: «*Crucița de cêră* se pune în mâna mortului ca să se apere cu dinsa în contra duhurilor necurate.» În Fundul-Moldovei, com. de Const. Mercheșú: «*Crucița de cêră*, care se pune de regulă la copii, însemnéază ca să se apere în cea-laltă lume de diavoli.» — În Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: «*Crucița de cêră* însemná că celú mortú va puté cu semnul sf. cruci merge ori pe unde și că nimic nu-l va împiedica aú reținé, căci elú pretutindene va fi apêratú de st. cruce»

(3) Com. de M. Jemna, Just. Cârdeí, stud. gimn. și dict. de Elisabeta Agapi.

înlăţişeză luminată înaintea scaunului dumnezeesc, unde se împărtăşesce cu Is. Chr. vădută în persónă, pe când la împărtăşirea din viaţa acésta Domnul nostru Is. Chr. nu era vădută de dînsul (1).

Alţii din contră credū şi spunū că lumina, ce i se pune de astă dată în mână, îi servesce spre luminarea drumului din cea-laltă lume, pe unde are să mérgă până ce va ajunge la locul de odihnă, şi mai alesū când are să trecă peste *puntea raiului* (2).

În unele părţi din *Transilvania*, precum bună-óră în ţinutul Năsăudului, în locul cruciţei, i se pune între cele trei degete dela mâna dréptă, cu care şi-a făcută cruce, o *tur-tiţă* asemenea de céră de stupū (3).

La mijlocul *cruciţei*, care se pune în mâna mortului, în cele mai multe locuri se lipesce unū banū de aramă (1 cr. saū 5 bani), de argintū (unū puişorū = 10 cr.) saū şi de aurū, după puterea omului.

Cu acestū banū, după credinţa unora, mortulū are să plă-téscă *luntrea*, cu care va trece în cea-laltă lume (4), căci se

(1) Com. de d-lū G. Tomoiagă.

(2) Com. de Nic. Cotlarcu, stud. gimn. de locū din Stulpicani.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

(4) I. Avramū: «Româniî din Soloneţu şi Todiresci credū că sufletulū omului după ce se despărţesce de corpū, are să trecă *peste unū riū mare*, şi acolo este unū omū, care stă lângă apă, şi dacă-i plătesci, elū te lasă să treci peste apa aceea, iar dacă nu-i plătesci, nu te lasă să treci. Deci de aceea i se pune mortului griţari la capū ca să aibă cu ce plăti omului de lângă riū, ca să-lū trecă.» — Burada, *Inmorm.* p. 17. — V. Alexandri, *Poesiî populare ale Românilorū, Bucuresci* 1866. p. 6: «Este în ţară o datină veche de a pune câte o mică monedă în mâna fie-cărui mortū, când este a-lū înmormintă, şi acésta poporul o face fără a se gândi la antica obolă a lui Caronū.» — Idem de eadem. p. 140: «Afară de şisele monede, se mai pune şi câte o monedă mică în mâna mortului pentru ca să aibă cu ce plăti pe cea lume *barca lui Caronū*. Româniî însă aū uitatū şi pe *Caronū* şi riulū *Stix* şi câmpii *Elisei* din mitologia strămoşescă, de când Christianismulū a înlocuitū religia păgânismului.»

istorisese că pe cea-laltă lume sufletulū trebuie să trecă peste unū riū latū și mare, și nefiindū elū în stare a-lū trece singurū, dă banulū acesta unū luntrașū, care stă acolo și acela îlū trece apoi cu *luntrea* (1); după a altora însă *vămile* saū *străjile*, ca să pótă trece mai departe și să ajungă la loculū de odihnă neîmpedicatū (2); și iarăși după a altora, pentru că așa e datina Românuilū ca să nu mērgă nicăeri cu mâna gólă, prin urmare nici înaintea lui D-đeū (3), precum și pentru aceea ca să pótă plăti tóte datoriile, pe cari n'a fostū în stare saū nu a voitū a le plăti în viață (4).

În unele locuri însă atâtū din *Bucovina* cât și din *Moldova* și din *Transilvania*, crucerulū acesta i se pune în mâna dréptă (5), în altele însă i se légă de cheutórea cămeșii, și servește spre același scopū, adică ca să aibă cu ce plăti *vămile* (6).

(1) Cred. Rom. din Balacéna, com. de M. Jemna, și a celorū din Stupca, com. de Al. Baciū: «Banulū i se pune în mână ca cu dînsulū să plătescă unū bătrânū moșnégū ca să-lū trecă peste unū riū mare în cea-laltă lume.»

(2) În Boianū, com. de d-lū V. Turturénū: «În mână se mai pune o cru. ciță de cēră cu unū banū lipitū de ea, ca sufletulū repăusatulū să aibă cu ce plăti *vămile*, prin cari are să trecă.» — I. Avramū: «Româniī din Soloneiī și Todiresci spunū că sufletulū omulū, după ce se despărțese de corpū, are să trecă prin mai *multe vămī*, de aceea punū ómenii în mâna celui mortū saū la capū unulū saū mai mulți grițari, ca să aibă cu ce plăti *vămile*.» Nic. Cotlarciucū: «Avendū sufletulū mortulū să trecă hotarele lumei acesteia, trebuie să trecă printr'o vamă, unde e întunericū, iar la pórtă cea din urmă, unde ar avé să iasă afară, stă cine-va și trebuie să plătescă bănuțulū acesta.» — Rom. Simū: «În mâna dréptă i se pune o cruce de cēră și unū crucerilū ca să plătescă *vămile* în cea-laltă lume.» — Lambriorū, op. cit. p. 151: «punéndu-ī în mână o cruce de cēră cu unū bănuțū lipitū de dinsa pentru plata *vănilorū văzduhulūi*.»

(3) În Ropcea, com. de Em. de Cuparencu.

(4) În Berchișesci, com. de George Velchorschi.

(5) În Voitineliū, com. de Dim. Cárdei; în Cămpulungū, com. de V. Burduhosū; în districtulū Năséudulū din Transilvania, com. de T. Simonū; și în Secadate, com. de I. Georgescu.

(6) În Mihoveni, com. de Constan. Corvinū.

În *Țara-românească* este datină de a se pune în sînul mortului 24 de parale să plătească la cele 24 *vămî* câte o para, iară la degetul cel mic delă mîna dréptă i se légă, spre același scop, o pară de argintu orî și de aramă, de unde vine apoi și locuțiunea proverbială, dîcîndu-le celor bogăți și sgârceți că «*nu o să iaî lumea cu tine, ci tot o pară légată la degetu*» (1).

În *Banatū* este asemenea datina de a se pune în sînul mortului 9 cr. în credință că mortul are să trecă prin *nóue vămî* pîna la raiu și cu cei 9 cr. se póte rescumpăra, iară alățuria cu dînsul un *batuelu* de alună cu un *cru-ceriu* la un capetu (2).

În vechime, ne spun bętrânii, că atātu în *Moldova* câtu și la Români din *Transilvania* acestu ban se punea în gura mortului (3).

În *Bucovina*, și anume în Frătăuțulu vechiu, districtulu Rădăuțulu, este și astăzi datina de a pune mortulu un *pușor* de argint sub limbă, unde-l lasă pîna ce scotu mortulu din casă. Când dau să scotă mortulu, atunci îi scotu *pușorul* de sub limbă și cumpără pe dînsul *rachiu*, pe care îl dau apoi unui *bețiv* de profesiune ca să-l bea, în credință că cine va bé *rachiu* de acesta nu va bé mai multu în totă viața sa (4).

(1) Dobre Ștefănescu, Studii asupra literaturii populare publ. în «Lumina pentru toți» an. IV, București 1888, p. 369; — Ionenu, op. cit., p. 36: «Unu mortu i se bagă o para de argintu pe degetul cel mic delă mîna dréptă, ca să aibă cu ce plăti vama pe lumea ceea-lată.» — D. Stănescu, op. cit. p. 323: «De asemenea nu se uită nici o dată să lege de degetul cel mic alu rēposatulu câte un ban, ca să plătească āngeriloru, ce-lu conducă pe acēstă cale grea și pe care altu-felū n'ar puté s'o facă.» — Burada, *Inmorm.* p. 17: «În județulu Prahova, acelu ban se légă la degetul cel mic delă mîna dréptă.»

(2) Com. de d-lu Ios. Olariu, *invęț. în Domanu*.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 17.

(4) Com. de mai mulți Români din locu.

În unele sate din *Transilvania* se crepă la unŭ capetŭ beŭtŭlŭ care se pune în sicriŭ, ŝi se aŝeză în acea crepătură (1).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună oră în Todirescŭ ŝi Soloneŝtŭ, dacă mortulŭ a fostŭ unŭ omŭ avutŭ, îi punŭ mai mulŭi *griŝari*, iară dacă a fostŭ săracŭ, îi punŭ numai unŭ singurŭ griŝarŭ la capŭ (2).

De multe ori însă acestŭ banŭ se pune numai pe secriŭ sau se aruncă în grópă (3).

Datina punerii banului în deosebite chipuri arătate mai sus, precum pe cruciŝa cea de cėră, în mână, în gură, la capŭ sau în secriulŭ mortului, precum ŝi credinŝa despre cauza punerii sale, e parte de origine veche păgână, ŝi parte de origine mai nouă creŝtină ŝi anume cea dintâi, adică cea despre plătirea unui omŭ ca să-lŭ trecă pre celŭ mortŭ peste *unŭ riŭ sau apă mare*, e de origine curatŭ romană, iar cea despre plătirea *vămilorŭ* cu multŭ mai posterióră ŝi anume de origine apocrifo-creŝtină.

Precum facŭ Românii de aŝi, aŝa era datina ŝi la *Romani* de a pune în gura mortului sau în secriulŭ acestuia unŭ banŭ, obolŭ-*obolus*, cređendŭ că repăusatulŭ va trebui să-lŭ dea lui *Charon*, păzitorulŭ dela pórta iadului (Hades), anume ca să-lŭ trecă cu o *luntriŝă* peste fluviulŭ *Acheronŭ* sau peste apa *Stix* ca să pótă astŭ-felŭ întra în Hades.

Juvenalŭ ne spune în privinŝa acėsta că «în timpŭ ce noulŭ venitŭ stă pe malŭ ŝi este cuprinsŭ de frică la vederea înfricoŝatului *Charon*, nenorocitulŭ a pierdutŭ spe-

(1) Burada, *Inmorm.* p. 17.

(2) Com. de I. Avramŭ, *stud. gimn.*

(3) Burada, *Inmorm.* p. 17.

ranța de a trece cu barca balta cea glodósă, neavându nici unŭ banŭ pe care să-lŭ dea cu gura» (1).

În Propertiŭ încă aflămŭ acésta : «Rugăciunile mișcă inimile ȝeilorŭ ; și când luntrașulŭ a primitŭ banulŭ, pórta înspăimântătóre se închide pe mormintulŭ ierbosŭ» (2).

În fine Virgiliŭ ne spune : «Tótă mulțimea, ce-o veđi aici este săracă și fără mormintŭ. Acela acolo este luntrașulŭ Charon, aceștia pe cari îi duce unda (luntrea) sunt îngropați» (3).

În *Téra-Românescă*, ne spune d-lŭ Ionénŭ, că «dacă unŭ mortŭ este lunaticŭ și înduiatŭ cu unŭ frațe alŭ seŭ, care trăesce, i se împănéză ochiŭ, nasulŭ, gura și urechile cu meiŭ și petricele, ca să nu se facă *strigoii* ; iar după ce-lŭ îngropă se slobóde o pușcă pe de-asupra mormintului ; acésta se face ca să nu se ivescă vre-o vrajbă între cei doi frați pe lumea cea-laltă» (4).

Totŭ d-lŭ Ionénŭ ne spune mai departe, că copilulŭ, care se nasce cu *căiță* pe capŭ, se crede că după mórte se va face *strigoii*, de aceea, când móre, i se légă trupulŭ cu *rugă*, iar în ochi, în gură, în nasŭ și în urechi i se pune meiŭ anume ca să nu se facă *strigoii*, și așa se pune apoi în mormintŭ (5).

Româniŭ din *Banatŭ*, se vede că totŭ spre acestŭ scopŭ, îi punŭ în ochi, urechi, nări și gură, în locŭ de meiŭ saŭ petricele, tămâe (6).

(1) Juv. III v. 265 :

Iam sedet in ripa tetrumque novicius horret.
Porthmea, nec sperat cenosi gurgitis alnum.
Infelix nec habet, quem porrigat ore trientem.

(2) Lib. IV El. XI. v. 7 :

Vota movent superos : ubi portitos aera recepis.
Oberat herbosos lurida porta rogos.

(3) Aen. VI. 325 :

Haec omnis, quam cernis inops et imhumataque turba est.
Portitor ille, Charon : hi, quos vehit unda, sepulti.

(4) Op. cit., p. 37.

(5) Op. cit., p. 41.

(6) Com. de d-lŭ Ios. Olariŭ.

Maî de multû era datinã în *Banatû* ca la fie-care mortû, de-ar fi fostû acela de orî și ce etate saû genû, să se chie-me unû sciutorû (cunoscëtorû), de regulã o mósã, care tre-buia să-i provadã cadavrulû cu cele necesare, ca nu cum-va să se întorcã ca *strigoii* pe pãmîntû. Chie-matulû strãpungea maî întãiu scãfãrlia mortulû cu unû acû lungû, apoi îi ungea corpulû în diferite locuri cu unsóre dela unû porcû, care s'a tãiatû în ñiua de *Ignatû*, cincî ñile înainte de Crã-ciuñû; și pe urmã maî punea alãturea cu ñinsulû încã și unû bëñû de uñû șucû de lungû și ghimposû de *mãcieșû* (trandafirû de câmpû), care era menitû a-lû opri să iasã din grópã, pentru cã incolotocindu-se cu vestmintele în ghimpîi acestuia, mortulû nu putea eși afarã (1).

Pe pieptû i se pune, în cele maî multe părñi locuite de Romãni, o icónã saû o cruce de lemnû, parte, ca să nu se apropie duhurile cele necurate de ñinsulû, și parte pen-tru aceea, ca să aibã creștiniî, cari visitézã pe celû mortû în cele trei ñile, câtû stã în casã, ce sãruta (2).

În unele sate din *Bucovina*, precum bunã órã în Mahala, este datinã de a se pune pe mortû și o secerã, anume ca să nu crëscã, să nu se umfle, care, câtû stã mortulû în casã, atãta stã și ea pe ñinsulû, iar când se pornesce la grópã, se iea (3).

În *Ñera-Romãnescã* esistã credința cã dacã cadavrulû vre-unû mortû, pãnã la înmormîntare, capëtã mirosû greû, în viața lui a fãcutû multe pëcate (4).

Totû în *Ñera-Romãnescã* e datinã de a se pune unû

(1) Art. u. Alb. Schott, *Walachische Märcen*. Stuttgart und Tübingen. 1845, p. 298.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 15. Apoi com. de maî mulñi Romãni atãtû din Bucovina. câtû și din Moldova și Transilvania.

(3) Com. de Ionicã alû lui Iordachi Isacû.

(4) Ionénû, op. cit. p. 41.

mortu orarū pe frunte ca să fie păzitu de foculū celū nestinsū (1).

Afară de cele înșirate până aici se mai pune peste întregū corpulū mortului, încă și o pânză albă și curată de casă, lucrată din bumbacū saū luiorū, după puterea omului, care se numesce *giulgiū*, *sovonū* saū *respeti* (2).

Dacă pânza acēsta este subțirică și mai alesū streveție, se numesce *păiōră*.

Pânza acēsta, care trebuie să aibă lungimea corpului, și dacă este cu puțință, încă și mai lungă ca să spânzure ceva peste picioare, însemneză, după credința unora, că mortulū se va apēra cu dinsa în contra focului ce trebuie să-lū străbată până la raiū (3), după credința altora însă ca să-i fie ca podū pe care trebuie să trecă când va merge, în cealaltă lume (4).

Dela acēstă pânză, cu care câtū stă mortulū în casă, se acopere de regulă numai dela mână în josū, și numai în casū când e diformū la față, se acopere și pe capū, vine apoi și proverbulū «*pare că i-aū luatū pânza de pe obrazū*», care se aplică unu omū fōrte slabū și palidū la față (5).

După ce se pune mortulū în secriū, atunci, fie elū diformū ori nu la față, se acopere și peste obrazū cu dinsa și așa se înmorminteză.

Punerea pânzei acesteia e atātū de îndătinată și răspândită pretutindene, că nu o dată se face amintire despre

(1) Ionēnū, op. cit., p. 36.

(2) Burada, Inmorm. p. 15.— T. Simonū : «Mortulū se acopere cu o pânză de diferite calități, după cum e și respectivulū de avutū».

(3) Com. de Ionică alū lui lordachi Isacū.

(4) In Cămpulungū.

(5) Datină pretutindenea în Bucovina și Moldova, veđi și Lambriorū, op. cit. p. 151 : «In sfirșitū ilū acoperū câtū îi de lungū cu o pânză albă numită în limba bisericeii *giulgiu* iar în limba curgētōre numai *pânză* ; de unde a și rămasū vorba ce se đice când cine-va e galbēnū și istovitū : «*par'că i-aū luatū pânzele de pe obrazū*».

dînsa și în poesia poporană. Așa într'o doină din *Moldova* cetimă în privința acésta următórele :

Și-oî lăsa cu jurămîntu
Să-mî vii, maică, la mormîntu,
Și să dai țerna într'o parti
Să veđi doru ce póti,
Să ieî pânza di pe-obrazu
Să veđi mórti cu năcazú
Și s'o ieî di pi chicióri
Să veđi mórtea 'nșelătóri (1).

Iară unú bocetú din *Transilvania*, districtulú Năséudului, se începe astú-felú :

Puișorulú meú iubitú,
De trăitú ai fi trăitú,
Mórtea nu te-a 'ngăduitú;
Ie-ți pânza de pe obrazú
De veđi mórtea cu năcazú.
Ie-ți pânza de pe picíóre,
De veđi mórtea 'nșelătóre (2).

Românii din *Țera-Românescă* cređendú că sufletulú omulú are să trecă prin locuri călduróse, facú mortulú o apě-rătóre de pânză câtú corpulú lui de lungă la care adaogú aripí asemenea de pânză. Tot-odată se facú pe dînsa și patru cruci; câte una pe fie-care din aripí, una pe pânza de deasupra capulú și alta de-asupra pântecelú. De ordinarú pânza acésta trebue să fie de tortú spre a-lú feri mai bine de rađeale călduróse, fiindú mai grósă (3), nici de cum însă de mėtasă saú altă materie subțire și slabă.

Escepțiune dela acéstă regulă generală se face numai la clasa inteligenței, care însă nici când nu póte servi de

(1) M. Canianú, Poesii populare, Doine. Iași 1888 p. 130.

(2) Com. de d-lú T. Simonú.

(3) D. Stănescu, op. cit. p. 323.

oglundă timpului și a caracterului strămoșesc, căci asimilându-se acéastă clasă civilizațiunii europene, a fost silită a desbrăca datinele antice ale protopărinților noștri (1).

Dacă mortul e așezat pe masă sau pe scânduri în formă de catafalcă în mijlocul casei, i se pune la cap o cruce și o lumină, de regulă, în lipsa unui sfeșnic, așezată într'un vas.

În cele mai multe părți din *Bucovina* și *Moldova* însă se pune un sfeșnic, pe care se află *toiagulă* și de care se lipesc apoi și alte lumini.

Pe de laturi se pun, mai ales prin orașe, asemenea două, patru sau chiar și șase sfeșnice cu luminări, iară la piciorul un sfeșnic, dar fără lumină.

Sfeșnicile se aduc de regulă din biserică. Iar luminele, ce se află într'însele, trebuie să ardă și în noapte, tot timpul cât stă mortul în casă, și ca să nu se trecă de grabă se aprind schimbișul tot două câte două, și numai la anumite momente toate deodată.

În acele locuri, unde stă mortul pe laiță, arde de regulă numai o singură lumină la cap. Iară unde e foarte mare lipsă arde și un opaiț (2).

Luminile, ce ard la capul mortului precum și în prejurul său, însemnă că sufletul mortului respectiv merge drept la Dumnezeu, nu rătăcesce nicăiri prin aer, de ore-ce arzându luminele, vede pe unde are să se ducă. Dacă n'arde, atunci n'ar vedea pe unde să se ducă (3).

În multe locuri, și cu deosebire prin orașe, este datină de-a se pune împrejurul mortului încă și diferite flori și

(1) M. Besană, stud. cit. în «Albina» an. I. No. 57.

(2) În cele mai multe părți ale Bucovinei și Transilvaniei, com. de A. Macovei și I. Georgescu: «O lumină sau două, după cum e și starea omului, ard ziua și noaptea pe timpul când e mortul în casă.»

(3) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

anume, la cei bătrâni mai multă verđi și fără față, iară la cei mai tineri de diferite colori, cu deosebire însă de colóre mai multă roșietică.

Astü-felü stă mortulü așezatü, dacă a muritü de mörte naturală, de regulă trei ڃile și două nopți, saü, după împrejurări, două ڃile și trei nopți, în casă, ca să-lü pótă vedé toți ómenii din comuna în care a repausatü.

Totü atâtea ڃile staü morții și 'n vechime (1).

Nemijlocitü după așezare cei de casă precum și tóte némurile cele mai de aprópe ale mortulü carü se află de față, voidnü a-si aręta întristarea și jalea cea mare, ce o aü după dînsulü, dacă sunt dintr'o clasă mai înaltă și mai cultă, acopëru tóte oglinđile din casă câte c'o mănăștergură, cu florü saü altă materie négră, ca nimeni să nu pótă căuta într'insele, iar țeraniü, la carü se află de regulă numai câte o singură oglindă în casă, o iaü de pe părete și o ascundü în ladă (2).

În același timpü în satele de peste Prutü, din districtulü Cernăuțulü, precum și 'n unele sate de dincóce de Prutü din Bucovina, scotü din ladă tóte lucrurile menite a se da de sufletulü celü repăusatü peste secriü, precum și cele ce aü a se pune la procesiune și a se da preoțilorü și cantorilorü bisericesci, și a le anina pe nisce cuie, pe o poliță, rudă saü frânghie de-asupra mortulü (3).

După acésta se alungă atâtü *câniü* câtü și *mățele* din casă ca nu cum-va, în timpulü acela, câtü stă mortulü așezatü, să-lü începă și schimonoséscă óre-cum, căci după spusa Ro-

(1) Dim. Cantemirü, Descrierea Moldovei, Ed. Academiei române. p. 149: «Cadavrulü nu se îngropă îndată în ڃiua cea dintăi, ci așteptă până a treia ڃi, ca nu cum-va să îngrópe de viü pe vre-unü morbosü, care numai a leșinatü.»

(2) În Bălăceana, com. de M. Jemna.

(3) Com. de d-lü G. Tomoiagă.

mânilorū din unele părți s'au întemplatū casurī, unde câniī și mâțele, trăgēndū fōrte tare la hoițū, au stricatū fața, nasulū, urechile, ba chiar și mânele mortulūi (1).

Maī departe credū și spunū Romāniī din unele părți ale *Bucovinei*, că *mâțele*, dar maī cu sēmă *cāniī*, cariī sunt adevērații prietiniī ai omulūi, de aceea se alungă din casă, câtū stă mortulū pe masă, pentru că lorū li-i fōrte jele după omū, nu-lū potū de grabă uita, și din cauza lorū apoi nu pōte sufletulū eși din omū niči din casă afară (2).

Alții iarășī credū că în câni și mâțe, fiindū animale spurcate, se ascundū spiritele cele necurate. Dreptū aceea trebuie alungate din casă, ca spiritele necurate ce s'arū afla într'insele, să nu împiedice sufletulū mortulūi de a merge la Dumneđeū (3).

În plaiulū Prahova, precum și 'n alte părți din *Țēra-Romānească*, nu numai câniī și mâțele, ci și gănile, ba chiar până și șōreciī, cari arū avē datină de a umbla prin casă, se prindū, se omōră, se lēgă, se punū sub vre-o copae, se închidū în pimniță, sau se ducū în câmpū departe de satū și se lasă acolo anume ca să nu trecă peste mortū, căci, trecēndū, se crede că mortulū se face *strigoii* și vine nōp-tea și la toți din casă le māncă inima (4).

(1) Com. de d-lū Av. Macovei, preotū în Badeuțū; V. Turturēnū, preotū în Boianū; V. Burduhosū stud. gimn. de locū din Cāmpulungū; I. Georgescu, învēț. în Secadate; Nic. Cotlarciucū din Stulpicani și Titu Zaharescu din Baia în Moldova.

(2) În Mānăstiōra, com. de El. Agapi și în Berchișesci, com. de G. Velehorschī, stud. gimn.

(3) Cred. Rom. din Costāna, com. de Dragoșū Bumbacū, stud. gimn. și a celorū din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucū: «O babă mī-a spusū că *cāniī* și *mâțele* sunt animale *spurcate*, pentru-că totū-deauna rēmășița apei, care se descāntă și rēmāne în fundū, se aruncă pe căne sau pe mătă, ca prin acēsta să se alunge tōte relele din casă.»

(4) Revista pentru istorie, archeologie și filologie, an. II, vol. II, Bucuresci 1884, p. 386—387. — I. St. Negoescu, Credințe pop. publ. în «Lumina pentru

În *Banat*, totu din cauza de pe urmă se păzescu forțe tare câinii și pisicile, nu numai ca să nu trecă peste mortu, ci totu-odată și pe sub acesta, căci cum ar trece îndată n'ar fi bine (1).

S'a întemplată adese-orî, că mișcându vre-o pisică numai pânza de pe mortu, toți cei de față au fugitu din casă (2).

Adevărata cauză însă pentru ce se alungă câinii și mâțele din casă, nu e cea arătată în șirele de mai sus, ci, după cum spunu unii Români din *Bucovina*, pentru că sufletul omului, după ce se despărțesce de corp, să nu se pue pe vre unulă din aceste animale necurate (3), iar după credința altora, că atunci când sufletul se sbate și se muncesce ca să iasă din casă afară, în isbirea sa să nu se bage cum-va în vre-unu căne sau măță (4), căci sufletul, după ce se desparte de corp, după cum ne vomu încredința în altu locu, nu se duce de-a dreptul în ceriu, ci adese-orî se viră în animale precum și în alte obiecte, unde petrece apoi unu timpu mai îndelungat.

Totu atunci, când se alungă câinii și mâțele din casă, este datină în unele sate din *Bucovina*, precum bună-ora în Bilca, de a pune o năframă curată pe unu cuiu, creșându că sufletul, după ce s'a despărțitu de corp, se pune pe năframa de pe cuiulă respectiv, unde așteptă până ce vine preotul

toți) an. III, Bucuresci, 1888, p. 474. — Ionenu, op. cit. p. 36—37: «un mortu este păzitu ca să nu trecă peste elu vre-o pisică, căci se face *strigoiu* și moru toți ai casei.» — D. Stănescu, op. cit. p. 324—325: «Este importantă a spune aici cât de înrădăcinată între omeni este ideia că în *câne* și *pisică* și alte animale există duhuri rele. Au cea mai mare veghere pe timpulă când mortulă este în casă, ca să nu trecă peste elu vre-o pisică, nici chiar șorece, căci atunci se face *strigoiu*. Pisica ce ar fi săritu peste vre-unu omu este dusă în câmpu departe de satu și lăsată acolo, dacă nu este omorită.»

(1) Com. de d-lu Ios. Olariu.

(2) Com. de d-lu I. Georgescu.

(3) Cred. Rom. din Bilca, com. de Iust. Cârdeșu.

(4) Cred. Rom. din Câmpulungu, com. de V. Burduhosu.

și cantorul bisericesc ca să-i ducă corpul la mormînt. Și de ore-ce, după credința Românilor, sufletul merge cu trupul până la mormînt, de aceea punu ei și o ulcică cu apă și pe ulcică o franzolă cu o lumină pe dînsa, creștîndu că sufletul totu timpul acela, cîtu stă în casă, gustă din apa și franzola de pe ferăstră (1).

În *Țera-Românescă*, dacă într'o casă móre capul familiei, mai e încă și acea datină că în aceeași ȝi se înjugă boii dela casa respectivă cu jugul rēsturnatū spre semnū că dacă a muritū gospodarulū, tôte vorū merge anapoda și pe dosū (2).

În fine, după tôte acestea, bărbatulū său unulū dintre nēmuri, merge la preotulū localū și-lū rógă a dispune să se tragă clopotele pentru celū repăusatū, apoi întorcēndu-se acasă și mai dispunēndū unele și altele, se pornesce la orașulū din apropiere ca să cumpere cele necesare pentru mortū, mai alesū cușmă, hasma la grumazū, materie pentru zobonū și ciobóte, iar dacă e femeie: tulpanū, materie pentru sucnă, papuci, nimateșū, precum și tôte cele-lalte lucruri, ce mai sunt de neapērată lipsă la o înmormîntare.

Mama repăusatulū, respective soȝia saū surorile sēle, precum și cele-lalte nēmuri mai de-aprópe de partea femeescă, lepădāndu-și tôte podóbele, precum: cercei, inele, mārgele și altele, iar fetele despletindu-și pe lângă acēsta încă și pērulū și lāsāndu-lū pe spate, începū a jeli mortulū bocindu-se și vāicārāndu-se de-asupra și prin prejurulū lūi (3).

(1) Com. de Iust. Cârdeșu, stud. gimn.

(2) Ionēnū, op. cit. p. 39.

(3) Pretutindene în Bucovina. Veȝi și Burada, Inmorm. p. 8—9.

VII.

S T É G U L Ū.

În unele locuri din *Moldova* era mai de multă datină de a se scóte mortulú după îmbrăcare afară pe târnațú, și atunci se rădica de-asupra lui pe casă unú stégú (1).

În *Transilvania*, și anume în ținutulú Năséudului, asemenea stégú se rădică și astăzi în turnulú bisericeí saú în clopotniță, dar numai când móre vre-o fată mare saú vre-unú feciorú holteiú, adică care, câtú a fostú în viață, a apucatú a intra între ceí-lalți feciori în jocú (2).

Acestú stégú, care stă șése sêptemâni în loculú unde s'a pusú, are formă pătrată în mărime cam de patru decimetri și e de colóre albă, împodobitú cu flori și mai alesú cu bărbănocú (3).

Dela datina rădicării acestuí stégú se vede că vine și ȃicala «*a 'nchinatú stégulú*» care însemnéază atáta câtú *a muritú* și care e fórte respânditá nu numai la Românií din

(1) Burada, *Inmorm.* p. 12.

(2) Ioanú Nițu Macaveiú: «Datinele poporului românú la înmormintári,» publ. în «*Amiculú Familieí*» an. VI. Gherla 1882 p. 94. — Burada, *Inmorm.* p. 12. — Com. de Al. Boeriú, stud. gimn.: «Când e băiatú saú feciorú i se face unú stégú și îlú punú în turnulú bisericeí.»

(3) Ioanú Nițu Macaveí, loc. cit.

Transilvania ci și la cei din *Bucovina* și cu deosebire în acele sate ai căroru locuitori, cea mai mare parte, se tragă tocmai din ținutul Năseudului și alu Sân-Giorgiului.

Totū aice e loculū să însemnāmū că dintru începutū punerea saū rădicarea stégului acestuia se va fi esprimatū prin verbulū a *închina*, căci numai așa ne putemū esplica dicala «*a închinatū stégulū*» (1).

În *Bucovina* precum și 'n unele părți ale *Moldovei* cum móre și se așeză cine-va pe laiță saū pe masă, anunțându-i-se preotului localū trista întēmplare și rugându-lū a dispune ca să se tragă clopotele după celū repăusatū, se aduce de la biserică o cruce saū unū prapurū, care se razimă apoi de ștreșina casei, în care se află mortulū și anume, dacă e cu puțință, în partea despre răsăritū (2).

(1) În anulū 1877, nefiindu-mi cunoscută datina închinării stégului la morți, scrisēi următorele șire cu privire la dicala acēsta :

«Precum o armată, care se luptă din resputeri contra dușmanului, ce vrea să-ī repue viața, vēdēndū dela o vreme că cu tótă bărbăția și încordările sale, nu mai e nici unū chipū de scăpare, vrēndū nevrēndū închină stégulū, adică se predă, așa și omulū, învinsū de slăbiciune, se închină morții, și dacă se închină, móre. Românii, după cum ne dovedesce istoria, aū avutū a luptă necontentitū cu cei mai aprigi, mai crunți și mai amarnici dușmani. Ei trebuiau să stee, așa dicēndū, di și nópte cu arma în mână, ca în orī-ce vreme să pótă da pieptū cu dușmanii săi, să-și apere țera, religia și vieța. Când buciumulū îi striga la răsboiū, ei săriaū cu toții și se luptaū cu o nespusă bărbăție. În cotro vedeau falfăindū stégulū de răsboiū într'acolo mergeaū și ei, și să fi fostū luptă orī și câtū de înverșunată, totuși aveau speranța că vorū învinge, iar să închine stégulū, adică să se predea dușmanilorū, nici când nu se încumetaū, sciindū prea bine că atunci, cu închinarea stégului și vieța lorū e repusă. Căci a se da în acele vremi pe mâna dușmanilorū era mai totū atăta ca și când singurī și-arū fi luatū vieța, pentru că dușmanii nu-ī cruțaū, ci-ī omoraū . . . Dela acēstă împrejurare (dar pôte că și dela alta) credū eū că vine proverbulū «*a închinatū stégulū*» adică s'a predatū morții, a muritū; «*mai că era să închine stégulū*», mai că era să mórá, și «*a închina stégulū*» va muri.

(2) Lambriorū op. cit., p. 152: «În vreme ce se petrecū aceste, unū băetanū dă fuga la popa orī la dascălū și cere unū prapurū ca să-lū razime de 'naintea casei, ca *vestitorū de mórte*, și tot-odată să-ī poftéscă pentru cetirea stălpilorū pentru nópte.»

În alte părți din *Moldova*, precum bună-ora în Mălini și alte sate de sub pôlele Carpaților, îndată ce a murit cine-va și s'a așezat pe laiță se aduce, nu numai un prapur, ci și o cruce. După acesta se bat de înaintea ușei în fața casei doi pari: unul de o parte și altul de altă parte, și legându-se de unul prapurul, iar de celălalt crucea, se lasă să stea acolo până a treia zi, adică până ce se înmorminteză mortul. Dacă însă, în restimpul celor trei zile, plouă sau ninge, atunci ca să nu se strice, se pun de regulă sub părete de naintea casei (1).

Prapurul din *Bucovina* și *Moldova* înlocuesc *stégul* Românilor din ținutulul Năsăudului. El servește ca semn, că în casa respectivă se află un mort.

Dintru început cred că spre a arăta sătenilor, precum și tuturor trecătorilor, că în casa cutare se află un mort s'a pus pretutinden un *brădan* frumos și verde, împodobit cu flori, cu cunună și cu mărimi în formă ca un stég (2), care reprezenta cipresul Romanilor și despre care vom vorbi mai pe larg în capitolul următor. Mai pe urmă însă, neputându-se pretutinden căpeta brădan verzi, ca să se închine imediat după repăusarea unui om, s'a înlocuit cu *stégul*, și acesta, la rëndul său, după deplina învingere a creștinismului asupra păgânismului, cu prapurul.

În această presupunere ne întăresce încă și împrejurarea, că *bradul dela morți* în unele părți din *Banat* se numește *prapor* (3).

În fine în *Banat*, când móre un june sau o fată mare, casnicii înștiințază pre némurile din altă comună despre casul de mórte prin un trimis, care pörtă un *stég* ne-

(1) Diet de Măriuca Nistor.

(2) D. T. Bojinca, op. cit. 213.

(3) Com. de d-lu Ioan Popovic, învățător.

gru respective o maramă neagră pusă într'unu baticelū (1).

De odată cu rădicarea stégului său răzimarea praporului, ori ceva mai târziu, se tragū și clopotele după celū repăusatū, dându-se prin acésta de scire sătenilorū, că s'a mai dusū unulū din mijloculū lorū, său, după cum spune unū bocetū din Bucovina :

Să tragă clopotele
Să resune văile
Și tóte délurile,
S'audă némurile
De prin tóte părțile;

ca, după cum spune unū altū bocetū din *Macedonia* :

Tóca și cămpan'asună
Tuta lumea tras'adună
Tru mormintū să ni te pună.

Dacă celū ce a muritū a fostū unū omū bētrānū său unulū în flórea vieții sale, atunci se tragū tóte clopotele, câte se află la biserică, dacă însă a fostū unū copilū se trage numai clopotulū celū micū.

De aice vine apoi că cele mai multe Romānce, când pe-trecū pre unū copilū micū la mormintū și anume când ajungū și dau să între în biserică, adresāndu-se cătră clo-poțelulū ce se trage, rostescū, între multe altele, și următórele versuri :

Trage, trage clopoțelū,
Că-ți mai vine-unū voinicelū,
Tinerelū și frumușelū,
Să-ți perđi mintea după elū,
Dar nu vine să trăiască,
Că vine să putredéscă!

În acele sate însă atātū din *Bucovina* câtū și din *Țéra-*

(1) Com. de d-lū Ios. Olariū, învățātorū.

Românească, la ale căroru biserici se află numai câte unu singurū clopotū, când móre unū omū bătrânū, clopotulū se trage mai multū, când móre unū copilū se trage puținū, iară când móre unū omū în flóre, unū bărbatū plinū de virtute, unū feciorū saū o fată mare, atunci se trage fórte multū (1).

Insă precum în multe alte privințe, așa și într'acésta, tragerea mai lungă saū mai scurtă a clopotelorū atárnă, dacă nu tocmai tot-d'auna, de bună sémă că cele mai de multe ori dela starea repăusatului și plata, ce-o potū da némurile sale pentru scopulū acesta.

Dacă repăusatulū a fostū unū omū avutū și cu vađă în satū, se tragū tot-d'auna mai lungū, iar dacă a fostū unū omū sërmanū, se tragū de regulă mai scurtū.

Dovadă despre acéstă datină nu prea lăudabilă avemū și următóarele versurī, ce le puse multū regretatulū nostru poetū V. Alecsandri în gura paraclisierului din opereta «*Paraclisierulū saū Florinū și Florica*» :

Dacă móre-unū boerū mare
Punū clopotele 'n mișcare,
Și facū mare dandana :
Danda, danda, danda, na.

Iar când morū ómenī mai mici
Tragū clopotulū de calicī,
Care sună ca tilinca :
Linca, linca, linca, linca (2).

În timpulū acela, câtū stă mortulū în casă, clopotele se tragū regulatū de trei ori pe ȃi și anume: diminéța, la amiaȃi și séra. Prima óră însă se tragū imediatū după repăusarea și așezarea celui mortū pe laiță saū masă.

În ȃiua de pe urmă și anume de cum se pornesce mor-

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 321.

(2) Opere complete, Vol. II. Bucuresci, 1875, p. 904.

tulă la țințirimă și până ce se pune în grăpă, se tragă ne întreruptă și numai atunci încetăză pe ună momentă când se facă *stările*.

In fine mai e de observatū încă și aceea, că atâtă Românii din unele părți ale *Bucovinei*, câtă și cei din unele părți ale *Transilvaniei*, credă că sunându clopotele foarte jalnică voră urma încă multe morți una după alta (1).

(1) Com. de d-lă I. Georgescu.

VIII.

B R A D U L Ū.

Maî în tóte părțile locuite de Români, și maî cu sémă în *Transilvania*, este datină de a se împodobi unŭ *bradŭ* cu flori, cu năfrămî, cu mere, cu smochine, nucî, prune uscate, strafide, și a se pune apoi nu multŭ după repăusare, înaintea casei celui repăusatu, ca semnŭ că în casa respectivă se află unŭ mortŭ (1).

În unele sate de pe sub pólele munților din *Bucovina* și *Moldova*, precum bună óră în *Solca*, dar maî alesŭ în cele dela *Munte*, ca în *Stulpicani*, *Vatra-Dornei*, *Căndreni* și *Négra-Șarului*, *bradulŭ* acesta, numitŭ altmîntrele și *brădanŭ*, *brădănașŭ*, *târșŭ* și *târșuțŭ*, se împodobesce cu felŭ de felŭ de zăhărele, córne de mare și alte mărunțisuri, cumpărate de prin dughene, apoi cu cănași de strămătură de diferite colori, precum: roșie, albastră, négră, cari se légă de ră-

(1) Burada, *Inmorm.* pag. 27.—M. Besanŭ, stud. cit. publ. în «*Albina*» an. I. No. 57: «La casa repăusatului, sau afară la mormintŭ lângă capul mortului și astăđi se pune ori ce arbore, dar maî alesŭ unŭ *bradŭ tinêrŭ* și frumosŭ, care adese-ori se înfrumusețézá,—maî vèrtosŭ la feciori și feciore, cu cunune și flori.»

murele, și în urmă cu tortu de lână roșie și cu flori. Pe lângă acestea se mai lăgă de dînsul încă și unu colacū, o năframă, și o lumină, cari sunt menite pentru celū ce are să-lū ducă până la mormintū (1).

În comuna Reșinari, precum și în altele de prin prejurulū Sibiiului în *Transilvania*, se lăgă la bradū și lână dela oi, dacă mortulū a fostū ciobanū. La fete mari se pune în virfulū lui cerceii și inelulū de logodnă, dacă a fostū logoditā, saū și alte inele, și rēmānū acolo (2).

În unele locuri se mai încrestēzā în cōja acestui bradū încă și diferite figurī (3).

În părțile, unde nu se află bradū, se împodobesce o crēngă de mērū, saū de prunū saū și altū pomū.

În *Dobrogea* se ia unū copacū de lemnū de prunū și se împodobesce cu cānură (lână) roșie, ștergare, busuiocū și hārtie albă (4).

În *Transilvania*, ținutulū Hașegului, pomulū saū bradulū nu este alta, decāt o suliță de lemnū de bradū, înaltă ca de unū stānjenū, ce se pune numai la fete mari și la flăcăiași, și se implāntă în crucea dela mormintū, la flăcăi însă acea suliță e înaltă dela doi până la trei stānjeni și se implāntă la mormintū, lângă cruce, prindēndu-se cu cuiē de ea. În vērfulū lui se lăgă unū *chișcheneū* (5) roșu cusutū frumosū

(1) Com. de Nic. Cotlarcicu; dict de M. Ursacu; veđi și «*Bradulū la pop. rom.*» de S. Fl. Marianū, publ. în «*Albina Carpaților*» an. IV, Sibiiū 1879, pag. 89; «*Șeđetőrea*» Fălticeni, 1892 p. 39: «Dacā-ī flăcăū saū fatā, i se împodobesce unū brădulețū micū cu fire de lână boitā, învālătucindū crengelē de cari mai atārnā și canafī.»

(2) Burada, Inmorm. p. 28.

(3) S. Fl. Marianū, «*Bradulū*» publ. în op. cit. p. 89.—Burada: Inmorm. p. 27.

(4) Burada, Inmorm. p. 27.—Idem, O călătorie în Dobrogea, Iași 1880 p. 22.

(5) Chișcheneū = cārpă albă, năframă.

cu firu, în care se anină unu clopoțelū micuțū și inelele mortuluī (1).

În alte părți din *Transilvania*, precum bună-óră în comuna Orlatū, se face pentru bărbații cei tineri și pentru flăcăi unu stâlpū, în vârfulū căruia, dacă e june neînsuratū, se pune unu porumbū cioplitū din lemnū și o cărpă nouă, iară dacă e ciobanū încă și o flócă de lână, și astū-felū se împlântă apoi la capulū mortuluī (2).

Mai de multū era datina de a se pune, unde era cu puțință, înaintea casei mortuluī, unu *bradū tînērū*, naltū și frumosū, care era împodobitū numai cu flori, cu cununī și cu năfrămī, în formă ca unu stégū (3).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună óră în Ilișesci, districtulū Suceviī, era mai de multū asemenea datinā de a se împodobī bradulū numai cu cordele roșii, albastre și verđi (4), iar în Fundulū-Moldovei chiar și astăđi se împodobesce numai cu flori și strămăturī roșii, galbene și verđi și de asupra i se pune o hasma négră, care e menită pentru celū ce are să-lū ducă la biserică (5).

Bradulū la înmormîntări se face numai la feciori holtei, fete mari și arare-orī, în unele locuri și la tineri însurați. La cei mai de multū însurați precum și la cei bătrâni nu se face nici odată (6).

După credința Românilorū din *Bucovina*, și cu deosebire a celorū din Fundulū-Moldovei, elū se face de aceea numai la feciori și fete mari, pentru că pe de o parte însemnă

(1) Burada, *Inmorm.* p. 27—28.

(2) Com. de d-lū Rom. Simū, *învătătorū.*

(3) D. T. Bojinca, *op. cit.* Nota 3 dela p. 212.

(4) *Dict. de Ermolaū Ghiuță, proprietarū.*

(5) Com. de Const. Mercheșū, *stud. gimn.*

(6) S. Fl. Marianū, «Bradulū», *publ. în op. cit., pag. 89; — Burada, Inmorm. p. 28; — Bojinca, op. cit. p. 213.*

tinerețea celui pentru care s'a făcutu, parte, că celū mortū se căsătorește pe cea-laltă lume ; și când se duce mortulū la grópă, atunci se trimetū vătăjei înainte cu bradulū, ca să vestescă nunta (1).

După înmormintare bradulū acesta pretutindene se îngropă la capulū mortulū lângă cruce dimpreună cu beșulū de vătăjelū (vornicelū) alū celui ce l'a dusū (2).

Dacă nu se află bradū în apropiere de comuna unde se află mortulū, atunci în *Transilvania* este obiceiulū să se ducă călăreți, cântândū din fluere cântece de jale, în locuri depărtate, ca să aducă bradū, și când trecū prin vreunū satū cu elū, fetele mergū intru întâmpinarea lui și-i cântă până trecū din hotarulū satulū așa numitū «*cânteculū bradulū*», care se obicinesce mai multū la locuitorii din unele comune de prin munții Transilvaniei.

Iată aici vre-o câte-va din acele cântece, adunate în comuna Demsușū, ținutulū Hașegulū:

Bradū încetinatū (3)
De unde-ai tunatū (4),
Din vârșorū de munte
Dela florī mai multe,
Dela locū pietrosū
La locū mlăștinosū,
Cu capulū la vale
Fără picū de cale,
Și pân' te-orū tăiatū,
Totū orū flueratū

Tinerelulū celū voinicū
Cum nu-ī frică de nimicū,
Elū a rînduitū,
Elū a poruncitū
La șapte gropășī
Și totū călărașī,
Eī să mi se ducă
Și să mi te-aducă
Din vârșorū de munte,
Dela florī mai multe

(1) Com. de Const. Mercheșū.

(2) Bojinca, op. cit. Nota dela p. 213; — Burada, *Inmorm.*, p. 28; idem. *O călătorie în Dobrogea*, p. 22; — S. Fl. Marianū, «Bradulū», op. cit. p. 89; — «Șeșetőrea», Fălticeni, 1892, p. 40: «Bradulū se pune la mormintū lângă cruce unde rămâne până se usucă.»

(3) Infrunđitū.

(4) Venitū.

Cu nouă topore
Brașii să-mi dobore.
Că elu a umblatū,
Țări a 'ncunjuratū
Și nici a aflatū,
Nici a căpētātū
Nevastă să-î placă,
Soție să-și facă ;
După ce-a umblatū,
Elu a căpētātū
Nevastă de munte,
Dela florī mai multe,
Naltă și brădósă
Ca elu de frumósă,
Departe a mersū
Și elu mī-a trimesū

Altū cântecū :

Tinerelule,
Voīnicelule,
Cine ți-a poruncitū
De te-ai coborītū
Din brădui mai multī,
Din cei munți cărunți
Totū mi-au poruncitū
De m'amū coborītū
La mijlocū de țară,
Unde-î ap'amară,
Unde-î apa lină
Și iarbă sulcină.
Dar' ei m'au minșitū

Alū treilea cântecū sună așa :

Tinerelule,
Voinicelule,
Ce ești supēratū,
Ce te-ai mānīatū?

Nouă *sgrebelungi*
Prin păduri și lunci,
Pe una să-î vie
Dorū dela soție,
Pe alta să-î vie
Dorū dela frăție,
Pe una dorū dela tăicuță,
Pe alta dorū dela măicuță.
Chișcheneū rotatū
Cin' te'a blăstēmatū,
Vicolū să te-ajungă,
Omētū să te ningă,
Vēntulū să te bată,
Sóre să te ardă,
Să totū albesci
Să nu putreșesci.

Și m'au coborītū,
Că iată mă ducū
La capū de voinicū,
Vēnturī să mă bată,
Sóre să mă ardă,
Nime să nu-mī credă.
Brădete, brădete!
Bradū încetīnatū
Rēū te-au blēstāmatū,
Cin'te-a 'mpodobitū
Și cin'te-a cusutū,
Vēnturī să te bată,
Nime să nu-ți credă.

Cum n'oū fi supēratū,
Că vidra m'a mușcatū,
Că de-unū anū de țile
Din *alēnū* (1) pe mine

(1) Din ură.

Totü mi s'aü vorbitü
Şi s'aü sfätuitü,
Ei ca să mă tae
Din aste părae,
Şi să mă totü ducă,
Şi să mă aducă
In mijlocü de țară,

Unde-ı ap'amară,
În grădină lină
Cu apă sulcină,
Vânturi să mă bată,
Sóre să mă ardă,
Nime să nu-mi crédă! (1)

La Cugirü, satü lângă Orăștie, tot în *Transilvania*, când móre unü feciorü, se aduce *bradulü* dela munte cu multă ceremonie de cătră feciori și fete mari îmbrăcați toți în veșminte de sêrbătóre. După ce l'aü tăiatü ilü ieaü câți-va feciori pe mâni, și-lü aducü în satü, urmați de fetele, cari mergü în urma lorü, ținându-se cu mânele pe după capü.

Pe drumü, când cobórá bradulü acesta dela munte, și-lü ducü la casa mortului, cântă următórea poesie:

Bradule, Bradule!
Ce rëndü ai avutü,
De mi-ai scoboritü
Dela locü pietrosü
La locü marghelosü?
— Eü rëndü n'am avutü,
Dar la min'orü vintü
Cinci, patru voinici,
Toți cu capulü golü
Şi toți cu topórá,
Toți să mă dobórá;
Până m'aü tăiatü,
Mi-orü totü flueratü
Şi s'orü lădatü,
Că ei m'orü sădi
La mijlocü de satü,
La celü locü chitatü,

La lină fântână,
Unde-ı apa bună,
In cornü de grădină.
Da ei m'orü săditü
La capü de voinicü,
La celü locü jalnicü!
— Bradule, Bradule!
Nu te supéra,
Că voinieü-mi are
Unü dulce de tată
Şi-o dulce de mamă,
Şi frați și surori,
Veri și verişóre.
Se vorü aduna
Şi te-orü lăcrăma
De nu te-ı usca!

(1) Burada, Inmorm., p. 28—33.

După fie-care versă ală acestei cântări repetéză tot-odată
și refrenulū :

Bradule, Bradule!
Nu te supăra.

Iară după ce aū ajunsū la casa mortului și aū întratū
înăuntru, cântă :

Voinice, voinice !
Nu-mī place, nu-mī place,
Ce nevastă-mī aī !
Naltă, minunată,
Naltă și subțire,
Crescută 'n pădure,
Tăiată 'n seure.
Voinice, voinice !
Nu-mī place, nu, nu
Cu ce-ī îmbrăcată,
Cu haină uscată.
Voinice, voinice !
Nu-mī place, nu, nu !
Cu ce-ī învelită,
Cu frunță 'ncrețită! . . .

La acestū cântecū încă se repetéză refrenulū :

Voinice, voinice !
Nu te supăra ! (1).

Dacă celū, cui se aduce bradulū, are femeie, se cântă așa :

Bradū încetinatū,
Nu fii supăratū,
Că nevasta ta
Ea s'a mâneca,
De mi te-a uda,
De nu te-ī usca (2)

(1) S. Fl. Marianū, «Bradulū» publ. în op. cit

(2) Burada, Inmorm. p. 35.

În *Bucovina*, după câtă știu eu până acum, nu există nici o ceremonie deosebită când se taie și se aduce bradulă acestă din pădure.

În timpurile vechi însă credă că și Româniî Bucovineni încă îlă voră fi tăiată și adusă în același chipă ca și frașii loră din Transilvania. Ca dovadă spre întărireă acestei credinșe ne pôte servi următorulă cântecă din Horodniculă-de-jos, districtulă Rădăușului :

— Bradule, brădușule !
Ce-ți este, drăgușule ?
Ce te legenî făr'de vântă,
Făr'de vântă, făr'de cuvântă,
De-ajungă crengile'n pămîntă,
Făr'de vântă, făr'de ploașă,
Făr'de lécă de negurișă ?
Orî trupina ți-a slăbită,
Orî vișele-aă putreșită,
Orî altă ceva ai pășită ?
— Vișele n'aă putreșită,
Nici trupina n'a slăbită,

Da la mine c'aă venită
Treî voinici cu treî toporă
La pămîntă să mă oboră,
Să mă ducă'n josă la țeră ;
Treî frășioriî din treî părșii
Să mă taie în treî bucășii,
Să mă facă vălurele,
Să mă ducă 'n jos cu jele
Pe-o parte de drumurele,
Să mă puie 'n șinterimă,
Să mă vadă arsă în serumă !

În munșii apusenî ai *Transilvaniei*, unde e datină de a se duce mortulă la mormîntă pe cară, bradulă se duce pe umeri de doi feciori, cari mergă înaintea carului, iar tețele și nevestele înrudite cu mortulă, șeșendă în cară cu capulă plecată pe sicriă, cântă cu ună versă duiosă următorulă cântecă :

Bradule, bradule,
Ce bôre-a bătută,
De te-ai scoborîtă
De la locă pietrosă
La locă *revenosă* ?
— Da eă n'ași fi *vîntă*,
După mine oră *vîntă*
Totă patru voinici,
Ca patru haiduci.

Și m'oră înșelată
Până m'oră tăiată :
Că pe min' m'oră pune
La *onă* capă de fată,
La *onă* stană de pētră,
La isvoră de apă.
Da m'oră *înceluită* ;
Pe min'm'oră adusă
Și pe min'm'oră pusă —

La *onă* capū de june,
La o putrejune.
— Bradule, bradule,
Nu te spăria ;
Că și elū, că are
Tată și mamă,
Carī te-o lăcrăma
Și nu te-ī usca.

Bradule, bradule,
Nu te spăria,
Că și elū, că are
Frați și surorī,
Verī și verișóre,
Carī te-orū lăcrăma,
In câtū nu te-ī usca (1).

Altū cântecū, care se cântă. când se duce bradulū la biserică și de aici la ținterimū, sună, precum urmază ;

Brădete, brădete,
Mergēndū înainte
Să bagī în minte
A mele cuvinte.
Dacă te-a întâlni,
Orī ți-a veni
Maica Domnului
Și a Fiului,
Tu să mi-o petreci
Și să mi-te pleci,
Drumū ți-a arēta
Și te-a îndrepta
Să mergi cu sórele,
Iar nu cu apele,
Că sórele-ī mergētorū
Și'napoi întorcētorū,
Dar apele-sū curgētóre
Și'napoi ne'ntorcētóre (2).

In unele părți ale *Banatului* este datină ca *bradulū*, numitū altmintrelea și *praporū*, care așșderea se pune numai la capulū junilorū și fetelorū mari, să se aducă din pădure de junī numai pe umere, nici când însă pre vre-unū carū saū cărușă, căci nu e bine. Iar după ce l'au adusū acasă

(1) Frâncu, op. cit. p. 175—176.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 34.

se légă de dînsulă trei mărămă, cari se daŭ apoi dreptă plată juniloră, ce l'aŭ adusă din pădure a casă și de aice ilă ducă până la grópă (1).

De esistă și'n acéstă țeră vre ună cântecă anumită pe când se aduce bradulă acesta din pădure, nu sciŭ, căci până acum n'am putută nimica afla în privința acésta. La aducerea sa însă spre grópă se cântă și aice, ca și'n Transilvania, următóarele versură, pre cari le scótemă dintr'ună bocetă mai lungă întitulată «*petrecerea mortulă.*»

Sufletă despărțită,
De multe mărănită,
Plécăși se duce,
Marea o ajunge.
Vine marea mare,
Vine'n tulburare
Greŭ urlândă și urducândă,
Tótă lumea spăimintândă.
Unda se aduce
Lumea s'o îmbrace :
Totă mălină, călină,
Brađi din rădăcină.
Iar în grópa măriloră,
Unde-ă bradulă đineloră,
Trecétórea apeloră,
Sufletulă stătea
Și mi se ruga :
— Brade, brade,
Să-mă fi frate.
Intinde-ți întinde,
Eŭ să le potă prinde

Vêrfurile tele
Să trecă peste ele
Marea în cea parte
Ce lumea-mă desparte !
— Eŭ nu potă întinde
Tu să le poți prinde
Vêrfurile mele
Să trecă peste ele,
Că'n mine-a puată
Din inimă spurcată
Roșu șoimuleț.
Când nici veđ gândă,
Pui te-oră simți
Și eă oră șuera
De te-ă spăria,
In mare-ă căde
Și te-ă îneca . . .
— Las' să fie-așa !
Vine marea mare
Vine'n tulburare,
Greŭ urlândă și urducândă

(1) Com. de d-lă Iosifă Olariă, invăț. în Domană :

«*Bradulă se pune numă la jună și fete mară, cari se și aduce din codru numă de jună și numă pe umeră, dar nici de cum pe cară.*

«*In Maidană, comuna mea natală, lângă Oravița se pune de regulă numă brađi. Aice însă, în Domană, se pune și gorună numită praporă.*»

Totă lumea spăimântându.
 Unda se aduce
 Lumea s'o îmbuce;
 Totu mălini, călini,
 Brați din rădăcini.
 Iar în rîpa mărilor
 Unde-î bradulū ținelorū,
 Trecătoarea apelorū,
 Sufletulū stătea
 Și mi se ruga:
 — Brade, brade!
 Să-mi fii frate.
 Intinde-mi, întinde,
 Să le potū cuprinde
 Trupinele tele
 Să trecū peste ele
 Marea în cea parte,
 Ce lumea-mi desparte.
 — Eū nu-ți potū întinde
 Ca să le poți prinde
 Trupinele mele
 Să treci peste ele,
 Că 'n mine-a puiatū
 Vidră lătrătoare,
 Ómenī pânditoare.
 Nicī nu oiū gāndi,
 Puii te-orū simți,
 Eī mi te-orū lătra
 De te-ī spăimēnta,
 În mare-ī cādē
 Și te-ī îneca.
 — Las'să fie și-așa!
 Vine marea mare,
 Vine'n tulburare,
 Greū urlāndū și urducāndū
 Tótă lumea spăimāntāndū,
 Unda se aduce,
 Lumea s'o îmbuce.

Totū mălini, călini,
 Brați din rădăcini;
 Iar 'n rîpa mărilorū,
 Unde-ī bradulū ținelorū,
 Trecătoarea apelorū,
 Sufletulū stătea
 Și mi se ruga:
 — Brade, brade!
 Să-mi fii frate.
 Intinde-ți întinde,
 Ca să le potū prinde,
 Rădăcini a tele
 Să trecū peste ele,
 Că 'n mine-a 'neuibatū
 Și apoi a puiatū
 Galbēnă *șerpóne*,
 Ce pierē de fóme
 Nicī nu vei gāndi,
 Puii te-orū simți
 Și orū șuera,
 Tu te-ī spăimēnta,
 În mare-ī cādē
 Și te-ī îneca.
 — Las'să fie și așa!
 — Haī, brade, haī,
 Multū mē maī rugaī,
 O rugare mare
 Cu multā răbdare.
 Brade, brade,
 Am și eū unū frate,
 Unū frumosū pēcurārelū
 Și are unū toporelū,
 Și are verișori,
 Eī te vorū tăia
 Și te-orū rēsturna.
 Maisterī vorū veni
 Și te vorū ciopli
 Și din tine-orū face,

Ca să fie pace,
Punte peste mare,
S'aibă trecătoare
Suflete-ostenite
Cătră raiū pornite.
Bradu-atuncia se gândia

Și trupinele 'ntindea ;
Iară mortulū imi trecea,
Unde dorulū ilū ducea,
Marea fără nume
L'aia-laltă lume . . (1)

Altū cântecū despre *bradū*, totū din *Banatū* și anume din comuna Ecica, care se cântă nu numai când se duce mortulū la grópă, ci și mai nainte pe când se află acesta în casă, sună precum urméză:

Vine marea, vine.
Ce-aduce cu sine?
Milurī
Și cămilurī,
Brađi din răděcinī.
Ruga, mi se ruga
Tiněra Mariuța :
— Brade, brade,
Fie-mī frate !
Intinde-ți, întinde
Trupina ta,
Să trecū eū pe ea !
— Eū o-ași întinde,
Dar sū-a mea trupinā
Puiat'a puiatū
Vēnētă *vidróne* (2),
Galbēnă *șerpóne* (3).
Prinde-a șuera,
Tu te-ī spăria
Și 'n mare te-ī da
Și mi te-ī îneca,
Lumea-o rēmāné (4).

(1) Simeone Mangiuca, Călandariū, pe an. 1882, Brașovū 1881, p. 121—134.

(2) Muerușca de vidră saū și vidra cea bētrānă.

(3) Șerpóică.

(4) Veđi «Gazeta Transilvaniei,» an. IV. Brașovū, 1891, No. 22.

Precum Româniî de astăzi, așa și *Romaniî*, strămoșii noștri, aveau datină de a pune înaintea casei mortului unû *chiparosă*—cupressus,—care era consacrată lui *Pluton* respective *Ditîs*, ȃeul infernului, și care era simbolul morții și a jeliî, pentru că chiparosul, dacă se taie odată, nu mai are viață, nu odrăslesce mai mult, tocmai ca și omul, când i se taie firul vieții (1).

Paul. Diac. Excerpt. exlib. Pomp. Fest. de significat. lib. III, ne spune în privința acêsta următoarele: «*chiparoșii* (cupreșii) se puneau înaintea casei mortului, fiind el un arbore, care, dacă se taie, nu mai odrăslesce, după cum și dela mort nu mai este nimica de sperat, din care cauză se și privia că acest arbore sta sub tutela părintelui infernului (2).»

Iar Serv. ad. Aen. 2.714; 3,64 ne spune «fusesse încă obiceiul la Romani, ca să se puie un ram de chiparos înaintea casei mortului, ca nu cum-va să se pângărescă pontificele intrându acolo din nesciință (3).»

Și precum Româniî de azi îndătinéză a împodobi *bradul* cu canafi și strămături de diferite colori precum și cu năfrămî și a-l duce înaintea mortului, iar după înmormintare a-l îngropa la capul acestuia, totu așa făceau și Romaniî cu chiparosul.

În privința împodobirei ne spune Virgiliu următoarele: «Staî Manilor altare jalnice cu legătore albastră și cu chiparos întunecat (4).»

(1) Burada. Inmorm. pe 60. — Michail Besan, Datinele Românilor la înmormintare, publ. în «Albina» an. I. Viena 1866. No. 57.

(2) Cupressi mortuorum domibus ponebantur ideo, quia huius generis arbor excisa non renascitur, sicut ex mortuo nihil iam est sperandum quam et ob causam in tutela Ditis patris esse putabatur.

(3) Moris autem Romani fuerat ramum cupressi ante domum funestam poni, nequisquam pontifex per ignorantiam pollueretur ingressus.

(4) Aen. III. 63:

Stant Manibus arae

... Caeruleis maestae vittis atraque cupresso.

Iar în privința ducerii chiparosului la mormîntu și îngro-
parea lui la capul mortului aflăm la Horațiu acestea : «Tre-
bue să părăsești pămîntul și casa și soția plăcută și din
acești arbori pe care îi cultivezi, nu-ți va urma ție stăpâni-
toru pe scurtu timpu nici unul, afară de chiparosul urgi-
sită (1).»

De multe ori însă în locul chiparosului aveau Romanii
datină de a pune și *bradă*. Căci iată ce ne spune Pliniu :
«Bradului îi place munții și frigul, este arbore de mórte
și se pune la pórta ca semn de doliu (2).»

Acești doi arbori, *chiparosul* și *bradul*, sunt unici, despre
cari scimă cu positivitate, că Romanii îi puneau înaintea
casei mortului.

Coloniile romane însă aduse de Traianu în Dacia, ne-
aflându chiparoși în acéstă țeră, au fostu constrînse să re-
nunțe la chiparos și să întrebuițeze numai bradul. Acéstă
renunțare însă nu le-a căduțu de felu greu întăi, pentru
că în patria loră originală chiparosul era întrebuițat mai
multu la înmormîntările cele pompóse ale patriciilor, nu
însă și la plebei (3), și alu doilea pentru că în Dacia a-
flară o mulțime de păduri de *bradă*, care se ține de aceeași
familie ca și chiparosul (4).

Renunțându coloniștii romană din Dacia la întrebuițarea

(1) Od. II. 14, 21—24 :

Linquenda tellus et domus et placens
Uxor, neque harum quas colis arborum
Te praeter invisas cupressos
Ulla brevem dominum sequetur.

(2) Hist. nat. XVI 10, 18 : «Picea montes amat atque frigora, feralis arbor
et funebri indicio ad fores posita.»

(3) Lucan. Phars³, 442 : «Et non plebeios luctus testata cupressus» — și chi-
parosul, care n'a dovedit plânsetele plebeice.

(4) Bojinca, op. cit., p. 213, în Notă țice : «*Bradul* toema se potrivește cu
cupresul Romanilor, pentru că precum cupresul tăiatu odată numai lă-
tărește, așa nici bradul lăstărește mai multu, dacă se taie odată.»

chiparosului, nu renunțară ei și la credința despre puterea acestuia. Din contră, strămutară cu timpul atât datina cât și credința despre chiparosă cu desăvîrșire la *bradă*.

O legendă din *Bucovina* ne spune următoarele despre *bradă*: «Cică dintru început *Necuratul* se ținea scaiu de *bradă*, spunându că e copaciul lui. Decî ca să nu se apropie nici un om de dînsul, a luat și a bătut o mulțime de *cuie* de fier juru împrejurul lui.

«Vedîndu acesta *Dumneșeu*, s'a mâniat focu, și scoțîndu din *bradă* cuiele de fier, a făcutu alte *cuie* de lemn cu cruce și pe acestea le-a bătut în locul celorlalte.

«De atunci a rămas *«cepurile cu cruce»* în fie-care *bradă*, și fiindu ele cu cruce *Necuratul* nu se pôte apropia de acestu arbore. Dar cu tôte acestea a mai rămas în *bradă* puțină *mânie* de-a *Satanei* și de aceea pocnesce elu când îl pu pe focu (1).»

Chiparosul, după cum am vedut mai sus, era consacrat lui *Pluton* respective lui *Ditis*. *Bradul*, din contră, în urma influenței creștinismului, deveni la Români un apărător și scutitor în contra *Diavolului*, care în casul de față, nu e nici mai mult nici mai puțin decît *Pluton* sau *Ditis* al Romanilor, adică șeful infernului.

Iată deci de unde vine datina și credința Românilor, urmașii coloniilor romane, de a întrebuița până și în ziua de azi *bradul* la înmormîntări!

(1) S. Fl. Marianu, «Bradul» publ. în «Albina Carpaților» an. IV. Sibiu 1879, p. 88. — Trebuie să observăm aici încă și aceea, că Români întrebuițază numai *bradă albă*, care are *cepur* în formă de cruce, nici când însă altu soi de *bradă*, ale căru *cepur* nu-să crescute în cruce, bună oră molidu, pinu, etc.

IX.

B O C I R E A.

Nemijlocitū după ce s'a așezatū mortulū pe laiță saū pe masă, orī puținū ceva și mai nainte de acésta, femeile, cari sunt mai de aprópe înrudite cu dînsulū, lepădându-și, cum amū amintitū și mai sus, tóte podóbele, precum: cercei, mărgele, salbe, inele și altele, iar fetele, pe lângă acésta, mai despletindu-și încă și pěrulū și lăsându-și-lū să atárne pe spate, se apropie de celū repausatū și plecându-și capulū spre una din urechile sale, prindū mai întái a-lū striga de vr'o 3—4 orī pe nume (1).

Ióne (2), iubitulū meū,
Ionică, scumpulū meū,
Ionică, dragulū meū!

Saū :

Mărióră, scumpa mea,
Mărióră, draga mea,
Mărióră, mila mea!

(1) Usitatū pretutindenī în Bucovina, precum și 'n cele-lalte țērī locuite de Români; veđi Burada, *Inmorm.* p. 9. — Lambriorū, *op. cit.* p. 151. — Bojinca, *op. cit.* p. 209—210.

(2) După cum e și numele celū repăusatū.

Și apoi a *bocà* (1) și a *ține*:

Da cum de te-ai înduratū
De-așa iute ne-ai lăsatū.
Ian scólă și te trezesce
Și cu noi ceva vorbesce:
Măcar două, trei cuvinte
Ca să le ținemū în minte,
Că de când ai adormitū
Mai multū nu mi te-ai trezitū,
Cu noi nimicū n'ai vorbitū (2).

După acestea, precum și după multe alte cuvinte, ce le adreséză ele mortului prourméză mai departe *ține*ndū:

Aū dóră nu mă auđi,
Aū nu vreī ca să-mī răspunđi,
Aū tare te-ai mâniațū,
Orī imī ești multū supăratū? (3).

În urmă *ține*ndū că numai de giaba ilū strigă, că nu dă nici unū semnū de *ține*ță, da încă să le mai și răspundă, *ține*chee astū-felū:

De cântatū ți-ași mai cânta,
Dar mi-ī friptă inima
Și nu potū mai multū cânta
Inima mi-ī friptă 'n mine,
Că nu *ține*dū sufletū în tine:
Suflețelulū ți-a sburatū
Sus în cerilū celū înaltū
Și pe mine m'a lăsatū,
M'a lăsatū să pătinescū
În lume să m'osindescū,
De-alū tēū dorū să mă topescū (4)!

(1) În unele părți ale Transilvaniei, precum bună-óră pe valea Sameșului, comuna Retégū se *ține*, în locū de a *boci*, a *gogi*, în altele însă, precum în comuna Orlatū, a *glăsi*.

(2) Dict. de Mărióra Bărbuță din comuna Crasna.

(3) *Veđi* și Bojinca, op. cit. p. 210; Lambriorū, op. cit. p. 151; Burada, *Inmorm.* p. 81.

(4) Dict. de maica mea Rucsanda din Ilișesci.

Sau așa:

Te-ași cânta ca clopotulū,
Dar mă dóre sufletulū ;
Te ași cânta ca cetera,
Dar mă dóre inima
Că mi-e négră ca tina.
Când ași duce-o la fântână
N'ai sci inimă-î orī tină.
Când ași duce-o la isvorū
N'ai sci inimă-î orī molū (1).

În același timpū, punându-și fie-care pǎlmile la ochi, caută cu cea mai mare luare de sémă, ca să nu cadă nici o lacrimă pe obrazulū mortului cređendū că lacrimele, cari arū cădé pe dînsulū, l'arū frige ca apa cea clocotitóre și i-arū îneca sufletulū nevinovatū (2).

Din acéstă causă se vede că vine apoi și datina celorū mai multe bocitóre de a ținé în restimpulū bocirii o năframă la ochi.

Cam la jumătate de óră, după ce s'aū văicăratū și bocitū de-asupra mortului și prin casă, și anume când începū a se trage clopotele, iesū afară și aice unele, încunjurându casa de trei orī de jurū împrejurū, iar altele postându-se la fie-care cornū alū casei, prindū a boci și mai tare, dândū prin acésta vecinilorū precum și celorū-lalți săteni de scire despre nenorocirea ce s'a întemplatū (3).

În unele comune din *Bucovina* și mai alesū de prin munți în asemenea casurī se trîmbiță numai cu trîmbița (4).

(1) Din districtulū Năsăudului, în Transilvania, com. de d-lū T. Simonū,

(2) Cred. Rom. din Stupca, com. de Al. Baciū și a celorū din Crasna, com. de At. Germanū.

(3) Com. de d-lū V. Turturénū și G. Tomoiağă din Boianū, Mahala și alte sate din Bucovina.

(4) Burada, Inmorm. p. 9. — «*Trîmbița* este unū soiū de buciumpulū lungū și dreptū făcută din dóge de bradū și legată cu cójă de mestécănū »

În o sémă de comune din *Banat* însă, femeile, îndată ce móre cine-va, se sue pe unŭ atare locŭ mai înaltŭ, și acolo apoi începŭ a plânge și a se văeta cu durere pătrundetóre pentru celŭ repausatŭ (1).

Fie-care mortŭ se bocescce pretutindenŭ de trei orŭ pe đŭ în tustrele đŭilele, câtŭ stă acesta în casă, și anume: ântâia óră nemijlocitŭ după ce a repausatŭ și s'a așezatŭ pe laiță, iar după aceea regulatŭ diminéța, la amiađŭ și séra, și anume totŭ-deauna când tragŭ clopotele. Afară de acésta se mai bocescce mortulŭ când vine vre-o rudă saŭ prietinŭ din altŭ satŭ, care nu se arétase până atunci, apoi a treia đŭ când i se aduce sicriulŭ și procesia, când sosescce preotulŭ ca să-lŭ iea și să-lŭ ducă la mormintŭ și pe drumŭ până ce ajungŭ la țințerimŭ și se pune în grópă! (2).

Bocitórele, adică femeile, respective fetele, căci numai acestea îndatinéză a bocŭ pre cei morți, sunt de regulă rudeniile cele mai de aprópe saŭ mai depărtate ale repausatului, precum: mamele, soșŭile, surorile, verel, cumnatele, finele și cumătrele, precum și acelea ce aŭ statŭ în óreși care le gătură de amicitŭie cu mortulŭ. În prima linie însă vinŭ totŭ-deauna mamele și soșŭile. Dacă mortulŭ nu are rude mai de aprópe versate în arta bocirii, carŭ să-lŭ bocescă, atunci se năimescŭ femeŭ străine din satŭ, carŭ își lacŭ o

(1) M. Besanŭ, stud. cit. publ. «Albina» an I, No. 58.

(2) Pretutindene în Bucovina, România și Transilvania. Com. de d-nŭ Rom. Simŭ, I. Georgescu și T. Simonŭ. «Cei morți se bocescŭ în cele trei đŭile de nóue orŭ, de trei orŭ pe fie-care đŭ, și anume când tragŭ clopotele: diminéța, la amiađŭ și la vecernie.» Veđŭ Burada, Inmorm. p. 82.—Lambriorŭ, op. cit. p. 152. «Femeile, rudeniŭ repausatului, ilŭ bocescŭ în deosebite restimpurŭ ale đŭilei: la resăritulŭ, amiađă-đŭ și apusulŭ sórelui, apoi ilŭ mai bocescŭ și când sosescce vre-o rudenie saŭ prietenŭ alŭ repausatului, ce nu se arétase încă, fiindŭ din alte sate dusŭ după nevoile vieții.»

meserie din acésta, și cari pörtă adevératulü nume de *bocitoare, plângétóre* sau și *támâietóre* (1).

În unele sate din *Bucovina*, precum în *Vicovulü-de-sus*, este datină când móre unü feciorü holteiü ca să se adune mai multe fete mari și apoi doué câte doué să bocéscă pe celü mortü și după ce sfîrșescü cele doué dintâi, începü cele-lalte doué de pe urmă, și totü așa pe rëndü până-lü ducü de-lü îngropă.

În alte sate, totü din *Bucovina*, și mai alesü în cele de pe sub pólele munților, este, din contră, datină de-a se pune mai multe fete într'unü șirü de'naintea casei și apoi, clătî-nându-se când într'o parte când în alta, de-a boci tóte deodată pe celü mortü (2).

În *Munții apusenî* ai *Transilvaniei*, dacă celü mortü e unü june sau o fată mare, atunci unele dintre fetele mari cântă

(1) Com. de d-lü Av. Macoveü, preotü în *Badeuți*, și d-lü V. Turturénü, preotü în *Vicovulü-de-sus*: «Nesciindü a boci vre o rudă de a mortulü, apoi se plătesce altă fată sau nevastă din satü ca să bocéscă.»—*Burada*, *Inmorm.* p. 83: «Când mortulü nu are rude, de multe ori se năimescü asemenea femeî bocitoare.—*Bojinca*, op. cit. p. 214—215: «*Prefice* sunt mai tóte femeile poporenilorö românî, cele înrüdite cu repausatulü, sau nesciindü ele bine a secânta, punü pe altele în loculü lorü să cânte laudele și vredniciile mortulü.»—*Frâncu*, op. cit. p. 174: «Bocetele se cântă de unele din femeile înrüdite cu mortulü.»—*V. Alecsandri*, *Poesii pop.* cit. p. 140: «*Bocitulü* e unü obiceiü, ce esistă la Românî de pe timpulü vechilorö Romanî. Ca și în epoca lui *Trafanü* se află între femeî bocitoare, carile mergü de bocescü mortulü pe la case și pomenescü cu unü tonü plângétorü de tóte meritele lorü.»—*Dim. Cantemirü*, *Descrierea Moldovei* p. 149: «Ceî mai avuți își conducü femeî *bocitoare*, cari cântă mai multe versuri de doliü, arétândü miseria și vanitatea acestei vieți.»—*Dr. At. M. Marienescu* în «*Familia*» an. VI. *Pesta* 1870 p. 619: «Nu totü-deauna muerea se plänge după bărbatü, ci în numele ei o *nemotenie* amică sau o femeie plătită.»—*D. Stănescu*, op. cit. p. 324: «*Muma*, sora, rudele sunt datóre a însoți și a plänge pe mortü până la grópă, iar dacă n'are pe nimenea, unü felü de femeî, numite *plângétóre* și mai des *támâietóre*, plângü pe celü reposatü. *Plângétórele*, fie mumă, surori, rude sau de astüfelü de profesiune, se îmbracă în negru, își despletescü părulü și mergü în urma cortegiulü.»

(2) Com. de d-lü V. Turturénü.

de trei ori pe ȃi la ferestra mortului: dimineta, la prandũ și sera și de cãte ori cãntã tot-deauna își despletescũ pãrulũ și-lũ lasã sã atãrne pe spate (1).

În Vicovulũ-de-sus, în Todiresci, în Stupca, precum și'n alte sate din *Bucovina*, cu deosebire însã la munte, mai esistã încã și acea datinã ca la feciorii holtei, la fetele cele mari, precum și la o samã dintre cei mai înaintați în vîrstã, mai alesũ la bacĩ și ciobani, sã se nãimescã și trîmbițași, cari trîmbița diverse melodii de jale de mai multe ori peste ȃi cãtũ și în decursulũ noptii totũ timpulũ cãtũ stã mortulũ în casã (2).

În pãrțile Crișului albũ și negru din *Ungaria*, în locũ de a bocĩ pe celũ repausatũ, se aquirã unũ individũ, care scie bine ȃice din fluerũ, și acela apoi, așezãndu-se la capulũ repausatului, începe a ȃice dintr'unũ fluerũ ciobãnescũ cãte o melodie fõrte jalnicã (3).

Bocitõrele, nu numai cã plãngũ și se tãnguescũ dupã celũ repausatũ, ci ele totũ-odatã întonetzã cu unũ glasũ jalnicũ și monotonũ diferite poesii, cari în cele mai multe pãrți locuite de Romãni se numescũ «*bocete*» sing. *bocetã*, iar în unele pãrți ale Transilvaniei și Banatului «*cãntece de jale*» și «*cãntãri de priveghiũ*,» și pe cari le îmbogãtescũ cu improvisații potrivite cu starea cea tristã și miserã, în care se aflã familia, cu caracterulũ, vîrsta și timpulũ în care facũ înmormintãrile. Din cãnd în cãnd ele laudã vredniciile, virtuțile și faptele cele bune fãcute de celũ repausatũ în vieța sa, și sunt atãtũ de iscusite în înșirarea laudelorũ acestora, cu așã prefacere sciũ sã-și arate durerea, încãtũ cã adese-ori facũ pe cei de fața sã plãngã (4).

(1) Frãncu, op. cit. p. 174.

(2) Com. de d-lũ V. Turturãnũ, I. Avramũ și Erm. Ghiușã.

(3) Com. de d-lũ Ioanũ Popovici, invetãtorũ.

(4) Burada, *Inmorm. pag.* 82 și 83 —Bojinca, op. cit. p. 215;—Frãncu, op.

Dacă repausatul e un bărbat sau o muere înaintată în vârstă, bocitoarele se rîgă ca să aibă grijă de copiii cei mici ce au murit mai înainte de acesta, iar dacă a fost însurat și lasă în urmă-i nevastă și copii, atunci jalea este cu mult mai mare, de aceea ele strigă și se văicărîză de ce-i lasă fără de ajutor, fără protecție și ce se vor face ei singuri, ne-avîndu cine îngriji de dinșii și a le aduce cele necesare spre susținerea vieții.

În scurtu ȃisă fie-care bocitoare rosteste totu-deauna numai de acele bocete, cari se potrivesc cu etatea și împrejurările în cari se află cel repausat. Și dacă, din întîmplare, n'ar sci nici un bocet, care s'ar potrivi măcar în câțva cu starea celui repausat, dacă nu-i cunosc de mai înainte viața, atunci, informându-se în timpul din urmă despre acesta precum și despre împrejurările în cari a repausat, improvisă bocete nou pe cari le rostesc totu atăt de bine ca și pre ori care altu bocet ce-lu sci mai de înainte.

Numărul bocetelor cunoscute bocitoarelor noastre este foarte mare și variat.

Noi vom înșira însă în capitolul de față numai o parte mică dintre cele ce le-am putut până acuma aduna, iar restul îl vom reproduce parte, unde va cere trebuința, în capitolele următoare, parte ca adaus la finea acestui studiu.

Vom începe deci mai întai cu bocetele ce se adresă morții, adică ființei care curmă firul vieții fie-cărui om.

Un bocet din *Bucovina*, comuna Stupca, sună așa:

Bată-te pustia mórte,
N'ai făcutu nici o dreptate,

cit. p. 174.—Lambrioru, op. cit. p. 152: «Bocetulu este un felu de cîntare jalnică și trăgănată împreună cu plînsu; cuvintele ce le ȃic sunt versuri, cari se sci de mai înainte, și sunt potrivite cu viața și starea, în care a fost repausatul.»

C'ai mâncatû frunđa din fagi
Și-ai despărțitû pe cei dragi ;
M'ai despărțitû și pe mine
Cu cine-am trăitû mai bine !
Coborî, Dómne, pe pămîntû
De veđi mórtea ce-a făcutû,
C'a venitû până la pragû
Și-a luată ce mi-a fostû dragû
Și-a venitû pân'la feréstră
Și ne-a luatû mila nóstră !.. (1).

Altulû din *Moldova*, județulû Sucéva, comuna Mălini :

Bată-te pustia mórte,
Cum ești tu făr'de dreptate,
Că mi-ai venitû până'n pórtă
Și mi-ai luatû mila tótă,
Și-ai venitû până în pragû
Și mi-ai luatû puiulû dragû (2).

Altulû din *Transilvania*, districtulû Năséudului :

Of! mânca-te-ar foculû mórte,
Cum mai faci și tu dreptate.
Nu mergi, unde-mi ești rugată,
Ci-ai venitû și nechemată ;
Nu mergi, unde-mi ești pottită,
Venit'ai netrebuită !
Nu sciû, mórte, ce gândesci
De-alû meû némû ilû pustiesci ?
Nu sciû, mórte, ce-ai gânditû
De-alû meû némû l'ai pustiitû ? !
Cum nu-î mórtea'n lume mare,
Ea pe nime prietinû n'are,
Nici pre crai, nici pre'mpêrați
De taberi încunjurați,
Nici de noi de ceștia-lalți.

(1) Dict. de Ilinca a Mielului Capră.

(2) Dict. Măriuca Nistorû.

Mórtea cu cósă cosesce
Și pre nime nu feresce,
Nu se teme de voinică
Nu-î milă de pruncî micî,
De bētrâni nu-î rușine,
La cei tinerî încă vine.
Casă mare pustiesce,
Soțu de soțu îlă despărtesce! (1)

Dela mórte trecū la viața omului și dicū:

Ce e omu'n astă lume?
Plânge și se 'nveselesce,
Nu scii mórtea când sosesce.
Lasă pruncî și lasă casă,
Când îi viața mai frumósă,
Și se duce'n altă țeră,
De-acolo nu'ntórce érá (2).

Sfirșindū cu vieța omului se adreséză către sufletulū a-
cestuia, spuindu-î:

Suflețele ticălóse!
Cătū e lumea de frumósă,
Tu te'ndurî și ieși din óse!
Suflețele ticăite!
Veđi mórtea cum te cuprinde;
Ce nu-ți muți viața 'nainte? (3)

De aici înainte fie-care bocesce pre celū mortū, după
cum îi dictéză inima și anume:

La unū *moșnegū*, care lasă pe soția sa singurā tocmai când
îi este mai greū de trăitū în lume:

Dragulū meū,
Gospodarulū meū!
Draga mea,
Miluța mea.

(1) Com. de d-lū T. Simonū.

(2) Com. de d-lū T. Simonū.

(3) Din Igescî, district. Strojinețulū, dict. de Ilie alū luī Onufreiū Frunđă.

Da cum de te-ai înduratū
Și pe mine m'ai lăsatū
Totū de chinū și de năcazū
Și cu lacrimi pe obrazū ?
In ce sprijinū m'ai lăsatū,
Intr'a cui samă m'ai datū ?
Pietrelorū și lemnelorū,
Negrilorū, străinilorū ?
Eū de-acum când oiū slăbi,
Cine mă va milui ? (1)

La unū *bărbatū*, care lasă pa soția sa asemenea singură
tocmai când i-ar fi fostū mai dragū și mai plăcutū de trăitū
cu dînsulū în lume :

Soțulū meū, voiniculū meū !
Soțulū meū, doritulū meū !
Dar de ce te-ai mâniatū
Și pre mine m'ai lăsatū ?
M'ai lăsatū singură 'n lume
Fără soție și glume.
Soțulū meū m'ai înșelatū,
Când de aici ai plecatū,
Nici unū cuvîntū nu mi-ai datū.
Dar spune-mi unū cuvîntelū
Să mi-lū punū la suflețelū,
Și-mi mai spune și-o vorbuță
Să mi-o punū la inimuță,
Mi-ai fostū chiar ca și-o măicuță (2).

La unū *bărbatū*, care și-a lăsatū tînēra sa nevestă vedu-
vă cu mai mulți copii nîtitei :

Soțule, tu dragulū meū !
Dară cum de te 'ndurași
De pe mine mă lăsași
Cu dragi copilași tēi
Și cu dragi fiuși mei ?

(1) Din Calafindesci, district. Siretlū, dict. de Sofia Frāncu.

(2) Din Transilvania, comuna Secadate, com. de d-lū I. Georgescu.

Rogă-te de Dumnezeu
Ca să trăescă barem eu
Să-î scapă de necazul greu.
O, iubite soful meu,
Cum m'ai lăsat tu la rău!
Eu norocul l'am pierdut,
De când nu te-am mai vădută.
In pământ l'am astupat,
Cu jale l'am îngropat.
O, iubite soful meu,
Pentru bunul Dumnezeu!
N'ai făcut atâta bine
Să mă chemi tu și pre mine;
Să nu mă lași gânditoare,
După tine plângătoare!
De ce stai între ferești
Cu mine de nu vorbești?
Da deschide-ți buzele
Să-ți aud eu vorbele,
C'ai fost dulce la viață
Și m'ai iubit cu dulceață.
O, soțule, dragul meu!
Ție dor' nu ți-a plăcut
Ce moșie ai avut?
Ai cerut un copârșeu
Să-ți trăescă soful rău,
Fără uși fără ferești
Cu mine să nu vorbești,
Cu min'să nu te 'ntâlnești! (1)

Altul din Banat, comitatul Caraș :

Martine, Martine!
Tinerel ca tine,
Lucrător ca tine,
Strângător la bine,
Dar'cum te'ndurași
De așa m'nselași?!

Martine, Martine!
Am vădută eu bine
Că mă lași pe mine
Cu pu micuței
Și prea prostănei.
Cređi, ți-a fi păcat,

(1) Din Oraștia în Transilvania, publ. pentru prima oră în «Observatoriul»
an. III. Sibiiu, 1880 No. 28.

Prea mică i-ai lăsată
Martine, Martine!
Și mai scii tu bine,
Că m'am îngrijit
Pân'mi s'a urit
Pe drumuri âmbândă,
Baniî chieltuind
La fermecătore
Și descântătore,
Dór'lécă țî-oiu afla,
Și mi te-oiu scula,
Dar'mórte-a venit
Și te-a celuit
Și m'a sêrăcit!
Acum te-ași ruga
De m'aș asculta,
Ca să faci ună bine
Chiar și pentru mine
Și puiuiș tîi,
Că-să pre prostăneî

Și iaă rămasă la rēu,
Mergî la Dumneșeu
Și Sânta-Marie
Milă să le fie,
Dór' s'orū îndura
Și mi te-orū lăsa
Să mai vini a casă
Să ședemă la masă,
Cu prunci să prândim
Și să ne vorbim
Să-î căsătorim.
Martine, Martine!
Mai vino la mine
Pui de țî-î cresce,
Cum scii, părinteșce,
Că-să pe ulicioră
De fόμε să móră,
Rēmănu ne'mbrăcaș,
La gasde slugi băgaș! (1).

Altulă din *Macedonia*, urbea Bitolia :

Auđi vrutlu soșlu-a țieu
Iu mi alăsaș?
Iu mi demăndaș,
Fumelia cui alăsaș;
Scólă-ți mușatlu caplu-a teū
Și nu ni fă aistu a rēu,
Se-alaș ficiorli fără tată
Și mine nicochirată.
Vintu laū și vintu șcret,
Tine nu-mi alaș ca s'trec.
M'alăsaș fără umbră'n pade.
Și-ñi alăsaș fumelia'n cale.

Auđi iubite, soșă alū meū!
Unde mă lăsaș,
Cui mă 'ncredințaș,
Copiiī cui lăsaș!
Rădică-ți frumosulū tēu capū
Și nu ne fă acestū rēu,
Să laș feciorli fără tată
Și pe mine fără gospodărie.
Vēntū negru și vēntū pustiū
Tu nu mă lăsaș să trecū,
Mă lăsaș fără umbră în câmpie
Și-mi lăsaș copiiī pe drumū,

(1) Din Banatū, comitatulū Carașū, comuna Domanū, publ. prima oră de d-lū Dr. At. M. Marienescu în « Familia » an. VI, Pesta, 1870. p. 619.

Sórele si ñi-o ardă
Plóia si ñi-o bată ;
Cleile a chisăliei ni dedeși,
Bunili tuți ñi le tăiași,
Te adărași, te armătusiși,
Tu altă lume închisiși.
Ospeți nu li mutriși
Și cu gura nu li griși,
Ne așteptași, ne pitrecuși,
Ci e foclu, ci ni feceși,
Taifă, frati tu adună
Tócă și cămpan'asună
Tută lumea tra s'adună
Tru mormint să ñi ti pună.

Sórele să mi-î ardă,
Plóia să mi-î bată.
Cheile miseriei îmi dăduși,
Tóte bunurile mi le tăiași,
Te gătiși, te înarmași,
In altă lume porniși,
Óspeți nu i-ai băgatú în samă
Și cu gura nu le grăiși,
N'așteptași, ne petrecuși,
Ce e foculú ce ne făcuși,
Tovarăși, fratele teú adună,
Tóca și clopotulú sună,
Tótă lumea ca să se adune
In mormintú să mi te pună (1)

La o *nevastă ténără*, care a lăsatú mai mulți copii mititei :

Mariórá, draga mea,
Draga mea, iubită mea !
Cine mi te-o sfătuitú
De-așa ténér'ai pornitú,
Ténără ca o mlădiță,
Mândrá ca o garofiță ?
Și cum de te-ai înduratú
Copií de ți-ai lăsatú,
Mititei și ne'nvěțați
Și prin lume nepurtați ?
Copilași ți-ai lăsatú,
Da'ntr'acuí samă i ai datú :
Lemnelorú orí pietrilorú,
Negrilorú, străinilorú ?
Și eí, când mi s'orú scula
«Mamá» pe cine-orú striga,
Că de astăđi în colea
Eí mămuță n'orú avé ;

(1) T. T. Burada, Căntece de miriologi (bocete) adunate în Macedonia și publ. în «Convorbiri literare» an. XVII. Iași 1883. p. 39.

Nici mămuță, nici miluță,
Nici pe nime cu credință.
Care cum mi s'a scula
Totu pe dînșii i-a mustra,
I-a mustra și judeca,
Și-atunci unde te-oru cerca,
Dór'mămuță și-aru afla,
S'aibă cine-î mângăia
Și de străini apăra ? (1)

Altulū din *Macedonia*, comuna Magarova:

Hilia mea, vruta mea!
Ti măritaī, ti petrecuī,
Cu dorū mare ti asceptaī,
Nicuchiră Ńi ti făcuī
Doī aņi nică nu umpluī.
Ne crescută, ne disņnerdată,
Țī-alașā paea nepurtată.
Tru sōșe nică ne eșitā
Și nică ne hărsitā,
Sevdaea prota, harauā protā !
Cu cuscrimea ne-viđutā
Nemisticatā necunoscutā,
Și nica ne urdinatā.
Laia de mine ti măritaī,
Ti viđuī ti hărsiī
Va s' vedū măni soșlu cu altā
Și mine armăn amaritā.

Fīica mea, iubita mea !
Te măritaī, te trimeseī,
Cu dorū mare te așteptaī,
Gospodinā te făcuī.
Doī aņi încă nu împlinișī,
Necrescutā, nedesmierdatā,
Iți lăsașī zestrea nepurtată
Cu sōșele încă neamestecatā
Și încă Nealintatā.
Āntāia iubire, āntāia bucurie
Cu cuscrimea nevēđutā,
Nemestecatā, necunoscutā
Și încă nedatā'n lume.
Sermana de mine te măritaī,
Te vēđuī, te alintaī.
Am sā vedū măni bărbatulū cu alta
Și eū remănu totū amaritā ! (2)

La o *vēđuā tēnēră*, care a lăsatū unū pruncū orfanū în grija fratelui ei locuitorū în altā comunā depărtatā :

(1) Din Bucovina, satulū Crasna, districtulū Strojineșū, diet. de Măriora Bărbuță.

(2) Burada, Căntece de mirioghī, publ. în «Convorbiri lit.» an. XVI, Iași 1883, p. 491.

Dragă soră, mórta cu doră,
După dulce trățioră,
Că-î departe'n strinitate
Și n'a pututū primi carte.
Dar când cartea mî-a primitū
Elă, soră, s'o și grăbitū
Și la tine mî-o venitū.
Scólă, soră, de veđi bine
Cum ședemū tođi lângă tine,
Cum ședemū, ne văetămū,
C'acuși nu te mai vedemū.
Scólă, soră, te trezesce
Și luí nenea tu vorbesce,
Cum pe George să-lū grijéscă
Și cum să mi-lū ocrotéscă.
Ți-a fi, soră, și păcatū,
Că, prea micū tu l'ai lăsatū,
Micutelū și prostănelū,
Cum și-o ținé casa elū,
Singurelū și prostănelū ? (1)

La o fată măritată :

Draga mamii gospodină !
Ți-aū venitū némurile
De prin tóte satele,
Și ele te-orū întreba :
Cum ți-ai plivitū grădina ?
Da grădina ți-ai plivitū
Cu spatele la pămîntū,
Cu fața la răsăritū.
Draga mamii gospodină !
Cămeșuica-ți s'a negri,
La mămuca s'o trimeți
Din fundulū pămîntulū
Pe șuerulū vântulū

(1) Din Banatū, dict. de Maria Manciu, care l'a cāntatū surorii sale *Ana*, și com. de d-lū Ios. Olariū, invēțătorū în Domanū.

Și mămuca ți-a spăla-o,
Nici în apă de isvorū,
Nici în spume de soponū,
Numai în lacrimi de omū;
Și-oiū usca-o'n gândurile
Și mi-oiū strânge-o păturele
Și-oiū căta la prunci cu jele.
Da prunci c'orū întreba
Pre tătuculū lorū așa:
— «Unde-a remasū mămuca?»
— «A remasū la bunica» (1)!

La unū *tată*:

Tată! unde te-ai mutatū,
Și pe noi cum ne-ai lăsatū?
Scólă-mi-te, tată, scólă,
Că ți-a fi destulū de-a sară!
Scólă-te și-mi eși afară
Și te primblă prin ogradă
Să crească mândră otavă,
Să âmble copiii tēi,
Că i-ai lăsatū mititei (2)!

Iarăși la unū *tată*:

Tătucuță, tată hăi!
Cum de te-ai dusū dela noi,
Și nu te'ntorcī înapoi,
De când Dumniā-ta te-ai dusū
Trei flori în pōrtă mī-am pusū,
Florile aū înfloritū,
Dumniā-ta n'ai mai venitū.
Da să-mī trimeți o scrisōre,

(1) Din Bucovina, satulū Calafindesci, district. Siretului, dict. de Catrina Racolța.

(2) Din Bucovina, satulū Crasna, dict. de M. Bărbuță.

Ca să-ți dau și Dumi-tale
O'nflorită mândră flóre,
Prin fluerulú vântului,
Prin plaílulú vésduhului (1).

Altulú din *Transilvania*, districtulú Năséudului:

Dragulú meú tátucule !
Eú te cunoscú pe sprincene
Că leși copiií cu jele ;
Te cunoscú pe ochișorií,
Că leși copiií cu dorú,
Căci copiií fără tatá
Nu'ncapú nici în lumea largá,
Și băeții fără mamá
Nu-sú luați nici într'o samá,
Copiií făr'de părinti
La toți ómeni-sú uríți...
Primăvara va veni,
Toți plugariií vorú eși
Numai tu vei putreți (2).

La o mamă, din *Transilvania*:

Maíca mea! un'te-ai gátatú ?
Și tu pre noi ne-ai lăsatú
Numai în haíne de vará,
Orí te duci în altá țară,
C'aceea e țară bună,
Trăescú copiií fără mumá,
Bărbațiií făr'de femeí,
Stándú ca nisce ángereí.
Maică, măculița mea !
Acum cin'm'a măi cáta,
Când m'ai lăsatú Dumné-ta (3).

(1) Din Badeuți, com. de d-lú Av. Macoveú.

(2) Com. de d-lú T. Simonú.

(3) Din Secadate, com. de d-lú I. Georgescu.

Altulū din *Istria* :

Mama mea, ce va fi de mire,
Cire va mie da păre,
Cotro voiū mere?
Vechi (1) n'am nici ur (2) în lume,
Cire va mire acmice (3) cavta ?
Cotro vo io cu mire obărni? (4)
Io sām finită că n'am tire,
Nigder (5) nu te voi vede,
Sirotita (6) io, ce va fi de mire,
Cire me-ar pute juta! (7)

La unū *feciorū holteiu*, din Bucovina, satulū Crasna:

Dragulū meū N. !
Cum de mi te-ai înduratū
Și pe tătuț'ai lăsatū ?
Da de ce n'ai așteptatū
Soție să-ți fi luatū.
Te-ai pornitū la cununie
Și nu ți-ai găsitū soție.
Cu flóre te-o însemnatū,
Soție nu ți-ai luatū.
Florețic'a *putredî*
Mirésa ți-a'mbêtrâni.
Scólă-te și te trezesce
Și cu gurița grăesce
Și ne spune vr'unū cuvîntū
Dela némuri din pămîntū,
Spune-ne măcarū ce-va :

(1) Vechi=mai multū.

(2) Ur=unulū.

(3) Acmice=acum.

(4) Obărni=îndrepta.

(5) Nigder=de acum înainte.

(6) Sirotita=sermana.

(7) T. T. Burada, O șălătorie în satele românești din Istria, publ. în «Tribuna» an. VIII. Sibiiū 1891. No. 168.

Ți-î bine-acolo orî ba?
Scólă-mi-te, nu te da,
Și te uită pe feréstră
Că-ți vine-o carte domnescă,
Preotulū să ți-o cetéscă,
Din casă să te pornéscă.
Mămuța de-unde-a veni;
Da ea cu cine-a grăi,
Că holteiașū-a *putredî*.
Diminéța s'a scula,
Da ea pe cine-a striga?
Prin tóte coturile-a căta
De urmă nu ți-a mai da (1).

Altulū din *Macedonia*, comuna Magarova :

Hiliul-a nîeū, ci ni feceși!
Ce feceși, ci ne-adărași?
Cu coruna în cap fugiși,
Făr'de altu me-alăsași,
Casa mea nî încliseși,
Vulă laie nî u băgași,
Cu catrane nî u lăiși,
Ușa cu cleia nî u încliseși,
Ospețli nî li tăliași,
Hareile nî le chiruși,
Sivdăile nu le trecuși,
Ginere nu închisiși,
Ne la nun, ne la fârtat,
Ne cuscri amisticat
Ci si-nî fac și eu laia,
Singură ca cucuveaoa?
Věrnă cale nu-alăsași,
Pe-a cui gușe mî-aruncași,
Fără frate, fără soră,
N'avuî tihe s-nî liaū noră,

Fiulū meū, ce ne făcuși!
Ce făcuși, ce mi-ai dresū?
Cu cunună 'n capū fugiși,
Făr'de altulū mă lăsași,
Casa mea mî-o închiseși,
Pecete ~~madre~~^{meagra} tu-mî puseși,
Cu catranū mî-o înegriși,
Ușa cu cheia mi-o închiseși,
Ospeții mi-î opriși de-a veni,
Bucuriile mi le pierduși,
Amorurile nu le trecuși,
Ginere nu porniși,
Nici la nașū, nici la fârtatū,
Nici cu cuscri amestecatū.
Ce se facū și eū sermana
Singură ca cucuveaua?
Nici o cale nu lăsași,
Pe-a cui spinare m'aruncași,
Fără frate, fără soră,
N'avuî norocū să-mi ieū noră.

(1) Dict. de Mărióra Bărbuță.

Ci să-*ni* fac, hiliu, fără tine,
Că *ni* te duseși de la mine.
Ajutați-*ni* a mele sote
Și voi cusurine tôte,
Mână de mână s'ne-acățăm
Praglu s' trecă s' nu-l alăsăm.
Ci e lilișă, și pitrețem ?
Di căile cum ne fecem !
Puglili-a verălei, ci-si bat,
Și cântă bilbili la cap.
Tută lumea se-hăriscesce.
Mine mórtea mi jeleşce !
Loclu tut el se desclide,
Hiliul a-*nieu* tu loc se-inclide,
Pit Vlăchie *ni* alăgași,
Di furtună *ni*-ascăpași,
Și în casă *în* viniși,
Mași di mórte nu fugiși.

Ce să facū, fiule, fără tine,
Că mi te duseși de la mine.
Ajutați-mi sotele mele
Și voi verișore tôte,
Mână de mână să ne apucămū
Pragulū să trecă să nu-lū lăsămū.
Ce e flórea ce trimitemū ?
Cum ne-am hotărítū !
Paserile verii ce-și cântă,
Și cântă privighitorile la capū
Tótă lumea se bucură.
Pe mine mórtea me jeleşce !
Pămîntulū totū se deschide,
Fiulū meū în pămîntū se'nchide,
In Valachia mi-ai alergatū, *umbloc*
De furtună *îmi* scăpași
Și în casă *îmi* veniși,
Numai de mórte nu fugiși. (1)

La unū *holteiașū*, din Bucovina, satulū Crasna :

Dragulū mamiū holteiașū,
Scumpulū mamiū ângerașū,
Da cum de te-ai înduratū,
Pe mămuțā de-ai lăsatū ?
Da cui mi te-ai potrivitū
Frățiorii de-ai uritū ?
Ian scólă-te, holteiașū,
Dragulū mamiū ficiorașū,
Și deschide-ți ochișorii
Și ți-î vedé frățiorii
Cum i-ai lăsatū brudiorii,
Brudiorii și străiniorii ! (2)

La o *fată*, din Bucovina, satulū Crasna :

Draga mamiū, fiica mamiū,
Draga mamiū, scumpa mamiū !

(1) Burada, Cântice de miriologhii, publ. în «Convorbiri lit.» an. XVII. p. 37.

(2) Dict. de M. Bărbuță.

Eū am gânditū că tu mie
Mi-ī face o veselie,
Dară tu mi-ai făcutū mare
Și avamă supărare.
Năframuța cea de mire
Ți-orū lega-o la psaltire,
Năframa cea de nănașū
Ți-orū pune-o la prapurașū.
Primăvara c'a veni,
Florile ți-orū înflori,
Dumnia-ta nu le-ī plivi,
Nici plivi și nici privi,
Că'n pămîntū ți *putredî!* (1)

Altulū din *Macedonia*, comuna Târnova:

Fetă tu ilichie muriși,	Fată în vîrstă muriși,
'Nvestă nu te fețeși,	Nevastă nu te făcuși,
Cu cuscri nu ti amestecași,	Cu cuscri nu te-amestecași
Gione tine nu-ți luași.	June tu nu-mi luași.
Tu locū di gione mormintū ți daū,	In locū de june mormintū ți daū
Și colați di cêră la capu-ți staū.	Și colaci de cêră la capū ți staū,
Vream să ni ti scot din casă,	Voiamū să mi te scotū din casă,
'Nvestă cu teliurile pri față	Nevastă cu petelă pe față
Și tora armaseși fetă,	Și acum remăseși fată
Tu locū îngropată.	In pămîntū îngropată (2).

Altulū din *Istria*:

Brizna (3) me filia
Că așa tinera (4) murit,
Tujna (5) sirota io după tire,
Betără (6) ce voiū face,

(1) Dict. de M. Bărbuța.

(2) Burada, Cântice de miriologhiî, publ. în Convorbiri lit. an. XVI. p. 490.

(3) Brizna=intristată.

(4) Tinera=tênără.

(5) Tujna=umilită.

(6) Betără=bêtrână.

Că nu te voiŭ vechi vede.
Io sãm sirota
N'am nici ur în lume
Neco Domnul.
Nu va ma cire purta apă ;
Ce voiŭ acmu face,
Cire me-ar juta ! (1)

La unŭ *copilŭ de țitŭ*, din Bucovina, satulŭ Mănăstirea
Homorului :

Dragulŭ mamiŭ ângerașŭ !
Da cum de mi te 'ndurași
Și țituca mî-o lăsași ?
Mama țitŭ cui a da
Pe cine l'a desmierdă ?
Draga mamiŭ floricică
Aŭ sburatŭ ca-o rîndunică...
Eŭ, în locŭ de botejune,
Ți-oiŭ face îngropăciune.
N'ai trăitŭ să fii voinicŭ,
Te-a luatŭ mórtea de micŭ,
N'ai trăitŭ să te faci mare,
Te-a luatŭ din scăldătóre.
Colaciŭ cei de nănași
Ți i-oiu da peste sălașŭ,
Colaciŭ de cununie
Ți i-oiu da la liturghie,
Nătrămile frumușele
De cumnați și cumnățele
Le-oiu pune la prapurele
La cruci și la fânărele
Milostenia ce-o faci
Să fie pentru săraci ! (2)

(1) Burada, O călătorie în satele românești din Istria, publ. în «Tribuna»
an. VIII. No. 168.

(2) Com. de d-lŭ George Avramŭ, învățătorŭ.

Altulū din *Transilvania*, comuna Secadate:

Puiulū meū flóre de vară,
Du-te dar și vină érá;
Nu mă lăsa supérată
Și de dorū nemângăiată! (1)

Altulū din *Macedonia*, comuna Nijiopole:

Ficiuric (2) maratū (3),
Di curênd fapt,
Di-una parte rēū feceși,
Că curêndū Ńi ti duseși,
De-altă parte făcuși ghine,
Că scăpași de multe chine
Și de multe lae chine, (4)
Ce-și trage aestă lume (5).

În acele părți, unde este datină de a boci doue boci-tóre de-odată, de multe ori una dintre dînsele întrebă bocindū pre celū mortū, iară ceea-laltă răspunde în numele acestuia, dupre cum prea bine se pôte vedé acésta și din următorulū bocetū din *Bucovina*:

— Vasilică, feciorū mare!
Amu-î nunta Dumitale,
Scólă-te nu sta scârbitū,
Că nuntașii ți-au sositū!
— Da eū cum mă voiū scula,
Dacă mórte-amarnica
Tare m'o măi otrăvitū
La pămîntū m'o oborîtū,
— Scólă-te, Vasile, scólă
Și ieși din casă afară,

(1) Com. de d-lū I. Georgescu, învățătorū.

(2) Ficiuric = ficiorașū.

(3) Maratū = sermanū.

(4) Lae = negre.

(5) Burada, Căntece de miriologhii, publ. în «Convorbiri lit.» an. XVI, p. 489.

Și vătăjelū îți alege
C'o venitū vr'o doi-spre-dece,
Scolă-te și ni-î vorbi,
Vătăjelū cine ți-a fi ?
— Năfrămuța
Cu crucița !
— Da drușcută cin 'ți-a fi !
— Năfrămuța
Cu colțița !
— Da cine te-a cununa ?
— Popa cu cădelnița !
— Și-óre cine te-a boci ?
— Grădina cu florile,
Casa cu surorile !
— Da mămuța ce-ți-a face ?
— Ia mî-a ședé la pămîntū
Să n'o-ajungă lécū de vîntū,
Că de când eū am muritū
Ea nemică n'a grăitū ! . . .
— Da mămuța cin' ți-a fi ?
— M'oiū ruga la Sântă-Mărie
Ea mămucă ca să-mi fie !
— Față albă ca spuma,
Sprâncene negre ca mura,
Cine ți le-a săruta ?
— Pămîntulū cu rugina !
— De-ași puté, eū m'ași rugare
La pămîntū așa de tare
Să nu te'ncépă din față,
Să te'ncépă dintre spete
C'acolo nu se prea vede ! (1) . . .

Cele mai multe bocitóre, și mai alesū acelea carī nu din
prefacere, ci din tótă inima plângū și se tânguescū după
celū mortū, fiindu-le jele după dînsulū, când aū bocitū unū

(1) Dict. de Anița Haramidă, Româncă din satulū Putna de lângă mănă-
stirea cu acestū nume.

timpū mai îndelungatū și acuma numai sunt în stare nici a plânge nici a boci, încheie bocetele lorū mai tot-d'auna cu următóarele versurī:

Eū cu dragū te-ași mai cânta,
Dar'mi-i friptă inima
Și nu te mai potū cânta!

În fine merită a fi amintită și aceea că fie-care omū, care n'a avutū cine să-lū caute în bóla sa, care n'a fostū mărturisitū și împărtășitū cu sfintele taine înainte de ce și-a datū sufletulū, și mai cu sémă acela, care n'are nici rude nici prietene carī să-lū bocéscă, e fórte compătimitū și consideratū nu numai de celū mai nefericitū omū de pe fața pământului, ci tot odată și ca urgisitū de Dumneđeū. De aice vine apoi și blăstēmulū celū mai mare: «*să dea Dumneđeū să n'ai pe nime să te bocéscă* (1).»

Acéstă credință fórte lășită la poporulū românū se póte cunósce încă și din următóarele versurī, pe carī le scótemū dintr'o doină din părțile de sus ale Moldovei:

Frunďă verde trei ghióce,
Lasă-mě bădică 'n pace,
Că eū dragoste n'oiū face
Cu omu, care nu-mī place,
Că pe celū ce mī-o plăcutū
S'o dusū și nu l'am vėđutū.
Când sórele a sfințitū
Mormințelulū l'a'nghitū
Necătatū, ne'mpărtășitū,
De nimene nejelitū (2).

Dreptū aceea Romāniī de pretutindene aū cea mai mare grijă ca nime să nu se 'ngrópe fără să fie bocițū, ținēndū

(1) Veđi despre acéstă și Burada, Inmorm. p. 83—84.

(2) N. A. Bogdanū, Literatura populară, culegerī din susulū Moldovei, publ. în «Gazeta sătēnului» an. V. Rîmniculū-săratū 1888, No. 10, p. 155.

acésta de unŭ fórte mare păcatŭ. Şi dacă mortulŭ n'are rude şi amice, carŭ să-lŭ bocéscă, dacă e cu totulŭ străinŭ, atunci se năimescŭ anume *bocitóre* ca să-lŭ bocéscă, căroră li se dă apoi, dreptŭ plăţă pentru acésta, haine şi alte lucruri de ale mortului, sau câte o păreche de altiţe, câte o năframă frumósă, câte unŭ ştergarŭ, luminări, colaci, nici când însă bani (1).

Ne aflându-se nime, care să le năimescă şi plătéscă, atunci adese ori se găsecŭ femeŭ, carŭ de milă, ca să nu trecă cine-va nebocitŭ şi pentru ca să se împlinescă obiceiulŭ, se punŭ de bocescŭ ómenŭ străinŭ pre carŭ nici nu ŭ-au cunoscutŭ mai nainte de mórte (2).

Bocirea, despre care am vorbitŭ până aice, e usitată nu numai la poporulŭ românŭ, ci ea esistă mai multŭ sau mai puţinŭ şi la alte popóre atâtŭ din anticitate câtŭ şi din timpulŭ de faţă.

La *Evrei* bună óră găsimŭ în cartea numerilorŭ (3) că; în timpulŭ de trei-đeci de đile s'a plânsŭ asupra corpului lui Aronŭ. În aceeaşi carte (4) vedemŭ că poporulŭ lui Israilŭ a plânsŭ pre Moisi în timpulŭ de trei-đeci de đile. În Paralipomenŭ (5) găsimŭ asemenea că pre Iosiasŭ l'a plânsŭ tótă Iudea şi totŭ Ierusalimulŭ.

Câte odată la *Evrei*, când nu se găsia cine să bocéscă pre mortŭ, se căutaŭ femeŭ, carŭ se năimiaŭ pentru acestŭ scopŭ. În plângerile lui Ieremia (6) găsimŭ: «Aşa grăesce Iehova, Domnulŭ puterilorŭ, căutaţi şi chiemaţi plângétóarele ca să vină.»

(1) Com. de d-lŭ V. Turturénŭ, şi alţi Români din Bucovina; Veđŭ şi Burada, Inmorm. p. 83.

(2) Lambriorŭ, op. cit. p. 152.

(3) Cap. XX. v. 29

(4) Cap. XXIV. v. 9

(5) Cap. XXXV. v. 24.

(6) Cap. IX. v. 16.

Asemenea găsim în Amos (1): «pentru acésta, Iehova Dumneșeul oștirilor, Domnului țice așa: plângere în tóte părțile, și în tóte căile vorú țice vai! vai! și vorú striga pe plugari la plângere și pe deprinșii plângători la plângere.»

Grecii încă aveau asemenea lamentațiunii saú bocete și se numiaú *trine* (θρῆνοι).

Romanii numiaú aceste lamentațiunii *neniae* (2), prin cari se jeliaú și în același timp se láudaú faptele defunctului.

Festus ne spune că «*Nenia* este unú versú ce se cântá din flautú la înmormântare pentru lauda mortului (3)».

Și Cicerone țice: «Se facú în publicú laudele ómenilorú ilustrii, și ele vorú fi însoțite de cântece de flautú, aceea ce se chiamá «*neniae*», nume pe care și Grecii îlú daú la cântecetele funebre (4).»

Cuvintulú *Nenia* se derivá dela țeița *Nenia*, care presida aceste soiri de lamentațiunii. Ea avea unú templu afará de zidurile Romei aprópe de pórtá viminalá, și se invoca îndatá ce bolnavulú íntra în agonia morții.

Aceste «*neniae*» (5) se íntonaú de cátrá femeii anume plátite, după care era obiceiulú de a se trimite îndatá ce cine-va își dádea sufletulú, și care după ce veniaú, așezându-se la ușa casei mortului, acolo fiindú informate de cátrá servitorii despre împrejurările vieții acestuia, improvisaú laude și bo-

(1) Cap. V. v. 16.

(2) Horațiu, Carmen. lib. II. Od. I. v. 38 și Od. XX. v. 21.

(3) Festi de significatione verborum, emendata et adnotata a Carolo Odo-fredo Muellero Lipsiae. MDCCC XXXIX p. 161: «*Nenia* est carmen quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam.»

(4) De legibus lib. II. 24: «Honoratorum virorum laudes in conciones memorant atque etiam ad cantus, ad tibicem prosequuntur, qui nomen *nenia* quo vocabulo etiam graeci cantus lugubres nominant.»

(5) Cuvintulú «*neniae*» s'a păstratú până și astăzi în gura poporului românú; bocitórele nóstre la sfârșitulú bocetelorú lorú, íntonézá și acum cuvintulú *neno! neno! neno!* Veđi Burada, Inmorm. p. 82—83, și Bojinca, op. cit. Nota dela p. 214.

cete pentru mortu (1). Ele începeau *neniile*, adică bocetele lor, mai întâi, ca și Româncele noastre de astăzi, cu strigarea la urechia mortului, strigându-lă una după alta de trei până la patru ori după olaltă pe nume, și dacă nu se mai putea observa nici un semn de viață într'insul, diceau: *conclamatum est, s'a strigatū*, adică totul s'a mântuit (2).

Așa găsim la Lucan: «Astfel o casă când întâiași dată morțea lovesce în ea, rămâne în tăcere, pe când corpul mortului nu este strigat (3) . . .»

Apoi în Ovidiu: «Îi spune cel de pe urmă rămas bun pe care poate abia l'a auzit cu urechile, apoi s'a dus iarăși înapoi (4).»

După ce l'a strigat și bociț acasă mergeau cu convoiul funebru plângându și văicărându-se, ca și bocițorele noastre, fiindu întovărășite de sunetul cel lugubru al flautelor de îngropare (*funebres tibiae*) (5), cari se dice că erau făcute din os de *Milvus* (vultur), de unde se numia și *Milviene*.

Una din femeile bocițore mergea înaintea celorlalte și dădea tonul, cu care trebuia să se începă plânsul și bocetele, și se numia «*praefica*» dela cuvintul «*praefari*» fiindu-că ea cea dintâi trebuia să plângă.

(1) Burada, *Inmorm.* p. 75 — 77.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 81. — Bojinca, *op. cit.* p. 209. — M. Besanū, în «*Albina*» an. I, No. 55.

(3) *Lib. II. v. 22:*

Sic funere primo

Attonitae tacuere domus quum corpora nondum

Conclamata jacent.

(4) *Metamorph. lib. X. v. 62.*

Supremumque vale, quod jam vix auribus ille

Acciperit, dixit, revolutaque rursus eodem est.

(5) Festus ne spune: «*Funebres tibiae dicuntur cum quibus in funere canitur*» = «flautele funebre se numescă acelea cu cari se cântă la înmormintare.»

Festus, vorbindu despre aceste femei, dice: «*Preficele* se numescu femeile năimite pentru a plânge pe morți, cari impunu celorlalte modulū cum să plângă, ca și când ele singure arū fi cele mai întâi (1).»

Lucilius, vorbindu despre Nonius, ne spune asemenea: «cari prefice tocmitē cu plată plângū la îngroparea altora (2).»

Apoi Tacitū dice: «Pentru aducere aminte de virtute compuse cântece, vorbe de laudă și lacrimi și lucruri, cari imiteză durerea (3).»

In fine Chéruelet le caracterizează astū-felū: «Femeile, cari se tocmitău ca bocitoare la prohodurile celor bogăți. Ele se duceaū înaintea mortului, făcendū totū felulū de semne bătătoare la ochi de o durere cumplită, cu capulū golū, cu pērulū despletitū, vătându-se cu sgomoțū, cântându vre unū cântecū tristū saū laudele mortului (4).»

Câte odată nu numai cele năimite, ci și cele-lalte femei, cari plâneau, se numiaū «*praeeficae*.»

Bocetele preficelorū consistău în acțiune și în cântecē. Lucilius ne arată acēsta în versurile următoare: «Preficele la înmormintări își smulgū pērulū și se văicăreză forte (5).»

In aceste versuri vedemū cele douē părți ale meșteșugului de a plânge; «*capillos scindunt*» (smulgū pērulū), acēsta

(1) «*Praeficae dicuntur mulieres ad lamentandum conductae, quae dant coeteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum praefectae.*»

(2) Mercede quae

Conductae fient alieno in funere Praeficae.

(3) Anal. III. 5. «*meditata ad memoriam virtutis carmina et laudationes et lacrimas vel doloris imitamenta.*»

(4) Dictionnaire des antiquités Romaines et Grecques, p. 507: «*Femmes que l'on louait comme pleureuses aux convois des riches. Elles précédaient le corps, donnant toute espèce de signes apparents d'une violente douleur, la tête nue échevelées, sanglotant, chantant quelque hymne funèbre ou les louanges du mort.*»

(5) In funere praeficae

Multo et capillos scindunt et clamant magis.

este acțiunea și «*clamant magis*» (se văicărăză fôrte) este cântecul pre care îl acomodaū la versurile lugubre numite *neniae*.

Preficele în timpū ce bociaū erau îmbrăcate în vestminte negre.

La *Galii* din Scoția de sus, în *Corsica*, în *Italia*, și'n alte părți ale Europei, precum și în Orientū, a fostū și a mai rămasū încă obiceiul, ca îndată ce cine-va móre să se strîngă femeile bētrâne, plângētore de meserie, împrejurulū mortulū și să începă a se boci smulgēdu-și părulū și întonāndū cântece funebre, cari obicinuitū cuprindū și laude pentru mortū.

Aceste cântece se numescū în *Corsica* «*voceri*», în *Neapoli* «*lamenti*» sau «*triboli*», în *Sardinia* «*attitidos*,» în *Bearn* «*aiurot*», în *Grecia* «*miriologhii*.»

Femeile, cari întonēză aceste cântece în *Italia* se numescū «*voceratrice*» (bocitōre) (1).

(1) Burada, *Inmormint*. p. 77—80.

X.

L A M O R T Ū.

Cum aũ prinsũ clopotele a trage și bocitórele a boci, nu numai némurile cele mai de aprópe, cari până atunci nu sciuse nimicũ despre trista întẽmplare, ci și amicii, cunoscuții, ba până chiar și străinii atâtũ cei din vecinătate câtũ și ceia-lalți, cari aũ cunoscutũ câtũ de puținũ pe celũ repausatũ începũ a se aduna din tóte părțile la casa acestuia ca să-lũ mai vadã încã odatã înainte de înmormintare și să-și iea rãmasũ bunũ dela dñsulũ, iarã de cum-va aũ fostũ mânioși saũ certați să se róge ca să-i ierte.

Cei ce-lũ cercetãzã, mai alesũ însã bărbații și femeile, adicã cei cãsãtoriți, voindũ a-și arãta dragostea creștinescã cãtrã dñsulũ, fie avuți ori sãrmani, nici când nu se pornescũ cu mâna gólã de-a casã, ci fie-care, fãrã deosebire, iea și câte o luminã de cãrã galbãnã cu dñsulũ.

Ajungẽndũ la starea locului, fie-care noũ sositũ intrã în odaia, unde se aflã mortulũ, sãrutã icóna saũ crucea de pe pieptulũ acestuia, iar dacã repausatulũ a fostũ omũ bẽtrãnũ îi sãrutã și mâna, aprinde și lipesce apoi lumina adusã de sfeșniculũ dela capulũ mortului, de sicriũ ori de

păreții casei, sau o pune neaprinsă pe iconița mortului. Unii mai pună pe iconă și câte un bănu (1).

În timpurile vechi, bărbații, cari se duceau la casa mortului, descoperindu-și capul aruncau câte o monetă într'un vas ce sta aproape de mort, pe care îl atingeau cu mâna dicându: *Dumneșă să-lă ierte!* (2).

Cu privire la luminele, dintre cari cele mai curate și mai frumoșe, ce au rămasă nearse, se aprindă noștea la *priveghiu* și a treia și la *prohodă*, Românii din unele părți ale *Țării-Românesce* credă că mai multe suflete se strângă împrejurul mortului de-lă privescă, atât pe acesta cât și pe cei ce ducă de aprindă câte o luminare mortului, și apoi acele suflete mulțamescă persónelor cari au adusă luminele (3).

Iar banii, ce se pună pe iconița și cu cari cei de casă cumpără mai pe urmă rachiă sau altă băutură ca să o dea celor ce cercetă mortul de sufletul acestuia, sau îi împartă când se duce mortul la gropă pe la răspântii și pe la poduri pintre copii și săraci, sau, fiind mortul foarte sărman, acoperă cheltuețele înmormintării cu dînșii, sunt meniți mortului, că să aibă cu ce plăti *vămile* din lumea ceea-laltă (4).

După ce au aprinsă lumina se dau la o parte, se uită o bucată bună la mort și punându-și apoi mâna la gură, clatină din cap, oftăză și dică: «*Dumneșă să-lă ierte!* sau: «*primescă-lă Dómne întru împărăția cerului* (5)».

În unele sate atât din *Bucovina* cât și din *Moldova* și

(1) Pretutindene usitată în *Bucovina* și *Moldova*; — Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 17 — 18 și Lambrioră. *op. cit.* p. 152.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 13

(3) Ionénă, *op. cit.* p. 35 — 36.

(4) Com. de d-lă V. Turturénă, preot, și Măriuca Nistoră, Româncă din Mălină, *Moldova.*

(5) În *Bucovina* și *Moldova*, veđi Lambrioră, *op. cit.* p. 152.

În Macedonia: „Dumnezeu să-lă ierte!” —

mai alesu la munte, precum în Fundulă-Moldovei și Mălini pe lângă lumină și bani, mai aducă o samă încă și făină, brândă, tămâie și șervete, cele d'întâi, dacă mortul e sermanu, să fie de ajutoru la *prasnica*, iar șervetele ca să se puie la procesie (1).

După acésta dacă celu ce a venit la mortu nu e cu totul străin se duce și la cei de casă ca să-i mângâe. Dându ochii cu cei din casă, de astă dată nu le ăice «*bună diminéța*», «*bună ăina*» sau «*bună sară*», ca de altă dată, ci tristă și tăcută apropiindu-se de dînșii începe a-i mângâia și a le spune multe de tóte ca să nu se supere, căci se vede că așa a fostu dela Dumneđu rënduitu, așa a trebuitu să se întemple.

De se întemplă să fie mai mulți inși adunați în casă vorbescă între dînșii câte ceva din vieța repausatului: ce omă a fostu, cum a fostu și ce bine a făcutu câtă a trăit etc., aici e așa ăicendă primul tribunală — tribunalulă pămîntescă — după mórte (2).

Dacă a fostu ună sufletă ală lui Dumneđu : bună, blândă, și îndurată, nime nu-lă vorbesce de răă, ci totă numai de bine; iar dacă a fostu ună omă ca neómenii sau chiar ună făcătoră de rele, atunci mai de grabă îlă compățimescă decât să-lă condamne sau să-lă blasteme.

Atătă datina și purtarea dela mortă a Româniloră, câtă și judecata loră asupra morșiloră, a căroră vieță n'a fostu una tocmai dintre cele mai bune și esemplare, se póte vedé și cunósce mai bine din frumósă poesie a multă regretatului nostru poetă V. Alecsandri, intitulată «*Groza*», pe care o reproducemă aici în întregă cuprinsulă ei:

(1) Com. de Const. Mercheșă și dict. de M. Nistoră.

(2) Ioană Nișă Macavei, Datinele pop. rom. la înmormintări, dare de sé-mă, publ. în «*Amiculă familiei*» an. VI, Gherla 1882, p. 94.—Lambrioră, op. cit. p. 152.

Galbenu ca făclia de galbena ceară,
Ce aprupe-i ardea,
Pe-o scândura vechie aruncatuf afară,
De somnul celuf vecinicuf Groz' acum zăcea ;
Iar după eluf nime, nime nu plangea !

Poporu 'mprejuru i tristuf, cu 'nfiorare,
La eluf se uita,
Unif făceauf cruce, alții de mirare,
Cu mâna la gură capuluf clătina
Ș'ncetuf lângă dînsuluf își șoptiauf așa :

«Eluf să fie Groza celuf vestituf în țeră
«Ș'in sânge 'ncruntatuf!
«Eluf să fie Groza, celuf ce ca o fără,
«Fără nici o grijă de negruluf păcatuf
«A stinsuf ȃile multe și lege-a căcatuf !»

Unuf moșneguf atunce, cu o barbă lungă
La Groza mergenduf,
Scose doi bani neteȃi din vechia sa pungă.
Lângă mortuf îi puse, mâna-i sărutanduf,
Mai făcu o cruce și ȃise plangenduf :

«Ômeni bunif ! anuf érnă bordeiu-mi arsese
«Și pe unuf geruf cumplituf
«Nevasta-mi cu prunciif pe câmpuf rêmăsese.
«N'aveamuf nici de hrană, nici țoluf de'nvelituf,
«Și nici o putere! . . . eramuf prăpădituf !

«Nu așteptamuf alta din mila cerescă
«Decât a muri,
«Când creștinuluf ista, Domnu-luf odihnescă !
«Pe-unuf caluf albuf ca érna în deluf se ivi
«Și aprupe de mine caluluf își opri.

«Nu plange, — imi ȃise — n'ai grijă, române,
«Fă pieptuf bărbătescuf ;
«Na, să-ți cumperif haine, și casă și pâne...
«Și de-atunci copii-mi, ce-luf totuf pomenescuf,
« Ômeni bunif ! de-atunce în tihnă trăescuf !»

Și, sărutându mortul, bătrânul moșnegu
Oftă și se duse cu-alu său vechiu toiag.
Iar poporu'n sgomotu strigă, plin de jale:
«Dumnezeu să ierte pecatele sale! (1)»

Pe când unii vorbesc despre cel repausat, pe atunci o sémă de femei, avându cel mai bun prileju de a-și vărsa și ele alénurile trecute, încep să-și plângă copiii repausați, în care plângere întovărășită de bocet se aud vorbe ca acestea: «*de te duci unde e copilașul meu, să-ți spu că mare multă e arsă inima mamei după dînsul;... ȕi-ți să mi se arate mai desu în visă, dragulă mamei liliacă* (2).»

Insă tóte acestea le rostesc măi multu în taină, acompaniate fiindu numai de lacrimile ce le curgu șiroiu pe față.

Dacă vre-o persónă, dintre celea ce se află în casa mortului, strénută, e bine să-și rupă puțin cămașa sau haina, ca să nu i se'ntemple și ei același lucru (3).

Astú-felú, totu timpul, câtú stă mortul în casă unii vinu iar alții se ducú, căci totu timpul acesta până ce se pornesce la grópă, după credința Românilor de pretutindene nu e bine nici măcaru pe unu minutu de a lăsa mortul singurú, ci trebuie să fie cine-va ne'ncetatú în prejurulú lui, parte să iea séma ca nu cumva să i se stingă lumina dela capú, parte ca să nu se apropie *cine nu e bună* de dînsulú (4).

Unii fără trébă sau prieteni ai casei măi rêmânú de daú ajutorú la împletirea *toiagului* și procurarea *pausului*; la pisatulú grâului de *colivă* și la făcutulú *pomului* (5), cari obiecte sunt, după credința poporului, de neapărată trebuin-

(1) Opere complete, Vol. I. Bucuresci 1875, p. 40.

(2) Lambriorú, op. cit. p. 152.

(3) Ionénú, op. cit. p. 37.

(4) Com. de d-lú Iosifú Olariú, învățatoriú în Domanú, Banatú, și Rom. Simú invêț. în Orlatú, Transilvania.

(5) În Bucovina, veđi și Lambriorú, op. cit., p. 152.

ță la oră și care înmormintare și fără de care nu se înmorminteză mai nici unu mortu, fie acela oră și câtu de sërmanu, iar femeile se apucă de cernutu făină pentru pomene și prasnicu saŭ *comandare*, de împletitū cununī saŭ de cusutu hainele trebuinciose pentru celū repausatū, dacā acesta la mórtea sa nu le-a avutu de mai nainte pregătite, mai pe scurtu de pregătitū tóte cele ce sunt de lipsă la o înmormintare, și despre carī ne va fi vorba mai pe largū în capitolele ce urméză.

XI.

T O I A G U L Ū.

Pe lângă luminele, cari se pună și ardă și și nópte la capul și împrejurul mortului, Români de pretutindene îndătinéză de a mai face încă o lumină deosibită a cărei lungime și formă se destinge cu totul de a celor ordinare și care se aprinde numai în unele restimpuri anumite, atât înainte de înmormintare, cât și mai pe urmă după înmormintare.

Acéstă lumină se numesce pretutindene în *Bucovina* și *Moldova*, precum și în unele părți ale Transilvaniei, *toiagū*, pentru-că pe dinsa, după credința poporului, se razimă mortul ca și pe un adevărat *toiagū* când călătorește în ceea-laltă lume și mai ales când trece peste *puntea raiului* (1). În alte părți din Transilvania însă se numesce *privighitóre* (2) și *lumină de statū* (3), în Banat *lumină de statū* (4), iară în *Țera-românescă* simplu *statū* (5), pentru că ea, după cum

(1) Com. de d-lă I. Georgescu.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 47.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

(4) Com. de d-lă Ios. Olariu.

(5) Burada, *Inmorm.* p. 47.

ne vomă încredința din șirele următoare, se face câtă *statulă* mortului de lungă.

Una dintre femeile de față, cum s'a așezat mortul pe laiță, sau puțină ceva mai nainte de acesta, face o feștilă lungă de bumbac, sau de călți, măsură cu dinsa mortul câtă e de lungă, și apoi după lungimea acestuia face toiagul cam de grosimea degetului arătătoriu, dacă mortul e un om bătrân, ce-va mai supțirel, dacă e un copil, din cêră galbănă și curată, în care amestică și puțină cêră din lumina pe care a ținut-o cel repausat în mână pe când și-a dat sufletul (1).

În *Moldova* se pune nu numai un pic, ci chiar întrêga luminărică, care i s'a ținut mortului la darea sufletului, (2) și care, în unele comune se petrece mai întâi de trei ori prin mâna mortului, și abia după aceea se face toiag dintr'insa (3).

(1) Dat. Rom. din Boianu și Mahala, com. de d-lu V. Turturênú și Ionică alu Iordachi Isacú;— din Crasna, com. de d-lu Sam. Petrescu, parochú și ex-archú și de At. Germanú: «Toiagul la morți se măsură după lungimea mortului»;— din Vicovulú-de-sus și Bilca, com. de d-lu V. Turturênú și Iust. Cârdeiu: «Când more cine-va după ce-lu așeză pe o laiță, facú o luminare cât dînsul de lungă și apoi o strîngú rôtă și o numescú *toiagú*»;— din Balacéna com. de M. Jemna: «Nemijlocitú după ce a închisú cine-va ochi, se scaldă și după acesta se iea o feștilă cu care se măsură mortul, și din acesta se face apoi o lumină, numită *toiagú*, care arde la capul mortului»;—din Stupca, com de Al. Baciú: «*toiagulú* se face din cêră curată în următorul, modú: mai întâi se măsură mortul cu o ață sau o vargă lungă, și după măsura aceea se face lumina»;—din Stulpicaní, com de N. Cotlarciucú: «*toiagulú* se face câtă mortul de lungă și trebuie să fie din cêră curată;» — din Fundulú-Moldovei și Vatra Dornei, com. de I. Tonigariú și M. Ursaca: «*toiagulú* se face totú-deauna câtă mortul de lungă;— din Domanú în Banatú com. de d-lu Iosifú Olariú: «*Lumina de statú* se măsură pe statulú mortului îndată după eșirea sufletului.»

(2) Lambriorú, op. cit. p. 151.

(3) Dat. Rom. din Baia, județul Sucéva, plaiul Muntele, com. de Titú Zaharescu: «*Toiagulú* se face din lumina aceea, care s'a ținut mortului în mână, când a murit. Ea se petrece mai întâi de trei ori prin mâna mortului, și după aceea se face toiagulú.»

După ce l'a gătitu de sucitu ilu încolătăcesce în forma unui șerpe, saū mai bine ȃisū a unei roțițe, lăsându-i numai capetulu de pe lature ce-va rădicatū în sus, și astū-feliu ilu pune apoi saū pe unū sfeșnicū lungū de biserică la capul mortulu saū pe icōna de pe pieptulū acestuia (1).

În unele comune din *Moldova*, precum bună-ōră în Rădășeni după ce l'aū sucitu, ilu petrecū mai întâi prin mâna mortulu și abia după aceea ilu încolăcescū (2).

Toiagulū însemneză nu numai că mortulū, pentru care s'a făcutū, va merge cu lumină în ceriū și se va răzima pe dînsulū ca pe unū adevăratū toiagū, ci totū odată și că elū, câtū stă mortulū neîngropatū, îi arde tōte pēcatele acestuia anume ca să mērgă curatū în ceea-laltă lume (3).

(1) Dat. Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: «*Toiagulū* pentru celū mortū se face rotundū pentru ca să fie îndămână de pusū pe pieptulū celū mortū, când se aprinde să ardă;» — Din Mahala și Boianū, com. de d-lū Ionică alū lui Iordachi Isaacū; — din Crasna, com. de At. Germanū: «*Toiagulū* se învêrtesce și se pune pe o icōnă, alū cărei sfințū închipuesce cele mai de multe ori pe patronulū mortulu, saū de nu se află acēsta între icōnele din casă, atunci se pune pe icōna Domnulu nostru Is. Chr.» — Din Stulpicanī, com. de Nic. Cotlareciucū: «*Toiagulū* se încolotocesce pe unū sfeșnicū de biserică saū pe o icōnă de casă;» — Din Fundulū Moldovei, com. de Const. Mercheșū și I. Tonigarū: «*Toiagulū* de aceea se face rotundū, că se pune pe unū sfeșnicū saū pe o icōnă, care se așeză pe celū mortū;» — Din Moldova, comuna Mălinī, dict. de M. Nistorū: «Mortulū se pune pe laiță, iar la capū i se pune unū sfeșnicū cu toiagulū;» — veđi și Lambriorū, op. cit. p. 151; — Din Transilvania, dist. Năsēudulu, com. de d-lū T. Simonū: «Pe pieptulū mortulu se pune o lumină, făcută de regulă din cēră de stupū saū și din altū soiū de cēră care se învêrte în formă spirală, astū-felū că învêrtiturile daū forma unui discū, și care se așeză apoi pe o icōnă. Lumina acēsta cu unū capetū e încovoiată, în sus, care capetū se și aprinde, când e de lipsă, adică de 3 ori pe ȃi, și anume când tragū clopotele;» — Din Orlatū în Transilvania, com. de d-lū Rom. Simū: «*Lumina de statū* se adună în formă rotundă și se pune la capulū pieptulu celū mortū;» — Din Banatū com. de d-lū Ios. Olariū; «*Lumina de statū* se încolăcesce și se pune pe pieptulū mortulu, dar se grijesce ca să nu ardă tōtă, păstrandū o parte pentru ocolirea pomenilorū până la anulū.»

(2) Dict. de An. Pletosū.

(3) Cred. Rom. din Ropcea, Crasna, Bilca și Fundulū-Moldovei, com. de mai mulți inși.

Despre *lungimea toiagului* se crede pe de-o parte că, luându-se cu feștila măsura mortului, norocul, ce l'a avut acesta, nu se duce cu dînsul, ci se opresce prin acesta în casă (1), pe de altă parte însă se crede că dacă-lu va măsura câtu omul, sufletul va avé măsura corpului, în care a trăit el, căci, după cum am amintit și mai sus, toiagul merge dimpreună cu sufletul în cea-laltă lume (2).

Rotundimea toiagului înseamnă că elu să nu mai aibă capëtü în ceea-laltă lume, ci să arđă vecinicü. Dacă s'ar pune în loculü toiagului o lumină simplă, aceea, avëndü capëtü, lesne s'ar sfârși, pe când toiagulü, neavëndü capëtü, se totü des-vêrtesce și arde neconținutü (3).

Când începü a se trage clopotele pentru celü mortü, atunci se aprinde și toiagulü, și se lasă numai atâta să ardă, câtü duréză tragerea clopotelorü. Acéstă aprindere și stîngere se repeșese de 3 ori pe ți în cele trei țile înainte de înmormîntare, și anume: diminéța, la amiađi și sara, adică totü deauna numai atunci când se tragü clopotele (4).

Când se scóte mortulü din casă spre a se duce la țințerimü, respective la cîntarea panachidei, se aprinde iarăși, și dacă a stătutü mai nainte pe pieptü, se ia de-aceia și se

(1) Com. de d-lü Sam. Petrescu, din Crasna.

(2) Com. de d-lü Nic. Cotlareciucü, din Stulpicanü.

(3) Com. de d-lü Iust. Cârdeiu, din Bilca.

(4) Dat. Rom. din Vicovulü-de-sus. Bilca și Voitinelü, com. de d-lü Dim Cârdeiu: «Toiagulü acela ilü aprindü de mai multe ori până ilü ingröpă pe mortü;»—din Bălăcena, com. de d-lü M. Jemna: «Toiagulü se aprinde în timpulü, câtü stă mortulü în casă: diminéța, la amiađi și séra;»—Din Stupca, com. de d-lü Al. Baciu: «Și fiindü că nu este obicînitü a arde o lumină așa de lungă, cum e lungimea mortului, de aceea se face dintr'insa *toiagü* și se aprinde, în decursulü celorü trei țile câtü stă mortulü în casă;»—din Stulpicanü, com. de Nic. Cotlareciucü: «Toiagulü se aprinde de trei ori pe ți;»—Din Fundulü-Moldovei, com. de I. Tonigariü: «Toiagulü se aprinde de trei ori pe ți: diminéța, la amiađă-ți, și séra;»—din Moldova, comuna Mălini, diet. de M. Nistorü: «Toiagulü se aprinde de trei ori pe ți;»—din Transilvania. com. de d-niä Rom. Simü și T. Simonü.

pune de-asupra sicriului (1), dar mai cu sémă pe sfeșnicul ce-a stat la capul mortului, și dimpreună cu acesta se duce apoi de regulă de cătră palimariu arđendú în fruntea procesiunii până la biserică (2).

În biserică se ia de pe sfeșnic și se pune pe sicriu la capul mortului, unde arde totú timpulú câtú duréză prohodulú (3).

După prohodú și mai alesú după înmormintare se stinge câtú mai rămâne, și se aduce acasă.

O sémă, în locú de-a duce întregú toiagulú la biserică îndătinéză de a tăia o bucațică dintr'insulú, și a o lăsa acasă și ducú numai restulú care se și lasă apoi să ardă totú în decursulú înmormintării.

Restulú, ce s'a adusú înděrptú, sau bucațica ce s'a tăiatú și a rămasú acasă se aprinde în cele trei serí dintái după înmormintare regulatú la asfințitulú sórelui pe loculú unde a fostú corpulú și mai alesú capulú celui mortú în timpulú acela când și-a datú sufletulú și unde se lasă apoi să ardă până ce cei de casă se ducú la culcatú (4), cre-

(1) Com. de Ionică alú lui Iordachi Isacú din Mahala.

(2) Dat. Rom. din Fundulú-Moldovei, com. de I. Tonigariú și Const. Mercheșú: «Când se scóte mortulú din casă, toiagulú se pune în sfeșnicú, care se aduce dela biserică, și se duce înaintea mortului până la mormintú»; — Din Moldova, comuna Mălini, com. de M. Nistorú: «A treia đí se duce toiagulú la biserică și se aprinde la prohodú. Sfeșniculú cu toiagulú merge înaintea crucei celei mari.» — Dar totú așa e usitatú și în cele-lalte comune din Bucovina.

(3) În Boianú și Vicovulú-de-sus, com. de d-lú V. Turturénú; — în Crasna, com. de d-lú Sam. Petrescu, și în Transilvania, comuna Orlatú, com. de d-lú Rom. Simú: «Acéstă lumină arde și când se face pomenirea mortului la pomene. Lumina acésta o are mortulú în ceea-laltă lume.»

(4) În Boianú, com. de d-lú V. Turturénú; — în Ropcea, com. de d-lú I. de Cuparencu; «Și ducendu-se mortulú la mormintú, toiagulú arde în loculú mortului trei đile până se trece; — «În Crasna, com. de d-lú Sam. Petrescu și At. Cermanú»: În trei serí (đil e), adică pe timpulú când a muritú cineva, se aprinde toiagulú său și altă lumină pe loculú unde a muritú. Sufletulú umblă pe de-a-supra ca o muscă și în urmă se depártéză, de-aceea nu se

dëndu unii că câtu timpu arde toiagulū, atâta mai vine sufletulū acasă. Dacă n'ar arde toiagulū, atunci sufletulū mortului ar umbla rătăcindu (1).

Aice se pune pe o sticluța saū pe o ulcică umplută cu apă limpede și prospătă și cu unū colacū pe dinsa, iar sticluța și cu celea de pe dinsa pe unū ștergarū, o năframă saū pe unū petică curatū de pânză, în credința că sufletulū mortului în cele trei serī după înmormintare vine și bea apă din vasū ca să se răcoréscă, iară cu năframa se șterge de sudorī (2).

A patra ȃi după înmormintare restulū toiagulū dimpreu-

astupă cahla, saū se lasă ușa crēpată (puținū deschisă);» — In Vicovulū-de-sus și Voitinelū, com. de d-lū V. Turturénū și Dim. Cârdeiu: «Toiagulū acela ilū oprescū o sēmă acasă și ilū aprindū, când și când, pentru că se vorbește că sufletulū își cērcă loculū până la șése sēptēmāni;» — In Balacēna, com. de M. Jemna: «După ce s'a scosū mortulū se aprinde toiagulū în fiecare séră, până ce se gătesce, în acelū locū unde și-a datū omulū sufletulū;» — In Fundulū-Moldovei, com. de I. Tonigariū: «Atria ȃi, când ducū mortulū la grōpă înainte de scōtērea acestuia din casă, se taie o bucățicā de toiagū și se aprinde de trei orī pe ȃi în cele trei ȃile următōre în loculū unde și-a datū repausatulū sufletulū. Unii, luāndū o lēcā de cēră din acēstā bucățicā de toiagū o lipescū pe patru pāreȃi în crucișulū casei;» — In Moldova, comuna Rādășeni și Mălini, dict. de A. Pletosū și M. Nistorū: «Când se duce mortulū la bisericā se taie o bucățicā de toiagū și dimpreună cu lumina ce s'a ȃinutū la repausare se aprinde în trei serī după înmormintare în loculū unde a muritū.» — Veȃi și Lambriorū, op. cit. p. 151: «și în alte trei serī după înmormintare se aprinde regulatū la asfinȃitulū sōrelui, în loculū, unde și-a datū duhulū.»

(1) Com. de Em. de Cuparencu. — Veȃi și nota premergētōre.

(2) In mai multe sate din Bucovina, precum în Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: «După ce se îngropă celū ce a muritū, se pune toiagulū pe o ulcică cu apă curatā, de-asupra cu unū colacū, să ardă în trei noȃȃi. Apa din ulcică însemnēzā curățēnia și spēlarea de tōte relele aici pe pāmintū, Mai rarū punū, în locū de apă, vinū curatū;» — In Berchisesēi, com. de G. Velehorschi: «Se grijesce în casă cum s'a scosū mortulū și se pune în loculū acela unū paharū cu apă și intr'insa lumina, care s'a pusū în mână mortului când și-a datū sufletulū și arde până ce se gătesce și apoi se pune unū toiagū să ardă până în ȃiua a treia și apoi se dă paharulū acela de pomană cu unū colacū și o lumină. Ōmenii credū că vine sufletulū și bea din paharū.»

nă cu colaculū, cu sticla de apă și cu ștergarulū său năframa, care a statū sub acesta, se dă de pomană celui ce a ținutū mortului luminarea când și-a datū sufletulū. Iar dacă celū ce a ținutū luminarea e unū casanū, atunci se dăruiesce unui omū străinū.

Celū ce primesce toiagulū precum și cele-lalte obiecte bea puțină apă din sticlă și apoi mulțumindū dice: «*Dumnezeū primescă!... să fie de sufletulū celui repausatū!* (1).»

În unele părți din *Moldova* și *Țera-românească* din contră este datină că în loculū unde și-a datū mortulū sufletulū să se aprindă, în cele trei serī după înmormîntare, tămâie într'unū hârbū și să se puie acolo și o ulcică cu apă saū cu vinū, o bucată de pânea și toiagulū aprinsū.

Vinulū din ulcică și pânea se dau unui bărbatū saū unei femeī după sexulū defunctului de mîncă și bea din ele în cele trei serī, și anume în loculū unde mortulū și-a datū sufletulū.

Acelū bărbatū saū acea femeie represintă în decursulū celorū trei zile persona defunctului, fiindū-că se crede că sufletulū mortului sboră rătăcindū trei zile, apoi întorcēndu-se a casă ostenitū să găsescă de mîncatū și de beutū.

După tóte acestea toiagulū se duce la biserică de arde puținū la icóna Maicii Domnului, apoi se pune aprinsū la mormintū la capulū mortului (2).

În unele părți din *Transilvania*, după ce s'a înmormîntatū mortulū, douē saū trei némuri de ale lui se ducū de cu nópte la mormintū și-lū stropescū cu apă adusă într'unū ulciorū, ilū tămâiază și apoi aprindū toiagulū care stă a-

(1) În Boianū și Vicovulū-de-sus, com. de d-lū V. Turturēnū;—în Mahala, com. de d-lū Ionică alū lui Iordachi Isacū;—În Crasna, com. de d-lū Sam. Petrescu;—în Bădeuțū, com. de d-lū Av. Macoveiū.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 46. — Ionēnū, *op. cit.* p. 40.

prinsă câtă facă cincî-spre-șce metanii, Ȋicîndă că prin acêta se îtblîndește *Cățelulă pămîntului* ca să nu latre pe noulă ôspe venită între cele-lalte mormînturi (1).

Făcîndă și acêta toiagulă ce mai remăne flă ducă și-lă daă, ca și 'n Moldova și Țera-romănescă, la biserică (2).

(1) Burada, *Inmorm.* p. 47.

(2) *Com. de d-lă Rom. Simă.*

XII.

P A U S U L Ū.

Pausulū, numitū altmintrelea, și mai alesū în *Moldova*, *paosū* și *apaosū* (1) constă dintr'unū șipū plinū cu vinū, apoi dintr'unū colacū care atârnă de grumazulū șipului și dintr'o lumină, care se vîră de regulă saū în gârliciulū șipului saū se lipește de colacū (2).

În *Basarabia*, și mai alesū în ținutulū Soroca, vinulū se amestică și cu aghiasmă (3).

În unele părți din *Bucovina*, precum bună-ora în Mănăstioara, se 'ntrebuințeză în locū de vinū, numai aghiasmă, care se pune de regulă într'o sticlă de bēutū apă, (4) în altele însă, precum în Frătăuțulū-vechiū și Fundulū-Moldovei se 'ntrebuințeză și apă curată, care se amestecă și se 'ndulcește cu puțină miere, și care, în casulū de pe urmă, se pune într'o ulcică (5).

(1) Burada, Inmorm. p. 36.

(2) În cele mai multe părți din Bucovina și Moldova, dict. An. Pletosū și M. Nistorū. Veđi și Burada, Inmorm. p. 36-37.

(3) Burada, Inmorm. p. 37.

(4) Dict de Elisaveta Agagi.

(5) Com. de Const. Mercheșū și alți Romāni.

Cu vinulū, respective aghiasma dela paosū, care se duce dimpreună cu coliva, pomulū și pomenele până la biserică, unde se rădică împreună cu acestea, când se face panachidă, și de aice se duce apoi până la țințirimū, stropesce preotulū în formă de cruce pre mortū înainte de ce se acopere acesta cu sicriulū, iar colaculū și lumina se dau de pomană celui ce le aū dusū până la mormintū. Dacă rămâne ceva vinū, se dă și acela, înainte de ce se începe comandarea, celorū de față de hēutū.

De unū timpū încóce însă și anume de când nu mai e încuviințatū de a se duce mortulū descoperitū la țințirimū, se stropesce în același chipū nemijlocitū după panachidă, când dau să scótă mortulū din casă afară.

Pausū se numesce în *Bucovina* încă și vinulū, miedulū saū mursa, care se duce la biserică asemenea într'unū șipușorū și totū cu pomū și pomene, când se face parastasū pentru sufletulū celui repausatū.

În unele părți ale *Transilvaniei*, precum bună-óră în Secadate, se înțelege sub *pausū*, ca și în *Bucovina*, vinulū cu care se stropesce mortulū (1), în altele însă, precum în districtulū Năsēudului și în munții Abrudului, se nțelege apa care, după înmormintarea unū omū, se duce pe la case și se dă de pomană pentru sufletulū celui repausatū saū se pune pe la drumuri, unde nu sunt fântāni (2).

În *Țera-Romānescă* se numesce *pausū* colaculū și vinulū ce se duce la biserică pentru sērbători, și mai virtosū pentru repausați.

Totū în *Țera-Romānescă* îndătinēză poporulū a face mustū și a-lū duce la biserică pentru *apaosū* și colivă saū jertfă

(1) Com. de d-lū I. Georgescu.

(2) Com. de d-lū T. Simonū: «*Pausū*, ea cela, când din partea familiei din care, a muritū cine-va, se plătescū anumiți ómeni, carī apoi impartū d. e. în tērgū apă la cei insetați saū altele de asemenea natură»,—Frāncu, op. cit. p. 178.

de struguri pe la *Schimbarea la față*, 6 Augustu, adică când începe a se cöce póma văratică (1).

Pausulü, cu care se stropesce mortulü înainte de a se înmormînta, însemnézá, după credința unorü Români din *Bucovina*, spélarea mortulü și curățirea sa de tóte pécatele ca să se pótä infășoșa curatü înaintea lui Dumneđeü (2), după a altora însă ca să aibă pe ceea-laltă lume din ce gusta și cu ce se îndulci (3); iară ținerea némurilorü și acelorü-laltți ómeni unulü de altulü, când se rădică pausulü, însemnézá, după credința Românilorü din *Moldova*, ca pe cea-laltă lume să fie tóte némurile la unü locü, precum aü fostü și 'n acésta(4).

Atätü datina de-a stropi mortulü cu vinü și a da cola-culü și lumina celui ce-lü însoțesce, câtü și cuvîntulü *pausü* sau *apausü*, ne vine de-a dreptulü dela *Romani*. Căci Români, ca și Români noștri de astăđi, aveau încă datinã de a stropi rêmășițele mortulü, după ce-lü ardeaü, cu vinü.

Virgiliü ne spune în privința acésta următóarele :

«După ce rêmășițele mortulü aü fostü prefăcute în cenușă și s'a stinsü flacăra, se spală cu vinü (5).

Iar Pliniü naturalistulü ne spune : «Legea Posthumie a regelü Numa đice : că rugulü să nu fie stropitü cu vinü (6).»

Ce se atinge de cuvîntulü *pausü*, apoi după cum *repausü*, sau *repaosü* vinü dintr'unü prototipü latinü *repausum*, con-

(1) B. P. Hașdeu, Dict. limb. rom. t. II, p. 1260.

(2) Credința Rom. din Bălăcéna, com. de M. Jemna și a celorü din Berhișescü, com. de G. Velchorschi.

(3) Cred Rom. din Bilca, com. de Iust. Cârdeiu și a celorü din Fundulü Moldovei, com. de Const. Mercheșü.

(4) Dict. de M. Nistorü din Mălini.

(5) Aeneid. lib. IV, v. 219.:

Postquam collapsi cineres et flama quievit

Reliquias vino et bibulam lavere lavillam.

(6) Hist. nat. lib. XIV. 12: «Numae regis Posthumia lex est: vino rogam, ne respergito.»

firmatū prin paralelismul formelor romanice: franc. *repos*, provenç. *repaus*, ital. *riposo*, span. *reposito* etc. din cari nici una nu e feminină, totu așa și românul *pausă* nu se poate trage din latinul clasic feminin *pausa* (1), ci numai dintr'unu neutru *pausum*, iar prin urmare *apaosă* este *ad pausum*, literalmente: «pentru odihnă.»

Deși cuvântul acesta s'a furișat în terminologia noastră bisericească creștină, totuși își dătoresce nașterea păgânismului italic.

Vechii Români, după cum arată Arnobiū, aveau în panteonul lor chiar și unu zeu al odihnei celei vecinice, anume *Pausus* (2).

(1) Cihac, Dict. f. I.

(2) B. P. Hașdeu, Dict. limb. rom. t. II, p. 1259—60.

XIII.

C O L I V A.

Românii numescă cu ună termenă generală *colivă* pl. *colivi* tóte prinósele aduse la biserică din fructe, precum: struguri, mere, pere, faguri de miere, caşă dulce, etc.

În sensă propriă însă se numesce *colivă* dem. *colivióră* în unele păşi ale *Transilvaniei*, precum bună órá în Orlat, *colibă* ngr. *κόλλαβος* vgr. *κόλιβος* pâne de grău, numai aceea care se face din grău curat în următorul chip: se iea puşină grău, se piséză şi se curăţesce de cójă şi apoi se pune la ună locă cu puşină apă ca să férbă. După ce a fiertă de-ajunsă şi s'a îndulcită cu puşină miere, se pune într'o strachină saă pe o tavă. Celă din strachină se'mpodobesce de regulă cu mieşă de nucă saă cu strafide, cari se pună parte pe de latură în forma unui cercă şi parte la mijlocă în formă de cruce, iar celă de pe tavă se'mpodobesce pe de latură cu diferite zaharicale, iar la mijlocă cu o cruce, care, maă cu samă pe la oraşe, adese-oră se face nu număi din zaharicale, ci şi din cafea pisată şi pe de margini împodobită cu zaharicale.

În unele locuri este datina de a se face coliva şi din oreză

fiertă și împodobită cu zaharicale ca și grâul. Ba adese-ori, și mai ales pe la sate, precum bunăoră în Vicovul-de-sus, districtul Rădăuțului, ea se face chiar și din bucățele de colac să bulcă tăiate mărunțel și puse într'o strachină(1).

Grâul fiertă, din care se compune coliva, însemnează, după învățătura bisericii noastre, parte mărtașa naturei umane, și parte învierea morților, căci dice Domnul nostru Is. Chr. « *Grâunțul de grâu, ce se aruncă în pământ, de nu putrețese singur rămâne, iar de putrețese multă rodă aduce.* »

Crucea, închipuită pe colivă, însemnează că repausatul a fost creștin, fiindcă crucea este semnul creștinătății, iar podobe de pe deasupra, precum: miezul de nucă și zaharicalele însemnează frumusețea și îndulcirea vieții eterne.

Din cauza acestei însemnări apoi, după finirea înmormântării sale a pomenirii repausaților, coliva se împarte între cei prezenți și se trimite pe acasă ca dar și celor cunoscuți spre a le demonstra prin acesta din partea repausatului, că fiind spiritualmente nemuritor împreună cu toții se vor veseli în viața eternă.

Tot pentru această cauză, Românii, făcându colivă la zilele lor onomastice în onoarea sfinților, ce-i celebrează, după ce o sfințesc prin binecuvântare divină, o împart, trimițând-o ca dar pe la cunoscuții lor, — căci *între coliva* făcută în onoarea sfinților și în cea a amintirii morților nu este diferență, afară de forma de rugăciune pentru binecuvântare (2).

După credința unor Români din *Bucovina* și *Transilvania* coliva însemnează păcatele mortului. De aceea, după înmormântare se dă strachina sa tavaua cu colivă tuturor ce-

(1) Com. de dl. V. Turturén, preot.

(2) Arch. Gabr. Răscanu, Obiceiuri religioase străbune, [publ. în «Biserica ortodoxă română,» an. IV, Bucuresci, 1877-78, pag. 249.

loru' prezenți, ca fie-care să guste câte o lécă dintr'însa pentru-că câte fire de grâu iea fie-care din colivă, atâtea păcate, credu' ei, că i se iertă mortului (1), sau atâtea păcate iea, celu' ce a gustatū, asupra sa. Decī fie-care, care a gustatū din colivă, e îndătoritū să se róge și să bată mėtane pentru iertarea păcatelorū primite asupra sa. Cine nu face această, tóte păcatele remănū pe capulū lui (2).

După credința altorū Romāni însemnéză coliva: fața lui Christosu', și de aceea trebuie să se împărtășescă fie-care dintr'însa (3).

În fine spunū iarăși unii că coliva însemnéză jertfa, ce se aduce înaintea lui Dumneđeū spre iertarea păcatelorū celui repausatū, și ca atare, mergēndū în ceea-laltă lume și stāndū acolo înaintea sufletului, orī și când voesce acesta póte să guste dintr'însa (4).

Ce se atinge de originea colivei o legendă poporală din *Bucovina* și anume din comuna Stupca, ne spune următorele :

«Unulū dintre cei mai mari și mai înverșunați dușmani și prigonitori ai creștinilorū era și Impēratulū Deoclețianū. Elū nu numai că făcea chreștinilorū multū rău și multe daune, ci totū-odată îi prindea și chinuia în totū chipulū anume ca să se lepede de creștinismū și să trecă la păgānismū. Celū mai potrivit mijlocū spre scopulū acesta cređu' elū, că ar fi acela, dacă i-ar spurca mai întâi prin māncare și bētură. Dreptū aceea porunci elū tuturorū chreștinilorū din

(1) Com. de Nic. Preliciū, stud. gimn. de locū din Bréza și d-lū Rom. Simū, invēț. în Orlatū.

(2) Com. de Nic. Preliciū.

(3) Cred. Rom. din Berchișesci, com. de G. Velehorschi.

(4) Cred. Rom. din Mānăstióra, dict. Elis. Agapi; a celorū din Bilca, com. de I. Cārdeiu; a celorū din Costāna, com. de Drag. Bumbacū, și a celorū din Fundulū Moldovei, com. de Const. Mercheșū.

întreaga sa împărăție, ca să nu mănânce mai multă bucate făcute de dînșii, ci cumpărate din tîrgu, cari erau făcute după porunca sa cu totu felulū de spurcăciuni, precum: sînge de mătă, de căne și de alte vietăți necurate.

«Audiudu preotimea despre acésta, se amări și întristă forțe tare și tinu unū sinodū, la care se adunară toți preoții, episcopii și patriarhii creștini de prin tôte părțile. Și sinodulū acela a hotărîtu: ca nimeni dintre creștini să nu mai cumpere și mănânce bucate din tîrgu, ci toți să mănânce numai *grău fiertū* și *săratū*.

«Și cum a hotărîtu sinodulū acela, așa s'a și întemplatū. Creștinii nu cumpărară mai multū bucate de acelea, ci toți mîncară numai *grău fiertū*, care s'a numitū *colivă* și 'n modulū acesta s'a înțrodușu apoi *coliva* la chreștini.

«Vedēndū Deoclețianū, că nimene nu vrea să cumpere și să mănânce din bucatele sale, porunci să le arunce în apă, creșēndū, că le vorū mânca pescii, iar creștinii vorū mânca pre pescii aceia, și totū se vorū spurca.

«Dar creștinii prinseră și despre acésta apucătură a lui Deoclețianū de veste și nu mîncară nici pesci.

«Mai pe urmă însă, murindū Deoclețianū, și ne mai avēndū cine-ī sili, ca să mănânce bucate spurcate, încetară de a mai mânca în tôte zilele colivă. Totuși spre aducere aminte a rēmasū datina ca să se facă la morți și totū spre aducere aminte de prigonirea lui Deoclețianū se obicīnuesce chiar și în ziua de ađi a nu se mânca pesce în postulū celū mare (1).»

Adevērata origine a colivei însă se pare a data din timpul Archiepiscopului de Constantinopolū, Eudoxie, și a Impēratului Iulianū Paravatulū, adică de prin secolulū alū patrulea (2).

(1) Com. de Al. Baciū, stud. gimn.

(2) Diet. Migne. t. 8. p. 385. ed. Paris 1844.

XIV.

P O M U L Ū.

Pomulū e usitatū mai în tôte țerile locuite de Români și se face astū-felū: se iea unū cracū verde, frumosū, rotundū și rămurosū dintr'unū pomū roditorū de grădină, care face fructe bune de mâncatū, mai alesū însă de mērū, prunū, perjū, pērū, rarū când și de vișini sau cireși, și curățindu-se frumosū de rămurelele ce nu trebuescū, se încarcă și împodobesce cu totū felulū de fructe (pόμε), dacā e în timpū de vară, naturale, iar dacā e iarna, uscate, precum și cu diverse copturi, și anume: mere, pere, prune, perje, nucī aurite, corno-de-mare, cireșe, vișine, strafide și smochine, apoi zăhărele (zaharicale), turte dulcī, hulubași, precum și alte păserele făcute din făină de grău curatū, și'n fine cu covrigī, colăcei, scărufe și cârligufe mici, făcute asemenea din făină de grău. O parte dintre fructele amintite se înfigū în rămurelele pomului, iar o parte se înșiră pe o ațișorā și astū-felū se aninā apoi sau se lęgā de rămurele. Totū așa se face și cu cele-lalte obiecte. (1)

(1) Com. de Al. Bacīu, stud. gim. de locū din Stupca; — M. Jemna, stud. gimm. de locū din Balacéna; — I. Avramū stud. gimn. de locū din Todirescī; — d-lū Av. Macoveiū preotū în Rădeuțū; — Ionică alū lui Iordachi Isacū din Mahala și Titu Zaharescu, stud. gimn. din Bața, Moldova.

În unele sate din *Bucovina*, precum bună-ora în Voitineli, districtul Rădăușului, nu-lă încarcă numai o singură sau două persoane, ca'n alte părți, ci toți cei de casă pună câte unul sau mai multe fructe într'insulă, menindă fie-carele ceea ce pune pentru sufletulă cutăruia și ală cutăruia, ală cărui nume îlă și rostescă (1).

Românii de prin orașe și cei culți dela țără precum și o samă de țărani mai avuți și mai inteligenți, cari de ună timpă încóce aă începută a imita pre orașeni, nu întrebuintă la facerea pomului acestuia mai nici-odată ramuri de pomă, ca cei-lalți români, ci ei cîoplescă mai multe bețișóre sau sulicióre de regulă din lemnă *de bradă*, cu deosebire însă din dranițe, ca de jumătate de metru de lungi sau și mai bine, și pre acelea apoi le încarcă cu strafide, smochine, alămăi, portocale și mere.

Cioplirea și încărcarea bețișóreloră acestora atárnă de regulă dela priceperea și istețimea celui ce s'a apucată să facă pomulă. Unele adică se lasă simple, cum s'aă cîoplită, înfigându-se numai într'insele smochine și strafide una lângă alta cam de pe la jumătate și până la vîrfă, în care se înfigă apoi o alămăe, portocală sau mără, iar altele se pună în formă de crucițe sau stelișóre, ale căroră rađe asemenea se 'ncarcă cu strafide și smochine și la vîrfă li se 'nfigă câte o alămăe, mără sau portocală.

În același timpă, când se 'ncarcă ramulă de pomă sau bețișórele de bradă, adică când se 'mpodobescă pomulă cu fructele și copturile amintite, este datină în cele mai multe sate și orașe din *Bucovina*, *Moldova* și *Țăra-Românescă* de a se face și cóce mai multe *crestăți* (2), *sfințișóri* (3) și *pomene*

(1) Com de Dumitru Cârdeiu, proprietară în Voitineli.

(2) *Crestată* pl. *crestăți*, se numescă ună colacă de formă triunghiulară.

(3) *Sfințișóru* pl. *sfințișóri*, e ună colacă în forma unui S.

saŭ *pupeze* numite în unele localități din Țera-românească *pomenete* (1), din făină curată de grâu, cari tótelea unŭ locŭ, se numescŭ cu unŭ termenŭ tehnicŭ poporalŭ *pomene* saŭ *raiu* (2).

Pomenele acestea, a cărorŭ cantitate, calitate și frumsețe atârnă totŭ-d'a-una dela puterea moștenitorilorŭ saŭ a moștenitorului celui repausatŭ, precum și dela istețimea și priceperea femeii ce le cóce, se punŭ una peste alta pe o mescióră acoperită cu o față de masă curată saŭ într'o coșarcă mare și frumósă, și după aceea se împlântă bețișórele încărcate și împodobite în chipulŭ cum s'a arĕtatŭ mai sus cu partea inferióră într'insele, legându-se și întărindu-se în același timpŭ de jurŭ împrejurŭ cu strămătură roșie, ca la ducerea lorŭ spre biserică să nu se cumpĕnescă în colo și în cóce și să nu se rumpă (3). Totŭ atunci mai împlântă într'insele și mai multe lumini de céră curată și anume: trei, cinci saŭ șapte, nici când însă cu páreche, cari, după cum vomŭ vedé mai pe urmă, se aprindŭ în decursulŭ prohoduluiŭ.

În unele sate din districtulŭ Rădăuțului în *Bucovina*, precum bună-óră în Rădeuțŭ, Frătăuțulu-vechiŭ și noŭ, Voitinelŭ, Galinesci, Bilca, Vicovulŭ-de-sus și de jos, se cocŭ dela 3-6 pomene saŭ pupeze frumóse, împletite în mai multe împletituri. După acésta, luându-se pomulŭ și împlântându-se

(1) *Pomană* pl. *pomene* saŭ *pupăză* pl. *pupeze* dem. *pupegióră*, e unŭ colacŭ lungărețŭ și lătărețŭ compusŭ din mai multe împletituri. — Ionĕnŭ, op. cit. p. 45: «În unele localități *pomenetele* ce se impartŭ pentru unŭ mortŭ se facŭ în formă de scară, căci pe acea scară se sue mortulŭ la cerŭ.»

(2) Burada, *Inmorm.* p. 24: «*Pomenele*, cari se numescŭ și *raiu*, se alcătuescŭ din două colivi, una mai mare alta mai mică, asemenea și din doi colaci, unulŭ mai mare și altulŭ mai micŭ.»

(3) Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 24: «Avĕndŭ înfipte în ei colaci, pomene, nise bucățele de șindilă, care se pune în virfulŭ lorŭ în formă de cruce, alămăi, mere, smochine și strafide; asemenea în județulŭ Nĕmțŭ pe trestii se punŭ și hulubi de aluatŭ. În orașe la cei mai avuți aceste pomene se poliescŭ cu toți de aurŭ.»

într'o pâne saŭ într'unŭ *malaiŭ* (2) se pune împreună cu acesta într'o sită mare saŭ într'unŭ ciurŭ, și împrejurulŭ seŭ se razimă apoi, totŭ în ciurŭ, cele 3-6 pupeze. Și de ôre-ce atâtŭ pupezele câtŭ și pomulŭ se punŭ într'o sită, dar mai cu sémă într'unŭ ciurŭ, ca unulŭ ce este mai tare, de aceea se numescŭ în districtulŭ acesta pupezele dimpreună cu pomulŭ de regulă *ciurŭ* (2).

În orașulŭ Câmpulungŭ, precum și 'n cele mai multe sate din districtulŭ acestuia, pomulŭ se înfige asemenea într'unŭ malaiŭ saŭ într'o pâne prospătă și albă și dimpreună cu acesta se pune apoi saŭ într'o sită mare saŭ într'o coșarcă ori într'unŭ coșŭ, în care se află și pomenele (3).

În Mahala, precum și 'n cele-lalte sate atât din colo cât și din cöce de Prutŭ, din districtulŭ Cernăuțului, se 'mplântă adese-ori și într'o pâne de secară (4).

În unele sate din *Moldova* precum bună-öră în Petia, Rădășeni, Baia, și altele din județulŭ Sucéva, pomulŭ se așeză într'o cofă saŭ ôlă, care e totŭ-deauna plină cu apă curată. Atât de pomŭ câtŭ și de tórtă cofei saŭ a ôlei se légă câte unŭ testimelŭ saŭ o basmă. Pomulŭ și testimelulŭ legatŭ de dînsulŭ sunt ale preotului funcționarŭ, iar celŭ legatŭ de tórtă e alŭ celui ce-lŭ duce. De pomŭ, care însemnéză pomii raiului, se razimă tot d'a-una o scară făcută de făină de grâŭ, și într'unulŭ din rămurele se anină și o sticlă de beutŭ apă.

(1) În Bucovina sub cuv. *malaiŭ* pl. *malae* se 'nțelege unŭ felŭ de pâne făcută din făină de păpușoiŭ (porumbŭ saŭ cucuruzŭ). Malaiulŭ acesta se face în două chipuri: dospitŭ și nedospitŭ. Celŭ dospitŭ, care are forma unei pâne, se numește *malaiŭ acru*, iar celŭ nedospitŭ, care are forma măi multă a unei azime, se numește *malaiŭ dulce* saŭ *turtă*. La pomŭ se 'ntrebuinteză de regulă celŭ acru.

(2) Com. de d-lŭ. Av. Macoveiŭ, preotŭ și Dum. Cârdeiu, proprietarŭ.

(3) Com. de V. Burduhosŭ, stud. gimn.— Vas. Gheorghiu, stud. gimn. și Nic. Cotlarciucŭ, stud. gimn.

(4) Com. de d-lŭ. Ionică alŭ lui Iordache Isacŭ.

Scara înseamnă ca să aibă sufletul pe ce se sui, dacă va avea parte, în pomii raiului, apa ca să aibă pe ceea-laltă lume ce bé și cu ce se răcori, iar sticla ca să aibă cu ce bé.

Pomul în aceste localități se duce tot-deauna deosebit de pomene (1).

Precum în pomul făcut dintr'un crac de pom, așa și'n cel făcut din bețișore se pun de la 3 — 7 lumini, cu acea deosebire numai că pe când la cel făcut din bețișore luminele se implântă în creștăți și sfințitori, pe atunci în cel de crângă se lipesc de rămurile și anume câte trei la un loc în forma unei furci cu trei corne, iar a șaptea singură.

În Balacena, după ce s'a implântat pomul și s'a așezat în obiectul în care are să se ducă la biserică, se pune în vârful lui o lumină de ceară curată învelită într'o năframă cu un colac menit pentru cel ce are să-l ducă până la biserică (2).

În alte sate din Bucovina din contră năframa dimpreună cu colacul se legă sau de trupina pomului sau de tórta vasului, în care e pusă acesta.

În unele comune din *Transilvania*, precum bună oră în Orlat și Secadate, *pomul mortului* se face ca și'n Bucovina, dintr'o crângă de măr și cu deosebire *de măr orđen* (3). Dacă e vara, cranga se ia cu mere cu tot, iar dacă e iarna, se cumpără și se pun în rămurilele sele mere, nuc, colăcei și covrigi, o *vecică* (?), nisce *prescuri* ca scară, pe care să se pótă sui sufletul celui mort cătră cer,

(1) Com. de Titu Zaharescu, stud. gimn., Aniță Pletosă și S. Sa părintele G. Lateșu.

(2) Com. de Mich. Jemna, stud. gimn.

(3) Un fel de măr vetrică, ale cărui mere se coc de regulă pe la Sânt-Ilie.

precum și trei lumini, cari se aprind în decursul prohodului. Iar după ce s'a împodobit în chipul cum s'a arătat, se împlântă într'o *crestată* (1), și dimpreună cu acesta se pune apoi într'un blid (2).

În *Basarabia* nu se face numai un singur pom, ca în țările amintite mai sus, ci patru de-odată, cari, cât stă mortul în casă se pun alătura cu sfeșnicele de lângă sicriu. Ei sunt făcuți din crengi de copac câte cu trei craci, cari se împodobesc frumos cu strafide, smochine, alămăi, mere și nuci înșirate toate pe ață; la cei mai avuți aceste fructe se și poliesc, unii mai acață și băsmăli, tulpane și o bucată de pânză, cari toate se dau de pomană la cei ce duc mortul la grăpă (3).

În *Moldova*, spun Români, că mai de mult pomul acesta se făcea numai la copiii cei mici, iară acuma se face nu numai la aceștia, ci și la cei bătrâni (4), ca și'n cele mai multe părți din Bucovina și Transilvania (5).

În cele mai multe părți atât din Bucovina cât și din cele-lalte țări locuite de Români, pomul se duce de odată cu mortul și anume tot-deauna înaintea adestuia nemijlocit după sfânta cruce, nu numai până la biserică, ci până la ținterim. Acolo apoi se scutură de fructe precum și de cele-lalte obiecte cu cari a fost încărcat, adică se dă nanașului său nanașei ca să culégă pomele de pe dînsul, drept răsplată că au botezat și cununat pe cel repausat,

(1) *Crestățile* se fac în comuna Orlat în forma crucii, adică în patru cornuri.

(2) Com. de d-ni Rom. Simu și I. Georgescu, învățători; vezi și Burada, *Inmorm.* p. 24: «În unele locuri în Transilvania, pomenele se mai fac în formă de scară, și însemnă că pe acea scară are să se urce mortul în cer.»

(3) Burada, *Inmorm.* p. 12.

(4) Com. de Titu Zaharescu, stud. gimn.

(5) Com. de d-lu Rom. Simu.

pentru că fie-care omă fără tată și mamă se pôte boteza și cununa, însă fără nânași nu (1).

După ce s'a scuturată se implântă la capulă mortulă lângă cruce (2), sau se aruncă într'ună rîu, vale sau fântână (3).

În unele locurî din *Bucovina* însă e datină ca să se ducă numai până la biserică și aice apoi, culegëndă preotulă, respective dascălulă sau palimariulă, fructele de pe dînsulă, să-lă arunce în clopotniță sau într'ună ungheriă unde-va din curtea bisericii.

În acele părți, unde e datină de a se face nemijlocită după înmormîntare și prasnică, trimite preotulă pomulă dela biserică îndērēptă la casa celui repausată, unde îlă împărțesce apoi între preoții funcționari, dascăli și pălimari, precum și între unii dintre cei ce aă petrecută mortulă.

Atăta în privința facerii și întrebuițării actuale a acestui pomă!

Dintru începută, după cum am arētată în capitolulă despre *Bradă*, Româniă aveă datină de a pune înaintea casei mortulă și a duce înaintea acestuia până la mormîntă numai ună *brădănașă* împodobită cu diferite flori, cunună și cordele sau strămătură de măi multe colorî, precum: albastră, gabenă și nēgră. Măi pe urmă însă și anume după cea învinsă creștinismulă asupra păgânismulă în întrēga Dacie, se vede că Româniă, acum din timpurile cele măi vechi aă încercată să prefacă *Bradulă păgână* într'ună pomă creștină, care să însemneze «pomulă cunoscînței binelui și ală rēului» din raiă sau măi bine ăisă însuși *raiulă*. Încercarea acēsta s'a începută măi întăi și întăi prin aceea, că ei aă prinsă a îm-

(1) Com. de d-niă I. Georgescu, și Rom. Simă.

(2) Com. de d-niă Ioană Georgescu, Rom. Simă; veđi și Burada, *Inmorm.* p. 28.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

podobi bradul nu numai cu flori, cununî, cordele și stră-mătură, cum era datina la început, ci și cu diferite fructe, aluaturî și zaharicale. Mai pe urmă însă au început a depărta până chiar și bradul însuși și a-l înlocui cu un ram verde de măr, prun sau perju, care corespunde mai bine credinței lor creștine. De ore-ce însă bradul, odată tăiat, nu odrăsleşce, de aceea nu se încumetară a lua un pom, care ar pute odrăsi, ci un ram de pom care dacă-l tai asemenea nu odrăsleşce. Incercarea acesta însă de a stârpi bradul cu desăvârșire și a întrebuița numai pomul, nici până azi nu le succese. Dovadă despre acesta avem că în cele mai multe părți locuite de Români se întrebuițază chiar și acuma numai bradul, în altele însă atât un lăc și altul la una și aceeași înmormintare, și numai în acele sate, în a căroră apropiere nu se află de fel păduri de brazi, s'a dat bradul cu totul uitării și a învins pomul.

În acele comune, unde e usitat atât bradul cât și pomul, precum bună-ora în Stulpicani, districtul Câmpulungului, și înainte de vr'o câți-va ani în Ilișesci, districtul Sucevi, bradul chiar și în ziua de azi se împodobesce numai cu flori, cununî, cordele și strămătură de diferite culori, nici când însă și cu fructe sau cu vre-o coptură ořeșicare, și se duce tot-deauna în fruntea îngropăciunii înainte crucii până la mormint, unde se pune apoi tot-deauna la capul mortului lângă cruce, pe când din contră pomul se împodobesce, după cum am arătat în șirele de mai sus, cu diferite fructe, colăcuți, și zăhărele, și implântându-se într'o pâne sau mălaiu se duce dimpreună cu pomenele în urma bradului și cele mai de multe ori numai până la biserică (1).

(1) Com. Er. Ghiuță, proprietar în Ilișesci și N. Cotlarciuc, stud. gimn.

După ce am vădută până aice cum întrebuinteză Româniî pomulū, să vedemū acuma și ce felū de credință aū ei despre dînsulū?

Unii credū și dicū că elū însēmă pomulū vieții omului care l'a nutritū pre acesta în vieța sa cu totū felulū de pōme, precum a nutritū odiniōră pomulū raiului pe Adamū și Eva și că acum murindū omulū, se sfârșese și elū de odată cu dînsulū, iar alții spunū că ar fi jertfa cea cūvenită pentru ultima dată spre împăcarea și împreunarea omului cu Dumneđeū (1).

Unii credū că Domnulū nostru Is. Chr. când a scosū pre Adamū și Eva din iadū sufletele celorū drepti s'aū ținutū de dînsulū ca unū pomū încărcatū cu totū felulū de fructe. Dreptū aceea pomulū, care se pune la mortū, servesce sufletului ca o scară pe care se sue de pe pămîntū până la Dumneđeū în cerū (2).

Alții iarăși credū și spunū, după cum ni-o dovedese a-cēsta unū bocetū din *Banatū*, că sufletulū celui repausatū în călătoria sa din lumea acēsta în ceea-laltă, trebue să trecă peste o mare fōrte adâncă, care încunjură pămîntulū și care se numesce de cătră poveștile și mitologia daco-română «*sorbulū pămîntului*.» În rîpa acesteî mării se află unū bradū colosalū de mare numitū *bradulū ținelorū*. Ajungēndū sufletulū la acestū bradū ilū rōgă să-i întindă vîrfurile sale ca să potă trece pe dinsele de ceea-laltă parte de mare. Bradulū îi rēspunde întăia óră că s'a încuibatū într'insulū unū *șoimulețū*, a doua óră că s'a încuibatū o *vidră*, și a treia óră că s'a încuibatū o *șerpōne*, prin urmare că nu pōte să-i întindă vîrfurile, căci cum i le-ar întinde, ar simți puii acestorū

(1) Credința Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.

(2) Cred Rom. din Voitineli, com. de Dum. Cârdeiu, a celorū din Berchișesci, com. de George Velehorsch, stud. gimm. și a celorū din Transilvania, com. de Rom. Simū.

trei vietăți, ar prinde a șuera, și a lătra, și elu spăriindu-se, ar căde în mare și s'ar înneca. In urmă însă totuși

Bradulū se gândia
Și trupinele 'ntindea,
Iară mortulū îmi trecea,
Unde dorulū îlū ducea,
Marea fără nume
L'aie-laltă lume (1).

Bradulū ținelorū din bocetulū bănașanū e în casulū de față sinonimū cu pomulū Românilorū din Bucovina, Moldova și Transilvania. Atâtū unulū câtū și altulū servește sufletulū ca trecătoare din lumea acésta în cea-laltă.

Iarăși credū și spunū o sémă de Români că sufletulū omulū, părăsindū lumea acésta și trecendū în cea-laltă, mai nainte de ce ajunge la loculū, care i se cuvine după faptele sale, trebuie să trecă prin o mulțime de *vămī* unde staū milióne de draci, cari nu vorū să-lū lase să trecă mai departe, ci vorū să-lū opréscă și să-lū arunce în iadū. In urma urmelorū însă, după ce a trecutū prin tóte vămile, ostenitū peste măsură de calea cea îndelungată și grea și însetatū de arșița cea mare, ajunge într'unū locū, unde se află unū *pomū înfrunđitū* și încărcatū cu totū felulū de fructe frumóse la vedere și bune de mâncare, în care cântă o mulțime de păserele și sub care se află unū scăunașū. Ângerulū seū pázitorū, care l'a petrecutū până aici, îlū iea de mână și așezându-lū pe scăunașulū de sub acestū pomū ca să se odihnéscă, îi arată o *fóntână rēcoritóre*, care se află nu departe de pomū.

Acesta e pomulū, ce i l'aū datū ai seī de pomană, iar fóntâna e óla saū cofa cu apă, în care s'a pusū pomulū.

Sufletulū, după ce se odihnesce puținū, se scólă de pe

(1) Simeonū Manguiuca, Calindarū pe an. 1882. Brașovū, 1881 p. 123—128.

scăunașu, se duce până la fântână, bea apă dintr'insa și se răcoresce, apoi înturnându-se îndărăptu, se suie pe scărița ce stă rezemată de pomu în acesta, și luându cârligul, care asemenea se află alătura cu scara, prinde a trage cu dinșul crengile, a culege pomele cari îi placu și a le mânca (1).

Credința acésta despre pomu se află și la Românii din *Banatū*.

Bocetulū întitulatū «*petrecerea mortului*», despre care nă-a mai fostū vorba, ne spune în privința acésta următorele :

Apoi iar să mi te duci
Până când vei s'ajungī
L'alū *mēru mare de Sân-Petru*
Cu ajutorulū lui Sân-Medru.
Mēru-ī mare și rotatū
Și de póle aplecatū,
Cu vîrfulū ajunge 'n cerū,
Cu pólele pân'la mări
Și pe vîrfū e înfloritū,
Iar pe póle împupitū.
Jos la răděcină
E lină fântână;
Acolo-ī Sânta-Marie,
Cu noi mila ei să fie.
Călătorī, câți mai trecea,
Ea spre toți se îndura,
Ea pe toți îi adăpa,
Drumurile le-arĉta :
Sufletulū din apă bea
Și elū lumea o uita.—
Iarășī calea să-ți apuci
Până când vei să ajungī
La mândra răchită,
Răchită 'mpupită.
Nu-ī mândră răchită,

Răchită 'mpupită,
Ci mila să-ī fie,
Totū *Sânta Mărie*.
In haină alésă,
Haină de mētasă,
La masă chitită,
Masă înflorită,
Șede și serie
Maica Marie
Pre cei vii și pre cei morți
Și-și însémnă a lorū sorți.
Rógă-mi-te tu de ea
Cóla viilorū s'o iea,
Dórá ea s'o îndura
Și'ntre vii te-o însemna.
Dară ea nu s'a 'ndura
Intre vii a te seria ;
Căci cóla i s'a împlitū
Condeifulū și l'a pierdutū.
Dar tu rógă-mi-te bine
Să te iea în raū cu sine,
Dacă nu mi te-ai rugatū,
Când a 'ntratū
Scrisórea'n satū (2).

(1) Credința Rom. din Câmpulungū, com. de Burduhosū, stud. gimn. și a celorū din Baia în Moldova, com. de Titū Zaharescu, stud. gimn.

(2) Simeone Manguia, Calindarū pe an. 1882. Brașovū 1881. p. 131—133.

Ună fragmentă dintr'ună altă bocetă din comitatul Torontală ne spune în privința pomului, respective a mărului, următoarele:

Sus mai în sus
Sus la răsărită
Mărū mare, 'nflorită
Sub mărū cine șede?
Sfinții
Și duchsfintii.
Lucru ce lucraă?
Ei se sfătuiăă,
Pămîntū împărțiaă,
Locū ei îi făceaă
Cătū în brațe-a strânge,
Cu spate-a cuprinde (1).

În fine, ună ală treilea bocetă, totă din *Banatū* și anume din comitatul Carașū — Severinū, ne spune mai alesă cu privire la fântâna ce se află lângă mărū precum și despre ângerii, cari sunt trimiși de Dumneșeu să momescă sufletulū, și despre Sân-Petru cu care se sfătuesce cătū are să dea celui repausatū, acestea:

Mergea N. mergea,
Mergea cătū mergea
Până-mi d'ajungea
La mijlocū de cale,
La lină fântână,
La locū de hodină.
Când mi-și d'ajungea
Pe scaunū ședeă
Și 'napoi căta,
A plânge 'ncepea.
Dumneșeu-lū vedea
Cu sfîntulū seū Petru.
Angeriă mâna

De mi țî-lū momia,
Pe drumū mi-lū pornia,
Pe drumū lungū și latū
Napoī n'a 'nturnatū.
Dumneșeu venia
Cu sfîntulū seū Petru
De se *divănia* (2).
Pămîntū cântăria
Cătū luī ca să-ī dea.
Cătū elū cuprindea,
Elū cu spatele
Și cu brațele,
Dumneșeu să-lū ierte! (3)

(1) Gazeta Transilvaniei, Brașovū 1891, No. 22.

(2) Divănia = convorbîia = consulta.

(3) Com. de d-lū Ioanū Popovicī, invetșătorū.

Ce se atinge în specială de *Sântă-Maria* precum și despre cërta dintre *mörte și cucă*, ună bocetă din Secadate în Transilvania, numită «*Cânteculă celă mare*,» care se cântă numai la feciori și fete, precum și la bărbații și nevestele cele tinere, ne spune următoarele :

Colo sus,
Maî din sus,
Sus în pörta raiului,
Jos pólele cerului,
Este-o piétră
Nescară piétră
Și-o chilie
De tãmăe.
Iar colo cine se vede,
Și pe piétră cine șede?
Șede dómna Irodie
Și Maica Sântă-Marie
Și totă scrie
Pe hârtie,
Scrie viii și cei morți
Scrie-mi ómenii chiar toți.
Vii-î scrie
Cu anglie,
Morți-î scrie cu cernélă,
Că de-aceea-î multă 'n tēră.
Dar mama Măriuții
Intr'acolo se porni
Departe 'ngenuchindă
Și de-aprópe totă rugândă
Și din gură cuvîntândă :
—«Drăguță, Sântă-Mărie
Și tu dómne Irodie!
Scrieți și pe fiica mea,
Scrieți și pe draga mea.
Și mi-o scrieți cu viii
Nu mi-o scrieți cu morții!»
—Maica sânt' a cuvîntată :

«Prea tare-ai întărđiată
De anglie am gätată,
Și hârtie am plinită
Și condeifulă l-am pierdută!»
Maicuța Măriuții
Tare mi se mai scărbi.
Indērăptă s'o înturnată,
Căci nădejdea o gätată,
Totă plângëndă și suspinândă
Și din ochi lacrimi vërsândă.
Și-a casă dac'a sosită
Pe Măriuța gätită;
Spatele și brațele,
Ochii și sprîncenele,
Spatele i-oră putređi,
Brațele i-oră muceđi,
Colo sus
Maî în sus
Este o grădină 'nflorită
Cu multă focă e ocolită,
Cu multă focă, cu multă apă,
Cu multă pară uscată.
Dar nu-î focă ca să te arđă
Și nici apă să te'nece,
Da-î foculă dela măicuța,
Ce arde la inimuța.
In mijloculă grădinii
La marginea fântânii
Este-ună bradă încetinată
De mulți ómenii blăstëmată;
Dar în bradă cine-mi șede?
Șede cuculă și mörtea

Și-amândoi se totu' certa :
Care'n lume ar intra ?
Mórtea din graiú că grăia,
Cătră cucú așa ȕicea :
— «Cucule, vítězule,
Cucule, voinicule !
Dă-mi tu mie glasulú téú
Să glásuescú cu elú eú !
— «Ma, mórte, nu ȕi l'oiú da,
Căci pe mine mi 'nșela ;
Că unde tu glásuescú
Casele le pustiescú,
Voinicú tineri stingherescú,
Copilași mici sêrăcescú.
Dar eú unde glásuescú,
Ómenii din somnú trezescú,
Glásuindú a primăvară
Să iasă copii pe-afară.
Și-mi iesú bourei cu boi
Și pécurarii cu oi ! . . . »
Când era mai de cu séră
Trăgea Maria să móră.
Când era la mieđú de nópte

Trăgea clopotele tóte.
Și când era pe la ȕori
Veniaú fete și feciori
Cu brațurile cu flori.
Maria din graiú grăia :
«Dulcea mea, măicuța mea,
Care mi-ai ruptú inima
Și dulce tăicuțulú meú
Și bunú frățiorulú meú !
Cu toți să v'adunați
Pentru mine să vê rugați,
Să rugați pe Dumneđeú
Pentru suflețelulú meú,
Că eú încă m'oiú ruga
La măicuța Precista
De dór vê va ajuta
Și de mine nu-ți uita.
Și rudele mele tóte
Să mă ierte după mórte
Și vecinii mei iubiți
Să rămăie liniștiți,
Căci eú mergú în altă lume
De unde nu vine nime ! (1).

In fine, unú altú bocetú, totú din Transilvania și anume din valea Buiei, culesú de I. P. Vladú, care asemenea tratéză despre *Sántă-Maria*, sună precum urméză :

Alei ! mórte grabnică,
Când în satú tu ai intratú,
De mine n'ai întreatú.
Ai luatú satulú de-a rëndulú
Și casele de-a mênuntulú ;
Nicăirea n'ai strigatú,
Fără la N. ai strigatú :

— Ieși N. N. până afară
Și nu te-i întorce iară !
— Ași ieși, nu potú ieși,
Căci de ieri nu potú păși,
Nu mă potú rescumpêrá,
Nici nu mă potú depărta
Dela draga mumă mea !

(1) Com. de d-lú I. Georgescu, invêțătorú.

Și-ai strigatū și-a dóua óră:

— Ieși N. N. până afară
Și nu te-î întórce iară!
— Ași ieși, nu potū ieși,
Căci de ieri nu potū păși,
Nu mă potū rescumpăra
Și nici a mă depărta
Dela dragulū tatălū meū!

Și-ai strigatū și-a treia óră:

— Ieși N. N. până afară
Și nu te-î întórce iară!
— Ași ieși nu potū ieși,
Căci de ieri nu potū păși,
Nu mă potū rescumpăra
Și nici nu mă potū mișcă
De mirosulū brațilorū
Și de mila frațilorū,
De dorulū surorilorū.

Colo sus

Și mai sus.
E o chilie de tāmăe,
In ea șede *Sânta Mărie*
Și scrie vii cu vii
Și pe morții cu morții,
Scrie viii cu roșelă
Și pe morții cu negrelă

Iar N. N. a alergatū,

In chilie a întratū
Și de dînsa s'a rugatū:

— Alelei *Sântă-Mărie*

Te rogū și pe mine a mă scrie,
Dar mă scrie cu vii,
Cu viii, cu rumenii,
Nu cu morții veșteđii
Și mă scrie cu roșelă,
Nu mă scrie cu negrelă!

— Bucurosū, dragă, te-ași scrie

Și pe tine pe hârtie,
Dar tu mi-ai întărđiatū
Și roșala o-am gătătū,
Dar te-oii scrie cu negrelă,
Că de-aceea-î multă 'n țeră!

Colo sus

Și mai în sus
Este-unū mărū
Și este-unū pěrū,
Din trupina mărului
Până în a pěrului
Este unū patū
Mare, încheiatū,
De scândurii noue de bradū.
Dar în patū ce-î așternutū?
Iarbă verde de pe rîtū,

Peste iarbă

Cârpă albă,

Peste cârpă

Și-o perină.

Dar în patū

Cine-î culcatū?

Iată N. N. s'a culcatū,
Nu s'a pusū să hodinéscă,
Dar s'a pusū să putređéscă.

Dragă floricea domnéscă!

Că nu te duci să 'nflcresci,
Dar te duci să putređesci.

Pe celū délū îndelungatū
Merge-unū carū împovoratū.
După carū cine alérgă?

Mumă-sa, inimă arsă.

— Orî te du, orî te și lasă,
Că de N. N. ești rămasă!

Dumbravă

Dumbravă!

Plécă-ți ramurile

Ca să mă umbresc
Și să hodinesc

| Că sunt obosită,
| De mórte 'ngrozită (1).

Totú aici se póte pune și credința aceloră, cari ȃicú că mergéndú omulú pe cea-laltă lume și neputéndú să intre în raiú, unde sunt pomi destui, să aibă măcarú pe alú seú. Scăruța îi servesce spre a se sui în pomú, cărligulú spre a trage cu ȃinsulú crengile, iar pásėruicele să aibă cu ce să se desfăteze (2).

Și acum sufletulú, după ce s'a odihnitú, rėcoritú și sățuratú de ajunsú din pómele pomulú despre care ne-a fostú până aici vorba, plėcă cu ángerulú seú maí departe spre împėrăția cerulú.

Cei maí mulți inși însă credú și spunú că pomulú, care se duce înaintea mortulú, numitú altmintrelea și *pomulú raiulú*, merge în cea-laltă lume, unde se duce și sufletulú. Acolo stă elú apoi vecinicú verde și încărcatú de tóte bunătățile înaintea sufletulú astú-felú că acesta numai uitându-se la frunțele lui cele într'aurite și la fructele lui cele frumóse și galbene ca cėra de pe ȃinsulú e pururea sățulú și nici când nu maí flămândește. Iar dacă cu tóte acestea îi vine poftă de mâncare, se sue pe scăruța cea făcută din făină de grăú și răzemată de ȃinsulú, trage cu cărligulú pómele, cari îi placú și culegéndu-le de pe rămurele le mánăncă.

Fie-care omú repausatú, căruia i s'a datú unú astú-felú de pomú are de pomană în cea-laltă lume unú pomú verde, frumosú și rămurosú, la umbra căruia se póte odihni și rėcori în care, când voesce, se póte sui și gusta din pómele sale; maí pe scurtú are și elú măcarú atáta umbră, câtú are pomulú acesta.

(1) «*Șeșėtóra*,» fóia poporului românú, redigiată de Iosifú Vulcanú, an. VI, Buda-Pesta, 1880, p. 36.

(2) Credința Rom. din Stulpicani, com. de Nic, Cotlarciucú, stud. gimn.

Din contră ómenii, cărora la înmormintare nu li s'a dusă înainte și dată ună astă-felă de pomă de pomană, nu aă de felă pomă în cea-laltă lume, ci ei staă de-o parte și se uită numai la cei-lalți ómnei, cari aă.

Dreptă aceea părinții, respective némurile cele mai de aprópe ale repausatului, caută ca numai decăt să se ducă ună pomă înaintea acestuia ca să aibă sufletulă sěu în cea-laltă lume pe ce se sui și odihni, și ca nu cum-va pomulă să fie golă, de aceea ilă încarcă cu felă de felă de fructe, și zaharele, ca sufletulă să aibă de tóte bunătățile, să aibă ce gusta, să nu ducă nici când și de nimică doră (1).

Resumându cele espuse până aici resultă că *Pomulă*, ce se duce înaintea mortului, însemnéză:

- a). Pomulă vieții;
- b). Trecetőrea din lumea acéstă în cea-laltă;
- c). Umbrirea și recrearea sufletului după ce a trecutú prin tóte vămile; și în urmă:
- d). Pomii raiului saă mai bine đisă însuși raiulă.

În capitolulă despre *Bradă* noi amă vėđută că Romanii puneau înaintea casei mortului ună chiparosă = *cupressus*, care era semnă de mórte, și despre care se credea că o-dată tăiată mai multă nu odrăslesce.

Deci *pomulă vieții* din punctulă întăi, după părerea nóstră, nu însemnéza nici mai multă nici mai puțină decăt cipresulă Romaniloră. Precum cipresulă odată tăiată nu odrăslesce mai multă, totă așa și *pomulă*, care, după cum am vėđută, nu e alta decăt o créngă de měră, pěră saă prună,

(1) Credința Rom. din Stupea, com. de Alx. Baciú, stud. gimn.—Din Bilca com. de Iustină Cárdeiă, stud. gimn.—Din Balacéna, com. de Mich. Jemna stud. gimn.—Din Costána, com. de Dragoșă Bumbacă, stud. gimn.—Din Mănăsti-óra, com. de Elisabeta Agapi.—Din Fundulă Moldovei, com. de I. Tonigariă, stud. gimn.—Din Cămpulungă, com. de V. Georgiă, stud. gimn.—Și din Baia, com. de Tită Zaharescu, stud. gimn.

nu póte să dea nici odată odresle, și după cum nu póte odrăsli pomulú acesta, așa nu se póte mai multú nimicú spera și dela celú mortú.

Pomulú, respective bradulú, din punctulú alú doilea, care servește sufletulú de trecétóre din lumea acésta în cealaltá, e de origine cu multú mai posteriórá.

Lumea nóstrá și lumea cea-laltá cátrá care mórtea mâná pe omú, sunt, după cum arată bocetulú bănáșanú, despre care am vorbitú mai sus, despărțite prin «*sorbulú pámintulú*,» adică printr'o adâncime care sórbe sufletele. In acea adâncime crește unú arbore colosalú, care servește de trecétóre între ambele lumí, saú, după cum am arétatú mai sus, care-í servește de scará spre a se puté sui pe dînsulú de pe pámintú până la Dumneđeú în cerú.

In acélú arbore, după bocetulú bănáșanú, s'aú încuibatú trei fiére dușmane: unú șoimú, o vidrá și unú șérpe, carí pândescú și amenință bîetulú sufletú.

Ei bine, acéstú fondú elú bocetulú din cestiune se aflá aprópe literalmente în fáimósa carte poporaná *Varlamú* și *Iosafú*, atribuitá generalmente sântulú Ioanú Damascenú din secolulú VIII (1).

Iată partea ce ne intereséză din acéstă carte poporaná după traducerea făcutá de *Négoe Basarabú* pe la începutulú secolulú alú XVI și întitulată «*Invěțaturile lui Négoe Vodá*:»

«... Aceștia se aseménă unuí omú, ce fugia de unú *inorogú* și nu putea nici cum să rabde și să stîrpescá strigare și sbéretulú glasulú lui celú grósnicú și infricoșatú, ci fugea tare ca nu cum-va să-lú ajungá și să-lú mánânce.

«Așa fugindú elú căđú într'o *grópă mare* și dacă căđú într'însa, aflá acolo unú *copaciú* și se apucá de se urcă într'în-

(1) B. P. Hasdeú, Cuvinte din bėtrâní, t. II. Bucurescí. 1879, p. 707 — 708.

sulă, și stătù cu picióarele pe nisce ramurî și gândia că va fi în pace și făr'de nici o grijă. Iar dacă se urcă elă căută la rēděcina acelu copaciū, și vėđù *doi șóreci*, unulă albū și altulă negru, care rodia totū-déuna acelu copaciū în care sta elū. Și atâta flū rosesē cātū puțintelū era să cadă jos. Decī căuta în fundulū acelei gropi și vėđù unū *șarpe mare* și grósnicū, ce sufla și eșia din gura lui pară de focū și venia cu gura căscată și cu dinții rînjiți numai să-lū înghită. Decī iar căuta spre partea în cotro sta elū cu picióarele, și vėđù *patru capete de aspidă*, unde se ivia din malulū acela ce era aprópe. Și căută în sus și vėđù unde pica dintr'o ramură câte o picătură de miere. Și dacă vėđù acea puținea miere uită de a-și mai aduce aminte de acele rēutăți multe ce-lū încunjurase. Adică din afară de acea grópă sta inorogulū gata să-lū mănânce, iar în fundulū gropii rînția acelu șérpe grósnicū ca să-lū înghiță, iar copaciulū în care se urcase era puținelū numai să cađă, iar picióarele și le pusese pre nisce ramurî uscate și putrede și uita aceste rēutăți și greutăți tóte, și se porni spre acea ramură ce pică puținea miere. Acesta este închipuirea celorū ce înșală cu înșelăciunea lumii aceștia. Adică inorogulū însemnéză mórtea care gonesce să ajungă pre totū némulū lui Adamū (1).»

Acceași parabolă se află la Arabi în renumita colecțiune *Kalilah va Dimnah*, cunoscută mai mult sub numele de «*Tabulele lui Bidpai*», unde unicornulū e înlocuitū prin elefantū, câte odată prin leū, iar grópa prin puțū. Ea este numai puținū populară în Persia și India.

Arborele în grópă cu cele trei fiere, ne este cunoscutū și într'o redacțiune curatū *bogomilică*, conservată într'unū manuscrisulū de pe la începutulū secolului alū XVI, sub titlulū:

(1) D-r M. Gaster, *Literatura populară română*. Bucuresci, 1883, p. 42—43

Притча в богатыхъ въ болгарскихъ книга (parabola despre cei bogați din cărțile bulgăresci). Aci însă în locū de unū singurū arbore sunt deja doi: unulū cu ramure de argintū și cela-laltū cu ramure de aurū. De asemenea în locū de unū singurū unicornū sunt douē animale: cămilă și leū. Cu alte cuvinte bocetulū bănățenū e mai aprópe de *Varlaamă și Ioasafū* (1).

Pomulū din punctulū alū treilea e asemenea de origine mai posterióră și anume aprocrifo-creștină.

Ca isvorū credinței poporulū despre acestū pomū și celorlū din prejurulū sēū credū că a servitū mai cu sēmă «*Viața sfântulū Vasile celū nouū*», din care reproducemū spre comparare următóarele șire:

«Și ne-amū suitū dela aceea (adică dela vama a 24), cu inima bună și amū trecutū *pórta cerulū* . . și tinerulū *portarulū ei* ne-aū primitū bucurându-se și a slăvitū pre Dumneđeū, că a trecutū sufletulū meū slobodū de primejdia și de amarii și întunecații dracī aī vēsduhulū. Și *ducându-ne în cerū*, se despica și fugia dinaintea nóstră apa care este de-asupra lui și trecēndū noi se întorcea în loculū ei. Și *trecēndū apa aceea* amū ajunsū la óreși care vēsduhū gróznicū și neînțelesū . . și era de dedesubtulū lui óreși care *tineri prea frumoși* cu mulțime nemēsurață de strălucire îmbrăcați roșii ca rađele sórelui când apune, și pērulū ca fulgerulū și picióarele lorū albe ca laptele, și fețele lorū ca zăpada. Și vedēndu-mē în mânele sfințilorū ângerī, cari mergeaū împreună cu mine, aū alergatū toți, și se bucuraū împreună de mine și se veseliaū pentru mântuirea mea, bucurându-se că s'aū mântuitū unū sufletū în cēsulū acela, și *s'a suitū întru împērăția cerurilorū și mă petrece împreună*, și cânta cântare dulce și veselitóre de a o aūdi.

(1) B. P. Hasdēu, Cuvente den bētrání, t. II, p. 708—709.

«Și mergându încă înainte vedu'tam scaunul lui Dumneșeu albă înmiitū, și sloboșându rașe ca nisce multe fulgere, și fulgerându lumina tôte părșile acelea, și sătura cu privirea aceea pre toși aceia câșți s'au învrednicitū să locueșcă acolo.

«Pentru că staū înainte împrejurulū lui Dumneșeu tineri cu brâne de aurū fôrte mari și înalși, strălucindū prea frumosū, și eraū îmbrăcași cu haine strălucite și de multū preșū Și apropiindu-ne în dreptulū acelui prea înaltū scaunū, cei ce sta înainte la acea înalșime prea luminată au slăvitū pe sfânta Troișă împreună cu noi, bucurându-se pentru mântuirea mea. Și acolo am aușitū unū glasū fôrte încetișorū dintru acea înalșime plinū de multă dulcēșă și veselie, șicēndă celora, cari m'au adusū: *Duceși-o întru tôte lăcașurile sfinșilorū, după cum aveși obiceiū, să faceși la tôte sufletele împrejurulū raifulū, și la cele mai de desubtū ale pămîntulū. De acolo să-lū odihniș în loculū unde m'a rugatū robulū meū Vasile.*

«Deci plecându de acolo, *ne-amū dusū la lăcașurile sfinșilorū . . .* și era întinse în mijloculū raifulū cu unū chipū negritū, cu piramidī cari sloboșiau rașe înfricoșate, locuinșele cele de Dumneșeu zidite ale sfinșilorū în loculū verdeșii ceresci, *unde curge isvorulū celū fără de môrte apa și bēutura vieșii, în loculū unde este odihna cea adevērată, unde se hodihnescū sfinșii . . .* și era minunate acele lăcașuri ale sfinșilorū, deosebite cu slava și cu strălucirea, care era zidite de-a drēpta lui Dumneșeu deosebite ale fiesce-cărei tagmă a sfinșilorū, ce staū nouē în veci . . .

«Și mai mergēndū în sinulū patriarchulū Avramū, adică în loculū care locuesce, și în lăuntru slavă nepovestitā și neveșteditā, și era plinū de dulcēșă cerēșcă, și de *trandafirī minunați și multū mirositorī, și de mirēsmă, care este dintre acele florī ceresci*, de care era plinū de veselie prea multă

și prea dulce și sta la focu frumosu și bine potrivitu, și la vësduhü prea sănëtosü și prea dulce, care avea multä frumusefe, și de mare poftä și mângâiere de a-lü vedé omulü. . .

«Și în scurtü trecëndü tóte, câte sunt împrejurulü rainulü, și câte sunt întru celea de desubtulü pämîntulü, . . . și înconjurându-le tóte acestea, m'au întreatü unulü dintre prea dulcii ângerî, care më păđia, đicëndu-mî: *óre scii, Teodoro, că astăđi face pomenire cele de patru-đeci de đile ale tale, bunulü tēü părinte Vasilie, după cum pomenescü pe morđi la cele 40 de đile?* Și dintru acēsta am cunoscutü eü ticälósa cum că trecëndü 40 de đile de când am muritü, am ajunsü la locuința acēsta, pe care o veđi, care nu este a mea, ci a cuviosulü și duhovnicesculü nostru părinte Vasilie celü încredințatü robü alü Dommulü, care este duhovnicescü părinte și a altorü fi . . . Decî e vremea să mergemü să vedemü locașurile nóstre, pentru că domnulü meü omulü celü vorbitorü cu D-đeü, bunulü meü părinte Vasilie, a venitü aice mai nainte decât mine . . .

«Și-am mersü, și-am intratü într'o curte, și era curtea aceea pardositä cu lespeđi cu totulü de aurü și pestrițe în multe feluri, care strălucia. . . . Si 'n acele prea strălucitóre lespeđi de aurü *eraü copaci săđiți de multe feluri*, și tinerî, și era o mare bucurie să le vadä omulü . . . Și căutândü la rēsăritü vëđui înfricoșate palaturî făcute de focü, și înalte fórte, și aprópe de acele trepte ale palaturilorü acelora, *sta o masä mare* ca de 30 de coři de piéträ de multü prețü, și se numia smaragdü, care da rađe prea minunate. Și în chipulü ei *era săđitü la rēsăritü unü migdalü* prea frumosü. Și era plecatü *deasupra mesei, ce-o acoperia tótä* și da mare frumusefe privitorulü (1) . . .

(1) Viața sfintului Vasile celü nou și înfricoșatele Vămî ale vësduhulü și drépta judecatä a lui Dumneđeü etc. Bucuresci. Tipo-litografia Dor. P. Cucu, p. 44 — 51.

Comparându acum șirele citate aici cu cele spuse de noi mai sus despre pomu, fie-care pôte fórte lesne să se convingă că originea credinței române despre pomu de sub punctulü trei nu pôte să fie alta fără numai cele înșirate în vieța acestü sfintü, care e răspândită la poporulü românü acum de pe la finea secolului alü 17-lea, adică cam dela an. 1692, dacă nu cum-va și mai de nainte, și care a datü cu timpulü nascere și la alte cărți și credințe poporale (1).

Nu-ı vorbă că poporulü, în decursulü timpului, n'a pututü să se ție strictü de originalü, ci unele le-a lăsatü iar altele le-a adausü. Afară de acésta e de presupusü că poporulü va fi avëndü cunoscință încă și de multe alte cărți poporale, asemenea *Vieții sf. Vasile celui noü*, cari așșderea vorü fi tractändü despre atari pomi din apropierea raifulü, și multe le vorü fi luatü și din acelea. De-aice vine apoică celea ce le spune și crede elü despre pomulü din cestiune nu potü să consune întocmai cu celea ce se cuprindü în *Viața sf. Vasilie*.

Ce se atinge de *Sânta-Marie*, care n'o întâlnimü de felü în viața sf. Vasilie, trebuie să amintimü aici că ea jócă unü rolü fórte mare atätü în literatura poporala scrisă, câtü și în cea nescrisă, prin urmare, nu trebuie nici decum să ne mirămü dacă pe lângă *D-zeü* și *Sân-Petru*, portarulü de lângă pórtă cerului, pe lângă *sfinti* și *duchsfinti* și pe lângă *tinerii cei frumoși*, adică ângerii, cari întîmpină sufletulü celui repausatü și-ı facü locü în raü, o întâlnimü și pre dinsa scriindü numele celorü drepti și arëtându-le calea spre raü.

Sântă-Măria, ca maica Domnului, pôte s'o facă acésta, după credința poporulü, mai de grabă decât orı și care altü

(1) Gaster, op. cit. p. 439. — Idem, Chrestomatie română, vol. I. Leipzig; Bucarest. 1891, p. LIV și 301.

sfânt. Prin urmare, în cazul de față, ea ocupă locul *sf. Vasilie celui nou*.

În fine credința despre pomul din punctul al 4-lea se bazează pe spusele bisericești noastre dreptmăritoare, care ne învață că *pomul*, ce se duce înaintea mortului, însemnă *Raiul* din care au fost scoși afară protopărinții noștri, dar în care petrece acum sufletul mortului, apoi și *pomul cunoștinței binelui și al răului*, din care a mâncat Adam și Eva în contra poruncii d-șeesci, căreia a urmat mórtea, de care este cuprins repausatul, însă numai pe un timp scurt, de ore-ce Is. Chr. prin mórtea sa a biruit mórtea și ne-a dobândit raiul, a căruia iconă este pomul și în care petrece acum sufletul mortului (1); parte pe «*Apocalipsul apostolului Pavel*,» care ne spune, între multe altele, și acestea, că «după ce-a vădutu iadul ilu duse iar înaintea lui Chr. de-lu blagoslovi și-lu trimise în raiu, unde sunt multe feluri de pomi și sub toți pomii sunt paturi, deci îi dede și lui unu patu de se odihni, și vedu de-acolo binele și răul la care va merge și la judecată (2).»

(1) Juv. Stefanelli, Liturgica bisericești ortodoxe-catolice. Bucuresci, 1886. p. 149.

(2) Gaster, op. cit. p. 361.

XV.

P R Ă N Ț I Ș O R U L Ț .

Prânțisorul și *cinișora* sunt usitate mai cu sémă în *Banat*, unde se facă îndată după ce móre cine-va, și anume : *Prânțisorul* totă-deauna până la amiață, iar *cinișora* după amiață.

Prânțisorul și *cinișora* se facă până la nouă țile după eșirea sufletului, când apoă celă saă cea de pe urmă se scóte afară din casă de se mănâncă.

În cele optă țile d'întăi după eșirea sufletului, *prânțisorul* se face de regulă după răsăritulă sórelui, cam pe la *amprooră*, iar *cinișora* înainte de apunerea sórelui, adică pe la *chindie*.

Atătă pentru prânțisoră câtă și pentru cinișoră se facă 3—5 turtițe din făină bine cernută de grău saă și de cucuruză (porumbă, păpușoiă) de mărimea după voința și puțința celui ce le face, nici când însă mai mari de 1 $\frac{1}{2}$ dm. în diametru.

Cea d'întăi dintre cele cinci turtițe se menesce lui Dumneđeă, a doua st. Archangelă, adică morții, a treia Maicii Domnului, a patra mortului de curéndă repausată, iar a cincea și cea de pe urmă unei dintre rudeniile ce a murită cu puțină ceva mai înainte de acésta.

După ce s'aŭ coptŭ turtițele acestea se punŭ pe o *sinie* (1) așternută cu unŭ *masaniŭ* (2) curatŭ. La mijlocŭ se pune unŭ paharŭ cu apă curată și ne'ncepută, apoi nisce legume de dulce ori de postŭ, după cum e și timpulŭ, cari sunt asemenea fierțe anume spre acestŭ scopŭ.

După ce s'aŭ pusŭ turtițele, paharulŭ și legumele pe *sinie*, se chiamă, dacă repausatulŭ e de genŭ bărbătescŭ, nisce băeți până la 7 sau 10 ani, iar dacă repausatulŭ e de genŭ femeescŭ, nisce fetițe asemenea până la 7 sau 10 ani de bătrâne și li se dă prânzișorulŭ sau cinișóra, astŭ-felŭ pregătita, ca să o mănânce (3).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună-óră în Todiresci este datină că, îndată după ce móre cine-va, să se pue pe ferésura de cătră amiaqi două pahare pline: unulŭ cu apă curată, iar altulŭ cu vinŭ sau rachiŭ, unde se lasă până după scóterea mortului din casă; când se scóte mortulŭ se caută la pahare, și din care paharŭ e mai deșertŭ, dintr'acea bătură se crede că cere mortulŭ ca să i se dea de pomână. Decî în cele trei dimineți și seri dintâi după înmormintarea mortului se chiamă unŭ sêracŭ sau și unŭ vecinŭ și i se dă în loculŭ acela, unde a muritŭ cine-va, fie'n patŭ sau jos, fie unde va fi, să mănânce și să bea din acea bătură, ce a ceru'to mortulŭ (4).

Afară de acésta e de notatŭ că în cele mai multe părți

(1) *Sinie* se numesce o masă rotundă făcută din lemnŭ în forma unui *tânieriŭ* (talgerŭ, farfurie) cam de unŭ metru în diametru de mare și cu mijloculŭ oblu, iar *tórtel*e de asupra mai *scunde* de cum e mijloculŭ de desubtŭ, va să dică după istețimea maestrului strungarŭ.

— Mai de multŭ se aflaŭ *sinii* mai la fie-care țeranŭ din Banatŭ, cari le puneau de cinaŭ de pe dinsele și afară în curte (ogradă). În timpulŭ de față *sinii* nu se prea vêu așa de adese-ori.

(2) *Masaniŭ* = față de masă.

(3) Com. de d-lŭ Iosifŭ Olariŭ, învêț. în Domanŭ.

(4) Com. de Ionŭ Avramŭ, stud. gimn.

ale Bucovinei, cât stă mortul în casă, este datină de a se da celorū ce vinū să-lū vadă, cu deosebire însă sērăcimii, câte unū paharū de rachiū și câte o bucățică de pâne de sufletulū repausatului.

În unele părți din *Transilvania*, precum bună-óră în Orlatū, *Cina mortului* se dă asemenea în trei serī de-a rëndulū, după îngropăciune, și anume în fie-care séră se chiamă la unū bărbatū mortū câte trei bărbați, iar la o femeie câte trei femei, cărora li se pune ca *pomană* fiertură de dulce ori de postū, după cum este și timpulū, precum și câte unū colacū împletitū în trei.

Pomana acēsta se pune de aceea, ca pe de-o parte să i se ierte mortului pēcatele, iar pe de altă parte să aibă și elū *aburī*, adică căldură saū jertfă în cea-laltă lume, căci aburii din mâncări se rădică ca jertfă pentru sufletulū mortului (1).

În fine, în alte părți din *Transilvania*, precum în ținutulū Năsēudului, este datină de a se face în a doua séră după repausarea cui-va, așa numita «*Cina de apoi*», care este împreunată cu unele ceremonii religiōse ce se 'ndeplinescū de cătră preoți și cei-lalți funcționari bisericesci (2).

(1) Com. de d-lū Rom. Simū, învățatorū.

(2) Com. de d-lū T. Simonū,

XVI.

P R I V E G H I U L Ū.

Corpul fie-cărui om, care a repausat de mörte naturală, stă de regulă trei zile și două nopți neînmormintat.

În aceste două nopți deci, cât stă mortul în casă, se face în toate părțile locuite de Români, așa numitul *priveghiu*, la care se adună o mulțime de oameni: bărbați și femei, tineri și bătrâni, mai cu seamă însă vecinii, amicii și nemiștrii repausatului (1).

*Priveghiu*l, care durează de cum începe a se îngâna ziua cu noaptea și până ce răsare soarele, se face după credința poporului, din mai multe cauze, dintre cari unele sunt basate pe experiența de toate zilele, iar altele pe închipuire saă pentru că așa au apucat din moși-strămoși.

În cap. VI am spus că luminele, cari se aprind în prejurul mortului și mai ales cele trei dela capul acestuia

(1) Frâncu, op. cit. p. 173: «În serile cele două de înainte de înmormintare se face la casa mortului așa numitul *priveghiu*»—Rom. Simu: «Paza de noapte, care o fac mai cu seamă bărbații în tot timpul, cât se află mortul în casă, se numește *priveghiu*».—T. Simonu: «În ceea ce privește *priveghiu*l, acesta pe unele locuri se face numai odată, iar pe alte locuri de două ori și anume în prima și a doua seră după repausare.»

se lasă ca să ardă și noapte până după scoterea mortului din casă. Prin urmare ómenii adunați ca să *privigheze* sunt în prima linie îndătoriți a lua sémă de luminele ce ardă ca să nu se stingă sau să se aprindă ceva dela dînsele și să se întemple apoi vre o nenorocire. Iar în casă, când mortul n'ar fi murit, ci numai amorțit sau leșinat, și s'ar întempla să dea semne de viață, să aibă cine a-î sta mână de ajutor ca să nu se nenorocescă sau să se înspăimînte și apoi într'adevăr să móră. În fine și pentru aceea, ca căsenii, cari de regulă sunt nu numai foarte întristați, ci tot-odată și foarte osteniți de munca și alergătura ce au avut-o pentru pregătirea celor trebuincioase de înmormintare, să aibă măcar cișce-va timp a dormi și a se recrea.

Adevărata origine a priveghiului însă cred că trebuie căutată parte în timpurile cele mai depărtate și mai întunecóse ale anticității, parte în legenda bogomilică reprodusă mai sus în cap. IV, care ne spune că Diavolul, sub pretext că corpul omenesc ar fi proprietatea sa, ar voi ca nu-mai decât să pue mâna pe dînsul.

De aici vine apoi că nu numai Români din *Rucovina*, ci și cei din *Transilvania* priveghiază totă noaptea pre cel mort ca să nu se apropie cine nu-i bun de dînsul (1), iar cei din *Țera-Românească* îl păzesc ca să nu vie *ștrigoii* la el (2).

Și fiindcă cel ce póte priveghia dela apusul sórelui și până la răsăritul acestuia, fără ca să dormă de loc, acela face o *sărăcustă*, adică privegherea lui i se socotesce de o faptă foarte bună și primită înaintea lui Dumnezeu (3).

(1) Com. de d-lu Rom. Simă

(2) T. T. Burada, *Inmorm.* p. 18.

(3) Com. de d-lu Rom. Simă

mai departe fiindă-că sufletul mortului, după credința celor mai mulți, vede și aude toate cele ce se petrec în jurul său și se bucură de prietenia ce-o arată cei ce-l cercetază (1), de aceea, cum începe a se întuneca, toți din toate părțile, micu și mare, tineru și bătrân, prindă a se aduna la casa repausatului și a aduce, mai cu seamă însă cei mai înaintați în vîrstă și cu deosebire femeile, câte o lumină de cîră în mână, care se aprinde și se pune apoi să ardă măcaru câtu de puțin la capul mortului, anume ca acestuia să-î fie luminos în cea-laltă lume (2), unde, după părerea unora, domnesce numai întunericu (3).

Luminesle aduse la priveghiū cari n'au apucatū a arde de totū, se strîngū și 'n cele mai multe părți din Bucovina se dau ómenilorū ca să le fie aprinse în mână, pe când se prohodese mortulū.

Cum s'au adunatū mai mulți inși și fie-care și-a împlinitū dătorīa sa de creștinū, făcēndu-și cruce, rostindū unū «*Tatălū nostru*» pentru iertarea păcatelorū celui repausatū și sērutāndū crucea saū icóna de pe pieptulū acestuia, pe care unii punū și câte o monedă ca să-î inlesnescă trecerea *vănilorū*, vine unulū dintre nēmurile cele mai aprópe ale repausatului și cinstesece pre toți cei adunați câte cu unū paharū de bētură și câte cu o bucățicā de pāne saū mālaiū, după cum a fostū și starea materială a repausatului (4).

Fie-care primindū cele ce i se închină mulțamesce dīcēndū: «*Dumneđeū primēscă! fie de sufletulū celui repausatū!*»

Mai pe urmă, după ce s'au adunatū acum toți căți au avutū să se adune, și după ce fie-care a fostū cinstitū, cei ce au venitū cu scopū ca să privegheze tótă nóptea, ca să

(1) Com. de d-lū Av. Macoveiū din Bădeuțū.

(2) Pretutindene în Bucovina.

(3) În Rădăuțū com. de d-lū Av. Macoveiū.

(4) Veđi și Frāncu, op. cit. p. 174.

nu le fie uritū și ca să fie neîntreruptū deștepți până dimineață, începū unii dintre dinșii, mai alesū cei mai bătrâni, a spune povești și a glumi, alții a juca în cărți și iarăși alții, și mai alesū tineretulū a face o mulțime de jocuri, cari de cari mai comice.

În unele părți din *Bucovina* și cu deosebire în o sémă de sate dela munte unii feciori, cari sciū fórtē frumosū a ȃdice, cântă din fluerū. iar alții bucină și trîmbiță dândū prin acésta de scire, că unulū dintre Români i-a părăsitū; în alte părți atâtū din *Bucovina* câtū și din *Transilvania* cantorii bisericeii precum și alți inși, cari sciū ceva carte, citescū psaltirea și alte cărți sfinte.

În *Moldova*, județulū Sucéva, și anume în unele comune de prin munți, precum bună-óra în Négra-Șarului, în timpulū «ședătorilorū», cari se facū la casa mortului spre distragerea rudelorū supérate, adecă în timpulū «priveghiului», se aducū douē saū mai multe buciume de stână și din timpū în timpū iesū afară din bărbați, cari suflândū în acele buciume, scotū unū buciumatū jalnicū sêlbatecū. La cei mai fruntași, mai alesū la tineri, pușcă. De asemenea, unulū saū mai mulți cu fluere mari cântă jalnicū la capulū mortului, saū dacă-i vara, la ferestra din dreptulū mortului, stândū în piciorē pe prispă (1).

În unele județe din *Țera-Românească*, precum bună óră în județulū Argeșū, plasa Oltulū și județulū Putna, plasa Vrancea, este obiceiulū ca la priveghiū să se facă și focū în ograda casei mortului, și împrejurulū focului acestuia să se jocé apoi diferite jocuri (2).

Jocurile cele mai însemnate, cari le cunoscū eū până a-

(1) «Ședătórea», Fálticeni, 1892, p. 39.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 18.

cuma și cari sunt usitate a se juca de tineretū la acéstă ocașiune, sunt cele următóre:

Ciuștea. Se iea mai întâi și 'ntâi unū ștergarū saū și altă pânzătură, se împletesce câtū se póte de strânsū și apoi se înodă la capete. Ștergarulū acesta, astū-felū împletitū, se numesce în cele mai multe sate din Bucovina *ciuște* saū *șiuște*, iară în unele, precum bună-óră în Stupca, *motrósă*. Se punū apoi mai mulți feciori și fete, rarū când și băieți, într'unū cercū jos pe pămîntulū golū ori și pe unū așternutū de lăicere saū țoluri, cu piciórele spre mijlocū și lipiți strinsū unulū lângă altulū. Piciórele, de regulă, li se acopere cu unū lăicerū, cu unū sumanū saū și cu unū altū obiectū. După acéstă unulū, care se numesce *conducătorulū ciuștei* saū a *motróscei*, se pune în genunchi în mijloculū cerculū și începe a căuta ciuștea, care e ascunsă la unulū dintre jucători. Dar pe când o caută elū în colo și'n cóce, pe atunci unulū dintre jucători, scoțendū repede ciuștea și strigândū «*ciuști*», îi arde una peste spate cu dînsa. Conducătorulū se 'ntóree de grabă să vadă cine l'a lovitū. Lovitorulū însă, cum l'a lovitū, petrece cu cea mai mare repejune ciuștea pe sub genunchile celorlălți jucători, cari, la rîndulū lorū, o petrecū mai departe strigândū «*ciu! ciu! ciu!*» saū «*ciuș! ciuș! ciuș!*» și n'o scotū afară până ce nu le vine bine, ca din nou să-lū lovescă peste spate. Astū-felū trece ciuștea neobservată dela unulū la altulū. Conducătorulū trebuie s'o pândescă ca mâța pe șórecū și de-í succede a pune mâna pe dînsa, iese din mijloculū cerculū și'n loculū sēū trebuie acum să între și să stea acela, la care a aflatū saū mai bine đisū a prinsū ciuștea. Cu câtū mai multū se muncesce conducătorulū, fără a afla întru a căruí mână e ciuștea, cu atâta mai multe lovituri capetă peste spate, și tocmai întru acéstă se cuprinde mieđulū joculū. Astū-felū se

părăndeză cu toții, câți au început a se juca ; fie-care trebuie măcar o dată să devie conducătorul ciuștei (1).

În *Țera-Românească* jocul acesta se numește «*mișca*» (2), iar în Moldova *țușcă* și se jocabă ca și în Bucovina. Iată cum ni-lă descrie A. Lambrioru.

Țușca este un ștergaru împletit foarte virtos ; jucătorii se pun rătă împrejur, în timp ce unul dintre dânșii stă în mijloc ; după ce s'au așezat astu-fel începe a purta țușca cu mare repejune și taină unul dela altul, iar cel din mijloc trebuie să ghicască unde e, căci de câte ori greșesce, primesce câte un număr de lovituri până ce în sfârșit nimeresce și atunci cel găsit cu țușca îi ia locul. Acestea se petrec orî în tindă la lumina opaițului, orî afară la lună (3)».

Cuvintele *ciuște*, *șiuște* și *țușcă*, despre cari ne-a fost vorba, cred că stau în strînsă legătură pe de-o parte cu adv. *ciuști* și *țuști*, din locuțiunile «*ciuști în colo*, *ciuști în cöce*,» sau *țuști în colo*, *țuști în cöce*,» cari se aplică unui om sau unei vietăți, care sare dintr'un loc într'altul și mai ales care dispare foarte iute de'naintea ochilor ; pe de altă parte cu pasărea nocturnă, numită *ciușu* sau *știoiu* lat. otus brachyotus, strix brachyotus, germ. din Sumpfeule, care, după credința poporului, e vîră primare cu cucoveica și ca atare prevestitor de rău și nenorocire (4).

(1) Jocul acesta e cel mai răspîndit în Bucovina.

(2) «Românul literar» an. I. Bucuresci 1891. No. 18. p. 141: «Mai lângă usă câte-va fete și câți-va flăcăi de prin mahala jocu cărți pe sărutări. În fundu împrejurul altei mese, o ală grupă de flăcăi se jocu cu *mișca* (o batistă sau o petică împletită în două), ale cărei lovituri tari, indeseate, dureroase, nu se asemînu de locu cu săruturile dulci și aducătoare de doruri din partea cealaltă. Palmele înegrite și îngroșate de muncă stau roșii de loviturile ce curg mereu.»

(3) Op. cit. p. 152.

(4) Marianu, Ornitologia t. 1, p. 227 și 228.

Buvna. De-a *buvna* saŭ *bufna* se jŏcă bŏeŭi ŝi copile, mai adese-orŭ insŭ feciorŭ ŝi fete. Bŏeŭii jucŏtori se punŭ *rotiŝu* pe scaune saŭ pe unŭ patŭ. Unulŭ dintre dŭnŝii iea o nŏframŭ ŝi o invŏlŏtuesce saŭ impletesce ŭn doue, iar capetele le inŏdŭ ca sŏ nu se deslege. Nŏtrama astŭ-felŭ impletitŭ ŝi inodatŭ se numesce *buvnŏ*. Se alege apoi unulŭ dintre dŭnŝii, care se indŏtoresce ca sŏ iea sŏma atŏtŭ de buvnŏ cŏtŭ ŝi de dŭnŝii ca sŏ nu vorbŏscŭ. Dupŭ aceea pune fie-care unŭ degetŭ pe unŭ genunchiŭ de-alŭ unui bŏiatŭ. Celŭ ce pŏze-sce buvna ŭice acum: «Ce sbŏrŏ?» Ceŭ-lŏŭi numescŭ unŭ felŭ de pasere saŭ altŭ vietate, care le vine mai de grabŭ ŭn minte. Ői dacŭ vietatea numitŭ sbŏrŏ, atunci celui ce i-a pronunŭatŭ numele nu i se intŏmplŭ nimicŭ. Din contrŏ, dacŭ vietatea respectivŭ nu sbŏrŏ, ŝi n'a rŏdicatŭ, nemijlocitŭ dupŭ pronunŭarea numelui sŏŭ, mŏna ŭn sus, ceea ce fie-care trebuie s'o facŭ, atunci fie-care ŭi dŭ cu buvna la palmŭ, dicŏndŭ: «*cum facŭ alŭi, fŭ ŝi tu!*» (1)

Fetele ŝi feciorii se jŏcă de-a buvna astŭ-felŭ: se punŭ cu toŭii *rotiŝu* iar la mijloculŭ lorŭ se pune pe unŭ scaunŭ saŭ ŝi pe unŭ altŭ obiectŭ unŭ tŏncŭ de cŏrŭi de jocŭ. Fie-care are sŏ rŏdice cŏte o carte, ŝi dacŭ unulŭ dintre dŭnŝii rŏdicŭ o inimŭ trebuie s'o puie de grabŭ la inimŭ, dacŭ rŏdicŭ de verde o pune la nasŭ, dacŭ rŏdicŭ de cruce o inŏlŭtŭ ŭn sus, iar celŭ ce rŏdicŭ de dobŭ capŏtŭ dela fie-care jucŏtorŭ cu buvna la palmŭ. Celŭ ce-ŭ dŭ la palmŭ ŭice:

Buvna, buvna, buvnuliŭa,
Care bate pŏmuliŭa!

Uitŏndŭ vre-unulŭ dintre cei ce daŭ la palmŭ a rosti cuvintele acestea, atunci capŏtŭ ŝi elŭ la palmŭ. Ői totŭ aŝa se pŏrŏndŏzŭ pŏnŭ ce nimene nu face nici o greŝelŭ (2).

(1) Usitatŭ ŭn oraŝulŭ Sucŏva.

(2) Usitatŭ ŭn satele Balacŏna ŝi Tiŝeuŭ.

În *Transilvania*, districtul Năsăudului, jocul acesta se numește «*de-a puha*» și «*de-a merța*» și se jacă ca și «*de-a ciuștea*.» Iată cum ni-lu descrie d-lu T. Simonu:

«*Puha* se face astu-felu că unu ștergaru sau altă bucată de pânză de formă oblongă, se înodă în formă de ghemu. Acestu nodu însă se face numai la unu capetu încatu se pôte mânua cu ușurință și e forțe acomodatū de-a lovi pre alții.

«Feciorii și fetele, ba chiar și ómenii însurați de curéndu și copii mai mari se punu jos în casa mortulu, formându unu cercu. Numérulu acestora nu e stătoritu, ci elu depinde dela lărgimea casei, unde e mortulu. Acești jucători se întocmescū astu-felu: fie-care stă cu spatele cătră periferia cerculu formatū de dinșii, iar piciórele ce sunt îndreptate cătră centrulu cerculu așa, încatu, dacă cerculu e micu, piciórele se întâlnescū în centru și sunt ca și rađele unui cercu. Piciórele dela genunchi sunt puținū rădicate în sus ca să se pótă purta *puha* pe sub dinsele. În mijlocu se punu învélitori (șoluri sau altu soiū de lepedeuē) așa că piciórele tuturorū sunt acoperite. Acum se pune unulu în mijloculu cerculu, iar cei-lalți pórtă unulu dela altulu *puha* și când li se oferă ocașiunea binevenită lovescū pre celū din centru, iar acesta se năzuesce a afla la care-va *puha*, și dacă-ı succede, atunci acela, la care a aflat'o, are să mérgă în centru, iar celū din centru îi ocupă loculū.»

Sub *buvnă* sau *bufnă*, numită în unele părți din Bucovina și *puhă*, înțelegu Români mai pretutindene pasărea nocturnă, care se chiamă lat. *bubo ignavus*; *strix bubo*; germ. Uhu, Schuhu, Buhu, Buhuo.

Precum despre *cucoveică*, mai cu aceeași înfiorare și temere auđimū pre Români forțe adese-orı vorbindū și despre *buvnă*.

Țipetulū sau ștrigátulū *Buhei* sau *Buinei*, în cele mai multe

casuri, și mai alesu când se aude acésta în apropierea unei case, prevestesce, după credința poporului român, mórtea unui dintre căseni sau altă nenorocire neașteptată.

Mare nenorocire prevestesce acéstă pasere și atunci, când țipétulú eí celú înfiorătorú se aude ȕiua. Așa se ȕice că, când cântă ea ȕiua, e semnú de mórte și de bóle rele, precum: holeră, ciumă sau o scumpete fórte mare. Iar când cântă tómna de timpuriú prin sate e semnú de bătălie, în țera aceea unde cântă (1).

Din cele espuse resultă decí, după părerea nóstră, că joculú *buvna*, *bufna* sau *puha* simboliséză paserea prevestitóre de mórte cu aceleași nume, după cum simboliséză și joculú «*ciuștea*», descrisú mai sus, pe *ciușú*, care e asemenea o pasere prevestitóre de mórte.

Merită a fi însemnatú aice încă și aceea, că dela cuv. *buvná* și *bufná* s'au formatú în decursulú timpuluiú și verb. *a buvni* = a lovi: ce te *buvnesci* de mine? = ce te lovesci de mine? — nu mă *buvni*; apoi *buvnitú* — á = lovitú, pálitú, și *buvniturá* = loviturá, páliturá.

Léfa. Acestú jocú se aranjază astú-felú: se iea o draniță și se ȕioplesce la unú capétú mai latú, iar la celú-laltú mai îngustú, dându-i-se forma unei lopáțele, care în satele din Bucovina: Badeuțú, Bilca, Ropcea și Mușința, precum și în Rădășeni din Moldova se numesce *léfá* (2), iar în satulú Stupca din Bucovina *léșcă*.

Se punú apoiú mai mulți inși, fete și feciori, rótă împjurulú unuia, care stă în picióre într'unú ungherú de casá

(1) Marianú, Ornitologia t. I, p. 208 — 209.

(2) Dict. de An. Pletosú. — În unele sate din Bucovina și Moldova, precum bunăorá în Fundulú-Moldovei și Rădășeni, se numesce *léfa* și o lopáțică mai mică cu care se *tăpșesce* sau *tepșesce* mămáliga înainte de ce se rěstórnă din cǎianú pe fundú, iară în alte sate o lopáțică cu multú mai mare și mai jungă în códă cu care se rade povidla de pe căldarea în care se fierbe. În fine, unú munte de pe hotarulú Fundulú-Moldovei din Bucovina se numesce *Lefele*.

saŭ șede pe o laiță și căruia unŭ altŭ feciorŭ îi ține mânele la ochi ca să nu vadă nimicŭ. Pe când celŭ din mijlocŭ e ținutŭ de ochi, pe atunci unulŭ dintre jucători îl lovesce cu *léfa* peste spate. După ce a fostŭ lovitŭ îl lasă de ochi anume ca să ghicescă cine l'a lovitŭ. Dacă ghicesce, ocupă celŭ ce l'a lovitŭ loculŭ sŭ, iar elŭ îi ține ochii, de nu ghicesce, e din nou lovitŭ cu *léfa*, și cu câtŭ mai greŭ ghicesce, cu atâtŭ mai multŭ și mai desŭ e lovitŭ până ce trebuie să ghicescă. De multe ori celŭ din mijlocŭ ca să nu vadă nimicŭ și să nu prindă de grabă pe celŭ ce l'a lovitŭ, se pune cu fața în jos spre o laiță saŭ unŭ scaunŭ.

Inelușulŭ. De-a inelușulŭ saŭ *inelulŭ*, numitŭ altmintrelea și *de a veriga* (1), se jôcă așa: se strângŭ mai mulți copii, une-ori chiar fete și feciori, la unŭ locŭ și punându-se unulŭ dintre dînșii cu fața la pămîntŭ, cei-lalți înșirându-se împrejurulŭ lui, pune fie care câte unŭ degetŭ pe spatele celui ce stă cu fața la pămîntŭ. După acésta iea unulŭ unŭ inelŭ și umblândŭ cu dînsulŭ de vr'o câte-va ori pe deasupra degetelorŭ, îl pune în urmă pe degetulŭ unuia și după ce l'a pusŭ ȃice :

Inelușŭ

Invêrtecușŭ

Pe-a cui degetuțŭ te-am pusŭ?

Celŭ ce stă jos trebuie să ghicescă pe-a cui degetŭ se află pusŭ inelulŭ și dacă ghicesce trebuie să se puie acela, la care s'a aflatŭ inelulŭ, cu fața la pămîntŭ, iar celŭ ce l'a aflatŭ, luândŭ inelulŭ, face și elŭ ca și premergătorulŭ sŭ cu dînsulŭ.

În unele sate din contră toți jucătorii, câți voescŭ a se juca *de-a inelulŭ*, se înșiră într'unŭ cercŭ, ascundŭ apoi unŭ

(1) Inelele cele simple și lătărete se numescŭ în Bucovina de regulă *verigi* sing. *verigă*.

inelū în palmele unuia, și punū pe unulū să-lū caute. Celū ce caută ȃice:

Fă-te, drace,
Nu te face
Scót'inelulū și-lū dă 'n cóce!
Scóte unu
Scóte dóue
Scóte nóue
Scóte câte-ȃi place ȃie,
Iar pe unulū mi-lū dă mie!

Celū ce l'a aflatū ilū ascunde din noū, și'n loculū lui trebuie să-lū ascundă acum acela la care l'a aflatū (1).

Luminărica. Mai mulȃi băieȃi și copile, orī feciorī și fete, puindu-se pe scaune, forméză unū cercū saū se așéză în douē șire și anume: băieȃii saū feciorīi într'unū șirū, iar copilele saū fetele în altū șirū, astū-felū ca amēndouē șirele să vie față în față. Iea apoi unulū dintre jucători o surcică, țandură orī unū beȃișorū uscatū saū unū paū și aprinȃendu-lū la unū capētū ilū dă vecinului sēū. Acesta, luāndū beȃișorulū saū țandurica aprinsă, care se numesce în unele sate *Luminărică*, iar în altele *focușorū*, ilū daū mai departe. Și totū așa se părăndéză din mână în mână până ce se stinge. Acela, la care s'a stinsū *luminărica*, e supusū unei pedepse, care constă de regulă întru aceea că trebuie să sărute pe toȃi cei-lalȃi jucători, fără a lua în considerare etatea și sexulū, și anume dacā e băiatū saū feciorū sărută pe copile și fete în față, iar băieȃilorū și feciorilorū le sărută mâna. Totū așa trebuie să facă și copilele saū fetele, la cari s'a stinsū *luminărica*.

Ilaritatea produsă prin repejunea cu care caută fie-care

(1) Usitatū în satele Tișeuȃ și Drăgușanca din Bucovina.

să petrecă și să dea mai departe *luminărica* sau *focușorul* din mână, face ca jocul acesta să fie foarte atrăgător (1).

Mănăstioara. Șase sau opt feciori se pună umăr la umăr într'unu șir stându în picioare, iar un alu șeptelea sau alu nouălea, care e mai sprinten, se sue de-asupra pe umerele celor doi dintr'unu capetă și stându cu unu picior pe umărul unuia, iar cu celălalt pe alu altuia, formeză *mânăstirea*. După aceta unul dintre jucători strigă :

—Unde-ați vedut voi vre o mânăstire fără de clopot ?!

Atunci unul care face pe *pălimar* caută să amăgescă pe un băiat ca să fie *limba la clopot*. Și cum l'a amăgit ilă ieă în brațe și-lă dă feciorului, ce stă pe umerile celor doi. Acela, prindându pe băiat de cap sau de urechi, adică cum îi vine la socotela, ilă ține în aer.

Nemijlocit după aceta se vără pălimarul între feciorii cei doi, cari țin clopotul pe umerile lor, și prindându limba, adică băiatul de picioare, începe a-lă sgâții și trage în colo și'n cōce, spunându că trage clopotul. În același timp alți doi inși, dintre cari unul dice că e *popă*, iar altul *dascălă*, încep a cănta. Băiatul, la rëndul sēu, durându-lă capul, respective urechile, începe a striga, și așa se face o gălgie ca aceea, că toți cei de față încep a rîde în hohote. Pe urmă, sub pretext că s'ar fi dogit clopotul și din cauza aceta nu pot să-lă tragă mai mult, dă drumul băiatului, care, vedându-se scăpat, nu se arată mai mult în acea sēră printre feciori (2).

În Munții apuseni ai *Transilvaniei* jocul acesta se numescă «*limba de clopot*» (3).

Clépșa. De-a *clépșa* se jōcă în modul următor : se pună

(1) Usitată în satele Badeuțu, Tișeuțu și Bosanc și în orașul Sucēva.

(2) Jocul acesta e usitată în satul Posanc.

(3) Frāncu, op. cit. p. 174.

mai mulți băieți într'unu șir. Unul dintre dinșii ține pe celălalt de ochi, iar altul dinapoi îi dă o *clépșă*, adică o palmă peste spate. După ce a căpătat *clépșă* îi dă drumul și el trebuie să caute pe celălalt ce l'a *clepșit*, și de-l găsește îl apucă de cap și-l pune în locul său, iar de nu-l nimeresc mai capătă o *clépșă*, totu așa până ce nimeresc pe celălalt ce l'a *clepșit* (1).

Capra. Un fecior ia o secure și legă da muchia acesteia două linguri, cari au să închipuască urechile și cornele caprei; iar sub multe puțină lână lungă, cari are să închipuască barba. După acesta întorce un cojoc pe dos, îl pune pe spate, vîră toporiștea în una din mânecele cojocului, care însemnează grumazul caprei, și astă-fel apoi intrîndu în chipul de capră în casă prinde a sbiera și a face felul de felul de bazaconii, încât sunt siliți să ridă toți cei ce se află în casă, până chiar și casnicii, cari de altmîntrelea sunt foarte superați. Unii dintre cei de față, vedîndu că capra sbiera prea tare îi spun să nu sberă, ci să se ducă mai bine la mortu și să-l bosescă. Ea nu răspunde nimicu, ci ducîndu-se lângă mortu începe a da din cap, făcîndu-se că-l bosesce. După acesta spun unii că i-e sete. Unul se duce și-i aduce o strachină cu apă și i-o dă să bea. Capra moie barba în apă și dîndu din cap stropesc pe toți câți se află în apropierea ei. Cei stropiți încep a striga pe dînsa și-a o alunga. Capra mai sbiera, ce mai sbiera, și apoi eșind afară se desbracă.

Craiul. Se înșiră mai mulți înși, fete și feciori, împrejurul unei mese și pun mânele una peste alta. După acesta

(1) Jocul acesta e usitat în satul Balacena.—Cuv. *clépșă* = palmă, e foarte usitat în Bucovina. Dela acestu cuvîntu s'a formatu verbulu a *clepși* = a palmai, a bate; adj. *clepșit*-ă = palmitu, bătutu; subst. *clepșit*-ă = palmitu: ce voesc *clepșitul* sau *clepșita* acesta dela mine? În fine *clepșit*-ă = bătutu la cap, prostu, năucu.

începe unul a număra dela 1—9 trăgându în același timp la fie-care numărătură câte o mână începându de desubtă; acela, a cărui mână se trage ultima oră, e alesu ca *craiu*. Atunci unul dintre jucători strigă «*craiu*»! Iar Craiul întreabă: «*pe ce stai?*». Acela: «*pe ce mă-î arunca!*» Craiul dăce mai departe, dacă jucătorul e fecioru: «Du-te și sărută pe cutare fată, sau mâna cutărei femeii ori babe, ori icona de pe pieptul mortului,» — sau îi dă altă poruncă, prin care crede că ar pute face pre cei de față să rîdă. Dacă e o jucătoare, adică o fată, îi poruncesce bună oră să mērgă și să sărute mâna cutăru moșnégū sau cutărei femeii, sau pre cutare fecioru, iar la urmă să-lū sărute și pe dînsulū, adică pe craiū. Apoi strigă altulū: «*craiu!*» și totū așa merge joculū mai departe, fiindū fie-care îndatoritū a împlini ori ce i-ar porunci craiulū (1).

Móra. Cinci flăcăi închipuescū *móra*. Doi inși aducū unū scaunū și puindu-lū în mijloculū casei se culcă cu fața în jos pe dînsulū, astū-felū ca să vie cu capulū la capetele scaunulū, iar cu piciórele la mijlocū, ținēndū în același timpū fie-carele câte o *lefă* de draniță în mână. După acēsta doi inși îi acoperū cu unū țolū ca să nu se vadă. Unū alū cincelea, făcēndu-și barbă și mustețe de lână sau și dē cânepă, ungēndu-se cu funingene pe obrazū și îmbrăcāndu-se cu unū cojocū întorsū pe dosū, dăce că e morariū. Fiindū toți gata, *móra* se pornesce și începe a măcina, mișcāndu-se cei de pe scaunū neîncetatū și bătēndū cu *lefele* în piciórele scaunulū, în timpū ce cei-lalți doi inși scutură țolulū. Iară morariulū bătēndū în drēpta și în stānga la pene, se face focū și pară de mânia că nu umblă *móra* bine. Totū atunci alți feciori vinū unulū câte unulū și dăcū că aū de măcinatū ba orzū, ba grāū, ba secarā, etc. (2).

(1) Usitatū în Vicovulū-de-sus.

(2) Usitatū în Bilca, com. de Iust. Cārdeiū.

Cămila. Se lĂgă doi bĂeŃi spate la spate cu o curea, se pune unĂ cojocĂ ĩntorsĂ pe dosĂ peste dĭnŐii, sĂ iea o botĂ Ńi puindu-se ĩntrĭnsa o Ălă i se dĂ unuĭa dintre cei doi bĂeŃi ca sĂ o Ńie, Ńi astĂ-felĂ formĂzĂ o *cĂmilă*. UnĂ alĂ treilea bĂiatĂ se lĂgă la capĂ ca unĂ *turcĂ*, iea unĂ bĂŃĂ ĩn mĂnĂ ĩn locĂ de paloŐĂ, se sue cĂlare peste cei doi, se duce astĂ-felĂ ĩn casĂ, unde e mortulĂ, Ńi, fĂcĕndu-se cĂ e strĂinĂ, spune cĂ vine din Turcia, cĂ n'are bani de cheltuĂlĂ, Ńi cĂ din pricina acĂsta trebuie sĂ-Ői vĭndĂ *cĂmila*. UnĂ bĂiĂtĂ din casĂ se face negustorĂ Ńi ŃĭnĕndĂ ĩntr'o mĂnĂ o pungĂ plĭnĂ de sticle, petricele saĂ cuie, Ńice cĂ-sĂ galbenĭ, Ńi ĩntrebĂ cĂtĂ cĂstĂ cĂmila cĂ elĂ ar cumpĂra-o. TurculĂ rĂspunde:

— O mie de galbenĭ!

— O mie cerĭ tu? — Ńice mai departe negustorulĂ, — bine! . . . dar sĂ vedemĂ mai ĩntĂi orĭ de scie cĂmila juca:

— FĂrte bine jĂcĂ! — rĂspunde TurculĂ.

— AŐi vrĂ sĂ vĂdĂ!

— Haĭde cĂmilĂ la jocĂ! — strigĂ acuma TurculĂ cĂtrĂ cĂmilĂ.

CĂmila ĩncepe a juca.

NegustorulĂ se bucurĂ de acĂsta Ńi-ĭ dĂ 500 de galbenĭ.

TurculĂ o lasĂ cu 900. NegustorulĂ ĭ dĂ 300 Ńi totĂ aŐa se cobĂrĂ ĩn jos pĂnĂ ce ajungĂ la douĂ parale. TurculĂ, cĂnd aude acĂsta Ńice:

— De cĂt oiĂ da-o cu douĂ parale, mai bine o ucidĂ Ńi o aruncĂ ĩn rĭpĂ! — Ńi cum rostescce cuvintele acestea, scĂte paloŐulĂ Ńi lovesce cu dĭnsulĂ pre cĂmilĂ dreptĂ ĩn capĂ, adicĂ ĩn Ălă Ńi cum se stricĂ Ălă, cei doi bĂiĂŃi deauna se trĂntescĂ jos, fĂcĕndu-se cĂ a peritĂ cĂmila, iar negustorulĂ ĭ dĂ atĂtĂ pre dĭnŐii, adecĂ cĂmila, cĂt Ńi pre TurcĂ afarĂ (1).

ĩn VicovulĂ-de-sus, districtulĂ RĂdĂuŐului, joculĂ acesta se

(1) AcestĂ jocĂ e usitatĂ ĩn oraŐulĂ SucĂva.

numesce «*de-a calulă*» și se jăcă astă-felă : Se lăgă doă fecioră spate la spate, încinși ambiă la ună locă cu ună brăă sau funie. In capulă unuia se pune o olă mare în locă de cușmă. Se acoperă apoi ambiă peste capă cu ună țolă, și ună ală treilea, ca stăpănulă calulă, încalecă punându-se între spetele celoră doă. Ună ală patrulea se face a prinde calulă de căpăstru și a-lă duce în casă, iar calulă, intrându în năuntru răncheză, bate din piciore și asvêrle, căutându a lovă pre cine-lă va ajunge. Ducătorulă țice atunci :

Feri ! feră ! feresce-te lele !
Că-ă cam cu năravură rele
Și te-a lovă în mēsele
Și-ă rēmăné făr'de ele !

Apoi bătându în tașca, ce o are peste umără, strigă :
— Cine cumpără ! câtă dă ? trei sute face calulă ! cine dă mai multă ?

Invêrtindu-se și tropotindu cu calulă cei din casă daă fie-care câte ceva, însă totă reducându prețulă, până ce ajungă la ună bană.

Călărețulă totă restimpulă acesta domolesce calulă neincetată, țicându : prr ! prrr ! prrr !

Atunci vândătorulă : «decât cu atăta, mai bine i-oiă crăpa capulă ! . . . » și cum rostesse cuvintele acestea, lovindu-lă cu bețulă în capă, olă cade totă hărbură jos.

Cu acestea se încheie joculă, și calulă iese afară.

In *Transilvania*, districtulă Năședului, joculă acesta se chiamă «*de-a vacă*» și se face așa :

Toți cățā se află la priveghiă rēmănă în casă, numai doă inși iesă afară. Unulă dintre aceștia se face *vacă* în acestă modă : că celă-laltă grămădesce pe dănsulă atătea vestminte, câte cugetă că le va pută suporta, iea apoi o olă, o umple cu cenușă și legând'o la gură, o pune pe capulă celui de-

venitū vacă, legând'o ca să nu cadă, și așa vinū apoi ambii în casă. Celū devenitū vacă intră plecată cu mânurile în jos, iar celū-laltū îlū mână din dērēptū cu o vergeluță. Ajunși în casă întrebă celū ce conduce vaca:

— Nu cum-va ați cumpăra o vacă?

— Vomū cumpăra, dar ce ceri pe dînsa? — răspundū cōi laltī.

— 3 fl. răspunde conductorulū.

— 3 fl. nu-ți vomū da! . . . dar, de cum-va îți e de datū, dă-ni-o cu 4 fl.

— Cu 4 fl. nu voiū da-o, ci, de cum-va vi-i de cumpăratū, dați-mi 2 fl. 50 cr.

— Cu atâta nu vomū cumpăra-o, ci de ți-i de vëndutū dă-ni-o cu 4 fl. 50 cr.

— Cu 4 fl. 50 cr. nu potū eū să dau o așa vită bună, ci mai bine o pocnescū în capū!»

Atunci lovesce vaca cu unū bastonū și la acēstă lovitură ôla se sparge, iar vaca se prăvale la pămîntū, prefăcēndu-se că mōre; mugesce de vr'o cāte-va orī, apoi se scōlă, iar cei de față isbucnescū într'unū risū mare, privindū la vacă cum se scōlă plină de cenușă, care mai nainte fusese în ôlă (1).

Păpușelele. Joculū acesta, numitū «*de-a păpușelele*» sau «*de-a băeții*» se jōcă astū-felū: se facū doi copii din dra-niță: unū băiatū și o copilă și se îmbracă în forma *păpușelorū*, în lungime cam⁷ de $\frac{1}{2}$ metru. Se iea apoi unū scaunū mai lungū, se punū păpușele pe dînsulū și se acopere cu unū țolū, care spânzură de ambe părțile până în pămîntū. După acēsta, vērîndu-se unū flăcăū sub scaunū se iea scaunulū și se aduce încetișorū în casă astū-felū ca și celū de sub dîn-sulū să se pōtă târîi neobservatū, se pune în mijloculū ca-

(1) Com de d-lū T. Simonū.

seî, și unul începe a cânta diferite cântece de joc. Celu de sub scaun se întorce cu fața în sus, prinde păpușele de piciore și scoțându-le de sub țol pe de-o parte și pe de alta de sub scaun fără a-și arăta mânele, le jocă în felurite chipuri făcându-le să salte, să se sărute, să se bată, să se coprindă și iarăși să jöce, producëndü prin acésta rîsü celorü de față. In fine, după ce s'au săturatü de jocü, scotü scaunulü dimpreună cu păpușele afară și-lü punü la loculü seü de unde l'au luatü (1).

Rădicarea. Se ieau dece flăcăi și unul dintre dînșii se culcă pe o laiță saü pe unü scaunü cu fața în sus, iar cei-lalți nouë înșirându-se împrejurulü lui dîcü:

Suntemü de toți nouë frați,
Din tötă lumea-adunați,
Hai să-lü bîzimü
Și'n sus să-lü svîrlimü!

După ce rostescü cuvintele acestea pune fie-care câte unü degetü sub celü culcatü jos și așa îlü rădică förte ușorü în sus.

E de'nsemnatü că, dacă arü fi mai mulți orî mai puțini decât nouë flăcăi și de n'arü dîce toți de odată cuvintele de mai sus, de-arü greși numai o singură literă, atunci, după credința poporului, nu arü puté nici decum rădica pre celü de jos (2).

Moșnégulü și baba. Doi feciori mergü în tindă saü în altă casă și, ungëndu-se cu funingine, se travestescü în haine cotrențöse și comice. Unulü se face *moșnégü*, punëndu-și barbă de călți și o cușmä ruptă saü întörsă pe dosü în capü iară celü-laltü se face *babă*. După acésta vine mai äntäi baba în casă, dä bună vremea și se rögă de găzduire. Apoi

(1) Com. de d-lü V. Turturénü, preotü.

(2) Acestü jocü, usitatü în satulü Bilca, mi l'a comunicatü Iust. Cârdeiu, stud. gimn.

se aude moșnegulū tușindū prin tindă. Baba se ascunde sub masă saū în altū ungheriū. Moșulū gârbovū și cu gheabă în spate, întră în năuntru încetū, găfâindū, tușindū și ținendū o cârjă în mână; la intrare se face a potecni, unulū îlū prinde și-î ajută a se ținé ca să nu cadă jos. După ce-și mai vine în fire începe a istorisi despre pătărăniile câte le-a avutū cu baba, cum l'a lăsatū acésta, și cum o caută de unū timpū mai îndelungatū prin tóte satele și nu o póte afla. Moșnegulū nu prea vede nici nu prea aude bine, de aceea trebuie să i se strige tare la ureche. Unulū îi spune că elū îlū va duce la babă, dar pentru aceea să-î lucre ceva. Moșnegulū đice că elū póte cosi, face fântâni etc. Celū ce i-a spusū că-lū va duce la babă, îlū pune să coséscă. Moșnegulū se face a cosi cu cârja, ghiontindū în drépta și stânga pre cei din casă, cari se rădică pe lăiți, pe scaune, pe cuptiorū, mai pe scurtū pe unde apucă, numai să nu fie ajunși de cósa moșnegulūi. După acésta se face că adună, ghiontindū acuma cu cârja pe sus.—Îi mai daū și altele de lucru, și elū iarăși începe a face posne de ale sale. În urmă, celū ce i-a spusū că-lū va duce la babă, îlū iea de mână și ducendulū la o fată saū nevestă ténéră, îlū întrébă orī de nu e aceea baba lui. Elū respunde, că pare că ar seména, dar nu e baba lui. Cei de față prindū a rīde în hohote. În sfârșitū ajungū și la babă. Moșnegulū, cum o vede, prinde mai întâi a plânge de bucurie, apoi începe a o trage la respundere pentru ce l'a lăsatū, și 'n urmă a o certa și muștra în modulū celorū bētrâni, până ce toți cei de față se satură de risū. Când voesce să iasă moșnegulū și cu baba ca să mérgă acasă, atunci unulū, luândū o lumină, o potrivescé astū-felū, că-î aprinde barba. Moșnegulū o stinge și iese afară suduindū. Cu acésta se 'ncheie apoi și joculū (1).

(1) Com. de d-lū·V. Turturénū.

Mânzulica. De-a Mânzulica se jôcă optă flăcăi. Fie-care flăcău ține în mână câte o carte. 1. e rege, 2. comisar, 3. doctor, 4. pașir, 5. păgubaș, 6. tâlhar, 7. mânzulica și a 8 orariul, care arată 10 ore. Comisarul deschide cartea sa și întrebă: «Care este pașir?»

Pașirul vine, bate la ușa comisarului, și ȃice că elă este polițaiu și-i dă o ciuste în mână.

Comisarul iea ciuștea și-i dă cincă la palmă ȃicândă :

—Asta-i léfa ta pe-o lună!...Dacă te-i purta bine, dacă vei păzi tângulă cum se cade, ca să nu fie nică o pagubă într'insulă, atunci ță-oiă mări léfa. Iară dacă s'a 'ntimpla să fie vre o pagubă, să viă îndată și să-mă spuă!

Pașirulă iese.

Iată că 'ntr'o Miercură vină nisce Jidovi la tângă cu marfă de vândută și cu o căruță la care este prinsă o *mânzulică* și tragă pe piéță. Peste ună ciasă vine stăpânulă căruței la pașir și-i spune că i-a furată cine-va mânzulica.

Pașirulă merge la comisară și-i spune că i s'a furată jidovulă mânzulica.

Comisarulă îi ȃice să mérgă în tângă și să caute câte ciasuri sunt și să iea totă-odată și pe păgubașă ca să-i arate unde are prepusă că i s'ar afla mânzulica și să-i caute numai decât mânzulica. Îi spune tot-odată să iea séma că acuma e nópte, să nu se atingă de ușa regelă,

Că ușa e pe din față
Legată tótă cu ață,
Iară pe din dosă
E legată cu rogoză,
Cum puă mâna pică jos.

Păgubașulă merge pe la case, unde are prepusă că s'ar afla mânzulica, și ajungândă la una bate să i se deschidă.

Ușa îi arată 10 ore.

Se duce mai departe până dă de tâlhară.

Panțirulă ia pe tâlhară și-lă duce la închisóre și spune comisarului că a găsită pe tâlhară.

Comisarulă spune să-lă aducă diminéța ca să-lă tragă la răspundere, să-lă bată și apoi să-lă ia la cătane. Diminéța chiamă pe doctoră ca să-lă cerceteze de póte sluji la óste oră ba.

Doctorulă îlă cercetéză și aflându-lă că e bună îlă tunde, îlă jură și-lă îmbracă cu ună cíană în capă și-i pune o *coromâslă* pe spinare; apoi îlă scóte afară, îlă pune la feréstră de 'naintea casei, și-lă învață să strige «berdo». (1) Apoi întrebă pe ómenii din casă:

—Cum stă? . . . bine?

—Ca ună căne!

respundă aceștia. Și după acésta se 'ncepe joculă din noă (2).

Prişcala. De-a prişcala se jócă astă-felă: se ia o bucată de draniță și se despică la ună capétă. Acésta se numesce *prişcală*. După aceea alege tineretulă pe unulă mai bêtrână. Acesta ține cu mânilă ochii unuia, ca să nu vadă, iară ceilalți îlă croescă cu prişcala peste spate. După aceea celă bătută se scólă și dacă póte ghici pe unulă din cei ce i-au dată cu prişcala, acela merge în loculă lui. Așa se pârêndeză mai toți câți au începută joculă de-a prişcala. (3)

Sticla 'n grindă. De-a lipitulă sticlei în grindă saă *de-a scurge sânge din grindă* se jócă în următorulă modă: Ună flăcău ia ună scaună înaltă așa ca, suindu-se pe dînsulă, să potă ajunge până la grindă. După aceea ia ună hangeriă saă ună altă cuțitulă lungă și o sticlă saă o ulcică plină cu apă, implântă cuțitulă în grindă și implântându-lă se face că-lă scapă jos. Ţice apoi cătră unulă dintre cei de față

(1) *Berdo* dela germ. *wer da*.

(2) Usitată în Sucéva.

(3) Usitată în satulă Căndreni.

să-lă rădice de jos și să i-lă dea, că altmintrelea nu pôte să slobódá sânge din grindă saũ să lipescă sticla de acésta. Acela, nesciindũ cum merge joculũ, și așteptândũ cu nerăbdare să vadă cum se va sloboði sânge din grindă, se plécă după cuțitũ. Atunci celũ ce voesce să slobódá sânge saũ să lipescă sticla cu apă o întorce repede cu gura în jos și i-o tórnă după capũ. Vêðendũ acésta cei de fațã abia se potũ ține de rîsũ. După cuțitũ se plécă de regulã unũ bãiatũ saũ o copilã, cãreia nu-i este de felũ cunoscutũ joculũ acesta (1).

Mêrulũ. Se punũ rëndũ dóue lãiři, pe cari staũ alãtorea cãte patru inși, ast-felũ ca să vie fațã în fațã. Se aduce apoi o strachinã plinã cu mere și se pune la mijlocũ. După acésta trebuie fie-care să spue cãte o minciunã. Acela, care a spusũ cea mãi mare minciunã, dimpreunã cu cei ce staũ în rëndũ cu dînsulũ capetã apoi cãte unũ mêrũ. Așa trebuie pe rëndũ să spue fie-care cãte o minciunã (2).

Cióra. Acestũ jocũ îlũ jócã mãi mulři inși. Unulũ dintre jucãtorĩ pune mãna pe unũ scaunũ și apoi rãdicãnd'o în sus, ðice «*cióra sbórá 'n sus*». Toři cei-lalři trebuie să rãdice dupã dînsulũ mãna în sus și să ðicã «*cióra sbórá 'n sus*». Dacă nu rãdicã mãna la timpũ saũ dacă nu rostesce corectũ cuvintele de mãi sus, atunci capetã dela toři ceialalři cu ciuștea la palmã. Se 'ntemplã însã adese-orĩ cã celũ dintãi numesce unũ obiectũ, care nu pôte să sbóre, ðicendũ cã sbórá, atunci cei-lalři trebuie să iea fórtẽ bine séma și numai atunci să rădice mãna în sus și să ðicã sbórá, când obiectulũ numitũ întru adevêrũ e în stare să sbóre. Dacă greșesce e pedepsitũ, bătêndu-se cu ciuștea la palmã (3).

(1) Usitatũ în mãi multe comune din Bucovina.

(2) Usitatũ în Bosancĩ.

(3) Usitatũ în Tișeuțũ.

Ursulă. Ună fecioră pregătesce două funduri în forma unui talgeră. Vine apoi în mijlocul casei, se pune cu fața la pământ și întinde mâinile înainte câtă poate ajunge. Ună altă fecioră iea ună cuțită și-lă înfige cu vârful în pământ lângă degetele celui de jos. Cuțitul înfipțu e *ursulă*, iar feciorulă de jos e *vânătorulă*. Acuma vânătorulă se trage pe vârful degeteloră dela picioră, fără de a eși din loculă unde se află, iea în mână ambele funduri și astă-felă stă apoi înbrâncită pe vârfulă degeteloră dela picioră și răzimată cu mâinile pe cele două funduri. Cu ună fundă trebuie să se întindă și lovindă *ursulă* (cuțitulă) să-lă restórne. Mai înainte de acésta însă trebuie să răspundă la întrebările ce i se pună. Ună fecioră adică îlă întrebă: «Unde te duci?» — «Se 'mpușcă ursulă!» — răspunde acesta. — «Unde ți-e pușca?... unde ți-e praful? unde-ți sunt plumbii și capsele?» — La fie-care întrebare vânătorulă de jos trebuie să arate cu fundulă în mână în acea parte a trupului, unde ar avé să pórte lucrurile întrebate: la umără, la șoldă, la spate, dar neclintindu-se de felă din loc. Arătândă însă la întrebările făcute, e fôrte greă de a păstra cumpăna și a nu căde mai de multe ori jos. La culcarea ursulă, ceea ce trebuie s'ó facă cu fundulă în mână, cade asemenea de mai multe ori, și numai după mai multe încordări îi succede a-lă dobori pe ursă, ceea ce face celoră de față multă hază și risă (1).

Gâsca. Se pună mai mulți flăcăi, fete și bărbați rôtă pe scaune în mijlocul casei. Se alege apoi unulă mai bătrână dintre dânșii, care se numesce *căpitană* sau *gâscariă* și care are să pórte *gâsca*. Acela iea o bucățică de lemnă în mână cu care să bată la talpă și aceea se numesce *gâsca*. După acésta începe a juca și a descânta *gâsca* dicândă:

(1) Com. de d-lă V. Turturénă, preotă.

Astă găscă bătrână
Dela mine din mână
E a lui popa Vladu
Din oraşul Bârlad,
Care 12 oue s'a ouat
Şi penele i-au picat.

La aceste cuvinte cel din dreapta comandantului dice:

— Are găscă ou?

— Are unul! — răspunde comandantul, dând'o în acelaşi timp mai departe celui dintâi din mâna stângă.

Acela, luând'o în mână, dice:

Cine vre să cumpere
Astă găscă bătrână
Dela mine din mână,
Astă găscă a lui popa Vladu
Din oraşul Bârlad,
Care 12 oue s'a ouat
Şi penele i-au picat?

Cel ce vrea să o cumpere întreabă:

— Are găscă ou?

Cel ce o ține în mână întreabă, la rëndul s'eu, pre comandant:

— Are găscă ou?

— Are unul! — răspunde comandantul.

Acuma cel ce o ține în mână, întorcându-se cătră cumpărător și dându-i găscă, dice:

— Are unul!

Acesta iarăși întreabă: «Cine vrea să cumpere găscă dela mine?»

Și totu așa se pörtă și se vinde găscă din mână în mână până ce ajunge la două-spre-zece oue.

Și dacă unul în restimpul acesta greșesce a întreba sau

a răspunde cum se cuvine, atunci căpitanul, adică purtătorul găscei dice:

— Cutéză de lepădă găasca jos!

— Nu cuteză! — răspunde respectivul.

— Indrăsnesce!

Celul ce a greșit pune acuma găasca jos în mijlocul jucătorilor.

— Cutéză N. N. de te scólă și ia pe Dumnia-lui de un picior! — dice mai departe căpitanul către un alt jucător, arătându cu mâna către cel ce a greșit.

— Nu cuteză! — răspunde provocatul.

— Indrăsnesce!

Acela se scólă și rădică pre cel ce a greșit de un picior.

— Cutéză de ia găasca de jos! — dice căpitanul mai departe către cel provocat.

— Nu cuteză! — răspunde acela.

— Indrăsnesce!

Provocatul rădică găasca.

— Cutéză și-î dă D-sale 12 găsce la talpă, — dice căpitanul iarăși.

— Nu cuteză!

— Indrăsnesce!

Acela îi dă 12 găsce la talpă, dară n'are voe să numere, ci numai să strige «*de-a găasca!*» Și dacă împlinesce numărul de 12 norocul lui, de nu, capătă și el la talpă asemenea 12 găsce.

Și totu așa prourmeză jocul până ce ajungu la 12 ouă.

După acéstă iarăși începe căpitanul a descânta găasca și a dice:

Astă găscă bătrână
De la mine din mână

| E a lui popa Vladu
| Din orașul Bârlad,

Care 12 ouă s'a ouatū
 Și penele i-au picatū.
 Ba!... nu e adevăratū
 Astă găscă nu-î a lui popa Vladū
 Din orașulū Bârladū,
 Astă găscă-î din Băcăū
 Și stăpânulū ei sunt eū
 Și s'a ouatū câte unū ou
 Și-a avutū douē-spre-șece ouē
 Și-am pus'o și le-a clocitū
 Și-a scosū doi-spre-șece bobocē,
 De-a dragulū să caî la ei,
 Și după ce mi i-a scosū
 Am luatū bobocii 'n pōlă
 Iară găscă subsuōră
 Și am dus'o pân'la mōră,
 Și am dus'o pe-unū tapșanū
 La mōra lui Rotopanū
 Și-am lăsat'o acolo
 Și-a venitū vulturulū surū...
 Nu s'apuce unū bobocū, doi,
 Și să fugă'ntr'unū fundoiū,
 Da elū, mări a apucatū,
 Și în ghiare mī-a luatū
 Găscușōra cea bētrână,
 Ce i-a fostū măi din demână
 Și mie de trēbă bună.
 Da mie nu mi-î de găscă,
 Cum mi-î de pene,
 Că făceamū din ele
 Douē-sprece carē de nuele
 Și îngrădiamū Ieșii
 Să nu între *pliseșii*,
 Îngrădiamū Burdujenii
 Să nu între Armenii,
 Îngrădiamū Șeptelicii
 Să nu între calicii,
 Îngrădiamū Ițcanii

Să nu între Țiganiî,
 Și îngrădiamū totū cutulū
 Ca să nu între mutulū.
 Dară nu mi-î de pene,
 Cum mi-î de piele,
 Că o damū la dubălarū
 Și făcea douē-sprece săftiele,
 Și o damū la ciobotariū
 Și făcea papuci din ea
 Și îi damū la domnișōre
 Și mi-î purta în piciōre,
 Și-atunci nu 'umbla desculțate
 Ci mi-ar fi'mblatū încălțate.
 Dar nu mi-î de piele,
 Cum mi-î de piciōre,
 Că făceamū din ele
 Douē-sprece reșchitōre,
 Le damū fetelorū feciōre
 Să le aibă 'n șeșētōre.
 Dară nu mi-î de piciōre,
 Cum mi-î măi alesū de capū
 Că făceamū unū comănacū
 Și-lū puneamū lui N. în capū.
 Și nu mi-î nici de capū,
 Cum mi-î de ochi,
 Că făceamū dintr'înșii *plochii*
 Și-î puneamū
 Pe drumulū împērătescū
 Și mergeamū
 În țile de serbătōre
 Pe lângă ei la primblare.
 Și nu mi-î de ochi,
 Cum mi-î de botū,
 Că făceamū din elū unū podū
 Și-lū puneamū la Badeuțū
 Să trecă la Rădăuțū.
 Și nu mi-î de botū,
 Cum mi-î de nasū

Că făceamŭ din elŭ unŭ basŭ,
Și nu mi-î de nasŭ,
Cum mi-î de limbă;
Că făceamŭ din ea o drîmbă
Și-o damŭ la o domnișoră
Să-mî cânte o doinișoră.
Și nu mi-î de limbă,
Cum mi-î de gâtlanŭ
Că făceamŭ unŭ flueranŭ
Și-lŭ vindeamŭ unuî ciobanŭ.
Dar nu mi-î nici de gâtlanŭ,
Cum mi-î de rînșă,
Că din rînșă
Făceamŭ 12 putine de brânșă
Și le damŭ la brânșari să vînșă.
Dar nu mi-î de rînșă,
Cum mi-î de mașe,
Că din mașe
Făceamŭ 12 cârnașe
Și le damŭ la cârnășari
Să le vînșă la drumari.
Și de nu făceamŭ cârnașe
Făceamŭ 13 gheme de așă
Și le damŭ la cojocari
Să cósă cu ele
Pieptare și cojoccele

Pentru fete tinerele
De séma drăgușei mele.
Dar nu mi-î de mașe
Cum mi-î mai alesŭ de fiere
Că făceamŭ 12 putine de miere
Și le damŭ la negustori mari
Să le vînșă la hoștinari;
Da mi-î de fiere,
Cum mi-î de plămăie
Că făceamŭ 12 alămăie
Și le damŭ la băcălie
Să le vînșă;
Nu mi-î de plămăie,
Cum mi-î de maiŭ,
Că din maiŭ
Făceamŭ unŭ buhaiŭ
Și 'n tîrgŭ îlŭ duceamŭ
Și-acolo îlŭ vindeamŭ
Și mă 'mbogățiamŭ
Heuca, heuca
Pe sub ceuca,
Ceuca c'unŭ pocrișŭ (1) în capŭ,
C'unŭ șoricŭ (2) pe după capŭ,
C'unŭ talgerŭ de brânșă în buze,
Na-ți și ție de semînșă (3).

Leuca. Joculŭ acesta e usitatŭ în comunele din *Vrancea*, unde se jócă mai alesŭ împrejurulŭ focului, despre care am amintitŭ mai sus. Elŭ se începe cu cuvintele următóre:

Ce-î sus, mîi?
Luna, stăi!

(1) *Pocrișŭ* se numesce unŭ felŭ de tálgerelŭ cu care se acopîrŭ ólele cu smîntâna și cele ce fierbŭ.

(2) *Șoricŭ* se numesce pielea de pe porci, după ce aceștia se tae și se pârlescŭ.

(3) Usitatŭ mai alesŭ în *Sucéva*.

Da din cóce?
Leuca întórce;
Te-ai întorsü
Dă-te jos!

In totü timpülü, câtü se jócă acestü jocü, flăcăii și fetele se batü cu țeșca, iar unü fluerașü cântă «*cânteculü priveghiului,*» pre care îlü notămü aicea după cum l'a cântatü din fluerü unü ciobanü din comuna Tichirișü. Asemenea cântecü nu se află decât la locuitorii din Vrancea. Iată-lü (1):

The musical score is written on six staves in a treble clef, 2/4 time signature, and a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The melody is composed of eighth and quarter notes, often beamed together. It includes several trills (tr) and grace notes, particularly in the first, third, and fifth staves. The piece ends with a fermata on the final note of the sixth staff.

(1) Burada, Inmorm. pag. 18-19.

Șubetulū. Acesta asemenea e usitatū numai în *Téa-Románescă*. Elū se face astū-felū:

Cum inoptéză se umple ograda, unde e mortulū, de băe-tandri, moșnegi și neveste.

Facū unū focū de găteje în mijloculū ogrădiī și apoi se punū pe nebunii.

Când palalaia foculū începe să vânture în șuviți, făcēndū să salte umbrele fără capētū ale corpurilorū celorū adunați în tóte părțile, atunci trei sau patru mai sdraveni apucă de-odată unulū pe altulū de pólele cămeșii și începū a încura în fugă tótă ograda, cântāndū pe unū glasū și pe o măsură câtū le ieau gura:

Cine jócă șubetu,
Că-mi e dragū ca sufletu!

Șirégulū se lungesce iute.

Atunci ocolescū foculū în fugă.

Toți facū ochi câtū pumnulū.

Odată capulū și códa se resucescū în locū, trăgēndū lan-țulū prin pară.

Pe celū ce cade în păcatulū ca să vie pe focū, trebuie să sară pe jaraticū ca și când ar juca *bătuta*.

Atunci stoluri de hohote se ridică din tóte părțile.

Când scapă nu-lū ajungī nici cu pușca.

În chipulū acesta însă, când se jócă *șubetulū*, mulți se pârlescū (1)

Butea cu curechiulū. Acestū jocū, usitatū în *Transilvania*, districtulū Năsēudului, se face astū-felū:

Unulū, care este mai puternicū, șede pe unū scaunū său, după cum se află în casele poporului de rēndū, pe o laviță. La acesta în pólă se pune unū altulū, asemenea de constituție corporală voinică, care se îmbrățișeză de cătră

(1) Veđi «Romanulū» an. XXXIV. Bucuresci, 1890. No. din ⁴/₁₅ Martie.

celū dintăi cu mânele peste pieptū. Totū așa și celū dealū doilea ține în pólă pre unū alū treilea și așa mai de parte.

Primulū, adică celū ce șede pe scaunū saū pe laiță, semnifică *butea*, iară ceia-lalți *căpăținele de curechiū*.

Unulū însă e liberū, și acela apropiându-se de *bute* dice:

— Am venitū să-mi dai o căpățină de curechiū!

— Despre mine numai de vei puté scóte, căci e fórté înghețatū; — răspunde *butea*.

Atunci celū ce a cerutū dela *bute* o căpățână de curechiū, apucă de mână pre celū din urmă, care șede în póla altuia, și dacă-î succede a-lū scóte din mânilé celorū-lalți, cari totū se încórdă de-a resista desfacerii, vine și a doua óră și dice:

— Vinū să-mi mai dai o căpățină de curechiū!

Butea îi răspunde ca și mai sus.

Acuma, atâtū acesta câtū și celū ce l'a scosū mai nainte, se încórdă a scóte din mânilé celorū-lalți iar pe ultimulū, adică pe acela care mai nainte fusese penultimulū.

Astū-felū se continuă joculū acesta până ce în urma urmelorū tragū și rădică cu toții *butea* de pe scaunū (1).

Mâța órbă. Acestū jocū, usitatū asemenea în districtulū Năsăudului din *Transilvania*, se face așa:

Unuia dintre cei de față la priveghiū i se légă ochii cu o năframă, așa ca să nu vadă nemică. Cei-lalți umblă prin casă, și celū legatū la ochi, care se numesce «*mâța órbă*», umblă ca să prindă pe vre-unulū. Celū prinsū devine apoi «*mâța órbă*», i se légă adică și lui ochii; și așa mai departe (2).

În *Moldova* joculū acesta se numesce «*baba órba*» (3) și se face tot așa, ca și 'n *Transilvania* și *Bucovina*.

(1) Com. de d-lū T. Simonū.

(2) Com. de d-lū T. Simonū.

(3) Burada, Inmorm. pag. 18.

Albele, sunt usitate mai ales în *Transilvania*, comuna Sâncelü.

Se crepă unü lemnişorü rotundü, ca degetulü de grosü şi totü atätü de lungü, tocmai pe la mijlocü; o jumătate a aceluia se însamnă cu cruce (†), érá ceia-laltă cu numărulü cincî (V). Jumătăşile aceste de lemnişorü, numite *albe*, le aruncă apoi fie-care pe rëndü şi după cum se aşeză pe masă i se ascrie celui ce le-a aruncatü şi pedépsa, care constă din bătae la palmă (1).

Afară de jocurile înşirate până aice se mai jócă încă şi multe altele, a cărorü procedură însă nu ne-a fostü până acuma cu putinşă a o afla, bună-óra ca *cristeii*, *foii*, *scrófa*, *palma furatä* etc., apoi jocurile gimnastice ca *ciurulü*, şi multe altele carî sunt usitate în Munşii apusenî ai *Transilvaniei* (2), apoi *halea-malea*, *de-a mijórca*, carî sunt usitate mai cu sémă în *România* (3), şi carî se jócă nu numai la priveghiü, ci şi la alte ocasiuni.

Astü-felü, unî istorisindü diferite poveşti şi anecdote, alşii jucândü diverse jocuri, se privighiază mai fie-care mortü, de cum însereză şi până ce se face diuă, când se depărtéză fie-care la ale sale, mulşămindü celorü de casă pentru bëutura şi gustarea ce le-aü dat'o în decursulü priveghiuluiü dicëndü: «Dumnedeşü priméscă. să fie de sufletulü celui repausatü, pe care Dumnedeşü să-lü ierte şi să-lü priméscă întrü împărăşia cerului!»

(1) Com. de d-lü Rom. Simü, invêş. in Orlatü.

(2) Frâncu, op. cit. p. 174.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 18.

XVII.

S T Ă L P I I.

În cele mai multe părți locuite de Români este datină ca în decursul priveghiului, pe lângă jocurile usitate la această ocasiune, să se cetască și «stâlpi» pentru celă repausată.

Sub cuv. «stâlpi» se înțeleg evangheliile celor patru evangheliști Matei, Marcu, Luca și Ioan, cari se cetesc de către preotul local, iar cetirea evangheliei numai a unui singur evanghelist se numește *ună stâlpă* (1).

În unele părți ale *României* este datina ca preotul să cetască stâlpii de cum se așază mortul pe masă și până ce se scóte din casă spre a se duce la grópă (2). Datina acesta însă atárnă mai mult de la averea mortului; cine n'are cu ce plăti se mulțămesc și cu mai puțină cetanie (3).

În unele părți din *Moldova* și anume în unele sate din

(1) Burada, *Inmorm.* p. 18. — Com. de d-lu Rom. Simu invet. in Orlatu, Transilvania.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 13.

(3) Lambrioru, *op. cit.* p. 152.

judefulă Sucevei, plaiulă Muntele, se cetescă une-oră nemijlocită după ce s'a așezată mortulă pe masă sau pe laiță. Cum vine preotulă cetesce mai întâi canonulă de eșirea sufletului, face apoi ectenia morțiloră sau panachida până la sfârșită, și pe urmă se pune la capulă mortulă sau pe ună pată și cetesce câte ună *stălpă* (evangelistă) (1).

În alte părți, totă din *Moldova*, este din contră datină ca preotulă să cetescă stălpă în odaia mortulă la lumina a două sfeșnice cu lumânări gróse de cêră, după puterea mortulă, numai în decursulă priveghiulă, pe când tineretulă își petrece în tindă la lumina opaițului, oră afară la lună (2).

În *Bucovina*, unde sub cuv. *stălpă* se înțelegă numai cele 12 evangheliă ale învieră (3), era mai nainte asemenea datină ca preotulă să-î cetescă în decursulă priveghiulă și pentru fie-care *stălpă* căpeta câte ună leă șaină. De vr'o 40 de ani în cóce însă datina acêsta s'a casată mai pretutindene.

În timpulă de față preoții din *Bucovina* nu cetescă în vremea aceea, câtă stă mortulă în casă, nemică alta, dóră numai atâta că unii îi facă câte o *panachidă*. Dar și acêsta o facă de regulă numai la ómenii cei mai avuți și cu vază în sată.

În loculă preoțiloră însă cetescă dascăliă psaltirea și a-nume totă-deauna nóptea, adică în decursulă priveghiulă, la capulă mortulă, și în patru restimpuri, cari asemenea se numescă *stălpă*. După fie-care stălpă, care conține câte cincă caftisme, dascălulă face câte o mică pausă.

În *Vicovulă-de-sus*, districtulă Rădăușului, la fie-care pausă se aprinde toiagulă de pe pieptulă mortulă, și bocitó-

(1) Dict. de S. Sa părintele Lateșă, preotă.

(2) Lambrioră, op. cit. p. 152.

(3) Com. de d-lă Av. Macoveiă, preotă.

rele, câte sunt de față, se pună pe rëndă de bocescă, însă numai în casă, nici când afară, sub cuvintă că nóptea nu e bine a boci afară. După ce încetéză bocitórele de bocițu, toiașul se stînge, și dascălul iarăși începe a ceti stălpul următor, și totă așa face elă până ce sfârșesce toți stălpii de cetitū (1).

Ca și'n Moldova, așa și'n Bucovina, tineretul, dacă se află în una și aceeași casă, n'are voe să se jóce în timpul cetirii stălpilor.

În fine, trebuie să mai amintim încă și aceea, că stălpii, ce se cetescă la acéstă ocașiune, ca și evangheliile, ce se cetescă în decursul *stărilor*, cari asemenea se numescă în unele părți ale Bucovinei *stălp*, și despre cari vomă vorbi în unul din capitolele următoare, însemnéză *vămile* de pe cealaltă lume, iară cetirea loră în decursul priveghiului se face cu scopă ca celă repausatū să pótă mai lesne trece prin aceste vămi.

(1) Com. de d-lă V. Turturénă, preotă.

XVIII.

Ț O R I L E.

Sub cuv. *Țori* se'nțelege o specie anumită de bocete, cari sunt cunoscute și usitate, după cât știu eu până acuma, numai în *Banat*, și cari se cântă nemijlocit înaintea de revărsatul său pe la revărsatul Țorilor și mai ales în prima dimineață după repausarea unui fecior, a unei fete sau a unei neveste tinere (1). Numele lor le vine așa dar parte dela Ținele *Țori*, cari se invocă spre deșteptarea celui repausat, parte dela timpul când se cântă. Iar cântarea sau bocirea lor se exprimă prin verbul *a striga*, mai rare ori *a cânta*. De aici vine apoi că în unele părți acțiunea acestei specii de bocete se numește *strigătul* (2) sau *strigarea Țorilor* (3), iar în altele *cântecul Țorilor* (4).

(1) Ioană Becinégă, «*Țorile*», datine populare, publ. în «*Familia*» an. XI. Buda-Pesta 1875, p. 568 și 269. — Vióra Magdu, *Țorile*, publ. în «*Gazeta Transilvaniei*,» an. LIV. Brașov 1891. No. 22: «*Țorile*, un gen al poeziei populare, care se cântă înaintea de revărsatul Țorilor la casuri de mörte și exclusiv la fete, la neveste și la juni.»

(2) I. Becinégă, *Țorile* publ. în op. cit. p. 268.

(3) Aurelă Iana, «*Jalea Românului*,» credințe și datini, publ. în «*Familia*» an. XXVI. Oradia-mare 1890, p. 546.

(4) T. T. Burada, *Inmorm.* p. 82.

În șirele următoare reproducem numai *Țorile* proprii, adecă numai acele bocete, în cari se invocă Ținele cu acestu nume.

În comunele din jurul Maidanului, și în deosebi în Cacova și Varadia, cum móre cine-va în familie și se lășese vestea despre casul mortii prin comună, mâne Ți în Țori, patru, șese ori optu femeii dintre consângenii,— ori și străini,— venindû la casa celui mortu se așeză jumătate la unû colțu și cea-laltă în celû-laltu colțu de-a lungulû casei și începû alternativû a striga *Țorile* cântândû.

Trupa primă cântă cu unû glasû jalnicû — pëtrunȚetorû strofa întrebătore, iar cea-laltă asemenea cu același glasû rëspunde:

— Țorilorû, surorilorû,
Mândrelorû voi Ținelorû!
Ian grăbiți voi de Țiliți
Și pre Ionû îlû întâlniți
Și-lû întorȚeți înapoi
Să vină elû iar cu voi
L'astă lume luminată,
De DumneȚeû bunû lăsată,
La vântû, plôie și la sóre
Și la apă curȚetóre.
— Noii, acum veȚi că grăbimû,
Iacă de locû că Țilimû
Dar nu'ntorȚemû înapoi
Pe Ionû a veni cu noi,
Ci că vremea ne-a venitû
De pornitû la răsăritû,
Unde-unû mërû mândru'nfloritû
De totû că s'a vesteȚitû.
— Țorilorû, surorilorû,
Mândrelorû voi Ținelorû!
Ce grăbiți voi de Țiliți
Și pe Ionû îlû despărȚiți

De jocuri neȚucate,
De lucruri nelucrate,
De florii miroșitóre,
D'albe și rumenióre?
— Noi grăbimû, veȚi de Țilimû
Nu pe Ionû să-lû despărȚimû
De jocuri neȚucate,
De lucruri nelucrate,
De florii miroșitóre,
D'albe și rumenióre,
Ci că vremea ne-a venitû
Acum iară de pornitû,
Căci câte florii împupescû
Tôte pe una jălescû,
Și câte în lume înflorû
Tôte lui se'nchinû cu dorû
Și câte din lume trecû
Tôte pe elû mi-lû petrecû.
— Țorilorû, surorilorû,
Mândrelorû voi Ținelorû!
Ian grăbiți voi de Țiliți.
Apoi bine voi să făȚeți

Pe elu înapoi să 'ntorceți
L'astă lume luminată,
De Dumneđu bună lăsată,
La vântu, ploie și la sóre,
Și la apă curgătoare ;
La frați, surori și la mamă,
Carî pe ea cu doru o chiamă.
— Bine, că noi vomu grăbi,
Și de locu că vomu dili,
Dar cine 'n lume că póte
Sa 'mplinésca doruri tóte?
Ce ursita a urđitú,
Și 'n lume s'a împlinitú,
Rămâne nestrămută
Chiar și pentru împăratú.
A plânge putemú și noi,
Dimpună și cu voi,

Plângeți și voi codrilorú,
Mândrelorú păduleurú,
Plângeți și voi munțilorú
Și voi mândre văilorú,
Plângeți și voi apelorú,
Dimpună petrelorú,
Plângeți dobitócelorú
Dimpună lemmelorú,
Plângi tu lună și tu sóre
Când omulú din lume móre,
Plângeți și voi patru vânturi
Din tóte patru pămînturi,
Plângi o lume și alină
Clipa cu suspinuri plină,
Că o stea iar a căđutú
Și din lume a trecutú (1).

În comuna Ecica, comitatulú Torontalú, fetele și nevestele, carî se adună ca să strige *Dorile*, le cântă mai întâi în odaia, unde se află mortulú, apoi iesú afară și se sue undeva la o înălțime óre-care pe paie saú pe o clae de fenu și de-acólo le cântă:

— Dorilorú,
Surorilorú,
Unde-ați zăbovitú
De n'ați înfloritú
Și ađi diminéța
Ca erî diminéța?
— Noi amú zăbovitú
La Iele-amú plivitú
La Iele cu lacrămi,
Că s'a despărțitú
Téněra Mariuța (2)

(1) Aurelú Iana, Jalea Romănułui, publ. în op. cit., p. 546.

(2) Aice se pune numele celui repausatú.

De cătră măicuță,
De cătră tăicuță,
De cătră frățiori,
De cătră surori?

Textulă acesta, precum și celū alū celorū-lalte bocete, cari se mai cântă la acéstă ocașiune e însoțitū de o melodie frumósă și duiósă, în câtū stórce lacrimi dela toți cei ce o ascultă (1).

În comunele Domanū și Colnicū din Comitatulū Carașului în Banatulū timișanū se adună de naintea saū sub fe-reștile casei, unde se află mortulū, nouē femeī cântătóre, și postându-se aicea începū a striga Țorile ca să ajute celū repausatū dóră se deștéptă,

Că țorile s'aū vĕrsatū
Și elū nu s'a deșteptatū,

saū să-lū conducă la locuința eternă, unde nu este rĕutate, unde nu e intriga deგრადătóre, nu sunt suspine, nu lacrămi de durere, ci viĕța eternă.

Femeile adunate, formândū o grupă, începū cu unū glasū armoniosū, dar totū-odată și fórte duiosū a striga Țorile astū-felū :

— Scólă-mi-te, scólă!
Șorióră dragă,
Scólă de te rógă
L'ale mândre Țori
Pân' de nouē ori
Ca să nu grăbescă,
Ca să nu pornescă
Cu tine la raiū,
La raiū,
La vilaiū,

Unde te așteptă
Măicuța și tată,
Frați și surorele,
Vĕrșnicile tale
La fântâna lină,
La scaunū de-odihnă.
Scólă scumpă dragă,
Scólă de te rógă
Și la sântulū sóre,
Și la vĕntū de bóre,

(1) Vióra Magdu, «Țorile», publ. în «Gazeta Trans.» an. 1891. No. 22.

Să nu prea grăbescă
Dor' de să-și ivescă,
Pân' te vomă griji
Pân' te vomă găti.
Prânzișorū ți-omă pune
Pâne și legume,
C'ai să mergi departe
Pe căi ne umblate.
Pe căi vei vedé,
Și te-î spăimînta,
Cete de tâlharî
Și de vameși marî,
La vămî când vei trece,
Frică vei petrece ;
Dar tu vei lua
Și din sînu vei da
Te-î rescumpăra
Cu nouă crițari
De vameși tâlharî.
Séma bine ıea,
Că tu vei vedé
Pe tatălū celū sântū
Pe scaunū odihnindū.
Elū apă-ți va da
Că dór vei uita
Pe măicuța ta
Și te îndiréptă
Pe mâna cea dréptă,
Pe-unde te vei duce

Iar vei mai ajunge
La pomū înfloritū
La altu 'mpupitū.
Tatălū va cerca
Floricele-a-ți da
Că dór vei uita
Frați și surorile,
Multe némurele.
Scólă scumpă dragă !
Scólă de te rógă
La mândrele Dorî
Pân' de noué orî,
Să mai zăbovescă,
Să nu prea grăbescă
Raze a-și ivi,
Până-ți va veni
Mândrulū ângerelū
Cu celū legănelū
Să te puî în elū.
Atunci să grăbesci.
Să călătorești
La raiū,
La vilaiū.
Porțile-sū deschise,
Cu făcliî aprinse
Și mesele 'ntinse.
Tu te-î așeza
Cu vinū te-orū uda,
Lumea vei uita (1).

În fine în alte părți ale Banatului «*Dorile mortului*» se strigă (cântă) nu numai după repausarea omului, ci mai vêrtosū după înmormîntarea lui, mâne diminéță în vêrsatulū dorilorū.

Desdiminéță vinū la casa mortului șése orî optū mueri

(1) I. Becinégă, «Dorile», publ. în op. cit. p. 263.

cântătoare, cari se împartă în două părți (grupe), apoi cu pelerul despletit se așază de 'nainte casei mortului (ori în curtea casei) de regulă de cătră răsăritu. O parte din muerile cântătoare se așază într'unu colțu, ceea-laltă în celu-laltu colțu de casă (dar astu-felū în cât se audū și se vedū unele pe altele), și astu-felū așzate strigă Țorile cântându-le. Grupa primă din cântătoare începea a cânta strofa întrebătoare, dar pân' ce cântă grupa acésta, cea-laltă ține secunda (isonulū-sonotândū), după aceea răspunde grupa a doua strofă dătătoare de răspunsū, ținendū grupa primă secunda.

Aceste «*đori ale mortului,*» când vinū muerile cântătoare pe nesciute (face óre-care din consângeni dispozițiune) în reversatulū đorilorū, și începū a le cânta, facū unū astu-felū de efectū surprindătorū, încât deșteptându-se din somnū începū a plânge toți membrii familiei și toți vecini, cari audū cânteculū.

Aceste *Țori*, cari se deosebescū de cele citate mai sus numai prin unele versurī și prin melodia în jale, saū mai bine đisū, cari sunt numai o compilațiune a celorū de mai sus, sună precum urméză:

— Țorilorū, surorilorū,
Mândrelorū, voi đinelorū !
Ian grăbiți voi de điliți
Și pre Ana o 'ntâlniți
Și-o 'ntorceți voi înapoi
Să vină ea iar cu voi
L'astă lume luminată
De Dumneđeū bunū lăsată,
La vântū, plóie și la sóre
Și la apă curgătoare.
— Noī acum veđi că grăbimū
Écă de locū că đilimū,
Dar nu 'ntórcemū înapoi
Pre-An'a veni cu noi,

Ci că vremea ne-a venitū
De pornitū d'la răsăritū,
Unde-unū mērū mândru 'nfloritū
De totū că s'a veșteđitū.
— Țorilorū, surorilorū,
Mândrelorū, voi đinelorū !
Ce grăbiți voi de điliți
Și pre An'a-o despărțiți
De frați, surori și de mamă,
Cari pe ea cu dorū o chīamă,
De soțū, vecini și de tată,
Cari pe ea plângendū o cată ?
— Noī grăbimū, veđi, de đilimū
Nu pre-Ana s'o despărțimū

De frați, surori și de mamă,
Cari pe ea cu doru o chiamă,
Nici de soțu, vecini și tată,
Cari pe ea plângându o cată,
Ci că sus la răsăritu
Trei stele că s'aū ivitū
Dar una a și peritū
Fără vremea-a-ī fi venitū.
— Dorilorū, surorilorū,
Mândrelorū, voi đinelorū !
Ce grăbiți voi de điliți
Și pre Ana-o despărțiți
De jocuri nejucate,
De lucruri nelucrate,
De flori mirositoare
Dalbe și rumeniore ?
— Noi grăbimū, veđi, de đilimū
Nu pre Ana s'o despărțimū
De jocuri nejucate,
De lucruri nelucrate,
De flori mirositoare
Dalbe și rumeniore,
Ci că vremea ne-a venitū
Acum iară de pornitū,
Căci câte flori împupescū
Tóte pe una mi-o jelescū,
Și câte în lume 'nflorū
Tóte ei se închinū cu dorū,
Și câte din lume trecū
Tóte pe ea mi-o petrecū.
— Dorilorū, surorilorū,
Mândrelorū, voi đinelorū !
Ce-ați întârđiatū
De n'ați revěrsatū
D'astă diminéță
Ca erī diminéță ?
Orī că prea multū ați cătatū
La celū sóre luminatū ?

— Amū întârđiatū
De n'amū revěrsatū,
Nu că prea multū amū cătatū
La celū sóre luminatū,
Ci că noi totū amū privitū
Până ce s'a despărțitū
Cu o multă jale
Și cu suspinare
Sufletū dela óse
Din lumea frumósă.
— Dorilorū, surorilorū,
Mândrelorū, voi đinelorū !
Ce-ați întârđiatū
De n'ați revěrsatū
D'astă diminéță
Ca erī diminéță ?
Orī c'ați adormitū
De v'ați zăbovitū ?
— Amū întârđiatū
De n'amū revěrsatū
Nu c'amū adormitū
Când amū zebovitū,
Ci c'amū așteptatū
Până și-a luatū
Mortulū iertăciuni
Dela ómeni bunī,
Dela părinți și frați
Cu jale lăsați !
— Dorilorū, surorilorū,
Mândrelorū, voi đinelorū !
Ian grăbiți voi de điliți
Și pre Ana o 'ntâlniți.
Apoi bine să faceți
Pe ea 'napoi s'o 'ntorceți
L'astă lume luminată
De Dumneđu bunū lăsată,
La vântū, plóe și la sóre
Și la apă curgătoare,

La frați, surori și la mamă,
Cari pe ea cu doru o chiamă.
— Bine că noi vomu grăbi
Și de locu că vomu veni,
Dan, cine 'n lume că pôte
Să 'mplinască doruri tôte!
Ce ursita a urdită
Și 'n lume s'a împlinitu
Rămâne nestrămutatū
Chiar și pentru împăratū.
A plânge putemu și noi
Dimpreună dar cu voi,
Plângeți și voi codrilorū,
Mândrelorū pădurilorū,
Plângeți și voi apelorū,
Dinpreună petrilorū,
Plângeți dobitócelorū
Dimpreună lemnelorū,
Plângeți și voi munțilorū

Și voi mândre văilorū,
Plângi, o lună, și tu sóre
Cândū omulū din lume móre,
Plângeți și voi patru vânturi
Din tôte patru pămînturi.
Plângi o lume și alină
Óră cu suspinuri plină,
Căci o stea iar a cădutu
Și din lume-a și trecutū.
Colo sus în răsăritū
Treí stele că s'aū ivitū
Și una c'a și peritū
Fără vremea-a-i fi venitū.
Cucule, puicule,
Glasū dulce de primă-vară,
Tu te duci, apoi vini iară.
Fă ca cu venirea ta
Să vină și Ana mea! (1).

(1) Simeonū Mangiuca, Calendarū pe an. 1883. Biserica Albă 1882. p. 129-131.

XIX.

S E C R I U L Ū.

După ce s'a așezat mortul pe laiță saŭ pe masă și după ce s'aŭ mai alinatŭ în câtŭ-va durerea și oftările celorŭ de casă, prin mângăerea ispititelorŭ bătrâne, unŭ vecinŭ saŭ altŭ bărbatŭ, care e meșterŭ de secrie și căruia i s'a datŭ pușinŭ mai nainte de acesta de scire, vine cu o trestie lungă saŭ cu unŭ beșțŭ de alunŭ și iea măsură mortulŭ, și după aceea îi face secriulŭ, luândŭ în același timpŭ fórte bine sémă ca nu cum-va să fie mai lungŭ decât mortulŭ, căci atunci se crede că dacă mortulŭ s'ar îngropa cu acelŭ secriŭ, loculŭ rămasŭ deșertŭ ar chiema și pe alte rude după dînsulŭ (1).

În *Bucovina* acea măsură se iea de regulă cu o ață, care se pune apoi într'o bortă, ce se face de-asupra ușei dela odaia, în care mortulŭ și-a datŭ sufletulŭ, și apoi lipindu-se bine pe de-asupra, rămâne acolo pentru totŭ-deauna (2).

În *Muntenia*, dacă unŭ mortŭ în vieța sa a fostŭ noro-

(1) Burada, *Inmorm.* p. 13.— Lambriorŭ, *op. cit.* p. 152. și în *Bucovina. com.* de mai mulți inși.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 13—14.

cosă, membrii familiei lui țină obiectul, cu care i s'a luat măsura pentru secriu, în grinda casei anume ca norocul să nu se depărteze de acea casă (1).

În *Transilvania*, se iea măsură asemenea după ce s'a îmbrăcat, cu o ață, care se caută ca să nu fie nici mai lungă nici mai scurtă de cum e mortul, că apoi nu e bine. Ața aceea se așează după aceea, ca și în Bucovina, într'o gaură de-asupra ușei dela casa mortului, anume ca să nu se ducă norocul dela casă (2).

Secriul, numit altmintrelea în Bucovina încă și *sălaş*, *cosciugă* și *raclă*; în Transilvania: *sicriu*, *sălaş*, *cosciugă*, *tronu*, *casă de brad*, *sghiabă* și *copârșeu* (3). În Banat: *sicriu*, *casa mortului* și *copârșeu* (4); iar în Muntenia: *cosciugă* (5), se face tot-deauna după starea mortului și anume dacă e mai avut din scânduri de stejar, nuc și frasin (6), iar dacă e mai sorman din scânduri de brad (7). În cele mai multe părți însă e datină de a se face numai din scânduri de brad (8).

Scândurile se caută în genere ca să fie cât se poate de nouă. Despre acastă împrejurare ne putem încredința încă și din următoarea poezie populară, din comuna Boușariu în Banat:

Morî, mândră, să mor și eu
Să ne fac' un copârșeu,

(1) Ionén, op. cit., p. 36.

(2) Com. de d-lu Rom. Simu.

(3) Ioan Nițu Macavei, Datinele pop. rom. la înmorm. publ. în «Amicul familiei» an. VI. Gherla, 1882, p. 94. — Burada, În morm. p. 14. — Com. de d-lu I. Georgescu, și T. Simonu.

(4) Com. de d-lu Ios. Olariu.

(5) Burada, În morm. p. 14. — Ionénu, op. cit. p. 44.

(6) Ioan Nițu Macavei, loc. cit. — Com. de d-lu I. Georgescu.

(7) Com. de d-lu Rom. Simu și I. Georgescu.

(8) Pretutindene în Bucovina. — Veđi și Burada, În morm. p. 14.

Copârșeu de scânduri noi (1)
Să ne 'ngrópe p'amândoi.
Să se mire și lumea
Ce plătesce dragostea,
Dragostea acea curată
Dela unū june și-o fată (2).

În fundulū secriulū se punū în cele mai multe părți numai nisce chingușóre curmezișū, depărtate unele de altele, pe cari se pune puținū stuhū (3).

În *Transilvania*, după cum arată și următorul fragmentū de bocetū, este datină de a nu se înfunda secriulū de totū la picióre, ci a se lăsa unū locū deschisū, care se numesce *ușă* :

Dar și noi ne-omū duce
În păduri de brađi
Casă ei i-omū face,
Căsuță de brađū,
De scânduri de fagū
Cu uși la picióre
Să-mi vină rēcóre,
Dór de primăvară
Să se 'ntórcă iară.
Atunci Măriuța s'o 'ntórcce
Când cerbiī orū secera,
Când *șutele* (4) orū lega
Atunci, atunci
Orī mai nicī atunci (5).

(1) Scânduri noi = Scânduri noue.—Bănățeni lēgă unele vorbe, ca și cei din România, d. e. scânduri noi, în locū de scânduri noue.—Veđi I. Popū Reteganulū, Trandafirī și viorele, p. 207.

(2) I. Popū Reteganulū, Trandafirī și viorele p. 138.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 14.

(4) În Bucovina femeiușca cerbulū se numesce *cerbóică* saū *ciută*.

(5) «Gazeta Transilvaniei», LIV, Brașovū 1891. No. 22.

În cele mai multe părți din *Bucovina* la copiii cei de țîță, cari morū, li se lasă secriulū cu totulū negătītū, adică ne înfundatū în partea despre picioare (1).

Partea cea mai mare de secrie, și mai alesū la ómenii cei mai sërmanī, se face fórte simplă în forma unei lăđi lungărețe, în partea despre capū ceva mai largī, iar la picioare mai înguste, ci cu capaculū saū coperișulū horizontalū. La ómenii cei mai avuți însă se facū, în genere, mai frumoșe, adică se coloréză pe de-asupra cu negru, mai cu sémă la ómenii cei mai bētrānī, saū cu albastru, saū cu chinovarū roșu, iar în unele părți din *Transilvania*, precum bună-óră în comuna Zernesci și altele de prin prejurū, și cu cafeniū.

De-a lungulū *capaculū*, care în *Țera-Romānescă* se numesce «*pleopa cosciugului*» și care în cele mai multe părți e încovășītū în forma coperișulū dela casă (2), se face și o cruce albă. În unele locuri însă astū-felū de cruci se facū nu numai pe capacū, ci și pe de laturī, adică pe fie-care scāndurā lăturală. În casulū din urmă e de observatū și aceea, că secriulū e bătutū de jurū împrejurū cu cuie alū cărorū capū e albū (3).

Totū aice trebue a însemna și aceea că și *crucea*, care se duce nemijlocitū înapoia secriulū și care după înmormintare se pune la capulū mortulū, e totū de acea colóre ca și secriulū (4).

În cele mai multe părți din *Bucovina* și mai cu sémă, de când nu e voe a se duce mortulū la grópă cu secriulū descoperitū,

(1) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū din Mahala.

(2) Com. Rom. Simū : «*Sicriū* se numesce acela, alū căruī coperișū e orizontalū, iar *copârșēū* alū căruī coperișū e ca coperișulū casei adecă cu spinare.»

(3) Burada, Inmorm. p. 14.—Ioanū Nițu Macavei, loc. cit.—Com. de d-lū Rom. Simū și alți Romāni.

(4) Ioanū Nițu Macavei, loc. cit. și în *Bucovina*.

se face pe de o parte și pe de alta în dreptul capului mortului câte o ferestruică, pentru ca să se răsuflă, să vadă glóta ce s'a adunatú ca să-lú petrócă și să-și iea diua bună dela ea, căci se crede că câtú timpú stă omulú în casă și anume de cum s'a așezatú pe laiță sau masă și până ce vine preotulú ca să-lú iea și să-lú ducă la mormintú, elú vede și aude tóte, numai nu póte vorbi nemică. Cum a sositú însă preotulú încétă d'a mai vedé și auđi (1).

În Fundulú Moldovei, districtulú Câmpulungulú, se face în mâna dréptă o ferestruică mică de aceea, ca pe acolo mortulú să se póta uita în raiú (2).

Românií din unele părți ale *Munteniei* credú asemenea, ca și cei din Bucovina, că mortulú aude și vede tóte cele ce se petrócú în jurulú sěú, și de aceea facú și ei la coșciugú în dreptulú capulú o mică ferestruică, ca să aibă și mai bine pe unde vedé și auđi sfaturile ce i se daú. Alții însă credú, că acéstă ferestruie se face de aceea ca să aibă pe unde intra brósca să ciupéscă din nasulú mortulú, că numai astú-felú începe a putređi (3).

În multe locurí o sémă de ómeni și mai alesú unii dintre cei mai bêtrâni, carí își așteptă mórtea din di în di, își facú secriulú singurí cu mâna lorú, fiindú încă în viéță, și-și pregătescú comândulú și cele trebuincióse pentru înmormintare. Aceștia ținú secriulú, până ce le sosescé timpulú, într'unú unghierú alú tinđei, dar mai cu sémă în podulú casei (4).

(1) Burada, Inmorm. p. 14. — Com. de mai mulți Români din Crasna și alte comune din Bucovina.

(2) Com. de Const. Mercheșú.

(3) Dobre Ștefănescu, Studiú asupra literaturéi populare publ. în «Lumina pentru toți,» an. IV. Bucuresei 1888. p. 369. — Ionénu, op. cit. p., 44: «De o parte și de altă parte a cosciugulú unú mortú se face câte o mică ferestruică, ca să aibă mortulú pe unde să se resuflă, să vadă pre cei ce-lú conducú la mormintú și să-și iea diua bună dela ei.»

(4) Burada Inmormint. p. 15. — Lambriorú, op. cit. p. 152.

Acestu obiceiu de a-și face singuri cu mânele sale secriulă se păstrează mai cu temeiū în *Țara-românească*, județulu Muscelu, apoi în Transilvania, partea de sus a ținutulu Făgărașu, și în Banatū, în comuna Picinișca, Toplețu și altele (1).

După ce l'au gătitu acuma de făcutu, așternu pe fundulu secriulăi *geluituri*, adică *surcele* numite altmintrelea și *hăș-chiuțe* sau *hóspe de gelău*, însă numai de acelea ce au căduțu dela scândurile din cari s'a compusū secriulă, nici când de altele, și despre cari se crede că cumpérate fiindū scândurile anume pentru mortū, nu trebuie nimicā să rămāie după dīnsulū, și iarāși ca să aibă pe cea-laltă lume cu ce-și ațița foculū (2).

În unele părți atātu din *Bucovina* câtū și din *Transilvania*, în locū de geluituri, se așterne fēnū sau paie, iar de-asupra acestora, câtū e fundulū de lungū, o bucată de pândă nouă de casă (3).

După ce au așternutū îi punū la capū una sau două perinuțe umplute asemenea cu geluituri (strujituri de lemnū), fēnū, otavă sau paie (4).

În timpū de vară se umple adese-orī și cu florī, iar iérna cu florī uscate, pe cari mulți din locuitorī au îngrijire a le aduna de cu timpū.

În *Basarabia*, și anume în unele sate din ținutulū Soroca perina mortuluī se umple cu țērīnă dela mormīntū (5).

De-asupra perinei se cósē două cordele roșiī, în formă

(1) Burada, *Inmorm.* p. 15.

(2) Com. de d-lū V. Turturēnū, preotū. — Averchie Macoveiū, preotū și Nic. Cotlarciucū, stud. gimn.

(3) Com. de d-lū Av. Macoveiū, V. Turturēnu, Ionică alū luī Iordachi Isacū: «În secriū se punū surcele din gelău, *erbd verde* nicī când, căci nēmurile mortuluī s'arū topi după dīnsulū ca și érba, » și Rom. Simū.

(4) Ropcea, com. de I. de Cuparencu, în Badeuțu, com. de Av. Macovei, în Baia, com. de Titū Zaharescu, (Veđi și Burada. *Inmorm.* p. 15.)

(5) Burada, *Inmorm.* p. 15.

de cruce, iar sub perină se pune în unele locuri unŭ acŭ cu ață, săpunulŭ și pieptenele cu care s'a spëlatŭ și pieptănatŭ mortulŭ (1).

În unele localități din *Moldova* și *Țëra-Românească* însă săpunulŭ, cu care a fostŭ spëlatŭ mortulŭ, pieptenele cu care s'a pieptănatŭ și aculŭ cu care i s'aŭ cusutŭ hainele, și cari însemnăză, ca să aibă și pe lumea cea-laltă săpunŭ de spëlatŭ, pieptene de pieptănatŭ și acŭ cu care să-și cósă hainele când i se vorŭ rupe, nu se punŭ sub perină, ci înăuntrulŭ acesteia (2).

În unele locuri este datină, ca mortulŭ să se așeze în secriŭ, îndată după ce s'a gătitŭ acesta de făcutŭ (3), în cele mai multe însă abia a treia ȃ și anume nemijlocitŭ înainte de scóterea sa din casă și ducerea la mormântŭ. Decŭ în acele sate, unde este datină a așeza mortulŭ mai 'nainte, meșterulŭ ce l'a făcutŭ îlŭ aduce mai de grabă, pe când în cele-lalte abia în ȃiua de pe urmă.

Femeile înrudite cu mortulŭ și mai alesŭ bocitórele de profesiune, cum prindŭ de veste, că meșterulŭ vine cu din-sulŭ, îndată îi iesŭ înainte și începŭ a boci diferite bocete, cu deosebire însă de acelea, cari se referescŭ la secriŭ.

Unŭ astŭ-felŭ de bocetŭ din comuna Voitineliŭ, districtulŭ Rădăuțŭ, în Bucovina, care se bocescë mai cu sémă la acéstă ocașiune, sună precum urméză :

Scólă, scólă Dumia-ta,
Și-ți deschide gurița
Și vorbë cu noi ceva,

(1) Com. de d-lŭ V. Turturënu ; — veđi și Burada, *Inmorm.* p. 15-16.

(2) Ionënu, op. cit. p. 43. — *Revista pentru Istorie, arch. și filologie.* Bucuresei 1884. p. 387 : «In Prahova mortulŭ îi pune în pernă săpunŭ, pieptene pentru a se spëla și pieptëna până va ajunge la raiŭ.» — Lambriorŭ, op. cit., p. 155.

(3) Com. de d-lŭ I. Georgescu : «Mortulŭ la noi stă numai o ȃi pe laiță, după aceea se pune în secriŭ.»

Că de când ai adormitū,
Cu noi nu ai mai vorbitū.
Și cum de te-ai înduratū
Și pe noi că ne-ai lăsatū
Și nu ne-ai datū nici unū sfatū.
Bună casă ai avutū,
Acésta nu ți-a plăcutū ;
Cu meșteri nu te-ai tocmitū,
Dar ei singuri au venitū,
Altă casă ți-au croitū :
Fără uși, fără ferești
Dintr'insa să nu mai ieși.
Nici n'ai laiță de șeđutū,
Nici feréstră de *prăvitū*
Și nici ușa de eșitū,
Numa 'n ea de putreditū (1).

Altū bocetū din comuna Mănăstirea-Homorului, care asemenea se bocesc la acéastă ocașiune, sună așa :

— Tătucută, grija nóstră,
Grija nóstră, mila nóstră!
Mândră casă ți-ai făcutū,
Matali nu ți-a plăcutū.
La stoleriū că mi-ai plătitū
Să despice-unū bradū în douē
Ca să-ți facă alta nouă :
Fără uși, fără ferești,
Acolo să viețuesci.
Nu-i feréstră de privitū
Și nici scaunū de șeđutū
Ci numai de putreditū.
Și cum mi te-o scosū în prundū
De-amū nu-i veni mai multū (2).

Alū treilea bocetū, din comuna Igesci, districtulū Storoji-neșulū, sună astū-felū :

(1) Com. de Dimitrie Cârdeiu, proprietarū.

(2) Com. de d-lū. G. Avamū, învățătorū.

Da cum de te-ai înduratū
Şi căsuţa Ți-ai lăsatū,
Ți-ai lăsat'o luminósă
Şi-ai cătat'o 'ntunecósă
Făr'de uşi făr'de fereşti.
Nu te duci să veselesci.
Ci-acolo să vecuesci;
Nu te duci ca să 'nfloresci,
Da te duci să veşteţesci (1).

Precum facū bocitórele din *Bucovina*, totū aşa facū şi surorile lorū din *Transilvania* şi *Moldova*. Acestea, cum vedū că se apropie măestrulū cu sicriulū, asemenea prindū a se văicăra şi a boci, Țicēndū celea din *Transilvania*:

Ți-ai făcutū casă de bradū
Să trăesci în ea cu dragū,
Fără uşi fără fereşti
In ea ca să vecuesci.
Ceea Țeră-î încuifată
Totū cu lacăte de pétră,
Cu lacăte de argintū
Cine s'a dusū n'a mai vintū (2)

Sau aşa:

Câte căsi noi am avutū
Nici una nu Ți-a plăcutū,
Altă casă Ți-ai făcutū,
Făr'de uşi, făr'de fereşti
Totū în ea să vecuesci,
Cu noi să nu mai grăesci;
Făr'de uşi, făr'de oblóne
Să nu eşi vara la sóre (3).

Cele din *Moldova*:

(1) Dict. de Ilie alū lui Onufrei Frunďă, rezeşū.

(2) Com. de dlū Rom. Simū. — Vintū=venitū.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

Bună casă mi-ai avut,
Matali nu ți-a plăcut;
La meșteri ai poruncit
Și-alta nouă ți-a croit,
Făr'de uși țăr'de ferești
Intr'însa să vecuesci;
Nici nu-î ușă de eșit,
Nici ferestă de *prăgită*,
Numa loc de putredit (1)

Sau așa:

Mândră casuț'ai avut
Și-aiasta nu ți-o plăcut,
Alta nouă ți-ai gătit,
Nu ți-ai gătit de trăit,
Ți-ai gătit de putredit:
Făr'de uși, făr'de ferești,
Intr'însa să putrețesci.
Plânge casă, plânge masă,
Că de stăpân ești rămasă.
Plângeți uși, plângeți ferești
Și voi tuspatru păreți,
Că de stăpân rămâneți! (2)

După ce au adus acuma scriul și după-ce, petrecut fiind de bocitoare, l-au băgat în odaie, unde se află mortul, doi sau patru inși dintre ómenii ce se află de față rădică mortul cu cea mai mare precauțiune, ca nu cum-va să se vatăme, de pe laița sau masa, unde a stătut până atunci, și-lu pun în sicriu.

Mai 'nainte însă de a-lu pune și așeza este datină în unele părți de-a afuma scriul cu tămâie sau cu smirnă (3).

În *Banatū*, înainte de ce pun mortul în sicriu, presură

(1) Dict. de A. Pletosū din Rădășeni.

(2) Dict. de M. Nistorū din Mălini.

(3) Com. de d-lu Rom. Simū.

pe fundulū acestuia vr'o câte-va *bómba de praū*; după acésta ungu scriulū pe din lăuntru cu unū felū de unsóre pregătita anume spre acestū scopū și amestecată cu *aniū* (1) praū și leușténū; în fine încingū așternutulū cu unū *rugū* și c'o fășie de teiū muratū (2).

Rugulū se pune anume ca să servéscă mortulū ca gardū spre a-lū apéra de spiritele cele rele, ca să nu póta întra la dînsulū; *teiulū muratū* se pune în credința, că spiritele cele necurate nici când nu se potū apropia de dînsulū și mai alesū atunci când e jupitū de pe trunchiū, în ziua de Săn-Giorgiū (3).

Când se așeză mortulū pe laiță saū pe masă, spunū cei ce-lū așeză că are să șédă acolo numai o ȕi saū trei, iar când îlū punū în scriū ȕicū că are să șédă pentru vecinica pomenire, adecă pentru tot-deauna. Prin urmare, trebuie de astă dată să puie lîngă dînsulū și tóte obiectele acelea, cari credū ei, că-i sunt de neapărată lipsă în cea-laltă lume (4).

Deci cum l'au așezatū în scriū, dacă e înaintatū în vėrstă, punū alătura cu dînsulū și o bucată de pîne, unū drobușorū de sare și bėfulū sėū, care în multe părți se împodobesce cu o năframă (5).

Unii punū numai trestia saū bėfulū de alunū, cu care s'a luatū mēsură spre a-i face scriulū (6).

În *Banatū* se pune alătura cu dînsulū *baticelulū* 'dela eșirea sufletulū și o secere vechie (7).

(1) *Aniū* = aīu = usturoiū.

(2) În Bucovina se ȕice «*teiu topitū*».

(3) Com. de d-lū Ios. Olariū. — Veȕi despre puterea *Rugulū* și «Gazeta Transilvaniei» an. LIV. Brașovū 1891. No. 134. foiletonū.

(4) Cred. Rom din mai multe părți ale Bucovinei.

(5) Com. de d-lū V. Turturénū; veȕi și Burada, *Inmorm.* p. 16. — Lambrior, op. cit. p. 155. — M. Besanū, stud. cit. în. «Albina» an. I, No. 57.

(6) Burada, *Inmorm.* p. 16.

(7) Com. de d-lū Iosifū Olariū.

Tóte acestea se facú credêndu-se că mortulú în cǎlétoria sa cea lungă, ce are să o facă pe cea-laltă lume, avêndú a suferi frigú, căldurá, sete, fóme, și multe alte supêrări, să aibă ce mânca, în ce se rezima când va fi ostenitú, și cu ce se apêra de câni (1).

Acéstă credință a poporului se cuprinde și în următóarele versuri, ce se cântă la mortú:

Acum ciasulú mi-a venitú
Și lumea am pǎrăsitú ;
Acum mă ducú cale lungă,
N'am nemică să-mí ajungă ;
Veniți toți câți mă iubiți
Cu mine cǎlétoriți ! (2)

Saú :

Veniți carii mă iubiți,
Cu mine cǎlétoriți ;
Eu mă ducú în cale lungă,
N'am nemică să-mí ajungă (3)

Credința, că mortulú cǎlétorindú pe cea-laltă lume arú avé nevoie de unú bêtú pentru a se apêra de câni, amintesce pre *Cerberus*, vestitulú câne cu trei capete, pǎzitorulú infernului.

Totú aicea putemú subsemna încă și datina și credința Románilorú din *Transilvania* de-a merge rudeniile mortului a doua ȓi de cu nópte ca să stropéscă cu apă mormintulú, să-lú tǎmáeze și să aprinđă toiagulú pentru a *ímblândi cǎțelulú pǎmíntului, ca să nu latre pe noulú óspe venitú între cele-lalte morminte* (4).

(1) Burada, *Inmorm.* p. 16. — Lambrior, op. cit. p. 155. «In Ardélú se pune în secreiú o măciucă nouă cu care să se apere ráposatulú de dușmaní și să se razime în lunga-í cǎlétorie.»

(2) M. Besanú, stud. cit. în «*Albina*» an, I. No. 57.

(3) Lambrior, op. cit. p. 153.

(4) Burada, *Inmorm.* p. 59.

La ciobani li se mai pune și fluerulū cu care cântaū la oi (1).

În *Munții apusenī ai Transilvaniei* i se pune de-a lungulū trupului o aḡa albastră de lână precum și o bâta câtū elū de lungă și care, fiindū la unū capetū crepată, se pune în crepătură unū creiḡarū ca să plătéscă vama, iar cu bâta să se sprijinéscă în lunga lui călătorie (2).

Dacă repausatulū e copilū de ȳḡă, atunci i se pune în *Bucovina* lapte mulsū din ȳḡa mâne-sa într'o ulcicuḡă făcută din céră galbenă și curată, iar dacă e înḡercatū, adică ceva mai măriḡorū, i se pune o bulcă (franzolă) saū plăcintă. Tóte acestea însemnéză ca să aibă ce mânca în cea-laltă lume, în raiū (3).

În *Banatū*, și anume în oraḡulū Caransebeḡū, dacă móre vre-o femeie, după care aū rēmasū copii mici, este obiceiulū a i se pune în secriū atâtea păpuḡi câḡi copii aū rēmasū, pentru a-i da óre-cum pe ceea lume chipulū copiilorū sēi ca să-i aibă spre mângâere.

De se 'ntîmplă se mórá cineva după Pasci, în sēptēmâna luminată, atunci, pe lângă tóte cele-lalte, se adauge și unū oū roḡu (4).

După ce s'aū aḡezatū acuma și obiectele înḡirate până aice se pune de-asupra mortului o bucată de pânză câtū dînsulū de lungă, iar peste acésta une-orī și *păióră* (nimateḡū—baltū), pre care în timpulū din urmă îndătinéză poporulū a o cum-péra din dughénă (5).

În *Munții apusenī ai Transilvaniei* trupulū mortului se

(1) Burada, Inmorm. p. 16.

(2) Frâncu, op. cit. p. 173. — Bojinca, op. cit. Nota dela p. 212, «Intr'altelē se crepă capetulū bătului de-asupra și se bagă bănuḡulū în acea crepătură.»

(3) Com. de Const. Corvinū, stud. gimn., «La noi în Mihovenī, după ce a muritū cine-va și amū îi gata ca să-lū ducă, îi pune móḡa, care l'a moḡitū, o plăcintă pe pieptū, ca să aibă ce mânca în raiū.»

(4) Burada, Inmorm. p. 16-17.

(5) Com. de d-lū Av. Macovei și V- Turturénū, preoḡi.

acopere asemenea cu o pânză albă țesută în casă, care se numește *urđicariu*, *fotiolu* sau *giulgiu* (1).

Afară de acésta mai este datină în unele sate din *Bucovina* de-a se împodobi mortulă iarna cu busuiocă și brebenei, ale căroră frunđe se lipescă cu păcostelă, iar vara se pună totă feliulă de flori de grădină (2). Copileloră li se pune de regulă de-o parte și de alta *Cămeșă Maicii Domnului* (lat. *Convolvulus arvensis*).

În *Transilvania* vara se împodobesce asemenea cu totă feliulă de flori de grădină, iar iarna mai cu sémă cu busuiocă și *tăpălagă* (3).

De-asupra pe secriă, adecă după-ce s'a pusă acum capaculă și s'a închisă mortulă, în cele mai multe părți din *Bucovina* se pune o bucată de pânză ca de lungimea secriului, ună ștergară săă mai rară ună lăiceră, carele rămâne acolo până după prohodă, iar după prohodă se dă aă preotului aă altui omă de pomană.

Cunună de flori se pună, mai alesă la țerană, fôrte rareori pe secriă. La cei mai inteligenti însă și cu deosebire la cei de prin orașe mai desă.

În *Transilvania*, districtulă Năsăudului, sălaşulă se acopere de regulă cu așa nămită «*sălie*», care se face din pânză négră, de comună din postavă, și se pune în formă de cruce peste sălaşă, adecă de la capă spre picioră și de-a curmezisulă sălaşului (4).

(1) Frâncu, op. cit. p. 173.

(2) Com. de d-lă V. Turtoreană, preotă, și alți Români din Bucovina.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

(4) Com. de d-lă T. Simonă.

XX.

P E T R E C E R E A.

A treia și după repausare urmăză de regulă *înmormîntarea* saŭ *îngropăciunea*.

Excepțiune dela această regulă generală se face numai atunci, când ziua înmormîntării ar avé să cadă *Lunîa*. În cazul din urmă se lasă totu-deauna pe a patra și, adecă pe Marți, sub cuvîntu, că Lunîa, fiindu capulă săptămânei, e rea de mórte pentru cei ce rămânū în vieță (1).

Afară de acesta mai e de însemnatū încă și aceea că fiecare înmormîntare se face după amiași și anume iarna între două și cinci, iar vara între două și șapte ore. Mai timpuriu saŭ mai târziu decăt în intervalul acesta se face dóră numai atunci, când cadū mai multe înmormîntări în una și aceeași și și preotulū nu e 'n stare să le facă pe tóte de-odată, saŭ când mortulū e dintr'o stare mai nobilă.

(1) Dat. și cred. Rom. din Bucovina. — Veđi și Ionénū, op. cit. pag. 41. «*Lunîa* nu se 'ngropă morții, căci o iea de Lunîa, capulă săptămânei, și e rēu de mórte pentru cei în vieță.—A. Pletosū: «Nu se 'ngropă Lunîa, pentru că e începutul săptămânei și ar muri toți din casă.»

și mai avută, și némurile sale pretindú anume ca să se înmorminteze mai de grabă, ca petrecerea să fie cu atâta mai pompósă și mai frumoasă.

În *Banatú* nici unú Românú nu se îngropă diminéța, din causă că némurile sale voescú a-í espeda sufletulú cătră ținta sa dimpreună cu mergerea spre odihnă a sóreluí. În casulú contrariú se temú, că sufletulú repausatului, pe când se află sórele în urcare, lesne ar puté să apuce pe căi rătăcite, și să cadă apoi jertfă vre-unuí strigoíú rătăcitorú (1).

La óra hotărítă pentru petrecerea celui mortú la locașulú de vecinică odihnă, toți cei ce dorescú a-lú petrece începú a se aduna de prin tóte părțile, și după ce l'au mai privitú încă odată și au sărutatú crucea saú icóna de pe pieptú, rostindú în taină unú «*Dumneđeú să-lú erte și să-í facă parte de împărăția ceriului,*» se postéză unii în casă, iară alții pe afară, adică cari pe unde apucă, așteptândú sosirea preotului.

În același timpú se aduce de la biserică și *procesia* menită pentru înmormintare, și anume: crucile, prapurile, sfeșnicele, serafimii, stégurile și năsălia saú drucușarii (rudifele), cu cari are să se ducă mortulú la grópă.

Una dintre némurile saú cunoscutele repausatului, cum vede că a sositú acum întréga procesie, care, în cele mai multe părți, se razimă până la pornire de streșina casei saú a unei colnicióre, iea mai multe ștergare, năfrămí, tulpane saú tistimele, după cum și-a doritú celú repausatú și după cum sunt și moștenitorií sėi de avuți și de darniceí, și la fie-care cruce, prapurú, sfeșnicú și serafimú, légă câte unú ștergarú, tulpanú saú tistimelú.

În unele părți dimpreună cu tulpancele acestea e datină de-a lega încă și câte unú colacú.

(1) Schott. op. cit. p. 302.

Totû așa facû ele și cu bradulû, pomulû, pomenele, coliva, pausulû și crucița, care se duce nemijlocitû în urma mortulû. La fie-care lĂgă câte unulû saû, după împrejurări, câte doue testimele și câte doi colaci, cari sunt meniți pentru cei ce aû să ducă obiectele respective până la mormintû, și de-acolo îndĂrĂptû, cĂci afară de testimele și colacii aceștia în cele mai multe părți nu mai capĂta nimicû alta pentru ostenĂla ce o aû,

Ce se atinge de ducerea mortulû, apoi acĂsta atĂrnă totû-deauna dela etatea precum și de la deprinderea localitĂții, în care a repausatû acesta.

Așa, în unele părți, se duce pe mânî, în altele pe nĂsĂlii, și iarĂși în altele într-unû carû cu boi saû în sanie, iar în orașe cei mai avuți se ducû și cu *patașca* saû *caravana*.

În *Moldova* și anume în județulû FĂlciû, comunele Bunesci, DelĂni și altele, precum și în mai multe comune din județulû NĂmțû este obiceiulû să se ducă mortulû la grĂpă cu sania, fie vara, fie iarna, pentru ca sĂ-i fie calea mai ușĂră și sĂ nu se sdruncine. Mulți din cei mai fruntași înjugă doi saû patru boi negri.

În multe locuri boii se înjugă cu jugulû rĂsturnatû, arĂtândû prin acĂsta cĂ murindû gospodariulû tĂte aû să mĂrgĂ pe dosû și fĂră rĂnduĂlă (1).

Obiceiulû de a duce mortulû cu sania e usitatû și n *«TĂra Oașinului»*, unû micû ținutû locuitû de RomĂni, care cadĂ parte la comitatulû Ugocei, parte la alû Satmarelui, din MĂrĂmureșû, apoi și în Gherța-mare (comună romĂnescĂ) totû de ocolo, iar boii, cari tragû sania, pĂrtă în cĂrne colaci și ștergare (2).

(1) Burada, Inmorm. p. 21—22.

(2) Ioanû Nițu Macoveiû, «Dat. pop. la inmormintĂri,» în «Amiculû familiei,» an. VI, Gherla, 1882, p. 94.

În *Bucovina* obiceiul de-a duce mortul cu sania e usitat mai ales iarna, când omătul e foarte mare, și cu deosebire în unele sate de la munte, unde locuințele omenesci sunt foarte depărtate de biserică și de țințerim.

Atât iarna cât și vara se duc cu sania numai în unele sate de sub ptele munților, precum bună oră în Bălăcena, Crasna, Ilișesci, dar și aici numai cei înaintați în vîrstă, și la sanie se înjugă boi negri sau plăvani, pe când tinerelul se duce de regulă cu năsălia pe umere (1).

Vara în multe sate atât de la munte, cât și dela țără se duc și cu carul, la care se înjugă doi sau patru boi (2).

În celelalte sate din *Bucovina*, și cu deosebire în cele dela țără, fie iarna fie vara, cei înaintați în vîrstă se duc de regulă cu năsălia, copiii cu rudițele, iar cei de tot micu subsuora.

În unele părți din *Transilvania*, precum bună oră în Orlat, se duc, ca și în unele părți ale Bucovinei, sau cu ajutorul unor «*rude de mortu*,» cari se păstrează în biserică, sau pe nisce lemne, cari se aruncă apoi în grăpă, sau, în sfârșit, cu ajutorul unor «*chindéue*,» cari sunt ale duătorului mortului (3).

În districtul Năsăudului mai fie-care mortu se duce cu năsălia, numită altmintrelea și «*carul mortilor*» și numai rare ori cu carul (4).

În *Munții apuseni ai Transilvaniei* se duce de regulă pe car, și dacă mortul e ténér și avut, se prind la car câte patru boi cu crengi de brad și cu năfrăm colorate la corne, iar la grumază cu clopote (5).

(1) Com. de M. Jemna, stud. gimn. și alți Români.

(2) Usit. în Bilca, Câmpulung, Bréza etc.

(3) Com. de d-lu Rom. Simu.

(4) Com. de T. Simonu și Al. Boeriu.

(5) Frăneșu, op. cit. p. 174.

În cele mai multe părți, unde este datina de a se duce mortul cu năsălia, cei căsătoriți se duc numai de cătră bărbați, iar cei tineri numai de cătră tineri.

Așa în *Bucovina*, atât bărbații cât și nevestele se duc de cătră patru bărbați, mai tineri sau mai înaintați în etate, după cum e și mortul, și îmbrăcați ca totu-deauna; pe când feciorii cei holtei și fetele cele mari, numai de cătră patru feciori holtei, cari sunt de regulă îmbrăcați în sumane negre și încălțați cu ciobote, ai căror tureci sunt dați în sus, sau cu papuci, după cum li e adecă și portul, iar la gât cu basmale negre (1).

Totu așa îndătinau a duce pre cei morți și vechii *Romanii*.

Servius la Virgiliu ne spune că «rudele cele mai aprópe de sexú bărbătescu aveaú îngrijire de a duce sicriulú» (2).

Fie-cáruí ducetóru i se dá ca rəsplatá pentru munca sa cáte unú ștergarú, tulpanú sau o basma frumósá, de care atárná unú colacú (3).

În unele sate, dar mai cu sémá pe la orașe, ducetórilorú tineretului li se pune la pieptú și cáte o flóre, iar la mâna stângá li se lógá cáte unú tulpanú, testimelú, ștergarú, o basma sau o petea négrá (4).

În cele mai multe sate din *Bucovina*, când móre o fatá

(1) Dat. Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.; a acelorú din Costána, com. de Dragoșú Bumbacú, stud. gim.; a acelorú din Cămpulungú, com. de V. Burduhosú; a celorú din Fundulú-Moldovei, com. de Const. Mercheșú, stud. gimn; și a acelorú din Toderescú și Sótonețú, com. de I. Avramú.

(2) Aen. VI. 222:

Deferendi feretrum propriqui oribus virilis sexus dabatur munus.

(3) Dat. Rom. din Badeuțú și alte sate din *Bucovina*. — În *Transilvania*, după cum ne scrie d-lú R. Simu, li se dá cáte unú ștergarú, orí o traistá, o cárpá sau o *merindéțá*.

(4) Berchișescú com. de G. Velehórschi, stud. gimn.; în Cămpulungú, com. de V. Burduhosú, stud. gimn.; în Fundulú-Moldovei, com. de C. Mercheșú

mare saŭ unŭ feciorŭ holteiŭ, este datină de-a li se pune, pe lângă ducători, încă și *drusce* și *vătăjei*, tocmai ca și când s'arŭ mărita și 'nsura și i-ar duce la cununie, pentru că mórtea pentru dinșii se consideră ca și o nuntă (1). Iară druscele și vătăjeii se alegŭ de regulă dintre némurile cele mai aprópe ale celui repausatŭ.

Druscele, cari se punŭ mai alesŭ la feciorii cei holtei, sunt îmbrăcate în cămăși albe și cusute cu strămătură négră apoi în bondițe (piepterașe), încinse cu cătrințe, cu capulŭ golŭ și cu pěrulŭ despletitŭ.

Vătăjeii sunt îmbrăcați cu cămeși albe de bumbacŭ și cu pieptărașe, însă mai alesŭ cu sumane negre, și dacă-i timpulŭ frumosŭ încălțați cu ciobote saŭ papuci, cu capulŭ golŭ, și în mână câte cu o ploscă și câte cu unŭ bețŭ, de care e legată o basma négră, nici când însă albă ca la nunți (2).

Unele drusce, precum bună-óră cele din comuna Bălácena, ducŭ în mână câte o năframă și bocescŭ pe celŭ mortŭ până la grópă (3); altele însă, precum cele din Stupca, nu facŭ nimică alta, ci numai ducŭ sfeșnicele cu luminele aprinse pe lângă mortŭ (4).

Unii *vătăjei*, precum cei din Balacéna, împușcă totŭ drumulŭ până la grópă (5); alții însă, precum cei din Stupca, se ducŭ alătura cu mortulŭ până la grópă, iar după înmormintare, postându-se lângă portița ținterimului, daŭ petrecé-

(1) Com. de Em. de Cuparencu, «In *Ropcea*, districtulŭ Storojinețulŭ, pe unŭ flăcăŭ ilŭ ducŭ totŭ-deauna flăcăii, iar' pe o fată mare patru vătăjei, ca și când ar duce-o la cununie, când se mărită. Ei dicŭ adecă că o ducŭ la cununie pe cee-laltă lume.»

(2) In Stupca, com. de A. Baciŭ; la Balacéna, com. de M. Jemna.

(3) Com. de M. Jemna.

(4) Com. de Al. Baciŭ.

(5) Com. de M. Jemna.

torilorŭ rachiulŭ saŭ vinulŭ, ce-lŭ aŭ în ploscă, de sufletulŭ celui repausatŭ (1).

În Vicovulŭ-de-sus la înmormîntarea unŭ feciorŭ saŭ a unei fete mari se punŭ numai cîte doi vătăjei și cîte două drusce. Vătăjeii capătă cîte un bĕțu cu năframă și cîte unŭ struțŭ de flori la pieptŭ, iar druscele numai struțuri de flori ca la nuntă. Druscele bocescŭ totŭ drumulŭ pe mortŭ (2).

În Bilca, unde e datină de-a se pune numai unŭ singurŭ *vătăjelŭ*, acesta se duce înaintea mortului saŭ mai bine ȃșis în fruntea procesiunii, și cinstesce cu rachiŭ, tocmai ca și la nuntă, pre toți ómenii ce-i întălnesce pe drumŭ (3).

În Costăna, dacă móre unŭ feciorŭ, pe lângă fie-care dintre cei patru feciori, cari ducŭ mortulŭ, merge alătura și cîte-o fată mare, care repesintă *druscele* din alte sate; iar la fetele cele mari, pe lângă cei patru feciori, cari le ducŭ, mai mergŭ încă patru alătura, și aceștia sunt *vătăjei* (4).

În *Banatŭ*, dacă repausatulŭ este june, se caută patru fete mari și patru junĭ de vĭrsta lui. Cănd plĕcă la biserică cei patru junĭ iaŭ sicriulŭ cu *scaumulŭ* pe umerĭ, iar alătura cu fie-care dintre dĭnșii merge cîte-o fată, care ține o panglică lungă și roșie peste sicriŭ dimpreună cu sóța ei de cea-laltă parte, adecă doi feciori și două fete sunt de cătră picióre și doi feciori și două fete de cătră capŭ, și așa mergŭ până la biserică și de-acolo la cimitirŭ. Celorŭ patru fete li se mai dă să țină în mână cea de laturĭ de mortŭ, adecă în cea estremă, încă și cîte unŭ mĕrŭ frumosŭ în care este înfiptă o pană grecĕscă, adecă o flóre artificiosă de dughiană.

(1) Com. de Al. Baciŭ.

(2) Com. de d-lŭ V. Turtureanŭ, preotŭ

(3) Com. de Iustinŭ Cărdeiu, stud. gimn.

(4) Dict. de George Bumbacŭ, proprietariŭ.

Dacă însă repausatul e fată mare și nu e tare grea, atunci o ducă patru fete frumosă îmbrăcate și împodobite. Iar dacă e corpolentă și sicriul greū, atunci o ducă de regulă patru feciori, cărora le urmăze patru fete ca și la feciorii ceī holtei (1).

În unele comune din districtul Năseudului în *Transilvania*, fetele cele mari se ducă la grópă pe năsălii purtate numai de fete mari, iar flăcăi numai de flăcăi, și cei căsătoriți numai de căsătoriți (2).

În alte comune, totū din districtul Năseudului, dacă mortul e *pruncū*, îl ducă tatălū sēū, iar dacă nu are tată, atunci îl ducă rudenia cea mai de aproape a sa.

Dacă mortul e feciorū, se ducă de cătră feciori, dară totū déuna cu stégū, care, după înmormîntare, se pune pe mormîntū. Prapurii, crucea, precum și cele-lalte obiecte procesuale încă le ducă numai feciori și de regulă amicii ceī mai intimi ai repausatului.

Fetele mari însă sunt duse de feciori cari le punū pe sălașū o cunună de flori.

Pre ceī *căsătoriți* îi ducă unele rudenii de ale lorū. Dacă mortul e *bêtrânū*, îl ducă feciorii sēi; de cum-va nu are feciori, ci fete măritate, atunci îl ducă ginerii sēi; iară de nu are nici de aceștia, atunci îl ducă nēmurile cele mai aproape.

Totū așa se întēplă și cu dusulū muerilorū *bêtrâne*.

Fie-care mortū mare se ducă de regulă de cătră patru inși, cari capetă câte o năframă și unū colacū, în care adese orī se bagă și câte-va parale (3).

În alte părți însă totū din *Transilvania*, dacă mortul e

(1) Com. de d-nii Ioanū Popovicī și Iosifū Olariū, invēțatori.

(2) Burada, Inmorm. p. 22.

(3) Com. de d-lū T. Simon și Al. Boerū.

bărbatū saū femee, îlū ducū ómenī maī de aprópe saū veciniī, cari capéta câte unū colacū, câte o lumină de céră și de mânca.e (pomană). Dacă însă sunt fete mari saū copilandre, le ducū numai feciori, cari capetă câte-o cãrpă frumósă (1).

In *Moldova*, județulū Suceviī, plaiulū Muntele, bătrãniī se ducū numai de bătrãni, fecioriī și fetele mari numai de feciori, iară băeři și copilele numai de băeři. Afară de acésta pre fetele mari le petrecū numai fetele mari, cu cari aū fetitū împreună și aū trãitū bine și anume tot-deauna cu përulū despletitū (2).

In *Basarabia* fetele mari sunt duse numai de flăcãi, cari își légã la mânã câte o basma saū nãframã ca și vorniceii.

Nãsãliile la cei sëraci sunt împodobite cu scórțã saū chilimū, iar la cei bogãři cu stofã, din care apoi se facū vesminte la preoři (3).

„În timpurile vechi, ne spune Principele Dim. Cantemirū, cã daca mortulū a fostū oficerū în miliție, i se îmbrãcaū caii în pãnurã negrã și de-asupra lorū se puneau vesmintele cele maī prețiose ce le avuse defunctulū. Înaintea cadavrului se ducea o sulitã, de care spãnzura o sabie gólã cu mãnunchiulū întorsū; iar de amëndouë părțile mergeau vre-o câți-va soldaři îmbrãcaři cu pancere și coifuri. Ochii cailor se frecaū cu sucū de cãpã saū cu prafū de pușcã, ca sã se arate ca și când ar plãnge și ei, ca și ómenii, mórtea domnului lorū.”

«Dacã muria unū boerū, cadavrulū lui îlū petrecea și Domnulū cu tótã pompa sa de curte; și dacã defunctulū a fostū unulū din cei maī mari boeri, atunci duceau înaintea lui semnele boeriei sale pãnã la grópã, și apoi le duceau

(1) Com. de d-lū I. Georgescu, invěțătorū.

(2) Dict. de A. Pletosū și M. Nistorū.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 22.

4/ *Descr. Mold.* p. 149

iarăși îndărăpt și le puneau în spătarie sau divan; dar scaunul și locul lui rămâne deșertu cel puțin trei zile» (1).

În același timp, când se aduce procesia sau puțin ceva mai târziu, sosesc și preotul care are să împlinescă serviciul înmormântării.

Bocitoarele din *Bucovina*, cum îl zăresc de departe că se apropie de casa repausatului, deauna încep a se văieta, a boci și a dice:

Scólă, scólă dumnia-ta
Și-ți deschide ferésta
Și privesce printr'insa,
Că-ți vine carte domnescă
Dela noi să te pornescă.
Nu te porné spre trăitū,
Te porné spre prăpăditū.
Ți-a venitū carte, venitū,
Să fii gata de pornitū
Înapoi nu de venitū,
Că te-orū duce cu căruța
Să nu vii câtū îi lumuța,
Te-orū duce cu patru boi
Și nu-î mai veni 'napoi,
Te-orū duce pe năsălii
Înapoi să nu mai vii (2).

Sau așa:

Mămucuța, mila noastră,
Uită-mi-te pe feréstră,
Ți-a sositū carte domnescă
Dela noi să te pornescă.
Séra încă n'a sosi,
Dela noi mi te-orū porni
Și 'napoi nu-î mai veni.

(1) Descrierea Moldovei, edit. Acad. rom, p. 149.

(2) Din Voitineli, com. de Dim. Cârdeiu.

Séra dacă mî-a 'nsera
Tare nu te spăimînta,
Că 'nainte ți-orŭ eși
Hlubî cu pene împestrite,
Cu fețe posomorîte,
Cu chicile muceđite . . .
Aceia nu-sŭ hulubei,
C'aceia-sŭ chiar fiî tîi,
Ce-aŭ muritŭ mai de demultŭ
Și aŭ putređitŭ în pămîntŭ . . . (1).

Saŭ astŭ-felŭ :

Scólă, scólă, dragulŭ meŭ,
Dragulŭ meŭ, iubitulŭ meŭ !
Și te uită pe feréstă
Că-ți vine carte domnéscă
Dela noi să te pornéscă.
Iacă cartea c'a sositŭ
Și dela noi te-aŭ pornitŭ.

Cele din *Moldova* :

Puișorulŭ meŭ iubitŭ!
Scólă-te că ți-o venitŭ,
Ți-o venitŭ carte domnéscă
Dela noi să te pornéscă,
Carte 'n patru cornurele
Scrisă cu lacrimi de-a mele
Și 'mplută cu multă jale.
Da eŭ mă rogŭ dumitale,
Dacă-mî faci acéstă cale,
Să mai vii pân' la feréstă
Să veđi cum trăimŭ în casă! (2)

Iară cele din *Transilvania*, în casŭ când mortulŭ e o fată
mare, bocescŭ astŭ-felŭ :

(1) Din Câmpulungŭ. com. de G. Ciupercă.

(2) Dict. de Anița Pletosŭ din Rădășeni.

Intr'acéstă lume mare
Fost'am și eū mândră flóre,
Flóre fuī, flóre trecuī,
Parte de lume n'avuī.
Rea bółă m'a apucatū,
Trupșorulū mi l-a uscatū
Și mī-a ruptū firulū vieșii
Și m'a făcutū prada morșii.
N'avuī parte nicī dulcétă,
Norocū bunū de-a mea vieță.
Rēmăi lume cu mult bine
Că eū ađi mē duc din tine,
Rēmăi, lume cuī ești dată,
Mie nu mī-ai fostū lăsată.
Mē rogū lumii de iertare
Dela micū până la mare,
La toți ómenii de-odată,
Ca să fiū și eū iertată.
Voī pleca o cale lungă
Nu-ī pasere să m'ajungă,
Voiu pleca o cale lată
Nu-ī pasere să mē 'ntrecă.
Veniți frați, veniți surori
Și mē 'mpodobiti cu flori,
Și-mī spēlați fața cu apă,
Mē petreceți pân' la grópă,
Și-mī spēlați fața cu vinū,
Mē petreceți cu suspinū;
Și-mī spēlați fața cu bere
Și mē petreceți cu jele.
Haideți surori să prândimū,
Că de ađi ne despărțimū,
Haideți surori să gustămū
Că de-ađi nu ne mai vedemū.
Cine 'n lume-a mai vēđutū
Mirésă mândru gătată

Și ea șede supērată,
Mirésă mândru tocmită
După lume bănuită.
Noi Mărie-așa'm gânditū
Că după tine-orū veni
Socrii cei mari cu caii,
Dar' ei vinū cu praporii.
Noi Mărie-aș'am gânditū
C'orū veni feciori cu braie,
Dar' ei vinū cu năsălie.
Haī Mărie și te uită
Surorile cum te cāntă,
Părinții cum te comāndă.
Ie-ți Mărie ȕiua bună
Dela sóre, de la lună,
Dela maica ta cea bună.
Dela sóre, dela nori,
Dela a tale surori,
Dela struțū de busuiocū,
Dela feciori, dela jocū,
Dela struțū de tāmăiță
Dela fete din uliță.
Ie-ți Mărie ȕiua bună
Dela pāhăruțū cu miere,
Dela feciori, dela bere (1),
Că tu mai multū nu-ī mai mere,
C'ai pornitū o cale lungă,
Nu-ī pasere să te-ajungă
Și-ai pornitū o cale lată,
Nu-ī pasere să te 'ntrecă.
Multū ai sburatū ca cuculū,
Putređi-vei ca lutulū;
Multū ai sburatū ca miera,
Putređi-vei ca tina.
Săracă Mărie dragă,
Astăđi în pāmēntū te bagă
Și te-ī face țernă négră! (2)

(1) Sub. «bere» se 'nțelege petrecerea junimei satelorū pe la Crăcunū.

(2) Com. de d-lū T. Simonū.

În cele mai multe părți din *Bucovina*, unde este datină de-a se face *prohodul* în biserică, cum a sosită preotul, dacă toate cele necesare pentru petrecerea mortului sunt gata și nu mai este nici o pîdică de pornire, se și îmbracă în ornate, cădesce mortul precum și pe cei de față, și apoi începe *panachida*.

Înainte saŭ nemijlocitŭ după începerea panachidei atătŭ preotulŭ câtŭ și cantorulŭ bisericescŭ (dascălulŭ), capătă câte o lumină de cêră galbênă saŭ și una albă, de care se află legată o năframă, unŭ ștergarŭ saŭ unŭ tulpanŭ, cu acea deosebire numai că a preotului e mai mare, mai scumpă și mai frumósă, pe când a cantorului mai mică și prin urmare mai eftină.

Dacă sunt mai mulți preoți și cantori bisericesci, atunci fie-care capătă câte o lumină și câte unŭ tulpanŭ.

Totŭ așa se face și în *Banatŭ* (1)

După ce a sfârșitŭ preotulŭ panachida și cantorii bisericesci de cântatŭ *vecinica pomenire*, stropesce pe mortŭ cu apă sfințintă saŭ cu vinŭ, adecă cu pausŭ, iar cei de casă precum și nêmurile cele mai de aprópe sărută pentru ultima óră mâna mortului precum și crucea saŭ icóna de pe pieptulŭ acestuia, luându-și în același timpŭ rēmasŭ bunŭ dela dînsulŭ și dicēndŭ: «Dumneđeŭ să-lŭ ierte și să-lŭ odihnēscă!»

Bocitórele din *Bucovina*, cari staŭ de o parte, cum vėdŭ că preotulŭ a luatŭ pausulŭ ca să stropēscă pe celŭ mortŭ, începŭ iarăși a boci și a dice:

Veniți frați, veniți surori,
Veniți și voi verișori
Și mă împodobiți cu flori,
Și-mi stropiți fața cu apă,
Că de ađi mă ducŭ la grópă.

(1) Com. de I. Popovici: «Preotulŭ și invēțătorulŭ capătă câte o lumină și o mahramă, iar copiii (diecii) câte o mahramă mai mică.»

Și mă stropiți fața cu vin
Că 'napoi n'am să mai vin,
Și-mă stropiți fața cu bere
Că mai multă nu me-ți vedé-re (1)

Sau așa :

Veniți frați, veniți surori
Și mă 'mpodobiți cu flori.
Veniți și voi bunii vecini
Veniți și voi cei străini
Vin'o și tu-a mea soție
Ce-am avută din cununie,
Veniți și voi copilași
Dragii tati coconași,
Căci de tata ați rămasă
Totă de chină și de necază.
Câtă îmi e lumea de mare
N'aveți milă nici creșare.
Și-ți fi mâncați de străini
Ca iarba de boi bătrâni.
Veniți toți și v'adunați
Și cu apă mă scăldați
Că de astăzi în coala
Mai multă nu me-ți mai vedea ! (2)

După ce l'au stropit și l'au sărutat acum toate némurile, în cele mai multe părți din *Bucovina* se pune și se închide capacul secriului și mai multă nu se deschide de fel, dora numai în casul când un fiu sau o fiică, frate sau soră, care nu locuesce în același sat, și prin urmare n'a apucată a veni înainte de a porni, ar dori să-lu mai vadă încă odată și a-și lua rămasă bună dela dînsul.

În cele mai multe părți din *Moldova* însă, îl ducă până

(1) Din Horodnicul-de-jos, com. de fostul meu conșcolar d-lu Petrea Prelipcenu.

(2) Dict. de Toderu Manciu, fostu sergentu in Moldova, județulu Botoșani.

la grópă cu fața descoperită, deși legea nu mai permite ca să facă acésta (1).

In acele părți ale *Moldovei* deci, unde este datină de a se duce mortul descoperit, capacul sicriului îl duce până la grópă unú altú omú, căruia asemenea i se dă unú tulpănú (2).

Românii din *Transilvania* înainte de a se încuia sicriul se ducú asemenea la iertare, trecându pe lângă copârșeu, sărutându crucea, bându pausú și dicându: «*Dumnezei să-lă ierte!*»

Iară bocitórele, cari staú ceva la o parte, dacá mortul e feciorú holteiú saú fatá mare, bocescú astú-felú:

Ie-ți N. ziua bună
Dela sóre, dela lună,
Dela firú de mătrăgună,
Dela maica ta cea bună;
Dela sóre, dela nori,
Dela grădina cu florí,
Dela frați, dela surori;
Dela firú de busuiocú,
Dela feciori, dela jocú,
Dela pähărașú cu miere,
Dela teciori, dela bere,
Dela firú de tãmâița
Dela fete din ulița . . . (3).

In multe locuri totú din *Transilvania*, se dă ómenilorú la ocasiunea acésta câte unú colacú și câte unú cruceriú, orí și mai multú, după cum e și starea omului.

Dupá ce-lú sărutá rudeniile, mortulú se încuie, ca și'n Bucovina, pe când mai de multú nu se încuia de felú până la mormintú.

(1) Com. de T. Zaharescu, stud. gimn. — Veđi și Burada, Inmorm. p. 21.

(2) Com. de T. Zaharescu.

(3) Com. de d-lú T. Simonú

Înainte însă de-a se încuia i se desnódă baiera cămeșii precum și orî-ce altu nodu ar mai fi avêndu la vre-o haină cu care e îmbrăcatu, anume ca să se pótă căsători bărbatul saũ muiera care rêmâne. (1)

Totu așa facu și Români din *Bucovina*. Ei încă îi desnódă cheutorile cămeșii anume ca celui ce rêmâne să nu-i fie cununia legată, înnodată.

După ce aũ închisũ sicriulũ, bărbații, respective feciorii, cari sunt puși ca să ducă mortulũ, îlũ rădică de pe locul unde a statũ până atunci și-lũ scotũ afară.

În același timpũ, când se scóte mortulũ din casă, atâtũ femeile înrudite cu dînsulũ câtũ și bocilóarele bocescũ următorulũ bocetũ :

Plânge podulũ, plânge podulũ,
Că i se duce stăpânulũ,
Da plângeți și voi podele
Că se duce mila *mè-re* (2).
Plângeți uși, ferești plângeți,
Că de-amũ nu-lũ mai vedeți.
Plângeți uși, plângi și tu masă,
Că stăpânulũ merge din casă.
Și pe noi pe toți ne lasă
Cu inima friptă, arsă (3).

Saũ acesta :

Plânge masă,
Plânge casă ;
Plânge casă cu totulũ,
Că se duce stăpânulũ,
Și se duce în ceea lume,
Înapoi revașũ nu-i vine
Să spuie câtũ i-i de bine.

(1) Com. de Rom. Simũ și T. Simonũ.

(2) *Mè-re* stă aice în locũ de *n ea*.

(3) Din Poiana-Stampii, ținutul Dornei.

Nu scii, nu-î condeiü de scrisü,
Orî nu-î voe de trimisü?
Orî nu-î cernelă să scrie
Orî nu-î cólă de hârtie? (1)

Saü acesta:

Plânge casă,
Plânge masă,
Că stăpâna cea alésă,
Cea alésă
Şi frumósă
Mi se duce şi vë lasă.
Plângeţi uşi, fereşti plângeţi,
Da plângeţi şi voi păreţi,
Că de astăzi rămâneţi
Şi stăpână nu aveţi.
Plângeţi şi voi chiotori,
Că rămâneţi străinori! (2)

Maî nainte însă de a trece cu mortulü peste pragulü tindeî este datină în cele maî multe părţi ale *Bucovinei* de-a lovi *câtenelü* cu sicriulü de trei orî de pragulü uşeî de la tindă. In unele comune, precum bună óră în Mahala, lovescú saü maî bine ðisü atingü secriulü câte de trei orî de fic-care pragü peste care trecü cu mortulü.

Acéstă lovire saü atingere a secriului de pragü înseamnă că mortulü mulţămesce casei unde a locuitü şi că se închină şi-şi iea rămasü bunü dela întregü poporulü ce s'a adunatü ca să-lü petrecă la grópă (3).

Cum aü scosü ducëtorii secriulü cu mortulü afară, cei de casă, cari rămânü în năuntru, închidü repede uşile şi se uită pe feréstră afară anume ca mórtea să nu străbată maî

(1) Din Câmpulungü, com. de G. Ciupercă, stud. gimn.

(2) Din Crasna, dic. de M. Bărbuţa.

(3) Dat. şi cred. Rom. din Boianü, Mahala, Vicovulü-de-sus, Siretü, com. de d-lü V. Turturénü.— Veđi şi Burada, *Inmorm.* p. 20.

multă în casa aceea, ca nu cum-va să se ducă astă-felă după mortulă deja scosă și altulă cine-va dintre căseni, adecă să nu mai móră și altulă în urma lui (1).

Mulți Români din Bucovina credă și spună că, dacă cei de casă voră să uite mai de grabă pre celă mortă sau celă puțină să nu le pară rău după dînsulă, după ce s'a scosă mortulă afară din casă, caută de trei oră pe ferestă după dînsulă, și atunci îlă uită fórte lesne și nu le pare așa de rău după dînsulă.

În Crasna, precum și în alte sate din Bucovina, cum s'a luată mortulă de pe masă sau laiță și s'a scosă afară, nu numai că celă ce-a remasă în casă, soțu sau soție, închide îndată ușa după dînsulă că să nu între mórtea iarăși în casă, ci tot-odată, după ce-a închisă ușa, se pune pe loculă acela unde a stată mortulă anume ca să vadă mórtea că nu se temă ómenii de dînsa, apoi și pentru aceea ca să rămăie noroculă în casă, să nu se ducă cu celă mortă (2).

Cei ce aă remasă în casă staă apoi astă-felă închiși până ce cetesce preotulă starea (prohodulă) primă. După acea esă și ei afară și daă, dacă aă de unde, câte una și alta de pomană de sufletulă celui repausată (3).

În alte sate, totă din *Bucovina*, unulă dintre cei ce aă rămasă în casă, cum s'a luată mortulă de pe laiță sau masă, îndată restórnă așternutulă, pe care a stată, de la capă spre picióre anume ca să nu lese locă pentru altă mortă.

În *Muntenia*, plaiulă Prahova, rădicândă mortulă din casă se pune în locu-i o haină nouă, anume ca să nu se mai întórcă bólă în casă (4).

(1) Dat. și cred. Rom. din Boiană, com. de V. Turturenu și a celoră din Badeuțu com. de A. Macoveiă.

(2) Dict. de M. Bărbuță, și com. de At. Germană, stud. gimn.

(3) Com. de Ionică a lui Iordachi Isaacă.

(4) Veđi Tocilescu, Archiva pentru Ist. etc., an. II. vol. III. Bucuresci 1884. p.387.

În unele părți din *Transilvania* și *Banat*, după ce s'a scos sicriul cu mortul din casă, cei ce rămân în urmă răstornă scaunele și mesele, arătându prin această turburarea produsă prin mörte (1).

În unele sate din *Banat* mai este încă și acea datină că pe când scot mortul, casnicii săi pun mânia dréptă pe sicriu și dicu în sine: «*te tragemă noi pre tine tată, mamă, frate, soră, dar'să nu ne tragi și tu pre noi!*»

În alte sate totu din *Banat*, dacă mortul e femee măritată, când o scot afară din casă, bărbatul său ese îndată după sicriu cu pălăria în cap și cu furca ei de torsu în mână; apoi în bucătărie, unde sta nițel cei ce scot pre mort, doue mueri, punându un pui de găină sau o găină într'o traistă și postându-se una de-a dréptă și alta de-a stânga, petrecu iute traista acea dela dréptă spre stânga preste mort și pe sub mort de trei ori, și apoi scot mortul afară în curte unde îl pun pe scaunul morților; iar bărbatul frângându în genunche furca muerii, o aruncă peste casă, iar pălăria o pune în cuiu, și apoi plcă conductul la biserică, unde se face prohodul.

Tótă procedura acéstă înseamnă ca bărbatul să nu rămână multu timp vėduv, ci să se pótă câtu mai de grabă însura (2).

În unele părți din *Transilvania*, nemijlocitu după ce s'a scos mortul din casă afară și s'au resturnat scaunele din casă, unul dintre némurile cele mai de aprópe sparge o ólă și un blid, trântindu-l pe locul acela unde a fost mortul său în ușă, anume ca să se ducă reul după mort. Alții aruncă lumina, care a stat la capul mortului. Și dacă întrebă cine-va: «*ce s'a întâmplat?* . . . *ce-ați făcut?* — i se

(1) Com. de Rom. Simu.—Veđi și Burada, *Inmorm*, p. 20.

(2) Com de d-lu Ioan Popovic.

răspunde: «cum n'a pututū fi neîntrebatū, așa să fie și de lécă.» (1)

În *Țera-Românească*, plaiul Prahova, rădicându-se mortul din casă se spargă trei ôle ȃicându:

Cum se sparge ôlele
Să se spargă bólele (2).

În alte părți, totū din *Țera-Românească*, după ce se pornesce mortul la mormintū, se ia apă în ôla cu care a fostū scăldatū, se stropesce în urma lui, apoi se trântesce în mijlocul casei de se sparge, ca să se spargă tóte neajunsurile, supărările și să înceteze de-a mai muri cine-va din acea casă (3).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună-órá în Bălăcéna, îndătinéză Români nemijlocitū după scóterea mortului din casă de-a trânti ôla, în care a arsū lumina la capul mortului, de pragul casei cu o putere așa de mare, că produce unū sunetū deosebitū (4).

În multe locuri este iarăși datină ca acea ôlă să se spargă de pământū, orī în locul unde mortul și-a datū sufletul, orī chiar la mormintū, saū se umple mai întâiū cu cenușă și apoi se sparge, de unde a rămasū și ȃicerea: «i s'a spartū ôla», adică: *i s'a frântū vieța, a muritū*.

În cele mai multe părți locuite de Români însă este datină ca ôla, cu care s'a turnatū apă în căldare spre a se scălda mortul, să se ducă înaintea lui, când îl duce la grópă și să se dea de pomană plină cu apă próspectă împreună cu o lingură nouă la vr'unū sêracū (5).

(1) Com. de Rom. Simu, T. Simonū și Al. Boerū.

(2) Tocilescu, Revista pentru Ist. etc. an, II. vol. III, Bucuresci 1884. p. 337.

(3) Ionénū, op. cit. p. 44.

(4) Com. de M. Jemna, stud. gimn.

(5) Burada În morm. p. 20. — Frâncu op. cit. p. 177: «Mortului asemenea i se duce la mormintū o ôlă cu apă, unū colacū și o lumină, ca să aibă în

Datina de a duce unŭ olŭ saŭ olă cu apă prŏspĕtă inaintea secriului și a da dintr'insulŭ celorŭ setoși apă să bee, de sigurŭ că pentru odihna sufletului celui repausatŭ, era usitată și la *Romani*, ceea ce se pŏte vedé și din forma invitării la înmormintare: «acuma e timpulŭ de a merge la îngropăciunea lui (Tișŭ); olulŭ se scŏte (1)». Acestŭ olŭ se spărgea apoi afară la mormintŭ saŭ acasă. Dela acésta datină se vede că vine și espresiunea figurativă a Latinilorŭ: «*fractus est ei ollus*», adică: i s'a frântŭ olulŭ, care însemnéză atâta cât: i s'a stinsŭ vieța, a muritŭ (2).

În *Ungaria*, și anume în comitatulŭ Bihorulŭ, protopresviteriatulŭ Luncii, apa s'a prefăcutŭ în vinŭ, adecă când se prohodesc mortulŭ, pe masa ce stă înaintea preotului, se pune unŭ vasŭ cu vinŭ și două păhare de iagă (sticlă). Unulŭ dintre rudeniile mortului saŭ sfĕtulŭ (crâsniculŭ, pălimarulŭ) umple cu vinŭ păharele de pe masă; mai nainte bea preotulŭ și apoi cântărețulŭ. Atunci începŭ a cânta schimbișul unulŭ după altulŭ; și până când cântă preotulŭ, cântărețulŭ golesce unŭ păharŭ de vinŭ și când cântă acesta, preotulŭ capĕtă din vinŭ.

Orŭ și câtŭ de șŏdă ni s'arŭ păré datina acésta, totuși

ceea-laltă lume pâne, apă și lumină». — Bojinca, op. cit., Nota dela p. 213: «*Olŭ saŭ olă se obiĕnuiesce și la Români, care umplută cu apă prŏspĕtă se sparge înaintea mortului și apoi se dă de pomană vre unŭ sĕracŭ împreună cu o lingură nouă. Adese-orŭ o spargŭ la mormintŭ, uneorŭ o aducŭ a casă și aruncând-o de pămîntŭ, o spargŭ; de unde s'a născutŭ, dicala, i s'a frântŭ olu*», adică vieța. Intr'unele locuri se umple acea olă cu cenușă, și apoi, după ce se scŏte mortulŭ din casă, o trântescŭ de pămîntŭ după sieriŭ; fără de a sci ce însemnéză tŏte aceste, și întrebate fiindŭ femeile despre pricina acestora, răspundŭ că așa s'aŭ pomenitŭ». — M. Besanŭ, în «*Albina*» an. I. No. 57: «*Olulŭ și astăđi, are rolŭ la îngropăciune, mai alesŭ în Ardélŭ, unde și astăđi se pŏrtă unŭ olŭ cu apă înaintea sieriului, și cu o lingură nouă de lemnŭ se dă din elŭ apă de bĕutŭ cutărulŭ sĕracŭ.*»

(1) Exequias (Titio) quibus ire commodum, jam tempus est; ollus effertur.

(2) Besanŭ, în «*Albina*» an. I, No. 57.

are ea de sigură însemnătatea sa istorică, și eu sunt aplicat să cred, împreună cu d-lă Besană, care a dat-o întâia oră publicității, că vine de-a dreptul dela Romani păgâni, și substituie olulă acestora, însă cu acea deosebire că, avându Luncani vină destulă de prin viile lor, în loc de apă pună vină în vasă la prohodire, adecă la scôterea mortului din casă (1).

Cum aș eșită cu mortulă în ogradă saă curte, bocitôrele începă din noă a boci și a ăice:

Cum nu-î mórtea 'nfuriósă,
Că ea vine mâniósă,
Ascuțită ca o cósă
Și iea sufletulă din óse
Și trupu-lă scóte din casă
Și-lă duce la ăinterimă
Cu elă să numaiă grăimă.
Acolo-lă băgă 'n pămêntă
Ca să nu-lă vedemă mai multă;
Sórele să nu mi-lă vadă,
Vêntulă să nu mi-lă mai bată
Cătă lumea-acolo să șadă. (2)

Apoi, aruncându-și privirile în tóte părțile prin ogradă și vêdêndă o mulțime de lume adunată și tristă, prindă a boci alte bocete, între carile și acesta:

Da ian scólă, mamă, scólă.
Că-î destulă de-alaltă séră.
Sórele o rêsărită,
Dumnia-ta nu te-ai trezită.
Da ian scólă, mamă, scólă
Și mai fă vr'o urmușóră,
Și fă urmă prin ogradă
Să crească mândră otavă,

(1) M. Bersană, stud. cit. publ. în «Albina» an I, Nr. 57.

(2) Din Voitinelă, com. de Dim. Cârdeit, proprietar.

Și fă urmă prin grădină
Să crească mândră sulcină,
Și fă urmă prin ocol
Să crească mândru mohor.
Femeile s'aū sculatū
Și pe-afară c'aū âmblatū
Și vacile și-aū mânatū,
Dumni-ta nu te-aī sculatū (1).

În zadarū însă le e rugămîntea și îndemnarea, căci cine-a muritū odată nu se scōlă mai multū în veci. Dreptū aceea, urmîndū mai departe, ȃicū :

Créscă érba câtū casa
Și ctava câtă prispa,
De-amū nu le-ī mai călea.
Dar' dacă nu le-ī călea
Rógă-te cui te-ī ruga,
Rógă-te la sfîntulū sóre
Să facă ȃiua mai mare,
Că nu-ī ȃiua de 'ntâlnire
Că-ī ȃiua de despărȃire.
Atâtū ne mai întâlnimū,
Pân' la uși la ȃinterimū
De-acolo ne despărȃimū
Și mai multū nu ne 'ntâlnimū (2).

Dacă repausatulū și-a datū sufletulū pe la începutulū primăverii, atunci, pe lângă cele arătate, mai bocescū înca și pre acesta :

Scōlă, mămucuȃă, scōlă
Și te preumblă pe-afară !
Mândră vreme ȃi-aī alesū
Dela noi de dusū, de mersū.
Pe cântatulū cucului,
Pe pornitulū plugului

(1) Din Crasna, diet. de M. Bărbuȃă.

(2) Din Cămpulungū, com. de G. Ciupěrca, stud. gimn.

Pe 'nfruzitulū codrilorū
Pe 'nfloritulū pomilorū.
Primăvara ne-a veni,
Toți pomiī ni-orū înflori
Dumniata î̃ putređi ! (1)

După ce aū sfârșitū bocitórele de bocitū și ducătoriī de scosū pausulū, pomenele, coliva, pomulū, precum și tóte cele-lalte obiecte, cu carī aū să petrecă mortulū până la țin-terimū, preotulū începe a rosti ectenia morțilorū și a ceti evangelia, adică a ținea *prima stare*, dupa care cei de ca-să daū de sufletulū celui repausatū diverse obiecte și vite. Apoi întregū conductulū funebru se pune în mișcare și anume:

Întâi se duce toiagulū așezatū pe unū sfeșnicū, apoi o *cruce* mare, după care urméză *bradulū*. In unele locuri bradulū se duce chiar înaintea cruciī (2). După cruce vinū de o parte și de alta prapuriī, iară printre aceștia la mijlocū întâi *pausulū* apoi *coliva* și *pomulū* cu *pomenele* saū *raulū*. In acele locuri însă, unde e datina de a se duce pomulū deosebitū de pomene, se duce totū-deauna înaintea pome-nelorū și pomenele după dînsulū.

In multe locuri din *Bucovina* este datinā ca pomulū să-lū ducă înaintea secriulū nănașulū saū nănașa mortulū, și se crede ca printr'însulū se amăgesce sufletulū cătră biserică (3).

După prapure, respective după pomū și pomene, vine preotulū îmbrăcatū în ornate și cântăreții, apoi serafimii, fâna-rele și sfeșnicele cu luminări aprinse și împodobite cu

(1) Din Crasna, diet de M. Bărbuță.

(2) In comuna Mălini, județul Sucéva din Moldova, după cum mī-a spusū M. Nistorū și alte femeī, se aduce din pădure in aceeași ȕi, in care se în-mormintéză mortulū, și împodobindu-se cu felū de felū de strāmături se duce bradulū nemijlocitū inaintea mortulū.

(3) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū.

testimele, pe cari le ducă mai cu sémă câte patru băeți, iar între acestea năsălia cu mortulă.

Datina petrecirii mortului la înmormintare cu sfeșnice și fânare, în cari se află lumînări aprinse, deși o întâlnimă ici coela și la alte națiuni străine, totuși sémănă că ea este de provenință romană. Sfeșnicele și mai alesă fânarele, cari se ducă pe de-o parte și pe de alta a secriului, represintă făcliile vechiloră *Romană*, cari ca și Româniă noștri de ađi petreceau mortulă la înmormintare numai după amiađi și de multe ori chiar după ce apunea sórele, când aveau trebuință de făclii, ca să se vadă pe unde se ducă.

Acéstă datină o amintesce Ovidiă đicendă: «In locă de facia nunții, eă am lângă mine făclia morții (1).»

Asemenea și Tacită :

«Điua, în care se duceau la grópă rămășițele lui Augustă, câte odată era liniștită din causa tăcerii, și câte odată era turburată din causa plângeriloră, stradele Romei erau imbulzite de mulțime și prin câmpulă lui Marte străluceauă făcliile.» (2)

În *Transilvania* nemijlocită înainte mortului mergă doi bărbați, cari ducă stălpulă, iar în *Bucovina* nemijlocită după mortă, care se duce totă-deauna cu picioarele înainte (3), merge de regulă ună băiată, care duce *crucița*, ce se împântă la capulă mortului.

După năsălie urméză mai întâi némurile cele mai aprópe ale mortului, tóte cu capurile descoperite, apoi bocitórele,

(1) Her. Epist. XXI. v. 172. «Et face pro thalami, fax mihi mortis adest.»

(2) Ann. III, 4. «Dies, quo reliquiae tumulo Augusti inferebantur, modo per silentium vastus, modo ploratus inquit: plena urbis itinera conlucentes per campum Martis faces.»

(3) Ionénă, op. cit. p. 39. «Fiind-că omulă se nasee cu capulă înainte, la mormintă se duce contrară, cu picioarele înainte.»

amicii, cunoscuții, precum și toți cei-lalți, cari s'au adunată ca să petrecă pe celū mortū până la mormintū (1).

În *Muntenia* și *Bucovina*, dacă unei familii îi móre primulū copilū, nu se duce după elū la mormintū ca să nu-i mai móră și alți copii (2).

În unele părți ale *Bucovinei* și cu deosebire în comunele Ropcea, Suceveni, Cupca, Crasna, Vicovulū-de-sus și celū de jos, Bilca, Straja și în altele din munți, precum în Fundulū-Moldovei, Dorna, Căndreni, iar în *Moldova*, și anume în județulū Némțū, plasa Muntelui, și mai alesū în comunele: Buhalnița, Bicazulū, Hangu, Bistricióra, Călugăreni, Galu, Cotunele Chizirigū, Secu-Buhalniței, Grintieșulū mare, Grintieșulū micū și altele, s'a păstratū vechiulū obiceiū strămoșescū ca mortulū să fie dusū la grópă cu musica, care se compune din mai mulți flăcăi, cântândū «*Doina*» de îngropare din fluere (3).

În unele comune din județulū Suceva, plaiulū Muntele, precum bună oră în Mălini, feciorii și fetele mari, precum și gospodarii cei tineri, sunt petrecuți mai totū-deauna de doi băietani cari cântă din fluerū până la grópă (4).

În Vicovulū-de-sus din Bucovina se punū totū-deauna, mai alesū însă la feciori și fetele cele mari și cu deosebire la cei mai avuți, dacă nu mai mulți, apoi celū puținū doi bărbați, cari sciū fórtē bine a dice din fluerū și cari mergēndū alătura cu racla mortului, unulū de-a drépta și altulū de-a stânga, cântă pe schimbate diverse doine de jale (5).

(1) Pretutindene e usitatū astū-felū atâtū în Bucovina, câtū și în cele-lalte țeri locuite de Români. — Com. de d-lū R. Simū și I. Georgescu din Transilvania; Ios. Olariū și Popoviči din Banatū.—Veđi și Lambrior, op. cit. p. 153. — Burada, *Inmorm.* p. 23. — 24.

(2) Ionēnū, op. cit. p. 38. — D. Stănescu, op. cit. p. 324: «Dacă celū repusatū a fostū întâiulū mortū în acea familie, tatălū și muma lui nu potū a-lū urma la grópă, ei remânū a casă.» — Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū.

(3) Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 24 — 25.

(4) *Dict. de M. Nistorū și alte Românce din Mălini.*

(5) Com. de d-lū V. Turturēnū, preotū.

În satele de la munte, unde mortul se duce mai mult cu carul, fluerarii staă adeseori și 'n caru, la capul mortului, și acolo cântă.

Fie-care cântărețu său fluerarū capetă câte o năframă la fluerū (1).

În *Transilvania*, ținutul Hațegului, însă se află obiceiul ca după mortu să mērgă unū bătrānū cântāndū din fluerū cântece de jale.

Numērulū acelorū fluerari nu se urcā nici cānd peste dece.

În unele din comunele menționate mai este obiceiul ca înaintea convoiului funebru să mērgă și doi bucinatori, bucināndū din cānd în cānd cu trāmbița (2).

În comuna Brēza, precum și 'n cele de prin vecinătate din Bucovina, cānd face preotulū vre-o stare, bucinātorii său trāmbițașii se ducū înainte, se postēzā într'unū locū mai înaltū cu fața întōrsă spre mortū, și acolo apoi, punēndū trāmbițele încrucișū, bucină până ce ajunge preotulū cu mortulū în dreptulū lorū, apoi plēcă iar înainte, și totū așa facū ei până ce ajungū la mormintū (3).

În Vicovulū-de-sus bucinātorii mergū în dreptulū convoiului și după fie-care stare bucină de jale.

Fie-care bucinātorū capetă pentru ostenēla sa câte o oăe său câte 1-2 fl., după cum le-a fostū și învoiala (4).

În orașele Cāmpulungū și Vatra-Dornei, unde se punū bucinātorii și fluerării numai la feciorii și fetele cele mari, este datinā de-a se cânta atātū din fluere cātū și din trāmbițe de-odată, și anume așa că mai întâi bocescū druscele,

(1) Com. de d-lū V. Turturēnū.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 25.—*Dict. de M. Nistorū din Mălini*: «În Drăcenī, județ. Sucēva, cei tineri se petrecū și cu trāmbița.»

(3) Com. de d-lū Nic. Prelici, stud gimn.

(4) Com. de d-lū V. Turtureanū.—Dacă nu se potū afla doi bucinatori se iea și numai unulū.

carî mergû cu capurile despletite alătura cu secriulû, și apoi bucinătorii și fluerarii. Astfelu se părëndeză bocitoare și bocitori până ce ajungû la țințerimû (1).

În Câmpulungû bocetele sunt adeseorîacompaniate de fluerû (2).

Cântecele, saû mai bine ținșu doina, ce se cântă de fluerari la înmormîntare, are în *Bucovina* ceva schimbare de ceea ce se cântă în *Moldova* (3).

În multe părți atătû din *Bucovina* câtû și din *Transilvania*, mai alesû pe la orașe, feciorii și fetele mari, câte odată chiar și băetaniî și copilele, se petrecû cu musicanți, cari cântă în diferite instrumente, simbolisândû prin acêsta însurarea și măritarea celor ce sunt astû-felû petrecuți la mormîntû, ținșendû-se, mai alesû despre o fată mare, că «*mirésa lui Christosû*» (4).

Ducerea mortulû la grópă cu cântări din fluere și buține este o datină romană.

Acêsta o găsîmû în Propert. lib. II. Eleg. 4 : «Și nici zădarnică va fi plângerea mea prin tubă (bucinû) (5),» și lib. IV. Eleg. ult. v. 9, «așa cântaû tubele cele de jale (6).»

Asemenea și Ovid : «se cântă din fluerû la înmormîntările cele jalnice (7).»

Luxulû pompelorû funebre ajunsese așa de mare la Romani, încât, după o dispozițiune a legilorû celor XII tabule, citate de Cicerone «se reduceaû cheltuețele înmormîntării la trei vestimente de doliû, trei bânzi de purpură și *dece fluerari* (8).»

(1) Com. de V. Burduhosû și dict. de M. Ursaca.

(2) Com. de V. Burduhosû, stud. gimn.

(3) Burada, *Inmorm.*, p. 25.

(4) Com. de d-lû T. Simonû.

(5) Nec tuba sit vana querella mei.

(6) Sic moestae cecinere tubae.

(7) Fast. lib. VI. v. 663. Cantabat moestis tibia funebris.

(8) De legibus, II, 22. Extenuato igitur sumptu, tribus ricinis, et vinculis purpurac et *decem tibicinibus.*»

Lucru vrednicu de luatü aminte este, că la noi Români numărulü fluerarilorü nu se urcă nici când peste dece, și dacă întrébă cine-va pentru ce numai până la dece, răspunsulü este, că așa s'a pomenitü din bătrâni (1).

Astü-felü se duce mortulü, de cum s'a scosü din casă și până ce ajunge la mormintü, petrecutü fiindü de lacrimelë rudeniilorü și ale amicilorü, de bocetulü bocitörelorü, de cânteculü fluerătorilorü și a bucinătorilorü și de jalniculü sunetü alü clopotelorü, cari vestescü cu părere de rău trecerea din vieță a unü creștinü.

Dar să lăsămü convoiulü funebru ca să-și urmeze calea sa, și să ne întörcemü pe unü momentü îndērëptü la casa din care s'a scosü mortulü.

În casa unde se află unü mortü, nu se mătură de felü, până ce nu se scöte acesta și se pornesce la ținterimü, fiindü, după credința Românilorü din *Bucovina*, *Moldova* și *Muntenia*, rău de mörte și pentru alți membri din acea casă (2).

Iar dacă se și mătură în decursulü celorü trei zile, atunci gunoiulü nu se scöte de felü afară (3).

După ce s'a scosü mortulü din casă și după ce s'a pornitü acum spre ținterimü, cei ce au rămasü acasă punü pre o prietenă saü pre altă femeie străină să măture iute în casă anume ca să nu se mai întörcă rëulü îndērëtü.

Femeia pusă mătură și *cotilesce* (4) frumosü tötă casa, atätü unde a statü mortulü, câtü și prin celelalte odăi, iar

(1) Burada, *Inmorm.*, p. 67.

(2) Com. de măi mulți Români. — Veđi și Ionënü, op. cit. 42. — D. Stănescu, op. cit. p. 325: «Cätü timpü mortulü nu e dusü la gröpă, nu se póte mătura prin casă.»

(3) Dict. de M. Nistorü din Mălini și A. Pletosü, din Bădășeni, în *Moldova*,

(4) Verb. a *cotilü* înseamnă în unele părți din *Bucovina*, precum bună oră în *Bilca*, atăta câtü a curăți prin casă, în altele însă, precum în *Costăna* și *Fundulü—Moldovei*, atăta câtü a *linchü*, adică a linge saü a lingări=a linge talgerele, ölele, a *linchü* din öle.

gunoiulă adunată îl aruncă într'ună locă, unde nu prea umblă ómenii.

După ce a măturat și a aruncat gunoiulă își spală mânilă cu apă din ulcica de pe ferestă, creșându că făcându acéstă nu-i amorțescă mânilă.

După acésta cei de casă îi daă dreptă răsplată pentru ostenéă o păreche de altișe saă o năframă dimpreună cu ună colacă, o pânea saă o bulcă, ună drobușoră de sare și o steclă cu o lumină aprinsă (1).

În Bilca i se dă o năframă și pânea, care a stată până atunci pe ferestă (2).

În *Țera-Românească*, îndată ce mortulă a fostă pornită, cine rămâne acasă póte mătura și aranja ceea ce era în desordine, dar oră cine este ținută óre cum a nu bea apă, până nu se îngrópă mortulă, căci acea apă ce este adusă din timpulă când mortulă era neîngropată, se numesce mórtă (3).

În acele părți, unde este datină de a se face comândare saă prasnică nemijlocită după înmormîntare, cum s'a măturată, neamurile ce aă rămasă acasă, prindă a pune și a așterne mesele, ca pe când se voră întórce petrecătorii dela înmormîntare să fie tóte în cea mai bună rînduală.

Și acum, după ce am văduț și acéstă datină, să ne întórcemă iarășă la convoiulă funebru.

Totă drumulă, de cum s'a scosă mortulă din casă și până ce ajungă cu dînsulă la țințerimă, bocitórele de pretutindene atâtă cele interesate câtă și cele năimite, bocescă neconținută diverse bocete, și numai atunci încetéză de a boci, când face preotulă *stările* (4).

(1) În Boiană, com. de V. Turturénă, preotă.

(2) Com. de Iust. Cârdeiu, stud. gimn.

(3) D. Stănescu, op. cit. p. 325.

(4) Pretutindene usitată în Bucovina și Moldova. Lambrior, op. cit. p. 153 :

În șirurile următoare vom reproduce numai vr'o câte-va din mulțimea aceloră bocete, iar restul să se vadă la finea acestui studiu.

Când scotă mortul din ogradă sau curte și se pornesc cu dînsul spre biserică, bocitórele din *Bucovina* bocescă astă-fel:

Plânge casă, plânge masă,
Că de stăpân ești rămasă!
Plângeți uși, ferești plângeți,
Că de-acuma rămâneți,
Plângeți și voi cheutori
Că stăpânul-i călătoriu.
Bată-te pustia mórte
Multu ești tu făr' de dreptate!
C'ai venit până la pragu
Și-ai luat ce mi-a fost dragu,
Și-ai venit pân' la ferestă
Și-ai luat capul din casă.
Gospodarul, cinstea casei,
Cinstea casei, stălpul casei,
Elu de-acuma că ne lasă
Cu inima friptă, arsă.
Scólă-te, drăguță, scólă,
Că-i destul de-alaltă séră,
Și te uită pe ferestă,
C'a venit carte domnescă
Ca la drum să te pornescă
Carte domnesc'a sosită
Și la drum că te-au pornit.
Rămăi casă sănătósă
Că stăpânul tēu te lasă.

«În vremea ducerii mortului până la biserică stă totu temelul bocitului, femeile bocitóre continesc numai în restimpurile prohodirii; altmintrelea bocescă într'una.»

Scólă, drăguță, și cată
C'amū te scotū din ogradă.
Scólă-te dragă, și veđi,
Cum te-aū scosū și din liveđi! (1).

Celea din *Transilvania*, districtulū Năsēudului, bocescū așa:

Rógă-te, cui te-ī ruga,
Rógă-te la clopotarū
Să tragă clopotulū tare,
Să mérgă resunetū mare
Peste tóte délurile,
Să se strîngă némurile,
Să vie la petrecane,
Că aci-ī mare jălane!

De cum-va mortulū e o fată mare, atunci mumă-sa o bocescū așa:

Draga mea, mândru gătată,
Cum te duci de supērată,
Fiindū de mórte 'nșelată.

După aceea îndată fetele o bocescū astū-felū:

Draga nóstră 'mpodobită,
Cum te duci de bănuită
De mórte înceluită!

De cum-va mortulū e o nevestă tēnēră, în urma căreia aū rămasū mai mulți copii mititei, bocescū așa:

Cine 'n lume-a mai vėđutū,
A vėđutū și cunoscutū
Nevastă mândru gătată
După copii supērată?
Cine 'n lume-a mai vėđutū,
A vėđutū și cunoscutū
Nevastă mândru tocmită
După copii bănuită?

Haid, Ioană (2) și te uită
De veđi fiī cum se cāntă,
Bărbatulū cum te comāndă.
Noī, Ioană, amū gânditū,
Amū gânditū și-amū socotitū,
Că tu-acum nu mai glumesci
Dar' te vedemū că pornesci.
Și-amū gânditū că ai glumitū,

(1) Din Ciudeiū dict. de M. Popescu, dăscăliță.

(2) Adică după cum se numesc repausata.

Dar' vedemū că ai pornitū.
 Ah! Ioană, draga mea,
 Draga mea, iubita mea!
 Lasă-ți dorulū prin ocolū
 Să resar'unū merișorū
 Totū cu mere roșiore,
 Cu frunțele rotunjiore,
 Fii ilū vorū scutura
 Dorulū și-lū vorū stêmpêra.
 Când vorū scutura mêrulū
 Iși vorū stêmpêra dorulū.
 Vinū, Ioană, înapoi,
 Baremū peste-unū anū saū doi,
 Să veți ce mai facemū noi.
 Vinū, Ioană, înapoi.
 Pe 'nfloritulū spinilorū,
 De dorulū copiilorū,
 Pe 'nfloritulū pomilorū
 De dorulū coconilorū.
 Și de nu-i veni să șeți,
 Vină baremū să ți-i veți;
 Și de nu-i veni să mâi,
 Vină de ți-i mai mângâi.
 Ioană! copiii tei
 E plină lumea de ei!
 Copiii fără de mamă
 Nu-sū luați nici într'o sémă.
 Ah! Ioană, draga mea!
 Draga mea, iubita mea!

Cum inima te-a 'nduratū
 De copiii ți-ai lăsatū
 Ca pre-o păsêruică 'n gardū
 La toți ómenii de sfatū,
 Ca pre-o păsêruică 'n holdă
 La toți ómenii de vorbă?
 Copiii făr'de părinți
 La toți ómeni-sū urîți:
 Soșulū sôța-și va găsi,
 Mamă la copiii n'a fi,
 Soșulū sôța-și va afla
 Dar' mamă la copii ba.
 De-ar fi tata câtū de bunū
 Totū țipă copiii 'n drumū,
 De-arū fi mama câtū de rea
 Totū și-i iea pe lângă ea.
 Ie-ți, Ioană, țiuva bună
 Dela sóre, dela lună,
 Dela soția cea bună.
 Astăzi Christosū te-a poftitū
 La raiulū celū curățitū,
 Astăzi Christosū te-a chematū
 La raiulū celū desfătatū.
 Raiule! grădină dulce,
 Eū din tine nu m'așū duce
 De mirosulū florilorū,
 De fumulū tãmâlorū,
 De glasulū ângerilorū! (1)

Pe drumū, bocitórele din *Bucovina*, dacā mortulū e bār-
 batū însuratū și i-a rēmasū nevasta, bocescū așa:

Miluța nóstră cea dulce
 Catū cu ochii cum se duce.
 Da de ce te-ai supêratū,
 Și cum de te-ai înduratū

Și pe noi că ne-ai lăsatū
 Și pe-așa drumū mi-ai plecatū?
 De la capū pân' la picióre
 Eū m'ași ruga dumi-tale

(1) Com. de d-lū T. Simonū,

Să te lași de astă cale,	Și 'napoi ne 'ntorcătoare
C'astă cale-î ducătoare	Și nouă cu supărare . . (1).

Cele din *Transilvania*, comuna Orlatū, așa :

Multū iubitulū meū bărbatū!	Că apele'sū mergătoare
Pe calea care-ai plecatū,	Și nu mi-sū întorcătoare,
Nu-î nadejde de 'nturnatū,	Ci te uită sórelui,
Și pe care mi-ai pornitū	Că elū că-mi e mergătorū
Nu-î nadejde de venitū.	Și iarăși întorcătorū! . . (2).
Nu te uita apelorū	

Dacă mortulū. e feciorū holteiū, bocitoarele din districtulū Năsăudului ilū bocescū astū-telū :

Cine 'n lume-a mai vĕđutū	Și tóte potecile
Nuntă mare făr' de pomū	Și tóte lécurile.
Și-atâta norodū de omū ?	Ardă și doftori 'n ele,
Nuntă fără ceterași	Dacă mi-au datū lécuri rele,
Și mirele în sălaşū ?	Nu mi-a trecutū după ele.
Cine 'n lume-a mai vĕđutū	Dragile mele surori !
Voinicū tĕnĕrū și gĕtatū	Pliviți și-ale mele florī,
Ședĕndū așa supĕratū,	Le pliviți și le udați,
Voinicū tĕnĕrū și gĕtitū	De vorū cresce, le purtați,
După lume bănuitū ?	Pe mine nu m'asteptați!
Mánca-te-ar sicrĕta mórte,	Cresceți, florī, cât gardurile
Rea ești și fără dreptate.	Se le bată vĕnturile
Nu mergi la cine se cade,	Ca pe mine gândurile!
Mergi la cine nu se cade.	Cresceți, florī, și nu 'nfloriți,
Și la noi ce-ai căutatū ?	Căci mie nu-mi trebuiți!
Căci mama nu te-a chematū.	Noi, Ioane-aș'am gânditū,
Dar' la noi de ce-ai venitū ?	Că ni-î chema chemătoare,
Căci tata nu te-a doritū !	Ne-ai chematū petrecătoare ;
Fost'au vĕji și babe 'n satū,	Nu ne-ai chematū să jucămū,
Pre-aceia să-î fi luatū,	Ci ca să te comandămū.
Pe min' să mă fi lăsatū !	Astăđi e o sĕptĕmână,
Ardă-te foculū orașū	Umbă mórtea prin grădină

(1) Din Igesci

(2) Com. de Rom. Simu, învățătorū.

Cu lampașu și cu lumină,
Rupëndu flori din rădăcină,
Pe Ioan dela inimă,
Rupëndu vîrvulū florilorū

Și fruntea feciorilorū,
Rupëndu vîrvulū dela flori
Și fruntea dintre feciori

Iară maică sa ilū bocescce așa :

Ah ! Ioane, dragulū mamii,
Dragulū mamii, scumpulū mamii !
Multū în lume m'am isbitū
Léculū nu ți l'am găsitū
Și tu Ioane-ai muritū.
Multū în lume am umblatū,
Léculū nu ți l-amū aflatū
Și tu rău te-ai supëratū
Și de lume te-ai lăsatū.
Ah ! Ioane, dragulū mamii,
Dragulū mamii, scumpulū mamii !
Multe deluri ai suitū
Și tôte le-ai coborîtū,
Numai ăsta-lū vei sui
Și nu-lū vei mai cobori.
Iea sēma, Ioane, bine
Dacă-i merge 'n ceea lume.
Că sunt două drumurele
Și cu greu de-alesū din ele,
Iea sēma pe care-i mere :

Dacă mergi pre celū cu bani,
Te vei tâlni cu dușmani,
Dacă mergi pre celū cu spini,
Te vei tâlni cu străini,
Dacă mergi pre celū cu flori,
Tâlnesci pre frați și surori.
Veniți frați, veniți surori,
De mă 'mpodobiți cu flori.
Vină mamă, vină tată
Și-mi udați fața cu apă,
Mă petreceți pân' la grōpă
C'acolo cu lutū m'astăptă.
Veniți și voi verișore
De-mi petreceți este-oscióre,
In grădină 'n ținterimū
Cu țernă să le 'nvēlimū.
Vină, mamă, să prândimū,
Că de ađi ne despărțimū.
Vină, tată, să gustămū
Că de-ađi nu ne mai vedemū !

Dacă mortulū e o nevastă cu copii, atunci se bocescce așa :

Cine 'n lume-a mai vëdūtū
Nevastă mândru gătată,
După copii supërată,
Nevastă mândru tocmită
După copii bănuită.
Copiū din graiū grăiaū
Și din gur'ășa ăiceaū :
«Vai mamucă, mama mea,
Că te-a 'nduratū inima,
Inima cum te-a 'nduratū

Și pre noi de ne-ai lăsatū
Mititei și frumușei,
Și-i plină lumea de noi !
Mânca-te-ar și foculū mórte
Rea ești și fără dreptate,
Căci mergi unde nu se cade !
La noi tu de ce-ai venitū ?
Căci nime nu te-a doritū,
Și mama nōstr'a muritū !
La noi ce ai căutatū ?

Căci nime nu te-a chematū
Și pre mama ne-ai luatū,
Și-ai ruptū vîrfulū florilorū
Și mama copiilorū,
Și-ai ruptū flórea dintre vii
Și mama dintre copii,
Și ți-ai pusū mâna pe masă
Și ne-ai făcutū largū prin casă,
Și ți-ai pusū mâna pe grindă
Și ne-ai făcutū largū prin tindă,
Ți-ai pusū mâna pe ușorū
Ni-ai făcutū largū prin ocolū.
Plînge casă, plînge masă,
De mama sunteți rēmase,
Plîngeți ah! și voi păreți,
Căci de mamă rēmâneți!
A venitū mórtea pe drumū,
A luatū ce-a fostū mai bunū,
A venitū mórtea pe cóstă

Ne-a luatū pre mama nóstră.
Ah! tu totū așa-î gînditū,
Că mama n'are sfârșitū.
Câte lécuri ai cătatū
Alū ei totū nu l'ai aflatū
Și ea rēū s'a supĕratū,
Din lume s'a depărtatū
Și pre noi ea ne-a lăsatū.
Rēmăi lume cu multū bine,
Mama se duce din tine! . . .
Iar fiica din graiū grăia:
«Ah mămucă, draga mea!
Cum inima te-a 'nduratū
Depre mine m'ai lăsatū
Ca pre-o păsĕruică 'n gardū
La toți ómenii de sfatū,
Ca pre-o păsĕruică 'n holdă
La toți ómenii de vorbă?!

Dacă procesiunea anume saū din întĕmplare merge prea iute, atunci mama, soția saū sora mortului se rógă să nu mĕrgă așa de repede, dĭcĕndū :

Nu mi-lū duceți așa tare,
Căci qiua-ī destulū de mare,
Ci-lū duceți încĕtinelū,
Că nu m'am uritū cu elū.
Și te rogū, ah! clopotarū,
Nu trage clopotulū tare,
C'adī e qi de *despartare*.
Ci-lū trage ceva mai linū,
Că noi adī ne despărțimū,
Și mi-lū trage mai încĕtū,
Căci de astăđi nu-lū mai vĕdū! (1)

Când s'apropie de biserică și daū să între cu mortulū

(1) Tóte bocetele acestea mi le-a com. d-lū T. Simonū.

în curtea acesteia, atunci bocitórele din *Bucovina* bocescú astú-felú:

Bucură-te *mănăstire* (1),
Mândră floriceică-ți vine
Pe pornirea plugului
Pe cântatulú cucului,
Pe stratulú pe petringelú,
Pe délulú celú trumușelú (2).
Da nu vine să 'nfloréscă,
Da vine să veșteđéscă (3).

Altulú și anume când mortulú e unú copilú:

Bucură-te *mănăstire*,
Mândră floriceică-ți vine,
Da nu ți vine să 'nfloréscă
Da-ți vine să veșteđéscă.
Bucură-te clopoțelú,
Că-ți mai vine-unú suflețelú,
Da nu-ți vine să trăéscă,
Da-ți vine să putređéscă (4).

Saú așa:

Bucură-te clopoțelú
Că mai vine-unú voinicelú,
Trandafirelú frumușelú,
Da nu vine să 'nfloréscă,
Că vine să putređéscă.

Altulú, totú când mortulú e copilú:

Bucură-te *mănăstire*
Că trandafirú mândru-ți vine,
Da nu vine să 'nfloréscă,

(1) În *Bucovina* tóte bisericile zidite din materialú tare (piétră și cărămidă) se numescú de poporú *mănăstiri*, și numai cele de lemnú se numescú *biserici*.

(2) Biserica din comuna *Igesci*, districtulú *Storojinețului*, de unde e culesú bocetulú acesta, e făcută pe unú delușorú.

(3) Din *Igesci* dict. de *Ilie alú lui Onufreiú Frunđă*.

(4) Din *Crasna*, dict. de *M. Bărbuță*.

Ci vine să putrețescă.
Draga mamiî nu te da,
Nu te da, nu te lăsa,
Scólă-te și vei umbla,
C'apoî nu mi te-orû lua,
In pămîntû nu te-orû băga.
Dar dacă nu te-î scula
In pămîntû că te-orû băga
Și-acolo 'n veci că mi-î sta,
Maî multû nu mi te-î scula.
Dragile mamiî picioruțe,
Când vorû face ele urmuțe? ! (1).

Totû așa bocescû și Româncele din *Transilvania*, când se apropie de biserică.

Iată cum se începe unû bocetû din acéstă țeră și anume din Secadate:

Bucură-te mănăstire,
Că frumósă flóre-ți vine,
Dar nu vine să 'nfloréscă,
Ci vine să putrețescă (2).

Astû-lelû se petrece fie-care mortû, până ce întră în biserică, unde i se face *prohodulû*.

Maî înainte însă de ce vomû vorbi despre *prohodû*, să ne întorcemû puținû iarăși înderéptû și să vorbimû despre *stă-rile*, ce se facû în decursulû petrecerii de acasă și până la biserică, precum și despre *podurile*, carî se punû în calea mortulûi nu numai până la biserică, ci și maî departe până la ținterimû.

(1) Améndouë din Badeuș, com. de d-lû Av. Macovei.

(2) Com. de d-lû I. Georgescu, învățătorû.

XXI.

Popasuri

S T Ă R I L E .

În decursul petrecerii mortului de acasă și până la biserică este pretutidene datină de a se face, pe lângă cele arătate în cap. precedent, încă și vr'o câte-va *stări* sau *popasuri*.

Stările sau *popasurile* acestea, numite alt-mintrelea în unele locuri încă și *stâlpi* (1) sau *prohóde* (2), represintă *vămile* din cea-laltă lume. Prin urmare ele se fac în prima linie cu scopul ca să pótă trece mortul prin vămi, și numai rar când pentru paradă sau spre a se odihni. De aici vine apoi și datina poporului de a se bate așa de tare după dînsele (3).

Facerea lor însă atárnă totu-deauna parte dela vađa și reputațiunea ce a avut-o cel repausat în viața sa, și parte dela vađa și puterea materială a celor ce sunt îndătoriți să-l înmorminteze sau mai bine ăisă a familiei sale.

Dacă repausatul a fost un om avut, de omenie, cin-

(1) În Vatra-Dornei, dict. de M. Ursaca.

(2) În Mahala, com. de Ionică al lui Iordach Iisac.

(3) Com. de d-lă Av. Macovei, preot, și alți Români din Bucovina.

stiti, cumpetatü la vorbä și cu vađă în satü, atunci i se facü de regulä *douë-spre-dece stäri*; dacä a fostü mijlocașü și nu prea bägatü în sémä de consäteni sëi, i se facü numai atâtea câte potü plăti némurile sale ca sä i se facä (1); iar dacä a fostü sërmanü säu chiar unü pälmașü și pe lângä aceea a mai avutü încä și purtare rea, iar némurile sale n'aü de unde sä plätescä preotului, atunci de regulä nu i se facü mai multü decât trei stäri.

Cu alte cuvinte oprirea pe drumü în decursulü petrecerii este mai désä, numërulü stärilorü mai mare, numai pentru cei mai avuși, cari sunt în stare sä plätescä, pe când pentru cei sëraci este vorba:

Duceți-lü mai tare
Cä banü n'are (2).

Säu :

Așa ñice popa nostü,
Când móre celü fără rostü :
Mergeți tare,
Cä banü n'are.
Dar când móre vr'unü bogatü,
Unde-ți cántä trágänatü:
Puneți jos,
Cä-i bänosü ! (3).

Se întemplä însä fórte adeseori și 'n multe locuri cá preoți nu se orientézä nici când, la facerea stärilorü, după plata ce-o capëtä säu sperézä cá vorü capëta-o, ci totü-dea-una după purtarea cea corectä și esemlarä a celui repausatü. Acești preoți, demni de tötä lauda, voindü a stători

(1) O sémä de preoți din Bucovina ieaü pentru fie-care stare câte 1 fl. v. a. Baniü aceștia îi considerä poporulü ca unü tributü, nu atäta pentru munca preotului, ci mai multü pentru vämi.

(2) Lambrior, op. cit. p. 153.

(3) Dr. I. U. Jarnik și An. Bärsenü, Doine și strigäturi din Ardclü, Bucuresci 1885, p. 468.

în comunele ce le păstoresc, unū exemplu cum trebuie să viețuiască și să se porțe toți creștinii, fie repausatulū fruntașū, mijlocașū sau codașū, dacă a avutū o purtare bună, îi facū de comunū 12 stări, dacă însă a avutū purtare rea, chiar și 'n casulū acela când s'ar pune némurile pentru dînsulū, nu-î facū mai multe decât șese stări.

Fie însă mortulū orî și cine ar fi și casa sa orî și câtū de departe de biserică, nicăiri și nici când nu este datină să se facă mai multe decât două-spre-zece și mai puține decât trei stări (1), deși credū unii că ar trebui să se facă douăzeci și patru (2).

După sêvêrșirea prohodulū, care se face de regulă în biserică, fie ținterimulū aprôpe orî departe, în cele mai multe părți nu este de felū datină ca să se mai facă stări.

La fie-care stare atâtū cei ce ducū procesiunea câtū și toți cei ce petrecū pe mortū staū loculū; cântăreții, fluerarii și musica încetă de cântatū, hocițorele de hocițū; scriulū cu mortulū, dacă e dusū de ômenî, se pune jos, iar preotulū, întorcându-se cu fața spre celū repausatū și cădindu-lū, rostese ectenia morșilorū, dacă e pruncū micū, iar dacă e înaintatū în etate, pe lângă acestea mai cetesce încă și câte o evangelië, cu deosebire din celea ale învierii; în care timpū toți petrecătorii, dar mai cu sémă némurile cele mai de aprôpe,

(1) Com. de d-lū V. Turturênu, preotū: «Stări se facū dela 3—12»—Gheorghiu: «Pe drumū până la biserică se facū 12 stări.»—Rom. Simū: «In ducerea mortulū la grôpă se facū trei stări.»—D. Stănescu op. cit. p. 324: «In calea spre biserică trebuie să pună mortulū de trei orî jos, când preoții cetescū și chiar își schimbă locurile.»—Frâncu, op. cit. p. 177: «Când se întorcū cu cosciugulū dela pragulū ușii de trei orî în casă, iar până la mormintū se facū șapte popasuri.»—Burada, Inmorm p. 27: «Ducându mortulū la ținterimū se facū 12 stări sau popasuri.»—A. Pletosū: «In Rădășeni, în Moldova, se facū de regulă 3—12 stări.»—Al. Boeriū: «Spre ținterimū îlū punū de trei orî jos, alții de mai multe orî după cum e și starea omulū.»

(2) Dict. de M. Nistorū din Mălini în Moldova.

îngenunchiază cu capetele întorse spre preot, sau lipite de secrii (1).

Prima stare se face de comună îndată după ce s'a scos mortul din casă afară, cele-lalte însă pe la respântiile și cotiturile sau cărniturile drumului, precum și pe malurile apelor și ale păraclor, lângă poduri și punți, unde sunt și de acestea din urmă de trecut, iar cea din urmă de regulă înaintea bisericeii sau la intrarea în curtea acesteia (2).

La fie-care stare ce se face, și anume nemijlocit după rostirea ecteniei morților, respective cetirea evangheliei, nemururile cele mai de aproape ale repausatului dau peste sălașu sërmanilor și ducătorilor mortului (3), dar mai ales copiiilor cari stau în apropierea sălașului, câte un colăcel și o lumină (4), sau câte un colăcel și un cruceriu (5), sau numai bani (6), de sufletul celui repausat.

În unele locuri, precum bună oră în Secadate și alte comune din *Transilvania*, unde crește multă pomă de vie, pe lângă colăcei și cruceri, se mai dă peste sicrii de sufletul celui repausat încă și vin (7).

(1) Pretutindene usitată în Bucovina. — Veși și Burada, *Inmorm.* p. 27

(2) În cele mai multe sate din Bucovina. — Av. Macovei: «Totu așa îndătineză preoții a face la fie-care pod sau cărnitură de drum sau uliță laterală câte o stare, unde impartu apoi famiianții monete de pomană prin cari plătescū «*vămile vėzduhului.*» — Veși și Burada, *Inmorm.* p. 27.

(3) Dat. Rom. din Voitineli com. de Dim. Cârdeiu, proprietar: «Mergendū pe drum la fie-care stare se dă câte un cruceriu celorū ce ducū mortulū, ca să nu dică când-va că l'au dusū de geaba.»

(4) Dat. Rom. din Boianū și Vicovulū-de-sus, com. de d-lū V. Turturēnū, preot; a celorū din Mahala, com. de Ionică a lui Iordachi Isacū și a celorū din Crasna, com. de d-lū Sam. Petrescu, preot.

(5) Dat. Rom. din Balacēna, com. de M. Jemna.

(6) Dat. Rom. din Moldova, com. de Tit. Zaharescu și S. Sa părintele Lateșu: «În *Rădășeni*, când ducū mortulū, nu dau bani numai în timpul stărilor, ci ori unde vėdū copii stāndū și privindū, se ducū la diși și le dau câte 2 — 5 bani; — a celorū din *Transilvania*, com. de Rom. Simu, și a celorū din Bucovina.

(7) Com. de d-lū I. Georgescu.

· In districtul *Năsăudului*, unde asemenea este datină în decursul transportării celui mortu până la cimitir, de a se lăsa în mai multe locuri năsălia cu mortul jos și a se ceti st. evanghelie, după ce s'a cetit acésta, se pune pe copârșeu unŭ talerŭ saŭ galbenu, care remăne apoi preotului (1).

In *Munții apuseni ai Transilvaniei* la totŭ popasulŭ o femece varsă puțină apă dintr'o doniță saŭ dintr'o ólă nouă, și dă peste cosciugŭ câte unŭ *colăcelu* și câte unŭ creițarŭ la câte unŭ sëracu (2).

In unele părți din *Țera-Romănescă* celŭ însărcinatŭ cu împlinirea celorŭ necesare mortului aruncă la fie-care colțŭ alŭ *patului*, adecă alŭ năsăliei, câte 5 saŭ 10 bani (3).

In acele locuri, unde este datină de a se da numai colaci și lumini, saŭ cruceră și colaci, se împlântă lumina saŭ cruceriulŭ în colacu și așa se daŭ apoi amëndoué acestea uneia și aceleiași persóne, nici când însă colaculŭ unei persóne iar lumina saŭ crucerulŭ alteia (4).

In acele locuri însă, unde este datină de a se da numai câte unŭ cruceriu, adeseoră se daŭ în crucișu (5).

Dacă la petrecerea mortului nu se află nici unŭ sërmanŭ saŭ copilŭ, căruia să-i dee peste sălașu cruceră, atunci crucerii meniți de a se da, se légă în basmalele saŭ năfrămile dela cruci, prapure și fânare, și rêmănu apoi celorŭ ce ducŭ procesia (6).

Totodată e de observatŭ încă și aceea, că de óre-ce atâtŭ colăceii aceștia, câtŭ și luminile și crucerii ce se daŭ la

(1) Ionŭ Nițu Macavei: «Dat. pop. rom. la înmorm.» în «Amiculŭ familiei,» an. VI. Gherla 1882, p. 94.

(2) Frăncu, op. cit. p. 177.

(3) D. Stănescu, op. cit. p. 324.

(4) Com. de d-ni Șam. Petrescu, Av. Macovei și V. Turturénŭ.

(5) Com. de d-lŭ Rom. Simŭ, din Orlatŭ.

(6) Dat. Rom. din Berchișesci, com. de. G. Velehorschii, stud. gimn.

ocasiunea acésta peste sălaşu, sunt meniți, după cum vomă vedé mai la vale, spre a lumina și a plăti vămile, prin cari are să trecă sufletulú celui repausatú în cea-laltă lume, de-aceea nu se daú numai atâția colaci, lumini și cruceri, câte stări se facú, ci atâția câte vămi credú ei că se află. Așa cei ce credú că sunt șapte, daú câte șapte; cei ce credú că sunt nouă, daú câte nouă; cei ce credú că sunt 12, daú câte 12; cei ce credú că sunt 24, daú câte 24; iar cei ce credú că sunt 99, daú nouăzeci și nouă de colaci și lumini (1).

La starea cea dintâiu, adevă în ograda saú curtea casei, pe lângă cele arătate mai sus, în tóte țerile locuite de Români, este datină de a se da peste secriú nu numai bani și colăcei, ci încă și multe alte obiecte de sufletulú celui repausatú, mai alesú însă hainele, pe cari a statú și alte haíne de ale acestuia, apoi din vite și cu deosebire dintre cele curate, cari sunt bune de mâncatú, și anume: o vacă, junincă saú vițică; una saú mai multe oi, mióre saú mielúțe, unú mascurú; rarú când și cai; din galițe: o gâscă, o găiná saú unú cocoșú; în fine: unú colacú, o sticlă saú o ulcică cu apă curată și o lumină (2).

(1) Dat. Rom. din Berchișesci, com. de G. Velehorsi și a celorú din Stupca, com. de Al. Baciú: «De-acasă până la biserică daú peste mortú 24 de cruceri, cu cari plătesce mortulú cele 24 vămi, prin cari are să trecă » — Dat. Rom. din Bălăcena, com. de M. Jemna: «In Bălăcena este datină de a se face 24 colaci, a se ímplânta în fie-care câte 1 cr. și a se da apoi pe drumú peste sălaşu, ca să aibă sufletulú pe cea-laltă lume cu ce plăti cele 24 vămi prin cari va trebui să trecă. — Dat. Rom. din Câmpulungú, com. de Gheorghiu: «Pe drumú până la grópă se daú peste salașu 12 cr., pentru-că se crede că pe cea-laltă lume se află 12 *zaplazuri*, unde stă totú câte unú străjerú, căruia trebuie să plătescă ca rohatcă 1 cr.» — Fráncu, op. cit. p. 174: «Copiilorú se ímpartú 99 *colăcei* (covrigi) cu câte unú ereítarú, pentru motivulú că arú fi 99 *de vămi* prin cari trebuie să trecă mortulú.» — Com. de d-lú T. Simonú: «Se crede că sunt 12 vămi, deci némurile mortulú simbolizéză plă-tirea vămilorú prin aceea că de 12 orí daú câte 1 cr., saú câte unú deceriú (10 cr.) la câte unú copilașú.»

(2) In Boianú, Mahala, Ostrița și Horecea, com. de d-lú G. Tomoiagă; —

În *Țera-Românească* și anume în *Vrancea* se dau nouă gulere de cămeșă cusute frumosu cu arnice și nouă monedî (1).

În *Moldova*, județulu Suceviî, afară de hainele, pe cari a statu mortulu, se mai dau atâtu nĂmuriloru cĂtu și strĂnilorĂ, cu deosebire ÎnsĂ celoru mai sĂrmani, ÎncĂ și totĂ felulu de vite, și mai alesĂ oi (2).

În *Transilvania*, districtulu NĂsĂudulu, ÎndatĂ dupĂ ce se scĂte mortulu din casĂ afarĂ, nĂmurile Îngenunche lĂngĂ sĂlașu, preotulu și cei-lalĂi funcĂionari bisericesci ÎndeplinescĂ ceremoniile prescise, iar dupĂ ce ceremoniile aceste s'au ÎndeplinitĂ, se ÎmpĂrĂescĂ copiilorĂ colĂcei, iar celoru mai mari li se dĂ peste sĂlașu bĂturĂ și pĂne (3).

În *MunĂii apuseni ai Transilvaniei* este asemenea datinĂ ca, Înainte de ce se pune conductulu funebru În mișcare, sĂ se ÎmpĂrĂescĂ *pomana* sau *pausulĂ*. Fie-care fruntașu alĂ satulu primesce la acĂsta ocasiune cĂte o doniĂ, cei-lalĂi cĂte o olĂ, unĂ colacĂ și o luminiĂ de cĂrĂ, iar copiiloru li se ÎmpĂrĂescĂ 99 de *colĂcei* sau covrigi cu cĂte unĂ creiĂriĂ, pentru motivulu cĂ ar fi 99 de *vĂmi*, prin cari trebuie sĂ trecĂ mortulu (4).

Pe la *PonorĂ*, la ÎnmormĂntarea unĂ omĂ de frunte, În-

În Vicovulu-de-sus, com. de d-lĂ V. TurturĂnĂ; — În Badațu, com. de d-lĂ Av. Macovei; — În StulpicanĂ, com. de N. Cotlareciuc: «SingurĂ am avutĂ ocasiune de a vedĂ cum a dĂruitĂ unei femei o pĂreche de cal Înhamațli la o cĂruțĂ.» — În RĂdĂșeni, Baia și MĂlini din Moldova, com. de Tit. Zaharescu, A. PletosĂ și M. NistorĂ. — Burada, *Inmorm.*, p. 27.

(1) Burada, *Inmorm.* p. 27.

(2) Dict. de A. PletosĂ și M. NistorĂ. — «ȘeĂĂtĂrea» an. I. FĂlĂtĂceni 1892. p. 40: «Ă nĂnorocitulĂ obiceiĂ, priĂnciosĂ bĂlelorĂ epidemice, cĂnd plĂcĂ la bisericĂ și scotĂ cadavurulĂ afarĂ, straele mortulu li punĂ de-asupra lui, ÎncepĂndĂ a lua cĂte una și le dau de pomana, alĂtura cu colacĂ și lumina. Din vite cautĂ a da cei mai bunĂ popei și la parte din cei-lalĂi cĂte o olĂ sau mielĂ.»

(3) Com. de d-lĂ T. SimonĂ.

(4) FrĂncu, op. cit. p. 174.

dată ce se termină *prohodulă*, sau, cum se spune în Bucovina, *starea primă*, o muere înrudită cu mortul și bine informată despre obiectele, pe cari le-a lăsat ca să se împartă, mai întâi dă peste sicriul vre-unuia din căseni sau vecini o găină și apoi preotului o traistă, merindărița, o lumină, un colac, numit *ograză*, *colțoni*, sau un colț de pânură de lână, și o păreche de *mănece*, sau doi coți de pânză albă. De asemenea, totu peste sicriul, împarte căsenilor, vecinilor sau săracilor și hainele mortului.

Dacă mortul e unul dintre cei mai de frunte, totu peste sicriul se împartă și vite preotului, cantorului, rudeniilor, vecinilor. Fie-care se chemă cu numele și dându-i-se peste sicriul o lumină și o *ograză*, i se spune cu glas tare: «a lăsat mortul ca tu să capeți o vițea, mieluță, stup, junincă,» etc. (1).

În districtul Siretiului, Rădăușului, Sucevei și Câmpulungului din Bucovina atât obiectele cât și vitele, respective galițele amintite mai sus, le dau sau săracilor în genere sau nămurilor celor mai de aproape, sau la nisce fini, fine și cumetre, cari sunt mai nevoiași. În satele românesce din districtul Cernăușului însă, precum bună oră în Boianu, Hlinița, Mahala, Ostrița, Horocea, și altele, vitele se împărțesc mai numai la cei de casă, rar când și la nămurile cele mai de aproape, și asta din cauză ca vita să nu iasă din ograda. Cu toate acestea însă și Românii din satele de pe urmă, până chiar și cei mai sărmani, cred și spun că dacă n'au dat sau cel puțin n'au merit măcar la unul din cei de casă vre *un capetă de vită* de sufletul celui mort, atunci de sigur trebuie să iasă, adică să piară vr'o vită la casa respectivă. Ba unii cred și spun că dacă se întemplă să péră vr'o vită înainte de repausarea celui mort,

(1) Frâncu, op. cit. p. 177 — 178.

vita respectivă a fost în norocul lui și de-aceea s'a dusă ca înaintea repausatului (1).

Atât vitele cât și galițele, menite a se da de sufletul celui repausat, se spală mai întâi pe picioare, ca să fie câtă se poate de curate, se udă apoi cu puțină apă proaspătă și curată, și abia după aceea se dau dimpreună c'o lumină de cêră aprinsă și c'unu colac și anume: cele mai ușore peste salașu, iar cele mai grele pe de 'nainte mortului, rostind în același timp cuvintele: «*primesce de sufletul tătuchii, mămuchii*» etc. sau: «*să fie de sufletul surorii, fratelui, ficei, feciorului N. N.*» etc. (2).

Precum se luptă omul în lumea acêsta trecătoare cu o mulțime de nevoi și neajunsuri, totu așa, crede poporul, că are el să se lupte și după trecerea sa în cea-laltă lume, până ce ajunge la locul ce i se hătăresce amăsurat faptelor sale de pe pământ. Dreptu aceea tôte obiectele și animalele ce i se dau în decursul stărilor de suflet, au scopul lor hotărit. Nemică nu se dă de pomană fără ôre-și care scop și folos în viitor.

Așa crede poporul că mortul, până ce ajunge la locul hotărit, trebuie să trecă mai întâi printr'un foc lórte mare și periculos. Decî hainele ce i se dau de pomană, le iew sub-suora și ducându-le cu sine pe cea-laltă lume, cum ajunge la focul din cestiune, se îmbracă cu dinsele, și așa trece el prin foc. Hainele ard, iar el, rămând neatins de para focului, iese de cea-laltă parte de foc, unde șede *Maica Domnului*, care, vedându-l scăpat, îl cãrmuesce mai departe (3).

(1) Com. de d-lu G. Tomoiagă.

(2) Com. de d-ni V. Turturén și G. Tomoiagă, precum și de alți Români din Bucovina.

(3) Credința Rom. din Bilca, com. de Justin Cârdeiu, stud. gimn.

Despre *óie*, care e considerată de cea mai curată și nevinovată dintre toate animalele, se crede că scuturându-se de apa cu care a fost stropită, stinge cu dînsa nu numai focul prin care are să trecă sufletul celui repausat în calea sa ce duce spre locul predestinat, ci chiar și focul cel nestîns al iadului, în care cade sufletul celor nebăgători de sémă, indiferenți și neascultători de poruncile dumnezeiesci. Ba *óia*, fiind simbolul nevinovăției și a sfințeniei, nu se teme, după credința poporului, nici chiar de diavoli, ci ea mergînd și întrînd fără frică în iad, rătăcesce sufletul celui ce se muncesce, prin stropirea apei de pe lâna sa, de văpaia iadului și-i alină arsurile și ranele cauzate prin focul cel nestîns (1).

Mai departe crede poporul, că murind o femeie îngrenată și dîndu-se *o óie a fêtă* de pomană peste raclă, după ce a scos-o din casă afară, va naște pe cea-laltă lume copilul, iar dacă nu dau *óie* de pomană, atunci nu poate naște copilul, ci rămîne într'însa înădușit (2).

Vaca, junca sau *vițica*, care se dă de pomană, înseamnă că laptele ce-l va da acesta va curge până la al șeptelea nemiş, și că prin urmare va avea neîntrerupt lapte pe cea-laltă lume (3).

Mascurul înseamnă că dacă omul n'a făcut nici o fântână în viața sa, ca să aibă pomenire, în cea-laltă lume, fiind sufletul său însetat, trebuie să bea din scurmătura mascurului din care isvorea apă (4).

Gâsca, care se dă de pomană, când e sufletul foarte însetat, se duce la o apă, se scaldă, și întorcîndu-se apoi

(1) Com de d-l. G. Tomoiagă.

(2) Dict. de M. Bărbuță din Crasna.

(3) Dict. de M. Bărbuță din Crasna.

(4) Cred. Rom. din Baia, com. de T. Zaharescu.

îndărăptu plină de apă pe aripi, stropesce sufletul și-lu recoresce (1).

Găina, atâtu cea care se dă de pomană la starea primă peste sălașu, câtu și cea care se dă mai pe urmă peste grópă și despre care vomă vorbi la loculă sēu, se crede că se duce pe cea-laltă lume înaintea sufletului, și scormolindū și scociorândū prin buruene și spini, îi face locū și cărare ca să aibă pe unde merge (2).

Poporulū românū călculéză orele nopții totū-deauna după cântarea cocoșului. *Cocoșulū* e pentru dînsulū celū dintăi vestitorū alū luminei, și ca atare, după credința sa, și celū mai mare și neîmpăcatū dușmanū alū tuturorū spiritelorū necurate și rēutăciōse, carī umblă nóptea și comitū o mulțime de fapte rele și înpăimintătōre. Când cântă cocoșulū, atunci disparū tōte spiritele necurate, tōte schimele și tōte nălucile. Chiar și diavolulū celū mai mare peste tōte spiritele necurate, cum aude cocoșulū cântândū, îndată se face și elū nevēdūtū (3).

Prin urmare *cocoșulū*, ce se dă peste sălașulū mortului de sufletulū acestuia, însemnéză că elū în cea-laltă lume va anunța sufletulū órele; — va înpăiminta și depărta prin cântarea sa pe diavoli, ca să nu se apropie de sufletulū pentru care a fostū datū de pomană; — va ținé în cioculū sēu cumpenele de pe la vămile văduhului și nu va lăsa pre diavoli ca să facă óreși care vicleșugū, și trecēndū sufletulū prin foculū, despre care amū vorbitū mai sus, elū va sbura pe deasupra locului, ilū va stropi și rēcori cu apă, ca să pótă trece mai departe. În scurtū đisū cocoșulū îi va servi ca anunțatorū alū órelorū și apērătorū contra spiri-

(1) Cred. Rom. din Bața. com. de T. Zaharescu.

(2) Cred. Rom. din Bața. com. de T. Zaharescu.

(3) Marianū, Ornit. pop. rom, II, 242 și 244.

telorū celorū necurate și rele cari vênéză sufletele ómenilorū (1).

În fine, *colaciū* și *crucerū* saū *baniū*, ce se daū la tóte stările peste sálașū, însemnáză ca sufletulū să aibă cu ce plăti *vămile* din ceea-laltă lume prin cari este nevoitū să trecă până ce ajunge la loculū de odihnă, iar luminile ce se daū dimpreună cu colaciū ca să aibă ce aprinde și cu ce lumina când va trece prin aceste vămī fórte periculóse (2).

Datina și credința acésta este fórte răspândită și în *Banatū*.

Unū bocetū din Comitatulū Caraș-Severinū, care amintesce despre datina și credința acésta, sună precum urméză :

Pașū N. N. pașū	Pe cale nainte
Pe cale nainte.	Să-ți fie d'aminte
Dar fie-ți d'aminte	<i>Pui de golumbei</i>
Că ți-orū eși nainte	Mândri, sprintenei,
<i>Pui de grăurei</i>	Pașulū ți lorū cere.
Tare mititei	Tu séma sa iaī
Viderea ți-orū cere.	Și să nu ți-lū daī,
Tu séma să iaī	Că măicuța ta
Și să nu li-o daī,	Ea iar mi-o sări
Că ți-o sări 'nainte	Cu olcuța nouă.
Tată d'ala tēū	Tu lorū de li-ī da
<i>Cu nouē bănuți,</i>	Te-ī descumpēra.
<i>Tu lorū de li-ī da</i>	Pașū N. N. pașū
<i>Te-ī descumpēra.</i>	Pe cale nainte
Pașū N. N. pașū	Să ți fie d'aminte

(1) Com. de d-lū G. Tomoiagă și alți Români din Bucovina. — O séma de Români însă, precum bunăoră cei din *Stulpicani*, credū, după cum mi-a com. Nic. Cotlarciuc, stud. gimn., că cocoșii nu sunt curați, pentru că ei vinū prea multū în atingere cu draciū, cari îi scólă din somnū de cântă dreptū la mīedulū noptii și cari se ținū necontenti de diși. Totuși credū și spunū și aceștia că draciū, cum audū vre unū cocoșū cântândū, îndată crapă.»

(2) Cred. Rom. din Badeuți. Com. de Av. Macovei, preotū : «La fie-care stare se daū monede de pomană ca să trecă mortulū, în urma acestuī tributū plătitū, maī ușorū peste vămī.» — Bilea, com. de Just. Cârdeiu, stud. gimn.

Ți-orū eși nainte
Pui de golumbele
Tare sprintenele
Graiulū ți l-orū cere.
Tu séma să iai
Și să nu ți-lū dai,
Că ți-orū mai sări
Frații și surorile
Cu nouē colaci,
Dar de li-ī da
Te-ī descumpăra.
Pașu N. N. pașu,

Pe cale nainte
Să-ți fie d'aminte
Că ți-l-orū eși nainte.
Pui de grăurei
Graiulū ți-l-orū cere.
Tu séma să iai
Și să nu ți-lū dai,
Că ție ți-o sări
Soția d'aia ta
Cu nouē creițari,
Și lorū de li-ī da
Te-ī descumpăra! (1)

Puii de grăurei și cei de *golumbei* sau *golumbelele*, despre cari ne spune bocetulū că esū înaintea sufletului și-ī cerū *poșulū*, adecă cartea de legitimare, graiulū și vederea, sunt spiritele cele necurate, cari staū de strajă sau pândă lângă *vămi* și despre cari vomū vorbi mai pe largū în unulū din capitolele următore.

În fine, d-lū Ioanū Becinēga scrie cu privire la credința Românilorū bănațeni despre vămi și la datina acestora în decursulū stărilorū următorele:

«După mitologia daco-română, după credința poporului românū de astăzi, dela pământū până la alū treilea ceriū sunt nouē vămi, și la tótă vama sunt diavoli și furī cu dinți rinjitori, cari cerū sufletulū călătorū dela ingerulū conducătorū, acusându-lū de grele pécate, ce a comisū în viața timpurană.

«Pentru a scăpa sërmanulū sufletū de grele învinuirī, și prin urmare și de iadū, unde ca pécătosū are a fi maltratātū pentru eternitate, poporulū românū și în specialū femeile se îngrijescū de sufletulū repausatului, dându i nouē creițari, nouē colaci și nouē lumini, tóte numite sau menite cu:

(1) Com. de Ioanū Popovicī, invēțătorū.

— «Dómne primesce să fie *arangelului*,»—firesce îngerului, care conduce sufletul; apoi: «Dómne primesce să fie va-meșilor.»

«Sufletul, ajungându la vămi, dă la tótă vama ca mită unú crucerú, unú colacú și o lumină de céră.

«Sufletul, astú-felú răscumpăratú, sbórá dela pămintú, din acéstă vale a necazurilorú, din acestú locú deprăvatú, plinú de intrigi, invidie și necazú în cea lume, unde este veselie eternă, acolo în lumea nevinovațilorú, în patria amo-roșilorú și în corulú îngerilorú ceresci (1).»

(1) «*Dorile*, datine populare,» în «*Familia*» an. XI, Buda-Pesta, 1875, p. 269.

XXII.

P O D U R I L E .

Fie-care omă, mutându-se din viața acésta, trebuie, după închipuirea poporului română, înainte de a ajunge întru împărăția ceriului, să trecă peste o mulțime de riuri și pârae, unele mai mici, mai înguste și mai lesne de trecut, iar altele mai mari, mai late și mai adânci, peste cari nimeni nu e în stare să trecă fără de ajutoră.

Némurile mai de aprópe ale celui repausat, voindă a-î înlesni câtă se póte de multă trecerea și peste aceste riuri, îi așternă în cale în decursul petrecerii sale de acasă și până la mormintă în diverse locuri, și anume: pe pragul casei saú ală tindeii, apoi lângă pórtă ogrădii, la răspântii și în crucile drumului, la intrare în curtea bisericeii și în țințirimă, saú pe pragul ușei dela biserică și celă dela portița țințirimului, dar mai cu sémă pe la tóte podurile, punțile, riu-rile, pâraele, șanțurile și gârlele cele mai însemnate, peste cari trebuie să trecă cortegiul funebrală, câte o bucată de pânză curată de casă și cam de trei coși de lungă, saú câte ună ștergară, oră câte o păreche de mâneci, oră o năframă,

carî, în cele mai multe părți din *Bucovina*, se numesc *poduri*, în unele însă și *punți* (1).

Pe lângă fie-care dintre *podurile* acestea, cari se așternă tot-deauna de-a curmezișul drumului, și peste cari trece mortul, sau mai bine ȃisă, cei ce ducă sicriul cu mortul, în multe locuri, precum bunăoră în Boiană, Mahala, Siretă și Bosanci, se mai pune încă și câte un colac, sau o bucată de pâne ori o franzelă, și câte o lumină de cĂra galbenă (2).

În unele sate, precum bună oră în Boiană și Stupca, unde este datină de-a se aședa *podurile* din cestiune, mai cu sĂma pe lângă punți și pâraie, se lĂga în fie-care cornă ală pânzei, adecă ală podului, și câte un cruceriă (3).

În alte sate însă, când trecă cu mortul peste ună pĂriă, în locă sa lege *grĂari* în cornurile pânzei, o rudă de a celui repausată aruncă ună grĂariă sau în pĂrău sau pe deasupra acestuia, iar după ce a trecută cortegiulă de cealaltă parte, aruncă altulă îndĂrĂptă, fĂră însă a se uita înapoi (4).

În ținutul Dornei din contră, când trecă peste o apă, daă fie-cĂru copilă câte ună cruceriă de pomană (5).

Fie-care *podă*, nemijlocită după ce a trecută mortul peste dînsul, se rădică de josă și se dă dimpreună cu colaculă,

(1) Dăt. Rom. din Boiană și Mahala, com. de d-lă V. TurturĂnă, preotă; a celoră din Ropcea, com. de I. de Cuparencu, stud. gimn.; a celoră din Bileca, com. de Just. CĂrdeiu, stud. gimn.; a celoră din Badeuț, com. de d-lă Av. Macovei, preotă; a celoră din Bosanci, com. de G. Tomoiagă, cant. bis. și I. BlĂndu, stud. gimn.; a celoră din Berchișesci, com. de G. Velechorschi, stud. gimn.; a celoră din districtulă CĂmpulungului și ală Dornei, auđită dela mai mulți înși.

(2) Com. de Ionică ală lui Iordachi Isacă; V. TurturĂnă, preotă; și I. BlĂndu stud. gimn.

(3) Com. de d-lă V. TurturĂnă, preotă; și Al. Baciă, stud. gimn.

(4) Com. de d-lă Sam. Petrescu, preotă, și At. Ghermană, stud. gimn.

(5) Dict. de M. Ursaca.

lumina și crucerii, legați prin cornuri, unuia dintre petrecători, de regulă unei femei sau unui bărbat sărac, de pomană (1).

În unele sate, după ce s'a rădicat de jos, se păstrează până după înmormântare și abia atuncea se dau unor femei sărace de pomană anume ca, dacă e o bucată de pânză, să-și facă cămeșă dintr'însa, iar dacă e ștergar, să-l aibă de îmbrobodélă (2).

În unele locuri némurile cele mai de aproape ale mortului dau unei femei sêrmâne o bucată de pânză curată sau mai multe ștergare frumoșe, ca să le așternă ca poduri.

Femeea, luând pânza sau ștergarele, le așterne mai întâi pe pragul casei, apoi la eșirea din ogradă, la toate încarniturile drumurilor, pe unde trece îngropăciunea, la toate stările, în fine înaintea ușei ținterimului și a bisericei, iar după îngropăciune rămân femeii care le-a totu întinsu (3).

Și iarăși în unele părți este datină ca pânza, ce s'a așternut pe pragul casei precum și cea care se așterne dinaintea ținterimului, să nu se dea de pomană, ci luând'o de jos și ștergându-se cu dînsa, s'o puie sau în sicriu alătura cu mortul sau s'o arunce în grópă înainte de ce se acopere mortul cu țerînă (4).

(1) Dat. Rom. din Boianu și Vicovul-de-sus, com. de d-lu V. Turturénu preot; a celor din Ropcea com. de Em. de Cuparencu: «În Ropcea la fiecare *podă*, ce se pune, se dă și câte un colac cu luminare aprinsă pe deasupra raclei cu mortul, la săraci sau copii de sufletul mortului»; a celor din Sucévă, com. de D. Curișu, stud. gimn; a celor din Bosancă, com. de I. Blândulu; a celor din Balacena, com. de M. Jemna; a celor din Berchisești, com. de G. Velhorsch, stud. gimn.

(2) Dat. Rom. din Stupca, com. de Al. Baci, stud. gimn.

(3) Dat. Rom. din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciuc, stud. gimn; a celor din Câmpulungu, com. de V. Gheorghiu, stud. gimn; și a celor din Fundul-Moldovei, com. de I. Tonigariu, stud. gimn.

(4) Dat. Rom. din Sucéva com. de D. Popovici, stud. gimn. și a celor din Todirești, com. de I. Avram, stud. gimn.

Podurile sau punțile acestea, cari în cele mai multe părți se încredințază unei femei cunoscute ca să le așternă în calea mortului, se pun, după unii, cu scopu ca mortul, când va ajunge la rîurile sau pârâele de pe cea-laltă lume, să nu fie nevoit a trece de-a'notul (1), sau neputîndu trece, să nu fie constrins a rătăci în colo și în cöce pe pămîntu (2), ci din contră să aibă peste ce trece, creșdîndu că fie-care bucățică de pânză sau ștergaru în cea-laltă lume se preface într'unu *podu* sau *punte*, care se întinde peste apele cele mai mari și mai greu de trecut și peste cari sufletul pöte apoi trece tocmai ca și peste ori-care *podu* sau *punte* din lumea acêsta (3).

După credința unora însă *podurile*, ce se pun în calea mortului, stau în legătură cu *puntea raiului*, despre care am amintit mai sus că e förte îngustă și förte cu anevoe de trecut. Decî sufletul, după ce a trecut acuma prin töte *vămile*, ajungîndu le *puntea raiului*, care se află nemijlocit înaintea raiului, așterne pânza ce i s'a pus în cale, când a fost petrecut la mormîntu, peste *puntea* acêsta și

(1) Cred. Rom. din Cămpulungu com. de V. Gheorghiu: «când trecu peste unu *podu* sau pârău, întindu o pânză ca să nu trecă mortul prin apă.»

(2) Cred. Rom. din Stulpicanî, com. de Nic. Cotlarciuc: «despre *podu* se crede, că preste dînsul trece sufletul când nu pöte trece așa. Dacă nu se pune pânza acêsta, atunca rămâne sufletul rătăcîndu pe pămîntu.»

(3) Cred. Rom. din Bilca, com. de Just. Cârdeiu stud. gimn: «ștergarele se pun mai alesu dacă trece mortul peste unu pârău, creșdîndu poporul că mortul are să trecă și pe cea-laltă lume peste ape, iar ștergarele se facu atunci în *poduri*.» — Cred. Rom. din Ropcea, com. de I. de Cuparencu, stud. gimn: «*ștergarele* puse peste pârău, *podu* sau *punte*, însemnă că mortul, adecă sufletul lui, nu va afla împiedecări în cea-laltă lume.» — Cred. Rom. din Mahala, com. de Ionică a lui Iordachi Isacu: «Se crede că numai dacă se punu *poduri* de acestea pöte mortul străbate în drumul ce-lu face cătră cea-laltă lume.» — Cred. Rom. din Bosancî, com. de I. Blandulu, stud. gimn: «*Pânza* se chêmă *punte* și credu că mortul trece pe e.» — Cred. Rom. din Fundulu-Moldovei, com. de C. Mercheșu și I. Tonigariu stud. gimn: «*Pânza* însemnă *podu* sau *punte*, ca să aibă pe ce trece rîurile din cea-laltă lume.»

aşa trece mai departe. Cui nu i s'a pusă podu în această lume aceluia nici în cea-laltă lume nu i se pune (1).

Causa însă: de ce se pune în calea mortului numai pânză, ştergare şi năfrăm de pânză, e pentru-că, fiindu pânza foarte chinuită, să alle sufletul uşurinţă în lumea viitoare (2).

Luminele, cari se dau de pomană împreună cu *podurile*, înseamnă, că mortul, când are să trecă peste vre-unu podu şi mai alesu peste *puntea raiului*, le aprinde ca să-l lumineze, şi aşa trece mai departe (3).

Iar *colacii* şi *grîţarii*, cari se dau în acelaşi timp de pomană, precum şi aceia cari se aruncă în apă, sunt meniţi pentru *vămii* sau mai bine şisă pentru *stâlpi podului*, pe cari trebuie mortul să-i plătescă înainte de ce trece (4).

Dacă nu s'ar lega cruceri în cornurile ştergarului, sau nu s'ar arunca peste apă ori în apă, când trecu cu mortul peste unu pârău, atunci lesne i s'ar puté întâmpla sufletului ceva în decursul trecerii sale până ce ajunge la raiu (5).

Totuşa facu şi Români din *Moldova* şi *Ţera-Românescă*. Aceştia, când trecu cu mortul peste vre-unu podu, pârău, gârlă sau riū, asemenea aruncă în apă o pară sau banu, care înseamnă *plata podului* (6).

Ce se atinge de *poduri*, şi în aceste ţeri, mai alesu însă

(1) Cred. Rom. din Balacéna, com. de M. Jemna stud. gimn. şi a celor din Câmpulungu, com. de V. Burduhosu, stud. gimn.

(2) Cred. Rom. din Mănăştiora, dict. de Elisabeta Agapi.

(3) Cred. Rom. din Bosanci, com. de V. Blându şi a celor din Câmpulungu, com. de V. Burduhosu.

(4) Cred. Rom. din Stupca, com. de Al. Baciū, şi a celor din Fundul-Moldovei, com. de I. Tonigariū.

(5) Cred. Rom. din Crasna, com. de Al. Ghermanu, stud. gimn.

(6) Burada, Inmorm. p. 25-26: «Dacă se întâmplă, că mortul să trecă peste unu podu, atunci unul din nemurile repausatului aruncă în apă unu banu, adică plătesce podul». — Tocilescu, Revista pentru Ist. etc., an. II. vol. III. Bucuresci 1884. p. 387. — Ionénu, op. cit. p. 39: «Dacă unu mortu se trece peste o apă, una din rudele lui aruncă în acea apă unu banu, plata podului.»

în *Moldova*, se întinde pe pragul porții casei o pânză albă sau o năframă, peste care trece convoiul funebru, a doua pânză se așterne la jumătatea drumului, și o a treia pe pragul porții dela biserică; când se trece peste acele pânze, se aruncă câte o monedă peste ele, apoi se dau de pomană la sêraci pentru sufletul repausatului împreună cu o luminare, unŭ colacŭ și moneșile aruncate.

Aceste *poduri alegorice* închipuescŭ punșile ce are să trecă sufletul mortului, ca să ajungă la ușa raiului, iar moneșile pentru ca să platescă *vămile*, de aici și șicerea: «*plătite să-ți fie vămile!* (1)»

În comuna Baia din judeșul Sucevei, plaiul Muntele, în *Moldova*, când scotŭ mortul din casă îi punŭ *podŭ* la pragŭ, apoi la pörtă, la vre-o punte, podŭ sau șanșŭ, precum și la porșa bisericei, o bucată de pânză cu vre-o câșiva bani într'însa, și după ce aŭ trecutŭ cu mortulŭ o dau de pomană. Pânza acésta însemnéză podulŭ ce se întinde peste apele de pe cea-laltă lume, peste cari are să trecă sufletulŭ. Cu câtŭ mai multe poduri de acestea se dau de pomană, cu atâta e mai bine (2).

În comuna Rădășeni, același judeșŭ, podurile se punŭ tocmai ca și în Bucovina. Iaŭ adică unŭ valŭ de pânză de casă și tăind'o în 12 bucăș, punŭ 12 poduri peste punș, poduri, șanșuri, iar unde nu sunt de acestea, punŭ și în

(1) Burada, *Inmorm.* p. 26. — V. Alecsandri, *Poesiŭ pop.* Bucureș 1866, nota dela p. 140. — Lambrior, *op. cit.* p. 153: «Atătŭ la scóterea mortului din casă, câtŭ și la fie-care oprire în drumŭ, femeea repausatului dă de pomană câte o bucată de pânză, numită *podŭ*, însoșită de o luminare de céră. Acestea închipuescŭ podurile ce are a le trece sufletulŭ rēposatului în cea-laltă lume până va ajunge la raiŭ». — M. Nistorŭ, *Romăncă din Mălini*, jud. Suceva: «În Mălini se punŭ de regulă numai trei poduri și anume: unulŭ acasă, unulŭ la mijlocul drumului și unulŭ la biserică. Aceste *poduri* însemnéză punșile de pe lumea cea-laltă.»

(2) Com. de Titŭ Zaharescu, stud. gimn. de locŭ din Baia.

alte locuri, numai să se împlinescă numărul de 12. O sémă pună chiar până la 24 de poduri, iar unii, și cu deosebire cei mai sërmani, pună de regulă numai trei.

Mulți inși și mai alesă cei mai cu dare de mână, pună în locă de pânză, cămășī cusute.

Cui nu i se pună *podurile*, acela nu póte trece peste apele din cea-laltă lume, ci rătăcesce necontentitū pe lângă țermurile lorū (1).

În fine, în comuna Boroiă, înainte de a scóte mortulū din casă, așternū între pragulū casei, în care a statū mortulū, și între pragulū din afară, unulū dintre cele mai frumoșe și mai scumpe lăicere; iar pe pragulū din atară, pună în același timpū o perină.

Aceste două obiecte, cari, după ce aū trecutū cu mortulū peste dînsele, se daū preotulū funcționarū de sufletulū celui repausatū, însemnéză ca mortulū să aibă în cea-laltă lume pe ce se culca (2). Căci se crede că, precum în lumea acésta, așa și în cea-laltă ómenii vorū avé patulū și așternutulū lorū pe care vorū odihni.

Dovadă despre acésta credință, avemū și următorulū bocetū din *Transilvania*, districtulū Năsėudulū:

Rógă-te, cui te-ī ruga,
Rógă-te lui Niculai
Să-ți facă unū patū în raīū.
La capėtulū patulū
Merī cu mere rotungióre,
Cu frunđele rotogóle;
În patū să te odihnesci,
În umbră să te rėcoresci. (3)

(1) Dict. de sf. sa părintele G. Lateșū și A. Pletosū.

(2) Dict. de sf. sa părintele G. Lateșū

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

În *Basarabia* obiceiul de a se face *poduri*, când se scóte mortul din casă, se păstrează peste totu locul; se pune chiar pe pragul uşei o cergă, unŭ *lăvicerŭ* sau unŭ prosopŭ şi de-asupra o perină şi o strachină cu mâncare; atâtŭ perina câtŭ şi strachina se dă de pomană, pentru ca să aibă pe ce se culca şi ce mânca mortul pe cea-laltă lume (1).

(1) Burada, *Inmorm.* p. 26—27.

XXIII.

P R O H O D U L Ū.

Cum aũ ajunsũ și aũ intratũ în bisericã, dacã mortulũ a fostũ dusũ cu nãșalia, se pune dimpreunã cu acẽsta în pridvorũ saũ în despãrșitura bãrbãtẽscã, adecã în nausũ, iar dacã a fostũ dusũ în carũ, cãrușã, sanie saũ pe umere, se pune pe unũ felũ de catafalcũ saũ pe douẽ scaune. În același timpũ se punũ în prejurulũ lui, atãtũ în dreptulũ capulũ cãtũ și la piciõre, de o parte și de alta, cãte unũ sfeșnicũ cu o luminã mare pe dînsulũ, la capũ altũ sfeșnicũ cu toiagulũ, iar de-asupra secriulũ în dreptulũ pieptulũ st. evanghelie cu o cruce peste dînsa.

Dupã ce s'a așezatũ astũ-felũ și dupã ce s'aũ aprinsũ acuma tõte luminile de prin prejurulũ seũ precum și unele din bisericã, începe preotulũ *prohodulũ*, care se face dupã cum pescrie «*rînduiala îngropãrũ mirenilorũ*» tipãritã în fiecare rugãciunariũ saũ molitfenicũ, și care pentru cei înaintași în vîrstã e ceva mai lungũ și din cauza acẽsta durẽzã mai multũ, iar pentru copii mai scurtũ, cãci aceștia se so-

cotescū a fi siguri de împărăția ceriurilor pentru nevinovăția lorū (1).

În multe locuri, atâtū din *Bucovina* câtū și din *Moldova* (2), este datină ca nemijlocitū după începerea prohodului unulū dintre nēmurile mai de aprōpe ale repausatului să împărțescă tuturorū celorū prezenți câte o lumină de cēră galbenă saū și câte una albă, pe cari le ținū apoi aprinse totū timpulū câtū durează prohodulū, iar după aceea, stingēndu-le, le remānū lorū.

În comuna *Baia*, din județulū *Sucēva* în *Moldova*, dacā mōre unū părinte saū unū frate, fii, respective frații și surorile mortului, ținū câte doi la unū capētū alū scriului în timpulū, când se află acesta în biserică, luminări aprinse în mână (3).

În unele părți din *Transilvania* și *Banatū*, dacā biserica e departe de locuința celui repausatū, saū dacā repausatulū a fostū unū omū sēracă și nēmurile sale nu sunt în stare să-i facā pompă mare, atunci preotulū îi cetesce prohodulū pe scurtū în *sobă* (chilie) saū afară, și după sfârșirea acestuia, împărțindu-se luminī și cārpe atâtū preotului câtū și cântăreșilorū, precum și la cei ce ducū mortulū, crucea orī stālpuļū, se pornescū cu dīnsulū dreptū la țințerimū, unde îlū înmormintēză (4).

La Romāniī din *Macedonia*, i se cetesce saū în biserică, ca și la noi, saū dinaintea intrării în biserică (5).

În *Bucovina* se cetesce prohodulū dinaintea bisericeī numai celorū ce aū muritū de o mōrte molipsitōre, precum și femeilorū ce aū muritū îndată după nascere și cārora

(1) Veđi despre acēsta și Lambrior, op. cit. p. 153 — 154.

(2) Dict. de sf. sa părintele G. Lateșū, preotū în Rădășeni.

(3) Com. de Titū Zaharescu, stud. gimn. de locū din *Baia*.

(4) Com. de d-lū Rom. Simū și d-lū Ioanū Popovici.

(5) Dim. Bolintīnēnū, Călătorii la Romāniī din *Macedonia*, p. 91.

n'a apucatū a li se ceti *rugăciunea de curățire*. Dacă însă li se cetesce rugăciunea acēsta, chiar mōrte fiindū, atunci e iertatū a se băga și'n biserică.

În multe părți, atâtū din Bucovina, câtū și din cele-lalte țeri locuite de Români, pe lângă adevăratulū prohodū, este datină de a se ceti, mai alesū dacă repausatulū e înaintatū în vîrstă, încă și *rugăciunile iertăciunii de totū blestemulū și afurisenia*, în decursulū căroră, când rostesce preotulū cuvintele: «*deslégă pe adormitulū robulū tēū N. N.*» sau «*iartă robulū tēū N.*», fie-care petrecetōrū, care se află de față, țice: «*Dumneșēi să-lū ierte.*»

Dacă repausatulū a fostū unū fruntașū și omū cu vață în comuna sa, dacă a fostū o muere evlaviōsă și mamă bună, sau unū feciorū orī față mare, dela carī multū bine s'arū fi pututū aștepta, atunci nu numai că petrecerea i se face cu cea mai mare pompă, și prohodulū i se cetesce în biserică, ci tot-odată, după sfârșirea rugăciunilorū de ietăciune, i se ține și o *iertăciune*, adecă o cuvîntare, în care se amintescū faptele cele mai însemnate și demne de urmatū din vieța sa (1).

În vechime era datină atâtū în *Bucovina* câtū și în *Transilvania* de a se lua iertăciune în numele celui mortū nu numai în prosă, ci și în versuri, carī aū se recitaū ca unū felū de orație, aū că se cântaū de către cantorulū bisericescū orī de către unū altū oratorū sau cântăreșū, care, cele mai de multe orī, singurū le-a compusū.

Ca dovadă despre acēstă datină, usitată în timpulū presentū mai multū în *Transilvania* și *Ungaria*, ne pōte servi următōrea iertăciune versificată din *Transilvania*, care mi-a comunicat' o d-lū B. Iosofū, și care a devenitū acum poporală:

(1) Pretutindene în Bucovina, Transilvania și Banatū, com. de I. Popovici. Veđi și Ioanū Nițu Macovei, Dat. pop. rom. la înmorm., în «Amiculū familiei,» an. VI, Gherla 1882, p. 94.

Taica, care-a adormitū
Prin mine celū umilitū,
Se róg' acum de iertare
Cu obidă și cu jale.
Mai întâi și mai de grabă
La a lui soție dragă,
Strigându tare și grăindū
Și din inimă oftându :

Oh! iubita mea cea dulce
Dela tine nu m'ași duce,
Dar dacă a rînduitū
Acela ce ne-a ziditū
Acum să ne despărțimū,
Mai multū să nu ne 'ntâlnimū,
Noi că ne vomū despărți
Și mai multū nu ne-omū tâlni.
Tu rămâi de mine 'n pace,
Că eū alta n'am ce-ți face,
Făr să rogū pre Dumneḑeū
A cerului archiereū
Ca de tine să grijescă,
Multū bine să-ți dăruescă.
Ce eū ți-am greșitū mă iartă,
Ca să capeți în cerū plată.
Apoi iară mă întorcū
Cu lacrimi mari ca de focū
Din inimă suspinându
Și-alū doilea cuvintū rostindū
Cătr' a mea dulce măicuța
Dela care am suptū fița,
Care m'a născutū, crescutū,
Și la școlă m'a ținutū,
De totū rēulū m'a cruțatū
Până carte-am învățatū,
Și cătr'alū meū fiū iubitū,
Pentru că-sū la despărțitū.
Fiindū de totū năcăjiți
Pân' la inimă răniți

Pentru c'ați rămasū de mine
Ne-așezați cum se cuvine,
Domnulū să vă dea răbdare
La năcazulū vostru mare,
Să vă mângăe la tóte
Pân' la ceasulū celū de mórte.
Despre câte v'am greșitū
In timpū câtū am viețuitū
Acum mă rogū de iertare
Cu-obidă și jele mare,
Ca și voi să căpetați
Mângăere între frați
Și'n vieța cea vestită,
Cunună neveștejită.
Și tu soră Anicuța
Sufleta mea și bunuța,
Ce de trébă te-ai purtatū
Și bine m'ai ascultatū,
Eū acuma-ți mulțamescū
Și multū bine îți poftescū
Și de ți-am greșitū vr'o dată
Trăindū timpū multū la olaltă,
Rogu-m'acum de iertare
Cu obidă, jele mare.
Intorcu-mē înc'o dată
Cu inimă săgetată
Cătr'alū meū cuscru iubitū
Pre care multū l'am doritū
Și-a Domnului preotésă,
Jupânesă mea alésă,
Și vouē de v'am greșitū'
Saū cu-altū-ceva v'am smintitū,
Rogu-m'acum de iertare
Cu obidă, jele mare.
Și mă rogū de patronie
La alū meū fiū ca să fie
Tisturilorū, tutorilorū,
Marilorū și micilorū !

Altă *iertăciune* versificată din Bucovina, și aflată într'unu
caietu scrisu în 24 Noemvrie 1846 de Gheorghe Macoveiū,
orașanū din Rădăuți, sună precum urméză:

O tu mórte mâniósă
Astăđi mă scosei din casă,
Și-alta nu mî-ai dăruitū
Făr' unū pustiū de mormîntū
Ca să trăescū în vecie
Cu jale și cu urgie.
Oh, amarū și grea durere,
Mórte fără mângăere.
Eū de-acuma înainte
Nu voiū mai grăi cuvinte,
Că iată călătorescū
Și nu mai sunt omū lumescū,
Ci mă chemū unū lutū uscatū
Și ca mîni voiū fi uitatū.
Sórele că mî-a apusū,
Din lume iată că-sū dusū,
Mă ducū la locū de suspînū
Și la unū lăcașū străinū.
Pentru codru 'ntunecatū
Ca 'n mîni străine-am întratū,
Grea furtună și gerósă
Mă surpă mórtea din casă.
Veniți frați de vă strîngeți
Impreună mă plângeți
Și vă luați iertăciune
Cu lacrămi de 'nristăciune.
Vin' și tu a mea soție,
Ce mî-ai fostū din cununie;
Veniți și voi copilași
Dragii tatii cuconași;
Veniți prietenī și vecinī,
Că de-acum sunteți străinī.
Iată nu sunt cunoscutū
După cum noi ne-amū avutū.

Fiți toți veselī și voioși
Și 'mpreună sănătoși,
Că iată eū m'am gătitū
Și de totū m'am despărțitū
Și pe drumū că m'am pornitū,
La locuri pustii am nemeritū,
Și nu cunoscū unde m'am opritū
Ca unū nemernicū pribigitū
La împăratulū celū cerescū.
Eū vă rogū nu vă 'ntristați,
Ci pre Dumneđeū rugați
Să gălescū locū înverđitū
La raiulū celū înfloritū,
Să gălescū locū de verdéță,
Să vedū a Domnului față;
Ca eū să mă odihnescū,
La locū linū să mă umbrescū,
Că am fostū unū ticălosū,
Că dór' voiū avé folosū,
Cufundatū în păcatū mare,
Că dór' voiū avé iertare.
Că acestū cumplitū paharū
Imī pare fórte amarū.
Oh ce paharū veninosū,
Oh mă surpă de totū jos
Și m'am datū în periciune
In mórte și putregiune,
Ci dar' și voi vă gătiți
Și pentru-a césta gândiți,
Că ca mîne să căutați
Cu mórtea să vă 'njugați
Că nu scii điuva nici césulū
Când vi s'a închide glasulū.
Vedeți cum sunt, la ce stare,

M'am veștejită ca o flóre,
 M'am uscată ca o ciucóre,
 Nu mai am de-acum scăpare.
 Unde-să frații cei iubiți
 Și de-aprópe cunoscuți?
 Veniți rude și părinți
 Și vërșați lacrămi fierbinți,
 Veniți rude și surori
 Și mă 'mpodobiți cu flori,
 Veniți dară și voi frați
 Țiua bună vă luați,
 Că raiulă mi s'a închisă
 Și făclia mi s'a stinsă,
 Și sunt ca ună vinovată
 Cu giulgiuri înfășurată,
 Cu mânurile pe pieptă
 Și o mórte grea așteptă,
 Cu frunte posomorită
 Și cu fața veștejită.
 Tótă firea cea zidită
 De Domnulă împodobită

În pămîntă a pogorîtă
 Și lută uscată s'a făcută . . .
 Spělați-mă fața cu apă
 Și mă petreceți la grópă
 Și-mi udați trupulă cu vină,
 Oh! ca pre ună robă străină.
 Plângeți frați și mă iertăți,
 Țiua bună vă luați,
 Că mă ducă unde nu sciă
 Și la voi n'oiă să mai viă.
 Și cuvîntăți toți cu sete
 Ca Dumneđeă să mă ierte,
 Că eă, ca ună vinovată,
 Multe voiă fi și stricată.
 Acum tóte le lasă jos
 Ca ună străină, pécătosă
 Și vedeți-mă a mea stare:
 Ună mormîntă plină de putóre.
 Rămâneți frați sănătoși,
 Că iată eă am plecată
 Și 'n mormîntă m'am așezată!

După cetirea *rugăciuniloră de iertăciune*, respective după ținerea cuvîntării, când începă preoții sau cîntăreții a cînta: «*veniți frațiloră să dămă mortulă sărutarea cea mai de pe urmă*,» atunci copiii și rudeniile cele mai de aprópe îl sărută, dacă e descoperită, pe obrază sau pe mână în semnă că-și ieaă iertăciune dela dînsulă, iar dacă e acoperită, atunci îi sărută numai crucea și prietenii sêi precum toți cei-lalți creștini căți se află de față. Iar începutulă acestei sărutări îlă face totă-deauna preotulă, care după ce a sărutată crucea și evangelia, îlă bine cuvinteză, pe când toți cei-lalți ȓicu numai: «*Dumneđeă să-lă ierte și să-lă odihnescă!* (1) »

(1) Pretutindene în Bucovina. Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 36.—Lambrior, op. cit. p. 154: «După sfărșirea prohodulă vină rudele să dea mortulă sărutarea cea mai de pe urmă, după care îlă scotă cioclii din biserică și-lă ducă la grópă.»

Datina de a da mortului, înainte de a se înmormînta, cea de pe urmă sërutare era usitată și la vechii *Romani*. Iată ce ne spune în privința acésta Propertiū: «Tu vei pune cea de pe urmă sărutare pe buzele mele înghețate, când se va vërsa asupra corpului meu o cupă plină de miresme din Siria (1).»

Sărutarea acésta însă, care în unele locuri, mai ales unde e datină de a se duce corpul descoperit până la ținterimū, se întemplă adeseori chiar lângă grópă nemijlocitū înaintea înmormîntării (2), e de altmîntrelea usitată nu numai la Români, urmașii Romanilorū, ci și la alte popóre creștine de ritulū ort. orient. precum bună óră la Rutenii din Bucovina.

După ce a sărutatū acuma toți sf. cruce și evanghelie, preotulū, care s'a retrasū în restimpulū acesta în altarū, unde și-a strînsū lumina și tulpanulū său ștergarulū, căci în cele mai multe părți și mai alesū din *Bucovina*, nu îndătîneză mai multū după prohodū a merge cu lumina în mână până la ținterimū, ese din altarū și încheie prohodulū prin bine cuvîntarea pomulū, a pomenelorū, a colivei și a pausulū.

Fiii repausatului, respective pãrinții saū némurile cele mai de aprópe ale acestuia, cum vedū că preotulū ese din altarū, se apropie de pomū, pomene și colivă, le rădică pre tóte acestea în sus și prindū a le huțuța în sus și 'n jos totū timpulū cât duréză panachida, iar când cãntă cãntãreții ultima «*vccinica pomenire*» saū «*eterna amintire*», atunci le rădică ceva mai sus și apoi le lăsă pe încetișorulū jos.

Cei-lalți inși carī se află de fațā și carī nu potū ajunge

(1) Lib. II, Eleg. XIII. v. 29.

Osculaque in gelidis pones suprema labellis.

Quum dabitur Syrio munere plenus onyx.

(2) Burada, Inmorm. p. 36.—

ca să pună mâna pe ciurulă în care se află pomulă, pe și-pulă cu pausă saă pe tavaua (blidulă) cu colivă, se țină cu mâna dréptă unii de vesmintele altora saă numai pună mâna unii pe alții (1).

Acésta însemnéză că, precum se țină ómenii unii de alții la sfințirea și rădicarea pomulă și a colivei, așa se voră ținé și sufletele, unele de altele când voră avé să iasă din iadă (2).

Punerea mânei drepte a preotulă și a némuriloră repausatulă pe pomene, pomă, colivă și pausă, iar a celor-lalți inși, câți se mai află de față, pe umerile celoră dintâi, și ținerea ei astă-felă până după sfințirea și rădicarea acestoră obiecte, e de origine fórte veche.

La Indieni, Egipteni, Perși, Iudei, Greci și Romani cei vechi, când sacrificaă animale (vite), preotulă sacrificătoră împreună cu cei-lalți sacrificători, cari erau de față, puneă mâna pe vita respectivă (nu era iertată unulă în numele altuia a o face acésta), căci socotiaă a fi o simbolică străpunere a persónei loră, prin urmare și a păcateloră celoră sacrificători, încât prin predarea părții pămîntesci (a trupulă), credeaă că prin acelă sacrificiă sufletulă ajunge a se împreuna cu Dumneđeă (3).

În părțile acelea, unde este datină ca nemijlocită după înmormîntare și întórcerea petrecătoriloră dela țințirimă, să se facă *comandare* saă *prasnica* la casa celui repausată, atâtă pomulă cu pomenele, cât și coliva se trimită dela biserică îndéréptă acasă, și numai pausulă se duce până la țințirimă

În acelea locuri însă, unde nu este datină de a se face în aceeași și comandare la casa repausatulă, se duce până

(1) Pretutindene în Bucovina și Transilvania, com. de d-lă Rom. Simă.

(2) Cred, Rom. din Transilvania, com. de d-lă Rom. Simă.

(3) Sim. Manguia, Călindară pe an. 1882, Brașovă 1831, p. 141.

la mormîntu nu numai pausul, ci și pomul și coliva, cari se împărțescă apoi după îmormîntare la petrecători de sufletul repausatului, saŭ le ia preotul și le împărțescă numai cu cântăreții și cu pălimarul (1).

Totŭ așa se face și în unele părți ale *Transilvaniei*, cu acea deosebire numai că Români din acéstă țeră gustă pe rëndŭ, ca și în Bucovina, nu numai din colivă saŭ colibă, după cum o numescŭ ei, pentru iertarea păcatelorŭ, ci și din pausŭ, ȓicëndŭ în același timpŭ: «*să-î fie pausŭ*» saŭ «*Dumneȓeŭ să-lŭ ierte*,» saŭ «*Dumneȓeŭ să-lŭ odihnescă*», creȓendŭ că negustândŭ din pausŭ și colivă și nerostindŭ cuvintele acestea, repausatulŭ nu se póte mântui de păcate (2).

În *Bucovina* se crede că sufletulŭ gustă mai întăi și întăi din *pausŭ* și *colivă*, de aceea acestea două se daŭ întăiași dată de gustatŭ (3).

În fine, sfârșindŭ de rădicatŭ pomulŭ, scotŭ mortulŭ din biserică și se pornescŭ cu dînsulŭ spre ținterimŭ.

La ducerea sa spre ținterimŭ se observă aceeași ordine și datine, ca și până la biserică, cu acea deosebire numai că de asta dată, după cum amŭ amintitŭ și mai sus, nu se face nici o singură *stare*.

Afară de acésta trebuie să mai observămŭ încă și aceea, că dacă mortulŭ în calea sa de acasă până la biserică și dela biserică până la ținterimŭ se întâlnește cu cară încărcate cu fênŭ saŭ hrană, atunci, credŭ Români, că aŭ să mai móră în satŭ încă și mulți alți inși (4).

Ce se atinge de cântăreții și fluerari trebuie să notămŭ că ei și de astă dată îndătinéză a cânta totŭ drumulŭ. Dar

(1) Com. de d-lŭ V. Turturénŭ, și alți Rom. din Bucovina.

(2) Com. de d-lŭ Rom. Simŭ.

(3) Cred. Rom. din Bilca, com. de Just. Cârdeiu.

(4) «Luminatorulŭ» an. X, Timișóra, 1889, No 25 în Foișóra.

mai cu sémă bocitórele, atâtü celea din Dacia-traiană, câtü și celea din Macedonia (1), nu încetéză de telü a boci, ci ele, ca și mai înainte, bocescü diferite bocete, până ce se apropie de țințirimü.

Iar când ajungü și dau sä intre în țințirimü, dicü:

Bucură-te țințirimü,
Că-ți mai vine-unü trandafirü,
Da nu vine sä 'nfloréscă,
Da vine sä *putredéscă!*

Său așa:

Bucură-te țințirime
Că trandafirü mândru-ți vine,
Da nu vine sä 'nfloréscă,
Ci vine sä putredéscă! (2)

Său așa:

Bucură-te țințirime,
Căci o flóre mândră-ți vine,
Dar nu vine sä 'nfloréscă,
Ci vine sä putredéscă!

Dacă mortulü e mamă, în urma căreia aü remasü copii:

Tat' avemü și nu ni-î bunü,
Mam'o bagă 'n *sintirimü*;
Tat' avemü și nu ne crede
Mama-î mórtă nu ne vede,
De-ar fi tata câtü de bunü,
Totü țipă copiü 'n drumü;
De-ar fi-o mamă câtü de rea,
Toți îi stränge lângă ea.
Și la frați și la surori
Mergï pe anü de douë ori,
Iar la mamă și la tată
Mergï în tótă ziua o dată (3).

(1) Bolintinénu, Călătorii la Rom. din Macedonia, p. 91—92: «După unü mortü vinü femeile plângétóre de profesie ca la cei vechi.»

(2) Din Crasna, dict. de M. Bărbuță.

(3) Din Transilvania, districtulü Năséudului, com. de d-lü T. Simonü

Dacă mortul e bărbat însurat :

Bucură-te țințerime
Că și-alu meu gospodar vine,
Da nu vine de trăit,ü,
Da vine de *putreditü*.
Gospodarulü meu celü dulce,
Stăi o lécă, nu te duce,
Să ne luămü ținua bună
In césulü istü di pe urmă . . .
Te acopëru cu pămîntü,
Tu nu ținici nici unü cuvîntü (1) . . .

Vedëndü nevasta rămasă, că bărbatulü ei nu-i răspunde
nemicü pentru că, mortü fiindü, nici n'are cum să-ï răspundă,
continuă mai departe, țincëndü :

Bucură-te țințerimü,
Că și-eü la tine-am să vinü.
Më rogü să nu bănuesci
Unü anü să mai zăbăvesci,
Pân' băețin s'orü märi,
De nu m'orü mai năcăji :
De cojocü și de sumanü,
De ciobote, de tulpanü ! (2) . . .

Astü-felü bocescü ele de cum se apropie de țințerimü și,
după ce intră in acesta, până ce ajungü lângă grópă, in
care are să se înmormînteze repausatulü.

(1) Din Ciudeñü, dict. de M. Popescu.

(2) Din Ilișesci, dict. de sora mea Titiana.

XXIV.

M O R M I N T U L Ū.

Precum la facerea *toiagului* și a *secriului*, așa și la săparea grópei, în care are să se îngrópe celú repausatú, se iea mai întâi măsură de pe mortú și după măsura aceea se sapă apoi grópa.

Dacă la săpatulú unei gropi pentru unú mortú se gâcesce grópa mai mare de cum trebuie, atunci se crede că va mai muri cineva din acea casă sau din némulú celú repausatú (1).

În *Bucovina* și *Moldova* fie-care grópa se sapă sau de *ciocli* numiți altmintrelea *gropniceri*, *gropari*, *gropași* și *săpători*; iar în unele părți ale *Transilvaniei* *îngropători* (2), sau și de cătră alți ómeni din satú, cari nu sunt înrudiți cu celú mortú (3).

În *Transilvania*, și mai alesú în comunele Bucova, Bonțarii-de-sus și Bonțarii-de-jos, se sapă numai de cătră rudenile cele mai de aprópe.

(1) Com. de d-lú Ionică alú lui Iordachi Isacú.

(2) Com. de d-lú Rom. Simú: «Ómenii, cari facú *grópa* și bagă pe mortú în ea, se chiamă pe aici, adecă în Orlatú, *îngropători*. Ei sunt parte rude de ale mortulú, parte alți ómeni, cari lucră pe plată.»

(3) Veđi despre acésta și Burada, *Inmorm.* p. 35.

În *Țera-Românească*, ținutul Prahova, preotul începe mai întâi a săpa grópa, dându de trei ori cu hârlețul în pământ (1).

Atât grópa, după ce e gata, cât și măsura acesteia se păzesc, mai ales în *Țera-Românească*, ca să nu trecă peste ele vre-un câne, căci trecându se crede că vor mai muri și alți membri din familia mortului (2).

Intrându procesia în țințerim și apropiindu-se cu mortul de grópa, în care are să fie pus, bocitórele din *Bucovina*, sau mai bine ășu némurile cele mai de aproape ale repausatului, cum dau cu ochii de lutul prospétu săpat încep a se întreba și a ășice:

De ce mi-ăș pământul gros ?
Că mânâncă cel frumos.
De ce mi-ăș pământul gras ?
Că mânâncă cel cu haz ! (3)

Tot așa fac și cele din *Transilvania*.

Iată un bocet și din acéstă țeră, care asemenea se bocesc nemijlocit după ce au intrat în țințerim și au dat cu ochii de lutul aruncat pe mărșinile gropei:

Negrule
Pământule !
Lăcatu ai
Și cheie n'ai,
Ce încu
Nu mai descu.
Cine apuc'a'ntra sub tine,
Până-ăș lumea nu mai vine.
Negrule
Pământule,

(1) Burada, *Inmorm.* p. 35.

(2) Ionénu, *op. cit.*, p. 36.

(3) Din Siretiú, *dict. de Ruxanda Ienachi.*

Mulți ómenî ai adunatũ
Și nu te-ai mai sãturatũ.
Mulți ómenî ai înghițitũ
Și totũ nu te-ai hãrãnitũ (1).

Iar de cum-va mortulũ e feciorũ holteiu, atuncî bocescũ așã :

Ce nuntã
E astã nuntã !
Nuntã fãrã ceterașũ
Mirele zace 'n sãlașũ;
Nuntã cu stãgũ pãrostitũ
Pre mire-lũ bagã 'n pãmîntũ ! (2).

Cele din *Moldova*, mai alesũ cãnd mortulũ e unũ fiũ saũ
o fiicã :

Dragile mamii sprîncene,
Cum s'orũ face buruene;
Dragii mamii ochișori,
Cum orũ cresce bozișori;
Dragile mamii mãnuțe,
Cum n'orũ mai face trebuțe;
Dragile mamii picioruțe,
Cum n'orũ mai face urmuțe.
Și mãmuța, cãnd ar sci,
C'acestũ locũ l'ai pãrãsi
Și 'napoi iar ai veni,
Cãrãrușa ț-ar plivi
De iarbã și de mohorũ
Sã scii cã-i e mare dorũ.
De cãnd tu m'ai pãrãsitũ
Și dela mine-ai pornitũ
Cãmeșa ți s'o negritũ.
Da m'oï ruga multișorũ
Sã ieï sãma binișorũ
Sã-mi trimiți cãmeșuica

(1) Din Orlatũ com. de d-lũ Rom. Simũ

(2) Din districtul Nãsãudului, com. de d-lũ T. Simonũ.

Pe șuerulū vântulū
Prin fundulū pămîntulū,
Că eū albă țî-oî spĕla-o
Și frumosū mi țî-oî usca-o
Și n'oi pune-o nicî în bóre,
Nicî unde-va la rĕcóre,
Nicî în fața sórelui,
Cî'n fața pămîntulū
Și te-i șterge pe obrazū
Și-i vedé de-alū meū năcazū (1).

În *Banatū* din contră, cum ajungū cu mortulū în ținte-
rimū, o femeie dintre nĕmurile acestuia, muma, soția, sora,
orî altă *nemotenie*, alĕrgă înaintea procesiunii, se aruncă
în grópă și cu o maramă în mâna drĕptă atinge păreții gró-
pei de trei ori după olaltă, ca și cum ar voi să-i măture,
și apoi iese afară (2).

După ce a ajunsū acum procesiunea lângă grópă, bo-
citóarele încetĕză de bocitū, iar ducĕtorii ieaū mortulū cu
secriulū de pe năsălie și-lū punū pe doi *drucușori* sau *pari*,
carî sunt așezați de-a curmezișulū grópei, și lângă carî se
află încă și douĕ *funii* sau *chingi* lungi, de cânepă, numite
în unele părți și *brăie* sau *taclite* (3), carî servescū gropa-
rilorū spre slobozirea mortulū în grópă.

În unele părți din *Moldova*, adeseorî se întrebuintĕză, în
locū de funii, nisce bucăți de pânză, carî, după ce se lasă
mortulū în grópă, rĕmânū ciocilorū sau groparilorū (4).

Dela pariî și funiile acestea vine apoi și proverbulū: «*i se apropie funia de parū*» sau «*i s'a apropiatū funia de parū*,»
care se đice de regulă despre unū omū fórté slabū, ce nu
mai are multū până ce va muri.

(1) Din Răvășeni, dict. de Anița Pletosū.

(2) Com. de d-lū Ios. Olariū.

(3) Burada, *Inmorm.*, p. 36.

(4) Lambrior, op. cit., p. 154.

După ce s'a așezatū pe cei doi pari cu piciorole spre răsăritū și cu capulū spre apusū, după cum e datină de a se înmormînta nu numai Româniū, ci și toți cei-lalți creștini de ritalū ort. orient., și după ce aū încetatū acuma atâtū fluerarii de cāntatū din fluere, cātū și bocitorole de bocitū, preotulū începe ectenia morțilorū saū panachida, după care adeseori ține și cāte o cuvîntare funebrală, mai alesū dacă mortulū a fostū unū omū cu vađă în comūna sa.

Sfârșindū ectenia, respective cuvîntarea, îi face *paosulū* saū *apaosulū*, adecă îl ū stropesce cu vinū, pe alocurea și cu untū-de-lemnū, dacă e *descoperitū*, *peste* trupū, iar dacă e acoperitū, peste capaculū scriulū în formă de cruce (1).

În *Transilvania*, districtulū Năseudulū, se stropesce cu apă, care se află într'o ulcică, și ulcica aceea se dă de pomană la vre o copilă, ce se află de față (2).

La *Romanī* era asemenea datină de a se turna vinū pe rēmășițele mortulū și anume după ce i se ardea corpulū.

Iată ce ne spune în privința acēsta poetulū Virgiliū: «după ce rēmășițele mortulū aū fostū prefăcute în cenușă și s'a stinsū flacāra, se spală cu vinū (3).»

Iar naturalistulū Pliniū ȓice: «Legea Posthumie a regelū Numa ȓice: că rugulū să nu fie stropitū cu vinū. Și nime să nu se îndoescă că elū a hotărītū acēsta din causă ca să nu facă cheltueli zadarnice.» (4)

După ce a stropitū preotulū pe celū mortū, groparii punū

(1) Pretutindene în Bucovina. Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 36 — 37. — Lambrior, op. cit. p. 154.

(2) Com de d-lū T. Simonū.

(3) *Eneid.* lib. VI, v. 219:

Postquam collapsi cineres et flamma quievit,
Reliquias vino et bibulam lavere favillam.

(4) *Hist. nat.* lib. XIV, 12: «Numae regis Posthumia lex est, vino rogum ne respergito, quod sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet.

capaculū secriului și-lū închidū, dacă a fostū până atunci descoperitū, prindū apoi capetele funiilorū, rădică puținū secriulū cu mortulū în sus, tragū pariī de sub dînsulū și-i daū de o parte, și-lū slobodū pe încetișorulū în grópă, astū-felū ca să nu se rēstórne saū să se smintēscă cum-va, și anume totū-deauna cu picióarele și cu fața spre rēsăritū, de unde se ivesce lumina și în cotro are să plece la învierea mortīlorū și judecata cea de apoi (1).

Maī înainte însă de a se slobodi în grópă i se iewā de pe dînsulū tóte podóbele cele scumpe de aurū și argintū, precum : cercei, salbe, inele și altele (2).

Datina acēsta de a scóte dela mortū ori-ce podóbe de aurū înainte de a se înmormînta era usitatā și la *Romanī*. Ea datā la aceștia tocmai dela legea celorū XII Tabule. Așa în Tabula X, IX. se đice: «Sā nu se îngrópe mortulū cu aurū; dacă dinții vre unuī mortū erau legați cu aurū, de-lū vorū îngropa saū arde cu aurū, se comite o fraudā (3).»

În *Basarabia*, înainte de a se lāsa mortulū în grópă, maī este încă și acea datinā ca preotulū să-i punā pe frunte «*cununița*», care nu este nemicā alta decāt o bandā de hārtie saū de mētasā pe care este zugrāvitū Is. Christosū, Maica Domnului și St. Ioanū, avēndū scrisū și rugāciunea: «*Sfinte Dumneđeule, sfinte tare, sfinte fără de mórte, miluesce-ne pre noī,*» iar pe pieptū se pune «*molitfele pentru iertarea păcatelorū*» tipārite pe o cólā de hārtie.

Tóte aceste rugāciuni erau maī nainte scrise în limba romānā, acum însă în limba rusēscā (4).

(1) În Bucovina și Moldova. Lambrior, op. cit. p. 154.

(2) Burada, Inmorm, p. 36.

(3) *Neve aurum addito*. Qui auro dentes vincti escunt, ast im cum illo, sepelire urere se fraude esto. — Veđi totū despre acēsta și Cicero, de legibus, II, XXIV.

(4) Burada, Inmorm., p. 38.

Nemijlocitū după ce l'au slobođitū și așezatū în grópă, groparulū rupe mēsură grópei în trei bucăți și astū-telū o pune lângă cosciugū saū de-asupra acestuia, cređendū că, dacā va lāsa-o afarā, e rea de uritū pentru celū ce va lua-o (1).

În același timpū când se slobóde mortulū în grópă, bărbatulū saū nevasta, mama saū sora, maī pe scurtū unulū dintre nēmurile cele maī de aprópe ale repausatului, aruncā în grópă peste secreiū unulū saū maī mulți crucerī de aramā maī rarū și de argintū, carī însémnā, că mortulū își plătesce pāmīntulū în care are să ședā, ca să nu đică cei-lalți morți că elū șede de geaba între dīnșii. Precum plătesce elū în astā lume pentru că vețuesce, așa trebue să plătescā și în cea-laltā lume pentru că șede și se odihnesce (2).

Totū așa facū și Romāniī din *Transilvania* cu acea deosebite numai că aceștia credū că crucerulū ce-lū aruncā ei în mormīntū îi servesce mortulū spre a se plăti de vama dela podū saū dela punte (3).

În același timpū aruncā și ducētorīi struțurile de florī precum și cordelele dela pieptū de-asupra secreiului (4).

Dupā acēsta iea preotulū hārlețulū cu care s'a săpatū grópa, tórnā cu dīnsulū de trei orī țērīnā peste pānza cu care e acoperitū mortulū, saū dacā e închisū secreiulū, peste capaculū acestuia, rostindū în același timpū cuvintele: «*Alū Domnului este pāmīntulū și plīnirea lui, lumea, și toți cei ce locuescū într'īnsa*» apoi pecetluesce grópa, adicā face cruce cu hārlețulū în tuspātru pāreții grópei, saū, după cum e usitatū în unele localități, numai în partea despre capū,

(1) Ionénu, op. cit. p. 43.— Dict. de A. Pletosū, Romāncā din Rādāșeni.

(2) Dat. și cred. Rom. din Mahala, com. de Ionicā alū lui Iordachi Isacū; — a celorū din Boianū, com. de d-lū. V. Turturénū; — a celorū din Ropcea com de d-lū I. de Cuparencu, stud. gimn.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

(4) Dat. Rom. din cele maī multe părți ale Bucovinei.

rostindă cuvintele: « *Se pecetluesce mormintulă adormitulă robulă lui Dumneșeu N. în numele Tatălă și ală Fiulă și ală Sfintulă Duhă, amină,* » și « *vecinica lui amintire* » saă « *pomenire.* »

Româniă din unele părți ale *Moldovei* credă și spună că preotulă de aceea face cruce și pecetluesce mormintulă, pentru că elă prin acăsta însemneză loculă ca la a doua venire sufletulă să afle corpulă seă și să se potă întrupa.

Dacă n'ar face crucea acăsta, atunci sufletulă n'ar puté nimeri corpulă.

În același timpă, când face preotulă crucea, ăice îngerulă cătră sufletă:

— « *Veđi suflete, unde-ți e trupulă, caută bine ca la a doua venire să scii unde e îngropată și să-lă poți afla!* (1) »

După acăsta iea cădelnița cu care a cădită până atunci pre celă mortă și aruncă toți cărbunii și cenușă dintr'însa alătura cu secreiulă, apoi se desbracă de ornate și se retrage de o parte (2).

Cum a aruncată preotulă țărină peste mortă, de-auna prindă a arunca peste dînsulă și toți cei-lalți ómeni cari se află de față căte o mână de țărină, ăicendă: « *să-ți fie țărina ușoră,* » saă « *să-i fie țărina ușoră,* » — « *să fie iertată,* » — « *ierte-i Dumneșeu păcatele,* » — « *Dumneșeu să-lă ierte,* » — « *Dumneșeu să-i facă parte din împărăția cerului,* » saă « *fie-i țărina ușoră și odihna lină* » (3).

(1) Dict. de M. Nistoră din Mălină.

(2) Dat. Rom. din Bucovina și a celoră din Transilvania com. de d-lă Rom. Simă. — Veđi și Lambrior, op. cit. p. 154.

(3) Pretutindene usitată în Bucovina, Moldova, Țera-Romănescă, Transilvania și Banată. Com. de d-ni I. Georgescu și Rom. Simă: « *La mormintă este obiceiă ca fie-care să arunce căte ună pică de țărină în grópă, după ce preotulă a făcută cruce în cele patru părți ale gropăi, după ce a trasă de trei ori pămintă peste mortă și a aruncată cenușă din cădelnița.* » — Lambrior, op. cit. p. 154: « *După acăsta iea fie-care petrecătoră căte o mână de țărină și aruncănd-o peste mormintă, ăice «să-i fie țărina ușoră;»* » apoi se întorcă

La *Romanî*, după terminarea ceremoniei înmormintării, preotul stropia pe toți cei de față de trei ori cu apă, iar Preficele dicea îndată «*illicet*» sau «*ire licet*,» adică, «*acum putem merge a casă.*» După acesta poporul, plecându delo locul arderii, avea datină a striga de trei ori: *Salve! Vale!* sau *aeternum vale!* adecă: «*în veci să-ți fie bine,*» și «*sit tibi terra levis!*» (1) adecă «*să-ți fie țărina ușoră.*» Aceste erau, ca și la Români, cuvintele cele mai de pe urmă îndreptate către mortu.

Virgiliu le numesce «*novissima verba*» (2).

Și de ore-ce cuvintele acestea nu sunt contrare învățăturai lui Is. Chr. astăzi le aușim, nu numai la Români, urmașii Romanilor, ci și la alți creștini (3).

O sémă de Români, în locu să arunce de o dată țărina în grópă, se frécă mai întâi cu pămintu pe mâni, ca să nu le amorțescă mânille, și abia după aceea îl aruncă peste sălaşu, iar persónei celei mai supérate îi băgă țărina pe după capu, parte ca să-i trecă supărarea și să uite pe celu mortu, parte ca să n'o năcăjască sufletulu mortulu (4).

În unele locuri, și mai alesu în *Basarabia* și *Moldova*, după ce a pecetluitu preotulu mormintulu și a aruncatu țărina peste mortu, totu poporul, care se află de față, bate

cu toții acasă întovărășindu pe rudenii.»—Burada, Inmorm. p. 37. — Bojinea, op. cit. Nota dela p. 203: «Datina de a arunca pămintu peste mortu se păstrează între Români în tóte părțile de ei locuite, pentru că, după ce se pune mortulu în mormintu, toți câți se află de față aruncă câte o lécă de pămintu peste elu;» și la p. 248, . . . «mai virtosu în Banatu este fórte obicnuitu de a dice toți, când plécă dela mormintu, «*fie-i țărina ușoră.*»

(1) Mart. Epig. lib. IX, 30.

(2) Aeneid. VI, 231.

(3) M. Besanú, op. cit. No. 59.

(4) Cred. Rom. din Transilvania, com. de d-lu R. Simú, și d-lu T. Simonú: «după acesta fie-care asistentu, luându puțin lutu, se frécă pe mâni și-lu aruncă în mormintu pe sălaşu.» — Cred. Rom. din Bucovina. com. de d-lu Nic. Preliciú, și a celoru din Moldova, dict. de M. Nistorú.»

câte două-spre-dece mătăanii, ȃicendũ Ńi: «*Dumneȃeũ sã-lũ odih-nescã*» sau «*Dumneȃeũ sã-lũ ierte*» (1).

În *Bucovina*, Ńi anume în unele comune de prin munȃi, este din contrã datinã ca sã vinã doi bucinãtori, Ńi punendũ-Ńi bucinele cruciŃu peste grãpã, începũ a bucina de jale (2). În alte comune, totũ dela munte, Ńi mai alesũ într'acele, unde mortulũ n'a fostũ petrecutũ cu fluerari, se apropie acum unulũ, care scie mai bine ȃice din fluerũ, de grãpã Ńi începe a cãnta o doinã de jale (3).

De-odatã cu ómenii începũ Ńi groparii a arunca virtosũ țerinã cu hãrlețulũ Ńi a umplẽ grãpa cu pãmintũ, pãnã ce facũ de-asupra ei o movilã lungãrẽtã Ńi puȃinũ rãdicatã, numitã *mormintũ* (4), iar bocitórele din *Bucovina* prindũ din noũ a boci Ńi a ȃice:

Batã-te pustia lutũ
Multũ eŃi negru Ńi uritũ.
Sorióra-ĩ îndrãgitũ
Ńi mĩ-ãĩ pus'o în pãmintũ
Ńi mĩ-ãĩ pus'o la rãcóre
Sã n'o-ajungã lãcũ de sóre.
Nici sórele nu mĩ-a arde-o,
Da nici vântulũ nu mĩ-a bate-o.
Nici n'a cãlca pe picicóre
Num'a Ńedẽ la rãcóre.
Dragulũ nostru trupușorũ
Cum s'a face lutișorũ,
Dragiĩ noștri ochișori
Cum s'orũ face mãndre florĩ.
Oiu! sãracã fațã albã,
Cum te-ĩ face țernã nãgrã.

(1) Burãda, *Inmorm.*, p. 37. — *Dict. de A. Pletosũ.*

(2) Veȃi Ńi Burada, *Inmorm.* p. 37 — 38.

(3) *Com. de d-lũ Nic. Prelici, stud. gimn.*

(4) Veȃi Ńi Lambrior, *op. cit.* p. 154.

Din sprincene
Sânđiene,
Din mânuțe
Flori albuțe,
Din guriță
Tămâiță. (1)

Sau așa:

Bată-te pustia lutu
Multu ești negru și uritu.
Pe nenea l'ai îndrăgitu
Și mi l'ai pusu în mormintu.
Nici sórele mi l'a arde,
Nici vântulu nu mi l'a bate.
N'a mai âmbra pe picióre,
Num'a ședé la rēcóre.
Din astă ți în colea
Noi miluță n'omú avé,
Nici miluță, nici tátuță,
Nici pe nime cu priință.
Nenișulú meu multú iubitú!
Da cine te-o sfătuitú
Soșioru-ți de-ai uritú ?
Da cum de te-ai înduratú
Soșioru-ți de-ai lăsatú,
Lemnelorú și pietrelorú,
Negrilorú străinilorú ? ! (2)

Cele din *Transilvania*:

Bucură-te *sinterimú*
Mândrá flóre-ți răsădimú,
N'o răsădimú de 'nfloritú,
Răsădimú de putreditú,
Nu răsădimú să 'nfloréscă
Răsădimú să putredéscă !

(1) Din Crasna, dict. de M. Bărbută.

(2) Din Crasna, dict. de M. Bărbută.

Saŭ:

Dragulŭ mamiŭ, puŭ de-argintŭ,
Cum vei putreŭi 'n pămîntŭ,
Țernă négră-ŭ putreŭi
Și de tine nu voŭ sci!

Saŭ:

Rógă-te cui te-ŭ ruga,
Rógă-te la săpătorŭ
Să-ŭ lase o ferestruică,
Măcar câtŭ de mititică,
Ferestruică cătră sóre,
Să-ŭ mérgă ce-va rēcóre!

Saŭ:

Dragulŭ meŭ, tată de trébă,
Te vei face țernă négră,
Căci te duci pămîntului
Și ne lași urîțului,
Căci te duci *agiagului*
Și ne lași amarului!

Iar de cum-va mortulŭ e vre-o fată și are soră, acésta o cântă astŭ-felŭ:

Fost'amŭ douě surele
Ca doŭ puŭ de rîndunele.
Dumneŭeu celŭ bunŭ și sfîntŭ
Pre noi ađi ne-a despărțitŭ,
Tu 'n grópă io pe pămîntŭ,
Tu 'n grópă te-ŭ odihni
Io 'n lume m' oiŭ năcăji. (1)

În cele mai multe părți din *Bucovina*, precum bună óră în satele de peste Prutŭ, Boianŭ și Mahala, și de dincóce de Prutŭ în Badeuți, Iliesci, Vicovulŭ-de-sus, Câmpulungŭ, Vatra-Dornei, nemijlocitŭ după ce a începutŭ groparulŭ a

(1) Com. de d-lŭ T. Simonŭ.

arunca lutu peste mortu și a-lu astupa, vine o femee dintre nemurile cele mai de aprópe ale repausatului, și îi dá peste grópă unu cocoșu saú o găină négră ori pestriță, apoi o ulcicuță cu apă, o năframă saú unu ștergaru, unu colacú saú o pâne și o bucată de huscă saú sare, o lumină și unu cruceru (1).

Totú așa facú și Româncele din unele părți ale *Transilvaniei*, *Moldovei* și *Țerii-Românesce* (2).

Tóte obiectele acestea servescú pe de o parte ca plată groparului pentru ostenéla sa (3), pe de altă parte însă crede poporul că prin aceste daruri, dintre cari nu tóte se dau unuia și aceluiași groparu, ci într'unu locú unele iar în altulú altele, se face îndestulú sufletului celui mortu, ca să aibă și elú în cea-laltă lume, iar aici pe pămintú să nu se bănuéscă nime pe dînsulú că șar fi arétatú chiar și în mormintú avarú (4).

In cele mai multe părți atátú găina câtú și cocoșulú, înainte de ce pornescú cu mortulú de acasă la biserică, se stropescú cu apă și le spală picióarele, ca să fie câtú se póte de curate (5).

Găina, care se dá pretutindene groparului peste grópă saú mormintú de sufletulú celui repausatú, înseamnă, după credința poporului românú, deschiderea drumului în cea

(1) Com. de d-lú G. Tomoiağă, cant. biser.; V. Turtureanu, preotú; Av. Macoveiu, preotú; V. Burduhosú, stud. gimn.; M. Ursaca. — Veđi și Burada, *Inmorm*, p. 38.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 38: «La cioclii, în unele locuri, li se mai dá câte unú șervetú, unú colacú și o luminare saú câte o ulcică.» — T. Simonú: «Pește grópă se mai dá ca elemosină și o găină, cu deosebire négră, în unele casuri și albă saú după împrejurări și de altă colóre.» — A. Pletosu din comuna Rădășeni: «Peste grópă se dá găină, colacú, lumină și pânză de o cămașă celui ce a săpatú grópa.»

(3) În unele locuri, precum bună óră în Câmpulungú, i se plătesce bănesce, după cum se potú invoi.

(4) Com. de d-lú Av. Macoveiu, preotú.

(5) Com. de d-lú G. Tomoiağă, cant. bis.

laltă lume, căci se ȳice, că ea merge înaintea sufletului totu scociorându și chemându, ca și când ar avé puı mici (1), și 'n chipulü acesta conduce ea sufletulü până la *pörta raiului* (2).

Mulți inși, și mai alescü cei mai avuți, îndätinözä a da peste gröpä saü mormintü de sufletulü celui repausatü nu numai câte o găinä, ci și câte unü mielü, o öie, o jucă saü o vacă cu višelü, după cum e și puterea mortului, că-rora, ca și găinei li se spală mai întăi picioarele, și cari se daü de regulă unü bărbatü saü unei femei sërmane (3).

Totü așa facü și Romänii din cele mai multe pärți ale *Moldovei* și *Țerei-Romänesci* (4).

Cu privire la Romänii din *Țera-Romänescă* d-lü Ionénu ne spune următóarele:

«După ce unü mortü este înmormintatü, se trece o öie saü unü mielü peste mormintü. Öia să fie udată cu apă, *să se scuture pe mormintü*, ca cu acea apă scuturată de pe *länä* să se stingă foculü iadului, ce póte arde pe mortü» (5).

In alte pärți, totü din *Țera-Romänescă* și anume din plaiulü Prahova, este, saü mai bine ȳisü, era mai de multü asemenea datinä de a trece peste mormintü o öie, berbece,

(1) Marianü, Ornitologia pop. rom. t. II. Cernăuți 1883, p. 254. — Ionénu op. cit. p. 43: «După ce unü mortü este îngropatü, se dă peste mormintü o găinä, apoi acea găinä se dă de pomană pentru acelu mortü, ca pe cea-laltă lume să-ı ricăe poticele cu ciulinı.»

(2) Cred. Rom. din Crasna, com. de d-lü At. Ghermanü. — Cred. Rom. din Stupca, com. de Al. Baciü: «In Stupca groparului i se dă totü-deauna o *găinä* de colóre diferită. Omenii credü că găina aceea se duce înainte și-ı arată mortului drumulü. Dacă se află undeva unü drumü rëu, atunci scobesce găina cu ghiarele, tocmesce drumulü și mortulü merge cu ușurință.»

(3) Pretutindene in Bucovina.

(4) Burada, Inmorm. p. 38, — Lambrior, op. cit., p. 154: «De este plugarü bogatü îi dă peste gröpä o vacă, iar de este sëracü unü cocoșü saü o găinä négră.»

(5) Op. cit. p. 43 — 44.

curcă, găscă, rață, găină, ȳicându că numai acelea mergu înaintea mortului de-i descurcă calea la raiu; acelea erau apoi ale preotului (1).

Dacă mortulu a fostu holteiü, sau omü de arme, i se aduce calulu la mormintü și acolo se dă de pomană unui altü holteiü (2).

În *Banatü* este datină ca după slobođirea mortului și anume înainte de ce se aruncă țerina peste dînsulu, să se dea peste grópa la șepte ómeni sërmani 7 cr. și șepte colaci în cari se implântă și câte o lumină aprinsă. Insemnarea acestei datine este ca sufletulu repausatulu să pótă, cu ajutorulu acestei pomene, străbate spre cerü prin cele șepte vămi, cari trebuie numai decăt să le trecă (3).

După ce s'aü împărțitü tóte darurile, despre cari amü vorbitü până aici, și după ce a sfârșitü acum și groparulü de umplutü grópa și de rădicatü mormintulu, iea crucița, care a fostü făcută dimpreună cu coșciugulu și care a fostü adusă nemijlocitü după acesta, și o implântă la capulu mortulu.

Crucița acésta, ale cärei cornuri se acoperü la unii cu douë scândurele ca să nu putredescă de grabă, în cele mai multe părți din *Bucovina*, se înlocuesce mai pe urmă cu una mai mare și mai frumósă de stejarü sau chiar de petró.

În vechime, ne spune G. Săulescu, că peste crucița acésta se punea o pânză de unü cotü cu inscripția D. M. O. (4).

În ținutulü Năsëudulu din *Transilvania*, crucița acésta se pune la piciórele mortulu, ca la a doua înviere mortulu sculându-se să pótă îndată lua crucea, care-i va sta în față,

(1) Tocilescu, Revista pentru Ist. etc., an. II, vol. III, Bucuresci 1884., p. 387.

(2) Burada, Inmorm., p. 38. — Lambrior, op. cit., p. 154.

(3) Schott, op. cit., p. 302.

(4) Apud Burada, Inmorm. p. 42.

și cu ea a mână să pôtă arêta celui atotû putinte că e creștinû (1).

În alte părți din *Transilvania*, în loculû crucii, se pune la capulû mortului unû *stâlpu* anume spre acestû scopû cioplitû (2), sau *o pètră* mare.

Dovadă despre punerea pietrei avemû și următórea doină :

Măi bădiță, trupû gingașû,
Eû cu tine duce-m'ași,
Duce-m'ași, câtû ași vedé,
Cu uritû n'ași mai șede
Că uritulû n'are lécû
Numai trei scânduri de bradû
Și-o pètră mare la capû (3).

La cei mai bogași atâtû din *Bucovina* câtû și din *Moldova*, se pune pe mormintulû lorû *o pètră*, fie culcată, fie în picióre, avèndû săpată pe ea sórele și luna, și cuvintele obicînuite : « *Aici zace robulû lui D-deû N. N.* » și apoi trecătorilorû : « *điceți D-deû să-lû ierte* » (4).

În vechime datina de a se pune pietre pe morminte era cu multû mai usitată și mai răspândită decât în điaua de ađi. Cu deosebire însă Domnitorii, apoi boerii cei mai însemnăți și mai avuți precum și prelații bisericesci puneau totû-deauna pe mormintele familiilor lorû pietre, cari erau fórte frumosû și iscusitû lucrate și împodobite pe la mijlocû cu diferite flori, iar pe margini cu inscripțiuni în reliefû, în cari se arêta de multe ori nu numai điaua, luna și anulû repausării și a înmormintării respectivului, pe alû căruî mormintû se așeđa, ci tot-odată și cauza morții.

(1) Ioanû Nițu Macovei, «Dat. pop. rom. la înmorm.», în «Amiculû familiei» an. VI, Gherla, p. 94.

(2) Com. de d-lû Rom. Simû.

(3) Grigorie Sima, Cântece pop. din Ardélû, publ. în «Convorbiri literare», an. XV, Iași, 1882, p. 358.

(4) Veđi despre acêsta și Burada, *Inmorm.* p. 41.

Mulți îndătinau a face astû-felû de pietre nu numai pentru familianții lorû, ci chiar și-a pentru sine înși-și. De aice vine apoi că pe o sémă de pietre de acestea nu se află săpate diua și anulû repausării și a înmormintării, fiindû că urmașii lorû, așezându-le în grabă pe morminte, uitară mai pe urmă să 'ndeplinéscă inscripțiunea.

Astû-felû de pietre mormintale însă le întâlnimû mai multû numai, după cum am spusû, la domnitori, la boerii cei mai distinși și la cei mai însemnați ctitori bisericesci, și mai multû prin biserici și 'n apropierea acestora, unde era mai nainte datină de a se înmorminta mai toți creștinii, și nu în ținterime depărtate de biserică, ca 'n timpulû de față.

Poporulû de rëndû îndătina și 'n timpurile vechi, ca și acuma, a pune numai cruci și pietre simple; ba une-orî chiar și numai unû holohanû spre a se cunósce mormintulû.

La capulû mortulû, lângă cruce, se înfige și *bradulû*, care după repausare a fostû pusû înaintea casei, și adusû la mormintû înaintea procesiunei (1).

De multe orî la capulû celorlû tineri, și cu deosebire a feciórelorû se plântéază și unû firû *de irederă*, care de-apururea este verde (2), apoi unû *liliacû*, saû unû *trandafirû* (3).

Mai târziu li se plântéază, totû la capû, și diferiți pomî roditori, precum: cireși și vișini, meri și peri altoiți, mai rare orî perji saû pruni, *totû-deauna* însă numai de aceia, ale-

(1) Burada, *Inmorm.* p. 41.—Lambrior, *op. cit.* p. 153: «In unele părți pe lângă crucea, ce se așeză la mormintû, la capulû mortulû, se mai înfige totû acolo, și unû bradû ténérû, împodobitû cu flori, dacă repausatulû era holteiu. Bradulû este îngropatû la capulû sicriulû, încâtû numai virfulû îi rămâne afară.»—Bojinca, *op. cit.* Nota dela p. 213.

Frâncu, *op. cit.* p. 174: «La fecióri și la fete se punû la mormintû arbori înalți de *bradû* cu strămătură *pintre* cetină, carî la înmormintare se duc pe umere de doi fecióri.»—Dict. de M. Ursaca, și alți Români din Bucovina.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 41.—Bojinca, *op. cit.* Nota dela p. 213.

(3) Dict. de M. Ursaca.—Dict. de M. Nistorû.

căroru fructe i-au plăcutu mai tare repausatului. Iar mormintele se prefacū într'unu felu de straturi puțin rădicate dela suprafața pământului și 'ncunjurate pe de laturi cu brasde verđi, pe cari se sémână apoi totu felulu de flori de grădină, precum: *busuiocū, magherană, Lemnul Domnului, rosmarină, vâsdóge, ochișele, gura păharului simplă și bătută* (einfache und doppelte A stern) *măzerénă, fonfiă, budiene* (1) și *garófe* (2).

Românii din *Banatū*, cum începe a se desprimăvera, prindū a scóte câte unu pomū mai nainte de ce pornesce mugurulū pe dinsulu, saū unū dudū, unū mēru, unū pēru, cireși saū vișini, — alții scotū și tufe de *trandafirū*, precum și alte feluri de flori, și ducēndu-le la morminte, le sādescū și anume: pomii la capulū mortului lângă cruce, iar tufele de trandafirū, și florile pe mormintū. Florile servescū spre înfrumusețarea mormintelorū; iar pomii parte ca să umbrēscă mormintulū celū repausatū, parte pentru ca gustāndū cineva din rodulū lorū să dică: «*fie de pomana mortului și a celui ce l'a sādítū,*» parte ca cu timpulū acelū pomū să rămānă locū și semnū de pomenire și de cunóscere a celui repausatū, de óre-ce crucea putređesce și se prăpādesce, pe când pomulū rămāne pe đeci de ani; — parte să punū acești pomī și pentru aceea, ca să aducā la sânta biserică ceva dobāndă, căci rodindū merii, perii precum și cei-lalți pomī, la timpulū cócerii se vīndū fructele lorū la licitațiune și așa încurge în visteria bisericii măcarū vr'o câți-va fiorini (3).

Cum a sfârșitū groparulū de rădicatū mormintulū, de implāntatū crucea saū stálpulū, și de înfiptū bradulū la capulū

(1) *Budienele* sunt plante, cari facū flori galbene și cari, chiar când se usucă, nu-și schimbă colórea.

(2) Com. de Av. Macovei; M. Ursaca, dict. de A. Pletosū și M. Nistorū.—Veđi și Burada, Inmorm. p. 41.

(3) Com. de d-lū Ioanū Popovicī, invēțătorū.

mortului, bocitórele mai rostescú pentru ultima órá urmă-tórele cuvinte:

Of! amarú și grea durere,
Mórte fără 'ntârziere,
Nemicú nu ne dăruí
Numái unú mormíntú pustíiú! (1)

Saú:

Omulú bea, se veselesce
Și de mórte nu gândesce,
Mórtea-atuncea mi-lú găsesce
Și-lú ie din casă luminósă
Și-lú pune în grópă 'ntunecósă
Și-lú ie din lume luminată
Și-lú bagă 'n grópă 'ntunecată;
Sórele să nu-lú mai bată,
Cu aí sěi să nu mai șadă! (2)

În multe locurí, totú atunci este datină că, dacă s'a în-témplatú, ca mortulú să se fi născutú în aceeași lună ca și fratele saú sora lui, carí trăescú încă, atunci dice că mortulú este *lunaticú*, și se dá cu pușca de-asupra mormíntu-luí. Acésta se face pentru ca să nu se ivescă vre-o vrajbă pe cea-laltă lume între frați (3).

Sfârșindu-se și acéstă ceremonie și ducétorii procesiei luându-și ștergarele saú tulpanele, carí aú fostú legate la procesie, și stríngendu-le, iar fetele din *Banatú* împărțíndú în doué *sírma* (panglica), care în timpulú petrecerei aú ținut'o preste celú mortú, se întorcú cu toții spre casă.

Mai nainte ínsă de a eși din ținterimú este în cele mai

(1) Dict. de Tóderú Manciu, fostú sergentú în județulú Botoșaní din Moldova.

(2) Din Galinescí, satú în districtulú Rădăuțului.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 39. — Ionénu op., cit. p. 37. «Dacă unú mortú este *lunaticú* și ínđíuatú cu unú frate alú sěú, care trăesce, — după ce-lú íngrpă se slobóde o pușcă pe de-asupra mormíntului; acésta se face că să nu se ivescă vre-o vrajbă între cei doi frați pe lumea cea-laltă!

multe părți datină ca toți ómenii, câți au luatú parte la înmormîntare să se spele pe mâni lângă grópă, și apoi să se pornescă spre casă, și anume totú-deauna pe altă cale, și nu pe care s'a dusú mortulú. De ordinarú pe acolo, pe unde în calea lorú arú fi vre o fântána unde se spală saú celú puținú se stropescú cu apă próspetă (1).

Dacă se întêmplă vre-unú isvorú saú apă curgétóre în calea lorú, alérgă toți de se spală acolo, uneori și pe față.

În județulú *Oltă* mai este obiceiú, ca cei ce s'au spêlatú să asvérle cu apă îndêrêptú (2).

Îngropătorii din unele părți ale *Transilvaniei* se spală cu apă dintr'o ólá nouă care a adus'o nașa mortulú la grópă și care ea însăși le tórnă acea apă, și anume de-asupra uneltelorú, cari s'au întrebuiñtatú la facerea grópei și cari se adună pe mormintú ca spêlarea să se facă peste dîsele. Apa acésta, se đice, că e bună, între altele, pentru amórțirea mânilorú.

Óla, în care s'a adusú apa, și lingura cu care li s'a turnatú îngropătorilorú pe mâni rêmânú nașei (3).

Dacă nu se află apă în ținterimú nici unde-va în cale, atuncî se spală după ce au ajunsú a casă. De spêlatú însă trebuie numai decát să se spele. Așa e pretutindene îndâtinatú (4).

(1) D. Stănescu, Obiceiuri religioase publ. în «Biserica ort. rom.» an IX, Buc. 1885, p. 324. — Burada, *Inmorm.* p. 42—43.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 43.

(3) Com. de d-lú Rom. Simú.

(4) Burada, *Inmorm.* p. 42.—Lambrior, op. cit. p. 154: «Aici, adecă acasă, înainte de-a intra, se spală pe mâni și pe față, și apoi se punú la masa numită — *prasicú* saú *comândare.*» — Bojinca, op. cit. nota dela p. 219: «Spêlarea acésta naințe de-a intra cine-va în casă, se vede întocmai și la Români, mai virtosú unde se află ape curgétóre pentru că întorcându-se dela mormintú alérgă toți la riú și se spală pe mâni și pe față, care altmîntrelea o facú și acasă.» — M. Besanú, în «*Albina*» an. I, No. 59: «Rudenii le mortu-

În *Țera Românească*, pe lângă spălarea mânilor și a feței, mai au datina de a sări încă și peste un foc! Iată ce ne spune în privința acésta d-lu Ionénu: «Cei cari petrecu pre un mortu până la mormintu, când se întorcă a casă, se spală pe mâni cu apă, apoi stropescă cu ea înapoi, *să nu se lipescă ceva de ei, după aceea sară peste un foc, spre semnă de curățenie, afumare* (1).»

Datina spălării mânelor cu apă și a săririi peste foc după înmormintare, e de origine curat romană. Iată ce ne spune în privința acésta Festu: «Așa cei ce au petrecut mortul, întorcându-se acasă, sară peste foc, și se spală cu apă; acestu soi de curățire se numesce *suffitio*» (afumare) (2).»

În unele părți din *Banat*, petrecându-se un mort la grópă, după ce s'a sfârșitu în cimitir tóte ceremoniile din partea preotului și începându ómenii a eși din *morminți* (3), totu-deauna se observă că cine a eșitu mai întâi pe ușa morminților, de a eșitu un om, celú dintâi mort care va fi, are să fie de parte bărbătescă, iar de a eșitu o femeie, mortulú proximú va fi de parte femeescă (4).

În unele părți din *Bucovina* și *Moldova*, când prindă a eși ómenii din ținterimú, unulú saú mai mulți inși, puși fiindú de némurile repausatului, se postéză la intrarea ținterimului și dau fie-cărui trecătorú, mai alesú însă sărăcimii, câte unú paharú de rachiú și câte o bucată de pâne, mălaiú, saú o bulcă de sufletulú celú repausatú.

lu, precum vedemú mai pe totú locul printre Románi, și acum își spală celú puținú mânilé după îngropare, dar nu în scaldă, precum făceaú strămoșii noștri.»

(1) Ionénu, op. cit. p. 42.

(2) Itaque funus prosecuti sedentes ignem super gradiebuntur *aqua aspersi* quod purgationis genus vocabant suffitionem.

(3) În Bucovina plur. *morminți* în locú de *morminte* saú *morminturi*, se întrebuintéză numaí în sudalma « . . . *morminții tēi!* »

(4) «Luminătorulú» an X, Timișóra, 1889, No. 25 în Foișóră.

Cu acésta apoi se'ncheie tótă ceremonia dela ținterimū, întorcându-se fie-care spre casă și dicându, dacă repausatulū a fostū o persónă nepătată cu fapte urite: «*Dumnezeū să-lū ierte*»; dacă însă a fostū cam de mijlocū: «*Dumnezeū să-lū ierte că a făcutū și bune și rele*»; iar dacă a fostū o persónă slabă, istrăvitóre, bēutóre: «*Dumnezeū să-lū ierte, dar acolo e mai bună, căci a bēutū destulū, și și-a sērăcitū familia*», sau «*car fi fostū mai bine să fi muritū mai de multū, căci atunci nici familia sa n'ar fi suferitū atāta.*»

Mai 'nainte însă de ce ne vomū depărta și noi din acestū locū, să ne mai aruncămū încă odată privirea asupra prospētulū mormintū și să înșirămū, cu ocasiunea acésta, și pre acele datine și credințe, cari se observă împrejurulū lui și mai pe urmă, adecă a doua đī, precum și'n cele-lalte đile ce urmēzā nemijlocitū dupā înmormintare.

In Todiresci, Soloneșū, Pârtești-de-sus, Sânt-Ilie, Stupca, Fundulū-Moldovei, precum și'n multe alte sate din *Bucovina*, în trei demineși dupā înmormintare, până a nu rēsări sórele, și'n trei serī, o rudenie de a celui repausatū : mama, sora, sau o vară, duce la mormintū tāmâie precum și câte unū căpētelū de lumină, care a rēmasū dela mortū. Dupā ce le-a dusū acestea, tāmâiazā mormintulū de jurū împrejurū, apoi dupā ce a tāmâiatū, punū hârbulū, strachina sau óla cu tāmâe lângă cruce, la capulū mortulū, unde se aprinde și căpētelulū celū de lumină, care se îngrădesce acolo cu nisce beșisóre sau drānicióre ca să nu-lū stingā vântulū (1).

In *Moldova* și *Țera-Romānescă* se duce la mormintū nu numai tāmâe cu care se tāmâiazā, ci tot-odată și vinū sau câte o doniță de apă cu care se stropesce și udā mormintulū.

(1) Com. de Ioanū Avramū, I. Cojocariū, Al. Baciū și Const. Mercheșū : «Treī đile sau o sēptēmānā se ducū luminī și tāmâie la mormintū și se tāmâiazā. Acésta însemnēzā că sufletulū vine la trupū să vadā ce face.»

Tămâierea și udarea acesta durează 40 de zile de-a rândul, creșându-se că până la patru-deci de zile, când începe a putrezi trupul, până atunci sufletul mortului umblă sburându pe lângă casă și pe lângă mormintu, după aceea trece în cea-laltă lume (1).

Totu așa făceau și *Romanii*. Ei încă puneau pe mormintu ceva de mâncare și de beutu, precum pâne cu vinu și sare, creșendu că mortulu are să vie să le mânânce. Ovidiu dice în privința acesta: «Și se punu fructe și puțină sare, și pâne muiată în vinu și presură câți-va toporași (2).»

Când se tămâiază mortulu unele femei se ferescu a lăsa cărbuni pe dînsulu, căci, cređu ele, că lăsându-i, îngreuneză sufletul mortului (3). Dreptu aceea, după ce au tămâiatu acum mortulu, aruncă cărbunii pe lângă ulucile cimitirului. Altele, din contră, îi punu pe mormintu în dreptulu capulu mortului. Cele ce-i lasă pe mormintu, facu unu rău mare, pentru că, după cum am spusu, îngreuneză sufletul mortului (4).

După împlinerea celoru șese săptămâni sau 40 de zile, câtu timpu durează tămâierea, femeea ce-a tămâiatu, începe a rări visitele la acestu locu, sacrificându-i acestui scopu sâmbetele de peste anu, precum și dimineța Adormirii Maicii Domnului sau *Sânta-Marie-Mare*, la 15 Augustu.

(1) Burada, *Inmorm*: p. 48. — *Revista pentru Ist., Arch. și Filolog.*, an II, Vol. III. Buc., 1884. p. 387. — D. Stănescu, *Obiceiuri religioase publ. în Biserica ort. rom.*, IX Buc. 1885. p. 330: «O rudă, fie mumă, fie soră, în fiecare zi după îngroparea repausatului până la șese săptămâni îi tămâie mormintulu» — *Dict. de A. Pletoșu și M. Nistoru*: «Treți serți și trei diminețe, după olaltă se afumă mormintulu de juru împrejuru cu tămâe, însă numai de cătră femei și anume: mamă, nevastă, soră sau cine este.»

(2) *Fast.* II. 538:

Et sparsae fruges; parcaque mica salis
Inque mero mollita Ceres, violaeque solutae.

(3) Ionénu, *op. cit.*, p. 45.

(4) I. St. Negoescu, *Credințe populare*, publ. în «*Lumina pentru toți*» an. III, București, 1888. p. 474.

Dacă celū repausatū nu are pe nime, atunci se tocmescū *tămâietóre*, cari adese-orī sunt nisce femei bētrâne, ce posedū *acéstă misiune* (1).

În unele părți din *Banatū*, a doua și după înmormîntare une-orī chiar și a treia și a patra și în revērsatulū đorilorū mergū 5 — 7 mueri la *mormînți* și-ī strigă *đorile*, încunjurândū în același timpū mormîntulū cu nisce bombe de praū (pravū), pe cari le aprindū.

După ce a arsū praulū, muerea cea mai bētrână orī cea mai sciutóre, ia unū cuțitū în mâna drēptă și încunjură cu đînsulū mormîntulū de trei orī, iar după aceea îlū înfige alătura cu crucea de lângă capulū mortulū rostindū nisce cuvinte tainice, mai cu sémă însă că atâta să-ī fie mortulū hotarulū de umblatū, pe câtū i-a arētatū cu cuțitulū (2).

În alte părți, totū din *Banatū*, este datină ca și la anulū în điuă repausării să se ducă unulū din familia repausatului la mormîntulū acestuia și rugându-se și lamentându, să puie peste đînsulū pâne și vinū. Istū din urmă se varsă pe mormîntū, iar pânea saū plăcinta se dă unui sērmanū de pomană. După acēsta înconjură din nou mormîntulū tāmâindu-lū din tôte părțile anume, ca să scutēscă pe mortū *de strigoī*, respective *moroi* (3).

În multe locuri, și mai cu sémă din *Moldova și Țēra Românescă*, este datină de a se pune la morminte și câte unū fânărașū, în care se află o *candēlă*, care se aprinde în *Sâmbăta-mortilorū* și la alte đile mari, când totū atunci se arde și tāmâe.

În alte locuri iarăși se sapă în partea de josū a pietri-

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 330.

(2) Com. de d-lū Ios. Olariū, învățătorū în Domanū.

(3) Schott. op. cit., p. 303.

lorū mormintale o bortă și acolo se pune apoi o candelă aprinsă (1).

Atâtū tāmâierea mormintelorū, câtū și luminarea lorū cu luminī și candelē aprinse, de și o întâlnimū și la alte popóre creștine, e o datinā moștenită dela străbuniī noștri, dela *Romani*, căci iată ce ne spune Modestinus în privința acēsta: «Mevia murindū a lăsatū liberī pre serviī eī Saccus, Eutichia și Irina sub condițiunea acēsta: Saccus, servulū meū și Eutichia și Irina sclavele mele să fie libere sub acēstā condițiune, *ca să aprindă candela la mormintulū meū și să-mī facă tôte grijile pentru mórte în lunile alternative* (2).»

În fine, trebue să mai amintimū încă și aceea că în *Téra-Românescă* și mai alesū în Prahova, murindū unū bărbatū saū o muere, încă tinerī fiindū și însurându-se mai pe urmă cu alta saū măritându-se după altulū, nēmurile se ducū și varsă în timpulū cununiei lorū o doniță de apă pe mormintulū celū repausatū, anume ca să-ī domolēscă foculū dela inimă, vėdēndū că i se 'nsoră bărbatulū saū i se mărită soția cu altulū (3).

(1) Burada, *Inmorm.* p. 42.

(2) *Dig.* XL. 44, «Moevia decedens servis suis, nomine, Sacco, et Eutychieae, et Irenae sub conditione libertatem reliquit, his verbis: Saccus servus meus et Eutychia et Irenae ancilae meae, omnes sub haec conditione liberi sunt ut monumento meo alternis mensibus lucernam accendant et solemnia mortis peragant.»

(3) *Revista pentru Ist. Arch. și Filolog.* an. II, vol. III, Bucuresci 1884. p. 387; — Ionenu op. cit. p. 33,34: «Când o femeie se mărită alū doilea, fiindu-ī bărbatulū mortū, o altă femeie în timpulū cununiei tórănă o doniță de apă pe mormintulū celū d'intăi bărbatū ca să-ī trăescă celū de alū doilea și să stingă foculū ce arde pe mortū pe lumea cea-laltă; căci astfelū câtū va sta femeea măritată cu alū doilea bărbatū, celū mortū șede în focū.»

XXV.

S N I A M Ě N U L Ū.

Maî de multŭ era pretutindene datină în *Bucovina*, când îşi lua cine-va singurŭ vieŭa, adecă când se spânzura, se impuşca saŭ se îneca, că nu-lŭ îngropaŭ în ŭinterimŭ, pentru că ŭinterimulŭ pretutindene e consideratŭ de unŭ locŭ sfîntŭ, ci-lŭ îngropaŭ tot-deauna saŭ pe loculŭ acela, unde ŭi-a luatŭ vieŭa, saŭ îlŭ duceauŭ ŭi-lŭ îngropaŭ între hotarele a două sate, saŭ, în fine, în altŭ locŭ ôre-unde departe de satŭ.

Maî pe urmă însă aŭ începutŭ a-î îngropa pre astŭ-felŭ de ômenî ŭi prin sate, dar nici când în interiorulŭ ŭinterimului, în ŭirŭ cu cei-lalŭi morŭi, ci tot-deauna afară de ŭinterimŭ ŭi anume: saŭ într'unŭ cornŭ de gardŭ, saŭ într'unŭ ungheriŭ, saŭ în altŭ locŭ maî isolatŭ.

Loculŭ, saŭ maî bine ŭisŭ mormîntulŭ în care se îngropaŭ astŭ-felŭ de ômenî, s'a numitŭ ŭi se maî numesce încă ŭi astăđi în unele părŭi ale Bucovinei *sniaměnŭ*, iar în altele *sniamětŭ*.

Ŗi de ôre ce despre ômenii, cariî îŭi ieaŭ singuri vieŭa s'a cređutŭ ŭi se maî crede încă ŭi acum pretutindenî, că

uitându de Dumneđeş şi de binefacerile sale, ângerul pãzitorũ i-ar fi pãrãsitũ, iar *Satana* le-ar fi luatũ minşile şi i-ar fi fãcutũ cã sã i se 'nchine lui cu trupũ şi cu sufletũ, din care causã apoi s'au şi sinucisũ, de-aceea, în timpurile trecute, pre astũ-felũ de ómeni nici când nu-i îngropa preotulũ, ci numai cioclii sau ómenii cei mãi curagioşi din satũ. Ba, adeseori nici ómenii nu voiaũ sã-i îngrope, şi cu deosebire cei mãi evlavioşi, pãnã ce nu erau constrinşi la acesta de autoritãţile sãtesci, avendũ ferma credinşã cã fiindũ sinucişii cuprinşi de spiritulũ celui necuratũ, care i-au şi îndemnatũ ca sã se sinucidã, lesne ar puté sã se lege şi de capulũ lorũ.

Mãi departe, creðendũ poporulũ cã omulũ sinucisũ nu are nici când odihnã în pãmîntũ, ci cã ði şi nópte alérgã încolo şi 'ncóce cãutãndũ a aduce şi pre alfi ómeni la rãtãcire, ca sã facã şi ei ceea ce a fãcutũ elũ, ori şi cine trece pe lângã vre unũ *snãmênũ* sau *snãmétũ* aruncã pe dînsulũ totũ ce póte mãi întãi prinde în mãnã, precum : ðernã, gãteje, pae, fénũ, pietre etc, creðendũ şi spunendũ cã dacã aruncã astũ-felũ de obiecte, rãtãcirea nu se póte prinde de dînsulũ. Din contrã, dacã cine-va trece pe lângã *snãmênũ*, fãrã ca sã arunce ce-va pe dînsulũ, sinucisulũ trimite şi asupra lui rãtãcirea, sau mãi bine ðisũ îlũ face şi pre dînsulũ nu numai sã rãtãcésã calea şi sã umble mãi alesũ nópteã, cine scie pe unde, ci chiar sã-şi iea şi elũ viaşã (1).

În *Moldova*, judeşulũ Sucéva, plãsulũ Muntele, credũ Românii cã celũ ce s'a omoritũ singurũ pe sine s'a datũ lui *Ucigã-lũ Crucea* şi s'a fãcutũ *calulũ acestuia*. De aceea pe unũ astũ-felũ de omũ nici când nu-lũ îngropã preotulũ, nici nu-lũ ducũ la bisericã şi de aici la şinterimũ, ci unde şi-a luatũ viaşã, acolo se şi îngropã, şi anume calãulũ merge

(1) Auðitũ dela mãi mulfi Romãni din Bucovina.

și-i tae frânghia, dacă s'a spânzuratū, elū îi sapă grópa, și totū elū ilū slobóde în năuntru, iar sătenii aruncă numai țerna pe dînsulū.

Loculū, unde s'a îngropatū, se numesce și aice «*șniamētū*», ca și 'n unele părți ale Bucovinei (1).

Și de óre-ce loculū acesta e consideratū de *necuratū*, *spurcatū*, de aceea orī și cine trece pe lângă dînsulū, aruncă *crengări* și alte obiecte de-asupra lui, anume ca să se cunóscă că acolo s'a întemplatū o nenorocire, precum și pentru aceea ca să nu trecă vre-o vită saū vre-unū omū peste dînsulū, saū să se culce acolo, căci cum ar trece saū s'ar culca, îndată ar amuți și ar surđi și i-ar lua tótă puterea dintr'insulū astū-felū, că tótă viața lui ar rămâne neputinciosū, de cum-va n'ar muri în scurtū timpū după aceea (2).

Dacă obiectele aruncate pe *șniamētū* s'au înmulțitū astū-felū, că nu le mai cuprinde loculū, atunci se aprindū și ardēndu-se se aruncă din noū altele.

Iată ce ne spune în privința acēsta d-lū Th. T. Burada:

«În multe părți, la noi, precum și în Bucovina, este obiceiul ca călătorulū să arunce bucățele de lemnū, de nuele, strujeni, fēnū saū crengi uscate, peste mormintele celorū îngropați la drumuri, încātū de multe orī se facū movili mari cărora apoi li se dau focū, și apoi iară se asvêrlū peste mormintū asemenea lucruri (3).»

(1) Cuv. *șniamētū* înseamnă în Moldova și *foșnitulū* saū *foșcitulū*, ce-lū produce iarba, păpușoi saū frunzele arborilorū, mai alesū tórna, când bate vântulū și se atingū unele de altele.— Am auditū unū *șniamētū* pl. *șniamēte* = am auditū unū foșnetū.

(2) Dict. de Măriuca Nistorū din Mălini și Anița Pletosū din Rădășeni.— V. Alecsandri, Poesii pop. ale Rom. Bucuresci 1866. p. 82.: «Tradiția populară spune de unū copacū locuitū de sufletulū unū omū ce fusese spânzuratū de crengile lui. Orī-cine adormia la umbra aceluī arbore, făcea visuri de mórte, carile până în trei zile se împlineaū.»

(3) Inmorm, p. 42.

Cuv. *sniamănă* e cunoscută și Românilor din *Transilvania*. D-lă Romulă Simă, învățătoră în Orlat, ne scrie în pri-vința lui următoarele:

«In apropierea Orlatului este un loc, care se numește *sniamănă*. Acolo a putut să se întemple vre o nenorocire, dar nu e nici un semn pus, nici cruce, nici altă ceva, și nici nu am putut afla pentru ce se numește astă-fel.»

D-lă Alexandru Boeriu, studente la gimnasiul din Năsăud, ne scrie:

«*Sniamănă* este un fel de diavol, care împiedică pre-omeni și le face smintele.»

Din împărțirea de pe urmă rezultă în câtă-va că și'n Transilvania se va fi numit ore-când locul, unde se în-mormîntău cei sinuciși, *sniamănă* (1), și asta cu atâta mai mult, de ore-ce și Români transilvăneni încă cred și spun, ca și frații lor din Bucovina și Moldova, că cei ce-și ieau singuri viața *diavolul* îi îndemna la acesta ca să le pótă câștiga sufletele (2), și că ei au murit acolo, unde i-a dus *ciasilă celă slabă* sau *ciasilă celă rău* (3).

Ce se atinge de sufletele celor sinuciși, cred și spun Români că *sunt pierdute* (4), că plâng, se tânguesc și rătăcesc un timp mai îndelungat, așteptându ca să le dea cine-va slujbe și pomană. In urmă, vedându că nime nu le dă nemică, se duc tot plângându și vătându-se drept în *iad*, unde se muncesc în veci, căci înaintea lui Dum-neșe n'au la ce se arăta (5), sau, după cum spun o sémă,

(1) In Basarabia, după cum mi-a spus S-Sa părintele G. Lateșu din Ră-dășeni, cuvîntul acesta se numește *sniamănă* pl. *sniamăne*, ca și 'n Moldova.

(2) Com. de d-lă Teodoră Simionă, stud. la gimn. din Năsăud.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

(4) Com. de d-lă Rom. Simă.

(5) Com. de d-lă I. Georgescu, T. Simonă, și Al. Boeriu.

că diavolul le ia în triumf și le duce cu sine drept în iad (1).

Cu toate acestea însă ele totuși se pot elibera dela munca cea eternă a iadului ș. *scôte la lumină*, dacă li se pòrtă slujbe și anume dacă se dau pentru dinsele într'o singură Duminică 40 de liturghii, 40 de prescure, 40 de duce, și 40 de lumină la 40 de biserici (2).

Cât de mare e păcatul, ce-lu comit omeni, cari se sinucid, se pòte cunósce, după credința generală a Românilor, încă și de pe aceea că până chiar și natura întrégă se tulbură, cerul se 'nouréază și prinde a ploua ca din cofă, a fulgera, a tuna și a trăsni de se cutremură pămîntul; vântul se preface în vifóre și vântóse cumplite, cari scot arborii din rădăcini, descopăr casele și cele-lalte acareturi ale omeniilor, și multe alte daune le fac, încât fie care trebuie să se înfioreze și să recunósca că acesta nu este un produs al naturii, ci mânia lui Dumnezeu. De-aceea poporul, când vede că s'a pornit astu-fel de furtuni și vântóse, spune că trebuie să-și fi făcut iarăși vre-un om unde-va singur și-și séma (3).

Dacă vre-un om s'a *nenorocit*, adică dacă a cădut de pe un car sau de pe un pom și a rămas pe loc mort, dacă a picat vre-un arbore peste dînsul și l'a omorit, dacă a fost trăsniț sau s'a înecat fără voia lui sau, în stârșit, dacă l'a omorit altul cine-va, atunci, ne fiind vina lui, îl îngropă preotul ca și pre oricare alt creștin, care a murit de mórte naturală. Totuși spun Români

(1) Com. de d-lu Av. Macovei și Gheorghiu: «Sufletul unuia, care s'a spânzurat, e alu dracului.»—Em. de Cuparencu: «Dacă se spânzură unul, atunci sufletul lui e alu dracului și nu mai are ce se aréta în fața Domnului».

(2) Com. de d-lu Rom. Simu.

(3) Com de d-lu Rom. Simu; — Av. Macoveiu; — Petrea Prelipcenu și alți Români din Bucovina.

mâinii, atâtă cei din *Bucovina* câtă și cei din *Transilvania*, că dacă i s'a întemplată nenorocirea pe ună teritoriă străină, atunci nu e bine să se ducă peste hotară în satulă sãu, pentru că bate ghiața (grindina), ci să se îngrope în satulă, pe teritoriulă cãruia i s'a întemplată nenorocirea (1).

În loculă acela însă, unde i s'a întemplată cui-va nenorocirea, némurile cele mai de aprópe, ună cunoscută saă ună prietină bună, pune o cruce de lemnă saă de piétră spre aducere aminte de nenorocirea saă primejdia întemplată acolo, precum și pentru aceea că, după credința poporului, loculă respectivă a fostă necurată, și din cauza aceea i s'a întemplată omului nenorocirea. Prin urmare, dacă nu se pune cruce în astă-felă de locă, rămâne și mai departe necurată, și celă nenorocită iese nóptea înainte a ómeniloră, ce trecă pe acolo, și cãrcă a-î periclita și pre dînșii (2), pentru că și sufletele celoră nenorociți, cari aă murită fără lumínare, rãtãcescă încă ună timpă mai îndelungată prin aeră, până ce ajungă în ceră (3).

Neputându-se pune cruce tocmai în loculă acela, unde s'a întemplată nenorocirea, bună óră la cei înecați saă căduți în mijloculă unui drumă, atunci se pună de regulă ceva mai departe, însă tot-deauna în dreptulă loculă din cestiune.

Mai departe spună și credă Românii că celă omorită de trãsnetă i se iartă tóte pãcatele și se duce dreptă la raiă (4).

Cei înecați fără voia loră ísă aă Maicii Domnului. Maica Domnului face mréjă din fuiórele, ce se pună la ajunulă Bobotezii la sf. cruce, aruncă mréja de trei óri în apa unde se înecă cine-va, și dacă respectivulă nu-î tocmai tare pãcãtosă, dacă se prinde în mréjă, atunci îi scãpată, cãci Maica Dom-

(1) Com. de d-lă Rom. Simă; — Av. Macoveiă și alți Români din Bucovina.

(2) Credința Româniloră de pretutindene.

(3) Credința Româniloră din mai multe comune din Bucovina.

(4) Ionenu, op. cit. p. 41.

nului îl scóte afară ca pe pesci, iar dacă-î pécătosu cade printre ochii mrejei iarăși în apă și merge în iadū (1).

Cei omoriți de alți ómeni, de arū fi fostū orī și câtū de pécătoși, li se iartă tóte pécatele. Din contră sufletele ucigașilorū nu-și potū afla nicăiri repausū, nici chiar în iadū, unde mergū (2).

Româniī din *Transilvania*, districtulū Năsėudului, îndătinéză de a face ómenilorū, ce aū muritū în cāmpū, în pădure saū în altū locū, unde nime nu le-a ținutū lumină, ca și celorū ce n'aū fostū înmormintați după ritualulū preserisū de sânta nóstră biserică, o înmormintare simbolică, și mai cu sémă simboliséză ei lumina, dóră o potū câtū mai degrabă căpeta, ca să nu fie constrinși a rătăci în cea-laltă lume prin întunicū.

Iară înmormintarea, respective ținerea simbolică a luminei se face astū-felū:

Pe loculū acela, unde s'a înmormintatū, saū mai bine ȓisū unde a muritū respectivulū, fie-care trecetōrū pune câte unū surcelū, și când din aceste surcele s'a făcutū acuma o grămadă mare, atunci unulū dintre trecetōri le aprinde ca să ardă (3).

După câtū ne-amū pututū încredința din capitulele premergėtōre, Româniī de pretutidene aū cea mai mare îngrijire pentru înmormintarea morțiilorū. Ei credū că sufletulū celui neînsmormintatū nu póte merge la loculū de odihnă,

(1) Cred. Rom. din Fundulū-Moldovei, com. de I. Tonigariū ; și a celorū din Cāmpulungū, com. de Gheorghiu.

(2) Cred. Rom. din cele mai mai multe părți ale Bucovinei și Transilvaniei. — Com. de d-lū T. Simonū : «Despre ómenii, cari aū fostū omoriți de cătră alții, se crede că sunt curățiți de pécate, de óre-ce omoritoriī aū luatū asupra lorū și pécatele celui omoritū, iar sufletulū acestuia merge in loculū desfătării»

(3) Com. de d-lū T. Simonū. — Dalina acésta corespunde celorū ce facū Româniī bucovineni și Moldoveni la unū sniamenū.

hotărîtă de Dumnezeu, ci rătăcesce neconținută în timpul de mai mulți ani pe unde i s'a mistuită trupul (1).

Alții iarăși cred și spun că sufletul omului, al cărui corp rămâne neînmormîntat, plânge cu ângerul său.

Din cauza acesta apoi, dacă bună-ora se înecă cine-va, se pun luntre și punte și nu se lasă până ce nu-i află corpul ca să-l înmormînteze. Iară dacă nu i-l pot de fel a afla, dacă cu totă stăruința lor, totuși a rămas neînmormîntat, atunci cred ei că un atare om trebuie să fi fost foarte păcătos, căci altcum Dumnezeu ar fi avut grijă de el, ca să fie înmormîntat ca alți oameni creștini; așa însă sufletul lui rătăcesce prin locuri necunoscute și nu poate trece în pace la odihna eternă, ci trebuie să se curățească mai înainte de păcatele ce le-a făcut în viață (2).

Din cauza acesta apoi și elementele lumii se tulbură, ca și atunci când își ia cine-va singur viața. Așa, spre exemplu, când plouă neîncetat în cursul de mai multe zile, ori se pare că gemu rîurile, poporul atribuie aceste fenomene extraordinare la înecarea vre-unui om.

De aceea, când se dă peste cadavrul vre-unui om, fie acela ori și cine ar fi fost, se aruncă ceva pămînt peste dînsul spre a înlocui înmormîntarea (3).

Tot din cauza aceea, că sufletul omului neînmormîntat nu-și poate afla odihna hotărîtă de Dumnezeu, se întristează Românii foarte mult, și mai cu seamă Româncele, când li iea feciorii la oște, temându-se ca nu cum-va mu-

(1) Burada, *Inmorm.* p. 6. — Bojinca. op. cit. Nota dela p. 208: «Nemul românesc poartă o deosebită grijă pentru îngroparea morților, mai vîrtos că poporenii încă și acum se vedu a avé acea idee, că sufletul celui neîngropat nu poate lesne merge la locul său, ci în mulți ani umblă rătăcindu pe locul unde i s'a mistuit trupul.»

(2) M. Besană, *Datinele Românilor la înmormîntări*, publ. în «*Albina*» an. I. Viena 1866. No. 55.

(3) Veđi despre acesta și Burada, *Inmorm.* p. 6.

rindū în străinătate, și cu deosebire pe câmpulū de luptă, să le rămăe corpurile neînmormîntate.

Dovadă despre acéstă întristare și grijă mare avemū o mulțime de doine ostășesci din tóte provinciile locuite de Români.

Așa o doină ostășescă din *Transilvania* ne spune, între altele, și acestea :

. . . Și pe cale amū plecatū,
Că m'aū scosū din țară scumpă,
Inima-mī stă să se rumpă.
Simțū unū dorū sugrumătorū,
Că pe unde o să morū
Fi-va fi unū cornū de lume,
Unde nu cunoscū pe nime,
Unde grâulū nu se face
Și nici érbă nu se cóce,
Că se face grâulū desū
Și din érbă totū ovēsū ;
Nici scândure de salașū,
Fără mórte și năcazū ;
Nici pânzuță pe obrazū . . . (1)

Altă doină ostășescă, asemenea din *Transilvania*, și anume din Orăștia, sună așa :

Plânge-mě, mamă, cu dorū,
Că eū ți-am fostū bunū feciorū,
C'am luatū boulū de cornū
Și-am făcutū negru ogorū.
Când am fostū la seceratū
A vin'tū némțulū, m'a luatū,
M'a dusū în țară străină,
Unde mori făr'de lumină ;
Nu-i nici lumină de seū,
Nici ómeni din satulū meū ;

(1) Gr. Moldovanū, Poesiī pop., publ. în «Familia» an. 1867. Nro. 39.

Nici nu-î lumină de cêră,
Nici omŭ din a mea țară.
Unde-î omulŭ de năcazŭ,
N'ăi nici pânză pe obrazŭ,
Nici pânză pe picióre,
Ci mórte înșelătóre !
Nu-î nici maica cu mila,
Nice popă cu cartea,
Număi Turcii cu pușca
Și Némțulŭ cu sabia
Să mănće viața ! (1).

In fine a treia doină ostășescă, totŭ din Transilvania, sună precum urméză :

Maică, măculița mea !
De te-a lovi dorŭ de mine
Iea drumuțulu de-a lungu,
Orașele de-a rându,
Că pe mine mi-î afla
In fundulŭ Italiei,
La compania mândriei,
Sub o tulpină de bradŭ,
Acolo m-î afla 'ngropatŭ,
Unde Némțulŭ m'a pușcatŭ.
Mândre semne mi d'afła :

La picióre
Érba mare,
Pe la brău
Holdă de grău,
Din buzuță
Schînteuță,
Din guriță
Tămâiță,
Din ochiți
Doi păuniți,

(1) Observatoriulŭ, diarŭ politicŭ, naționalŭ economicŭ și literarŭ. An. III. Sibiuŭ 1880. Nr. 26.

Din sprîncene
Două pene
Și din frunte
Érbă verde
Și la gât
Saftiú floritú,
Că de grea mórte-am muritú,
De plasa cuțitului,
De pușca 'mpératului:
Făr' de lumină de céră
Făr' de omú din a mea țară,
Făr' de lumină de sėú
Făr' de om din satulú meu (1).

De aici apoi și blăstémulú ostașilorú:

Cine m'o făcutú catană
Nu-și mai dee de pomană,
Că elú pomană și-o datú,
Când la óste m'o luatú!

Saú așa:

Cine mă prinsă catană,
La mórte n'aibă pomană,
Că pomană elú și-a datú,
Când catană m'orú luatú.
Cine mă prinsă de capú
La mórte n'aibă colacú,
Că colaculú și l'a datú,
Când la câmpú m'orú șuturatú.

Saú astú-felú:

Cine mă scósă din satú
N'aibă locú de alinatú,
Nice lemnú uscatú de cruce,
Nici la grópă cine-lú duce,

(1) Ștefanú Munténú, Doine și strigături culese din gura soldaților románi din țara Ardélului. Brașovú 1891. p. 36.

Nici scânduri de copârșeu,
Nici nu-lă ierte Dumneđeū: (1).

Românii din *Transilvania* credū despre cei ce morū prin străini sau în vre-unū rășboiū că *așa le-a fostū ursita* sau că *î-a ajunsū vre unū blăstēmū ôre-și care*, și *de-aceea le-a fostū crēpatū pămîntulū* departe de patria și satulū lorū (2).

Prin urmare, dacā a muritū cine-va în țară străină sau în vre-unū rēșboiū, este datină de a i se face unū *stălpū*, care la șese sēptēmāni (40 de țile) se îmbracă cu o iie orī cu o cămeșă, după cum a fostū bărbatū orī femeie, și apoi i se face slujbā ca la unū mortū, adică tôte ceremoniile înmormintării, și pe urmă se împlântă în pămîntū. Totū atunci se face pentru celū mortū și pomană și *i se pune mērulū*, adică o *crestatū* (3), în care se împlântă o ramură de mērū, în *crāngile* căreia se punū covrigi, mere, nucī și o *vecică*, apoi se aprindū trei lumini în mērū; tôte acestea se punū într'unū blidū și după isprăvirea slujbei, care s'a făcutū *pentru așezarea sufletulū*, se daū nașei sau nașului care î-a botezatū, pentru că fără de tată și mamă se pôte boteza și cununa, dar făr' de nași nu (4).

În *Bucovina* nu se face după astū-felū de ómenī alta nemică, fară numai *parastasū* și *comāndare* sau *prasniciū*.

Trecēndū acuma dela datinele și credințele Romānilorū, descrise până aici, la alte popóre aflāmū în prima linie că *Romāniū*, strămoșii noștri, aveau ca și Romāniū de astăzi, cea mai mare grijă de înmormintare, părăndu-li-se mórtea, după principiile lorū păgāne, de o voință extraordinară a Ţeilorū.

(1) M. Pompiliū, Cāntece pop. publ. în «Albina» an. I. Viena 1866 Nro 72.

(2) Com. de d-lū T. Simonū.

(3) *Crestatū*=o pāne în forma cruciī, adică în patru cōrne.

(4) Com. de d-lū Rom. Simū.

Despre omul mortu Românii vorbeau totu-deauna cu celu mai mare respectu și cu pietate, și pôte că de pe acestu timpu datéază și proverbulu latinescu: «*de mortuis aut bene, aut nihil,*» sau: «*de mortuis nihil nisi bene,*» adicã: despre morți sã nu vorbești nemicã rëu, ca nu cum-va sã tragi asupra ta mânia Țeilorù, care proverbù de altu-mintrelea s'a păstratù și în unele părți locuite de Români (1).

Mai departe credeaù Românii, cã sufletulù unu *omù ne-îngropatù* nu pôte trece la locurile de odihnã, și dacã și trece, atunci acelù sufletù trebuie sã rãtãcescã mai nainte celù puținù o sutã de ani pe cãi strimbe, pe locuri necunoscuté, pâna când ajungea la o apã sau lacù, ce se numia *Styx*, și sufletulù mortulu trebuia sã trecã peste acéstã apã ca sã pôta ajunge la locuința de odihnã.

Iatã ce ne spune în privința acéstã renumitulù poetù Virgiliù:

«Nici nu-î este permisù a-î trece peste îngrozitóre țermuri și peste aceste riuri bubuitóre mai nainte de a se fi odihnitù ósele lorù în pãmintù; astu-felù rãtãcescu în timpù de o sutã de ani și sborù împrejurulù acestorù țermuri, și numai dupã aceea vinù sã vadã lacurile multù dorite» (2).

Sau în epistola sa cãtrã Ariadne:

«Sufletulù nefericitù va merge în borile strãine.» (3).

Dacã se scia cã cine-va a muritù în locù strãinù, însã corpulù lui nu se afla nicãiri, prin urmare nici nu se putea îngropa a casã, Românii aveau datinã a face totuși unù

(1) D. Stãnescu. op cit. p. 331: «Odatã ce móre cine-va, nimeni nu este permisù a mai ðice ce-va rëu de morți, dacã nu poți a ðice de bine.»

(2) Aeneid. lib. VI. v. 325. și urm. :

Nec ripas datur horrendas et rauca fluenta
Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt,
Centum errant annos, volitantique haec littora circum,
Tum demum admissi stanaque exoptata revisunt.

(3) Spiritus infelix perigrinas ibit in auras.

mormîntu deşertu pentru dînsul, fără nici o ceremonie mai însemnată.

Despre unu astu-felü de mormîntu deşertu numitu *tumulus inanis* vorbesce Virgiliu astu-felü: «Atunci am aşezatu lui Rhoetus unu mormîntu deşertu pe ţermuri şi am chieamatü de trei ori cu vöce tare spiritulü repausatu!» (1)

Şi dacă osemintele mortulu mai târziu se afläu din întem- plare neîngropate, atunci ei aruncaü câte o mână de pämîntü peste dînsule, şi credeaü că dacă cine-va a întreläsatü acësta, a făcutü celü mai mare pëcatü.

Aşa ne spune Horaşiu în privinţa acësta urmätöarele:

«Şi tu luntraşule nu te arëta neînduratu faşă cu ţërina spulburätöre, cu ösele şi cu capulü neîngropatu. Dä-le ce li se cuvine, şi dupä ce vei arunca peste mine de trei ori cu pämîntü, plëcă» (2).

Tumulus inanis alü Romanilorü coresponde în câtü-va cu *sniamënulü* sau *sniamëtulü* la Români, căci precum credeaü Romanii că sufletulü celü neîngropatu rätăcesce, aşa credü şi Româniü nu numai despre sufletele celorü neîngropaşü, ci şi a celorü sinucişü, şi precum şineaü ei de celü mai mare pëcatü de a nu arunca pe corpurile aflate pämîntü, aşa credü şi ađi Româniü, că e cea mai mare nefericire pentru acela care nu aruncä nemicä pe sniamënu.

Temerea cea mai mare a strămoşilorü noştri era: să nu mörä unde-va în *atare apă*, de unde corpulü nu s'ar putë scöte şi îngropa, precum e d. e. marea.

(1) Aeneid. lib. VI. v. 505:

Tunc egomet tumulum Rhoeto in littore inanem
Constitui, et magna manes ter voce vocavi.

(2) Od. I. 33. 22.

At tu nauta vagae ne parce malignus arenae
Ossibus et capiti inhumato
Particulam dare. . .
Injecto ter pulvere curas.

Mórtea naturală, mórtea în răsboiū saū orī unde pe pămîntū uscatū o primiaū cu multū maī bucurosū, decât mórtea în apă, precum ni-o spune asta destulū de apriatū Ovidiu :

«N'am frică de mórte, esistă însă unū felū de mórte fără milă. Scutiți-mē de naufragiū, și mórtea imi va fi unū darū. Este o deosibire orī de cade cine-va prin mórte naturală saū fierū și pune trupulū murindū cuvenitū, și demândă ce-va la ai sēi și nădăjduesce la mormîntū (înmormîntare), iară nu devine mîncarea pescilorū de mare ; (1)» de unde ușorū se pôte explica, pentru ce Romaniū pāgāni, nu numai avuții, ci și sāraccii își gātiaū grōpa încă în viață. Pentru că se temeā ca nu cum-va în lipsa mormîntului să rēmānă neîngropați (2).

La Romāni datina din urmă provine numai fōrte sporadicū. Dar pentru aceea, în locū de grōpă, mulți inși, după cum am vĕdūtū și maī susū în cap. XIX nu întrelasă de a-și face încă pānă ce sunt în viață secriulū saū sālașulū în care aū să fie înmormîntați.

(1) Trist lib. I. II. 51.

Non lethum timeo, genus est miserabile lethi?

Demite naufragium, mors mihi munus erit.

Est aliquid fatove suo, ferrove cadentem

In solita moriens ponere corpus humo :

Et mandare suis aliqua et sperare sepulcrum

Et non aequoreis piscibus esse cibum

(2) M Besanū, stud. cit. «Albina» ar. I. No. 55. Bojinca, op. cit. p. 208.

XXVI.

I N F R Ă Ț I R E A

Dacă într'o familie se 'ntâmplă de morū doi copii unul după altul, atunci, spre a scăpa de mórte pre cei vii, unul din copiii rămași se prinde *frate de cruce* cu unū altul din altă familie, fie de orī-ce sexū, însă să fie *lunaticū* (1). cu acela, cu care are să se prindă frate de cruce.

Chipulū cum se sēvērșesce acēstă frăție este următorulū: la ținterimū, după ce s'a datū drumulū secriulū în grópă, fratele saū sora copilulū mortū se scobóră în grópă pe secriū, iar celū-laltū copilū îlū rădică din grópă și punēndu-se față 'n față, apucă unū colacū, unulū cu o mână și celū-laltū cu alta și-lū frângū în douē; după aceea se sărută și astū-felū se facū *frați de cruce*.

Amēndoī frații aceștia se privescū ca și cum arū fi frați bunī, fratele de cruce cu sora de cruce nu se potū lua nici odată în căsătorie (2).

În județulū Oltū, mai este încă obiceiulū a se prinde frate de cruce astū-felū:

(1) Adică în aceeași lună născutū.

(2) Burada, Inmorm. p. 39—40. — Ionēnu, op. cit. p. 39—40.

Fratele mortului lunatică se pune în fiare și se prinde apoi *frate de cruce* cu ună altulă, așezându-se pe marginea mormintului și rupându o furcă de strînsu fînu, pre care unulă o apucă de ună cracū iar celă-laltū de altulū (1).

(1) Burada, Inmorm. p. 40: «Obiceiul de a se prinde frate de cruce nu se face numai la mormintū; în părțile dela munte se sapă într'o stîncă o cruce, pe care cei ce vorū să se prindă frați de cruce o sărută, apoi își facū la mână dréptă o tăetură, și amestecă sângele lorū, și astū-felū se facū «*frați de cruce*». Acéstă datină veche îi légă a-și da viéța unulū pentru altulū.»— Veđi și Hasdeū, Columna luī Traianū, an. VIII. t. II. Bucurescī 1878, pag. 5—11; asemenea și V. Alecsandri, Poesiī populare, Bucurescī 1866, pag. 13.

XXVII.

COMĂNDAREA.

După ce s'au întorsu toți petrecătorii dela ținterimū și după ce s'a spălatū fie-care în chipulū cum s'a arătatū în capitululū XXIV, se face *comăndarea*, numită allmintrelea și *comăndū*, *prasniciū* sau *pomană*.

În vechime se făcea *comăndarea*, mai alesū în *Moldova*, în următorulū modū:

«De cu séră, când a doua și avea a se înmormînta repausatulū, venia preotulū și se aducea una sau mai multe oi și berbeci, mai cu sémă negri; se făcea o grópă și întorcendū vitele cătră apusū, răsărite fiindū acum stelele, le lipia lumînări de céră prin córne, le citea o rugăciune și apoi venindū rënduiți le tăia, punendū să curgă sângele în grópa făcută înadinsū pentru acésta, numită «*ară*.»

Capulū și pielea vitei tăiate se da preotulū, de unde a rămasū apoi proverbul: «*a datū pielea popii*», adică a muritū, iar cărnurile se făceau bucate și se ospătau cu dînsele petrecătorii, cărora li se împărția mai ântâi câte unū colacū și o lumînare.

La masă punendū-se și dându-li-se câte o cupă de vinū,

fie-care, luându, vărsă puțină pe pământu (1). ȕicându: «*ușoră să fie țerna reposatului*» (2).

În unele părți din *Moldova* se face *comândarea* și astăzi mai totu așa cum se făcea ea și în timpurile vechi.

A. Lambrior ne spune în privința acésta următoarele:

«*Comândarea* se pregătesce încă pe unele locuri în chipul următoru: În spre ȕiua înmormintării se aduc în ogradă mai multe oi său berbeci, mai cu sémă negri, și după ce au răsăritu stelele, facu o grópa, și apoi, lipindu lumínările aprinse de córnelé dobitócelorú aduse, le întórnă cátră apusú, și preotulu le cetesce o rugăciune, pe urmă ómenii le taie pe marginea grópei ca să se scurgă sângele într'insa. Grópa acésta se numia din vechime «*aratú.*» Preotulu se dá capulu și pielea oilorú saú a berbecilorú, de unde chiar când s'a pierdutú obiceiulu acesta, a rėmasú vorba: «*au datú pielea popii,*» adică: a muritú; iară din cárnurile dobitócelorú júnghiate astú-felú, se facú bucate pentru comândare. Toți petrecótorii se punú la masă mângâindú pre rudele mortulu cu vorbele: «*că așa-í lumea acésta trecétóre, și că în curėndú saú mai târđiú ne vine rėndulu și noué*» (3).

Bucatele cele mai obiceiuite în *Moldova*, ce se facú la comândare, sunt: zamă cu tocmagi, borșu de pasere, plachii, gălusce, sarmale, carne cu perje, diferite fripturi saú și alte bucate, cari îi plăceaú repausatulu fiindú în viață.

Înainte de a bé, varsă puțină vinú din pahare și apoi ȕicú: «*să-í fie țerna ușoră reposatului,*» și altele, după cum îi ajunge capulu; și cu rėnduėla acésta îndesândú paharele,

(1) V. Alecsandri: Poesii pop, ale Rom. Bucuresci 1866. Nota dela p. 6.: «Acestú obiceiú de a vėrsa o parte din bėtură până a nu duce paharulú la gură -- libație -- se face pentru ca să alunge nălucile mortilorú ce sború prin lume și se amestecă în faptele ómenilorú.»

(2) Burada, *Inmorm.* p. 43--44.

(3) *Op. cit.* p. 154.

mai uită rudele din supărare, iar petrecătorii se înveselesc de-a binele» (1).

În unele locuri, unde nu este datină a se pune pomul la mormintă, după cum s'a arătat mai sus în capitulul XXIV, se pune acuma la comandare (2).

Mai totă procedura *comândării* Românilor din *Moldova* ni-o înfățișază și următoarea doină:

— Frunză verde bobu și linte,
Mărioră fără minte,
Mărită-te să m'nsorū
Ca să nu-ți mai morū de dorū.

—Insoră-te Dumnia-ta
Să vedū pe cine-ī lua;
De-ī lua una ca mine
Dumneđeū să-ți dee bine;
De-ī lua-o mai frumoasă,
Dumneđeū să-ți facă casă;
De-ī lua-o grozăvioră
Dumneđeū să-ți-o omoră
Și să-ī faci o mesișoră,
Să mergū și eū la o pomană
Și să-mī dee-unū colăcelū
Să-ī fie de sufletelū,
Și să-ī gustū din colivioră
Să vedū dulce-ī ori amară,
Și să bemū din gărăfioră
Să-ī fie țernă ușoră,
Ca doue petre de moră (3) . . .

Mai de multū, după cum spunū bătrânii, aveau și *Românii din Bucovina* datină, tocmăi ca și cei din *Moldova*, când muria cine-va, némurile celui mortū înainte de înmormintare tăiau unū berbece, o oīe, o vacă, unū boū, saū și altă vită bună

(1) Lambrior, op. cit. p. 154. — Burada, *Inmorm.* p. 45.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 43.

(3) El. Sevastosū, *Cântece moldovenesci*, Iași 1888, p. 147.

de mâncatū, și cu carnea acestora făcea apoi *comândare* saū *prasnîcū*, iară pielea vitei tăiate cu córne cu totū o da preotului funcționarū peste mormîntulū repausatului, după ce preotulū sigila mormîntulū. De córne lipia o lumină aprinsă de cêră și punea și unū colacū. Pe unele locuri învârtia împrejurulū córnelorū și mașele vitei tăiate. In unele locuri însă era datină de a pune pielea vitei tăiate sub picioarele preotului după înmormîntarea mortului și anume când se adunaū ómenii la comândare. Loculū preotului, prin acêsta, era mai dinainte designatū, și elū, după ce binecuvînta masa, se așeza acolo.

Astăđi, după câtū suntemū înformați, datina acêsta nu mai există nicăiri în Bucovina. Starea materială nu le mai permite Românilorū să facă multă cheltuélă. Afară de acêsta și interesulū pentru păstrarea datinelorū străbune în multe locuri s'a pierdutū mai cu totulū. Aducerea aminte despre acêstă datină străbună însă s'a păstratū până și'n điuva de astăđi nu numai prin proverbulū «*a datū pielea popii*,» care este fórte usitatū în Bucovina, și care însémnă atâta, câtū a muritū, ci totū-odată și prin variantele acestui proverbū: «*mai că era să dee pielea popii*» = mai că era să móră; — «*cătū pe ce de n'a datū pielea popii*» = cătū pe ce de n'a muritū; «*are să dee pielea popii*» = n'are scăpare, are să móră (1).

In vechime datina acêsta trebuie să fi fostū fórte răspânditā nu numai la Româniū din Bucovina și Moldova, ci pretutîndene la toți Româniū.

Cu privire la Româniū din *Banatū*, d-lū Ios. Olariū, învêțătorū în Domanū, ne scrie următórele:

«In copilăria mea, când se cumendaū țeraniū, duceaū din

(1) Veđi despre acêsta și S. Fl. Marian, Proverbe pop. rom., publ. in «Familia» an. XIII. Buda-Pesta 1877. No. 37, p. 433.

pieile oilorū, ce le tăiau pentru *pomană*, câte o piele popii. Astăzi însă datina acésta a încetatū cu totulū și numai proverbulū se păstrează în gura poporului și'n mai multe înțelesuri, spre esemplu unū omū *s'a cumendatū*, dar elū comite multe fără-de-legi, atunci sătenii ȃicū despre elū că *în zadarū a datū pielea popii*, iară altulū zace greū bolnavū, și despre acela ȃicū sătenii că *voesce să dea popii pielea.*»

E dreptū că și'n ȃiua de aȃi ori de câte ori se face vre-o comāndare totū-deauna se taie o oie, unū berbec, unū vițelū saū o junincă, dar nimēruī nu-i trece prin minte ca pielea vitei respective să o dee preotului, ci fie-care o păstrează pentru sine.

În timpulū de față se face comāndarea saū prasniciulū în cele mai multe părți din Bucovina astū-felū:

Cum s'a scosū mortulū din casă și s'aū pornitū cu ȃinsulū la biserică, femeile ce rēmānū acasă, măturāndū și grijindū cum se cuvine casa, se apucă de grabă și așternū una saū mai multe mese atātū în odaia, unde a statū mortulū, cātū și în cele-lalte odăi, iar dacā e timpū de vară și odăile sunt mici, atunci adese-ori așternū o masă mare afară în ogradā. La mijloculū mesei se punū, dupā putință, mai multe feluri de bucate, iar jurū împrejurulū mesei câte unū colacū de care se lipesc și o lumină de cērā.

În multe locuri am observatū că la capetele precum și pe de laturile mesei se mai lipescū încă câte o lumină separatā, la unū locū patru lumini, astū-felū ca să formeze o cruce. Asemenea se lipesc și de pāreții odăii, în care a statū mortulū, câte o lumină de cērā, cari amintescū pre cei patru evangeliști.

Dupā ce s'a înmormintatū acuma mortulū, nēmurile acestuia, poftescū încă în ținterimū fiindū o parte dintre petrecători ca să vie la prasnici.

Adunându-se cei poștiți, se așeză cu toții la masă, fie-care pe loculū ce i se indică de cătră cei de casă.

După ce aū ocupatū acuma locurile, preotulū tāmāindū casa și masa, face ectenia morților, amintindū în decursulū ei nu numai pre celū de curēndū mortū, ci și pe cei-lalți morți din familia respectivă, cari aū repăusatū mai de nainte, iar după ce încheie ectenia binecuvintēză masa, și apoi se pune fie-care pe loculū sēū.

Când începe preotulū ectenia se aprindū luminile lipite de colacū, iar când o sfârșesce, fie-care insū stinge lumina și strângēnd'o d'impreună cu colaculū, o iewa de regulă cu sine și o duce acasă.

În multe locuri am observatū că colacii și luminile nu se înșiră, după cum am arētātū mai sus, pe marginile mesei, ci se păstrēză unde-va într'unū ungherū, iar după ce a sfirșitū preotulū panachida, nēmurile repausatului ieaū cāte unū colacū și o lumină aprinsă și le daū fie-cāruia în mână, ȓicēndū în același timpū: «*poftimū de sufletulū lui N. și a lui N.*» și totū așa pe rēndū până ce daū fie-cāruia mesanū cāte unū colacū și o lumină.

Dela acēstă datinā fōrte rēspānditā în Bucovina se vede că s'a nāscutū cu timpulū ȓicala: «*dă-i colacū și lumīnare*», care se ȓice despre unū lucru împrumutatū, ce nu-lū mai poți cāpēta îndērēptū, saū despre unulū pīerdutū, care nu-lū mai poți afla, căci cum nu se întōrce mōrtulū dela mormīntū, așa și lucrulū împrumutatū nu ȓi se va mai întōrce, nici celū pīerdutū nu-lū vei mai afla.

La fie-care comāndare ieaū parte mai cu sēmă cei însurați, cu deosebire cei mai bētrāni și copiii cei mici, rarū când însă feciorii și cu atātū mai puținū fetele cele mari. De aice se vede că s'a nāscutū apoi și ȓicala:

Fată mare 'n comāndare
Nici colacū nici lumīnare.

Dinaintea preotului, în multe comune din *Bucovina*, atâtu dincóce câtú și dincolo de Prutú, precum în Boianú, Mahala, Ostrița, Horecea și altele, se pune pe lângă mâncările îndătinatc încă și o găină saú unú cocoșú friptú, care e menitú, nu ca să-lú mânânce la starea locului, ci să-lú iee cu sine acasă.

Totú atuncí, saú când se pornesce acasă, i se mai dá preotului încă și o găină vie saú unú cocoșú viú de sufletulu celui repausatú, credêndú că *găina friptă* are s'o vadă mortulú în cea-laltă lume, iar *cea vie*, care înainte de a se da se-udă și se spală bine pe picióre cu apă curată, parte că-lú va conduce până la raiú, și parte că-lú va apéra prin cântarea sa, mai alesú dacá e cocoșú, de spiritele cele necurate ce arú voi să se apropie de dînsulú, iar când îi va fi mai caldú că-lú va stropi și recori de arșița cea mare, care trebuie s'o îndure sufletulú în călătoria sa cea îndelungată și ostenitóre (1).

Dacă la casa celui ce face prasicú s'ar întîmpla să nu se afle nici unú cocoșú saú găină de întrecutú, apoi cumpără și de ar fi să facă comandare chiar și pentru dece suflete de-o dată, trebuie numai decât să caute atâtea găini saú celú puținú atâția puí ca să le dee preotului de sufletulú celui repausatú. Asta mai cu sémă în satele amintite mai sus de peste Prutú (2).

După ce s'aú așezatú acuma la masă și preotulú a făcutú panachida și a amintitú pre toți morții, începú cu toții a gusta mai ântâi din *pausă*, dacá a mai rămasú, apoi din *colivă* și abia după aceea din cele-lalte bucate ce se află pe masă.

Când se'mbie óspeții să cinstéscă li se spune: «*poftimú dá saú cinstesce de bine de sufletulú lui N.*» Iar celú îmbiatú, primindú și cinstindú, răspunde: «*Dumneđeú priméscă!*»

(1) Com. de G. Tomoiagă.

(2) Com. de G. Tomoiagă.

Astü-felü duréză comândarea ca la o oră saü și mai bine. Iar după ce au ospëtatü cu toții, se scólă dela masă, preotulü face ectenia pentru cei vii, în decursulü cäreia se amintescü toți cei de casă și care se 'ncehe cu «*Dumneđeü sä le înmultëscă anii!*» apoi își iea fie-care colaculü și lumina și se ducü pe acasă.

Afară de cele arëtate până acuma mai e de însemnatü încă și aceea, că în unele sate din *Bucovina* și cu deosebire în cele de pe malurile Prutulü, precum: Boianü, Mahala, Ostrița, Horecea, se face prasnicü nu numai în ñiua înmormintării, ci și mai pe urmă și anume: a treia și a noua ñi după înmormintare, apoi la șese sëptëmâni, la unü anü, la trei ani, la șapte, la nouë, și la doi-spre-dece ani (1).

Mulți inși credü că *Mörtea* saü, după cum spunü unii, *Archangelulü* trebuie sä se lupte adeseori förte multü cu omulü până ce-ï taie capulü și-ï scöte sufletulü din trupü. De aceea toți päreții unde s'a întëmplatü mörtea unü omü, sunt stropiți și unși cu sânge de alü acestuia. Prin urmare în decursulü celorü douë ñile ce urmëzä nemijlocitü după înmormintare, trebuie numai decät sä se ungä și väruescä tötä casa, ca sä se acopere petele cele de sânge. Iar ungerea și väruirea acësta o îngrijesce de comunü o femeie străinä, care capëtä ca platä unü coläcelü, o luminä și o bucatä de pânzä (2).

A treia ñi după înmormintare se face sfințirea apei, se stropesce tötä casa, și după aceea se dä apoi masa. La acëstä masä, care se face pentru ca sä pötä trece mortulü în cealaltä lume, în unele locuri, precum bună-örä în Badeuțü, pe lângä colacü și lumınare, se mai adaoge încä și unü vasü

(1) Com de d-lü V. Turturënu, Tomoiagä, și Ionicä alü lui Iordachi Isacü.

(2) Cred. Rom. din Boianü și Mahala, com. de Ionicä alü lui Iordachi Isacü și a celorü din Fundulü-Moldovei, com. de Const. Mercheși, stud, gimn: «dacä nu se face *prasnicü* a treia ñi nu pöte sä trecä sufletulü în cealaltä lume.»

de lutu sau de stecă, care se dă plinu cu apă sau vinu ospetiloru în mână amintindu la fie-care dare pre unulu dintre repausații familiei.

Óspeții sunt obligați a bé din vasu măcaru ciș-ce-va inainte de ce prindu a ospeta. Bětura acesta e menită pentru cei repausați, ale carorú suflete ardú nerescumpěrate în întunericulu din cea-laltă lume.

Totú acesta se repeșce la nouě ȓile și la șese șeptemâni ale aceluiași anú, apoi la unú anú după repausare, și totú așa până la anulú alú doi-spre-ȓecelea (1).

In ȓiua *prasnicultu*, care se face la unú anú după repausare, precum și 'n anii următori, e datină în cele mai multe comune din Bucovina de a se duce mai ântâi unú pomú și pomene la biserică, unde se face *parastasu* pentru celú repausatú dimpreună cu care se pomenescú și cei-lalți repausați ai familiei; iar masa, adecă pomana sau comândarea se face aú numai în curtea bisericii, aú numai acasă, aú în ambele locuri, dacă cei ce o facú sunt ómeni avuți.

Adeseori însă cei avuți chiamă pe preotulu acasă. Sosindú preotulu, face sfințirea casei, sau numai sfințirea apei celei mici, stropesce casa precum și tóte acareturile de pe lângă acesta, apoi cântă panachida și pomenesce pe toți cei repausați, rădicându în același timpú și pomulu dimpreună cu pomenele.

La masă se împărșesce celorú prezenți câte unú colacú și o lumínare. Cei mai avuți adeseori împărșescú la ocasiunea acesta și câte unú mielú, óie, vișea sau vacă de sufletulu celú repausatú, pentru care se face pomenirea, dar de comunú numai la vre-unú finú, nepotú sau altú némú anume ca să nu trecă averea în mâni de totú străine (2).

(1) Com. de d-lú Av. Macoveiú, preotú.

(2) Com. de d-lú V. Turturénú.

În unele comune din *Moldova*, precum bună-ora în Mălini Baia, Rădășeni și altele din județul Sucevei, e datină ca a *noua zi* după înmormântare să se facă o lecă de pomenire sau prasniciu ca și 'n Bucovina. La ocasiunea acésta se chiamă preotul de face mai ântâi sfințirea apei celei mici și stropesce casa, și apoi se dă masa (1).

În alte comune, totu din *Moldova*, se face masă pentru pomenirea sufletului celui repausatū la trei, la nouă și la două-șeci de zile, iar la patru-șeci de zile se chiamă preotul de-î rădică *panaghia*, făcându-i atunci și vecinica pomenire.

Pentru sufletul morților se mai face încă și soborū la biserică, la trei luni, la jumătate de anū, la nouă luni și la anulū, când se scóte și coliva la mormintū, care se dă apoi preoților (2).

În fine, în alte părți totu din *Moldova*, la trei zile după înmormântare se face *colivă* la biserică, asemenea la 9, la 21 și la 40 de zile se face colivă, colaci și praznicū, numite *panachidă*. Tóte aceste pomeniri, făcute în deosebite răstimpuri, se chiamă *griji*, și mare multū e căinatū acela, căruia nu i saū purtatū *grijile*, dicându-se că «*stă cu țărîna în gură*» (3).

În *Transilvania* și anume în comunele de prin prejurul orașului Sibiiū, *comândulū* se face astū-felū: se pune masa, unde stă de mănâncă preotul și cu frunțașii; pe lângă bucatele ce se află, cari de obicei sunt supă de tăeței și friptură, se pune unū colacū mare în care se împlântă unū copăcelū încărcatū cu mere, turte, covrigi, prune și nuci, și apoi când cântă preotul: «*unde umbréză darulū tēu Mi-*

(1) Dict. de Măriuca Nistorū din Mălini, și Anița Pletosū din Rădășeni.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 52.

(3) Lambrior, *op. cit.* p. 155.

chaile archanghele,» toți mesenii saltă și légănă colacul cu copacul. In curte începându dela masă și până la pörtă saü și mai departe in stradă, se presară pae și pe ele se așeză o pânză albă, pe cari se punü strachini cu bucate, și venindü ómenii se punü la masă, josü la pămintü și după ce aü ospëtätü li se dă câte unü colăcelü și o lumınare de céră galbănă.

Totü in *Transilvania*, și anume in ținutulü Făgărașului, comândarea se numesce «*sărăcustă*». Fie omulü câtü de ne-avutü, împarte mesenilorü după ospëtare câte unü colăcelü saü o bucată de pâne și o lumină de céră, iar feșelorü bisericesci încă și câte o năframă (1).

In districtulü Năsăudului *comândarea* se face de regulă afară, iar dacá e plóie in șurí, și numai rare orí in case.

De cum-va comândarea e cu colacü, pomișori saü vase ca d. e. cofe, óle saü blide, se împărșescü mai ántái ace-
stea, și după aceea începe ospëtulü, bëndü și mánčandü din abundanță și đicëndü: «*Dumneđeü sä-lü ierte*» și «*Dum-
neđeü sä primescă*».

Când comândarea e cu vase, atunci se mai pune și unü colacü și luminiță de céră, iar când e cu cofe se mai pune încă și pușină apă.

Poporulü însă crede că e fórte bine ca comândarea să se facă cu pomișori, căci atunci sufletulü respectivulü in grădina raiului încă se va desfăta, sburändü ca și o pasere dintr'unü pomü intr'altulü.

Despre pausü, colacü, pomene, se crede că dându-se de acestea in acéstă lume de sufletulü celü repausätü, atunci respectivulü mortü le va avé in cea-laltă lume.

Comândarea precum și cele-lalte pomeniri se facü din partea muerii, dacá e mortü bărbatulü, saü din partea bărbatulü

(1) Burada, Inmorm. p. 44—45.

dacă e mórta muerea, iar dacă bărbatulü saü muerea mórta nu are sořü, atunci pomenirile acestea se facü de cătră fiii lorü, iar dacă și aceștia lipsescü, atunci se facü de cătră alte némuri (1).

Ca și'n Bucovina, totü așa și'n Transilvania, se face prasicü saü comândü nu numai nemijlocitü după înmormîntare, ci și mai pe urmă, adică a dóua și după înmormîntare, care se numesce «*feștane*» și care corespunde pomenirii de a treia și la Româniü bucovineni, apoi la șese sęptemâni, care pomenire se numesce în unele locuri «*prândulü celü de șese sęptemâni,*» și în urmă la unü anü. Și precum la comândulü primü, așa și la cele următore, se facü colăcei și se pune unü prândü de bucate, la care sunt învitași mai sémă cei mai de aprópe și veciniü (2).

E prea bine sciutü că Româncele de pretutindene cocü pânea precum și alte copturi cu aluatü, pre care îlü preparä ele singure și din aluatü de acesta păstrézä ele apoi și pentru alte copturi

Dela pânea mortulü însä, adică dela pânea ce se cóce pentru pomenirea celü mortü, nu lasä, mai alesü celea din Transilvania, nici când aluatü acru (3).

În *Banatü*, și anume în comunele Barjovicü, Prilipețü, și în părțile Almajulü, înainte de a se așeza glóta la masä și de a binecuvînta preotulü bucatele de pe ea, se împodobesce frumosü cu flori unü bęțü, pe care se încolăcesce o luminare de cérä galbënä și stä aprinsä câtü cetesce preotulü rugäciunea mesei, apoi așezându-se cu toși la masä, se stinge luminarea și se pune bęțulü pe unü scaunü lângä masä, ținëndü astü-felü loculü mortulü (4).

(1) Com. de d-lü T. Simonü.

(2) Com. de d-lü I. Georgescu și d-lü T. Simonü.

(3) Com. de d-lü Rom. Simü.

(4) Burada, Inmorm. p. 45—46.

Totû în *Banatã*, precum în ținutul Oraviței, pomenele morților se fac de regulă: *a)* după înmormîntare, *b)* la nouă zile, când se scote *prânzișorul* afară de-lû mănîncă copiii, *c)* la două-zeci de zile, *d)* la patru-zeci de zile, *e)* la jumătate de an, *f)* la unû an și *g)* la serbarea patronului casei.

La tôte pomenele acestea se caută ca nici când să nu trecă timpul, ci totû-deauna să se facă cu o ți mai nainte.

Asemenea caută colăcărițele cu mare luare de sémă ca nemică să nu puie la masă cu păreche, ci totû-deauna fără păreche. Până chiar și ólele dela focû caută să fie fără păreche.

Vitele destinate pentru *pomana mortului* se spală mai ântâi cu apă curată pe picióre, apoi se ocolesc cu tãmâe aprinsă pe cărbuni și abia după aceea se junghie.

La fie-care masă, *pomana* ce se dă de sufletul celui repausatû, se numesce mai ântâi lui Dumneđeû, apoi st. *Archangelî*, adică morții, după aceea mortului, și la urmă *tâlharilor*, sub cari se'nțelegû spiritele cele rele ce staû în calea repausatului în cea-laltă lume voidû a-i lua sufletul și a-lû duce cu dinsele în iadû (1).

Când se serbésză *patronulã casei*, atunci în cele mai multe părți din *Banatû* se face și se pune și «*coliva*», care constă, ca și'n cele-lalte părți locuite de Români, din grâu fiertû, pusû pe unû tăierû și mestecatû pe alocurea cu miere de stupû, înfingendû în grâu pe de-asupra fãlii simetrice de mere, pere, gulăi etc, care grâu sfințitû prin rugăciunile preotului se împarte apoi atâtû de sufletul mortului nu de multû repausatû, câtû și de sufletul celorl-âlți morți, ce aû repausatû mai nainte.

Când se pune *coliva* sacrificiû morților, în orașe mai

(1) Com. de d-lû Iosifû Olariû.

mari se ducă colivele la biserică și punându-se la unu locu cetesce preotul rugăciunea îndătinată peste ele, iar prin comunele țărănesce merge preotul din casă în casă de sfințesce coliva. Cu această ocasiune, când se face rugăciunea de sacrificiu, prinde cu mâna preotul împreună cu casnicii și consângenii, chemați la serbarea patronului, de colivă și rădicând'o în sus reciteză rugăciunea, apoi unde sunt mulți adunați și nu încapă toți a ține cu mâna nemijlocit de colivă, cei de dinapoi pună mâna pe umărul celor dinainte și astu-fel se împărtășesc și ei de binecuvîntarea sacrificiului adus morților (1).

În unele locuri, atât din *Bucovina*, cât și din cele-lalte țări locuite de Români, a fost și mai este încă ici-colea, mai ales în satele, cari sunt foarte reslătite, și acuma datină ca *comandarea* sau *prasnicul* să se facă nemijlocit după ce s'a scos mortul din casă. Cum s'a scos adecă mortul afară, se așterne masa în casă, petrecătorii se ıntorc în casă, se pun la masă, mănâncă și bea, și abia după aceea pornesc cu mortul la grăpă.

În unele comune din *Moldova*, județul *Sucéva*, dacă e iernă scot mortul în tindă și aștern masa în casă, iar dacă e vara, lasă mortul în casă și aștern masa afară, la care se așază apoi toți petrecătorii, în frunte cu preotul funcționar, care face maiântă ectenia morților și rădică pomul cu pomenele.

Înainte de a gusta din bucate, capătă fie-care, ca și la comandările ce se fac după înmormîntare, câte un colac și o lumină (2); în unele locuri, precum bună-ora în *Baia*, încă și câte o cofă sau cană plină cu apă sau cu lapte, care

(1) Sim. Manguica, Călindariu pe an. 1882. Brașov 1881, p. 141.

(2) Diet. de Mariuca Nistoru din Mălină.

însemnéază ca sufletul repausatului să aibă pe cea-laltă lume, când îi va fi sete, de unde bea (1).

În comunele, despre cari ni-î vorba, mai e încă și acea datină, că pe câtu timpū duréază masa se aprindū pe părēții odăii, unde a statū mortulū, numai două lumini și anume: una deasupra ușei și alta la icône (2).

În *Țéra-Românéscă*, scrie d-lū D. Stănescu, mai alesū cu privire la Româniî din comuna Zănóga: «Când totulū s'a gătitū, — când cosciugulū s'a isprăvitū și mortulū cu cele necesare a fostū așezatū în elū; când preoții aū isprăvitū a ceti *stălpîi*, dacă este unū omū bătrânū; când pâinile aū fostū cópte și mâncările gătite, atunci se întindū mesele în casă sau afară din casă, dacă este timpū frumosū și cu toții mănâncă, rugându-se pentru ertarea păcatelorū mortulū. Preoții stau în capulū mesei, apoi urméază cei-lalți aranjați după bătrânețe sau după cinstea de care se bucură la săteni.

«Sculându-se dela masă, tuturorū celorū de față se împartū basmale, luminări, și apoi pornescū mortulū la biserică . . (3).

«Când se împlinescū șése săptămâni dela îngroparea celui mortū, se face a doua pomână. . . După ce iesū preoții dela biserică sunt chiemați de capulū familiei la casa lui, unde totulū este aranjatū.

«Preoții slobodū pomana și totū-odată sunt ținuți fórtc multū ca să guste, — ca semnū de binecuvîntare, — din pomână, căci altfelū creștinulū rămâne mahnitū. . .

«De asemenea se face pomână la șése luni, la unū anū, la trei și fără șovăire la șépte, când e permisū a se desgropa mortulū . . » (4).

(1) Com. de Titū Zaharescu, stud. gimn.

(2) Diet de Mariuca Nistorū.

(3) Op. cit. p. 324.

(4) D. Stănescu, op. cit. p. 327, 328, 329.

Totû în *Țera-Românescă* mai există încă și următorea datină și credință:

«Când cine-va dă ceva de pomană, atâtû în decursul comândării câtû și de altă-dată la unû țiganû, trebuie să dea cu piciorulû în pămîntû dacă-î dă în mână, și acesta ca pămîntulû să fie martorû ocularû la pomana făcută țiganului, pentru că se ȃdice că țiganulû îi iea mirulû și botezulû și-lû aruncă în iadû; iar dacă pămîntulû este martorû la pomana țiganului, să ȃdică că i-a făcutû ca la unû creștinû. Țiganulû (ursarulû sau zavrăgiulû) când vede că acela ce-lû miluesce dă cu piciorulû în pămîntû refuză a lua din mână» (1).

În fine trebuie să mai amintimû încă și aceea că precum la Româniî din Dacia-traiană, totû așa se pune masă sau se face comândare după înmormîntarea unû mortû și la *Românii din Macedonia* (2).

Pe lângă comândarea sau *comândulû*, despre care am vorbitû până aici, merită a fi amintite încă și *parastasele*, *slujbele*, *sărîndarele* sau *sălîndarele* și *sarcoustele* sau *sărăcustele*, cari se *plătescû* respective se *pórtă* asemenea pentru pomenirea și iertarea păcatelorû celorû repausași, care pomenire se face de regulă numai în biserică.

Parastasele, în unele părți din *Moldova*, se *pórtă* patru-ȃcei de ȃile de-a rëndulû, după ce móre omulû, adecă se aducû la biserică, în fie-care ȃi, nouă covrigi, o lumîinare, vinû și tãmâe, iar preotulû cetesce rugăciunile cuvenite (3).

(1) I. St. Negoescu, Credințe populare, publ. în «Lumina pentru toți» an. III, București, 1888, p. 475.—Ionénu, op. cit., p. 46:

«Dacă pentru vre-unû mortû se dă de pomană ce-va la țiganû, celû care dă, trebuie să dea cu piciorulû în pămîntû ca și elû să fie martorû de pomana ce dă țiganului; căci se crede că țiganulû îi iea mirulû și botezulû și le aruncă în iadû; dar dacă pămîntulû este martorû la pomana dată țiganului, se crede că e dată ca la unû creștinû.»

(2) Dim. Bolintinénu, Călătorii la Româniî din Macedonia, p. 91—92.

(3) Burada, În morm., p. 47—48.

În *Macedonia* se facă *parastasele* totu așa ca și în *Țera-Românescă* și *Moldova* (1).

În *Bucovina*, din contră, *parastasele* se facă astu-fel: né-murile celui repausatū facū și ducū la biserică unū pomū ca pentru orī și care omū de curēndū mortū și-lū punū pe masa pentru jertfă, unde stă până după liturghie; preotulū face rugăciunea de séră, utrenia și st. liturghie, în decursulū căreia cetesce și rugăciunile pentru cei morți, amintindū în același timpū și numele celui repausatū, iar după acesta face rēnduēla pentru cei morți și la urmă rădică și pomulū.

Slujbele sunt de tôte șēpte la numărū. Ele se pōrtă de regulă în șēpte sâmbete ce urmēză nemijlocitū după înmormintarea unū omū cu scopū ca acesta se fie eliberatū de cele *șēpte vămī*. Dacă cine-va nu pōte purta slujbele în anulū repausării, le pōrtă în anulū următorū. La fie-care slujbă (liturghie), care se plătesce în unele locurī câte cu 1 fl., se aduce câte cincī bulcī saū trei colăcei, douē luminī și $\frac{1}{8}$ litru de vinū (2).

Sub *sărindarū* se înțelege atātū în *Bucovina* câtū și în *Moldova* amintirea celui repausatū la 40 de proscomedii și liturghii (3).

În *Transilvania* se face asemenea în decursū de patru-đeci de đile saū șēse sēptēmāni *sărindarū*, care se sfârșesce chiar la șēse sēptēmāni, când i se face apoi mortulū și pomana, și când se crede că sufletulū sēu a trecutū acuma prin cele 99 de vāmī și a ajunsū la loculū de odihnă (4).

Sărăcustele se facū pentru pomenirea tuturorū celorū repausați și de regulă numai în decursulū Sâmbetelorū din Pos-

(1) Dim. Bolintinénu, op. cit., p. 91—92.

(2) Com. de d-lū V. Turtureanū, preotū.

(3) Burada, *Inmorm.*, p. 48: «Se măi pomenesce și numele mortulū la liturghie în timpū de patru-đeci de đile și acesta se numesce «*sărindarū*».

(4) Com. de d-lū Rom. Simū, invēțătorū.

tul mare. In Sâmbăta ântâia a postului mare se duce pre otului acasă o oca de făină, și sare ($\frac{1}{2}$ huscă), iar la biserică unŭ păhărelŭ cu miere, de-asupra căruia se află unŭ toiagŭ, în unele locuri însă o lumină mare albă, apoi unŭ și-șipușorŭ de vinŭ saŭ miedŭ și unŭ blidŭ cu pâne saŭ vr'o câți-va colăcei ori franzole. Păhărelulŭ cu miere și toiagulŭ de pe dînsulŭ rămânŭ în biserică până în *Joia-mare*, iar blidulŭ cu pâne și șipușorulŭ cu vinŭ, cari le ia preotulŭ dimpreună cu cei-lalți servitorŭ bisericesci, se aduce în fie-care Sâmbătă. Toiagulŭ se aprinde în fie-care Sâmbătă la sfârșitulŭ liturghiei, când se face pomenirea celorŭ morți.

Sărăcustele sunt usitate mai cu sémă în acele părți ale Bucovinei, unde vinŭ Româniŭ în atingere cu Ruteniŭ, cari încă îndătinéză a le purta.

In *Transilvania*, districtulŭ Năsăudului, sărăcustele acestea numite simplu *pomeniri*, se facŭ în decursŭ de șapte Sâmbete, începëndŭ cu Sâmbăta din *Septemăna albă*, adică cu cea din naintea postului mare și ținëndu-se în fie-care sâmbătă următore până înainte de *Duminica Floriilor* saŭ *Florii* (1).

În *România* e datină ca în *Joia-mare* să se ducă la biserică o colivă, care se scóte apoi la mormîntŭ, unde se facŭ rugăciuni pentru sufletulŭ mortului (2).

Comândarea era usitată și la *Romani*.

Intorcëndu-se aceștia dela înmormîntare și ajungëndŭ acasă, rudenile și amicii repausatului mergeaŭ îndată la scaldă să se spele, și după aceea li se dădea unŭ ospěțŭ, saŭ precum se đice la noi: comândare, pomană, prasnicŭ.

Lucru firescŭ că ospětarea acésta era mai simplă saŭ mai pompósă, după împrejurări, după cum adecă era și repausatulŭ unŭ omŭ sërmanŭ saŭ avutŭ.

(1) Com. de d-lŭ T. Simonŭ.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 48.

La îngroparea bărbaților străluciți adese-ori se ospăta poporul întreg, precum d. e. la mórtea lui Iuliu Cesarü (1), sau se împărția carne crudă numită *visceratio*, pe care primitorii o fierbiau sau o frigeau apoi acasă.

Cu privire la acesta Titu Liviü ne spune următoarele: «La înmormintarea mamei sale, M. Flavius a împărțitü carne crudă la poporü (2),» și mai departe: «La mórtea lui P. Liciniü, s'a împărțitü carne crudă (3).»

Maï târziu äü îndätinatü a împărți de pomană chiar și banü.

A *noua di* dupä îngropare se serba ziua mortului spre eterna lui memorie. Serbarea acésta se numia *Novemdialia*, adecä *sacra*.

Scol. în Horașiü ne spune: «Novemdiale este unü sacrificiü, care se face în ziua a noua dupä ce s'a înmormintatü mortulü (4).»

Totü în acéstä di era datinä de a se curäți casa, în care a zäcutü mortulü (5).

Serbarea, numită de Romani *Novemdialia*, astädi nu mai existä sub acestü nume. Cu töte acestea, dupä cum am äretatü mai sus, a noua di dupä înmormintare se serbézá și astädi în cele mai multe locuri cu rugäciuni și cu pomanä pentru odihna sufletului celui repausatü.

Curäțirea casei însä se face în unele locuri ceva mai înainte, și anume a patra sau a cincea di dupä înmormintare, în cele mai multe a noua di, tocmai ca și la Romani.

Comändarea e de altmintrelea usitatä și la alte popöre de ritulü ort. or. și cu deosebire la Rutenii din Bucovina.

(1) Saetoniü, Iul. Ces. 26

(2) Lib. III, 22: «et populo visceratio a M. Flavio in funere matris.»

(3) Lib. XXXIX, 46. «P. Licinii funeris causa visceratio data.»

(4) Epod. XVII, 48: «Novemdiale sacrificium est, quod mortuo fit nova die, quam sepultus est.»

(5) M. Besanü, stud. cit. publ. în «Albina» an. I, No. 59. --Bojinca, op. cit. p. 219.

XXVIII.

M O Ţ I I.

Afară de comândare și cele-lalte pomeniri și jertfe, ce se fac și se aduc după cei de curându repausați, și despre cari am vorbit în capitolul premergător, mai există la Români încă un fel de pomenire și jertfă, care se face și se aduce în unele zile anumite de preste an, și nu numai pentru cei de curându repausați, ci pentru toți morții familiei.

Acastă pomenire și jertfă, care constă mai cu sémă întru trimiterea de bucate și bături precum și a unor obiecte pentru mâncare și de bătută apă, pe la vecini, la némuri și mai ales copiiilor sërmani de sufletul morților, se numesc pretutindene, în toate țerile locuite de Români, *Moși*.

Moși sunt mai de multe feluri și anume:

Moși de crăciun. În ziua de crăciun dimineța se dă de pomană morților: colac cu luminare, carne de purcel or porc, cârnați, cotoróge (reci, aite, aitur, recitur), bo-rândău și altele (1).

(1) Sim. Manguica, Călindăr pe an. 1882. Brașov, 1881, p. 136.

Moșii de érnă sau de *cârnelegi* orî *cáslegele de érnă*, mai bine numiți de primăvară, cari atâtú în *Bucovina* câtú și în *Banată* cadú tot-deauna Sâmbătă, înaintea lăsatului de carne (1).

Acești moși împreună cu *cei de tómná*, cari cadú asemenea Sâmbătă și anume înainte de Sâ-Medru, se numescú și «*moșii cei mari*.»

La *moșii de érnă* se sacrifică (se dă de pomană) moșilorú, adecă morțilorú, grâú fiertú, pregătítú cu untú (unsóre) și brândă, alăturându și carne de porcú sau cotoróge, etc. (2).

În unele părți din Banatú, precum bună oră în Ciclovoromână, moșii aceștia se numescú și «*sacrilegi*» (3).

Moșii de parisimí, cari cadú tot-deauna în 9 Marte, adecă în ziua de 40 de Martirí, se numescú astú-felú pe la Lugoșú, Temișóra și împrejurime. În părțile Oraviței însă se numescú «*Sânți*» orî «*Sámți*». În Oravița și cele-lalte locuri montane, locuite de coloniștii din Țera-Românescă, numiți și «*Bufani*» orî «*Țeraní*,» se numescú «*Brenduși*» și «*Brendușei*» (4). În Țera-Românescă «*Bradoși*» (5) și «*Mucenicí*» (6), iar în Bucovina și cu deosebire în orașele Sucéva și Rădăuțú «*Sfintișori*».

Acești moși urméză la noué zile după *Baba Dochie*, când de regulă iesú *Babele* și dinșii sub numele de *Moși*, batú cu botele pămîntulú ca să intre frigulú și să iasă căldura.

(1) Com. de d-lú V. Turtureanu, preotú. — S. Manguica, Căhind. cit. p. 136. — După d-lú Dr. At. M. Marienescu, moșii aceștia cadú în Sâmbăta lăsatului de brândă, — veđi «*Familia*», an. X. Buda-Pesta, 1874, p. 565.

(2) Manguica, Căhind. cit. p. 136 — 137; Marienescu loc. cit.

(3) Manguica, Căhind. cit., p. 137.

(4) Manguica, Căhind. cit., p. 137.

(5) D. Stănescu, op. cit., p. 329.

(6) Ionénu, op. cit., p. 54: «În ziua de *Mucenicí* se facú nisce colăcei cu nucí numiți «*Mucenicí*» și e bine ca în acea zi fie-care persónă să bea 40 de pahare cu vinú, astú-felú, pentru fie-care din cei 40 de sf. mucenicí.»

La acești moși Români din *Banat* dau de pomană (sacrificiū) de secū (postū) și anume:

a) păsule (fasole) slăită (sungalie) orî drésă cu untū de lemnū, apoi nucī, póme, alune, etc. — Aceștia se numescū *moși cei curați*;

b) unū colacū unsū cu miere de stupū făcutū în forma omului cu capū, mâni și picióre; orî pre colacū se împunge cu o țevă de socū orî de trestie forma de omū (1).

În unele părți din *Țera-Românească*, precum bună óră în comuna Zánóga, femeile pe lângă *bradoși*, ce-î facū în acéstă ȕi, mai alcătuescū încă și unū bradoșū mai mare, făcutū în formă de omū, cu gură, cu urechi, nasū, dară orbū, și-lū numescū, fiindū din timpuri póte numitū totū astūfelū, «*Uitata*». Acésta se face întru pomenirea tuturorū morțilorū, cari în timpulū anului arū fi fostū uitați nepomeniți.

Acéstă «*Uitata*» este jucată de copii în jurulū unui focū, ce se face în bătătură, apoi unsă cu miere și mâncată (2).

În orașele Sucéva și Rădăuțū, din Bucovina, se facū 40 de figurele în formă de omū din lăină de grăū, ouē, miere, mieđū de nucă și zaharicale. Aceste figurele numite «*sfințișori*», Suceveniī le ducū în ȕiua de 40 de sfinți diminéta la biserică, unde, sfințindu-se după leturghie, se dau o parte funcționarilorū bisericesci, iar cea-laltă parte ómenilorū presentī, cu deosebire însă copiilorū. În Rădăuți, din contră, vinū copiii și ómenii sērmani pe acasă și acelora se dau apoi de sufletulū morțilorū.

Ómenii cei mai puținū avuți facū, în locū de figurī omenesci, 40 de colăcei, cari asemenea se numescū «*sfințișori*,» și pre cari îi împărțescū apoi pe la copii și ómenii cei mai sērmani (3).

(1) Mangiuca, Călınd, cit., p. 137.

(2) D. Stănescu, op. cit., p. 329.

(3) Com. de mai mulți órașeni din Sucéva și Rădăuți.

Aceste figuri ne aducă aminte de figurile de ómeni, numite «*Sagilla*» ale Romanilor, cari erau usitate în sêrbătórea «*Sigillaria*,» apoi de păpușele de piperú în formă de omú, numită «*Argei*,» usitate în sêrbătórea «*Argeica*» din 13 Maiú, și de păpușele de volú numite «*oscilla*» și «*pilae*» în sêrbătórea numită «*lares compitales*».

În fine, mai e de însemnatú încã și aceea, cã totú la acești moși iesú economii la vii, moșii (pruni) și grâne, dar mai vêrtosú la pometele ce producú póme, și bëndú, după proverbulú poporului, 40 (orí 44) de pahare de vinú, varsă vinú orí rachiú (vinú-arsú) la buciuumii de vine (vie) spre a rodi, și încunjurândú agrulú îlú afumă cu riză spre a fi feritú de rele, dândú totú atunci de pomană colacú (brânduși), vinú, rachiú etc. (1).

Moșii de Florii sunt usitați, după câtú sciú eú până acuma, numai în Frătăuțulú-noú din Bucovina. Sâmbătă, înainte de *Florii*, se trimite pe la case câte o ulciă plină cu miere și de-asupra gurei cu unú colacú saú franzolă, iară la tórtă o lumină lipită (2).

Moșii de Joí-mari, *Joímarele* saú *Joia mare* înainte de Pasci. Iar se dă de pomană de secú (postú), ca și la moșii parisimilorú, dar fără colacú.

În Oravița montană din *Banatú* se dau de astă-dată de pomană și olcuțe noue cu apă orí vinú și la mânușa ólei se légă flori, precum : brebenei (lat. *corydalis bulbosa*, germ. hohlwurzeliger Lerchensporn).

În nóptea spre Joí-mari în vêrsatulú ðorilorú purcedú muerile din *Banatú*, mai vîrtosú însă matrónele familiilorú, la mormîntú, alții acasă în *avlie* (curte) aprindú morțilorú focuri, numite «*focurile*» orí «*luminiciche*» orí «*luminușe*», făcëndú

(1) Mangiuca, Căhind. cit. p. 137.

(2) Com. de Vespasianú Reuțú, stud. gimn. de locú din Frătăuțulú-noú.

pentru totu mortulū din familie o luminicică, saū anumindū (menindū) mai mulți morți la o lumină. Cu acéstă ocașiune se sacrifică, adecă se dă de pomană colaci copiilorū sēraci, ce vinū spre a se încălđi la luminiciche. Colacii aceștia se numescū «*Sâmbicióre*» dela ȃiua Sâmbătă. Cu colaculū se dă și o lumină împreună cu o olcuța de apă (alții daū și vinū), menindū colaculū moșulū cutare (spunēndū numele celui mortū din familie), adese-orī punēndū orī anumindū la unū colacū și mai mulți moși, unde sunt mulți repausați în familie.

Luminicichile se facū numai cu surcele de alunū saū de bozū uscate, cari se frângū, nu se taie, și cari, după ce sunt culese, se aducū în case și nicī de cum nu se așeză la pămīntū, ci se păstréză pe masă orī în altū locū unde-va, fără a se atinge de pămīntū (1). In locuri, unde întru apropiere nu se află surcele de alunū, se facū focurile cu bozū uscatū, culesū de pe câmpū.

Matrona familieī, care tāmâiază morțiī, își face luminicichile la mormīntū, și se cāntă după morți acolo, când plēcă acasă, strigă sufletele morțilorū pe nume, ȃicēndū:

Sculați, sculați,
Și-acas' aidați!

în acea credință, cum că sufletele morțilorū plēcă dela mormīntū cu dīnsa acasă, și acasă așezāndu-se în chilie după ușă, aci petrecū până la «*Rusitori*», a 7-a pe a locurea a 9-a ȃi după Rusalii, când în vērșatulū ȃorilorū până 'n rēsăritulū sōrelū se ducū de acasă iar în mormīntū.

Acum la *Rusitori* în vērșatulū ȃilei iar se dă de pomană morțilorū, căci dacă nu li se dă desdeminēță de pomană,

(1) Țigancele locuitorē într'unū pātrārū alū Ciclovei montane pōrtă mile îndepārtate în spate și pe măgarī înainte de Joī marī surcele de alunū spre vīndare.

atunci sufletele, luându cenușă ori năsipă în gură, se îndepartă mâniöse din casa familiei.

Dacă pentru lucrul câmpului muerea din casă dela *Joi-mari* până la *Rusitori* nu póte în tótă ziua mătura chilia, atunci mătură numai locul după uşă, aşternându o pânză albă, un *măsăelă*, acolo spre a se așeza sufletul pe el.

În fine credă Românii din *Banat* că dela *Joi-mari* și până la *Rusitori* este cerul, raiul și iadul deschis, pentru aceea pot sufletele veni acasă spre a petrece la familie (1).

În *Bucovina* și anume în satele *Boian*, *Mahala* și altele de peste *Prut*, morții se pomenesc mai cu sémă în *Joi mare*. În acéstă și se împărțesc pe la case și mai ales pe la cei săraci stecle său ulcele pline cu apă, cu câte un colac său o bulcă și o lumină de-asupra gurei; une-oră dăruesc și câte una său mai multe garnițe și gărnicioare (cofițe) (2).

Tot așa fac și Românii din *Mănăstirea Homorului*, cu aceea deosebire numai că aceștia pun în ulcele nu numai apă, ci și vin, iar de-asupra gurei, pe lângă colac și lumină, încă și câte-o năframă (3).

În *Fundul-Moldovei* moșii, cari constau din ulcele și steluțe pline cu apă, iar pe gură câte c'un colac și-o lumină, nu se trimet pe la case, ci bății vin singuri de-și ia (4).

În orașul *Câmpulung* se duc în acéstă și cofițe și cane mai mari la biserică, unde se dau apoi, după liturghie, umplute cu apă, și legate pe la gură cu strămătură, iar de-asupra c'un colac și o lumină de cêră, mai cu sémă copiilor, de sufletul morților (5).

(1) *Mangiuca*, *Căilind*. cit. p. 137-138.

(2) Com. de d-l V. *Turturén*, preot.

(3) Com. de *Ioan* *Macovei*, stud. gimn.

(4) Com. de *Mich* *Țimpău*, *Const*. *Merches* și *Ioan* *Tonigariu*, stud. gimn.

(5) Com. de *Vasile* *Burduhos* și *George* *Ciupercă*, stud. gimn.

În Bréza se dă, totu la biserică, pâne de gustare și apă de bėutū dintr'o cofă tuturorū celorū ce s'au comunicatū într'aceea ȃi (1).

În *Transilvania*, districtulū Năseudului, e datină de-a se face în *Joi-a-mare* unū ospėțū formalū în curtea saū în țintirimulū bisericeī, unde se ducū felurite mȃncări și bėuturi, care ospėțū se numesce *moși* (2).

Romȃnii din *Țera-Romȃnėscă* credū cȃ sufletele morțilorū vinū în fie-care anū de se așeză pe strașina caseī, și acėsta o facū în ȃiua de *Joi-mari* și staū pȃnă la *Moși* (Sȃmbȃta morțilorū); din cauza acėsta se facū atunci împȃrțeli de plecarea sufletelorū. Asemenea *parisimele* în tȃtă Sȃmbȃta se ducū colivi la biserică de așteptarea sufletelorū pȃnă la *Joi-mari* (3).

Iarȃ în *Joi-mari* se obicinuesce a se da morțilorū și de ale îmbrăcȃminteī, unū costumū de haine: șubă, imineī, cȃciulă saū o cȃmașă, ismene, bete și altele, cari se împartū adese sėracilorū, mai adesea însă familieī, după ce tȃte acestea aū fostū mai întȃiū sfințite de preotū (4).

Totū în *Țera-Romȃnėscă* mai esistă încă și acea credințȃ cȃ Joi, în sėptėmȃna patimilorū, nu e bine sȃ se spele rufele (albiturile, cȃmėșile), *cȃci la morți în locū sȃ se ducă pomana ce li se dă, se ducū lȃturi din spėlȃtură* (5).

Moși de Pasci. În *Banatū* se dă la Pasci cu deminėtȃ de pomana morțilorū (moșilorū), colaci (sȃmbeciore) cu mielū, ouė roșii și alte bucate, ce se află atunci în casă. Pe alo-

(1) Com. de Nic. Prelici, stud. gimn.

(2) Com. de d-lū T. Simon.

(3) I. St. Negoescu, «Credințe pop.» publ. în «Lumina pentru toți» an. III, Bucureșci, 1888, p. 474—475.

(4) D. Stȃnescu, op. cit. p. 329.

(5) Ioneanū, op. cit. p. 50.

curea se dau acum colaci cu olcuțe (noue) pline de apă; se dau și cașu (1).

În *Țera-Românească* se dau în ziua de Paști ouă roșii peste mormintu, pronunțându numele celor morți, pentru cari se dau acelou ou (2).

Totu în *Țera-Românească* esista credința că toti morții cei pecațoși, din ziua *Invierii*, adeca dela *Paști*, se scotu din iadu la odihna pana la *Rusalii*. In aceste zile deci fetele cara apa pe la vecini de pomană în contulu morților (3).

Moșii de Sân-George. În Banatu se dau sacrificiu colacu împreuna cu olcuțe (noue) pline de lapte cu lumina, cașu etc. Pe alocure, precum în Sichevița, laptele se dau în tăiere ori străchini (4).

În Frătăuțulu-nou din *Bucovina* se trimete asemenea ca moși o ulcica cu lapte dulce fiertu cu togmagi, cu unu colacu și cu o lumina pe la case, mai alesu unde sunt copii mici (5).

În unele comune insa, precum buna ora în Tereblecea, districtulu Siretiului, în acesta zi se duce mai întregu satulu la tinterimu, și acolo împarțescu diferite bucate sermaniloru, întindendu fie-care pe mormintele morților sei o fața de masa sau unu ștergariu, iar pe acela puindu bucatele aduse.

Moșii de Ispasu sau de Înălțarea Domnului. În acesta zi se dau în *Banatu* flori, branda și lumina de pomană (6).

În *Țera-Românească*, femeile, cari au în familie morți, impartu în ziua de Înălțarea Domnului azime calde, cepa verde

(1) Manguica, Căind. p. 138.

(2) Stănescu. op. cit. p. 329.

(3) Revista pentru Ist. arch. și filolog., an. II, vol. III, Bucuresci, 1884, p. 388.

(4) Manguica, Căind. cit. p. 138—139.

(5) Com. de Vesp. Reuțu.

(6) Manguica, Căind. cit. p. 139.

și rachiū pentru sufletele morților, creșându-se că în acesta ȃi se înalță sufletele lorū la ceriū și să aibă merinde pe drumū (1).

În *Dobrogea* este datină ca, cu o ȃi înainte de Înălțarea Domnului, la Ispasū, să se adune femeī și babe și să iee azime calde, cēpă verde și rachiū și mergēndū prin satū să le dea de pomană pentru sufletulū morților, ca să aibă pe drumū, fiindū credința că în acea ȃi morții sbōră în cerū (2).

Moșii de Rusaliī. Se serbēză în unele părți din Banatū și anume în locuri montane locuite de colonii din Țera-Romānescă în Sâmbăta Rusaliilorū, în alte părți diminēță în ȃiua Rusaliilorū. Se daū de pomană colaci împreună cu olcuțe noue pline cu lapte, cu mămăligă orī *colarețū* (scrobū); la mănūșa oleī se lēgă o chită de cireșe și de florī, apoi în olă se pune o lingură nouă (3).

Pretutindene în *Bucovina*, Sâmbăta înainte de Rusaliī sau *Duminica-mare* se numesce *Sâmbăta moșilorū*.

În *Sâmbăta moșilorū* credū Romāniī din unele părți ale Bucovinei că nu e bine ca cine-va să mănânce, până ce nu dă mai întâi ceva de pomană, pentru că în acēstă ȃi *se cuminecă toți morții*, și dacā unulū din nēmulū celorū morți mănâncă, atunci cei morți din nēmulū sēu nu se potū cumineca. Și de ore ce morții aștéptă în acēstă ȃi *pomană* și *pomenire*, fiindū-că este ȃiua lorū (4), de aceea Romāniī din cele mai multe părți ale Bucovinei, precum: Bosanci, Țișeuțū, Sucēva, Zaharesci, St. Ilie, Ilișesci, Todiresci, Costăna, Stupca, Mănăstioră sau St. Onufreiū, Siretū, Frătăuțulū-noū, Mologia, Stulpicani, Cămpulungū, Pojorita ș. a., trimitū des-deminēță pe la case, prin vecini, la nēmuri și sērmani, mai

(1) Ionēnū, op. cit. p. 45.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 51 – 52.

(3) Manguica, *Călind.* p. 139.

(4) *Dict. de Vasile Ungurēnū, agricultorū în Ilișesci.*

alesu unde se află copii mici, totu feliułu de vase noue, precum: ulcele, stecle de bęutü apa, cânuțe, cane, șipurı, cofițe etc. împodobite cu totu feliułu de flori, mai alesü însă bu-suiocü, cari se légă pe la torți saü pe la gură cu stră-matură roșie, și pe cari le umplu cu apă prospëtă, miedü, lapte dulce cu tocmagi, vinü, mustü și bere, apoi totu felu de farfuriı, străchinı și străchinuțe pline mai alesü cu zémă și cu plăcinte, dimpreună cu o lumină de céră galbénă, care se aprinde când intră în casa unde aü să se dee moși.

Töte obiectele acestea se numescü pretutindene în Bucovina «*moși*», iar împărțirea lorü se exprimă prin cuvintele *am împărțitü* saü *am dusü* și *am primitü* saü *am căpëtatü moși*, căci cei ce ducü *moși* capëtă în același timpü și ei *moși*, cu acea deosebire numai, că cei mai avuți ducü totü-dea-una mai scumpi și mai frumoși, pe când cei mai sërmani, după împrejurări, mai ieftini.

În comuna Bosanci, districtulu Sucevei, *moși* se începü de Sâmbătă dimineță înainte de Dumineca mare și duréză până Lunı dimineță, a doua ți după Dumineca mare. Ei constaü din diferite ulcele noue pline de lapte dulce cu tocmagi saü cu apă prospëtă, apoi din diferite stecle, cane, șipurı și cofițe asemenea noue și pline cu apă prospëtă saü cu mustü, vinü ori bere, precum și diferite străchinı și străchinuțe pline de zémă cu tocmagi, lapte cu tocmagi și o lingură pe de-asupra, saü și cu plăcinte. Töte obiectele acestea se împodobescü cu diferite flori mai alesü însă cu *crucea pas-cei* (plantă), care se légă pe la gură saü törtă, iar la strachinele cu plăcinte se punü de-asupra acestora. Totü-odată se dă dimpreună cu fie-care obiectü și o lumină de céră.

Afară de aceste obiecte adese-orı se dau chiar și miei ca *moși* (1).

(1) Com. de Mih. Ivaniucü, stud. gimn.

În comuna Pojorîta, districtul Câmpulungului, se trimită mai alesă copiiloră ulcele noue pline cu lapte simplu sau îngroșatū cu crupe de păpușoiu, care se numesce *mleșniță*, iar sërmaniloră se trimitū óle mai mari cu lapte și străchinī cu brânză și cașū.

Totū în Pojorîta e datină ca nânașii să trămită finiloră, și mai alesă celoră din botezū, ca *moși* încă și câte o junincă dimpreună cu tóte cele trebuincióse la o vacă cu lapte, precum: doniță, sitișcă și strecurătóre sau strecătóre (1).

În orașulū Sucéva, precum și în unele sate de prin apropiere, se trimitū ca moși, pe lângă vasele, mâncările și băturile arătate în șirele de mai susū, încă și găini sau puī de găină dimpreună cu o lumină, pe care, cei ce o primescū îndată o și aprindū și o lasă să ardă până ce se sfârșesce.

În *Moldova* la *moși* sau *Sâmbăta moșiloră* se dă de pomană pentru cei morți merinde și lucruri precum: cofe, cotăele, ulcele, străchinī împodobite cu florī, în cari se pune vinū, pâne, carne friptă, lapte cu orezū, și altele, precum și câte o luminărică de céră galbănă (2).

În *Țera-Românescă*, în *Sâmbăta moșiloră*, numită altmintrelea și *Sâmbăta morțiloră*, pe lângă pomenirea morțiloră și trimiterea *moșiloră* pe la case mai esistă încă și acea datină, că muerile plângū pe la morminturi, fiindū-că în acéstă ȃi, după credința lorū, iar se trămitū pécătoșii în munca iadului (3).

În fine mai e de observatū încă și aceea că pe când în Transilvania, Banatū și Bucovina, unde *Sâmbăta moșiloră* e cea mai răspândită, cultulū *moșiloră* din acéstă ȃi se póte

(1) Com. de Ilie Flocea, stud. gimn.

(2) Burada, Inmorm. p. 48.

(3) Revista pentru Ist. etc. an. II, vol. III, p. 388.- D. Stănescu, op. cit., p. 329: «La *Sâmbăta morțiloră* se face amintirea celoră réposași la mormintulū lorū, împărțindū colacī și colivă.»

numi mai multă familiară, pe atunci în *Țera-Românească*, unde există și *Târgul morșilor*, care se începe de Luni și durează până Sâmbătă, înainte de Rusali, adică o săptămână întregă, se poate cu totu dreptul numi și publică.

Moșii de Rusitorî. Sufleteloră familiare, cari dela *Joi-mari* au venită acasă și petrecu în chilie după ușă, se dă la *Rusitorî* adică în *Marția morșilor*, în revărsatulă zoriloră de pomană: colacū cu fragi, cireșe, flori, păsule etc.; pomană se dă pe unū tăierū (tâneriū) la vecini ori la nămurile de aprăpe, primindū și dela aceștia îndăreptū atare. *moș*. Dacă sufletele morșiloră nu capetă până în răsăritulă sórelui atare pomană, atunci ieau cenușă ori nisipū în gură, și mânióse se depărtetă dela casa familiei.

Rusitórele cadū totū-deauna 7 zile după Rusali, adică Sâmbătă înainte de Dumineca «*tuturoră sfințiloră*» ital tutti santi, germ. aller Heilingen, gr. Theodoxonia, Lemuria Romaniloră vechi dela 1 Maiū (1).

Moșii de Sânđiene, usitați în *Banatū*; se dă de pomană: colacū (sau și fără elū, căci care este sĕracū, nu trebue să-lū dea totū-deauna) cu *jordilene* (caisine) și pere (2).

Moșii de Sân-Petru. Se dă colacū cu luminare, apoi mere de Sân-Petru dulci și acre pe unū tăierū (3).

Moșii aceștia sunt usitați și 'n *Țera-Românească* (4).

Moșii de Sânt-Ilie. În *Banatū* se dă, între altele, și curuzū (porumbū) fiertū (5).

În *Bucovina*, și anume în comuna Tișeuțū, din districtulă Sucevei, Crasna și Banila-moldovenescă din districtulă Sto-

(1) Veđi Nork, *Mithologie des alten und neuen Testaments* s. II, p. 388. apud Manguica, *Călınd*. cit. p. 139.

(2) Manguica, *Călınd*. cit. p. 139.

(3) Manguica, *Călınd*. cit. p. 139.

(4) D. Stănescu, *op. cit.* p. 329.

(5) Manguica, *Călınd*. cit. p. 139.

rojinețului, până ce nu dau în ziua de Sânt-Ilie, după ce se întorc de la biserică, mere, pere, precum și alte fructe cöpte, de pomană, cari se trimitu pe la case în străchini, nimeni nu îndrăsnesc să guste din astu-felü de fructe (1).

În Crasna și Câmpulungü, totü în acéstă di, se împodobescü mormintele cu flori și se înfigü împrejurulü fie-căruï mormintü mai multe lumini aprinse, cari se lasă apoi acolo până ce se sfirșescü de arsü.

Unii trimitu pe la case și ulcele cu apă împodobite cu bârbănocü, busuiocü, precum și alte flori, cari se légă împrejurulü gurei cu stămătură roșiă (2).

Moșii de Schimbarea la fațä. Se sfințescü prin rugăciune asupra strugurilorü duși în biserică, din cari gustându ömeniü dreptü naturä, se socotü astu-felü ca pomana moșilorü. Dar și afară de biserică dau acasă matrönele acéstă pomană de struguri; însă fiindü că la Schimbarea la fațä se află pușini struguri *prispitorz*, copti, dreptü acéstă la

Moșii de Sânta Maria mare se dau struguri de sufletulü morșilorü. Acum se dau și prune de pomană, unde sunt cöpte (3).

Moșii de Țiua crucii sau Înălțarea cinstitei cruci, sunt usitași mai cu sémă în comuna Todiresci din Bucovina, și constau din ulcele noue pline cu apă curată, miere sau miedü, și la gură împodobite cu busuiocü legatü cu strämătură roșiă, iar de-asupra pe gură cu unü colăcelü sau covrigü și o lumină de cérä. Aceștia se trimitu mai alesü unde sunt copii. Unde nu-sü copii se trimitu cane, precum și alte obiecte mai mari de cari se scie că e mai multä lipsä în casa unde se trimitu. Și precum în *Sămbăta moși-*

(1) Com. de Vas. Iftodi și Eusebie Patrașü, stud. gimn.

(2) Com. de Vas. Burduhosü, stud. gimn.

(3) Manguica, Cälind. cit. p. 139.

loră, așa și de astă dată, cei ce au dus, capătă asemenea *moși* (1).

Moșii de Sâ-Medru, numiți altmintrelea și *moșii de toamnă*, împreună cu cei de *cârnelégi*, numiți și *moșii cei mari*, cadu totu-deauna Sâmbătă, înainte de *Sâ-Medru* (Sântul Dumitru). Se dă de pomană grâu fiertu pregătitu cu untu (untură), cu lapte sau brânză. Dar și colacul cu lumina încă nu este iertat să lipsescă, mai virtos la moșii cei numiți mari.

În părțile Oraviței și în Almașu, părțile Bozoviciului, când se împărțesc moșii aceștia, se face următoarea invocațiune:

Voi moși, strămoși,
Să-mi fiți totu voioși,
Să-mi dați sporiu în casă
Cu multu daru pe masă
Cu multu ajutoriu
În câmpul cu flori ! (2)

În alte părți ale *Banatului* la *moșii de toamnă* se fierbe scrobă cu făină de grâu, sau grâu, ca și la cei de iarnă, și se dă vecinilor de pomană. Mâncarea acésta însași se numesce *Moși*. Și fiindu-că Țilele aceste sunt Țile de ospetare pentru *Moși*, de aceea poporul Țice: *Moșii* sunt bun și *Babele* rele (1 Martie-Baba Dochie). În Țilele *Moșilor* nu se face nici unu farmecă (3).

Moșii de flori-de-mărțișoră. Astu-felă *ghioceii* (lat. *galantus nivalis*, germ. *Schneeglökchen*), *agricele*, numite altmintrelea și *oglicele*, *iglicele* (lat. *primula acaulis*, germ. *schlaflose Himmelschlüsselblume*), *micșinile* (lat. *hepatica triloba*, germ. *Dreilappiges Leberblümchen*), *cocoșeii* (lat. *erithronium dens canis*, germ. *Hundszahnlilie*), când înfloresc pri-

(1) Com. de Ioană Avramă, stud. gimn.

(2) Manguca, Căind. cit. p., 139 — 140.

(3) Dr. At. M. Marienescu, în *Familia*, cit. p. 565 — 566.

măvara și se capătă mai întâi, încă se sacrifică morților spre aducerea aminte.

Aceste flori, dar și cele-lalte ce vină după ele acum desu de primă-vară, sunt pârgele sau primițele (lat. primitia) florilor și totu-deauna vestitoare de primă-vară, deci trebuie să se pomenescă cu ele morții familiei.

Aci trebuie să însemnăm, că din purcelulă de Crăciun, din mielulă de Paști, apoi din cele-lalte pome ori fructe, ce vină peste an, și a căroră pârge (noițe, primițe) se sacrifică moșiloră ori morțiloră, membrii familiei, afară de copiii până la 12—14 ani, nu gustă nici de cum până ce matróna casei nu a sacrificat (datu de pomană) moșiloră, adică morțiloră. Și acesta se ține cu cea mai mare acurateță, căci a gusta mai înainte de a sacrifica din acele animale și fructe se socotesce de celă mai mare păcată și de vătămare pentru sufletele (spiritele) proto-părințiloră, cari ceră și dorescă acelă sacrificiă.

Mai departe e de 'nsemnată, cum că nu se gustă nici din alte pome, ori fructe, cari rodescă peste an și nu sunt legate de sărbătorile sus numite, precum: din persice, prune, etc., până ce nu se dă de pomană morțiloră (1).

Aceeași datină și credință, după cum am arătat și mai sus, există și la Români din *Bucovina* și *Țera-Românească*.

Cu privire la Români din țera de pe urmă, d-lă D. Stănescu scrie următoarele :

«Cu o venerațiune profundă pentru mame trebuie să amintescă aici, că ele nu gustă măcară din fructele de curândă cöpte, până nu împărțescă mai întâi pentru morți. Potă să mănânce toți în casă cireșe, vișine, caise, mere, lubeniță, porumbă, struguri etc., iar mamele nici odată nu voră mânca, până nu voră da din acea ródă mai întâi celoră răposai.

(1) Manguica, Călınd. cit. p. 140—141.

«*Inima mea este încă cu ei,*» am auzit adese-oră zicându pe unele mame (1).»

Moșii de curastră. În Banat, totu-deauna, când fată vaca casei, laptele țilelor prime, numit «*curastră*», în Bucovina «*coraslă*» lat. *colostra*, a treia și după fătare se dă sacrificiu morților (moșilor) și întru sănătatea vacei. Se chiamă adecă a treia și desu-demința mai mulți copii din vecinătate, apoi așezându-i în juru rătă, în mijlocul copiilor se pune strachina cu curastră, după aceea acoperind copiii cu unu straniu, matróna casei varsă apă peste ei, și astu-felu mâncându copiii cu lingurile curastra sub straniu, totu matróna casei la acfulu acesta menesce curastra de pomână moșistrămoșilor repausați și întru sănătatea vacei (2).

Aceștia sunt *moșii*, cari i-amu putut afla până acuma.

Din cele espuse până aici se vede decă apriat că *Moșii* sunt unu sacrificiu (jertfa) pentru sufletele repausaților moși strămoși, adecă pentru așa numitele spirite familiare, și numirea de *Moși* sau *pomana morților* este de asemenea și identicu înțelesu.

(1) Op. cit. p. 329—330.

(2) Manguica, Căhind. cit. p. 142.

XXIX.

S L O B O Ț I R E A A P E I.

În unele părți din *Țera-Românească* este datină ca în aceeași ȝi, în care s'a făcută înmormântarea, și anume nemijlocit după *comendare*, să se rînduască o fată ca să ducă apă pe la case în decursă de șese săptămâni pentru sufletul celui mortă.

Acastă ducere saă cărare de apă se numesce cu ună termină tehnică poporală *sloboțirea apei* saă a *apeloră*.

Fata, care a luată asupra sa această sarcină, are grijă ca fie-care gălătă de apă să fie însemnată pe *răbojă* (1), până împlinesce numărulă de 80, cătă dătoria îi impune ca să ducă. Ea trebuie să care căte două găleți în fie-care ȝi, afară de sərbători, când nu pôte duce, fiindă ȝi de odihnă. Pentru acestă motivă, dacă se întemplă sərbători în timpulă celoră șese săptămâni, fata are în grijă ca să ducă apa, ce se cuvenia de dusă în timpulă sərbătătoriloră, în ȝilele imediată precedente acestora.

(1) În Bucovina se rostesce cuvintulă acesta *răbușă*.

Când se împlinesc cele șese săptămâni și anume în ziua când se face a doua pomană după celălalt mort, mama, sora, vara sau o altă femeie a casei ia o azimă de pâine caldă, un cocosu negru sau o găină neagră, apoi cărbuni de foc într-un ciob, în care pune și câte-va bóbe de tămâie, precum și o basmă sau un testimel, în care pune la un colț câți-va bani, iar la altul o luminare de ceară, și se duce la fântână.

Adese-ori, în loc de basmă sau testimel, se ia pânză pentru o fustă sau rochie, după cum îi dă mâna.

Cea care a fost însărcinată cu ducerea apei se duce mai de nainte la fântână și umple jghiabul de apă sub motivul că, dacă cum-va s'o mai fi uitat vre-o gălétă, să fie implinită acum.

Femeia de casă, venind la fântână, se așază la marginea jghiabului cu apă, iar în partea opusă, adică în cea-laltă parte a jghiabului, stă cărătorea și martora sa.

Femeia de casă, aprindându o luminare și tămâind apa din jghiab, întreabă pe cărătore:

— Ai adus 80 de găleți?

— Da, am adus? — răspunde acesta.

— De unde știu eu că ai adus?

— Iacă și răbojul arată 80! —

După această începe a număra toate tăieturile de pe răboj.

Cea-laltă ascultă, zicându: «așa este,» și apoi frângându răbojul și aruncându-l în apă, dice mai departe:

— Ei bine! cine-ți mai este mărturie?

— Iacă (cutare), răspunde cea întrebată, arătându pe fata sau femeia care știe că s'a adus totă apa.

De trei ori se face asemenea.

Când isprăvesce cu mărturisirile, tămâie apa de trei ori și dă cărătorei obiectele mai sus notate: pânea, cocosu, tes-

timelū etc. și plécă apoī acasă, unde începe să prepare cele de trebuință pentru pomană (1).

În *Prahova*, după înmormîntare se cumpără două doniți, și de are mortulū fată, dimineța duce cîte două doniți de apă la vecinī de pomană; la două cîte o doniță o varsă pe mormîntū; la patru-deci dă donițile de pomană (2).

Femeile saū fetele din *judetūlū Oltū* și *Muscelū*, cari cară apă pe la case, în timpū de 40 de zile, și cari însemnăză la *răbușū* fie-care ți, cum s'a împlinitū acestū terminū, lipescū de răbușū o luminare de cēră galbănă, căreia îi daū apoī drumulū pe o apă curgătoare.

În unele locuri, totū în *Țera-Românescă*, se năimescū omeni străini, de cară apă dela isvorū cu două cofe noue la o casă sēracă în cursulū acelorū 40 de zile, iar cofele se daū apoī de pomană. Acēsta se face pentru ca mortulū să-și ude sufletulū, cînd va trece prin vămī (3).

În unele părți din *Transilvania*, pentru ca mortulū să nu pătîmescă de fόμε și sete pe cea-laltă lume, este asemenea datină ca să se dea de pomană apă, care o cară cîte o femeie în numele lui, dela vre o fântână la o casă, în timpū de unū anū (4).

În *Munții apusenī ai Transilvaniei*, după înmormîntare, moștenitorī mortulū *cară pausū* în timpū de șese sēptēmāni. În totă ziua adecă ducū apă într'o doniță saū ulciorū, pe care îlū punū în drumū pe unde nu e apă, ca să bea trecătorī (5).

(1) D. Stănescu, «Obiceiuri religioase,» publ. în «Biserica ort. rom.» an IX. Bucuresci, 1885, p. 327 și 328.

(2) Revista pentru Ist. arch. și filolog. an II, vol III, p. 387.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 51.

(4) Burada, *Inmorm.* p. 50.

(5) Frāncu, op. cit. p. 178.—Burada, *Inmorm.* p. 50—51: «Pe la mai multe case, cari sunt la drum, am vėđutū în călėtoria mea, prin munți spre orașulū Abrudū, acățate ulciore noue pline cu apă, și întrebāndū pre bėtrāni pentru ce se face acēsta, mi s'a respunsū că pentru sufletulū mortulū.»

Ună bocetă din comuna Picinișca în *Banat* ne spune, între altele și acestea :

Sóre, sóre, mă rogú ție,
Mie să-mi stai mărturie,
C'am să-î slobodă apele
Și să-î daă luminile,
Să-î plătescú și vămile (1).

Din versurile acestea rezultă, că în *Banat* e asemenea datină de-a căra apă de pomană pentru sufletulú celui repausatú. Ba nu numai atâta, ci cărătorulú trebuie să aibă, ca și celú din Țera-Românescă, pe cine-va martorú că a căratú saú, mai bine dísú, *a slobodítú apă.*

Afară de ȝilele, ce urméză nemijlocitú după înmormintare, mai sunt în *Banat* încă și alte ȝile peste anú, menite pentru slobodirea apei morțilorú.

Așa este *Joia-mare* saú *Joi-marele*, în care ȝi se face «*vêrsarea apei morțilorú pe iară verde*» și *Rusitorú*, adecă ȝiua a șésea după *Rusalii* saú *Dumineca-mare*, în care se face «*slobodirea rîului (apei) morțilorú (2).*»

Afară de acésta mulți inși nu numai din țêrile sus amintite, ci și din cele-lalte țêri, lasă cu limbă de mórte ca după săvîrșirea lorú din viétă să se facă punți și poduri, puțuri saú fântâni pe la drumuri, pentru ca călêtorii trecêndú pe dînsele saú rêcorindu-și sufletulú cu apă, să ȝică: «*să fie de sufletulú celui ce le-a făcutú (3).*»

(1) Burada, Inmorm. p. 150.

(2) S. Manguica, Căindariú, pe 1882, Brașovú, 1881, luna Martie Calend. pop. rom. în 25,2, și Luna Maiú 22.

(3) In Bucovina și la Burada, Inmorm. p. 51.

XXX.

J E L I R E A.

Durata jelierii atârnă, de regulă, dela etatea și gradul
de înnemurire cu cel repausat.

Și-a trăit traulă,
Și-a mâncat mălaiul;

saă :

Și-a făcut traulă,
Și-a mâncat mălaiul.

ține poporul, când vede că mor bătrânii.

Copii sunt îngeri curați, fără păcate, prin urmare nu trebuie omul să se întristeze așa de mult, nici când mor bătrânii, a căror moarte, câte odată, e chiar dorită și așteptată, nici când mor copiii, cari încă n'au sădit simpatii în inima mulțimii (1).

Ba mulți cred și țin că dacă cine-va plânge și jeleşce prea mult pe copiii cei mici, acela nu face nici un bine, din contră le strică, căci din lacrimile vărsate fără sémă se face în

(1) D. Stănescu, «Obiceiuri religioase» pub. în «Biserica ortodoxă română» an. IX, București 1885, p. 321.

ceea-laltă lume unŭ felŭ de lacŭ saŭ baltă mare, în care micii repausaŭi trebuie să 'nóte până în 'grumazŭ, și din cauza acésta adese-orí sunt expuși pericolului de-a se îneca (1).

Se schimbă însă cu totulŭ cestiunea, când se întêmplă să móră vre-unŭ omŭ în flórea vieŭei sale, căci ȕice unŭ proverbŭ:

Mórte la tinereŭe,
Sêracie la bêtrâneŭe,
Bólă la cãlêtorie
N'ar maí fi să fie!

Pe unŭ astŭ-felŭ de omŭ tótă lumea îlŭ plânge, toŭi îlŭ jelescŭ.

Și dacă se întêmplă ca celŭ mortŭ să fie sêracŭ, ómenii sarŭ, îi daŭ ajutorŭ cu ce potŭ și-lŭ îngropă. Ar da chiar și bani, însă nimeni nu primesce.

Femeia celui mortŭ, dacă a fostŭ însuratŭ, maí lesne slujesce tótă vieŭa ei, ca să făcă cele de trebuinŭă bărbatului sêŭ, decât să iea dela cine-va ajutorŭ în ceea ce privesce cele de trebuinŭă pentru sufletulŭ repausatului. Totŭ ce póte primi este ajutorulŭ, ce i l'ar face la trebuinŭele sale proprii, arându-i câte-va pogóne de grăŭ saŭ porumbŭ, saŭ măritându-i vre o fată, dacă repausatulŭ a avutŭ fete (2).

Ce se atinge de modulŭ jêlirii trebuie să însemnămŭ că elŭ se cuprinde parte în portŭ parte în abŭtinerea dela tóte plăcerile și petrecerile îmbinate cu jocŭ.

Indată ce a muritŭ cine-va, femeile, atâtŭ cele culte câtŭ și ȕerancele, lêpdă tóte podóbele de pe dînsele, precum: cercei, inele, mărgelile, salbe și altele, iar fetele cele mari precum și copilele, nu numai că lêpdă podóbele sus amintite,

(1) Credinŭa acésta se află nu numai la Români, ci și la Rutenii din Bucovina.

(2) D. Stănescu, Obiceiuri rel. publ. op. cit. p. 322.

ci tot-odată își despletescă părul și astă-felă, cu părul despletit și lăsat pe spate, începă a jeli mortul (1).

Femeile măritate își despletescă părul numai când le mor bărbaii, dar și atunci umblă îmbrobodite, nici când însă cu capul gol ca fetele (2).

Bărbaii, înțelegă numai pre țerană, începându dela cel mai mic băiat și până la cel mai bătrân și neputincios moșnegă, lepădă cușmele saă pălăriile și umblă cu capul gol (3).

În unele sate din *Bucovina*, districtul Sucevei, precum bună-ora în Todiresci, Solonețu, Bălăcena, Stulpicani și Fundul-Moldovei, districtul Câmpulungului, părinții îndătinază a umbla după fii și fiicele loră în timp de vară dela 2—3 săptămăni cu capul gol, iarna însă numai trei zile, adecă dela mărte și până după înmormintare (4).

În alte sate din *Bucovina*, precum în Costăna și Stupca din districtul Sucevei, Crasna și Ropcea din districtul Storojonețului umblă părinții după fii și câte șese săptămăni cu capul gol (5).

În Boiană precum și în alte sate din districtul Cernăuțului însă, dacă mortul a fostă copil mică, părinții săi nu-lă jelescă, ca'n alte părți, ci numai frații și surorile, cari umblă numai o săptămăna cu capul gol (6).

(1) Usitată pretutindene în *Bucovina*, com. de Ionică a lui Iordachi Isacă din Mahala; — V. Turturénă, preotă în Boiană și Vicovul-de-sus; — dict. de M. Ursaca din Vatra-Dornei. — Veđi și Burada, *Inmor.* p. 8—9. — D. T. Bojinca, *op. cit.* p. 216.

(2) Dict. de S. Sa părinte G. Lateșă și A. Pletosă din Rădășeni, în *Moldova*. — com. de Const. Mercheșă.

(3) Cei culți aă adoptată datina străină de a pune floră negru la cușme și pălării.

(4) Com. de M. Jemna, și Const. Mercheșă, Nic. Cotlarciucă.

(5) Com. de Drag. Bumbacă, Alec. Baciă, Ath. German și Em de Cuparencă.

(6) Com. de d-lă V. Turturénă și Ionică ală lui Iordachi Isacă.

Bărbații din comunele ultime umblă în acestu timpū cu capulū descoperitū numai atunci, când le-au muritū soțiiile sau vre unulū dintre părinți (1).

În Bălăcéna și Costăna precum și în alte sate din districulū Sucevei din contră, umblă bărbații după mórtea femeilorū vara de regulă 2—4 săptămāni, iar iarna celū multū o săptămānă (2); cei din ținutulū Câmpulungulū și alū Dornei însă șese săptămāni, și numai iarna, când e tare frigū, pórta cușme (3).

În ținutulū Sucevei și alū Rădăuțulū umblă fii după părinți câte o lună sau șese săptămāni cu capulū golū (4). În ținutulū Siretulū, Câmpulungulū și alū Dornei însă, mai alesū fetele, umblă de regulă șese săptămāni, adecă până ce iesū *slujbele*, cari se 'ncepū de obiceiū îndată după înmormintare (5).

Totū cam așa umblă și cele-lalte némuri, cari nu sunt în prima linie înnemurite cu celū repausatū, precum: veriī, nepoții, etc.

În unele locuri din *Transilvania*, bărbații umblă cu capulū golū și până la unū anū, iar flăcăii își retéză puținū și pĕrulū de 'nainte (6).

În alte părți totū în *Transilvania*, precum bună-óră în Orlatū și în munții apuseni, îndată ce omulū și-a datū sufletulū, femeia mortulū își schimbă cārpa de pe capū cu una nĕgră, fetele se despletescū, iar tótă partea bărbătĕscă umblă cu capulū descoperitū numai în timpulū acela câtū stă mortulū neîngropatū (7).

(1) Com. de d-lū V. Turturĕnū și G. Tomoiagă.

(2) Com de M. Jemna.

(3) Dict. de M. Ursaca, Nic. Cotlarcicū, și V. Burduhosū.

(4) Com. de M. Jemna și Iust. Cârdeiu.

(5) Dict. de M. Ursaca, Elis. Agapi și V. Burduhosū.

(6) Burada, În morm. p. 50.

(7) Com. de d-lū Rom. Simū, veđi și Frāncu, op. cit. p. 173.

În *Macedonia* veduvele pörtă tótă vięta lorü negrele, iar dacă se mărită pörtă o batistă négră pe podóba de nuntă (1).

În unele părți ale *Banatului* muerile își ieaü în semnü de *jeluire* cârpe (mărami) negre pe capü, de 'nainte cotrință négră, iar de napoi *opregü* negru. Fetele își légă chica (cosița, pletele) la răděcină, adecă la cefă cu o sirmă négră apoi își despletescü përulü și îlü lasă pe spate. Bărbații din momentü repausării umblă cu capulü golü, jeluindü pe celü repausatü timpü de o sęptemână, o lună, șese sęptemâni, trei luni, șese luni, ba chiar și unü anü întregü, după cum le este dorü și jale după celü repausatü. Totü așa jelescü și femeile, purtândü cãrpă, catrință și opregulü negru, cu acea deosebire numai că bărbații, în driculü veriü, când e căldura cea mare, precum și în driculü erniü, când e gerulü celü mare, se îmbrobodescü, adecă se légă cu cârpe la capü ca să nu se vateme de elementele timpului, și tocmai prin acęsta se cunoscü că ei *condorescü* pe cine-va (2).

Datina acęsta, care mai înainte nu numai că era tórtę răspândită în Banatü, ci totü-odată și cu cea mai mare sfințenie păzită (3), a începutü de unü timpü încóce în multe părți a înceta, astü-felü că o sémă de bărbați, chiar și în timpulü acela câtü stă mortulü în casă, umblă pe afară cu pälăria în capü, muerile însă îlü jelescü câte 2, 4, 6 și 8 sęptemâni, apoi îmbracă și ele haine roșii, și numai în

(1) Dim. Bolintinenu, op. cit.

(2) Com. de d-lü Ioanü Popovici, invęțătorü.

(3) Arthur und Albert Schott, *Walachische Märchen*, Stuttgart und Tübingen 1845 p. 303: «Valachiü jelescü, ca și odinióră *Romaniü*, cu capulü descoperitü (golü), atăta numai că ei, ca să-și scutescă în cât-va capulü, îlü acoperü, cu unü ștergarü, simplu. Timpulü jelirei atárnă dela gradulü innermuririi. Îmi aducü aminte de unü moșnegü bętrânü, al cărui nume, dacă nu mă înșelü, era Avramü Babeșü, pe care nici când nu l'am vęđutü cu o pälărie. Îi murise feciorulü înainte de vr'o 20 de ani, și din cauza acęsta a juritü, că tótă viața lui va jeli, și-și va ținé juruința.»

ținuturile cele muntóse se mai păstrează și păzesce ca în vechime (1).

Datina de a purta haine negre în semnă de jelire, și cu deosebire învălítóre de capă, există și 'n Bucovina, nu numai la clasele cele mai culte, cari se iaă mai multă după moda străină, ci și printre țerance. Ca dovadă despre acésta ne póte servi, pe lângă esperiența de tóte ȓilele, încă și o doină din Căndreni, intitulată «*Drăguța ostașului*», din care reproducemă următóarele versuri:

De-ar da Domnulă sfintă să fie
Căți s'aă dusă iară să vie !
Căți s'aă dusă toți aă venită,
Ală meă puiă dór a murită?
De-ași sci bine c'a murită
Pune-ași portulă la cernită
Și fața la veștedită (2).

Rezeși din districtulă Storojineșului umblă, în ȓile de sərbătóre îmbrăcați în haine negre, iar feciorii de țerană pórtă numai câte o basmă négră legată la gătă (3).

În alte sate din *Bucovina*, precum în Mănăstióra, cine are, pórtă sumană negru, cine n'are, nu (4).

În *Moldova* țeranii nu îmbracă haine cernite, adecă negre, ci semnele din afară ale jelirii sunt numai umblarea cu capulă golă pentru bărbați, cincă-ȓeci saă patru-ȓeci, saă numai cele trei ȓile, câtă stă mortulă neîngropată; iar femeile și fetele, afară de despletirea pěrului, ce o păstrează trei ȓile până la patru-ȓeci, mai aruncă de pe dinsele, ca și cele din Bucovina și Transilvania, ori-ce gătélă precum: cereci,

(1) Com. de d-lă Popovici, învățatoră.

(2) S. Fl. Mariană, Poesii pop. T. II. Doine și hore. Cernăuți 1875. p. 50.

(3) Com. de Em. Cuparencu, stud. gimn.

(4) Dict. de Elis. Agapi.

inele și altele, pe cari nu le pună vreme de unu ană încheiată (1).

În genere luat, jelirea cea mai scurtă și mai ușoră a nămurilor după cel repausat dureră de regulă șese săptămâni, adecă până ce se așeză sufletul la locul de odihnă, cea mai grea însă până la unu ană (2). Unii mai simțitori și cu mai mare durere de inimă jelesc chiar până și la șapte ani (3).

Jelirea văduvelor după bărbații lor dureră în cele mai multe părți locuite de Români totu-deauna mai lungă decât a bărbaților după femeii, și anume cel puțin unu ană, și dacă în restimpul acesta li se întâmplă vre-o parte bună, cele mai multe dintre dînsele nu se mărită până ce nu li s'a împlinită jelirea.

Partea cea mai mare a bărbaților însă, sub pretextul că nu sunt în stare de-a purta gospodăria, și a îngriji de copii, se însoră cu multu mai degrabă, și anume la șese luni, ba une-oră chiar și după trei luni.

În districtul *Bacăului* din România adese-oră atâtu văduvoii cât și văduvele se căsătoresc îndată ce au trecut cinci până la șese luni (4).

Femeile, cari se mărită în timpul jelierii, spun Români

(1) Lambrior, op. cit. p. 153. — Burada, Inmorm. p. 8—9 și 50. — Diet. de A. Pletosă și M. Nistoru.

(2) Com. de d-nii V. Turturénu, G. Velehorsch, I. Giorgescu și Rom. Simu.

(3) Com. de d-lu V. Turturénu.

(4) «Columna lui Traianu», an. IX. p. 576.

«În timpul de față nu se prea celebră multu timp de doliu în onorea celui mortu, ci, sub cuvintu că nu pôte trăi așa, că are familie grea și altele, nu trece 5 sau 6 luni și se căsătorește repede, sau bărbatu sau femeia; s'a observat că bărbații sunt mai grabnici a se însura îndată ce i-a murit femeia, decât femeia, care totu așteptă cel puțin anul.»

Și mai jos: «Atâtu bărbatul cât și femeia nu se căsătoresc până după șese luni de jelianie.»

din *Bucovina*, că nu și-a iubit bărbatul de mai nainte (1), cei din *Moldova* însă cred că astă-fel de femei, după morțe se duc unde nu e bine, adică în iad (2).

Iar în *Legiuirea* lui Caragea din 1818 cetim că «de se va mărita femeia în anul jalei, să pérđă darul dinaintea nunții (3).»

Unele femei însă, și cu deosebire preotesele veduve din cele mai multe părți ale Moldovei, nu se mai mărită de fel de-a doua oră. Dacă ar pute suferi să ardă toate hainele de pe dinsele, fără ca să se atingă para focului de ele, adică fără ca să se frigă, atunci, spune poporul, că s'ar pute și ele mărita (4).

Precum în timpul de față așa și în vechime jelirea nu era la toți Români totu una. Iată ce ne spune în privința acésta principele Dimitrie Cantemir:

«*Doliul* nu este la toți totu una. Când móre un țeran, fiii lui trebuie să umble șese luni cu capul descoperit, măcar de ar fi în mijlocul iernii, și trebuie să-și lase a le cresce părul și barba, în cât de ar trebui să facă călătorie ori cât de lungă, nu le este permis să-și pună pe cap nemică. Totu așa urmaș mai de mult și nobiliorii, în patru deci de zile; dar acum s'a lăsat de acésta superstițiune, și pórtă numai vestminte de doliu, și-și lasă părul în jos. Când móre fratele vre-unei fete de țeran, ea taie ceva din părul său și pune la crucea dela capul mormintului, păzind un an întreg ca să nu cadă sau să-l iea cine-va; în casu când s'ar întâmpla una ca acésta, ea pune din nou altă legătură de păr (5).»

În totu decursul timpului, cât durează jelirea, atât femeile

(1) Auđit de la mai mulți inși.

(2) Dict. de A. Pletos.

(3) Pag. 66. Apud B. P. Hasdeu, Dict. limb. rom. t. II. p. 1127.

(4) Dict. de S. Sa păr. G. Lateșu, și A. Pletos.

(5) Descrierea Moldovei. Ediția Societății academice române, p. 149.

câtă și fetele și feciorii, nu jăcă nici nu se desfăteză, căci dacă ar juca s'ar socoti ca și cum ar sălta pe mormintulă repausatului loră tată, mamă, bărbatū, frate saū soră (1), iar după mărte li s'ar pune o pėtră grea pe pieptū, pe care ar juca dracii în ăiua aceea în care aū jucatū și ei înșiși (2).

Fetele și feciorii după mărtea părinăilor nu jăcă unū anū întregū, iar după a fraăilor, și cu deosibire a celoră mai mică, în cele mai multe părăi numai șese săptēmăni (3).

Ba, fetelorū și feciorilorū nu le este permisū a purta în timpulū jelirii nici măcarū floră la ureche și în pălării saū cușme, iar dacă le-aū muritū amēdoă părinăii, lépēdă până chiar și păunii, unde este datină de a se purta păunii în pēlarie (4).

Ca dovadă, despre acēsta ne pōte servi, pe lângă esperienăa de tōte ăilele, încă și următōrea poesie poporană din *Voila*, unū satū frumosū din josū de Făgărașū, lângă Oltū, în *Transilvania*:

De când te-ai dusū, băeăele,
N'am mai pusū la gătū mărgele,
Nici la degete inele,
Nici la urechă floricele.
De când s'a dusū bădiăa
Mi-ă pustie uliăa.

(1) În Bucovina și Moldova; veăi și Burada, *Inmorm.* p. 49; — Lambrior, op. cit. p. 153. — Com. de Al. Baciū: «În Stupca, precum și'n alte sate din districtul Sucevei, tineriloră le este în timpulū jelirii opritū de a juca, căci dacă se bagă în jocū în acestū timpū, omenii ăicū că le pare bine că aū muritū părinăii.»

(2) Com. de At. Germanū, de locū din Crasna.

(3) Com. de d-lū V. Turturēnū, V. Burduhosū, Drag, Bumbacū, și Em. Cu-parencu: «În Ropcea fiă, după mărtea părinăilor, n'aū voe să jăce nici să mērgă pe la petreceri unū anū întregū.»

(4) În ăinutulū Storojineăului și alū Cămpulungului, com. de stud. V. Burduhosū.

De când s'a dusă dumnăia-lui.
N'am dată gura nimăruî,
M'am dată pradă dorului (1).

În *Banatū* unele femeî, nu-și spală fața și nici măcar își schimbă vesmintele de pe ele în cursulă anului de jelire, iar fetele umbla neconținută cu părulă despletitū (2).

Femeile, respective văduvele, carî și-aū luatū îndrăsnelă de-a călca acéstă datină străbună și de-a se arăta că nu le prea pare rău după bărbații lorū, nu scapă de împunsăturile cam în șagă cam într'adinsū ale feciorilorū, carî nu întărđie de-a le spune une-orî chîar nemijlocitū după înmormîntare următorele cuvinte:

Sărmănelulū bărbătelū!
Bunū a fostū câtū a trăitū
Rău îmi pare c'a muritū;
Și la marginea pămîntului
N'oiū măi găsi de protiva lui;
Of! of! mă-a remasū casa pustie,
Să trăescū în văduvie

După vr'o două luni:

Of! sēracu bărbatū prostū,
Bunū odorū la cas'a fostū
Cătū trăia,
Cătū se'nvêrtia.
Toți venia
La casa mea.
Da de când elū a muritū
Casa mi s'a pustiitū,
Toți s'aū dusū, m'aū părăsitū!

Când își află vre-unū amantū:

(1) «Gutinulū» an. I. Baia-mare 1889. No. 31. «Nu amblă la nici o petrecere prin 6 săptămăni, respective unū anū. »

(2) Burada, *Inmorm.* p. 49.

Dumneșeă să-lă ierte
 Cu fasole fierte,
 Cu bobă înflorită,
 Bine-a făcută c'a peritū,
 Că nu era măcarū bunū,
 De-o ciubeică de tutunū (1).

Când jōcă înainte de ce li s'a împlinitū anulū de jelire:

Ici-i tină, ici-i glodū,
 Ici mi-i bărbatulū meū mortū,
 Nu sciū stare-oiū să-lū desgropū,
 Saū m'oiū duce la uncropū! (2)

Saū ast-felū:

Ici e țărînă, ici glodū,
 Ici e bărbătelulū mortū.
 Ici e tocmaī unde jocū,
 Dragostea mea cea cu focū.
 Ici dōrme cu mână la pieptū,
 Și-o să jocū să mi-lū deșteptū;
 Dar decăt l-oiū deștepta
 Oiū juca și mī-oiū cânta:
 «Dormi, dormi bărbătelulū meū,
 Ierte-mi-te Dumneșeă,
 Dormi, dormire-ai somnulū lungū.
 Că câte-am trasū îmi ajungū! (3)»

Saū, în fine, așa:

Aici tină, aici glodū,
 Aici bărbătelulū mortū.
 Și-oiū să jocū,
 Să mi-lū desgropū.

(1) N. A. Bogdanū, Literatura populară, culegeri din susulū Moldaviei, publ. în «Gazeta sătēnului,» an. V. Rimnicū-săratū 1888. No 10. p. 157.

(2) Lambrior, în op. cit. p. 153.

(3) Antonū Pan, O șezetōre la țēră, saū povestea lui Moșū-Albu. Bucureșci 1852. Partea II. p. 57.

Dar decât l'oiū desgropa,
Mai bine-oiū bea și-oiū mânca.
Și-oiū să-î vîndū și pălăria
Să-î cetescă liturghia.
Și-oiū să-î vîndū și ghetele
Să-lū jelescă fetele (1).

Poporul cunósce fórte bine dacă o vėduvă se mărită de nevoea, ce o are pentru ocrotirea gospodăriei sale, saū din caracterulū ei celū rėū. Decī în *Bucovina*, când se mărită după împlinirea anului de jelire, nime nu-î iea anume de rėū.

În *România* însă și anume în districtulū Bacăului, când o vėduvă se mărită la unū anū după ce i-a repausatū soșulū, atunci nu e bine privită de poporū; iar după doi anī nu-î mai đice nime nemică (2)

În casū când se mărită o vėduvă, saū o fată mare, căreia i s'a nimeritū o partie bună și nu-î dă mâna să o lase, atunci se face de regulă *nuntă tăcută*, adecă fără musică.

În *România* soșulū unū mortū nu se piėptėnă o septėmână de la mórtea lui, fiindū rėū de mórte pentru acelū soșū remasū (3).

În *Transilvania* nu numai soșulū celui repausatū, ci până și femeile cele cu totulū străine, când e unū mortū în satū, nu se spală pe capū până nu-lū îngropă. Altcum are să se aprindă satulū (4).

În *România* la casa, unde a muritū cine-va, nu se spală rufele (albiturile) și nu se spoesce o septėmână, fiindū rėū de mórte pentru membrii rėmași în acea casă (5).

În *Bucovina*, totū în restimpulū de cum a închisū cine-

(1) Doine, strigături și chiuituri culese de mai mulți învățători zeloși. Brașov 1891. p. 158.

(2) Columna lui Traian, an. IX, p. 423.

(3) Ionenu, p. 42—43.

(4) Calindariul poporului pe anul comun 1889, Sibiu, p. 71.

(5) Ionenu, p. 43.

va ochii și până după înmormintare, se obicînuiesc de a nu se da gunoîlul din casă afară, și de a nu se mai lua nici unŭ lucru din casă (1).

După împlinirea timpului de jelire văduvele se potŭ mărita, fără ca cine-va să le iea anume de rău; iar fetele totŭ atunci iesŭ la jocŭ și intrarea se face în cele mai multe părți astŭ-felŭ: fata purtată de mână de cătră unŭ feciorŭ, așterne o năframă la pămîntŭ pe care o calcă cu picioarele înainte de-a juca și apoi se prinde în jocŭ (2).

În Todiresci și Solonețŭ, precum și'n alte sate din districtulŭ Sucevei, fetele, cari intră întăia oră după jelire în jocŭ, dau scripcarilorŭ vr'o căți-va cruceri, pe când de altă dată nu plătescŭ nimėruî nemică (3).

Datina jelirii prin lepėdarea giuvaerelorŭ, prin reținerea dela tóte petrecerile împreunate cu jocŭ, prin purtarea de vestminte negre și mai alesŭ prin umblarea cu capulŭ golŭ și cu pėrulŭ despletitŭ, deși o întălimŭ și la alte naționi străine, precum bună-oră la *Rutenii* din Bucovina, e mai multŭ decât probabilŭ că Românii aŭ moștenit' o de-a dreptulŭ dela străbunii lorŭ, dela vechii *Romani*.

Femeile romane, cum muria cine-va, îndătinaŭ, ca și Romăncele nóstre de astăđi, a lepėda tóte giuvaerele de pe dînesele și a nu le mai lua până ce nu trecea timpulŭ jelirii. Titu Liviŭ ne spune în privința acėsta următóarele: «În timpulŭ jelirii femeile își lepėdaŭ purpura și aurulŭ (4).»

Fecioarele romane, cari erau nėmuri mai de aprópe ale

(1) Com. de M. Jemna.

(2) Lambrior, op. cit. p. 153. — Burada, Inmorm. p. 49.—D. T. Bojinca, op. cit. p. 216: «Când intră fecioarele după trecutulŭ anŭ mai întăiu în jocŭ, așternŭ o năframă la pămîntŭ, pe care calcă, când dusă, de mână de cătră unu saŭ unii feciorii, se prinde în jocŭ.»

(3) Com. de d-lŭ I. Avramŭ jun.

(4) XXIV. 7, Quidaliud in luctu quam purpuram atque aurum deponunt

mortului, îmbrăcau vestminte negre, își despletiau părul, și astă-felū apoi cu capulū descoperitū, și cu părulū lăsatū pe spate petreceau pe celū mortū la mormintū.

Totū așa făceau și amicii și cunoscuții mai de aproape ai mortului. Aceștia asemenea ilū petreceau în vestminte de jale, adecă în vestminte negre, și cu capulū golū.

Varo ȓice în privința acēsta: «Copilele, cari erau nēmuri de aproape ale mortului erau cernite, iar cele mai de-aproape erau într'unū vestmintū negru și cu părulū despletitū urmaū după mortū (1).»

Iar Ovidiū, în epistola cătră Ariadne, ȓice: «Privesce părulū despletitū după datina unui ce jelesce și tunica plină de lacrămī ca de plóie (2)»

Jelirea dura, ca și la cei mai mulți Români din ȓiua de astăȓi, unū anū întregū și se numia *annus luctus*. Elū se ținea regulatū, la din contră, dacă d. e. vėduva se mărita mai nainte de a trece acestū anū, — o pedepsia legea prin perderea unorū drepturi de moștenire, iar în timpurile cele mai vechi, sub republica romană, era declarată de infamă, fără omenie, fără onóre (3).

(1) Varo la Non. XVI. 14: Propinque adolescentulæ etiam anthracinis, proximo amiculo nigello, capillo demisso, sequerentur lectum.

(2) Aspice demissos lugentis more capillos et tunicas lacrimis, sicut ab imbre graves.

(3) M. Besan, stud. cit. publ. în «Albina» an. I., No. 58.

XXXI.

DESGROPAREA.

La trei ani dela mórtea unui copilü, la cinci dela mórtea unui june, și la șapte ani dela mórtea unui omü bętrânü, era în vechime pretutindene datinã la Romãni, ca fie care mortü sã se desgrópe și sã se prohodescã ca și întâia órã când a fostü înmormîntatü.

Datina acésta în timpulü de față existã numai în unele comune din *Moldova* și *Țera-Romãnescã* și se face în urmãtoritulü chipü:

În Sãmbãta de pe urmã a anului alü treilea, alü cincelea saü alü șeptelea dupã înmormintare, némurile cele mai de aprópe ale repausatului punü pe ciocli ca sã desgrópe mortulü și sã-i scótã tóte ósele afarã.

Dupã ce l'aü desgropatü ciocli, némurile, cari se aflã de față, iaü ósele, le punü într'o covatã și, bocindü, le spalã mai întâiu cu apã curatã pãnã ce se facü albe, apoi cu 2—3 oca de vinü, și pe urmã, dupã ce le-aü spëlatü 'acuma de-ajunsü, le punü într'unü *coșteiu* de pânzã, și anume: ciolanele, glesnele și fluerele piciórelorü în fundü, spetele, cós-tele, spinarea, andrelele, umeriü, brațele precum și cele-lalte

ciolane, din cari e compusă corpulă, la mijlocă, iară titva saă scăfârlia de-asupra.

După ce le-aă așezatū cu cea mai mare grijă în chipulă arătatū, cosândū coșteiulū la gură, ca nu cum-va să se pėrdă vre unū ciolănelū, îlū ducū la biserică și-lū punū în despărțitura femeilorū sub icóna Maicei Domnului, unde stă până a doua ăi, adecă până Duminecă după liturghie.

Preotulū, care e de mai nainte însciințatū, că cutare și cutare are să se desgrópe, pomenesce pre celū mortū atătū la proscodie câtū și 'n decursulū liturghiei.

După liturghie iaă némurile coșteiulū cu ósele din despărțitura femeescă și-lū ducū în cea bărbătescă, unde are să se facă prohodulū.

Inainte de începerea prohodului însă némurile mortului daă dascălului două testimele saă tulpane și două lumine, dintre cari unū testimelū și-o lumină pentru dînsulū, iar cele-lalte să le ducă în altarū să le dea preotului.

Preotulū, primindū cele date, iese cu lumina aprinsă din altarū în despărțitura bărbătescă și începe apoi prohodulū, pre care îlū face ca și la orī-care omū de curēndū repausatū.

Une-orī, și anume la cei mai avuți, se face chiar și cu soborū.

După ce s'a cetitū întregū prohodulū, scotū coșteiulū cu rămășițele mortului afară din biserică și le ducū la ținterimū cu procesia, ca și când ar duce pre unū omū de curēndū repausatū, împărțindū ducătorilorū procesiei și a coșteiulū testimele, năfrămī saă prosópe.

Ajunși la ținterimū, punū ósele îndērēptū în grópa de unde aă fostū scóse și daă ciocilorū, cari le astupă, câte o găină peste grópă, de sufletulū mortului desgropatū. Mai pe scurtū observă mai totū aceleași datine și credințe, cari

s'au observatū întăia óră când a fostū înmormintatū, făcēndū după înmormintare chiar și prasnicū saū comāndare și rădicāndū pomulū.

Ba unii pórta chiar și slujbele din noū și anume în decursulū postului mare.

În comuna Zănóga din *Țéra-Romānescă* e datină ca ósele să se stringă într'unū vasū saū o *pomnetă* de pānză și astū-felū, după ce preotulū le udă cu vinū, recitāndū din psalmulū «*Miluesce-mē Dumneđeule*» cuvintele «*Stropi-mē-veī cu isopū și mē veī curăți*» le așeză la locū curatū, saū în unū altū cosciugū, dacā se întēmplă ca în acestū timpū să-ī móră vre o rudă (1).

Dacā mortulū nu e putredū de totū, atuncī nu-lū scotū de felū afară din grópă, ci-lū lasă în năuntru, așternū de-asupra lui, câtū e sicriulū de lungū, o pānză; punū în fie-care margine a grópei câte o lumină de céră galbēnă aprinsă, și astū-felū ilū prohodesce preotulū după ce a eșitū dela biserică.

În casulū acesta nēmurile mortulū chiamă de regulă mai mulți preoți ca să-lū prohodescă și să-ī cetescă *rugăciunile deslegării*, cređēndu-se în genere că trebuie să fie de cine-va blăstēmatū și afurisitū, și din cauza acēsta n'a putređitū (2).

În alte părți, totū din *Moldova* și *Țéra-Romānescă*, dacā mortulū se găsesce neputređitū, cređēndu-se că e juratū, adecă afurisitū, se razimă de zidulū bisericeī, și archiereulū saū preotulū îi cetesce rugăciunile deslegării pentru cei afurisiți și apoi se înmormintéză (3).

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 329.

(2) Dict. de S. Sa părintele G. Lateșū, preotū și invēțătorū în Rădășeni; Mariuca Nistorū, Romāncă din Mălini. — Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 52.

(3) T. T. Burada, *Inmorm.* p. 52—53; — Ionēnū, op. cit. p. 45: «Când se desgrópă unū mortū și se găsesce neputređitū, se crede că-ī juratū. În casulū acesta se razimă de zidulū unei bisericeī, apoi îi cetesce preotulū rugăciunea de deslegare a jurămintelorū ce potū fi asupra lui.»

Românii din *Macedonia* credû că numai unû omû care a fostû călcătorû de jurămîntû nu putreðesce. Decî, aflându-se unû mortû neputredû, vinû preoþii de-î cetescû și-lû deslegă ca și 'n România (1).

În casulû din urmă némurile mortului sunt totû-deauna cu multû mai triste și deprimante, și varsă cu multû mai multe lacrimi decât atunci, când îi află numai ósele deșirate și góle.

Spunû mai departe bêtrâniî, că în vechime, aflându-se unû mortû neputredû, nu se desgropă numai o singură dată, ca 'n timpulû de față, ci de mai multe ori, în mai multe rînduri, și totû-deauna de câte ori se desgropa, i se cetiaû rugăciunile de deslegare și i se făcea prasnicû (2).

Cum că datina desgropării a trebuitû să fie mai de multû fórtè respândită și cu deosebire în *Moldova*, se póte cunosce și dintr'o doină din comuna Bădeni, judeþulû Iași, din care reproducemû următoarele versuri:

Și-oîu să lasû cu giurămîntû
Ca să-nî faci sícriû de plumbû,
Sa mă 'ngrochî tu mai adâncû,
Și să mă scoþi la cinci ani
Să-nî facû gustu cu dușmanî (3).

Când se'ntêmplă de móre vre-unulû din némulû celû mai de aprópe alû mortului, atunci nu se mai așteptă ca să trecă timpulû hotărîtû pentru desgropare, ci 'n multe comune, atâtu din *Moldova* câtû și din *Țera-Românescă*, este datină ca mortulû ce a muritû mai pe urmă să se desgrópe la șese sêptêmâni, și dacă-lû găsescû cu fața în josû, se ðice că e *strigoivû*, și

(1) Bolintinenu, Călătoriî la Românii din Macedonia, p. 91—92.

(2) Dict. de Mariuca Nistorû din Mălinî.

(3) M. Canianû, Poesii populare, Doine, Iași 1888. p. 132.

îndată i se bate unû parû de lemnû de tisă prin inimă, saû i se scóte inima şi cu ea se ungu toţi membrii familieî, pentru că prin acésta se crede că-î păzesce ca să nu móră îndată şi némurile rămase în viेतă (1).

În judeţul *Mehedinţi* în timpurile vechi, după ce se desgropa strigoiulû, se ducea la munte şi se arunca saû se îngropa acolo (2).

În comuna Tătărei, judeţul Oltû, precum şi'n comuna Zănóga din *Ţera-Románescă*, se mai crede încă că mortulû e strigoiû dacă s'a născutû cu *perdea* saû cămaşă pe capû, de aceea, când móre, înainte de a fi îngropatû trupulû lui, se légă cu rugû, şi-î punû puşinû meiû în sicriû, în gură şi în nasû (3), saû i se înfige în buricû o undrea şi o lasă acolo ca să-î péră puterea şi să nu mai pótă face rău (4).

În timpulû mai din urmă însă datina de mai sus a începutû a se rări şi a se întrebuiņa alta, şi anume: în locû de a i se înfige o undrea în buricû, se înfige unû fusû în mormîntulû repausatului (5).

Credinņa în *strigoî*, numiţi în unele părţi ale Transilvaniei *şiscoî*, este fórte răspândită nu numai la Româniî din România liberă, ci şi la cei din Bucovina, Transilvania, Banatû şi Ungaria.

(1) Burada, *Inmorm.* p. 53. — Ionénû, *op. cit.* p. 41; «Dacă la şese săptămâni dela mórtea cui-va móre şi o altă persónă din familia aceluî dintăiû mortû, atunci acesta se desgropă, şi dacă îlû găsesce cu faţa în jos se crede că este *strigoiû* şi îndată i se bate unû parû în inimă pe care o şi iea şi cu ea se ungu toţi membrii familieî, păzindu-se prin acésta de a mai muri vre-unulû.»

(2) Burada, *Inmorm.* p. 53.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 53—54. — D. Stănescu, *op. cit.* p. 325: «Alţi (strigoî) chiar se zemislescû astû-felû, născându-se cu o cămaşă de peliņa fórte suptire, ca semnû alû calităţiî de strigoiû.»

(4) D. Stănescu, *op. cit.* p. 325.

(5) D. Stănescu, *op. cit.* p. 325.

«Aflându-mă în Transilvania, în comuna Zernesci, — scrie d-lu Th. T. Burada, — mai multe femei din Poiana-Mărului, unu satü apröpe de acea comună, creðendü cã plöia, care ținea neîncetatü de vr'o câte-va ðile, provenea din cauza morții unei fete îngropate de curîndü și presupusã de *strigöicã*, merserã la mormîntü și desgroparã cadavrulü, și-lü ströpunserã cu furci de fierü în inimã, în ochi și în pieptü, și apoi întorcöndu-o în seeriü cu fața în jos aü îngropat'ö iarãși (1)»

În alte părți din *Transilvania*, precum bunã örã în comuna Secãdate și Sãcelü, morții, despre carü se crede cã sunt *strigoï* örü *pricolici*, și carü se cunoscü mai cu sémã pe aceea cã, dupã cum spunü unü, aü cödã, se îngropã cu fața în jos, saü li se bagã în gurã *ustunoiü* (usturoiü, aiü) și pietre, saü li se împlântã în inimã o țöpã, saü li se taie capulü și așa se punü apoi în sicriü și se îngropã, ca sã nu se pötã sculã din mormîntü și sã sugã sângele saü sã mânce inima celorü vii, cãci pretutindene se crede cã *strigoï* iesü nóptea din morminte, cu deosebire în sέρα spre St. Gheorghe, Înãlțarea Domnului și St. Andreiü, când aü cea mai mare putere; și atuncü nu numai cã ieau laptele de la vacile mulgötóre și le sugü sângele, nu numai cã facü ómenilorü o mulțime de neplãceri, neajunsuri și daune, de cum înnoptözã și pãnã cãntã cocoșii, ci totü-odatã mãnãncã rîndü pe rîndü câte unü membru din familia lorü, saü le mãnãncã numai inima și le sugü sângele, din care causã trebuie numai decãt sã mörã (2).

În *Bucovina* morții, despre carü se crede cã sunt *strigoï*,

(1) Burada, În morm. p. 54.

(2) Com. de I. Georgescu; Rom. Simü; Teodorü Simonü, stud. la gimn. din Nãsödü: «Despre *Strigoï* și *Pricolici* se crede cã umbra lorü iese din mormîntü (adecã ca fantome) și umblã pe câmpü și prin satü, iar dupã ce cãntã

se pună în secriu cu fața în jos. Iară după câte-va săptămâni se desgropă și, de-lă află numai în câtu-va mișcatu în secriu, îi bată unu cuiu de lemnă dreptu în inimă, pironindu-lă astu-felū de fundulū secriulū ca să nu se mai pótă scula. Iar acésta se face numai atunci, când presupusulū strigoiu supără prea tare pe cei rămași în viață, arătându-li-se în visū, sau dacā li se pare lorū a-lū vedé nóptea cercetāndū locurile pe unde a trăitū.

În timpulū mai nou însă atâtū credința în strigoī câtū și datina de a-i desgropa și străpunge în inimă a începutū a dispārea din Bucovina, și mai alesū de când mai mulți inși fură fórtē aspru pedepsiți de cătrā autoritățile civile pentru credința lorū cea deșartă și pentru datina lorū cea rea de a-i desgropa și a-i diforma în chipulū cum s'a arātatū (1).

În *Banatū* nu numai pre aceia, despre cari se crede că sunt strigoī, ci chiar și pre vrājitoare, precum și pre tóte acelea femeī, despre cari se presupune că au relațiuni cu spiritele cele necurate, le culcă cu fața în jos și așa le îngropă, cređēndū că apoi nu iesū nóptea din mormintū și nu umblă în órele secrete ca să facă ómenilorū rău (2).

Atātū în privința corpulū omenescū, pentru care până la alū șeptelea anū, când i se face desgroparea și deslegarea de blāstemele óselorū, Românulū aprinde candela sau diferite lumini și arde miresme sfințite pe mormintulū seū, iar dela alū șeptelea anū începēndū înainte dispore óre

cocoșulū de mieđulū nopții le piere puterea și iar se bagă în mormintū.» — D. Stānescu, op cit. p. 325 : «Idea că unii morți se facū *strigoī* e fórtē răspādită. Ei, după cum crede poporulū, iesū nóptea din mormintū cu cosciugulū în capū și mănāncă rindū pe rindū câte unū membru din familia sa.» — Nic. Densușanū : «Scrutări mitologice la Romāni,» publ. în «Familia,» an. IV. Pesta 1868. No. 38, p. 449—450.

(1) Com. de d-lū Av. Macoveiū, preotū, și alți Rom.

(2) Veđi «Familia» an. VII. Pesta 1871. p. 63.

cum amintirea urmaşilor săi, mai alesă dacă în aceeaşi grópă nu mai vină alfi odihnitori noi (1).

(1) V. A. Urechia, Mironu Costinu, Opere complete, t. II, Bucuresci 1888, p. 588: «Dela introducerea creştinismului în Dacia, mormintele nu au mai fostu locuri de odihnă eternă neturburate, cum erau mormintele romane vechi. Creştinismul a fostu şi este, fără să-şi dea sēma de ce face, unū agentū distrugētorū alū mormintelorū. În adevērū, ritualulū creştinescū a redusū cultulū mormintulū la *şēpte ani*. Până în alū şēptelea anū Românulū creştinū aprinde candela, făclia la sērbători mari şi arde miresme sfinţite pe mormintele alorū săi. La alū şēptelēa anū se face *desgroparea* şi sfinţirea orī deslegarea de blesteme a ōselorū. Acestū actū creştinescū dă, din nenorocire, ocasiune de despoierea mormintulū de cele mai preţioase resturi istorice: bānufulū dela toiagū, inelulū care une-orī era insu-şi sigilulū mortulū, fără a mai aminti şi de fragmentele din haine cu carī a fostu îngropatū vre-unū personagiū ilustru. După desgroparea de sēpte ani, mortulū dispore ōre cum din amintirea urmaşilorū lui, mai alesū dacă în aceeaşi grópă nu mai vinū noi odihnitori.

«Acēsă împrejurare ne explică puţinulū numērū de morminte, carī au străbătutū până la noi din seculi anteriori; aprŃpe numai acele morminte mai există, carī au fostu aşezate în interiorulū bisericilorū, adecă cele ctitoresci. Afară din biserică, mormintele dispărură, însemnate fiindū mai adese cu câte o cruce de lemnū, şi une-orī, din cauza strimtoriri cimitirulū, gropile se goliră de ōse ca să facū locū la noi odihnitori. Numai legea modernă a cimitirelorū aşezate afară din oraşe, a asiguratū repaosū eternū mormintulū... pentru cei carī potū să-şi plătēsă posesiunea neturbată a doi coţi de pāmintū!

«Şi cu tŃte aceste scāderi în cultulū mormintulū, provenite din ritualulū morţilor la creştini, sau din organizaţiunea socială, venerarea mormintelorū este semnū de vitalitatea naţională. A-şi aminti de cei carī *au fostū*, de cei carī au lucratū în vre-o direcţiune pentru ţeră, este o probă a acelei vitalităţi. Omulū lēgă totū-deauna firesce prezentulū de trecutū. Cine nu face aşa, nu pŃte să-şi dea sēma de viitorū.»

XXXII.

S U F L E T U L Ū.

Dela începutul studiului de față și până aici ne-am ocupat, am putea dice, mai numai cu corpul, cu datinele și credințele privitoare la acesta, precum și cu celea ce-i sunt omului de neapărată trebuință pentru mântuirea și odihna sufletului său după morțe, pe când despre *suflet* am amintit numai ici coala câte ceva.

Acum însă, după ce am spus tot ce am avut de spus în privința corpului precum și în privința eliberării sufletului de la munca cea eternă, a sosit rëndul, ca să vorbim mai cu de-amăruntul și despre *suflet*. Să vedem ce face acesta, după ce se despărțese de corp? când, cum și pe unde umblă el până ce ajunge la locul de odihnă său de muncă, care-i este rënduit de Dumnezeu amăsurat faptelor sale din lumea acăsta.

Vom începe deci mai întâi cu credințele și datinele Românilor din *Bucovina* și anume a celor din districtul Sucevei.

Români din orașul Suceva cred și spun, că sufletul,

după ce a eșitū din omū, șede într'unū ungheriū alū casei și acolo așteptă până ce scotū mortulū afară, apoi ese și elū cu acesta din casă și, după ce-lū petrece la mormintū și vede cum ilū punū în grópă, se înalță la cerū.

Românii din Mihoveni și Buninți credū că, după ce s'a despărțitū sufletulū de corpū, se arată la trei țile, când se pune unū ștergariū la ferestă și unū pieptene pe pragulū ușei; pe ștergariū să se odihnescă, iar cu pieptenele să se pieptene. După aceea se mai arată la șese țile apoi la șese luni și pe urmă la unū anū.

Cei din Stroesci spunū că totū timpulū câtū stă corpulū încă neașezatū în mormintū, sufletulū șede de'napoia casei și așteptă până ce iesū cu mortulū din casă. Cum iesū însă cu mortulū din casă, Dumneđeū ilū chiamă la prasnicū și așa se duce sufletulū o dată cu corpulū (1).

Cei din Todiresci și Solonețu spunū că sufletulū, câtū stă corpulū omulū neingropatū, atăta stă și elū pe lângă corpū și pe lângă casă. După ce se ingropă corpulū, se depărtéză și elū de dînsulū și trecëndū pe la *vămî* se duce saū în *iadū* saū în *raiū*, după cum i-aū fostū și faptele: rele saū bune. La șese sēptēmāni vine acasă și, dacā-i daū nēmurile sale de astă dată ceva de pomană, se duce fōrte bucurosū, iar dacā nu-i daū nimicū, merge fōrte supēratū (2).

Românii din Bălăcéna credū că, după ce a eșitū sufletulū din corpū, mai rămāne pe pāmîntū, până ce se ingropă mortulū, stāndū la capulū acestuia și jelindū împreună cu cei de casă, iar a treia țī după ce s'a înmormîntatū acuma mortulū și i s'a făcutū prasnicū, părăsesce casa, unde a viețuitū, și se duce în ceriū (3).

(1) Com. de Antonū Petricénū, stud. gimn.

(2) Com. de I. Avramū, stud. gimn.

(3) Com. de M. Jemna, stud. gimn.

Cei din Stupca dicu, că sufletul nemijlocit după ce se despărtesce de corp, viindă ângerul dela botez și luându-l cu sine, merge și petrece în cer până ce sosese timpul, ca să i se înmorminteze corpul. Când se înmorminteză corpul, atunci se scoboră și el din cer și-l petrece până la mormint, apoi merge și petrece iarăși în cer. A treia și după ce s'a înmormintat corpul, se scoboră din nou din cer și cercetază casa, unde a locuit, cât timp a viețuit pe pământ. În această și deci îndătinază Stupcanii de a pune o tavă cu făină în locul acela unde a murit omul, creșându că viindă sufletul, trece peste tavaua cea cu făină, și trecându el pe acolo i se cunoscă urmele și cunoscându-i-se urmele e un semn că-i trebuie ceva. Atunci nemurile îi dau oî-ce de pomană și-l jelesc (1).

Românii din orașul *Siret* spun că dacă pe locul, unde a murit un copil, se cerne făină în sera cea d'intâi după ce s'a înmormintat, și se pune acolo un pahar cu apă curată și pe pahar toiașul ca să ardă, atunci nu numai că vine copilul peste noapte și bea apă, ci a doua și dimineț se cunoscă chiar și urmele sale pe unde a umblat.

Mulți inși pretind, că făcându acesta, au vădit o mulțime de urmașore ca de copil împrejurul paharului.

În Mănăstiora sa St. Onofreiu, comună în apropierea orașului *Siret*, când more cine-va se pune la capul lui o ulcică cu apă, o năframă și o lumină. Sufletul șede pe năframă lângă mort până ce se duce mortul la mormint. Apoi plcă și el pe calea sa, adecă merge sa în rai sa în iad, după cum și-a câștigat (2).

În Vicovul-de-sus și 'n Bilca, sate în districtul Rădăușului, când more un om, îndată se pune o năframă, o

(1) Com. de Al. Baci, stud. gimn.

(2) Com. de Elisaveta Agapi.

ulcică saŭ o sticlă plină cu apă, cu unŭ colacŭ saŭ o bulcă pe dînsa și o lumină pe feréstă, cređându se că acolo se așeză și stă sufletulŭ în decursulŭ celorŭ trei ȃile, câtŭ stă și mortulŭ în casă, și ședëndŭ pe năframă și gustândŭ din bulcă și apa din ulcică. A treia ȃi însă se înalță la cerŭ, de unde se întorce iarăși la trei și la șese ȃile, apoi la șese șeptemâni și la unŭ anŭ la acea casă, în care a trăitŭ împreună cu corpulŭ. După acésta nu vine mai multŭ până într'alŭ șeptelea anŭ și anume în ȃiua în care a muritŭ, și dacă némurile sale îi daŭ atunci ceva de pomană, elŭ se bucură fórte tare, și se întorce cu pompă înderéptŭ la cerŭ, și apoi se înstrăineză și nu vine mai multŭ (1).

Totŭ în Bilca este datină de a se pune după înmormintare în loculŭ acela, unde a muritŭ omulŭ, o ulcică cu apă, o bulcă și două lumini, una: care trebue să fie făcută din toiagŭ, iar alta nouă. Aceste lumini ardŭ în trei seri acolo, unde s'aŭ pusŭ. A treia ȃi, după ce a venitŭ acum sufletulŭ și a bătŭ din apă, se dă ulcica de pomană unŭ omŭ sërmanŭ cam de etatea aceea, de care a fostŭ și mortulŭ (2).

Româniŭ din *Crasna*, districtulŭ Storojineșului, îndătinéză de a pune, înainte de a eși omulŭ sufletulŭ, și anume când îi ținŭ lumina, o strachină saŭ o ólă cu apă próspetă și curată lângă dînsulŭ, cređendŭ că tare-î arde sufletulŭ. După ce a muritŭ credŭ că sufletulŭ se duce dreptŭ la strachina cea cu apă, bea pușină apă de aceea, pe urmă se scaldă într'însa și astŭ-felŭ se răcoresce. Strachina saŭ óla respectivă se dă de pomană celui ce a ținutŭ lumina, care, ducëndu-se cu dînsa în grădină, varsă apa, în care s'a scaldatŭ sufletulŭ, pe unŭ pomŭ, iar strachina o iea și o duce mai pe

(1) Com. de Iust. Cârdeiu.

(2) Com. de Iust. Cârdeiu.

urmă acasă. Sufletul însă, după ce a bătut din apă și s'a scaldat, se pune lângă corp și totu timpul cât stă acesta în casă stă și el lângă dînsul sau se pune și stă la cheutórea casei.

Mai departe cred Crăsnenii că nu e nici de cum bine a sta pe ferésta deschisă, de óre-ce, când mori nu póte eși sufletul din casă afară. Asemenea, când se ia vr'o ólá de la focu nu e bine a-i lăsa locul deșertu, pentru că murind nu poți închide gura, ceia ce, după cum am vădutu și mai susu, e semn rău.

În fine, cred și spun Crăsnenii, că sufletul până la șése săptămâni după scóterea și înmormîntarea corpului, vine neînterupt la casa unde a încetat din viéță, mai alesu însă nóptea *hojma* cércă corpul și se frămîntă după dînsul, dóră, dóră il póte afla. Ba el, nu numai până la șése săptămâni, ci și mai târziu încă cércă corpul dacă nu i se dá nimic de pomană.

Dreptu aceea nici unu Crăsnenu nu se încumetă a se culca și a dormi în decursul celor șése săptămâni pe locul acela, unde a murit și a statu mortul înainte de înmormîntare.

De la șése săptămâni înainte însă, când sufletul vine pentru ultima órá, când se face osfeștanie și pomenire, nu se mai teme nime a se culca și a dormi pe locul acela, pentru că, — spun ei, — din ziua aceea începéndu, sufletul nu vine mai multu ca să-și cerce corpul (1).

Românii de peste Prutu, și anume cei din Boianu și Mahala, dicu că atât sufletul cât și mórtea staú trei zile pe lângă corpul omului și pe lângă casa în care a repausat acesta. După trei zile însă, și anume după înmormîntare sufletul se duce, dar nu pentru totu-deauna, ci

(1) Auđitú dela mai multe románce din Crasna.

în decursul unui an se întorce de mai multe ori și anume: odată la șese săptămâni, iar a doua oră la un an.

Când pocnesce sau trăsnesce ceva în casă, atunci e, după credința Românilor din Boianu și Mahala, un semn că a venit sufletul, iar când visă pe mortu că a venit acasă, atunci e un semn că cercă ceva de pomană sau că și-a adus aminte de noi și a venit să vadă ce mai facem și cum trăim (1).

Românii din Stulpicani, districtul Câmpulungului, cred și spun, că sufletul, după ce s'a despărțit de corp, se învârtă trei zile prin casă. A treia zi însă, când se înmormintă corpul, se duce și el împreună cu acesta până la gropă, unde petrece asemenea trei zile. De aici se duce de-a dreptul înaintea lui Dumnezeu și-i spune că a venit de unde l'a trimis, și Dumnezeu pe urmă îl trimite în alt loc, și anume, dacă a fost păcătos, într'un trup unde să petreacă în chinuri, iar dacă a fost curat îl trimite în unul păcătos ca acela să se îndrepteze. După acesta se pornesc și rătăcesc o bucată bună de timp prin lume, iar la urmă se bagă sau într'un om, care abia se naște, sau se duce și se bagă într'o vită curată ori într'una spurcată și după aceea în paseri, și din paseri, după ce s'a îndreptat și curățit deplini de toate păcatele, se duce și trece toate vămile și ajunge în rai. Asta trebuie sufletul s'o facă în decurs de 40 de zile sau, după înțelegere, și mai mult, și se dice că necăjit fiind de trecerea prin atâtea trupuri și-a tras acum canonul, cât a avut să-l tragă.

În această călătorie îndelungată sufletul este totu-deauna petrecut de un înger, și dacă cine-va se încumeta ca să se rostască către unul dintre dinșii cu un cuțit, se

(1) Com. de d-lă V. Turturénu, preot, și Ionică ală lui Iordachi Isac.

dice că respectivul își taie ângerul s u p zitori  pe un  timp  de șapte ani (1).

Românii din Fundul -Moldovei istorisesc  că c t  stă mortul  în casă, stă și sufletul  cu ângerul s u p zitori  în casă, iar c nd il   nmormint z , atunci il  petrece și el  p n  în  nterim . După ac sta mai stă încă 40 de  ile pe p m ntul , până ce ai săi, fac  prasnic , apoi p r sind  p m ntul , trebuie să trec  *prin un  foc *, și trec ndul  focul  acela merge într'un  *loc  r coros *, unde aștéptă *judecata cea mai de pe urmă*.  n timpul  acela, c t  stă sufletul  în casă, pun  un  pahar  cu apă, ca să aibă sufletul  c nd e  nsetat , de unde bea. O s m  a  datin  de a aprinde, pe locul  unde a murit , c te o luminare în  iua de Alexii (2).

 n *Moldova* și anume în comunele Petia, Rădășeni, Baia, Sasca, Mălini, Dr ceni, și altele din jude ul  Suc va, plaiul  Muntele, cred  Românii că sufletul , după ce s'a desp rșitul  de corp , stă trei  ile pe l ng  casă precum și de-asupra capul  celui mort .

 n r stimpul  acesta ângerul  il  p rt  prin t te locurile: bune și rele, pe unde a umblat  el , c t  a fost  în vieță și-i spune: aici ai f cut  ac sta, dincóce ac sta, și tot  aș  până ce sfârșesce t te lucrurile.

A treia  i, c nd ducă pe mort  la gr p , se duce și el  cu d nsul , și după ce a  slobođitul  acuma cioclii corpul  în gr p , sufletul , dacă a f cut  bine,  i dice:

Trupule, trupșorule,
Scumpule odorule!
Dute-acuma în morm nt ,
Că e  merg  la Domnul  s nt .

(1) Com. de Nic. Cotlarciuc , stud. gimn.

(2) Com. de Const. Mercheșul  și I. Tonigarul , stud. gimn.

Eū mă despărțescū de tine
Și mă ducū unde e bine!

Dacă, din contră, mortulū a fostū unū omū păcătoșū,
atunci sufletulū, îi spune :

Hoitule, hîdū, hoitule,
Negrule-amărîtule!
Du-te de-acum în mormîntū
Spre mîncarea viermilorū,
Că numai de rēlū tēū
Trebue să suferū și eū,
Nnumai din pricina ta
O să suferū muncă grea!

După ce a rostitū cuvintele acestea și după ce s'a înmormîntatū acuma corpulū, ângerulū luându-lū, îlū duce într'unū *locū anumitū*, unde petrece până la vremea cea de judecată.

În loculū acela, unde a repausatū mortulū, se pune în cele trei serī după înmormîntare, ca și 'n Bucovina, o ulcică saū o strachină cu apă prōspētă saū cu vinū, cu unū colacū pe dînsa, iar alătura o lumină aprinsă, de regulă rēmășița toiagului, saū 3 lumini făcute din rēmășița toiagului și *lumina din mână*, adecă din lumina care s'a ținutū la repausare în mâna mortului, cari se lipescū în rîndū de marginea ulceleī saū a străchineī. A treia nōpte se lasă luminele să ardă până ce se sfârșescū.

Acēsta se face de aceea, pentru că în decursū de 40 de ȝile, mai alesū în cele trei ȝile după înmormîntare sufletulū, neputēdu-se despărți așa de grabă de casa unde a trăitū bine, vine și bea apă din ulcică și gustă din colacū. Dar elū n'o face acēsta numai în cele trei serī, ci și mai pe urmă până la 40 de ȝile cērcă pe ai sēi ca să vadă ce i-orū mai da de pomană (1).

(1) Dict. de A. Pletosū din Rădășeni și M. Nistorū din Mălini. — Veȝi și Burada, *Inmorm.* p. 46.

În alte părți, totu din *Moldova*, este datină de-a se tă-mâia în casa unde a fostu mortul și a se turna pe locul, unde s'a săvârșitu din viată, puțină apă, apoi a se duce la mormintu vinu și tămâia, creșendu-se că până la 40 de zile, când începe a putrezi trupul, sufletul mortului umblă sburându pe lângă casă și pe lângă mormintu, după aceea trece în ceea-laltă lume (1).

Românii din unele părți ale *Țerei Românești* credu că sufletul omului mortu umblă timpu de șese săptămâni pe unde a umblatu cu trupul, apoi vine la mormintu, își adună totu ce i s'a datu până atunci de pomană, se sue pe cruce, apoi se înalță la ceru. Dacă n'are cruce, șede pe mormintu până ce pune cruce, și apoi se înalță (2).

În alte părți din *Țera-Românească*, se crede că sufletul, după ce iese din corp, ângerul îl plimbă prin toate locurile, pe unde a umblatu, când era în trup. Și se țice că prin ori-ce loc și prin ori-ce potecă a fostu omul în viață, se duce acum sufletul cu ângerul. Iar, după ce a cutreeratu toate locurile, se întorce acasă și se pune pe strășina casei, unde stă trei zile. Dar, îndată ce a ajunsu la strășina casei, unde e mortul, fiindu cuprinsu de sete, țice ângerului:

— Vai ângere, multu mi-e sete!

Ângerul îi rĂspunde:

— Dute 'n casă aci josu și bea apă!

Ăcĕsta se întemplă tocmai când rudele mortului jelescĂ pre mortu.

(1) Burada, *Inmorm.* p. 48. — Lambrior, *op. cit.* p. 155: «Se crede că 40 de zile sufletul mortului stă încă în casă sau umblă pe la mormintu, iar după împlinirea acestora se duce în cea-laltă lume. De aceea în vreme de 40 de zile se tămâiează desu prin casă și pe la mormintu, unde se aprindĂ și luminări.»

(2) IonĂnu, *op. cit.* p. 45.

Sufletul se scoboră de pe strașină, se duce în casă, dar îndată ese din casă afară cu totul mâhnit.

Ângerul îl întreabă:

— Ai bătut apă?

— Nu! . . . n'am bătut, răspunde acesta, căci mi s'a făcut scârbă mare, din cauză că acolo în năuntru vedui un haită mare, pre care îl mâncau nisce ciori.

Hoitul acela era corpul lui.

— Veți! în trupul acela — îi dice acum ângerul, — țî-ai făcut tu vacul și abia acuma ai eșit dintr'însul. Ciorile, ce ai vedut, sunt nêmurile tale, — te jelesc că tu ai eșit din trup!

De acest răspuns sufletul este foarte mâhnit și în mirare (1).

În fine tot în *Țera-Românească*, există credința că după mörte, în timp de șese săptămâni sufletul pribegesce de-a rîndul în fie-care ȃ prin tôte locurile, pe unde a umblat, iar sêra vine și se odihnesce după ușa dela tinda bordeiului, prin casă și pe la mormintu, unde se aprind și lumînări.»

De aceea lumea din casă e ținută, ca să nu pună nimic spurcat după ușa.

Trecend cele șese săptămâni, sufletul celui mort, purtat de ângerî, merge la rai.

În acêstă cale însă este împedat de cete de diavoli, cari caută ca să-l răpescă și să-l arunce în iad sub diferite acuzări.

Dacă cel mort în viêta lui a fost om drept, el nu pöte fi oprit de draci, iar dacă a fost pécătos, atunci este răpit din mâna ingerilor și dus la iad (2).

(1) I. St. Negoescu, «Credințe pop.» publ. în «Lumina pentru toți» an. II, București 1888. p. 474 — 475. — Ionênü, op. cit. p. 46.

(2) D. Stănescu, op. cit. p. 323.

Pecătoșii, cari au avut nenorocirea să intre în iad, sunt ținuți și munciți acolo pentru totu-deauna. Din contră însă, cei drepți capătă din când în când libertate și viind în lume se arată la membrii din familie și ceru ceea ce le e necesar. Acésta o potu ei face în timpul nopții în totă libertatea. Ângerii îi conduc unde voescu, însă îndată ce se face ziua, ei trebuie să plece și să se ducă iarăși la locul lor, căci lumina zilei îi prigonesce după urmă (1).

Românii din *Dobrogea* cred că sufletul mortului stă șese săptămâni de-asupra ușorului dela ușa casei, de aceea așternu ei de-asupra acelu ușor o «*pominetă*,» adecă o bucată de pânză albă, tăiată dintr'o *trîmbă* (valu de pânză), pentru ca să aibă pe ce să stea sufletul (2).

În *Transilvania*, districtul Năsăudului, cred Românii, ca și frații lor din Bucovina, că sufletul celui repausat petrece șese săptămâni sau 40 de zile pe pământ, iar după aceea se duce și petrece în *Câmpii Iudeului* până la a doua venire (3).

Alți Români, totu din districtul Năsăudului, cred și spun că sufletul nu se depărtază îndată după desfacerea sa de trup, ci elu stă în apropierea cadavrului, ba încă îl și însoțesc pe acesta până la mormntu, și după ce respectivul s'a așezat la repausul etern, sufletul vine iarăși înderăptu la locuința mortului, unde petrece timpu de șese săptămâni, iar locul se de petrecere e închietura (cheitorea) casei de cătră răsăritu. La șese săptămâni după înmormintare se facu unu soi de pomene numite «*de șese săptămâni*.» După ce s'au împlinit și acestea, sufletul se depărtază și se așază în ceru.

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 331.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 46—47.

(3) Com. de Alexandru Boeriu, stud. gimn.

Și iarăși alții credă că sufletul, în intervalul de șese săptămâni, adică dela înmormântare și până ce se fac pomenile de șese săptămâni, totu rătăcesce în continuu, iar când se fac aceste pomeni se apropie iarăși de locuința celui repausat și asistă și elu la acea masă și apoi se despărțază pentru tot-deauna (1).

În alte părți ale *Transilvaniei* există credința că sufletul celui repausat rămâne unu timpu mai îndelungat pe pământu, și în timpulă acela nu petrece nici în ceru nici în iad, ci în lumea acésta, unde umblă încolo și încóce, vine în atingere cu alte suflete, iea parte la bucuria și întristarea celoru ce au rămasu în viéță, și are anumite lipse, cari trebuie să fie numai decât îndeplinite de cătră ai sėi. Abia după trecerea unu timpu mai îndelungat și după o pribegire lungă peste două-șeci și cincă de ape, ajunge sufletul, petrecutū fiindū de ângerulū sėu, în lumea cea-laltă unde capétă iarăși corpulū, care l'a purtatū în acéstă lume (2).

În *Banatū*, la eșirea sufletulū saū și după ce plécă cu mortulū din casă, se pune într'o feréstră unū păharū cu apă, cređendu-se, ca și 'n cele-lalte părți locuite de Români, că sufletulū petrece 40 de zile pe pământu și'n rėstimpulū acesta fiindū însetatū vine și bea apă din păharulū celū de pe feréstă, care s'a pusū anume spre acestū scopū (3).

Din tóte cele espuse până aci resultă că sufletulū omulū, care a viețuitū după prescriptele dumneđeesci, petrece de regulă pe pământu 40 de zile, adică până ce némurile sale îi dau de pomană tóte celea ce-i sunt de neapėrată trebuință pentru mântuirea și călėtoria sa în cea-laltă lume. Din contră, dacă omulū și-a luatū singurū viéța, dacă a

(1) Com. de d-lū T. Simonū.

(2) Wlislócki, op. cit. p. 33.

(3) Com. de d-lū Ios. Olariū.

fostu foarte p c tosu, sau i-a rămasu corpulu ne nmormintat , atunci trebuie nu numai să r t c sc  timp  mai  ndelungat  pe p mint , ci totu odată să între  i să petr c  prin diferite corpuri omenesci  i animalice, până ce se cur teşte de toate p catele c te le-a comis  tr ind  în lume,  i abia după aceea se pornesce spre locul de odihn .

Credin a ac sta însă o  nt lnim  nu numai la Rom ni, ci ea se află  i la alte popore at tu din anticitate, c tu  i din timpul de fa  (1).

A a  nv t tura religioar   i filosofemele lumii vechi erau de părere că sufletulu, mai nainte de ce a  nsufleitu corpulu omenescu, trebuie să fi locuitu în alte corpuri  i că după m rtea omului trece iar si într'unu nou organismu, anume ca să se cur te c   i să p t  ajunge în urmă la  inta perfec iunii sale.

 nv t tura brahmană a Indieniloru vechi represintă emigrările sufletulu după m rte prin animale rele  i bune ca peniten e  i mijloce de cur tire.

Preo ii egipteni erau de părere, că sufletulu după m rtea corpulu pribegesce prin toate speciile de animale  i că după 3000 de ani  ntr  iar si într'unu corp  omenescu.

Probabilu că de la Egipteni au acceptată credin a în sufletu mai întâi Grecii,  i dintru începutu s'o fi propagată Pherekydes  i  nv t celulu se  Pythagoras, care  i-o închi-puia ca unu procesu de cur tire.

Metemsihos , schimbarea sufletulu,  i *metensomatos *, schimbarea corpulu, sunt terminii grecesci pentru emigrarea  i transformarea sufletulu.

Pitagoreii mai târziu  nv t u, că sufletulu, eliberat  fiindu din cătuşele corpulu, trece în imperiulu mor iloru,  i după

(1) Wlisløcki, op. cit. p 32.

o petrecere mai îndelungată sau mai scurtă în acestu imperiu însufleșește din nou alte corpuri omenesci sau animalice, până ce deplină curățit și demn, se întorțe iarăși la isvorul primordial al vieții.

Empedocles susținea o emigrare a sufletului chiar și în corpurile plantelor.

În misteriele grecesci se nvață, că sufletul, la sosirea sa pe pământ, ar fi învățit într'o mulțime de vesminte (adecă de patimi și dorințe sensuale), pe cari trebuie să le arunce una după alta, înainte de a se pute întorțe iarăși îndereptu. Ca conducător al sufletelor (Psychopompos) în patria lor originală apare Dionysos sau Bakchus, care le-a primitu dela Persephone din împărăția întunerecului, unde au fostu supuse unei curățiri, iarăși pe pământ, unde năzuescu acum prin cunoștință și faptă după demnitatea eroică. Ocașiune spre curățire le oferia misteriele.

Plato se exprimă de-a dreptul că sufletele înainte de-a intra în ómeni au fostu odată aice, și la venirea lor de a doua óră își caută corpuri, cari aru fi mai plăcute făpturii lor; așa tiranii se viră în lupi și vulturi, cei activi în albine și furnici. Până la deplina întorcere în sinul Dumneșirii trece, după dînsul, un restimp de 10.000 de ani.

Neuplaticii desvoltă aceste părerii mistice și mai multu. Plotin deosebesce o emigrare a sufletelor din corpuri eterice nevedute în pămîntesci și o emigrare din pămîntesci iarăși în pămîntesci.

Aristotele respinge sufletul, presupunendu că acesta s'ar arăta nepesătoru față cu unele corpuri anumite.

Talmudiștii învățau că Dumneșeu a creatu unu numeru anumitu de Iudei, cari pentru aceea se ntornă necontenti, catu timp voru fi Iudei, și câte odată se străpunu spre pedepsă în corpuri animalice; că în ziua invierii aru fi toți

curățiți și că voru vieții apoi în corpurile celor drepti în țera cea bine-cuvîntată (1).

După ce s'a pocăitū și curătitū acuma de tôte pécatele îi este sufletului încuviințatū să plece spre odihna cea eternă, dar și 'n acéstă cale lungă, deși e petrecutū de ângeri și mai alesū de ângerulū sēū pāzitorū, totuși trebue să îndure o mulțime de neajunsuri, unele mai neplăcute și mai mari decât altele, după cum i-aū fostū adecă și faptele: bune sau rele, și după cum a fostū comādatū și pomenitū de ai sēi atātū în decursulū înmormintării corpului sēū cātū și mai pe urmă după înmormintare.

Intre tôte obstacolele însă, cele mai grele de învinsū sunt *apele cele mari* din cea-laltă lume și *vămile*, ale cărorū numărū se urcă, după credința unora, dela 7 până la 24, iar după a altora chiar până la 99 (2).

Dacă în decursulū petrecerii mortului de acasă și până la finterimū nēmurile sale nu i-aū pusū *poduri* peste ape, dacă nu i s'aū cetitū *stâlpi* și nu i s'aū făcutū celū puținū trei *stări*, atunci lesne i se pôte întēmpla că ajungēndū la vre-unū rîu sau altă apă mare din cea-laltă lume, să nu pótă trece, după cum nu unuia i s'a întēplatū, din care causă a trebuitū apoi să stea sau să rătăcēscă ani întregi pe malurile apei respective, până ce în urmă s'a înduratū unū sufletū alū lui Dumnezeu de dinsulū și l'a trecutū de cea-laltă parte.

Ce se atinge de *vămă*, apoi și cu acestea n'o pôte mai bine scóte la cāpētū. Căci stāndū, după cum se va vedē mai pe largū în capitululū următorū, la fie-care vamă sute și mii de draci, unulū mai uritū, mai înfiorătorū și mai îndrāsnețū decât altulū, cum se apropie sufletulū, îndată îlū în-

(1) Mayer, Conversations-Lexicon. Dritte Auflage. Cuv. Seelenwanderung.

(2) Veđi cap. urm.

cunjură din toate părțile și, scoțându cartea în care se află notate toate păcatele, până chiar și cele mai mici și mai neînsemnate, ale sufletului călătoru, i le arată și-i spunu că nu e voie să trecă mai departe, și trebuie să se ducă cu dinșii în iadū. Ba ei nu se îndestulăză numai cu atâta, ci în nemărginita lorū răutate acuză sufletulū și de o mulțime de alte fapte rele, despre cari nici prin minte nu i-a trecutū. Ieau apoi cumpenele și, punându-lū pe dînsulū într'o cumpenă iar păcatele sale într'alta, ilū cumpenescū să vadă cine e mai greu: elū ori păcatele sale? Și multe alte piedice îi punū, dōră ilū potū răpi din mânele āngerilorū. Dar āngerulū nu lasă de felū pe draci să se apropie de sufletū. Iar dacā vede că nu e altū chipū de scāpare ȃice sufletulū să scōtā banii, ce i s'au pusū pe cruciȃ, cei din secriū precum și cei ce i s'au datū peste secriū de pomană și să plătēscā dracilorū ca să-i dea drumulū. Astū-felū apoi, plătindū fiecare vamă, trecū toate vāmile pe rēndū și plēcā mai departe.

După ce a scāpatū acum cu mare greu de *vāmī* ajunge la *salcā* saū răchitā mare, iar nu departe de salca acēsta drumulū, pe care aū călătoritū până aice, se împārtesce în douē ramuri: unulū și anume celū din drēpta, care duce spre raiū, iar celū din stānga care duce spre iadū, despre care unū bocetū din Bucovină ne spune:

Că sunt douē drumurile
Și cam greu de-alesū din ele:
Unulū mi-i bētutū cu spini,
Care duce la străini,
Altulū mi-i bātutū cu flori,
Care duce la surori
Și la scumpii frāȃiori.

Iar unū altū bocetū din *Moldova*, și anume din comuna Rāpciuni, ȃice:

Că sunt două drumurile,
Unu-î totu cu floricele,
Flori negrite și de jele;
Cela-laltu cu busuiocū
Par' că-î unū părâu de focū (1).

Sufletulū nu scie acuma, pe care din aceste două drumuri să apuce: pe celū din stânga ori pe celū din drépta?

Dar ângerulū conducătorū nu-lū lasă să stea multū în cumpenă, ci dacă a fostū bunū la Dumneḑeū, îndată îi arată drumulū celū adevăratū, iar dacă n'a fostū tocmai bunū, atunci îlū lasă să mērgă o bucată de locū și pe drumulū celū spinosū, ca să vadă cum e atunci când omulū nu voesce să asculte și să împlinēscă tóte învēțăturile și poruncile luī Dumneḑeū. Apoi îlū scóte iar la drumulū celū adevăratū; și mergēndū mai departe ajungū la *Mērulū-de-Sân-Petru*, despre care amū vorbitū deja în cap. XIV și lângă care e întimpinatū de Dumneḑeū, de Sân-Petru, de ângeri și la urmă de prea-curata fecióră Maria, care scrie într'o carte pre toī ómeniī, atátū pre cei vii cât și pre cei mortī, însemnându-le totū odată și sórtea ce-ī așteptă.

În fine, trecēndū *puntea raiulū*, ajungū tocmai de'naintea porṭii acestuia, unde se află *Flórea sórelū*, care

Imī judecă florile
Unde li-sū mirósele.

Aici apoi se opresce și adăstéză sufletulū până la *judeṭulū* saū *judecata cea de pe urmă*, la care va trebui să mērgă tótă lumea ca să fie judecată.

Mai cu de-amēruntulū și cât se póte de nimeritū descrie călētoria sufletulū, de pe pămīntū până la loculū de repausū din cea-laltă lume, bocetulū bănăṭenū, întitulatū «*petreccrea*

(1) Burada, Inmorm. p. 91.

mortului,» despre care ne-a fostu deja vorba mai sus, când am reproduşu dintr'însulú unele citate, şi pe care îlú reproducemú acuma în tótá întregimea lui:

Trandafire, fire,
Rěú mai eşti la fire :
Ce te-ai zăbovitú
De n'ai înfloritú
De ieri deminéţá
Pân'ađi deminéţá ?
—Lasă ciudă c'am privitú
Până ce s'a despărţitú
Sufletú de la ósă
Din lume frumósă,
Din lume cu sóre,
Din vėntú cu rėcóre
Şi-apă curgėtóre.
—Trandafire, fire,
Rěú mai eşti la fire :
Ce mi te-ai grăbitú
De ai înfloritú?
—M'am grăbitú
De am înfloritú,
Căci vremea mi-a venitú
Ca şi ție de pornitú
De pornitú cătră apusú,
Unde sórele-ı ascunsú,
Unde-sú tóte florile
Cu tóte surorile
Şi-unde *Flórea sórelui*
Şede'n pórtá raiulú
Să judice florile
Unde li-sú mirósele.
Cu de séra a plouatú,
Cu de nópte-a'nseninatú,
In đori brumă a căđutú,
Mirósele s'orú pierdutú.
Sufletú despărţitú

De multe măhnitú
Plėcă şi se duce
Marea o ajunge.
Vine marea mare,
Vine'n tulburare
Greú urlándú
Şi urducándú
Tótá lumea spăimíntándú.
Unda se aduce
Lumea s'o îmbuce
Totú mălini, călini,
Brađi din răděcini.
Iar în rípa mărilorú,
Unde-ı *bradulú đinelorú,*
Trecėtóreá apelorú,
Sufletulú stătea
Şi mi se ruga :
— *Brade, Brade !*
Să-mi fii frate,
Intinde-ți întinde,
Eú să le potú prinde,
Vírfurile tele
Să trecú peste ele
Marea în cea parte
Ce lumea-mi desparte.
— Eú nu potú întinde
Tu să le poți prinde
Vírfurile mele
Să treci peste ele,
Că 'n mine a puiatú
Din inimă spurcatú
Roşu şoimuleţú
Cu ochiulú sumeţú,
Când nici veı gándi

Puii te-orū simți

Și-ei orū șuera

De te-î spăria,

In mare-î cădea

Și te-î îneca . . .

— Las să fie și-așa !

Vine marea mare,

Vine 'n turburare,

Greū umblândū

Și urducândū

Tótă lumea spăimintândū.

Unda se aduce,

Lumea s'o îmbrace,

Totū mălini, călini,

Brađi din răděcini.

Iar în rîpa mărilorū,

Unde-î bradulū đinelorū,

Trecetőrea apelorū

Sufletulū stătea

Și mi se ruga :

— Brade, brade !

Să-mi fii frate,

Intinde-mi întinde

Ca să le potū cuprinde,

Trupinele tele

Să trecū peste ele

Marea în cea parte

Ce lumea-mi desparte.

— Eū nu-ți potū întinde

Ca să le poți cuprinde

Trupinele mele

Să treci peste ele,

Că 'n mine-a puiatū

Vidră lătrătore,

Ómenī pânditóre,

Nici nu oiū gândi

Puii te-orū simți,

Ei mi te-orū lătra

In mare-î cădea

Și te-î îneca . . .

— Las să fie și-așa !

Vine marea mare,

Vine 'n turburare

Greū urlândū

Și urducândū,

Tótă lumea spăimintândū.

Unda se aduce

Lumea s'o îmbrace

Totū mălini, călini,

Brađi din răděcini,

Iar în rîpa mărilorū,

Unde-î bradulū đinelorū,

Trecetőrea apelorū

Sufletulū stătea

Și mi se ruga :

— Brade, brade,

Să-mi fii frate !

Intinde-ți întinde

Ca să le potū prinde

Răděcini a tele

Să trecū peste ele

Marea în cea parte

Ce lumea-mi desparte.

— Eū nu potū întinde

Să le poți tu prinde

Răděcini a mele

Să treci peste ele,

Că'n mine a 'ncuibatū

Și-apoi a puiatū

Galbănă șerpóne

Ce piere de lóme,

Nici nu vei gândi

Puii te-orū simți

Și orū șuera,

Tu te-î spăimênta,

In mare-î cădea

Și te-î îneca.
— Las' să fie și așa!
Haî, brade, haî,
Multă mă mai rugai
O rugare mare
Cu multă răbdare.
Brade, brade,
Am și eu unū frate,
Unū frumosū pēcurărelū
Și are unū toporelū
Și are verișori
Doi voinici feciori,
Ei te vorū tăia
Și te-orū răsturna.
Maistēri vorū veni
Și te vorū ciopli
Și din tine-orū face,
Ca să fie pace,
Punte preste mare
S'aibă trecētore
Suflete-ostenite
Cătră raiū pornite!
Bradu-atuncea se gândia
Și trupinele 'ntindea,
Iar mortulū îmi trecea
Unde dorulū îlū ducea
Marea fără nume
L'ai-alaltă lume.
Pasū, suflete, pasū,
Du-te făr' necazū
Pân' vei trece tu cu dare
Cele grele șēpte vame.
Ține, dragă suflete,
Drumulū înainte.
Până vei ajunge
Unde se înfrânge
Drumulū jumătate
Ce locuri desparte,

Acolo să stai
Și séma să iaî,
Că-î vedea o *salcă*
Mare și înaltă
Salcă aplectă
Și cu frunđa lată.
Sém' aci iară să iaî
Și spre stângă să nu-mi dai,
Căci în partea stângă
E calea cea strîmbă,
Strîmbă și-astupată,
Cu lacrimi udată.
Apoi totū în aia parte
Sunt câmpuri uritū arate
Și cu spinî rēi semēnate.
Acolo-î *dina bētrână*,
Și-ți iea paloșulū din mână.
Ci să dai în mână drēptă,
Precum firea îți arată,
C'acolo tu vei afla
Spre îndestularea ta
Câmpuri frumoșe
Cu florî alese,
Câmpuri d'ale arate
Cu florî semēnate
Florî tu vei culege
Și doru-ți va trece.
Și apoi iar să stai
Și sémă să iaî,
Că'n două răzore
Va fi câte o flóre,
Flóre la pământū
Ne-ajunsă de vântū,
Flóre la rēcóre
Ne-ajunsă de sóre,
Tu să mi le iaî,
Că sunt florî din raiū.
Apoi iar să mi te ducî

Până cându vei să ajungi
L'alū mērū mare de Sân-Petru
Cu ajutorulū lui Sân-Medru.
Măru-ī mare și rotatū
Și de póle aplecatū
Cu vîrfulū ajunge 'n ceriū
Cu pólele pân' la mări
Și pe vîrfū e înfloritū
Iar pe póle împupitū.
Josū la răděcină
E lină fântână,
Acolo-ī *Sânta-Marie*,
Cu noī mila ieī să fie.
Călători căți mai trecea
Ea spre toți se îndura
Ea pe toți îi adăpa,
Drumurile le-arăta :
Sufletulū din apă bea
Și elū lumea o uita.
Iarășī calea să-ți apuci
Până când vei să ajungi
La mândra *răchită*
Răchită 'mpupită.
Nu-ī mândră răchită,
Răchită 'mpupită,
Ci milă să-ī fie
Totū *Sânta-Mărie*.
In haină alésă,
Haină de mētasă,
La masă chitită,
Masă înflorită,
Șade și scrie
Maica-Mărie
Pe cei vii și pe cei morți
Și-și însémnă a lorū sorți.
Rógă-mi-te tu de ea
Cóla viilorū s'o iea,

Dóră că s'a îndura
Și 'ntre vii te-o însemna.
Dar ea nu se va 'ndura
Intre vii a te scria,
Căci cóla i s'a împlutū,
Condeilū și l'a pierdutū,
Dar tu rógă-mi-te bine
Să te iea în raiū cu sine,
Dacă nu mi te-ai rugatū
Când a intratū
Scrisórea 'n satū.
Apoi iar du-mi-te du-te
Pe cărări bătute
Până vei pētrunde
Și tu vei ajunge
Toema 'n *pórtă raiulū*
Unde-ī flórea sórelū.
Acolo să te opresci,
Acolo s'adăpostesci,
Și așteptă cu răbdare
Ceasulū de reînturnare,
Că elū va sosi
Și tu vei veni :
Dacă cerbiī vorū ara,
Ciutele vorū semēna . . .
Pămînte, pămînte!
De ađi înainte
Ian să-mī fiī părinte
Să nu te grăbesci
Să mă putređesci,
Că acumu-ți daū
Și nu le mai ieaū
Spatele mele
In brațele tele
Și fața d'a mea
Sub pajiștea ta (1).

(1) Sim Manguiea, Călindariū pe an. 1882. Oravița-Brașovū 1881. p. 121—134.

Cu privire la partea întâia a bocetului acestuia, adică la *trandafirū*, unū fragmentū, totū din *Banatū*, și anume din *Ecica*, comitatulū Torontalū, adunatū de *Vióra Magdu*, ne spune următoarele :

Firóie, firóie,
Firū de trandafirū !
Ce te-ai zăbovitū
De n'ai înfloritū
Mai de diminéță
Ca ieri diminéță ?
— Eū n'am zăbovitū.
La *Ele*-am plivitū,
La ele cu lacrimī,
Că s'aū despărțitū
Tênera Mariuță
De cătră măicuță,
De cătră tăicuță,
De cătră frățiori
De cătră surorī
Și de cătră junī,
De veciniū bunī . . . (1)

Altū fragmentū, totū despre trandafirū, din comitatulū *Carășu-Severinū*, com. de d-lū *Ioanū Popovici*, sună așa :

Firoilío, firoilío !
Firū de trandafirū !
Ce te-ai zăbovitū
De n'ai înfloritū
Și-astă diminéță
Ca ieri diminéță ?
— Eū m'am zăbovitū
Și n'am înfloritū
Că sóre-a sfințitū
Și n'a răsăritū,
Că N. s'a pornitū

(1) *Gazeta Transilvaniei*, an. LIV. Brașovū 1891. No. 22.

Pe drumū lungū și latū
Și nu s'a'nturnatū

S. Manguuca, culegătorulū suscitatalū bocetū bănățenū, scrie cu privire la trandafirulū, despre care ni-i vorba, următoarele:

«Fôrte memorabilă și de mare însemnătate tradițională este alegerea și punerea *Trandafirului* în capulū cânteculū.

«*Trandafirulū* nostru este de asemenea origine cu *τριανταφυλλον* din limba grécă cea nouă, și însemnă *rosă*, *rujă*.

«Rosa este celū mai însemnatū simbolū alū frumuseții. Achilles Tatius đice: Rosa este frumusețea pământulū, lumina și ochiulū plantelorū, simbolulū amorulū și alū Vinerii. Rosa este bucuria đilelorū și a ómenilorū, frumusețea grafiilorū, amica muselorū și a nimfelorū (1).

«*Trandafirulū*, după sciința simbolică mitologică (2) însemnă: a) unū simbolū de amóre consacratū Vinerii (regina naturei) care este urđitórea vieții înfloritóre, dar trandafirulū totū odată însemnă și iflórea morții; de aceea se și află întâiatū pe crucile de pétră ale morminturilorū (3). Dreptū aceste de mare însemnătate este și acea împrejurare cum că cânteculū nostru, în întroducerea sa, întrebuintéză trandafirulū în ambele sale însușiri însemnate aci: a) ca *flórea vieții*, de óre ce ca atare i se împedică înflorirea la privirea despărțirii sufletulū de trupū, adecă încetarea vieții acesteia; b) ca *flóre a morții*, iar pornesce și înflorește, căci mórtea este începutulū vieții viitóre.

«Din tóte aceste se dovedesce vechietatea și însemnătatea tradițiunii trandafirulū în cânteculū mortulū la Români (4).»

Așa dar, după S. Manguuca, trandafirulū din cestiune, în-

(1) Dierbach, Flora mythologica p. 157.

(2) Nork, Etym. symb. mythologisches Real-Wörterbuch. IV. p. 185.

(3) Calind. cit. pe 1882. Nota dela *Strigoii și Moroii* p. 127.

(4) Căind. cit. pe 1882. Nota dela p. 127.

sémná: a) *flórea vieții*, b) *flórea morții* și c) că credința despre dînsul e foarte veche și anume greco-romană.

Póte fi și așa.

Se vede însă că Mangiuca a uitatú saú póte nici n'a sciutú că *trandafirulú* și cu deosebire celú sêlbaticú jócă unú rolú foarte mare în mitologia daco-română, căci atunci de bună sémă ar fi avutú cu totulú altă părere despre dînsulú.

Trandafirulú, nu numai după credința Românilorú din Bucovina, Moldova, Țera-Românescă și Transilvania, (1) ci chiar și a celorú din Banatú, (2) fiindú bine-cuvîntatú de Dumneđeú are putere să depărteze de loculú, unde se află plântatú, precum și de casa, la care se punú rămurele verđi de ale sale, nu numai tóte relele, ci totú odată și pre tóte spiritele cele necurate.

Mai departe *rámurelele cele tinere* de trandafirú, poporulú le întrebuintéază pentru vindecarea celorú stricați de *Véntóse* precum și pentru vindecarea celorú cuprinși de *césulú celú răú* (3).

Véntósele însă sunt sinonime cu *Ielele*, despre carí amintesc primulú fragmentú de bocetú reprodușú mai sus.

Prin urmare eú sunt mai de grabă dispusú a *crede că bocitórele* bănățene, când aú compusú și rostitú pentru prima óră cuvintele privitóre la trandafirú aú avutú în vedere cauza bólei și a morții repausatului, ele adecă s'aú plânsú asupra trandafirului: de ce acesta a fostú așa de răú la fire, de c en'a odrăslitú și înfloritú mai de grabă, ca să aibă de la cine lua rămurele tinere, odrasle noue, unicele bune spre vindecarea și însănătoșarea celorú stricați de *Véntóse* saú *Iele* și cuprinși de *Césulú celú răú*.

(1) Diet de M. Nistorú com. de d-lú Rom. Simú.

(2) Arth. und. Albert Schott, Walachische Märchen. Stuttgart und Tübingen 1845. p. 298.

(3) S. Fl. Marianú «Trandafirulú de cámpú» publ. în «Albina Carpațilorú» an III. Sibiiú 1879, p. 282—283.

În credința acésta a mea mă întăresce încă și acea împrejurare că cuvintele privitoare la trandafirü se bocescü nu numai în legătură strînsă cu cele-lalte din cari e alcătuită «*petrecerea mortului*,» adunată de Manguuca și nu numai în decursulü petrecerii mortului la mormintü, ci și mai înainte, pe când se află mortulü în casă.

Dovadă că «*petrecerea mortului*» culésă de Manguuca nu e din capulü locului unü bocetü de sine stătătorü, ci o compilațiune mai târzie din mai multe alte bocete, cari însă, în chipulü cum sunt înșirate, se potrivescü de minune unele cu altele.

Marea din bocetulü bănășanü, la care ajunge pentru prima óră sufletulü repausatului, însemnă, după Manguuca, *Oceanulü* Grecilorü vechi, cari își inchipuiaü că e unü riü, ce încunjură pămîntulü, și că dincolo de *Oceanü* zace cealaltă lume (1).

Acéstă mare, închipuită dreptü riü, care încunjură pămîntulü, este «*sorbulü pămîntului*» din poveștile și mitologia daco-română, care forméză marginea, hotarulü între cele douë lumî, și preste cari trebuie să trecă omulü dintr'o lume într'alta, de pe unü tărémü pe altulü (2).

Ea însemnéză însă și *riulü de focü* (veđi fig. alăturată) saü apa cea fără fundü din apocrifele creștine.

Bradulü đînelorü din rîpa mărilorü, care forméză trecétórea apelorü, e sinonimü cu «*busténulü đînelorü*» din poviștile românesci, care asemenea însemnéză trecétórea apelorü (3).

Acestü bradü închipuesce pe de-o-parte *luntrea lui Charon* din mitologia veche, iar pe de altă parte *pomulü* din apocrifele creștine, despre cari am vorbitü deja mai pe largü în cap. VIII.

(1) Hahn, Mythol. Paralleben p. 54.

(2) Călınd. cit. Nota dela p. 123.

(3) S. Manguuca. Călınd. pe 1882. Nota dela p. 126.

Puii de șoimă, cei de *vidră* sau *vidrone* precum și cei de *șerpone*, nu sunt alta decât *vameși* sau *tălharii*, adică dracii, cari stau în calea mortului la *vămî* și voescă a-lă resturna în apă, adică în focul celă nestinsă ală iadului.

Drumulă, care se împărțesce în două ramuri, celă de-a stânga ce duce spre *iadū* și celă de-a drepta ce duce spre *raiū*, e asemenea, celă din mitologia *Romaniloră*, cari așisderea credea că se împărțesce în două ramuri, unul, și anume celă din stânga, care duce la iadū, iar celă din drepta la *Eliseū* (1).

Iată ce ne spune Virgiliū despre acēsta:

«Aici este loculū, unde se desparte drumulū în două părți. Celū din drepta duce până sub zidurile lui Ditis (Jupiter) celū mare; pe acesta ne este calea spre Elis; însă pe partea stângă eserciteză elū (Ditis) pedepsele și trimite la Tartarulū celū afurisitū (2).»

Câmpiile cele frumose, cu flori alese, sunt câmpiile cele întinse și frumose din prejurul raiului, adică *câmpiile eliseice* ale Grecilorū și Romanilorū, iar cele pline de spină și mărăcină sunt câmpurile de prin prejurul iadului.

Ce se atinge de *Mērulū-lui-Sân-Petru*, apoi de *lina fântână*, care după Manguica însemneză riulū *Lethe*, adică riulū uitării din mitologia greco-romană (3), precum și de *Sântă-Măria*, să se vadă mai sus, unde am vorbitū despre tōte acestea mai pe largū.

(1) Marianescu, Cultulū păgănū și creștinū, t. I. p. 346.

(2) Aeneid. lib. VI. 540:

Hic locus est, partis ubi se via findit in ambas:

Dextera quae Ditis magni sub moenia tendit,

Hac iter Elysium nobis; at laeva malorum

Exercet poenas et ad impia Tartara mittit.

(3) Călınd. pe 1882, nota dela p. 132.

XXXIII.

V Ă M I L E.

Dintru începutu toți ângerii erau buni, blânzi și binefăcători. Mai pe urmă însă unii dintre dinșii, nemulțămîndu-se cu fericirea și puterea ce le-a dat'o lorū Dumneđeū, voiră să fie asemenea acestuia, să aibă adecă și ei aceeași putere și stăpânire, mărire și strălucire, plăcere și îndestulare, care o avea Dumneđeū.

Însă prea puternicul și prea dreptul Dumneđeū nu putū să sufere acéstă sumeție și îndirjire din partea aceloră, cari aū fostū creați de dînsulū anume ca să-lū asculte, să-i servescă și să-lū preamărescă. Dreptū aceea, cum a simțitū elū că o sémă dintre ângeri s'aū revoltatū în contra sa, nu i-a răbdatū nici unū minutū mai multū întru *împărăția ceruelui*, ci i-a scosū pe toți alară și i-a aruncatū în întunereculū celū de veci. Vêdëndū însă că pică prea mulți după olaltă, a poruncitū de-odată să stee fie-care acolo, unde a ajunsū. Și așa, împlinindu-i-se porunca, cei ce aū fostū ajunsū acum pe pămîntū aū rămasū până în ziua de ađi aici, cei ce nu apucase a pica pe pămîntū spânzură și acum în aerū, iar cei ce aū rămasū în cerū, se află și ađi acolo,

și numai atunci se coboră pe pământu când le poruncese Dumneđeū (1).

Ăngerii, cari aū rēmasū în cerū, se numescū și astăđi *ăngerī*, și precum aū fostū la începutū: bunī, blăndī, ascultători și bine-voitorī omenimei, așa sunt ei și acuma. Cei ce aū căđutū pe pământū însă s'aū prefăcutū în *draci*, și nu destulū că ei nu ascultă de poruncile lui Dumneđeū, dar nici pre ómenī nu-ī lasă în pace. Din contră, voindū a face în ciuda lui Dumneđeū pentru că i-a aruncatū din cerū, caută tóte chipurile și mijlócele cum arū putē indupleca și amăđi pre ómenī, ca și aceștia să se abată dela poruncile lui, să-lū urască, să se înșele, să se calumnieze, să se bată și omóre unulū pre altulū, maī pe scurtū să comită totū felulū de pēcate strigētóre la cerū, ca în chipulū acesta apoi, depărtându-ī și înstrăinându-ī din ce în ce totū maī multū de Dumneđeū și trăgēndu-ī în partea lorū, să pótă cu atăta maī lesne și maī ușorū umplea iadulū cu dînșii.

Cei ce spīnzură în aerū, cari asemenea s'aū prefăcutū în *draci* sau *diavoli*, ne fiindu-le de felū încuviințatū a se 'ntórce îndērēptū în cerū, de unde aū fostū alungați, nici a se coborī la frații lorū de pe pământū ca dimpreună cu aceștia să ademenescă pre ómenii cei vii la totū felulū de fără-de-legī și nedreptăți, ci siliți fiindū a petrece vecinicū în aerū nu aū altă putere asupra omenimii decăt atăta că lovindu-se vre-unū omū cu fruntea de unulū dintre dînșii să-lū facă ca să rătăcescă și prin rătăcire să-lū nenorocescă (2).

Însă ei nu se mulțămiră numai cu atăta, ci în neastēmpērarea și nemărginita lorū rēutate voiră să aibă maī mare putere. Dreptū aceea, nu multū după căđerea lorū s'aū strīnsū

(1) Com. de d-lū Av. Macovei, preotū în Badeuți, și d-lū I. Georgescu, învățătorū în Secadate.

(2) Com. de d-lū Av. Macovei, preotū.

cu toții la unu locu, aũ ținutũ sesie și s'aũ înțelesũ ca sã facã de pe pãmintũ și pãnã la alũ treilea cerũ mai multe *vãmĩ* și la fie-care *vamã* sã oprẽscã sufletele ómenilorũ re-pausați, carĩ cãlãtorescũ de pe pãmintũ spre cerũ, sã le cerceteze și cumpẽnescã faptele cele rele, ce le-aũ fãcutũ în viẽfã, și apoi cum vorũ vedẽ cã numai ceș-ceva aũ pẽcãtuitũ sã nu le lese de felũ a trece mai departe, ci a le opri și a le arunca în foculũ vecinicũ și nestinsũ alũ iadului (1). Totũ atunci aũ hotãritũ ei ca fie-care vameșũ sã-și facã *o carte mare din file negre* și sã introducã într'insa *cu litere albe* tóte pẽcatele pãnã chiar și cele mai mici și mai neînsemnate ale tuturorũ ómenilorũ ca la timpũ de trebuințã sã o aibã din demãnã spre a le arãta sufletului cãlãtorũ, în casũ cãnd acesta arũ voi sã le nege (2).

Și cum s'aũ sfãtuitũ, așã aũ și fãcutũ! În scurtũ timpũ întregũ vẽzduhulũ dintre pãmintũ și cerũ îlũ umplurã de *vãmĩ*, numite din cauza acẽsta și *vãmile vẽzduhului* (3).

Însã cãte *vãmĩ* aũ fãcutũ ei de tóte nimenĩ nu póte sã scie. Unii credũ și spunũ cã arũ fi fãcutũ *șepte* (4), alții *nouẽ* (5), alții *douẽ-spre-đece* (6), alții *douẽ-đeci și patru* (7),

(1) Com. de d-lũ Av. Macovei, preotũ în Badeuțũ și I. Georgescu, invẽf. în Secadate: «Se crede cã *vãmile* sunt diavoliũ, carĩ aũ fostũ aruncați din cerũ și s'aũ opritũ prin vẽzduhũ ca sã ținã calea morțilorũ.»

(2) Cred. Rom. din Baia, Moldova, com. de Titũ Zaharescu, stud. gimn.

(3) Com. de d-lũ Av. Macovei, G. Tomoiagã, și I. Avramũ.

(4) Manguica, Cãlindarũ pe an. 1882, Brașovũ 1881, p. 129.

(5) Iónũ Becinẽgã, *Đorile* publ. în *Família* an. XI. Buda-Pesta 1874, p. 269.

(6) Com. de d-lũ Av. Macovei, preotũ în Badeuțũ, At. Germanũ, stud. gimn. de locũ din Crasna, Nic. Prelici, stud. gimn. de locũ din Brẽza; Diet. de Elisaveta Agapi din Mãnãstióra, și com. de fiulũ sãũ G. Agapi, stud. gimn.

(7) Com. de V. Burduhosũ, stud. gimn. de locũ din Cãmpulungũ, I. Tonigariũ, stud. gimn. de locũ din Fundulũ-Moldovei, Al. Baciũ, stud. gimn. de locũ din Stupca, I. Avramũ, stud. gimn. din Todiresci și Solonețũ, M. Jemna din Balacena, G. Tomoiagã și Titũ Zaharescu, din Baia în Moldova, Al. Boierũ, din Transilvania.

și iarăși alții credă că ară fi făcută chiar *nouă-șeci și nouă* (1).

Cei mai mulți Români însă sunt de părere că ară fi *două-șeci și patru de vămă*.

Cum se numesce fie-care vamă în deosebire, cum arată ea, și unde anume e așezată? Despre acesta asemenea nu se poate ști și spune cu totă acuratețea.

Cu toate acestea însă unele numiri totuși ni-să cunoscute. Așa una dintre dinsele se numesce *vama tâlharilor*.

În privința acesteia ună bocetă din *Banată* ne spune următoarele :

La *vămă* când vei trece
Frică vei petrece;
Dar tu vei lua
Și din sină vei da,
Te-î rescumpăra
Cu nouă crițari
De vameși tâlhari (2).

Mai departe se numesce una *vama furtului* sau *furtușagului*, alta a *uciderii*, alta a *omorului*, alta a *beției*, alta a desfrânării, alta a *lăcomiei*, alta a *ne'ndreptățirii*, alta a *învrăjbirii*, alta a *sudalmei*, alta a *fermecătoriei*, alta a *vărăjitoriei*, alta a *tutunului* sau a *fumatului*, și iarăși alta a *minciunii* etc (2).

În scurtă dîsă fie-care vamă are numirea sa proprie, și în care privință a păcătuită omulă mai multă pe pămîntă, la aceea vamă e mai tare păzită și cercetată sufletulă sēu.

Ce se atinge de forma și construcția loră, apoi credă și spună unii că ar fi făcute ca nisce *uși de fieră*, prin cari

(1) Frâncu, op. cit. p. 174. — Com. de d-lă Rom. Simu, «Omulă are să trecă peste 99 de *vămă*.»

(2) I. Becinēga, op. cit. p. 269.

(3) Com. de d-lă I. Georgescu, invēf. și de An. Pletosă din Rădășeni.

e nevoitū să trecă sufletulū; iar alții că ar fi ca unū felū de *zaplazuri* sau garduri înalte (1). Cei mai mulți însă își închipuescū că între pământū și cerū, sau mai bine ȃisū între lumea acēsta și cea-laltă, cari sunt fōrte depărtate una de alta, ar fi înșirate într'o distanță anumită una de alta, tocmai după cum sunt în lumea acēsta *stâlpi* sau *rohătece* de pe lângă drumurile cele împērătesci, din care causă apoi se numescū ele în unele părți și *stâlpi* sau *rohăteci* sing. *rohătcă* (2). De regulă însă cele mai multe vămī sunt așezate pe malurile apelorū mari și ale pāraelorū peste cari trebue sufletulū omulū numai decāt să trecă în călētoria sa, care duce la raiū (3).

Cea mai de pe urmă și totū-odată și cea mai fiorōsă și periculōsă vamă se ȃice că este o punte fōrte lungă, dar numai ca *unghia* de grōsă și ca muchia cuțitulū de lată, care duce peste unū iazărū fără de fundū și întunecosū, în care se află totū felulū de gāngānii, unele mai urte și mai fiorōse decāt altele, precum balauri, șerpī, solomāsdre, șopārle, brōsce etc (4).

La vama de lângă puntea acēsta, numită și *puntea raiulū*, e așa de întunericū că nu se vede nici māna, de-aceea e și fōrte greu de trecutū peste dīnsa. Dacă sufletulū celui repausatū e fōrte pēcātosū, cum pune piciorulū pe dīnsa, deauna pică în iazărū și se duce în iadū, iar dacă e nevinovatū și dreptū ca lumina, atunci scapă, trece mai departe și se duce în *raiū* (5). Celorū mai multorū suflete însă tocmai

(1) Com. de Nic. Prelici și Gheorghiu, stud. gimn.

(2) Com. de At. Germanū, stud. gimn.

(3) Cred. Rom. din Stupca com. de Al. Baciū, stud. gimn.

(4) Cred. Rom. din Todirecī și Solonețū, com. de I. Avramū, stud. gimn.; a celorū din Stulpicanī, com. de Nic. Cotlarciucū, și a celorū din Baia, com. de Titū Zaharescu.

(5) Com. de N. Cotlarciucū și Titu Zaharescu.

când se află la mijlocul punții acesteia și speră că sunt scăpate de pericolul cel mai mare, le iese înainte o *mâța* iar dindăreptu unu *câne*. Mâța vrea numai decât să le dea jos în iazăr, iar cânele n'o lasă. În fine sosesc unu *omă*, și dacă sufletul trecătoru are vre-o pară la sine și i-o dă, omul acela alungă mâța și-i ajută să trecă puntea, dacă n'are cu ce-i plăti, atunci e pace de dînsul, căci omul îl lasă și trebuie apoi să cadă în iazărul cel fără de fund (1).

De-aceia vine datina Românilor de-a pune mortului în mână o luminiță de cêră cu un bănuț lipit de dînsa, anume ca avîndu și aprindîndu lumina să vadă pe unde are să se ducă, și plătînd bănuțul omului să-l trecă de cea-laltă parte (2).

O sémă de Români cred și spun că *puntea raiului* e făcută peste *iad* și se împărțesc în trei părți. De pe partea întâia pică numai ómenii cei mai păcătoși, de pe a doua cei mijlocii, iară de pe cea din urmă numai cei ce au foarte puține păcate. Cei ce au picat de pe partea din urmă foarte lesne pot să scape și să iasă afară. La capetul punții însă n'au pe unde se coborî, și de aceea trebuie să sară jos. Celor ce n'au de felu păcate le dă Dumnezeu aripă și, în loc să sară, sboră (3).

Cum că puntea acésta e întru adevărul cea de pe urmă vamă, și cum că sufletul, trecîndu-o pre acésta, nu are să mai trecă nici peste o apă, păriu, pod sau altă punte, se vede încă și dintr'o dicală foarte răspîndită la poporul român din Bucovina, care sună: «*ți-oi plăti la puntea*

(1) Cred. Rom. din Todiresci și Solonețu, com. de I. Avramu.

(2) Cred. Rom. din Todiresci și Solonețu, com. de I. Avramu; a celor din Stulpicani, com. de N. Cotlareiu.

(3) Cred. Rom. din Stulpicani, com. de Nic. Cotlareiu.

raiului,» sau: «*las' că ți l'oiu da* (lucrulă cutare) *la puntea raiului*», sau: «*lasă că le-î vedea la puntea raiului*,» ceea ce însemnăză atâta câtă: nici-odată sau abia după mórte.

Pe lângă *cartea cea négră*, despre care amă amintitū măi sus, fie-care cétă de draci ce stă de pază la vămile despre cari ne-a fostū până aici vorba, sau măi bine đisū fie-care vameșū măi are încă și câte o *cumpănă* sau *cântarū*, cu care cumpănesce și cântăresce faptele ómenilorū după mórte (1). Decă, cum sosesc sufletulū la vamă, îndată este opritū și întreatū de tóte faptele sale cele bune și cele rele, și dacă nu se află cu nimică vinovatū, atunci ilū lasă să trecă măi departe (2); dacă e învinovățitū cu ceva și nu-și póte aduce aminte sau anume nu voescce a spune adevărulū, cugetândū că în chipulū acesta se va puté măi lesne și măi de grabă mântui, atunci draciū scotū *cartea cea négră* și prindū a-î ceti dintr'insa tóte pécatele, dela celū măi mare și până la celū măi micū și neînsemnatū, și dacă în același timpū n'arū scóte și ângerulū seū conducătorū *o carte albă*, care o duce cu sine și 'n care se află introduse tóte faptele omulū cele bune cu *litere negre pe file albe*, atunci sufletulū, neaducându-și aminte cu de-amăruntulū despre tóte faptele sale, lesne ar puté cădé jertfă diavolilorū iěutăcioși și înșelătorī (3). Dacă se adeveresce că are cu multū măi multe fapte rele decăt bune, atunci nici ângerulū conducătorū nu póte să-î ajute nimică; iar dacă are atătū fapte bune câtū și rele, dar nu se scie cu acuratétă care dintre dînsele plătescū măi multū, căci atătū diavoliū câtū și ângerulū ce conduce sufletulū, vrea să aibă

(1) Cred. Rom. din Fundulū-Moldovei, com. de Mercheșū și a celorū din Secadate, com. de d-lū I. Georgescu.

(2) Cred. Rom. din Balacéna, com. de M. Jemna.

(3) Cred. Rom. din Baia, com. de Titu Zaharescu.

cea mai mare dreptate, atunci se pună în cumpănă și se cumpenescă, și anume: sufletulă dimpreună cu faptele sale cele bune într'o cumpănă, iar' faptele cele rele într'altă cumpănă, și dacă cumpenescă faptele cele bune pe cele rele, atunci sufletulă e scăpată și merge în raiu, iar dacă nu, atunci păcatele îlă tragă în iadū; dacă are pe-atâte fapte bune pe câte și rele, asemenea se pôte mântui, căci *archangelulă* totă aruncă din faptele cele bune în cumpănă contra celor rele anume ca acelea să tragă mai multă (1).

Cu tôte că dracii sunt fôrte riguroși întru cercetarea și cumpănirea fapteloră omenescă, totuși sufletulă pôte fôrte lesne să scape din ghiarele loră și să se ducă mai de parte, dacă la fie-care vamă, unde este oprită și 'nvinovătită nu numai de faptele cele rele, cari întru adevără le-a făcută, ci chiar și de multe altele ce nu sunt adevărate, scôte câte ună colacū și câte ună banū dintre colacii și banii ce s'au dată de pomană sêraciloră peste sălaşū, când i s'a dusă corpulă la grópă, și le dă draciloră ca plată (2).

Dacă e păcătôsă și pe lângă aceea nici nu are cu ce plăti pre vameși, atunci e vai și amarū de dînsulă, căci atunci cu tótă întrepunerea archangeluluiă său a îngeruluiă conducătoră, nu pôte să scape, ci trebuie numai decăt să mērgă în iadū.

De aceea e bine ca fie-care omă să-și plătēscă singură vămile până ce e încă în vieță, dând în același timpū și pentru sufletele celoră morți câte ceva de pomană (3).

(1) Cred. Rom. din Crasna, com. de At. Germanū; a celoră din Fundulă Moldovei, com. de Const. Mercheșū; a celoră din Bălăcéna, com. de M. Jemna; și a celoră din Secadate în Transilvania, com. de I. Georgescu.

(2) Cred. Rom. din Bălăcéna, com. de M. Jemna; a celoră din Fundulă Moldovei, com. de Const. Mercheșū și a celoră din Mănăstióra, com. de G. Agapi.

(3) Com. de d-lă Rom. Simu.

Daca nu tocmai tóte, apoi de bună sémă că partea cea mai mare a credințelor, cuprinse în capitolul de față, se baséză pe *Viața sf. Vasile celū nou*, despre care ne-a mai fost vorba în decursul acestui studiū, și în care nu numai că se află tóte *vămile vėzduhului* înșirate, ci totū-odată și fórt pe largū descrise, și pe lângă acésta reprezentate încă și într'unū felū de icónă. (Vezi figura alăturată).

IKOANA INPRIKOSATELJUDEKATIADOMNULINOSTRUJISUS HRISTOS LA DOA VE NIRE.

XXXIV.

I A D U L Ū.

Poporul român de pretutindene privesce *raiul* și *iadul* ca două lumi opuse una alteia, diferite în teorie de credință de lumea reală, sub care cuvîntu înțelegu lumea vîdută de noi, în practică ei însă nu socotescu a fi nici o diferență.

Distanța și locul sunt punctele, în cari nu coincidū.

O splendore mare și provenită din apropierea divină, în ceea ce privesce *raiul*. O suferință însă și o îngrozire cu multu mai mare, de cum este în omenire, în ceea ce privesce *iadul*, și acésta din lipsa completă a Dumneșeirii.

Iadul, după credința Românilorū din *Țera-Românescă*, se află în interiorul pămîntului. Unu întunericu nedescrisu se află acolo, și în elū rătăcescu sufletele celorū pécătoși și la timpuri hotărîte unele continuă, altele mergu să-și ia pedépsa la care sunt osîndite. Unii ardū în focū, alții sunt mâncați de viermi, alții jócă într'o arie de mărăcinī, iară alții pórtă încinși pe dracii, cari aū fostu causătorii pécătuirii lorū. Omū pe omū nu se vede, nici nu póte sci ceva de pe pămîntu saū dela cei morți ce sunt în raiū, saū chiar acolo în iadū. Numai rugăciunile familiei, bisericei și ale sêracilorū

precum și pomenile ce li se facă potă să le mai ușureze din aceste chinuri (1).

Unii Români din *Bucovina* însă credă și spună că *iadulă* ară fi o grăpă forțe adâncă și colosală de mare în fundulă pămîntului, unde cât e lumea, arde focă, dar cu tôte acestea nici când nu e lumină, ci totă numai întunerică din cauza fumului celui mare, desă și innădușitoră, care iesă din acelu focă. Alții din contră, își închipuescă *iadulă* ca ună felă de casă saă mai bine đisă ca ună felă de cetate colosală de mare, situată într' o afundătură forțe întunecosa și uriciosa de sub pămîntă și înconjurată de jură împrejură cu ziduri înalte. Și precum o casă de rîndă are necesitate de tãlpi, usciori și uși saă alte obiecte, așa are și *iadulă*, cu acea deosibire numai că pe când noi întrebuițămă pentru astă-felă de lucruri diferite lemne și pietre, pe atunci pentru *iadă* și mai alesă pentru tãpile acestuia se întrebuițeză babele cele rele și cu deosebire vrăjitoarele, carile cât aă trăită numai fapte rele aă făcută.

În mijloculă *iadului* stă pe ună scaună de fieră *Scaraoțchi*, împăratulă întunericului, iar împrejurulă lui miă și milioane de *draci* și *drăcoice*, unii mai urți și mai slui decât alții, cari se împărțescă în mai multe cete și cari chinuescă pre cei nelegiuiți și păcătoși în totă chipulă; și anume: pre unii îi pună într'ună cuptoră mare de focă și-î frigă, saă îi fierbă într' o căldare de aramă în care se află smolă clocotitoare, pre alții îi piséză într' o piuă de spijă, saă îi pună în lulele, și-î fuméză; și iarăși pre alții îi bată și chinuescă cu bice și harapnice de piele, saă le scotă limbele și le străpungă cu nisce ace înfierbîntate.

La ușa *iadului*, care e alcătuită tótă din fieră, staă đ și nópte doi diavoli, cari îndemnă pre toți cei ce trecă pe acolo

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 326—327.

să între în năuntru, și respingă pre toți cei ce ară voi să iasă afară din iadū, ca să scape de muncile cele crâncene (1).

În pórta saū ușa iadului se mai află încă și *flórea macului*, care asemenea ademenesce pre suflete ca să între în iadū, după cum prea lesne ne putemă încredința despre acesta din următóarele versuri dintr'o doină poporală din Bucovina :

Dară flórea macului
Șéde 'n pórta iadului
Și totū cresce și 'nfloresce
Multe suflete-amăgesce (2).

Imprejurulū iadului se află unū felū de câmpie stérpă, ca și când ar fi arsă de focū. Iar prin câmpia aceea trece «*apa Sâmbetei*,» care se revarsă în iadū. De aici apoi și blăstēmulū : «*duce-te-ai cu apa Sâmbetei*,» adecă : lua-te-ar draculū să nu te mai vėdū!

Drumulū ce duce la iadū e plinū de spinī și mărăcinī. Cu tóte acestea însă sufletele celorū pécătoși ajungū pe de-o sută și pe de-o mie de orī mai de grabă într'insulū, decât a celorū drepti în raiū.

De aici se vede că vine apoi și đicala Românilorū din Bucovina :

Haí, haí, haí
Pân' la raiū,
Că pân' la iadū
E num' unū gardū
Și-acela-í spartū.

Tóte sufletele celorū pécătoși mergū de-a dreptulū în iadū ;

(1) Cred. Rom. din Bălăcéna, com. de M. Jemna; a celorū din Ropcea, com. de Em. Cuparencu; a celorū din Stulpicani, com. de Nic. Cotlărciucū, și a celorū din Fundulū Moldovei, com. de Const. Mercheșū.

(2) Marianū, Poesii pop. rom., t. II, Doine și Hore, Cernăuți 1875. pag. 93.

ale celorlă mai puțină păcătoși însă, după ce au trecută vămile și se credă a fi acuma scăpate de oră și ce primejdie, ajungându la *gura iadului*, care este o prăpastie îngrozitoare și foarte mare și 'n care se află felă de felă de balauri, solomâsdre, brósce ráiose, șerpă și șerpóice, precum și alte gângăniă uricióse, cară foșcăescă ca nisce viermă, când daă să trecă peste *puntea raiului*, care duce peste acea prăpastie spre raiă, se trezescă de-odată și pe neașteptate că pică de pe punte și cadă în iadă.

Insă sufletele, ce se ducă, după despărțirea loră de corpă, în iadă, nu rămână acolo pe vecie, ci ele staă numai ună timpă hotărîtă, adecă până ce-și tragă păcatulă. După aceea iesă din iadă și se ducă într'ună locă anumită dintre iadă și raiă, unde petrecă apoi până la judecata cea de pe urmă (1).

Românii din *Transilvania* credă că iadulă e o *peșteră* întunecósă în pămîntă și anume de desuptulă raiului. Gura, prin care se duce în acea peșteră, se numesce «*gârliciulă pămîntului*.» Acea peșteră servesce ca locuință la o mulțime de diavoli precum și la o mulțime de suflete de-ale celorlă întinați cu păcate (2).

Atâtă iadulă, câtă și muncile, și tóte cele-lalte, ce se mai petrecă într'insulă precum și'n nemijlocita lui apropiere, adeseori le întimpinămă nu numai în vorba de tóte țilele, ci și într'o mulțime de povești, legende, colinde și alte cântece poporane atâtă din Bucovina câtă și din celelalte țeri locuite de Români.

Așa într'o poveste din *Transilvania*, intitulată «*Vizoră, craiulă șerpiloră*,» aflămă următóarele cu privire la unele dintre muncile iadului:

(1) Cred. Rom. din Ropcea, com. de I. Cuparencu; a celorlă din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucă, precum și a altoră Români din Bucovina.

(2) T. Simonă. — W. Schmidt, op. cit. p. 43.

«Petru luă căpăstrul, se duse la stava de cai și încălecă pe calul, care era mai slabu decât toți caii din acea stavă. Calul și plecă cu el și *ajunse la o grópă*. Acolo se scoborî de pe cal, îl lovi cu vătrarul în frunte, de care lovitură într'o clipită se prefăcù într'unu stanù de pétră, iar el se *scoborî în grópă și întră în ceea-laltă lume*.

«Griji însă bine de sfatul datu de socru-sëu, ca să nu uite nimică din ceea ce va vedé.

«Adecă ce vëdù?»

«Totu lucruri de cari multu se minună.» Mai întâiu trecù pe lângă unu omu acoperitu cu 99 de țoluri, tóte noue nouțe, și totu-și muria de frigù.

Mergëndu mai departe vëdù unu omu acoperitu cu unu țolù de totu ruptu și supțire, iar pe elu ploua cu zăpadă și totuși îi era caldù.

«Trecëndu pe lângă aceștia, nu departe vede unu altu omu, așezatù cu spatele pe pămîntu, pe care doi servitorî cu unu sucitorù îl îndopau cu mîncarea, ca pe o gâscă, și totuși se văeta că e flămândù.

«In altu locù vëdù unu omu slabu de totu ca o lespede, și mânjitù cu smólă, pe care alți doi servitorî îl jupuiaù și iar îi trăgeau pielea de pe elu.

«Mergëndu mai înainte, vëdù unu omu cufundatù într'unu lacù până la grumazù, pe care, când se încerca să iasă, îl lovia unu berbece cu capul în frunte, în cât iar cădea în lacù.

«Trecëndu de aci, vëdù unu bolnavù, zăcëndu în patù și totu strigândù după ajutorù, dar nu venia nimeni.

«Mai încolo vëdù unu omu spânzuratù de limbă.

«In altu locù vëdù unu omu legatù de mîni și de picioare și la mîni trăgeau doi boi, acum într'o parte, acum într'alta.

«Nu departe dela acesta îi veni înainte unŭ păzitorŭ, care îlŭ întrebă:

— «Ce cauți pe aici, pămînténule?»

— «Cautŭ pe Măria-sa Domnulŭ celŭ bătrânŭ, din satulŭ nostru.

— «Ce ai cu elŭ?»

— «M'a trimisŭ Măria-sa Domnulŭ celŭ ténérŭ, să-i aducŭ coróna.

— «Te du pe aici în colo, căci tocmai acum bea apă dintr'unŭ isvorŭ, veđi-lŭ colo?»

— «Vėdŭ!»

— «Se duse Petru, și când fu înaintea lui, îi sărută mâna, și-i spuse din ce pricină a venitŭ.

«I-o daŭ dar, — ți se — și așa numai asta am adus'o dela elŭ, i-o daŭ ca să mă limpedescŭ și de asta.

«Đicendŭ aceste, luă coróna, de pe capŭ și-o puse în mânilé lui Petru.

«Apoi iar ți se:

— «Acum spune-mi, Petre, ce-ai vėđutŭ, aici în lumea nóstră?»

— «O Măria-ta, că multe am vėđutŭ!»

— «Ce?»

— «Întaiŭ am vėđutŭ unŭ omŭ acoperitŭ cu nouė-đeci și nouė de țoluri, tóte nouė nouțe și totuși îngheța de frigŭ.

— «Scii, Petre, ce însemnéază acésta?»

— «Ba nu scii!»

— «Ascultă dar să-ți spunŭ. Fie-care omŭ până trăesce pe pămîntulŭ nostru pécătuesce, iar când pécătuesce, calcă legea lui Dumneđeŭ. Pécatulŭ póte fi mai ușorŭ saŭ mai greŭ, după cum e și fapta. Dumneđeŭ nu lasă nici unŭ pécățu nepedepsitŭ, numai atunci când omulŭ eunoscėndu-și greșėla sa se întórce cu inimă curată. Apoi unele pécate

sunt mari, pentru că le vedem și noi mari. Dar mai sunt unele păcate, cari nouă nu ni se par mari, și totuși sunt mari. Omul acela, pe care l'ai vădută întâia órá, pentru aceea tremură de frig sub nouă-deci și nouă de țoluri, tóte nouă nouțe, căci el, când a fost pe pământ, nu a dat nici un vestmînt sǎracilor de pomană.

«El n'a făcut ceeace a trebuit să facă și pentru aceea se pedepsește. Asta nu se vede așa păcat mare, dar totuși e mare. Altul iar face ceeace nu trebuie să facă; asta iar e mare păcat. — Ce-ai mai vădută?

—«Am vădută un om acoperit cu un țol de tot supfire și rupt, și totuși asuda de cald.

—«Veți, Petre, acela a făcut sǎracilor vestminte de pomană. — Ce-ai mai vădută?

—«Am vădută un om cu spatele la pământ, pe care îl îndopaș alți doi ómeni cu sucitorul, și totuși striga că móre de fóme.

—«Veți, Petre, așa se pedepsesc ómenii cei lacomi la mîncări și bături. — Ce-ai mai vădută?

—«Intr'un loc am vădută un om de tot slab ca și o lespede, și mînjit peste tot trupul cu smóla, pe care tot îl jupuiaș și iar trăgeaș pielea de pe el. Asta ce va să însemneze?

—«Veți, Petre nu înțelegi ce însemneză, cu tóte că e ușor de înțeles. Asta e pedépsa ómenilor doritori de plăceri trupesci. Trupul e slab, că și l'a slăbit el, e negru pentru că l'a înegrit sufletul, pe care l'a fost mînjit el cu atâtea spurcăciuni, iar pre lângă aceea mai capetă ca pedépsă aceea ce ai vădută.

—«Ce-ai mai vădută?

—«Am vădută un om cufundat într'un lac, pe care când se'ncerca să iasă, îl lovia un berbec în frunte în câtă iar cădea în lac.

—«Omulă acela, Petre, câtă a trăit, a totă înșelat, și acum veđi cu ce se pedepsește?»

—«Ce ai mai vęđut?»

—«Am vęđută ună omă bolnavă zăcendă într'ună pată totă strigândă după ajutor, dar nu venia nimeni.

—«Veđi, Petre, omulă acela nu și-a cinstită părinții. — Ce-ai mai vęđut?»

—«Am vęđută ună omă spânzurată de limbă.

—«Veđi, Petre, acela a înjurată pre Dumneđe și pre alți ómeni, iar acuma se pedepsește după cum i se cuvine. — Ce-ai mai vęđut?»

—«Am vęđută într'ună locă ună omă legată de mâni și de picióre cu ună lanțu mare și gros, iar de lanțu la picióre și la mâni trăgeau câte o păreche de boi.

—«Acela, Petre, pentru aceea se pedepsește așa, căci în lume a jurată pe strâmbătate.

—«Dar ce-ai mai vęđut?»

—«N'am mai vęđută nimic!»

—«N'ai mai vęđută, că nu te-ai dusă mai în colo. Dar să veđi altele, te-ai îngrozi, te grijesce dar să nu ajungi și tu pe aici. — Dar feciorulă meă ce mai face?»

—«Face bine, că-i sănetos!»

—«Cum o mai duceți la olaltă?»

—«Rău de totă, că m'a bătută de două oră pe nedreptulă.

—«Atunci e rău de totă; mă temă că și elă va ajunge pe aici pe unde-va. Te du, Petre, du-i coróna și mai iartă și tu câtă poți.

«Petru nu mai zăbovi multă ci se duse până la gaură, eși afară, se sui pe cală și-lă lovi cu vătrarulă în frunte, apoi într'o clipită ajunse la socrulă seă Vizoră, craiulă șerpiloră (1)».

(1) I. Popă Reteganulă, Povești ardeleneci. Partea II. Brașovă 1888. p. 58—62.

În altă poveste, din *Bucovina*, ni se spună următoarele:

«Vedându suflitul omului într'o érbă mare și frumósă nisce vaci hitiöne, cari de abia se puteau mișca dintr'unú locú într'altulú de slabe ce erau, și întrebându elú pre ângerulú sêu conducetóru de ce sunt așa slabe și nu dau lapte, deși au érbă de prisosú, ângerulú îi rêsponse:

— «Acestea sunt vacile celorú cari le-au datú de pomană, dar pe urmă le-a párutú réu după dînsele.

«Mai departe vedându elú pe unú prundú, unde nu era mai de felú iérbă, nisce vaci mari și frumóse, cari de abia se mișcaú dintr'unú locú în altulú de încálate și grase ce erau, precum și o mulțime de femei și bărbați, cari veniaú din tóte párțile cu donițele de le mulgeau, și întrebându pre ângerú: de ce acestea sunt așa de frumóse, ângerulú îi díse:

— «Aceste vaci sunt dáruite sêracilorú din tótă inima.

«Mergéndú mai departe vede unú omú culcatú cu fața în susú și cu gura cáscată, iară de-asupra lui unú șérpe încolácitú pe lângă o créngă cu gura în jos și din gura lui cădea *verinú* în gura omului.

— «Acesta, — díse ângerulú, când fu întreatú, — a omóritú șerpíi și, în locú să-i arunce unde-va într'o grópă saú tufișú, i-a aninatú pe prájini în față sfintului sóre.

«La urmă vede o óie că se scutură de-asupra unui omú, ce trecea printr'unú focú mare. Întrebându pre ângerú ce însémná acésta, ângerulú îi rêsponse:

— «Acestú omú, a datú oi de pomană, și lâna lorú, fiindú udă, îlú scutesce acuma de para focului. (1)».

Atâta din povestí!

O legendă din *Bucovina* ne spune, cu privire la iadú, următoarele:

(1) Com. de I. Tonigariú, stud. gimn.

Ângerulū morții acum
 Mă însoțesce la drumū
 Și mă trece pe la *iadū*,
 Unde pecațoșii ardū.
 Vai! la elū cum mă uitai,
 Ce vȃdui mă 'nspăimîntai!
 Vȃdui *balauri* căscândū
 Și din gură focū vȃrsândū,
 Curgȃndū ca unū riū întinsū
 In flacără și nestinsū;
 Și 'n frunte-ī unū dracū ședea
 Cu Iuda 'n brațe și-ardea.
 De acolo, la altū vadū,
 Totū la *iadū*, la *iadū*, la *iadū*!
 O vai! iar' când mă uitai,
 Ce vȃdui, mă 'nspăimîntai!
 Vȃdui popi mulți eretici
 Cu dascalī și grămăticī
 Aruncați cu capu 'n josū
 In foculū celū flăcărosū,
 Și dracii îi împungea,
 Cu sulia-ī împingea.
 De acolo, la altū vadū,
 Totū la *iadū*, la *iadū*, la *iadū*!
 Ochii când îmi aruncaī
 Ce vȃdui, mă 'nspăimîntai!
 Vȃdui împȃrați tirani
 De gături cu bolohani,
 In vȃpaia cea de focū
 Dracii bȃtȃndu-și de ei jocū.
 De aicea, la altū vadū,
 Totū la *iadū*, la *iadū*, la *iadū*!
 Cu ochii când mă uitai,
 Ce vȃdui, mă 'nspăimîntai!
 Vȃdui tȃlharī, ucigași,
 Hoți rȃpitori și pungashi
 Vȃetȃndu-se-amȃrȃtū
 In vȃpae pȃnȃ 'n gȃtū.

De-acolo, iar la altū vadū
 Totū la *iadū*, la *iadū*, la *iadū*!
 De-odatȃ cum mă uitai,
 Ce vȃdui mă 'nspăimîntai!
 Vȃdui unū cȃrdū de mueri
 Tȃnguindu-se'n dureri
 Și draci strigȃndū: aste sunt
 Ce farmecȃ și descȃntecū!
 Apoi de-aici la altū vadū
 Totū la *iadū*, la *iadū*, la *iadū*!
 Iarȃși dacȃ mă uitai
 Ce vȃdui mă 'nspăimîntai!
 Vȃdui altū cȃrdū de bȃrbați
 De bețivi și desfrȃnați
 Toți in flacără undaū,
 Și dracii îi cufundaū.
 Mai nainte la altū vadū,
 Totū la *iadū*, la *iadū*, la *iadū*!
 Mergȃndū, dacȃ mă uitai,
 Ce vȃdui mă 'nspăimîntai!
 Vȃdui draci cu cȃngi trȃgȃndū
 Nisce mueri și strigȃndū:
 Aste totū minciuni spuneaū
 Pe mulți in belea-ī puneau!
 De-aici mergȃndū la altū vadū
 Totū la *iadū*, la *iadū*, la *iadū*.
 In flacȃri când mă uitai,
 Ce vȃdui mă spăimîntai!
 Vȃdui negustori in rindū,
 Cari inșelȃ când vȃndū:
 Unii cu mȃturi de gȃtū
 Se stringeau ei amȃrȃtū,
 Alții cu cȃntare 'n nasū
 Se vȃitaū cu mare glasū,
 Alții cu fȃrfeci și cotū
 Îi ducea para in notū.
 Mergȃndū de-aici la altū vadū,
 Totū la *iadū*, la *iadū*, la *iadū*!

Spre țipetū când mă uitai,
 Ce vĕđui mă 'nspăimîntai!
 Vĕđui iar mueri în muncî
 Carî își lépĕdū ai lorū pruncî,
 Saū fără milă și dorū
 În pantece îi omorū.
 Dela celū din urmă vadū,

Totū la iadū, la iadū, la iadū!
 Când stătui și mă uitai
 Ce vĕđui mă 'nspăimîntai!
 Vĕđui arĕndū în vilvorî
 Bogați neîndurători,
 Carî totū s'aū veselitū
 Și sĕracî n'aū miluitū (1).

O colindă din *Banatū* descrie iadulū astū-felū:

Colo 'n josū cătră apusū
 Sore nu-î pe cerū în susū;
 Ci e norū și'ntunecime,
 Și-o grozavă adânceime,
 Unde munții varsă focū,
 Dară marea-î totū potopū,
 Unde-î peștera urîtă,
 De balaurî rĕi păzită,
 De șerpî, fiare ocolită.
 Lângă pörtă nu e nime,
 Póte să 'ntre orî și cine,
 Dar nime de voie bună
 Pe aicea nu s'adună . . .
 Ici e iadulū celū spurcatū,
 Pentru ómenî rĕi gătătū!
 Da 'n lăuntru cine sunt?
 Să ferescă Domnulū sfîntū!
 Lângă pörtă staū totū draci
 Și slujescū pentru haraciū,
 Și pe nime ei nu lasă
 Ca la lume să mai iasă!
 Cătră mijlocū cine sunt?
 Să ferescă Domnulū sfîntū!
 Sunt cei rĕi în fierū legați,
 Până'n brău în focū băgați,
 Fripti de sete, morți de fóme,
 Nime din ei nu mai dórme,

De dureri, din dinți scărșnescū
 Și nici când se miluescū!
 Dar aceștia cine sunt?
 Să ferescă Domnulū sfîntū
 Sunt cei rĕi ce-aū omoritū,
 Traiulū vecinicū și-aū urîtū,
 Sunt cei rĕi ce-aū păgubitū
 Pe aprópele mahnitū,
 Sunt cei rĕi ce aū surpatū
 Cas'altuia prin păcatū,
 Sunt cei rĕi ce-aū înșelatū
 Și'n minciună s'aū spurcatū!
 Dar în iadū iar ce mai sunt?
 Să ferescă Domnulū sfîntū!
 Că sunt munți de cei înalți
 Și în grópă afundați.
 Nu e cerū, ci-sū numai nori,
 De 'ntunericū te 'nfiorî.
 Nici o ȕi nu e senină,
 Foculū arde făr'lumină.
 Câmpurile s'aū uscatū,
 Apele tóte-aū secatū,
 Nu sunt pasĕri, nu sunt flori,
 Numai jarū și numai nori!
 Să ferescă Domnulū sfîntū
 De-a vedé ce-aice sunt (2).

(1) Veđi: «Călındariulū poporului bucovinĕnū» pe 1891. Cernăuți p. 69—70.

(2) At. M. Marienescu, Colinde. Pesta 1859, p. 87.

O doină, care am auđit'o încă în vara anului 1871, pe când mă aflam ca studinte de clasa a VIII la gimnasiul din Beiuşu, dela unŭ Românŭ de pe valea Crişului albŭ, ne spune despre iadŭ următoarele:

Primăvara, după Martŭ,
Cătră iadŭ eŭ am plecatŭ.
Iadulŭ era încuiatŭ
Cu unŭ spinicelŭ uscatŭ.
Pusei mâna şi-lŭ rupsei
Şi în iadŭ de locŭ fusei.
In iadŭ dacă am întratŭ
Acolo puţinŭ am statŭ
De cetitulŭ popilorŭ,
Cersitulŭ bogăţilorŭ,
De recéla fiarelorŭ,
De şuerulŭ şerpilorŭ!

Altă doină, din comitatulŭ «*Turda-Arieşŭ,*» ne spune atâtŭ în privinţa *raiului* câtŭ şi a *iadului* următoarele:

Pusei şaua pe doi cai,
Mă suii în sus, la *raiŭ*;
Raiulŭ fuse încuiatŭ
De trei orŭ am genunchiatŭ,
La Dumneđeŭ m'am rugatŭ,
Şi trei ângerŭ a mânatŭ
Şi raiulŭ l'aŭ descuiatŭ.
Ce-am vęđutŭ, m'am bucuratŭ:
Trupurŭ mândre şi 'nflorite,
Şi de popa spovedite;
Trupurŭ albe şi spēlate
De popa cuminciate.
Preste ele floricele,
Unŭ pomŭ mândru de daunŭ.
Pintre clómbe păserele,
Păserele frumuşele.

Eŭ gândii la mândra mea
Să fie şi pe-acia,
Eŭ în raiŭ aşi rămâne.
Şi Dumneđeŭ celŭ prea mare
Se mâniè fórte tare
Şi trei ângerŭ a mânatŭ
Şi de mână m'aŭ luatŭ
Şi din raiŭ că m'aŭ űpatŭ.
Şi mă aflamŭ lângă *iadŭ*.
Iadulŭ fuse descuiatŭ,
Ce-am vęđutŭ, m'am spēariatŭ:
Trupurŭ marŭ şi putređite,
De popa nespovedite,
Şi vęđui pe mândra mea
Chinuindŭ doi draci la ea.
Mândra umbra să se ducă,

Dracii o făceaū nălucă ;
Ea se țipă să m'apuce.
Eū grăbiū și-mi făcuī cruce,

Și 'ntinsei o fugă lungă,
Dracii haida să m'ajungă (1).

A treia doină, din *Țera Oltului*, descriindū munca juraților și a birăilorū celorū rēi, nedrepti, asupritori și jupitori, dice :

Pus'am șaua pe doi cai,
Să mē suī în sus, la *raiū*.
Iadulū era mai d'a vale
Și fugeam în fuga mare.
Iar la ușa iadului
Staū jurații satului,
Taie lemne dracului.
Iar' birăulū celū mai mare
Ținea pe dracu 'n spinare (2).

În fine o doină din *Bucovina*, și anume din comuna Hoderenicū, ne spune despre iadū acestea :

Pus'am șaua pe doi cai
Și m'am dusū în sus la *raiū*.
De trei orī m'am închinatū
Raiulū nu s'a descuiatū.
Pus'am șaua pe-unū cocoșū
Și m'am dusū la *iadū* în jos.
Și *la grōza rēului*
Jos la talpa hăului
Am vėđutū pe mândra mea
Vr'o cinei draci că mi-o bătea
Sânge roșū din ea săria,
In paharū că mi-lū punca:
«Poftimū, bade, iea și bea,
«Căci n'ai fostū stăpānū pe ea! (3).»

(1) Doine, strigături și chiuituri, culese de mai mulți învățători zeloși. Brașovū 1891, p. 275.

(2) Idem de eadem p. 182.

(3) «Aurora română» an. I. Cernăuți 1881, p. 46

Ași puté să mai reproducă încă multe alte poesii populare. Credă însă că și acestea ne voră fi de ajunsă spre a ne încredința: ce închipuire are poporulă despre *iadă* precum și despre tóte cele, ce se petrecă într'însulă.

Se nasce acuma întrebarea: Dela cine să fi adoptatū poporulă română tóte credințele acestea? Moștenitu-le-a elă dela strămoșii săi, saă póte le-a împrumutatū în decursulă timpuluiă dela alte popóre cu totulă străine?

Dacă amă sta să reproducemă tóte căte le-aă cređutū popórele păgâne din vechime, precum celea ce le credă și istorisescă popórele creștine din timpulă presentū despre *Iadă* saă *Tartară*, și din tóte acelea amă voi să facemă o conclusiune, amă merge prea departe, și nouă nici timpulă nici spațiulă nu ne permită s'o facemă acésta.

Credă deci că ne va fi de ajunsă și numai ună singură citatū din Virgilă, care ne dă o descriere amărunită de tóte cele ce le credeaă și istoriseaă cei vechi atătū în privința *Tartaruluiă* câtū și în privința tuturoră celoră ce se petrecă într'însulă și'n apropierea lui.

Iată ce ne spune Virgilă:

«Enă, uitându-se împrejurulă seă, zăresce pe locă sub o stâncă din mâna stângă ziduri late încunjurate cu ună mură întreită pre cari le încunjură ună torentă repede cu flacări ardătoare, Phlegetteon din Tartară, și învêrtia stâncile resunătoare. În față se află o pórtă mare și stâlpă de oțelă virtosă, așa că nici o putere bărbătescă, nici chiar locuitorii ceresci (đei) nu sunt în stare să le sfarme; se urcă ună turnă de fieră până la ceruri, și Tisifone îmbrăcată cu o haină sângerósă păzesce điua și nóptea întrarea (tinda) fără să dórma. De aici se auđiaă gemete și răsunaă lovituri grozave; apoi ună zingănită de fieră și de lanțuri tărâte. Enă stătū pe locă și înspăimîntatū asculta cu urechia

vuetulă. O virgină, spune-mi : ce feluri de crime sunt acestea ? și prin cari pedepse se urmăresc ? Ce vuetă așa de mare îmi vine la urechi ? Atunci începî preotésa să vorbescă astfel : Duce renumitū alū Teucrilorū, nici unui omū nepătātū nu-î iertātū să calce preste pragulū sceleratilorū ; însă pe mine punēdu-mē Hecate în fruntea dumbrăvilorū avernice m'a învėtųtū însa-și pedepsele cele decretate de deī și m'a purtatū prin tôte locurile. Rhadamantus are celū mai sceleratū imperiū, elū biciesce și ascultă cercetāndū înșelāciunile și silesce ca cine-va să mărturisescă celorū de sus acele crime, de cari bucurādu-se pe pāmīntū amānā prin o ascundere zadarnicā căința, sperānd o mōrte tārđie. Tisiphone prevēđutā cu bice bate, insultāndū, pre cei vinovați și amenințāndū cu stānga, chiamă șerpīi cei grozavi, cetele furiōse ale surorilorū. Acuma se deschidū porțile sacre sārīndū din țīțīnile teribilū resunātore. Veđi ce pāzitorū e în vestibulū (la intrare) ? ce arātare pāzesce locuința (infernulū) ? În lāuntru șede încă mai înfuriatā gigantica Hydrā cu 50 de guri negre. Acum se deschide tartarulū de douē orī în o prāpastie și se estinde sub umbrā (în întunericū) atātū încāt se pōte uita de acolo în sus la Olimpulū etericū alū cerulū. Aici se aflā nēmulū anticū alū pāmīntulū, Titanii, cari loviți de fulgerū se invīrtescū în fundulū celū mai de jos. Aici am vėđutū și pe gemenii Aloidi, corpuri uriașe, cari se încercarā să surpe cu mānile cerulū celū mare și să-lū arunce jos de pe tronulū cerescū. L'am vėđutū și pe Salmoneū cum e pedepsitū. Imitāndū flacările lui Joe și sunetele Olimpulū mergea acesta triumfāndū, punēndū la trāsură patru cai și scuturāndū o făclie la popórele grecesci și prin mijloculū cetățīi din Elis, și cerea pentru sine onórea unui deū, elū, nebunulū, care imita furtunele și fulgerulū celū neimitabilū prin aramā și prin tropotulū cailorū celorū potcoviți. Inșă pārintele celū

a-totû-puternicû arunca prin norii cei deşi arma sa (fulgerulû), elû nu aduse nici făclii, nici luminî de reşină (păcură) fumegătore şi îlû doborî la pămîntû cu unû vârtejû teribilû. Chiar şi Tityon era de vëdûtû, copilulû pămîntulû ce crează tôte, alû căruî corpû e întinsû peste nouë jugere de pămîntû şi unû vulturû mare cu unû ciocû îndoitû, ciupindu-î spre pedepsă inima cea nemuritoare şi măruntaele cele bogate, se nutresce din ele şi locuesce sub pieptulû celû înaltû, şi fibrele renăscute nu se lasă în linişte. Ce să mai amintescû de Lapiţi, Irion, şi de Pirithous? de-asupra căroră cât pe aci amerinţă să cadă o stâncă négră, şi aceleia care cade îi urméză una asemenea ei; sofe aurite cu perini înalte străluciaû pentru ôspeşi şi bucate pregătite cu luxû regalû se aflaû de naintea ochilorû lorû. Lângă dînşii se vedea cea mai mare dintre furii şi împiedeca a atinge bucăţele cu mânile şi rădicândû făclia se scólă şi strigă cu glasû tare. Aici se aflaû aceia, cari câtû trăiră aû fostû fraţi urgisiţi, ori prin aceea că alungară pe părintele lorû şi faţă cu clientulû se încuiară cu averile sale cele aflate, nefăcëndû din ele parte la ai sêi, născëndu-se cu acésta cea mai mare cértă, şi aceia cari sunt biciuiţi pentru adulterû şi urmândû armelorû celorû nelegiuite nu se sfiră a călca credinţa promisă stăpânilorû sêi, şi acum închişi aştéptă pedepsa. Nu încerca a sci care e pedepsa şi ce felû de crimă sau sôrte i-aû aruncatû în pierdare. Unii rostogolescû o stâncă uriaşă, alţii atárnă, traşi pe razele roşilorû; şade şi va şedé în veci nefericitulû Teseû şi de totû némulû Phlegyas admoniază şi invócă pintre umbre cu vóce tare: «Invętaţi dreptatea, şi admoniaţi fiindû, invętaţi a nu urî deii.» Acesta vîndû pentru aurû patria şi-î impuse unû domnû puternicû; elû lasă pentru plată să se lipsescă legile şi să se deslipescă . . . Toţi cutezară a comite mare nedreptate şi a-şi însuşi aceea ce aû cutezatû.

Dacă ași ave o sută de limbi și o sută de guri și o voce de fieru n'ășu puté înțelege tóte felurile crimelorú și n'ășu puté percurge tóte numele pedepselorú (1).

Atâta din Virgiliu!

Asemênându acum șirele acestea ale lui Virgiliu cu cele ce se află în privința iadului și a muncilorú dintr'insulú în «*Vița Sf. Vasile celú noú*» precum și în «*Călătoria Maicii Domnului la iadú*» (2) lesne se vâ puté convinge orí și cine cã *muncile iadului* din cărțile saú mai bine đisú apocrifele din urmã sunt numai nisce reproduceri schimbate și adăogite a celorú đise de Virgiliu și póte cã și de alți autori păgâni din vechime.

Ce se atinge de credințele Românilorú despre iadú, apoi acestea credú cã se basézã parte pe cele spuse de Virgiliu precum și de alți autori străbuní din vechime, și parte pe apocrifele creștine, cari tratézã despre aceeași materie.

(1) Aeneid. Lib. VI, v. 548—627

(2) B. P. Hasdeu, Cuvinte din bėtrâni. t. II. Bucuresci 1879. p. 301—367.

XXXV.

R A I U L Ū.

Raiulū, după credința Românilorū din *Țera-Românească*, e opusū cu totulū *iadului*. Elū e loculū, unde sufletele celorū drepti se potū odihni în pace, bucurându-se de vederea lui Dumneḃeu. Durerea și întristarea nu se potū nici când stabili într'nsulū. Din contră, în elū domnesce o bucurie fără de sfirșitū. Dumneḃeu ocupă loculū celū mai de cinste, de unde răspândește tōtă mărirea sa, iar în jurulū lui stau cei fericiți în mai multe cete și petrecū mâncându și bēndū, ceea ce și-au datū în viața lorū saū ceea ce li s'a *pomănitū* de mumă, soră, rude, epitropū și alții.

Dacă cei repausați aū terminatū de mâncatū și bēutū ceea ce li se dedese, atunci e fōrte greū, căci facū și ei zimbre privindū la alții.

Acolo, în acelū locū de fericire, se întâlnescū sufletele celorū morți, frații cu frați, cu surori, cu prietenī; părinții cu părinții lorū, și aceștia cu moși și strămoși lorū. Umbrele unei generațiuni întregi se strângū în jurulū vre unui evlaviosū strămoșū, și se spunū multe despre viața și relațiunile lorū în raiū.

Dacă cine-va a murit neîmpăcat cu un altul, sufletele lor nu se mai pot împăca nici odată. Sufletele lor fără voe fug unu de altu și se privesc cu dispreț. De aceea este bine ca celu ce se simte că móre, să se îngrijescă, ca acestu momentu să nu-l apuce neîmpăcat cu cine-va. In colo totul merge în liniște și pace, fie-care își cunoște dreptul său, certe nu se află (1).

Românii din *Bucovina* spun că *raiul* este o grădină foarte frumoasă, strălucitoare, care e împodobită cu totu felul de flori mirositoare și pomi roditori, în cari cântă felu de felu de păsări. Mai pe scurtu toate frumusețile și bunătățile lumii sunt concentrate în acesta grădină.

Raiul se află în ceru său, după cum spunu unii, pe pământul din cea-laltă lume.

In mijlocul raiului stă însuși Dumneșu pe un scaun strălucitor de aur, împodobit cu diamante și alte pietre scumpe, iar împrejurul lui se află totu felul de mese întinse, pline cu felurite bucate și băuturi, din cari mănâncă și beu sufletele dreptilor, îndemnate fiindu de cetele ângeresci ca să mănânce și să bea din ori-ce le trage inima.

In raiu însă nu-i este nimăru altuia iertat să între, fără numai sufletelor celor drepte, bune, alese și plăcute lui Dumneșu, carile, după ce au intrat, se desfăteză apoi în toate bunătățile (2).

La ușa raiului stau doi ângeri sau archangeli cu săbii, cari păzesc ca să nu intre ori și cine într'insul, ci numai cei drepti, numai cei vrednici (3).

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 326.

(2) Cred. Rom. din Ropcea, com. de Em. Cuparencu; a celor din Bălăcena, com. de M. Jemna; a celor din Stulpicani com. de Nic. Cutlariuc și a celor din Fundul-Moldovei, com. de Const. Mercheșu.

(3) Cred. Rom. din Bălăcena, com. de M. Jemna, și a celor din Bilca, com. de Iust. Cârdeiu.

Alții din contră credū și spunū că la ușa raiului stă *Sân-Petru* cu unū mănunchiū de chei în mână, care asemenea nu lasă pre orī și cine să între în nuntru, ci numai pre cei drepti.

Totū în ușa saū pórta raiului mai stă încă și *Flórea* saū *Sora Sórelui*.

În privința acestei plante o doină din *Bucovina* ne spune următoarele:

Câte flori sunt pe pământū,
Tóte trecū la jurămintū,
Numai *Flórea sórelui*
Șede'n pórta raiului,
Face locū sufletului
Și odihnă trupului (1).

Imprejurulū raiului se află câmpii întinse, mai totū așa de frumoșe și pline de bunătăți ca și raiulū.

Prin mijloculū acestorū câmpii trece unū riū mare și limpede numitū «*Apa Duminiceī*», care se revarsă în raiū (2).

Drumulū ce duce în cea-laltă lume se desface dela unū locū în doi ramī, celū de-a stânga duce de-a dreptulū la iadū, celū de-a drépta însă, care e presuratū cu totū felulū de flori mirositoare, duce spre raiū, iar nu departe de acesta trece peste *gura iadului*, peste care se află *puntea raiului*, despre care amū vorbitū mai pe largū în capitolulū premergătorū.

Românii din *Transilvania* credū că raiulū ar fi o grădină plină de flori și pomi frumoși, situată pe unū munte deasupra iadului. În acéstă grădină se află mulțime de ângeri precum și sufletele ómenilorū celorū bunī, cari trăescū în tótă îndestularea și fericirea, avéndū înaintea lorū mese încărcate cu totū soiulū de mâncări și bēuturi.

(1) Marianū, Poesii pop. rom. t. II. Cernăuți 1875, p. 93.

(2) Veđi despre acésta și B. P. Hasdeū, Dict. limb. rom. t. II. p. 1288.

Iar fericiți se consideră acei ómeni, cari câtú trãescú aici pe pãmîntú, sunt milostivi, cãci ei prin milostenie își mântuescú sufletulú de munca cea eternã și dupã mórte ajungú la fericirea eternã, care e adevãrata fericire. De asemenea se considerã a fi fericiți și aceia, cari în acéstã lume pãtinescú mãi multú, creðendu-se cã-și iaú pedépsa în lumea acéstã și cã 'n cea-laltã lume nu vorú mãi avé nimicú de suferitú (1).

Atátú raiulú, câtú și celea ce se petrecú într'insulú adese orí le întêlnimú și în literatura poporalã.

Așa legenda poporalã din *Bucovina*, din care amú reprodu-sú o parte în capitolulú despre iadú, urmãndú mãi de parte, ðice:

Deci acea cale lãsãndú
Și mãi nainte mergêndú
În drépta când mẽ uitai,
Ce vèðuí, mẽ bucurai!
Vèðuí *raiulú* celú frumosú
Ca sórele luminosú
Și mese întinse 'n rîndú
Pe ele fáclii arðêndú.
Unde'mprejurú dreptíi sta
Și bucurie gusta
Impreunã dãnþuindú
Și pe Dumneðeú slãvindú.
Intr'altú locú iar mẽ uitai
Totú la raiú, la raiú, la raiú!
Vèðuí sfinþi prea luminosí,
Apostolí și cuviosoí,
Și cete de mucenicí,
De tinerí, bêtrãni și micí
Impreunã dãnþuindú

Și pe Dumneðeú slãvindú.
Intr'altú locú iar mẽ uitai
Totú la raiú, la raiú, la raiú!
Vèðuí și sfinte mueri
Petrecêndú în mângãeri
Cu cununí de diamantú
Și podóbe de brilantú
Impreunã dãnþuindú
Și pe Dumneðeú slãvindú.
Deci de-acolo iar plecai
Totú la raiú, la raiú, la raiú!
Ce vèðuí mẽ 'nspãimîntai
Vèðuí raiulú încuiatú
Póte pentru-alú meú pècatú,
Pãn'la vremea de judeþú,
Când va sta Christosú în jeþú,
Ca sã judece pe toþi,
Pe cei vii și pe cei morþi (2)

(1) Com. de d-lú T. Simonú.

(2) Calind. pop. bucov. cit. p. 70—71. O variantã a acestei legende veði-o la Sbiera, Colinde, cãntece de stea și urãri la nunþi. Cernãuþi 1888. p. 63—66.

O doină populară din *Transilvania* ne spune următoarele despre raiū:

Când viața mi-am uritū
In cale lung'am pornitū
Și la raiū că am sositū.
Găsiî raiulū încuiatū
Și tare m'am supăratū,
Și-am pusū mâna pe lăcatū
Și-am picatū la greū păcatū
Și 'n genunchi că am picatū
Și la Tatălū m'am rugatū:
Raiulū de mi-a descuiatū,
Ce-am vęđutū m'am bucuratū,
Era nisce pēsărele
Cânta nisce glăsurrele
Dragū mi-ar fi să fiū cu ele (1).

O colindă din *Banatū*, în care asemenea se descrie raiulū, sună precum urméză:

Șede, Dómne, cine-mi șede,
Șede Petru 'n câmpulū verde,
Colo susū la răsăritū,
Unde sóre s'a ivitū,
Pe piciorulū celū de plaiū,
Lângă pórtă cea de raiū,
Totū îmi cântă, privighéză,
Și 'n lăuntru elū nu lasă,
Făr de-a sci și Dumneđeū,
Dumneđeū și soțulū sęū.
Domnulū la raiū ajungea
Și lui Petru că-î đicea:
— Spus'am, Petre, să nu uiți
Orī sęraci sunt, orī avuți,
Să nu-î lași în raiulū meū
De-aū făcutū în lume ręū.

Lasă tu, dup'alū meū sfatū,
Pe cei ce goli aū îmbrăcatū
Și flămândi aū săturatū
Și setoși aū adăpatū
Și scârbiți aū mângâiatū!
Iar Petre-a cuvintatū:
— «Dómne; tóte-am ascultatū.
— «Petre! dacă-î lucru-așa
Raiulū îmi vei arăta,
Pe cei bunī să-î potū căta!
— «Dómne! poți de locū întra
Că e'mpărăția ta!
Domnulū sfintū atuncī pășia
Și'nainte că-î venia:
Ângerii și Cheruvimii.
Archanghelii, Serafimii

(1) Grigore Sima, Căntece populare din Ardelū, în «Convorbiri lit.» an. XV. Iași 1882. p. 226.

Totü cântândü și tãmâindü
Și în mâni făclii ținëndü.
Și pe Domnulü l'au purtatü,
Pân'ce raiulü a cătatü.
Pe-urmă Domnulü celü cerescü
Șede'n tronü dumnezeescü.
Lângă tronü se aduna
Toți în raiü câți mai era:
Prunculeți de-i mititei
Ca și nisce ângerei
Și feciori nevinovați
Cu florî albe'ncununați
Și bătrâni încărunțiți,
De păcatulü lorü căți,
Fetișóre, mueri, babe,
Care de fire n'au fostü slabe.
Domnu-atuncea a grăitü :

«Fiilorü! eü am venitü
Să vë vedü, căci v'am iubitü,
Voia mea ați împlinitü!
— Dómne! miluesce-ne
Și de răü scutesce-ne!
Toți cânta și se 'nchina.
Domnulü sfintü se bucura.
Raiulü e ca și-o grădină,
Unde-i ȓiua totü senină,
Și nu-i nóptea 'ntunecósă
Și nu-i sórta ticălosă.
Câmpurile înflorescü
Iară munțiü înverdescü
Păsëriile dântuescü,
Apele se limpedescü
Și cei bunî în veci trăescü! (1)

(1) Marienescu, Colinde, Pesta 1859, p. 84-86.

XXXVI.

J U D E Ţ U L Ū.

Când vorū fi pe tóte păraele și vadurile apelorū mori, iar pe la răspântiile drumurilorū crâșme; când se vorū tăia haturile și se vorū face arături împrejurulū satelorū;

când moșnegii cei de 60—70 de ani, cari aū copii căsătorii, se vorū însura de a doua óră și vorū lua fete dela 16 — 20 ani;

când *sfredelulū* va cădé dreptū în *comórá* (1), iar aurulū și argintulū se vorū vărsa pe tótă fața pămîntulū;

când se vorū înmulți ómenii ca ciupercile, de nu-ı va ma încăpea pămîntulū, și neavëndū cu ce se nutri se vorū mânca unulū pe altulū; când ómenii vorū fi numai ca nisce cıucalăi de mari și vorū imblăși câte 12 într'unū cuptorū. sau când vorū fi așa de mititei, încât 12 inși vorū trebui să întórcă cu drugii (parii) unū oū de găină; când

O fi anulū ca luna,
Luna ca sēptēmāna,
Sēptēmāna ca ȓiua,

(1) O sēmă de stele pórta în poporū numele de *Comórá*, altele de *Sfredelū*.

Și ziua ca cîasulū scurtū,
Iar cîasulū ca unū minutū (1);

cînd va peri rușinea din lume și cei tineri nu se vorū
șfi de locū de cei bētrāni;

cînd bogații, de ce vorū avea mai multū, de-aceea vorū
înșela și jupī mai tare pre cei sērmani, luāndu-le și pu-
ținulū lorū cu totū felulū de apucături și mijlóce;

cînd va veni *Antihārstū* pe lume și se va amesteca în tôte
treburile, smomindū pre ómenī la totū felulū de fārdelegi
și fapte rele;

cînd se va certa tatālū cu fiulū, mama cu fiica, frate cu
frate, sorā cu sorā, vecinū cu vecinū, bātēndu-se ca nisce
orbī;

cînd va peri tótā dreptatea din lume și nu vei putē-o
nicāiri afla, de-ai cāuta-o ziua mare la amiadi cu lumina
aprinsā;

cînd fiī nu vorū asculta de felū de pārinți, ci-i vorū
bate și omori, saū, dupā cum spune o poesie poporanā:

Cînd a bate fiū pe taică,
Cînd a bate fiică pe maică,
Frate mai micū pe celū mai mare,
Sorā mai micā pe cea mai mare,
Atuncea-ī sfirșenia pāmîntulū,
Intunecimea sóreluī,
Potopulū creștinulū (2).

Atunci va fi *sfirșitulū lumii*, numitū altmintrelea și *vremea
de apoi*, ziua de-apoi, lumea de-apoi, véculū de-apoi, ve-
létulū de-apoi, sfirșitulū véculū, cōda véculū, vremea Pāl-
mășoii, și totū atunci va fi și sfirșitulū întregei omenimi,
cînd cei vii plini de spaimā și grōzā, alergāndū în tôle pār-
țile, vorū striga:

(1) G. Dem. Teodorescu, Poesii pop. p. 422.

(2) «Convorbiri lit.» an. 1883, p. 289.

Eșiți morți să intrămū noi,
Că e vremea de apoi! (1).

și nemijlocitū după acēsta va fi și *venirea de-apoi* precum și *județulū de apoi* sau judecata cea de pe urmă (2).

Când însă va fi să fie acuma *judecata cea de pe urmă* sau *județulū de apoi* atunci îngerii Domnului, mai alesū însă archangelul Mihailū și Gavrilū, vorū aduna unghiile celorū repausați, vorū compune dintr'însele bucine, și vorū începe apoi a bucina în cele patru cornuri ale lumii, dândū de scire să se adune întrēga omenire la județū.

Atâtū cei repausați dela începutulū lumii, adecă dela strămoșii noștri Adamū și Eva, cât și cei ce vorū fi pe timpulū acela în viață, atâtū creștinii cât și păgânii, cum vorū auți îngerii bucinândū, deauna se vorū aduna cu toți la unū locū ca să stee de tață înaintea dreptului judecătorū.

Mormintele se vorū desface, corpurile ómenilorū vorū însufleți iară-și, porțile iadului și ale raiului se vorū deschide și toți până 'ntr'unulū: bunū și răū, dreptū și păcătoșū, creștinū și păgânū, cum și în ce felū de vestminte vorū fi fostū înmormintați, așa vorū trebui să se înfățișeze înaintea lui Dumneđeū, ca să-și dee fie-carele sama de tóte faptele sale.

Iar Domnulū nostru Is. Chr., în cunjuratū din tóte părțile de cetele ingeresci, se va arăta de odată pe aripele norilorū ca unū sóre strălucitorū înaintea mulțimii adunate și apoi aședându-se, după cum cred și spunū unii, pe unū scaunū de pétră (3), după alții însă pe unū scaunū sau tronū

(1) A. Pan, Povestea vorbeii, III, p. 51.

(2) Veđi despre tóte acestea și B. P. Hasdēu, Dict. limb. ist. și pop. a Romānilorū, t. II, p. 1233—1234, și 1336—1340.

(3) M. Canianū, op. cit. p. 129:

La ci tí-ai născutū pi lume
Di mă pedepsesci pi mine.
Nu gāndesci v'o datā
Că-i merge la judecatā
La divanu celū di chiatrā.
Undi mergi lumea tótā.

strălucitorū, va sta la judecată și va judeca pre fie-carele
amăsuratū faptelorū sale :

Cum va fi însă judecata aceea, ne-o spune mai pe largū
următorea colindă din *Transilvania* :

Evanghelistulū Mateiū
A grăitū fiilorū săi :
Véculū lumii să sîrșesce
Și județulū se gătesce.
Domnulū sîntū n'a ntârđia,
Ci cu îngerī va pleca.
Îngerīī vorū trîmbița,
Morțīī toți se vorū scula.
Și celū dreptū judecatorū
Se cobóre printre norī.
Morțīī când i s'orū ivi
Scripturile s'orū plini,
Domnulū pe scaunū va ședea,
Morți și vii de faț' orū sta,
Mărturie n'a chiema :
Fapta nemărturisită
Domnului îi e vedită.
Și toți dreptīī vorū albi,
Pecătoșīī vorū negri !
Va ! ce spaimă le-a veni,
Pân' județulū va eși !
Și *Satana* 'ntunecatū
Spre pécate ce-a nșelatū,
Va grăi înveninatū :
Dómne veđi cum te-aū scărbitū
Fiīī pe carī ai iubitū,
Bine multū tu că le-ai datū
Și ei nu te-aū ascultatū,
Raiulū mândru le-ai deschisū,
Pentru darurī ei te-aū rîsū,
Și de iadulū înfocatū
Tu prea tare i-ai cruțatū.
Dómne ! lasă-mi-i tu mie

De acum până'n vecie :
Iadulū celū de îngrozitū
Pentru cei răi l'am gătitū !
Domnu-atunci va da putere
Și Satanei, ce nu pierē,
Până ómenīī sunt răi,
Și va fi amarū de ei !
Pentru cei uciđetori
Iadu-i mai îngrozitorū,
Viermī-órū róde, când vorū plânge
Și vorū bea paharū de sânge :
Sângele nevinovatū,
După rêsplat'a strigatū
Pân'la cerulū celū mai naltū.
Pe tálharī i-aștéptă tare
Înturericulū celū mare.
Din fierū arsū și lanțurī grele,
Vorū sbera multū de durere.
Pentru strâmbīī juratorī,
Mincinoși și vrăjitorī
Și mai multī rău făcetori
Va fi numai unū cuptoriū.
Și nici unulū nu va fi
Făr'de-a i se rêsplăti.
Apoi Domnulū va grăi :
Ah ! sêracīī vaī de ei !
«Iea-i, Satana, du-i pre ei !»
Cerulū încă plânge-atunci
Vedéndū păcetoși'n munci !
Iară celorū dreptīī va dice,
Cu cuvîntulū blândū și dulce :
«Sunteți binecuvîntați,
«De mine v'apropiați

«Să vă dau drépta cunună,
«Să'mpărățimū împreună,

«Cu ingeri'n voe bună» (1).

Tóte credințele câte s'aū arătatū în șirele de mai sus își
aū isvorulū lorū parte în apocalispulū st. evangelistū Ioanū,
parte în unele cărți poporale de origină bogomilică, precum
e bună óră și Alexandria lui popa Ioanū din Sâm-Petru (2).

(1) At. M. Marinescu : Colinde, p. 90—92.

(2) B. P. Hasdeū, dict. limb. rom. t. II. p. 1234 și 1336.

ADAUSÜ.

I.

INMORMINTAREA LA ROMANII DIN PĂRȚILE ORAVIȚEI.

Se începuse deja tipărirea studiului de față, când dădui peste un articol intitulat «*Inmormântarea la Români, credințe și datini din părțile Oraviței,*» și publicat de d-lă Aureli Iana în «*Familia*» (an. XXV, Oradia-mare 1889 p. 434—436) care, nu știu singur cum s'a întâmplat, că-lă trecui mai nainte cu vederea.

Cuprîndînd articolul din cestiune mai multe datine și credințe foarte interesante, cari nu se află intercalate în studiul meu, aflaî de bine a-lă reproduce la locul acesta în totă întinderea sa.

Elă sună precum urmază:

«Vedîndă casnicii, că ora morții este aprópe, pună bolnavului 5, 7 ori 9 lumini în mână, cu cari móre; îndată ce a muritú însă i se ieă. Apoi o muere sciutóre, luândú ună cântarú (cumpănă), încungiură mortulú și ăice:

Când N. se va scula

Și cu cântarú va cântări,

Atunci acasă va măi veni.

«Sufletulū din omū iese prin ferești, cari trebuie să fie deschise,—pe care unū îngerū ilū duce în cerū la Dumneđeū.

«Murindū cine-va fără lumină, se prindū doī porumbī, că-
roră li se punū între aripi douē luminī si se slobodū, cre-
dēndu-se că aceia ducū lumină mortuluī.

«După eșirea sufletuluī, găzdărița caseī făcēndū din făină de grăū o turtița arsă, o aruncă după sufletū pe ferestră și dice:

Iacă astă turtă arsă
Ca sa-ți fie de bucate,
Că nu mai vii l'astă casă.

«Apoi măi face 4 turtițe, pe cari le menesce: una de Dumneđeū, de st. Archangelū, tălharilorū și mortuluī, cari turtițe le împarte între copiii adunați anume la o masă josū, fiindū pusū pe masă unū paharū cu apă și alte legumī.

«Facerea și împărțirea acestorū 4 turtițe se repeșese cinci dīle, socotindu-se dela čiua morțiī, dīcēndū copiii la măn-care: «Dumneđeū să primescă!»

«Se măi facū apoi douē, cari asemenea se daū copiilorū, menindu-se una de «Dumneđeū» și mortuluī.

«Totū după eșirea sufletuluī se ducū la 7 vecini 7 vase (șofiū) cu apă de pomană.

«La fântână, după ce a scosū apa, ia cu cauculū din vadră odată și tórnă jumătate în șofiū și dīce: «să fie de Dumneđeū,» apoi tórnă ceea-laltă jumătate și dīce: «să fie de «st. archangelū» și umple apoi vasulū. După umplere lépēdă din elū un caucū îndērētū în fântână, în credința ca să nu aibă cērtă cu celū ce a făcutū fântâna, unū caucū tórnă josū lângă fântână și dīce: «să fiă tălharilorū și tălhărițelorū,» face cruce de trei orī asupra vasuluī, dīcēndū: «Dumneđeū să primescă lui N.», adecă pentru care se face pomană. Acēsta se repeșese în fie-care diminēță câtū este mortulū în casă.

«După așezarea mortului pe masă, i se taie din partea unei femei puțină pără din capă, care apoi se păstrează în casă, ca venindă mortul ca *muroiă* (strigoiu) și punendă din acestă pără a lui în focă, îi va puți și se va îndepărta dela casă.

«Aducendă-se sicriulă, o muiere sciutore luandă rădăcină de *leosténă*, de spină și puțină călță (rămășițele dela fuiore), pe care-lă înșiră în giurulă sicriului, punendă peste călță pravă de pușcă, pre care îlă aprinde cu lumina ce arde pe pieptulă mortului. Se pune acoperișulă cela-laltă până ce s'a mistuită tôte, descoperindă-lă, așeză apoi mortulă în elă.

«Tôte acestea se facă ca mortulă să nu se facă *strigoiu*.

«De s'a întemplată mórtea de cu séră, înainte de cântatulă cocoșului, apoi vestirea se face în zori prin femeile casnice prin cântece jalnice, în cari i se descrie vieța și faptele bune din vieță. Totă asemenea se cântă femeile înrudite, cari, venindă în răstimpulă câtă este mortulă în casă cu pomană (o lumină, ună colacă din făină de grău, pe ună tăieră faso-le crudă saă și fêrtă, póme) descriindă-i vieța și faptele bune pe cari le cunoscă, în poesie.

«Din familia dia care a murită mai nainte cine-va, vine la mortulă de acum, îi pune în sină trei ori patru cruceri pentru de a descumpêra pe mortulă loră dela pază, credendă-se că celă de curândă mortă are să fie strajă până vine altulă.

«In decursulă câtă este mortulă în casă, nu este iertată ca să între nici ună animală în chilia mortului, cu atâtă mai puțină să trecă pe sub mortă, credendă-se că se va face strigoiu.

«Nu este iertată ca să lapede gunoiulă din chilie o sêptemână, ci să se adune în ună cotă la o laltă, ca nu cum-va lepêdândă gunoiulă, să măture și altă sufletă din casă.

La o săptămână se mătură bine pentru curățirea a tóte relele, lepédându-se și mătura.

«Cu puțin înaintea de venirea preotului se face petrecerea mortului din partea a patru mueri, cântându două câte două alternativă câte ună stihă din următorul bocetă, pe care cele două din urmă îl repeșcă :

— Firule, firule,
 Fîră de trandafir !
 De ce te-ai grăbită,
 De ai înflorită
 Pân' n'ai împupită?
 — Grăbită n'am grăbită,
 Mari ciuđi am prăvită
 De m'am despărțită
 Dela lumea albă,
 Dela sfîntul sóre,
 Dela părințiorî,
 Dela soțiorî.
 Dela pușorî
 Dela frățiorî
 (și alte némuri).
 — Pasă N. pasă
 Pe mîna dreptă,
 Să nu dai pre-a stîngă,
 Unde joculă jócă
 Și-alăuțițe dică,
 Puțină să zăbovescî,
 Că-să negri tălharî
 Și te-oră jăui.
 Ci de locă să plecî
 Și sama să iaî:
 La mijlocă de cale
 Este-ună paltină mare
 Cu frunđa mănuntă,

Cu umbră rotundă,
 Că-î lină fontână,
 Scăunicelă d'odihnă
 Și pată încheiată
 Cu scândurî de bradă,
 Cu *stulpezi* (1) de fagă.
 Iar Sântă-Mărie
 Șede 'n pată și scrie
 Cu condeiu în mână :
 Junî pe cununî,
 Fete pe mununî (2)
 Și totă nevestele
 D'ale tinerele,
 Micî pe fășiore,
 Moșî pe cârjiore.
 Scriam'o scriea
 Zluđi de focă pocnia.
 Ângeră zăletia,
 Scări îmi coboria,
 Pe N. îlă suia
 Sus la Christosă.
 La celă Domnă frumosă.
 După ce-lă suia
 Scaună îi da
 De s'odihnia,
 Pân' vină i-o sosia,
 Cu vină îlă uda ;
 Lumea alb' uita.

(1) *Stulpezi* = stălpî.

(2) *Munună* este o cunună de pe capul feteloră dela cununie.

«După sêvêrșirea ceremonialului bisericesc, luându-se mortul din chilie, se sparge în locul acela, unde a zăcut, o ólá ȓicându: «Cum se sparge óla, așa să se spargă tóte «relele din acéstă casă!»

«Se pune apoi, totú în locul acela, o pâne saú unú mă laiú, ȓicându-se:

Noroculú rêmână în casă,
Casa rêmână-ne plină.

creȓându-se că fiindú mortulú noroculú casei, cu elú să nu se pérdá noroculú: pentru aceea rostirea cuvintelorú de măi susú.

«Masa din chilie se întórcce cu picióarele în sus până la întórcerea petrecătorilorú dela grópă.

«Nu este iertatú ca mortulú să se lase singurú în casă, creȓându-se că venindú diavolulú, întră în elú și apoi se face *strigoii*. Intêmplându-se însă casulú ca să rêmâe singurú în chilie, i se pune pe pieptú o secere saú unú inelú de argintú, în contra apropierii duhurilorú necurate.

«Cu petrecerea mortulú la grópă o muere iea cu sine o găină vie, unú băȓú de alunú nou, în alú căruí capétú este prinsú unú crucerú. Tóte acestea se daú peste grópa mortulú și anume: găina groparului aceluia, care a datú prima órá cu sapa în loculú, unde se făcuse grópa, în semnú pentru rescumpêrarea sufletului mortulú, ȓicându-se;

Daú capú
Pentru capú,
Ochí
Pentru ochí,
Nasú
Pentru nasú,
Gură
Pentru gură,
Sufletú
Pentru sufletú.

«Bățul i se dă mortului de pomană, spre a se pute apăra de *negri tálhari* (1); banul pus în capul bățului este plata luntrașului, care are să trecă pre cel mort peste o apă mare.

«Se mai dau la grópă și pâni, colaci de pomană la cei prezenți.

«În grópa mortului se aruncă și bani, pentru ca să-i rescumpere locul de odihnă, și să-i fie ușor pământul.

«După ce mortul este acoperit cu pământ, o muere, care a adus de-a casă cu găina și bățul și o găletă cu apă, tórnă de o parte a gropei apă săpătorilor, cari sunt de cea-laltă parte (adecă peste grópă), de se spală, ceea ce însemnă ca să nu le amorțescă mânil. Se mai crede că celor ce le asudă mânil, spălându-se cu apă de aceea, le trece.

«Intorcându-se dela grópă acasă, se face pomana numită și *cumîndu*.

«Pomana se menesce în următorul mod: mortului, lui Avram, celor doi îngeri care pórta sufletul mortului, celor patru stálpî cari țin cerul și pământul, ȓilei a 9, socotindu-se din ȓia în care a murit, la 7 *mărțișóre* (Marți) 7 *sámbióre* (Sâmbete), la 3 ȓile sfinte: Luni, Marți și Vineri, lui Dumneȓeu, sfinȓilor archangeli, tálharilor, portarilor, vămășilor; acestor trei cete din urmă li se interȓice prin colăcăriȓă (muerea care menesce pomana) a nu le fi iertat a mai lua dela respectivul mort din pomană. La fie-care se menesce o cantitate anumită.

«Se mai dau la acéstă ocaziune și haine de pomană, îmbrăcându-le primitorul (un sėrac) le primesce de ale sale, în credinȓă, că ducându-le celui mort, le va desbrăca și i le va da.

(1) Copiil lepėdaȓi, căroră nu li se dă pomană și cari năvălesc la pomana fie-cărui muritor.

«După ce primitorul este îmbrăcat, se scóte afară în fața sórelui și-lú întreabă:

«—Daí hainele lui N. pe cea-laltá lume?

«La ce primitorul răspunde «daú».

«Acésta se repeșesce de 3 orí.

«A treia și după înmormíntare o muere din casá, luándú într'o ólá spélături de vase, țire de málaiú, pitá, apă din șofiu, spélături de vasele cu rachiú, vinú, cu unú cuvíntú din tóte bėuturile și mánkárilor dela pomaná, se duce cu acestea la mormíntú și tórná peste totú mormíntulú đicéndú: «Asta să-ți fie máncarea și bėutura, altá trébá să nu mái «ai la casa nóstrá!»

«După aceea ílú hotăresce pre celú mortú cu unú cuțítú stricatú, cắlți, támáe, prafú de pușcă; și încunjurándú mormíntulú cu vírfulú cuțítulú, trasú pe pámíntú đice:

Am umblatú,
Loculú și-am căutatú,
Hotarú íți facú
Să nu mái eși din acestú locú.

spélándú apoi și óla cu spélături de cruce, lăsándú-o.

«Intorcéndú-se a-casá nu mái vorbesce nimicú cu nime (de sunt mái multe, între olaltá), până ce a trecutú unú ogașelú (părėuțú) saú vre-o apă, în credință, că precum nu se mái face sgomotú, vorbá între ele, așa să rėmână mortulú în loculú depusú surdú și mutú.

«Dela 5 đile până la 6 sėptėmáni se facú în fie-care deminéță câte douė turtițe, pe carí gádzărița casei le duce la unú vecinú sėracú; iar în casú de se íntálnesce pe drumú cu cine-va i le dá đicéndú: «Să-i fie pomaná lui N.,» adecá mortulú, la care primitorulú răspunde: «Dumneđeú să pri-«mėscá».

«Am đisú în altú locú că se duce vecinilorú apă de po-

mană, câtă este mortul în casă. Acesta se face și după înmormântare, numai cu acea observare că nu se mai duce la toți, ci de-acum la 1 sau 2.

«Voindă însă a se lăsa a nu mai duce de pomană când s'a împlinită termenul pus, găzdărița casei sau și altă femeie iea pentru ultima oră vasul vecinului, căruia i-a adus apă, și mergându la fântână îl umple, — observându cele expuse în altă locă la umplere, — și cu el plin se duce la o apă curgătoare, unde slobode mortului apă, luându cu sine luminele dela eșirea sufletului, 4 lumini de ceară, 4 colaci și un dărab de pânză albă nouă, un pahar nou și un crucer. Face apoi un cerc de pietre, așterne în el pânza și tornă apa din vas adusă dela fântână, în semn că isvorul să-i fie slobodit. Umple apoi vasul cu apă curgătoare, aprinde în giurul lui cele 4 lumini, pune în el paharul și crucerul și-l încunjură cu luminele cari au ars la eșirea sufletului mortului, de 3 ori, menindu-se mortului și apoi cu pânza se ducă tôte la gazda celui al cărui e șofilul. Ce patru colaci se împartă acolo între copiii adunați.

«La 40 de zile, la 1 an și apoi continuativ cât voesce, i se face pomană, i se dau haine de pomană, — observându și aici cele ce s'au făcut după înmormântare la cumându, precum și la menirea hainelor.

«Celă ce se sinucide, nu are pomană, este tâlhar sau lepădat de Dumneș și nu este primit în împărăția lui Dumneș.»

II.

S T É G U L Ū.

Românii din unele părți ale *Transilvaniei*, sub cuvîntul *stégă*, care e usitată la morți, nu înțeleg *stégulă*, despre care ne-a fost nouă vorba mai sus p. 92, ci ei, sub cuvîntul acesta, înțeleg *bradulă*, despre care am vorbit la p. 98—112, și pre care îl aduc feciorii, din pădure, când móre vre-ună june saă vre-o fată mare.

Ca dovadă despre acesta ne póte servi și un bocet din Strei-Segeorgiū, comitatul Hunedóra, care de regulă se bocesce de fete și neveste tinere și care sună precum urmază:

— Stégule,
Bradule!
Ce te-ai doblicită
De te-ai scoborită
Dela locū pietrosă
La locū moroiosă;
Dela munții 'nalți,
Di la hăia frați?
— Eū m'am doblicită,
Că m'o celuită

Hăi nouă feciori
Cu nouă securi . . .
Toți o dată odată
Și-am picatū la vatră.
Pe rude m'o pusū
Pe sus m'o d'adusū.
O ȕisū că mă punū
La mijlocū de sate,
Unde vântū nu bate,
Plóia nu mă plóuă,
Néua nu mă ninge,
Sór'le nu mă frige;
La fântâna rece . . .
Câți ómeni orū trece,
Toți apă mī-orū bé
Și mī-orū hodini,
Și mī-orū mulțami.
Dar ei că m'o pusū
De laturī de satū,
Und' vânturī mă batū
Și plóia mă plóuă
Și néua mă ninge,
Sórele mă frige (1).

(1) *Ungaria*, revistă socială — științifică — literară, redactată de Gr. Moldovanū, Cluj, 1892, p. 290.

III.

B O C E T E.

I.

La mórte.

(Din Transilvania, districtul Năsăudului, com. de d-lu T. Simonu.)

Nici o mórte nu-ı amară
Ca mórtea de primăvară
Pe 'nfrunđitulü codrului,
Pe cântatulü cucului,
Pe ieșitulü plugului
Mórte, mórte, rea mai ești,
Tu acolo năzuesci,
Unde tu nu trebuesci!
Mórte-acol'-ai năzuitü,
Unde tu n'ai trebuitü!
Că ți-ai pusü mâna pe masă
Și ni-ai făcutü largü prin casă,
Și ți-ai pusü mâna pe grindă
Și ni-ai făcutü largü prin tindă,
Și ți-ai pusü mâna pe scară
Și ni-ai făcutü largü pe-afară!

II.

La mórte.

(Din *Bucovina*, satulú Hotarniculú-de-josú, districtulú Rádăuțului, com. de fostulú meú cónșcolarú d-lú Petrea Prelipcénú).

Așa ne grăesce Domnulú
Ca să 'nțelégă totú omulú,
Ne grăesce cu blândețe
Să lăsămú inimí sumețe
Ca nimení să nu gândéscă
Că 'n lume vrea să trăéscă
Și mórtea să nu-lú găséscă.
Mórtea 'n lume este mare
Ea prietení pe nimení n'are,
De bătrâni nu-í e rușine,
La cei tinerí încă vine,
De bogați nu se feresce,
De viteji nu se siesce,
De sêraci nu-í este milă
Că sêraculú vrea să móră,
Pe celú dreptú încă-lú omóră . . .
Impêrații și cu craii
Facú cetățile cu aii
Și 'ncă se mai nevoescú
De cu zidurí le 'ntărescú,
Cu zidurí nalte și gróse,
Și cu turnurí prea frumóse,
Ca 'ntr'însele să trăéscă,
Și mórtea să nu-í găséscă.
Iar' mórtea, când vrea să vie,
Nu mai spune nimênue,
Nu dá de veste să scie,
Ci când eí se veselescú
Și mai bine că trăescú,
Atuncí mórtea că-í găsescé
Și de pămîntú că-í trântescé,

De pe scaunū luminatū
Îi trântesce morți în patū
De nici nu se mai rădică,
Nici nu mai grăescū nimică.
Din curți bine 'mpodobite
Îi pune 'n secrie cernite,
Din cetățî sus dela vîntū
Îi pune jos sub pămîntū.
Deci tu, omule, creștine,
De vrei ca să faci vr'unū bine,
Să nu ȕici nici cînd de tine
Că fetele te-orū jeli,
Feciorii te-orū pomeni,
Ci mai bine te silește
Și-o făclie-o 'mpodobesce
Bisercei-o dăruesce,
Pe cei sĕraci miluesce,
Ca câte-î lucra cu tine
Acelea-ți vorū prinde bine.
Iar ei vrĕndū să facă bine
Să trimită după tine
Sfinte slujbe, leturghiĭ,
Care-aū rĕmasū la cei vii . . .
Oh amarū și grea durere,
Morte fără mîngăere,
Oh tu morte mîniósă
Cum m'ai scosū astăȕi din casă
Și-alta nu m'ai dăruitū
Făr' unū pustiū de mormîntū!

III.

Mórtea și cuculū.

(Din Transilvania, districtulū Năsĕudulū, com. de d-lū T. Simonū.)

Cântă cucu 'n vîrvū de nucū
Și mórtea 'ntr'unū vîrvū de ciungū.
Mórtea ȕice cătră cucū:

«Dă-mi, cuce, glasulū tēū mie,
«Că vomū fi bune soție!»
Dar cuculū din graiū grăia:
«Du-te, mórte, de-acolea,
«Du-te mórte la foculū,
«Că nu ți-ai aflatū omulū.
«Glasulū eū nu mi l'oiū da,
«C'a veni primă-vara
«Și iar voiū prinde-a cânta.
«Eū pe unde mergū și cântū
«Esū plugari cu plugurile,
«Pēcurari cu oile,
«Neveste cu prânđurile.
«Eū pe unde mergū și cântū
«Esū bărbați cu plugu 'n câmpū
«Nevestele ducū de prânđū
«Bărbații mergū șuerândū
«Și nevestele cântândū
«Și voie bună făcēndū.
«Tu pe unde mergi și cânți
«Nu mai veđi ochi înfloriți,
«Făr numai păinginiți,
«Mamele răū despletite,
«Nevestele bănuite.
«Tu pe unde mergi și cânți
«Copii mici îi sărăcesci,
«Ómnei tineri despărțesci
«Căsi de ómeni pusteesci!»

Cuculū dacā a cântatū
Iute 'n casā a sburatū
Și la capū s'a așezatū.
Insā mórtea strașnica
Iute dupā elū mergea
La picióre s'așeza
Și cu cuculū se mustra.

IV.

Cătră îngeru,

(Din Transilvania, districtul Năsăudului, com. de d-lă T. Simonă.)

Puişorul meu iubită!
Eă de asta n'am gânditū,
Că ai de călătoritū
Şi dela noi de pornitū.
O prea sântū îngerulū meu!
Ce i-aşi dă lui Dumneđeū
Să-mi lese puiuşulū meu?
Da-i-aşi aurū şi argintū
Să mi-lū lese pre pămîntū!
—Nu-mi trebue aurulū tēū
Şi nice argintulū tēū,
Că m'a mânatū Dumneđeū
Sufleţelulū să i-lū ieū! . . .
—Cu ce fapte m'aşi mai duce
La tatălū meu celū prea dulce
Că mi l-a chematū Christosū
La oraşulū celū frumosū.
Oh! câtu-i de luminosū,
Cum spunea Domnulū Chritosū,
Oh! câtu-i de desfătătū
Nice când n'am mai umblatū!

V.

Léculū.

(Din Transilvania, districtul Năsăudului, com. de d-lă T. Simonă.)

Pe rituşulū mohoritū
Merge-unū carū mândru cernitū
Cu herneū acoperitū.
Inapoia carului

Merge-o țină cam bătrână
Cu lécurile a mână.
Și Iléna o-a zărită
Și'nainte i-a eșitū
Și din gură i-a vorbitū:
— «Țină, țină cam bătrână
Cu glăși de lécuri în mână,
Ține-mi-te-arū Dumneđeū,
Nu-mi aduci și léculū meū?
— «Léculū tēū eū l'am adusū
Și'n feréstră ți l'am pusū.
Puiū de gangurū mi-o sburatū
Și léculū ți l'a vērșatū,
Suffletulū ți l'a luatū!

VI.

La unū tată

(Din Bucovina, comuna Stupca, dict. Ilinea a Mielului Capra)

Tătucă, miluța nóstră!
In fundulū casi'n feréstră
A sositū cartē domnēscă
Dela noi să te pornēscă.
Ce m'ași ruga dumi-tale!
Dacă-mi faci acēstă cale,
Bine-ai face dumnia-ta
Sama dacă mi-ai lua.
Dac'ai lua séma bine
Pe-unde-i merge'n ceca lume,
Că sunt douē drumurele
Și cam greū de-alesū din ele:
Unulū mi-i bătutū cu spinī,
Care duce la străini,
Altulū mi-i bătutū cu florī,
Care duce la surorī
Și la scumpii frățiorī.
Dare-ar bunulū Dumneđeū

Să n'alegî pe celū mai greū,
Celū mai greū și multū mai răū,
Ci celū bunū să nimeresci
Pe elū să călătorești,
La surorî să nimeresci,
Cu frațîi să te 'ntâlnesci,
Cu mămuca să vorbești,
Inima să-mî îndulcesci.
Nu te lua după ape,
Nici după păree late,
Că apele-sū curgătore
Și 'napoi ne'ntorcătore.
Ci te ie pe cea cărare
Ce merge cu sfântulū sóre
Că sórele-î mergătorū
Și 'napoi întorcătorū.
Și elū dac'a răsări
Tu la noi iară-î veni.
Tătucuță, dumnia-ta!
Rógă-te cui te-î ruga
Dóră dór te-a asculta:
Rógă-te la sfântulū sóre
Să ție ȕiua mai mare
Să te saturî de primbare
Aȕi în ȕi despărțitóre
Dela frațî, dela surorî,
Dela grădina cu florî,
Dela florî și busuiocū,
Dela cantece de jocū,
Dela fete și leȕiorî,
Dela ginerî și nurorî.
Dela nepoțî, nepoțele,
Cariî mi te plângū cu jele.
Tătucuță, dumnia-ta!
Rógă-te cui te-î ruga,
Dór glasulū ȕi-a asculta:
Rógă-te la pălimarū,
Pălimarū și clopotarū

Să tragă clopotele
Să resune văile,
S'audă némurile,
Că-sū departe satele.
Și să mi le tragă tare
Să mérgă resunulū mare
S'audă și Dumneđeū
Să vadă că-mī pare răū.
Și iar mă rogū dumi-tale,
Dacă-mī faci acéstă cale,
Și-ī tâlni pe mămuța,
Sciū bine că te-a 'ntreba :
Věđutu-m'ai tu orī ba ?
Și dacă mi te-a 'ntreba
Să spuī mămușii așa :
M'ai věđutū pe prisp' afară,
Cămeșa négră cernélă ;
Cămeșa pécūrărită
Cu inima arasă, friptă.
Și iar dacă mi-ī vedea,
Că i négră cămeșa,
Să spuī mămușii așa
Să-mī trimétă cămeșa
Pe șuerulū vēntulū
Prin fundulū pămīntulū,
Că eū cum oiū căpěta-o,
Frumușelū că mi-oiū spēla-o
Nici cu apă, nici cu 'ncropū,
Nici cu oca de soponū,
Numai cu lacrimi de omū.
Și după ce i-oiū spēla-o
Frumușelū că i-oiū usca-o
Nici la bóre
Nici la sóre
Numa 'ntr'a mea jale mare
Colea 'n sīnū la țīșóre.
Și după ce mi-oiū usca-o
Inapoi i-oiū înturna-o

Pe șuerulū vântulū
In fundulū pămîntulū.
Tătucuțulū meū iubitū!
Dómne, mândru-ai mai muritū
In aratulū plugulū,
In cântarea cuculū,
'N verđitulū liveđilorū
Și'nfloritulū pomilorū.
Cum te-orū pune la pămîntū
Nu te-a mai ajunge vântū,
Cum te-orū pune la rēcóre
Nu te-a vedé slântulū sóre.
Din negri tēi ochișori
Vorū ieși doi pomișori
 La picióre
 Mândră flóre.

Tătucuță mila nóstră!
La pórtă la ținterimū
Noi astăđi ne despărțimū
Să stămū dar să mai vorbimū:
Unde să ne mai tâlnimū?
 Să stămū
 Să mai cuvîntămū
Batăr douē, trei cuvinte,
Ca să le potū ținea minte!
Ian deschide-ți gurița
Și ne învață ceva! . . .

VII.

La unū tată.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, diet. de Catrina Racolța).

Dragulū nostru tătucuță!
Da cum de te-ai înduratū
Și pe noi că ne-ai lăsatū
Toemaī când n'am cugetatū,

Și cum de ne-ai părăsit
Tocmai când nici n'am gândit?
Că de astăzi în colea
Noi tătucă n'om avea,

Nici tătucă

Nici milucă;

Nici tătuță,

Nici miluță,

Nici pe nime cu priință!

Draga noastră

Mila noastră!

Bată-te pustia cucu,

N'ai ținut glasul mai mult,

Tătucă să viețuească,

Maî multă cu noi să trăească.

Da tu i-ai cântat în spate

De-a fost săgetat de mörte.

Tătucă, când te-aușit,

Indată'n cas'a venit

Și din gură c'a vorbit:

«Măi femeie, draga mea,

«Draga mea, iubita mea!

«Cucu'n spate m'a cântat

«Și mörtea m'a săgetat!»

Mama, cum l'a ascultat,

Tare s'a mai supărat

Și din gur'a cuvîntat:

«Omule! tu ce grăesci

«Caută că buguesci!

«Cucu-i pasere pustie,

«Și elü nemică nu scie!»

Da tătuc'a lăcrămat

Și din gur'a cuvîntat:

«Tu femeie, dragă mea,

«Draga mea, iubita mea!

«Cuculü förte bine scie

«Când cânt'a casă pustie

«Și copii a sărăcie!

«Dragii tatiî copilaşi,
«Veniţi să vă pupă pe-obrază,
«Că de min' sunteţi rămaşi,
«Că de astăzi în coala
«Voi mai multă nu mi-ţi vedea!»
Plânge casă, plânge masă,
De tată sunteţi rămase!
Plângeţi uşi, plângeţi fereşti,
Plângeţi tuspătru păreţi,
Că de astăzi rămâneţi;
Că de-acuma tătucă
In casă n'a mai întra,
Nici nu s'a mai hodini,
La fereşti n'a bocăni,
Nici uşile n'a deschide,
Nici la copii n'a mai rîde.
Drăguţulă nostru tătucă,
Câtă ai trăitū, ai lucratū
Pentru trei scânduri de bradū;
Câtă ai trăitū ai muncitū
Pentru trei coţi de pămîntū.
Dacă, tătucă, nu cređi,
Haida la mormîntū şi veđi....
Bucură-te mănăstire,
Că şi-alū nostru tată vine!
Da nu vine să trăescă,
Nici ca să gospodorescă,
Da vine să putređescă.
La uşă la şinterimū
Stai, tată, să sfătuimū,
Că de amū ne despărţimū!

VIII.

La unŭ tată.

(Din Bucovina, comuna Mahala, com. de d-lŭ Ionică alŭ lui Iordachi Isacŭ,
agricultorŭ.)

Bată-te pustiulŭ mórte
Cum nu ești tu cu dreptate !
Că orŭ unde-mŭ ești chemată
Tu nu te duci nici o dată,
Unde nu ești așteptată
Tu mergŭ, făr' să fii rugată.
Și noi nu te-amŭ așteptatŭ
Și tu totŭ te-ai arătatŭ
Și pe tata l'ai luatŭ.
Tătuculŭ nostru plăcutŭ,
Scólă nu ședeă tăcutŭ,
Să veđi mórtea ce-o făcutŭ !
Și te'ntórnă într'o parte
Și veđi mórte cu dreptate,
Dă-ți pânza de pe obrazŭ
Și veđi mórte cu necazŭ !
Tătuculŭ nostru plăcutŭ,
Mare casă ai avutŭ,
Acea nu ți-o plăcutŭ,
Alta mică ți-ai făcutŭ
Cu căpriori de lutŭ.
Nici nu-i laiță de ședutŭ,
Nici feréstră de privitŭ
Și nici ușă de eșitŭ.
Đi să-ți fac'o ferestuică
Ca să-ți cânte-o păsėruică,
Și să-ți cânte'n glasŭ supfire
Pentru-a nóstră despărțire,
Să-ți cânte 'n glasulŭ celŭ grosŭ
Pentru-a nostru traifŭ frumosŭ.
Dintr'o casă mare, plină
A rămasŭ maica străină.

Eû de când m'am rădicatû
Multă jele-am înduratû,
Multă jele am mai trasû
Numai foculû nu m'a arsusû.
Câtă jele 'n lume este
Tótă 'n mine se opresce,
Câtă jele-î pe pămîntû
Tótă m'a mâncatû pe rîndû.
Jele-aşa m'a supăratû
Cum îi cerulû înnoratû
Peste tótă
Lumea rótă.
Cine n'are 'n lume nene
Sciû că trăesce cu jele!

IX.

La unû tată.

(Din Bucovina, comuna Vicovulû-de-sus, districtulû Rădăuţului, com. de d-lû
V. Turturénû, preotû.)

Scólă, tătucută, scólă
Şi ne spune-adevăratû:
Cum de mi te-ai înduratû
Şi copiii ți-ai lăsatû
Mititei şi ne 'nvăţai,
In sama nimăruî daţi?
Că ei s'orû trezi odată
Că n'aû milă dela tată.
Scólă, tată, mila nóstră,
Mila nóstră, grija nóstră.
Că tătucă când era,
Elû de noi bine 'ngrija,
Dar elû de-amû n'a mai fi
Şi de noi cine-a 'ngriji?
Şi noi ne-omû culca pe vatră
N'omû sci cine ni-a fostû tată.

Totă lumea-î cu tătută
Numai noi fără milută.
Sberă oile 'n ocolū,
Da nu sberă după fênu,
Ci sberă după stăpânu.
Scólă-te, tătută, scólă,
Scólă-te și te tredește
Și cu noi ce-va grăesce.
Și ne-amū ruga dumitale
Să nu faci acéstă cale,
C'astă cale-î ducétóre
Și 'napoi ne 'ntorcétóre.
Căsuța, care-î avutū,
Bun'a fostū, nu ți-o plăcutū,
Alta nouă ți-ai făcutū
Fără uși, fără ferești
Numai câtū să putredesci!

X.

La unū tată.

(Din Bucovina, comuna Crasna, dict. de M. Bărbuță.)

Scólă-te, tătută, scólă,
Că ți-a fi destulū de-asară!
Scólă-te și ne-î vedea,
Că noi de ađi în colea
Tătută n'om mai avea,
 Nici tătută,
 Nici milută,
Nici pe nime cu priința.
Da noi de unde-omū veni
Óre cui ne-omū jelui
Că tătúța *putredî*!
Deminéța ne-omū scula,
«Tată» pe cine-omū striga
Dacă nu-î fi dumnia-ta?
Străinii că ne-orū mustra!

Da cum de te-ai înduratū
Și prin străini ne-ai lăsatū
Totū de chinū și de năcazū
Și cu lacrimi pe obrazū.
Că noi câtū omū mai trăi
Nime nu ne-a milui,
Ci numai ne-a porunci
Totū cu «du-te» și cu «vină»
Că la nime n'avemū milă.

XI.

La unū părinte.

(Din Bucovina. comuna Crasna, dict. de Marióra Bărbuță.)

Dragulū meū, nenūculū meū!
Scumpulū meū, iubitulū meū!
Scólă-te și te trezesce
Și cu gurița grăesce
Măcar două, trei cuvinte,
Să le ținemū și noi minte,
Că ne-ai fostū unū bunū părinte.
Și m'ași ruga dumitale
Dela capū pân' la picióre
Să nu ne faci supărare,
Să te lași de astă cale,
C'astă cale-î ducetóre
Și 'napoi ne 'ntorcetóre
Tare ni-î cu supărare.
Nenūcuțulū meū iubitū,
Cine mi te-o sfătuitū
Pe-astă cale de-ai pornitū
Să mi te duci în pămîntū
Tare rău ți-o mai priitū,
Căci nu te duci să'nfloresci,
Da te duci să putrețesci,
Cu noi să nu mai grăesci
Nici mai multū să te'ntălnesci!

XII.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Crasna, dict. de Catrina Hanceriș.)

Scólă, scólă, mamă, scólă,
Că ți-a fi destulă de-asară!
Că de-asar'ăi adormitū
Și mai multū nu te-ai trezitū,
Cu noi nimicū n'ai vorbitū.
Ian scólă și te trezesce
Și cu noi ceva grăesce
Macar două, trei cuvinte,
Să le ținemū și noi minte.
Scólă, scólă, mamă, scólă,
Că ți-a fi destulă de-asară!
Și-ți deschide genele
Și ți-i vedea fetele,
Și-ți deschide ochisorii
Și ți-i vedea și feciorii
Pe-a cui samă i-ai lăsatū.
Nu sciū'n minte ce ți-a datū
Și pe noi că ne-ai lăsatū
Lemnelorū și pietrelorū,
Negrilorū străinilorū!
Ian scólă și te trezesce
Și cu noi ceva vorbesce
Și te primblă prin ogradă
Să crească mândră otavă,
Și te primblă prin grădină
Să crească flori și sulcină.
Sórele c'a răsăritū,
Mnia-ta cum ai adormitū,
Mai multū nu mi te-ai trezitū,
Cu nime n'ai mai vorbitū.
In cotro te-ai podobitū?
Tare frumosū te-ai gătitū
Și pe drumū că te-ai pornitū.

Căsuța că ți-ai lăsată
Și-alta nouă c'ai durată
Numai cu patru păreți,
Cum te bagi, nu te mai veți,
Fără uși, fără ferești,
Cum întri'n ea *putredesci*.
Eu m'ași ruga dumi-tale
Să nu faci acéstă cale,
C'astă cale-i călătore
Și'napoi ne'ntorcătoare,
Și-aistă drumă îi călătoră
Și'napoi ne'ntorcătoră.

Draga noastră,
Mila noastră!
Draga noastră,
Scumpa noastră!

Cum a pusă mânele cruce,
Vedă cu ochii cum se duce!
Dragele mele picioruțe,
Cum s'oră face flori albuțe
Și n'oră mai face urmuțe,

Din mânuțe
Viorele,
Din cosițe
Micșunele,
Din guriță
Tămâiță,
Pomișori
Din ochișori,
Lutișoră
Din trupușoră.

Demineta m'oiu scula
Pe mămuța voiu căta
Prin tôte coturile
Și prin tôte-ungherele
Să vedă găsi-oiu ori ba,
Da-voiu de ea unde-va?
Și pe-afară voiu eși

In totu loculu voiu privi,
Pe mamuța voiu striga
Ca să vedu de nu cum-va
S'a răspunde de-unde-va,
De-unde-va, din cotro-va!
Bată-te pustia mórte!
Multu ești tu făr' de dreptate,
Multu ești négră și urită
Și de lume urgisită!
Lumea ai încunjuratū
Și pe nime n'ai aflatū
Cu tine să-lū fi luatū;
Și nimeni nu ți-a plăcutū,
La mamuța ai venitū
Și 'n feréstră m'ai bătutū
Și pe dinsa m'ai luatū
Și cu ea te-ai depărtatū! . . .

XIII.

La o mamă.

(Din Bucovina, satulū Bileca, com. de Iust. Cârdeiu.)

Mămucuța, draga nóstră,
Draga nóstră, mila nóstră!
Da cum de te-ai înduratū
Și pe noi de ne-ai lăsatū?
Pe noi cine ne-a 'nvęța
Binișorū ca Dumnia-ta?
Că de mâne în colea
Noi mămuța n'omū avea!
Când ți-o fostū lumea mai dragă,
Atunci în pămîntū te bagă.
Bată-te uritulū lutū
Multu ești negru și uritū,
Pe mămuț' ai îndrăgitū!
Când, mămuța, greū ți-a fi,
Când cămeșa ți-î negri,

Atunci s'o iei de pe tine
Și să mî-o trimeți la mine,
Că eă cum mî-oiă căpăta-o
Bine că mi ți-oiă spăla-o
Nu cu apă din isvoră,
Nici în spune de soponă,
Numai cu lacrimi de omă.
Și eă după ce-oiă spăla-o
Bine că mi ți-oiă usca-o
Nici la aburi, nici la vântă,
Numai cu-aburi de sufletă.
Și-ți-oiă trimite-o pe stele
Unde dumnia-ta-î șede-re,
Și ți-oiă trimete-o pe sóre
Când a fi ăia mai mare
S'ajungă la dumnia-ta-re.
Dumnia-ta dacă nu-î crede
Eă iară ți-oiă trimete
Pe șuerulă vântulă
In fundulă pămîntulă
Eă m'ași ruga la Sân-sóre
Să ție ăia mai mare
Și să-ți dee cheița
Ca să-ți descui gurița
Să grăesci cu noi ceva,
Măcar două trei cuvinte,
Ca să te ținemă în minte.
Deminăța ne-omă scula,
'N tóte părțile-omă căta,
Că dór vine mămuța.
Ea de unde nă-a veni,
Că de mîne-a *putredă*.
Draga nóstră, mamă albă,
Cum s'a face țernă négră!
Dragile nóstre mănúțe
Cum li-oră cresce floră albuțe!
Dragile nóstre picióre.
Li-oră cresce floră gălbióre

Și n'orū măi face-urmușóre,
Iarbă verde n'orū călca,
Nici róua n'orū scutura.
Mămucuță, draga nóstră,
Draga nóstră, scumpa nóstră!
Multū în lume aí măi muncitū
Puținelū ți s'a venitū,
Num' unū stânjinū de pămîntū;
Și multū în lume-ai lucratū
Și puținelū ți-ai luatū,
Numai trei scânduri de bradū!

XIV.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Stroesci, com. de Grigore Polcéu, stud. gimn.)

Scólă-te, mămucă, scólă,
Că ți-a fi destulū de-asară,
Și te uită pe feréstră,
Că-ți vine carte domnéscă,
Dela noī să te pornéscă,
Să te ducă 'n ceea lume,
Unde-ī satulū fără nume
Și cărarea fără urme,
Pe unde nu umblă nime.
De ți-a fi, mămucă, bine,
Vino, ia-mă și pe mine,
Și mă du în ceea lume
Să petrecū și eū cu tine.
De ți-a fi, mămucă, rău
Lasă-mē la Dumneđeū
Să trăescū în satulū meū!

XV.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Catrina Racolța.)

Draga noastră mămucuță!
Zori de ziua se revarsă
Și dumnia-ta șești în casă.
Da ian ieși până afară,
Pe când a fi să răsară
Sfântul sóre luminos
Din spre răsăritu din josu,
Să vești cât îi de frumosu.
Draga noastră mămucuță,
Iubita noastră miluță,
Ce-ai gânditū, ce-ai socotitū,
Casa de ți-ai pustiitū,
Când nici cu gândū n'amū gânditū?
Toți copii-sū cu mămucă,
Numai noi fără' de milucă.
Iubita noastră miluță,
Draga noastră mămucuță!
Vedū cu ochii cum se duce
Și n'am putere-a-o 'ntorce.
Cine merge 'n pământū verde
Nime'n lume nu-lū mai vede.
Drăguța noastră mămucă,
Iubita noastră milucă!
N'amū gânditū, n'amū socotitū
De-astă cale te-ai gătitū.
Eū m'ași ruga dumi-tale
Dela capū pân' la picióre
Să te lași de-acéstă cale,
Că tare-i cu supărare.
Și dacă nu te-i lăsa
Eū iară mi te-ași ruga
Să nu te ieși după ape

Nici după păree late,
Că apele-sù curgëtóre
Și 'napoi ne'ntorcëtóre.
Ia-te după sfîntulü sóre,
Că sórele-î mergëtörü
Și 'napoi întorcëtörü.
Draga nóstră mămucuță,
Iubita nóstră miluță!
Orî ești supërată tare,
Orî nimică nu te dóre,
Orî bóla ți s'alinatü,
Orî gurița ți-a 'ncetatu,
Că de când mi te-ai culcatü,
Și pe noi că ne-ai lăsatü
Nimicü n'ai mai cuvîntatü.
Rógă-te cui te-î ruga,
Rógă-te la Precista
Să-ți deschidă gurița,
Să ne spuî nouë ceva:
Pe cândü noi te-omü aștepta?
Drăguța nóstră mămucă,
Iubita nóstră milucă!
Da la noi când îi veni?
Când ași sci când îi veni
Cărarea ți-ași zugrăvi
Totü cu firü și cu mëtasă
Pân' l'a dumi-tale casă,
Totü cu firü și cu bumbacü
Pân' l'alü dumi-tale pragü.
Draga nóstră mămucuță,
Iubita nóstră miluță!
Eü ți-ași mai spune ceva:
Rógă-lü pe cine-î ruga,
Rógă-lü pe Sân-Niculaiü
Să-ți facă parte de raiü,
Că noi de-astăđi în colea
Mămucuța n'omü avea.
Draga nóstră, mila nóstră,
Draga nóstră, scumpa nóstră!

XVI.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Mologlia, com. de Vasile Ropcénú, stud. gimn.)

Eși, mămucă, până 'n pragü
De veđi vitele cum ragü
Și ragü vitele 'n ocolü
De alü dumi-tale dorü,
Și sbéră oițile,
Că mai multü nu te-orü vede,
Că de-aici cum te-ı porni
Inapoı nu-ı mai veni.
Eși, mămucă, până 'n pragü,
Să veđi ce căsuța-ți facü
Făr' de uși, făr' de ferești,
Cum într'ınsa să trăescı?
Că căsuța ți-ı de bradü,
Îi trăi cu mare dragü,
Iar a nóstră-ı de nuele
Vom trăi cu multă jele.
Să mai vii mămuc' acasă,
Să vii pân'la *pirilazü*
Și-ı vede-alü nostru năcazü;
Să vii până la feréstră
Veđi ce-ți facü copiiı 'n casă.
Să vii până la pârăü
Să veđi cum trăescü și eü.
De-ași sci bine c'ai veni,
Cărărușa ți-amü plivi
Și de albă și de nalbă,
Ca să ne vii mai de grabă.
Scólă, mamă, nu te da,
C'orü veni și te-orü lua
Și te-orü duce cum orü vra
Pe de-asupra vântuluı
In fundulü pămıntuluı.

Și nici vântulū nu te-a bate,
Nici sórele nu te-a arde.
Mămucuță, un' te duci,
Pe ce drumū ai să-mi apuci?
La biser'ca cea frumósă
La grópa cea 'ntunecósă.
Piciorușe de mătase
N'orū âmbra mai multū prin casă,
Piciorușe de bumbacū
N'orū mai trece peste pragū,
Mânuțele lucrátóre
Mergū în pămîntū la rēcóre,
Nu mergū să gospodărăscă,
Ci se ducū să putredéscă.

XVII.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Maria Lăcătușu).

Draga mea, mămuca mea,
Scumpa mea, iubita mea!
Dumnia-ta pe-unde-ai venitū
Tare mi te-ai fudulitū,
Cu mine n'ai sfătuitū,
Fii mi i-ai amăgitū.
Dumnia-ta când îi veni
Mai multū nu te fuduli
Pe min' să nu mă uresci,
Cu mine să sfătuesci,
Fiii să nu-mi amăgesci,
Inima să-mi rēcioresci.
Eū de când m'am străinatū,
Dumnia-ta că m'ai uitatū
La mine n'ai mai venitū,
De-aceea eū n'am avutū
Cuī să mă fi jeluitū,
Inima să-mi fi rēcoritū:
Cu străini m'am petrecutū!

XVIII.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Boianu, com. de d-lu Vasile Turturénu, preotă.)

Scólă, mămucuță, scólă,
Că ți-a fi destulă de asară!
Și-ți deschide ochisorii
Și ți-i vedé toți feciorii,
Și-ți rădică genele
Și ți-i vedea fetele,
Și-ți deschide gurița
Și-i vobi cu noi ceva,
Măcar două, trei euvinte
Ca să le ținemă noi minte.
Că'n cea lume tare-i bine,
Cine merge nu mai vine.
Când ți-a fi cămeșa négră
Să mî-o trimeți, maică dragă,
Pe feciorulă vântului
Din fundulă pămîntului,
Că eă cum oiă căpeta-o
Deauna ți-oii și spēla-o
Și-oii spēla-o 'n lăcrimele
Și ți-oii strînge-o păturele
Și-oii usca-o 'n gândurele,
Că trăimă în mare jele.
Mămucuță, draga mea,
Draga mea și scumpa mea!
Când ași sci
C'ai veni
Cărărușia ți-ași plivi
Și de iarbă
Și de nalbă
Să vii, măicuță, de grabă,
Și de spină
Și de pelină,

Că tare-î greū în străini.
Să vii măicuță, să vii,
Să mai veđi pe ai tēi fi,
Când orū fi grăele 'n flóre,
Când orū fi grăele 'n clăi
Să vii, măicuță, la noi!

XIX.

La unū bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Vicovulū-de-sus, diet. de Glicheria Calancea, și com.
de d-lū Vasile Turturénū.)

Bădicuțulū meū iubitū!
Frumușelū mi te-ai gătitū,
La lungū drumū mi te-ai pornitū.
Scólă, bădicuță, scólă,
Și-î eșire pân' afară
Să veđi oile cum sbéră
Tóte din sălașū afară.
Și-î eșire până 'n pragū
Să veđi vacile cum ragū.
Că nu ragū de dorū de fēnū,
Numai dup' alū lorū stăpânū.
Când era stăpânulū lorū,
Nu duceau atâta dorū,
Mâncaū fēnulū cu stogulū
Lingeaū sarea cu drobulū
Și bea apă din isvorū.
De când îi stăpân' esta
Se dă fānulū cu pala,
Sare cu bucățica
Și apă cu donița.
Scólă, bade, nu te da,
C'a veni primăvara
Plugulū cine l'a porni
Dacă dumnia-ta nu-î fi?

Plugu 'n podu a rugini
Și dumnia-ta-î *putredî*.
Primă-vara c'a veni
Cósa în cuiu a rugini,
Dumnia-ta că-î *putredî*.
Nu ți-î milă de băieți,
Că tare-să înprăștieți;
Mititei pe lângă vatră
Și n'orū sci cin' le-a fostu tată.
De-orū eși din casă afară
La toți li-orū fi de ocară,
De-orū întra de-afară 'n casă
La toți li-orū fi de probază.
Bădică, nu te'ndura,
Și soția a-ți lăsa,
Că soția dumi-tale
Multă supărare are.
Și eū mă rogū dumi-tale
Să nu faci acéstă cale,
Că-î cu multă supărare
Și cu chieltuială mare.
Bădicuță! ce-ai gânditū,
Și căsuța ți-ai uritū!
C'ai avutū largă căsuță,
Tare ți-o părutū strîmtuță.
La meșteri ai poruncitū
Alta nouă ți-o croitū
Cioplită pela ușori
Când o veți te ieū fiori.
Orī te'nfiori orī ba
C'acolo ți-a fi viața,
Orī te'nfiori orī nu
C'acolo ți-a fi traiū
Bădicuță! un' te duci,
In cotro drumulū apuci:
Pe cântatulū cucilorū,
Pe 'nfloritulū pomilorū,
Pe 'nfrunđitulū codrului,

Pe 'nverditulă câmpului,
Pe pörnitulă plugului?
Plugu 'n podă a rugini
Și dumia-ta-î putređi.
Ne-omă ruga la sfîntulă sóre
Să ție ăiua maî mare,
Să ne dee cheița
Să-ți descuemă gurița,
Și-î grăi cu noi ceva
Măcar două trei cuvinte
Să te ținemă și noi minte.

Dómne, Dómne
Sfînte Dómne!

In fă nópt' asta maî mare,
Că asta-î despărțitóre
Dela frați, delă surorî,
Dela grădină cu florî,
Dela stratulă cu bujoră,
Dela-lă nostru soțioră.
Pân' amă nainte vreme
Sórele nu răsăria
Și dumnia-ta te treziai.
Da de amă nainte vreme
Sfîntulă sóre-a răsări,
Dumnia-ta nu te-î trezi.
Soțioră dumi-tale
Diminéța s'a sculă
Și'n totă cotulă te-a cătă.
Pân' amă nainte vreme
Te culcăi și te sculăi
Și de somnă te săturai.
Dar amă de-asăară dormi
Și nu te saturi de somnă.
Nu sciă perina ți-î móle,
Orî nemică nu te dóre,
Orî scorțariulă ți-î frumosă,
De-asăară nu te-ai întorsă.
Scólă, bădicuță, scólă,

Că ți-a fi destulă de-asăară !
Și te primblă prin ogradă,
C'a crește mândră otavă,
Otava s'a scutură
Și urma s'a astupă;
Și te primblă prin ocolă,
C'a crește mândru mohoră.
Și te primbă prin grădină,
C'a crasce mândră sulcină.
Scolă-te și te trezesce
Și-i ved'e'n casă ce este,
Tótă lumea te jelesce,
Nemică nu-ți folosesce.
Și deschide gurița
Și grăie cu soția,
Și deschide ochisorii
Și grăesce cu feciorii
Măcar două trei cuvinte,
Să te ție și ei minte.
Scolă, bădicuță, scolă,
Și ha'i cu noi pân' afară;
Scolă, ha'i cu noi pe josă,
Că drumulă nu-i grunzurosă.
Scolă, scolă, nu te da,
Că de mâne în coala
Noi mai multă nu te-omă vedea,
Că te duci în ceea lume
Unde nu te scii cu nime.
La ușa cea de hârtie
Câți se ducă pe toți îi scrie;
Îi merge și dumnia-ta
Și cine-va te-a 'nsemna,
La scaunulă celă de pétră,
Unde merge lumea tótă,
Vomă merge și noi o dată.
Dacă mi te-amă duce noi
Cu carulă cu patru boi
Totă ai mai veni 'napoi,

Dar te ducemū cu căruța
Și nu ți-omū vedea urmața.
Bădicuță, dumnia-ta,
In mândru raiū îi întra,
Și-acolo dacă vei fi
Dumnia-ta te-î hodini
Dar soția-a necăji.

XX.

La unū bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Catrina Racolța.)

Multū iubitulū meū bărbatū!
Da cum de te-ai înduratū,
Copilașii de-ai lăsatū?
Copilașii ți-ai lăsatū,
Da 'ntr'a cui samă i-ai datū?
Copiii ți-ai sērăcitū,
Căsuța le-ai pustiitū,
Pe mine m'ai vĕdănitū!
Dragii mamii copilași
De tata sunteți rămași!
Draga mea, miluca mea!
Da să te scoli dumnia-ta
Copiii a-ți rĕndui
Pe lume cum orū trăi!
Că copiii cei rămași
 Multū mănâncă
 Și multū strică.
Dragii mamii copilași,
De tătița lorū rămași,
Dela nime nu aū milă,
Totū orū fi «du-te» și «vină»!

XXI.

La unū bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Gălinesci, dict. de C. Hrișca.)

Scoborî, Dómne, pe pămîntū
Să veđi mórtea ce-o făcutū,
C'o luatū frunđa din fagi
Și-o despărțitū pe cei dragi.
M'o despărțitū și pe mine
Cu care-am trăitū mai bine.
Și de bine ce trăiamū,
Intr'o cămeșă dormiamū
Și dintr'unū mērū că mâncamū
Și-amândoi ne săturamū . . .
Astéptă-mě mēi bădiță
Să daū la copilă țîță.
De-î vedea că zăbăvescū
Să scii că mē 'mbrobodescū.
Mi-î destulū mie de-asară
De când staū bocindū pe-afară,
De când staū la cheutóre
O trecutū o lumînare.
Așteptă-mě, bade-unū ceasū
Să-lū adormū pe celū năcazū,
După ce l'oiū adormi
Eū iară mi te-oiū boci,
Și-oiū boci așa de multū
Până ce m'oiū face lutū,
Că multe-afturî am avutū,
Că de afturile mele
Și luī Dumneđeū i jele!

XXII.

La unŭ bărbatŭ

(Din Bucovina, oraşulŭ Câmpulungŭ, com. de d-lŭ G. Ciupărcă.)

Sberă oile 'n perdele,
Şi casa-î plină de jele.
Şi ragŭ vacile 'n ocolŭ,
Casa e plină de dorŭ.
Mândră cas'ai mai avutŭ
Şi-aceea nu ți-a plăcutŭ,
De când mi te-ai bolnăvitŭ,
La stoleriŭ ai poruncitŭ
Să despice-unŭ bradŭ în două
Şi să-ți facă alta nouă
Făr' de uși făr' de ferești,
Locŭ, unde să putrețesci ;
Nici nu-î ușa de eșitŭ,
Nici ferestă de privityŭ,
Numai locŭ de putrețitŭ.

XXIII.

La unŭ bărbatŭ.

(Din Bucovina, comuna Mănăstirea Homorului, com. de d-lŭ George Avramŭ,
învățătorŭ.)

Dulcișorŭ mărŭ din grădină,
Cum te-o ruptŭ din rădăcină
Mórtea cruntă și haină.
Cum nu-î mórtea 'nșelătore :
Ie omulŭ de pe picióre.
Cum mi te-o luatŭ din casă,
Cum mi te-o tocmityŭ pe masă.
Bucură-te mănăstire,
Mândru gospodarŭ îți vine,

Da nu vine să cunune,
Că-î gătitū de ceea lume;
Și nu vine să boteze,
Ci 'n pămîntū ca să s'așeze.
Veniți iubiții mei frați
La mine și mă 'ngropați.
Veniți frați, veniți surori
Și-mi tocmiți trupulū cu florī,
Și m'udați c'unū picū de apă
Și-apoi mă puneți în grópă,
Mă stropiți c'unū picū de vinū
Că eū mergū în locū străinū.
Eū mă ducū pe-o cale lungă,
N'am pe nime să m'ajungă;
Eū mă ducū pe-o cale lată,
Unde n'am fostū nici odată.
Mergū la trei coți de pămîntū,
Doi la capētū de mormîntū.

XXIV.

La unū bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Badeuți, com. de d-lū Averchie Macoveiū, preotū).

Mórtea 'n lume n'are frați,
Răpescce crai și 'mpěrați.
Mórtea 'n lume mare este
De bogați nu se feresce
Și pe sěraci îi găsesce.
Bată-te-ar pustia mórte,
Că n'ai mai fostū cu dreptate,
C'ai venitū până la pragū
Și-ai luatū ce mī-o fostū dragū;
C'ai venitū până la masă
Și-ai luatū mila din casă;
C'ai venitū până la patū
Și dragostea mī-ai luatū.

Bărbăţelulă meŭ iubitŭ,
Ce ŷeđi aŷa de măhnitŭ ?
Te rogŭ nu ŷedeă aŷa,
Scólă-te ŷi te-ı primba,
ŷi te-ı primba prin ocolŭ
Să creŷcă măndru mohorŭ,
ŷi te-ı primba prin ogradă
Să creŷcă măndră otavă.
Bărbăţelulă meŭ iubitŭ !
Măndră cas'ăf măi avutŭ,
Casă de-o sută de lei
ŷi-ăi luatŭ alta de cincı lei
Fără uŷi, fără fereŷti,
Intr'ınsa să vieţueŷci,
Că nu-ı uŷă de eŷitŭ,
Nici feréŷtră de *prăvitŭ*,
Nici drumŭ de călătoritŭ,
Ci numaı de putređitŭ...

XXV.

La unŭ bărbatŭ.

(Din Bucovina, comuna Iliŷeŷci, dict. de mama mea Ruxanda.)

Soŷiorulŭ meŭ iubitŭ !
Tu atuncea mă-ăi muritŭ,
Când ŷi-o fostŭ dragŭ de trăitŭ,
Pe cântatulŭ cucului
Pe eŷitulŭ plugului.
Plugulŭ ŷede sub părete,
Boı pascŭ la érbă verde...
Soŷiorulŭ meŭ iubitŭ !
Da cum de 'm'ăi părăsitŭ,
Când ŷi-a fostŭ dragŭ de trăitŭ
Pe 'nfloritulŭ pomilorŭ,
Pe mirosna florilorŭ?
N'ăi gânditŭ, n'ăi socotitŭ,

Când de la noi te-ai pornitū,
Că eū de-aici în colea
Soșiorū n'oiū mai avea?!
De cântatū ți-ași mai cânta,
Dar' mă dóre inima.
Inima s'a frântū în mine,
Când nu vĕdū sufletū în tine.
Suflețelulū ți-a sburatū
Sus în cerulū celū înaltū,
Și pe mine m'o lăsatū.
M'o lăsatū să pătinescū,
In lume să m'osîndescū. . . .
Vaī sĕracă inimă
Cum ești tu de străină! . . .

XXVI.

La unū bărbatū.

(Din Transilvania, districtulū Năsĕudulū, com. de d-lū T. Simonū.)

Prin celū rîtū, prin celū zăvoiū
Merge-unū carū cu șeșe boī.
Caru-ī negru, boi-sū negri,
Pogoniciī și mai negri.
Dar' Vasile bolnavulū,
Bolnavulū și jelniculū
De departe a strigatū
Și de-aprópe a'ngenunchiatū
Și din gur'a cuvîntatū:
— «Ce-aduceți voi, dragiī mei,
Dragiī mei pogoniceī?
— «Treī nuele, treī smâncele,
Treī feliurī de lecorele!
— «Léculū meū nu l'ați adusū?
— «Léculū tĕū nu l'am adusū,
C'o 'ntratū boiī pe la prânzū,
L'aū mâncatū de nu s'a prinsū!

Și-o 'ntratū boii dela cină,
L'aū mâncațū din rădăcină.
Plóie mare ce-a plouatū
Și léculū ți l'a mánatū,
L'am cătatū, nu l'am aflatū ;
Plóie mare ce-o venitū
Și léculū ți l'o molitū,
L'am cătatū, nu l'am găsitū !

XXVII.

La unū bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Putna, diet. de Anița Haramidă.)

Soșiorulū meū iubitū !
Mândră casă ți-ai gătitū
Într'insa să mi te-așezi
Pe mine să nu mă veđi,
Fără uși, fără ferești,
Într'insa să locuesci.
N'ai gătit'o de trăitū
Ci numai de putređitū.
Nici nu-ı ușă de eșitū,
Nici feréstră de privitū,
Cí-acolo de putređitū.
Tótă vara mi-ai lucratū
Pentru trei scânduri de bradū,
Și tu multū că m'i-ai muncitū
Pentru trei coți de pămîntū.
Ședū copii lîngă vatră
Și n'aū cui să ȃică: «tată»,
Ședū copii lîngă lemne
Și n'aū cui să ȃică: «nene»,
Că nenele lorū s'o dusū
Și 'n pămîntū că mi s'o pusū
Cu fața la sfîntulū sóre
Și cu trupulū la rēcóre;

Tatălū lorū s'o supăratū
Și pe dinșii i o lăsatū:
Lemnelorū și pietrilorū,
Negrilorū străinilorū
«Tătuță, tătuță hēi!
Strigă băeții mititei,
Ian fă dumnia-ta așa
Pe mămuța n'o lua,
C'o să vină Sâmbăta,
N'a avea cine ne la,
Și-a veni Duminica
N'avea cine ne schimba!»

XXVIII.

La unū bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Vama, com. de d-lū Niculaiū Lucanū, cantorū bis.)

Dragulū meū, nume cinstitū,
In totū locu-ai fostū poftitū
 La botezatū
 Și cununatū
Dragulū meū, stăpânū de trébă,
Slugile te-orū aștepta
Simbria când li-ī mai da?
Mē mirū cum te-ai înduratū
Moșiile de-ai lăsatū
Tôte mândre și gătite,
Tôte le-ai lăsatū scârbite.
De-amū, fiindū că te duci,
Nu-ī mai cosi prin butuci,
Nici nu-ī mulge oi la strungī,
Nu-ī mai cosi prin liveți,
Ni nu-ī mulge în găleți.
Sîmbrașii te-orū aștepta .
Să ții la-olaltă tîrla.
Dragulū meū, mândruculū meū,
Dragulū meū, iubitulū meū!

Rău ți-a mai cântat cucul
De l'ară fi mâncat uliul
Să nu-ți fi-audit glasul.

Primăvara mi-a veni
Pe când codru mi-a nfrunzi
Pe când pomî-oră înflori,
Cucii toți că mi-oră veni,
Plugurile s'oră porni.
Oile, câte mi-oră fi,
La măsură oră sui,
Și Dumnia-ta nu-ți mai fi.
De te duci în ceea lume,
Ie-ți merinde foarte bune,
C'acea lume-i cu lăcată,
Nu poți veni nici odată,
Nici la mamă, nici la tată,
Nici la feciori, nici la fată,
Nici la locu, nici la livadă,
Nici la casa cea bogată.
— Dară tare v'ășî pofti,
Sciū bine că n'oi veni,
Ca să-mi trimeteți merinde,
Că sciū bine că mi-a prinde,
Dar n'o trimeteți pe sóre,
Că sórele-i prea ferbinte
Și le-aduce vestejite ;
Da le trimeteți pe lună,
Când a fi nópte senină,
Că luna-i mai răcorósă
Și-a aduce-o mai frumósă,
Și mi-o trimeteți pe stele,
C'am lăsatú tóte cu jele.
«Multú iubitulú meu bărbatú !
Da cum de te-ai înduratú
Pe mine de m'ai lăsatú ?
Da eú mândru te-ășî cânta,
Dar mă dóre inima.
Dragulú meu și mândrulú meu,
Dragulú meu și scumpulú meu !

XXIX.

La unŭ bărbatŭ.

(Din Bucovina, comuna Putna, dict. de Anița Haramidă.)

Bată-mi-o pustia mórte,
Multŭ îi ea făr' de dreptate,
Multŭ îi négră și urită
Și de lume urgisită.
Că n'are frică de nime:
De bătrânŭ nu i-i rușine,
La celŭ tînărŭ încă vine
Și pe laiță că mi-lŭ pune.
La noi încă mi-o venitŭ
Tocmai când nu m'am gânditŭ,
Și mi-o pusŭ picioru 'n pragŭ
Și-o luatŭ ce mi-o fostŭ dragŭ;
Și mi-o pusŭ picioru 'n masă
Și-o luatŭ mila din casă
Dela copii și borésă.
Bărbate, sufletulŭ meŭ!
Ascultă cum te plângŭ eŭ,
Dela capŭ pân' la picióre:
Să nu faci acéstă cale,
Că-i cu mare supărare.
Dacă tu m'ai asculta
Eŭ pe tine te-ași ruga,
Te-ași ruga cu rugă mare
Să mi te scoli pe picióre,
Să te uiți pe cea feréstră,
Că-ți vine carte domnéscă
Dela noi să te pornéscă.
Dela noi cu tabăra
Orŭ veni și te-orŭ luà,
De casă te-orŭ depărtă,
Inapoî nu te 'nturna,
La pămîntŭ te-î așeza

La pământu totu cu rĂcĂre,
Nu te-Ă scula pe piciĂre.
Schimburile Ăi s'orĂ negri,
Cine Ăi le-a soponi?
Trimete-le la mĂndra,
ScumpĂ soĂiĂra ta,
Pe ĂuerulĂ vĂntulĂ
Prin fundulĂ pĂmĂntulĂ.
CĂ ea, cum le-a cĂpĂta,
IndatĂ Ăi le-a spĂla
TotĂ Ăn spumĂ de soponĂ,
Ăn lacrimi fierbinĂi de omĂ,
Le-a face ca la unĂ domnĂ.
Da pe cine le-a trimete?
PĂ cĂluĂulĂ vĂntulĂ
Ăn fundulĂ pĂmĂntulĂ.
La tine, cĂnd orĂ veni,
Tu 'napoi cĂ le-Ă negri,
Ăi-acolo le-Ă putreĂi,
Ăi-eĂ la tine c'oiĂ veni!

XXX.

La unĂ bĂrbatĂ.

(Din Bucovina, comuna Crasna, dict. de M. BĂrbuĂ.)

SoĂiorulĂ meĂ iubitĂ!
SfĂntulĂ sĂre-o asfinĂitĂ,
Dumnia-ta Ăi adormitĂ.
SĂrele o rĂsĂritĂ,
Dumnia-ta nu te-Ăi trezitĂ.
ScĂlĂ-te Ăi te trezesce
Ăi-Ă vedĂ 'n casĂ ce este.
TĂte nĂmur'le-o venitĂ,
Nici cu unĂ n'Ăi grĂitĂ.
ScĂlĂ-te Ăi te trezesce,
Cu nĂmurile vorbesce.

Și deschide ochișorii
Și ți-î învêța feciorii,
Și rădică genele
Și-ți învață tetele.
Soțiorulū meū iubitū!
Da cine te-o sfătuitū
La ista drumū de-aī pornitū?
Și cum de te-aī înduratū
Și căsuța ți-aī lăsatū,
La ista drumū de-aī plecatū?
Și ți-aī lăsatū mândra casă,
Frumósă și luminósă,
Și ți-aī făcutū alta 'ntunecósă:
Fără uși, fără ferești,
Intr'insa să vâcuescī;
Nici nu-ī laiță de șeđutū,
Nici feréstră de vêđutū,
Numaī negru și pămîntū!

XXXI.

La unū bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Bălăcéna, dict. de Simeonū Boca, și com. de Mih. Jemna.)

Păpușoiū bătutū de pétră,
Băeței rămași de tată
Ședū în casă supérați
Duși pe gânduri și 'ngrijați,
C'aū rămasū boi'n tânjele
Și casa plină de jele,
C'aū remasū boi'n ocolū
Și casă plină de dorū.
Tóte plugurile umblă
Numaī alū meū stă la umbră,
Num'alū meū pluguțū îmi șede
Răzimatū sub celū părete.

Boi-mi pascu la erbă verde,
Gospodariu-mi hodinesce
Că elu forte scârbitu este.

La totă casa

Bate cósă,

Dar'la mine

N'are cine.

Bată-te pustia mórte,
Că tu nu mai faci dreptate,
C'ai venitü până la pragü,
Mi-ai luatü ce mi-a fostü dragü.
Plänge casă, plänge masă,
Că tátuț'acum vë lasă.
Ian plängeți și voi chetori
După tátuța cu dorü . . .
Când ar serie cine-va
Unde-a ședea tátuța
După ce s'a depărta
Și'n pămîntü după ce-a'ntra,
Aceluia multü i-ăși da . .

XXXII.

La unü bărbatü

✕

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Maria Lăcătușu.)

Bucură-te mănăstire,
Că mândră flóre-ți mai vine,
Da nu vine să'nfloréscă,
Ci vine să veștejéscă.
Bucură-te ținterime,
Că mândru trupșorü îți vine,
Nu vine să viețuéscă,
Ci vine să putredéscă.
La pórtă la ținterimü
Stăi, dragă, să sfātuimü
Că de ađi ne despărțimü

Și mai multă nu ne'ntâlnimă.
Dumnia-ta câtă ai lucrată
Puțințelă ai câștigatū:
Pentru trei coși de pămîntū
Tare multū te-ai mai muncitū!
Gospodarulū meū iubitū!
Ce m'ași ruga dūmitale,
Să mi te scoli în picióre,
Că ce vîntū mi te-o bătutū
La pămîntū de te-oborîtū,
De mî-ar bate și mai tare
Să mi te scóle 'n picióre.
Ian scólă-te dumnia-ta
Și deschide gurița
Și grăesce cu dînsa,
Răcoresce-mî inima.
Dumnia-ta, de când te-ai dusū,
Nu mî-ai mai lăsat rēspunsū
Și de cum te-ai depărtatū
Nouē rēspunsū nu ne-ai datū,
Tare scărbiți ne-ai lăsatū!

XXXIII.

La unū bărbatū

(Din Bucovina, orașulū Cămpulungū, com. de G, Ciupercă).

Soșule, miluța mea!
In tótă sērbătórea
Botezași și cununași,
La capū de masă erași.
Dar' acum mórte-a venitū
La pămîntū mi te-a isbitū.
Și-a venitū mórtea în vîntū
Și mi te-a pusū în pămîntū.
Și-a bătutū vîntulū din josū
Și-a datū stălpulū casei josū.

Soțiorulă meă iubită !
Nu sciă cui te-ai potrivită,
Că bine nu ți-a priită.
Căsuța ți-ai părăsită,
Averea ți-ai pustiită
Și dela noi ai pornită !

XXXIV.

La ună bărbată.

(Din Transilvania, comuna Orlatū. com. de d-lū Romulū Simu, invēțătorū.)

Acuma de-o sēptēmână
A întratū mórtea 'n grădină
Și s'a pusū pe-o sulumină,
Sulumina s'a uscatū,
Mórtea 'n casă s'a băgatū,
Stâlpulū casei l'a luatū.

XXXV.

La ună moșū.

(Din Bucovina, comuna Sânt-Ilie, com. de Ioanū Cojocariū, stud. gimn.)

Moșule, moșucule,
Scumpule, iubitule !
Rógă-te cui te-î ruga,
Dóră mi te-ar asculta,
Nu te ruga apelorū,
Că apele-sū mergētóre,
Și 'napoi ne'ntorcētóre.
Rógă-te la sfîntulū sóre
Să ție ȕiua mai mare,
C'ađi nu-î ȕi de desfătare
C'ađi e ȕi de despărțire,
De suspine și jelire;

Și-ai e și de despărțit
Dela toți câți te-au iubit.
Rogă-te la *palamariu*
Palamariu și clopotariu,
Să tragă clopetele,
Să resune delurile,
Că s'audă némurile. . . .
Moșuculú nostru iubitú !
Mândre case-ai mai avutú,
Acelea nu ți-au plăcutú :
La meșteri ai poruncitú,
Alte noue ți-au pornitú,
Nici din pari, nici din nuele,
Ci numai din scândurele,
Nici nu-ı ușă de eșitú,
Nici feréstră de privitú,
Ci numai de putređitú.
Bată-te pustia mórte,
Că nu faci nici o dreptate :
Unde sunt ómeni mai multí,
Tu acolo nu te uiți,
Unde mi te chiamă *tăți*,
Tu acolo nu te-arăți ;
Unde-sú ómeni puținei
Tu acolo vii și-i ieı,
Și leși casele pustii.
Scobóri, Dómne, pe pámintú
Și veđi mórtea ce-a făcutú !
C'a venitú până la pragú
Și-a luatú ce ne-a fostú dragú.
Moșuculú nostru iubitú
Cu cine te-ai sfátuitú,
Pe-acestú drumú de te-ai pornitú
Valeo réu ne-a mai priitú !
C'acestú drumú îi mergétorú
Și 'napoi ne'ntorcétorú.
Plángeți uși, ferești plángeți,
Că de astăzi rămâneți !

Plânge casă, plânge masă,
De moșulă sunteți rămasă!
La pörtă la ținterimă
Stăi moșule să vorbimă,
Să vorbimă, să slătuimă
Măcar două trei cuvinte,
Să le ținemă și noi minte.
Moșule, moșule dragă!
De ț-a fi cămeșa négră,
Să mî-o trimeti mie 'ncóce
Pe șuerulă vântului
De-asupra pămîntului;
Că eă, cum oiă căpeta-o,
Tare frumosă oiă spēla-o :
Nici cu apă de isvoră,
Nici cu spume de sopenă,
Numai cu lacrimi de omă.
Și după ce mî-oiă spēla-o,
Moșule, eă n'oiă usca-o,
Nici la vântă și nici la sóre
Nici la umbră și rēcóre,
Nici în casă, nici afară,
Numa 'n sînu la inimiórá ;
Și eă iară înapoi
Cămeșa trimete-ți-oiă
Pe șuerulă vântului
În fundulă pămîntului !

XXXVI.

La ună nănașă.

(Din Bucovina, comuna Mănăstirea Homorului, com. de d-l George Avramă,
învătătorú.)

Tótă lumea-i cu nănașă,
Num'ală nostru-i în sălașă.
Sbéră oile la strungă,
Că nu-i stăpână să le mulgă ;

Ragū vacile în ocolū,
Morū de-alū nânașului dorū.
Coborī, Dómne, pe pămîntū
Să veđi mórtea ce-o făcutū,
Că pe noi ne-o sērăcitū,
C'o venitū pân' la feréstă
Și-o adusū carte domnéscă
Dela noi să mi lū pornéscă;
Și-o venitū pân' la chetóre
Și mī-o luatū mândră flóre,
Și-o venitū până la pragū
Și-o luatū ce-am avutū dragū,
Și-o venitū până la ușă
Și mī-o luatū mândră rujă!

XXXVII.

La o nevastă.

(Din Bucovina, comuna Vicovulū-de-sus, diet. de Glicheria, Eudochia și
Rachila Calancea, și com. de d-lū V. Turturénū).

Scólă, lelicuță, scólă,
Că-î hătū multișorū de-asară,
Amuși a fi ڊiuă iară,
Dumnia-ta n'ai fostū afară.
Cucoșei orū cântă
Dumnia-ta nu te-î sculă,
Sórele va rēsări
Dumnia-ta nu te-î trezi
Și afară nu-î eși.
Sórele s'a înălță
Pe picióre nu-î umblă.
Scólă, lelicuță, scólă,
Că-î hătū multișorū de-asară,
Ie-ți pânza de pe obrazū
Și veđi mórte cu năcazū,
Și-ți ie pânza cea suptire
C'astă mórte e cu ڊile.

Mórtea, unde poposesce,
Gospodari-i despărtesce,
Și ea unde-a poposită
Pe cei dragi i-a despărțit.
Bată-te pustia mórte,
Tu nu faci nici o dreptate,
C'ai pusă picióarele'n pragă
Și-ai luată ce ni-o fostă dragă,
Și-ai pusă cótele'n feréstă
Și-ai luată mila din casă.
Lelicuță, gospodină,
Nu-ți lasă casa străină :
Străină și supărată
C'amă n'a fostă nici odată !
Astă casă-i cu cămară,
Tare ți-o mai fostă amară.
Plângeți uși, plângeți feresti
Că de mâne remâneți.
Plângeți și voi chiutori
Că v'a fostă de ajutori.
Scólă, lelicuță, scólă,
Că-i hătă multișoră de-asară !
Fie-ți milă de băieți,
Că tare-să împrăștieți.
Că băieții fără mamă
Nu-să băgați la nime'n samă.
Cin' i-a lă, cin' i-a schimba
Frumșelă ca dumnia-ta?
Oră eșire până'n drumă
Cu inima arsă scrumă
Și-oră vede femeii așa
Cum ai fostă și dumnia-ta,
Și ei hieți-oră cugetă
Că ești tocmai dumnia-ta,
Și tare te-oră așteptă
Totă cu ușuța crăpată
Să mai întri'n cas'odată.
Scólă dragă, lelicuță,

Nu te-om pune la trebuță
Să te primbli prin căsuță
Să ne faci nouă urmuțe.
Când erai în opincuțe
Ne făceai nouă trebuțe.
De când ești cu păpucași
Nouă trebă nu ne faci.
Dragile noastre picióre
Tare-aũ fostũ străbătătóre,

Iar de-acuma
Din picióre
Mintă'n flóre,
Din căpute
Rujĩ bătute,
Din mânuțe
Florĩ albuțe,
Din guriță
Tămâiță.

Dragiĩ noștri ochișori
Cum s'orũ face pomișori.
Din sprincene
Viorele.

Scólă, lelicuță, scólă,
Că-ĩ hătũ multișorũ de-asară!
Și te uită pe feréstă
Că-ți vine carte domnescă
De la noi să te pornescă
Pe cărare necălcată,
Pe rêuă nescuturată
La scaunulũ celũ de petró,
Unde merge lumea tótă,
Unde-ĩ ușa de hârtie
Câți orũ trece toți s'orũ scie.
Lĩ intra și dumnia-ta
Și-acolo te-orũ însemna
Și 'napoi nu ti 'nturna.
Scólă, lelicuță, scólă
Și mi-ĩ eși pân' afară,

Că ți-o venitū némurile
De prin tóte părțile
Cu ele ca să grăesci;
Dumnia-ta te fudulesci,
Cu dînsele nu grăesci.
Scólă-te și mi-î privi
Cum mi te plângū băeții
Și mi te plângū la picióre
Dóră mi te potū sculare.
Noi să scimū că te-amū sculă
Dómne, mândru te-amū cântă.
Noi să scimū cum te-amū trezi,
Dómne, mândru te-amū bocî.
Noi de asta n'amū gânditū,
Că te-î hrăni de trăitū.
Scólă, lelicuță, scólă,
Că ți-a fi deștulū de-asară !
Și te scólă pe picióre
Și ne spune ce te dóre.
A dumi-tale dureri
Că ți-aū încetatū de ierî.
Dumnia-ta multū ai umblatū
Peste lécū nu ți-ai mai datū,
Numai pânza și toiagulū
Acelea că ți-a fostū léculū.
Scólă, lelicuță, scólă,
Că-î vremea de mersū pe afară.
Vremea-î mândră și frumósă,
Dumnia-ta te duci de-acasă.
Ian scólă și hai pe josū
Că drumulū nu-î grunzurosū,
Multū e mândru și frumosū.
Lelicuță ! un' te duci
Cu pieptarū și cu papuci?
Pe cărare necălcată
Pe róua nescuturată?
Rouța s'a scutură
Și urmuța s'astupă.

Lelicută, dumnia-ta,
Dacă te duci de-acolea,
Dup' ape nu te lua,
Că apele-sū ducetóre
Și 'napoi ne'ntorcetóre.
Ian ie-mi-te după sóre,
Că sórele-ı ducetóru
Și'napoi întorcetóru.
Scólă, lelicută, scólă,
Că-ı hatū multıșorū de-asară!
Că tu, de mi te-ı sculă,
Noi tare ne-omū bucură,
Dar' de nu mi te-ı sculă,
Noi la groparū ne-omū rugă
Să facă gropița 'n fața
Să mai vii odat' acasă
Să veđi băeții ce-orū face?
Sub o țernă de pământū
Este-unū bujorū înfloritū,
Tótă lumea l'a uritū
Dumnia-ta l-aı îndrăgitū.
Lelicută! ce-aı făcutū?
La toți inima le-aı ruptū!
Cătū a fostū vara de mare
Aı statū a te văetare
Căpătâiulū a-ți mutare
Și la umbră și la sóre
Unde ți-ar fi mai rēcóre.
Pân' amū mı-a părutū șagă
Dar' amū 'n pământū te bagă
Cu spatele la rēcóre
Cu fața la sfintulū sóre,
Cu spatele la pământū
Și fața la duhulū sfintū.
Da cine te-o sfătuitū,
Acela nu ți-o priitū,
Acela te-o dușmănitū
Ca să nu fi pe pământū.

Scólă, lelicuță, scólă
Și te scólă și ne spune
Ce-ai vădută pe ceea lume?
De-ai vădută ceva vr'ună bine,
Vin' și mă ie și pre mine,
De-ai vădută ce-va vr'ună rău
Lasă-mă la Dumneșeu!

XXXVIII.

La o nevastă.

(Din comuna Calafindesei, în Bucovina, dict. de Catrina Racolța.)

Vine mórtea mâniósă,
Mă găsesce bëndü la masă,
Și totü dä ca să mă iec,
Eü o rogü ca să mai stee.
Eü o rogü ca să mă lasă,
Ea se face mâniósă.
Eü o rogü, că am copiï,
Ea îmi ñice: fă ce sciï,
Cu mine musai să viï!
Eü ñicü că nu mi-i de ducă,
Ea de capü că mă apucă
Și la pămîntü mă isbesce,
Sângele'n trupü mi-lü răcesce.
Eü de frică și 'ntristare
Prindü a striga'n gura mare:
Săriți surori și voi frați,
Săriți și nu mă lăsați!
Iacă mórtea mi-o venitü
Toemai când nici n'am gânditü,
La pămîntü că m'o isbitü,
Sângele'n trupü mi-o răcitü,
Și mă duce 'n ceea lume,
Unde nu mă sciü cu nime.
Veniti frați și voi surori
Și mă podobiți cu florï,

Mă scâldați în apă rece,
Pân' la grópă mi-ți petrece.
Și să mă stropiți cu vinu,
Că 'napoi n'am să mai vinu,
Dragii mamiî copilași,
Scumpii mamiî cuconași!
Să vă sêrutu pe obrazu,
Că de mine c'ați remasă.
Și tu scumpa mea soție,
Soție de cununie,
Să te sêrutu pe obrazu,
Că de mine c'ai rămasă.
Ticălosu tu omu de lutu,
Ce mi-ai picatū la pămîntu
Și te bați cu gânduri multu,
Lasă feciori să-ți trăescă
Și să mi te pomenescă.
Feciorii că voru trăi,
Pe tine te-orū pomeni.
Sufletulū în raiū s'a duce
Unde viața-i multū mai dulce,
Unde cântă îngerii,
Îngerii și-archangelii;
Unde 'nflorescū florile
Și-mi înverdescū frunțele
Și-*aninosă* pomele
Și cântă paserile
De rêsună văile.....
Hai, hai, hai, suflete hai!
Că nu-i multū până la raiū,
Că sfinții te-orū întrebă,
Dumnezeū te-a judecă
Și-acolo sama ți-i dà!

XXXIX.

La o nevastă.

(Din Bucovina, comuna Vicovulŭ-de-sus, com. de d-lŭ V. Turturénŭ, preotŭ.)

Scólă, scólă, Mărióră,
Că-ŭ hăt multişorŭ de-asară!
Scólă, scólă ŝi mi-ŭ spune
Ce-ai vĕđutŭ pe ceea lume?
De-ai vĕđutŭ ceva de bine
Scólă-te ŝi mie-mŭ spune,
De-ai vĕđutŭ ceva de răŭ,
Lasă-mĕ la Dumneđeŭ!
Scólă, scólă, Mărióră,
Scólă dragă surióră!
Că *miata* (1) câtŭ ai muncitŭ
Puřintelŭ ři s'o venitŭ,
Numai doi paşŭ de pămŭntŭ;
Multişorŭ mi te-ai luptatŭ
Pentru *trŭi* scânduri de bradŭ.
Scólă, scólă, Mărióră!
Că-ŭ hătŭ multişorŭ de-asară,
Dumnia-ta n'ai fostŭ afară,
Şi-ŭ hăt multişorŭ de ieri,
N'ai vĕđutŭ sóre pe ceriŭ.
Nu sciŭ perina ři-ŭ móle,
Orŭ nemică nu te dóre,
Orŭ scorřarulŭ ři-ŭ frumosŭ,
Cum te-ai pusŭ nu te-ai întorsŭ.
Scólă-te ŝi te trezesce
Şi cu noi ceva grăesce,
Că mare somnŭ te-o pălitŭ
Dumnia-ta ai adorŭnitŭ
Şi de somnŭ nu te-ai hrănitŭ.

(1) *Mniata* prescurtare din *domnia-ta*.

Noi mai puțintelu dorțimă
Și de somnă că ne hrănimă.
Ai umblatū melégurile,
Ca să-ți găsesci lécurile,
Lécurile n'ai găsitū
Și cu capulū te-ai plătitū.
Și cum de te-ai supăratū
Soșulū de ți l'ai lăsatū?
Și cu cine te-ai sfăditū
Și soșulū ți l'ai uritū?
Că veniai de-unde veniai
Și cu elū te slătuiai.
Da de-amū, când a veni,
Cu cine s'a sfutui?
Și te-o bătutū mare vântū
Și te-o culcatū la pămîntū,
Să mai bată câtū de tare
Nu te-a pune pe picióre.
Și ți-o venitū némurile
Pe la tóte porțile,
Și-o venitū în fuga mare
Să te găsească 'n picióre.
Da de giaba s'o truditū
Că mórtă mi te-o găsitū!

XL.

La unū frate.

(Din Bucovina, comuna Crasna, dict. de Mărióra Bărbuță.)

Scólă, scólă, frățióre,
C'a răsăritū síntulū sóre,
Și fă urmă prin ogradă
Să crească mândră otavă,
Și fă urmă prin grădină
Să crească mândră sulcină,
Și fă urmă prin ocolū
Să crească mândru mohorū.

Scólă-te și te trezesce
Și cu noi ceva vorbesce,
Că de când mi-ai adormitū
Cu nimene n'ai vorbitū.
Da cum de te-ai înduratū
Și căsuța ți-ai lăsatū ?
Alta nouă ți-ai aflatū
Fără uși, fără ferești
Intr'insa să viețuesci
Și-acolo să *putredesci* !
Da cum de te-ai înduratū
Căsuța de ți-ai lăsatū,
Căsuța ta cea frumósă,
Frumósă și luminósă
Pentru una 'ntunecósă,
Un' nu-i laiță de șeđutū,
Nici feréstă de vėđutū ?

XLI.

La unū frate.

(Din Bucovina, comuna Mănăstirea Homorului, com. de d-lū G. Avramū, în-
vėțătorū.)

Frățiorulū meū iubitū,
De ce șeđi așa mahnitū
Și cu balțū acoperitū ?
Scólă-mi-te și grăesce
Și ceva ne povestescē.
Și te uită pe feréstă
Cum îți cāntă cucu 'n cóstă,
Că-ți vine carte domnéscă,
Vreū la drumū să te pornéscă,
Să te ducă 'n ceea lume,
De-unde nu mai vine nime.
Ceea lume-ī unū Sodomū,
Nu se vede omū pe omū.

Ceea lume-î cu stăpânū
Și de-acclo nu mai vinū.
De-ași sci bine ca-î veni,
Vămile ți le-ași plăti
Și drumulū ți l'ași podi !

XLII.

La unū frate.

(Din Bucovina, comuna Putna, dict. de An. Haramidă.)

Scólă, scólă, frățióre,
Că afară-î mândru sóre ;
Scólă și eși până 'n pragū,
Să-ți veđi vacile cum ragū
Tóte cu botulū pe gardū.
Scólă și te-î preumbla
Prin ogradă, pe-unde-î vra,
Să-ți veđi boii ce mai facū,
Că din gură nu mai tacū ;
Să-ți veđi oile cum sbéră,
Cum iesū din sălaşū afară,
Că n'are cine le mulge,
Nici la păscutū cin' le duce.
Că cine mi le mulgea
Și la păscutū le ducea
Se duce de pe-acolea,
Noi mai multū nu l'omū vedea.....
Scólă, frățióre, scólă,
C'amū-î multișorū de-asară.
Mai de multū când te culcaî,
Mai de nópte te sculaî,
Prin casă te preumblaî
Și cu nevasta grăiaî.
D'amū nu sciū ce somnū greū
A datū peste capulū tēū.
Nu sciū ce somū te-ohorîtū

Că nu mi te-ai mai trezit
Și cu noi n'ai mai vorbit.
Nevasta s'a supărat,
Pe dînsa la ce-ai lăsat
Lemnilor și pietrilor,
Negrilor străinilor.
Pe când dumnia-ta trăiai,
Orî și unde te 'ntorceai
Nevasta, ce mî-o avea,
Orî și 'n ce locu se ducea
Ea totu cînte că găsia.
Da de astăzi în colea,
Ea orî unde va umbla,
Orî și 'n cotro s'a 'nturna
Totu peste rău că va da.
Micu și mare de-acuma
Rău la dînsa va căta !

XLIII.

La unu frate tîneru.

(Din Bucovina, camuna Calafindesci, dict. de Catrina Racolța.)

Dragul nostru,
Frățiorul nostru !
Dragul nostru
Tinerelul nostru !
Dragul nostru,
Frumușelul nostru !
Da cum de te-ai îndurat
Și pe noi de ne-ai lăsat
Tocmai cînd n'amă cugetat ?
M'ași ruga eă dumi-tale
Să te lași de astă cale,
Că tare-i cu supărare.
Că noi de-astăzi în colea
Frățioru n'omă mai avea.

Du-te, du-te și mai vină,
Și nu mă lăsa străină!
Dar mergându în ceea lume
Ascultă-mă ce ți-oii spune:
Nu te lua după ape,
Nici după păree late,
Că apele-sū mergătoare
Și 'napoi ne'ntorcătoare;
Ie-te după sfîntulū sóre,
Că sórele-î mergătorū
Și 'napoi întorcătorū.

Dragulū nostru,
Frățiorulū nostru
Dragulū nostru,
Tinerelulū nostru!
Dragulū nostru,
Frumușelulū nostru!

Lécurile dumi-tale
Le-aū luatū cerbiū în córne.
Nu sciū cerbiū le-aū luatū,
Că noi nu le-amū mai aflatū
Orī și cât le-amū căutatū.
Noi lécuri de-amū fi găsitū
Dumnia-ta n'ai fi muritū,
Ci mai multū ai fi trăitū.
Așa noi nu le-amū găsitū
Și dumnia-ta ai muritū,
Și pe noi ne-ai părăsitū
Când mai bine-ai fi trăitū.
Dragulū nostru tinerelū,
Scumpulū nostru frumușelū!
N'amū gânditū, n'amū socotitū,
De ce drumū că te-ai gătitū.
Da ne-amū ruga dumi-tale
Să te lași de astă cale.
Și dacă nu te-î lăsa
Apoi eū iar te-ași ruga
Ca să ne spuī dumnia-ta

Inapoi când ti 'nturna?
Dumnia-ta așa ne-ai spusă
Că spatele ți le-ai pusă
Și ți le-ai pusă la pământă
Și fața la răsărită
Și la noi n'ai mai venită.
Draga noastră, față albă,
Cum s'a face țernă neșă;
Dragii noștri ochișori,
Cum s'oră face pomișori;
Dragile noastre mânuțe,
Cum oră cresce floră albuțe;
Dragile noastre picioarele,
Cum oră cresce floricele,
Busuiocă și viole
Și nu-i mai umbra cu ele!

XLIV.

La ună frate holteiă.

(Din Bucovina, comuna Botană, com. de d-l Vasile Turturănă, preotă.)

Scolă, scolă, frățioare,
Și te scolă pe picioare
Și te rogă la sân-sore
Să fie diua mai mare,
C' astădi nu-i di de 'ntălnire,
Ci e di de despărțire
Dela frați, dela surori,
Dela grădină cu floră,
Dela mamă, dela tată,
Dela lumea adunată,
Cu care-ai trăită odată.
De ești călătoră pe cale,
Ian scolă-te pe picioare,
Și pe toți, căți au venită,
Frățiorulă meă iubită,

După masă mi-î poftesce
Și pe toți mi ți-î cinstesce,
Că aū venitū nepoftiți,
Și s'orū duce necinstiți.
Dacă ești tu mire, spune:
A cui fetișoră ieî?
Ieî ficuța vântului
Din fundulū pămîntului!
Cine nunta ți-a vedea?
Numai luna și c'o stea!
Năframuța cea de mire
Ți orū pune-o la psaltire,
Iară ceea de nânașū
Ți-orū pune-o la prăpurașū.
Sus în delū la reseritū
Este-unū pomū mândru'nfloritū
Cu crengile de argintū.
Scoborî, Dómne, pe pămîntū
Și veți mórtea ce-o făcutū.
Ce-o făcutū, n'o făcutū bine,
Că te-o omoritū pre tine.
Plângeți uși, plângeți feresti,
Și tuspatru voi păreți,
Că de N. remâneți!

XLV.

La unū frate holteiū.

(Din Bucovina, comuna Putna, diet. de An. Hăramidă.)

Bată-te pustia mórte,
Cum ești tu făr' de dreptate!
Cum mî-ai pusū picoru'n pragū
Și-ai luatū ce mî-o fostū dragū;
Și mî-ai pusū picioru'n masă,
Mî-ai luatū mila din casă.
Bată-te pustia mórte,

Cum ești tu făr'de dreptate!
N'ai avutū pe unde 'mbla
Și pe cine mi-lū lua?
Ce mī-o fostū mie mai dragū
Pe acela mi-l'ai luatū?
Bată-te pustia mórte
Cum ești tu făr' de dreptate.
Aī venitū pe ne-așteptate
Ca să iei pe-alū nostru frate,
Să mi-lū umpli de otravă
Și să mi-lū duci pe otavă,
Pe otavă necălcată,
Pe róua nescuturată,
La scaunulū celū de pétră,
Unde merge lumea tótă,
Și-unde ușa-ī de hârtie,
Câți mergū toți să se înserie
Ca'napoi să nu mai vie.
Fratele nostru iubitū
Nu sciū cin' te-o sfătuitū
Pe-acestū drumū de te-ai pornitū!
Dómne! rău ți-o mai priitū!
Și noi nu sciū ce ne-omū face
Dóră te-amū putea întórce.
Și nu scimū cum vomū cântă
Dóră te-amū putea sculă,
Și nu scimū cum vomū grăi
Dóră te-amū puté trezi.
Scólă, frate dumnia-ta,
Scólă și te-ī preumblă
Și te-ī preumblă prin casă
Dela ușă pân' la masă
Și-ī vedé cum te jelesce
Orī și cine te privesce,
Dela micū și pân'la mare
Pentru fața dumni-tale.
Scóla, scólă și ne spune:
Vătăjelū pe cine-omū pune?

—Da puneți pe cine-ți pune,
Că eu nu vă mai potu spune!
—Scólă, scólă și ne spune:
Drușcuță pe cine-om pune?
—Da puneți cine-ți vra,
Că eu nu m'oiu mai sculă!
—Scólă, pune-te'n feréstă,
Că noi ne-omü duce'n cea cóstă
Și ți-omü strînge floricele,
Busuïocü și vâsdogele,
Să le duci la nemurele.
Și te uită pe feréstă,
Ți-o sositü carte domnescă
De mâne să te pornescă
Cu pistole poleite
Și cu tóte zugrăvite
Săriți frați, săriți cumnați
Și mi-lü INGRĂDIȚI cu brați
Că de mâne în coala
Noi mai multü nu l'omü vedea!

XLVI.

La unü frate însuratü.

(Din Bucovina, comuna Stroesci, com. de Grigore Polécü. stud. gimn.)

Voï ați fostü numai doi frați
Ca doi brați, mândri și nalți,
Ca doi brați dintr'o trupină
Ca două flori din grădină:
Unulü tu, altulü Saghinü
Ce-a rămasü acum străinü.
Scólă, frățióre, scólă
Că ți-a fi destulü de-a sară!
Și vorbesce cu Saghinü
Că mi l'ai lăsatü străinü.
Scólă, spune-ne ceva:

Pe copii cin' i-a 'nvęta?
Ia străinulū, dac'a vra,
Dac'a vra, dac'a n'a vra,
Dac' l'a duré inima!
Scólă, frățióre, scólă,
Că ți-a fi destulū de-asară!
Nu ți-ı milă și pęcatū,
Că copiii ți-ai lăsatū
Pe córnela vetrilorū
'N brațele străinilorū?
Scólă, scólă, frățióre,
Rădică-te pe picióre
Și vorbesce cu tătua,
Că rău i-ai ruptū inimuca.
Tătua nostru iubitū
Câtă glótă a avutū,
Numai doi din satū a datū
Și-amędoi că l'aū lăsatū.
Scólă, frățióre, scólă,
Că ți-a fi de-ajunsū de-asară.
Veți copiii ce-ai lăsatū
Intr'a cui sémă i-ai datū,
Petrilorū și lemmelorū
Și negri străinilorū!

XLVII.

La o soră.

(Din Bucovina, comuna Stroesci, com. de Grigore Polécu, stud. gimn.)

Vai! soră, ce mi-ai făcutū?
Căsuța ți-ai pustiițū,
Bărbatulū ți-ai vęduvitū.
In cotro s'a înturnă
Totū vęduvoiū l'orū strigă.
Vai! soră, ce-ai cugetatū?
Băieții ți-ai străinatū,
Cui vorū dice de-amū: «mamă»?

Cine să-mi-î bage 'n sémă?
Scólă, scólă, surióră,
Și mi te primblă pe-afară
Și vorbește cu gura,
Că tu ne-ai ruptū inima.
Ne 'ntálniamū odată 'n anū
Și nici atunci nu vorbiamū,
Că tu totū așa mi-ai ȃisū:
Că de alt' dată vomū vorbi,
Că ne audū străiniū.
La pórtă la ținterimū
Haī, soră, să slātuimū,
Că de-amū ne despărțimū.
Haī amū și-omū sfătui
Să ne-audă străiniū,
Haī amū să slātuimū:
Unde-avemū să ne 'ntálnimū:
La scaunū de judecată,
Un'se strînge lumea tótă.
Și-acol' numai ne-omū tâlni,
Cu gura n'omū sfătui,
Soră, inimă de pétră,
Răspunde-mi macarū odată,
Răspunde mi cu gura ta
Și mângăe-mi inima!

XLVIII.

La o soră măritată.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Catrina Racolța).

Draga nóstră sorióră!
Da cum de te-ai înduratū
Și pe noi că ne-ai lăsatū?
Draga nóstră,
Scumpa nóstră!
Da cum de te-ai înduratū
Copiū de țī-ai lăsatū?

Draga noastră,
Mândra noastră!
Da cum de te-ai înduratū
Gospodariulū de-ai lăsatū?
Draga noastră,
Sora noastră!
Da cum de te-ai înduratū
Gospodăria-î lăsatū?
Frumoşa-ţi gospodărie
A rămasū négră, pustie.
Bărbatulū ţi-ai văduvitū.
Copii ţi-ai sërăcitū,
Căsuţa ţi-ai pustiitū!
Draga noastră tinerică,
Scumpa noastră frumuşică!
La noi când vei mai veni,
Cu noi când vei mai vorbi,
Copii când ţi 'nvêţa
Să scie pe mămuca?
Draga noastră soriórá,
Mândra noastră floriórá!
Mare vântū o mai bătutū,
La pămîntū te-o doborîtū.
Când arū bate-unū vântū mai mare
Póte te-arū sculà 'n picióre.
Draga noastră soriórá,
Când ai eşi pân'afară
Să te bată vântū de vară,
Să te vadă sfîntulū sóre
Şi luna pe când rêsare.
Sórele când te-arū zări,
Cu noi póte-ai sfătui.
Luna când mi te-arū vedé,
Cu noi póte-ai mai şedé.
Draga noastră, suriórá,
Scumpa noastră floriórá!
La uşă la țințirimū,
Da in stăi să sfātuimū,
Că de-amū ne despărțimū!

XLIX.

La o fată.

(Din Bucovina, comuna Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucă, stud. gimn.)

Draga mea și Părăscuță,
Tu mergi dup'a ta mămuță.
Da tu iacă nu-î găsi-o,
Pe dînsa nu-î nimeri o.
Pe min' de m'eî ascultă,
Eū la ea te-oii îndreptă.
In cea lume când i ntră
Să te uiți din a drépta,
Și-i vedea pe mămuța,
Insă ea cum te-a vedea
La tine va alergă
Și pe locū te-a întrebă:
Nu ne-ai vėđutū unde-va.
Tu să spuī mămuți-așa:
Ne-ai vėđutū pe prisp'afară,
Cămeșa négră cernélă,
Fripte-arse la inimiórá.
Că 'ncotro vėntulū ne bate
Totū ne frige și ne arde,
Din cotro ne aburesce
Ne arde și ne jupesce,
Ne frige și ne prăjesce!

I.

La o fată.

(Din Bucovina, comuna Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucă, stud. gimn.)

Draga mea și Năstăcuță,
Multū iubita mea fiicuță!
Tu ori de unde-ai venitū

Tătuță te-o suduită,
Tu la mine ai venită
Mie mi te-ai jeluită.
Draga mea și cea scârbită,
Tu stai pe laiță lungită,
Da eă pe coptoriă trudită.
De-aceea-mi pare mai bine,
Că n'ai să te plângi pe mine,
Că tu, ori de-unde-ai venită,
Nici când nu te-am probozită.
C'am fostă destulă probozită
Și de Dumneđeă bătută.
Da rógă-lă pre Dumneđeă
Să nu te bage la rěă,
Că destule-ai pătimită
Cătă în lume mi-ai trăită,
Și destule-ai trasă la pată
Pân' ce sufletul ți-ai dată.
Nu mi-i jele c'ai murită,
Mi-i jele cum ai trăită,
Ai lucrată și te ai cărpită,
Te-ai pusă la pată și-ai murită.
Și pe-atuncea te-ai trecută,
Când tatălă těă s'o pornită
Pe-aratulă ogorului,
Pe'nverđitulă câmpului,
Semėnatulă stratului.
Eă te-oiă aștepta la prășită,
Tu te-i găti de putređită.
Așa đice omulă ista
C'a trăi cătă va fi lumea.
Da omulă să nu gāndėscă,
Cătă lumea n'o să trăėscă.
Vine mórtea cu fuga
Și mi-i scurtă viața !

LI.

La o fată orfană.

(Din Bucovina, comuna Stulpicani, com. de Nic. Cotlareciucă, stud. gimn.)

Draga mea și garofiță!
Scôlă, scôlă, te trezesce,
Și cu noi ceva vorbesce,
Și te uită pe feréstă:
Ți-o sosită carte domnescă,
Dela noi să te pornescă,
Să te ducă 'n ceea lume,
De-unde nu mai vine nime.
Acolo când îi intră
Să te uiți din a drépta,
Că-î vedé pe tátuța,
Elū îndată te-a 'ntrebă:
Nu ne-ai văcutū unde-va?
Dumnia-ta să-î spuî așa:
Că de unde amū venitū
Pe tátuța n'amū găsitū,
Numai pe mama plângendū,
Tóte drumurile 'mblândū
Pe bărbatū astū-felū hocindū:
«Bată-te pustia, mórte!
«Cum nu faci nici o dreptate,
«C'ai venitū pân' la feréstă
«Și-ai luatū stâlpulū din casă,
«Ai venitū până la vatră
«Și mî-ai luatū mila tótă.
«Când mî-a fostū lumea mai dragă,
«Atunci-ai venitū în grabă
«Și 'n casă mi te-ai băgatū
«Și bărbatulū mî-ai luatū
«Și l'ai dusū în ceea țară
«Din mijloculū satulū
«In mijloculū ținterimulū.

«Și pe mine m'ai lăsată
«Făr' de sprijină, făr' de stată,
«Cu nouă mică copilași
«De tătuța loră rămași.
«Și Varvara sêraca
«De-amă ce să facă ea?
«C'acasă când a veni
«Pe tătuța n'a găsi,
«Număi copiii plângendă
«Și de mâncare cerendă!»

Draga mea și garofiță!

Tu n'ai frați să te jeléscă,
Nici surori să te bocéscă,
Părinți să te pomenéscă.
Că tătuța o muritū
Florile când o'nfloritū;
Și mămuța s'o trecutū,
Când florile o'ngălbinitū;
Ionū s'o dusū în cea lume,
Când culegeai tu alune;
Soră-ta de aici s'o dusū,
Când sórele o apusū;
Iar' ceialalți aū muritū
Când sórele-o rêsăritū.
Și-amă nime te jellesce,
Nime nu mi te bocesce,
Nime nu te pomenescă.

LII.

La o fată sêrmană.

(Din Bucovina, comuna Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucă, stud. gimn.)

Draga mea și sêrmănuță,
Scumpa mamă Măricuță!
Pe străini că i'ai slujitū,
Multe cămeși le'ai cusutū,

Dar' ei rău te-aŭ miluită,
Borşulă caldă nu l'ai găsită
Nici mămăligă pe blidă.
Pe la străini te-ai hrănită
Până ce te-ai bolnăvită
Şi de dăle te-ai gătită
Şi pe laiţă te-ai lungită.
Draga mea şi Măricuţă
Când îi cósă puî şi-altiţe?
Dragele mele mănuţe
De-amă n'oră măi cós'altiţe,
Dragile mele degeţele
N'oră măi face găurele,
Dragile mele picioré
N'oră măi face urmuşore.
Ci-oră rămănea ôse gôle;
Dragii mei şi ochişori
Cresce-oră măndri pomişori,
Inapoî de-î măi veni,
Număi pustiă vei găsi! . . .

L III.

La o fată mare.

(Din Bucovina, comuna Vicovulă-de-sus, dict. de Glicheria, Eudochia şi Rachila Calancea, şi com. de d-lă V. Turturénă.)

Scôlă, Mărioră, scôlă,
Că Ńi-a fi destulă de-asară!
Frumuşelă mi te-ai gătită
Pe acesta drumă te-ai pornită.
Dar' eă mă rogă dumi-tale
Să nu faci acésta cale,
Că-î cu multă supărare
Şi cu mare cheltuélă.
Scôlă, Mărioră, scôlă!
Şi te du în grădiniţă
Şi-î culege romăniţă

Și mi-î face struțurile
Și-î duce la nemurele,
Și-î face unŭ struțŭ mai mare
Pentru fața dumi-tale.
Draga noastră un' te ducî
Cu *sucnă* (1) și cu papuci?
Păpucașii dumi-tale
Nici de colbŭ nu-sŭ colbăiți,
Nici de sóre nu-sŭ păliți,
Numai de drum însŭ gătiți.
Dragii noștri păpucași,
Că de-amŭ n'orŭ face pași.
Scólă, Măriórá, scólă
Și ți-î lua iertăciune
Dela frați, dela suróri,
Dela grădina cu florí,
Dela stratŭ cu busuiocŭ
Dela cârșmă, dela jocŭ.
Scólă, Mariórá, scólă!
Nu sciŭ perina ți-î móle,
Orí nimică nu te dóre,
Orí scorțarulŭ (2) ți-î frumosŭ
De-asară nu te-ai întorsŭ.
Da cum de te-ai înduratŭ
Pe mămuța c'ai lăsatŭ?
Fie-ți milă de mămuță,
C'o rămasŭ tare slăbuță,
Că mămuța dumi-tale
Pân'amŭ 'nainte vreme
Din cotro ea că veniă.
Totŭ acasă te găsiă.
Da de-amŭ 'nainte vreme,
Din cotro ea c'a veni
A casă nu te-a găsi.

(1) *Sucnă* se numește unŭ straiŭ de lână în colóre roșă, cu florí, în forma reverendei preoțesci, dar fără măneci.

(2) *Scorțarŭ* se numește unŭ țolŭ de lână.

Scólă, Mărióră, scólă!
Că mămuța dumi-tale
Deminéța s'a sculă
Prin totű cotulű te-a căta
Totű Măriór'a striga.
Scólă, Mărióră, scólă!
Că mămuța dumi-tale
Multă supărare are,
Că Duminică venia,
Frumușelű mi-te gătia,
La biserică te pornia.
De la biserică venia
Bine nu te hodinia,
Și la jocű mi te pornia.
Duminica mǎ-a veni
Ea pe cine ni-a găti
Dacă dumia-ta nu-ı fi?
Scólă, Mărióră, scólă,
Și te scólă și ne spune
Ce-ai vęđutű pe cea lume?
De-ı vedé pe-unű némű de-alű meű,
De ı-a fi cămeșa négră,
S'o trimată s'o facű albă,
Nu cu apă din isvorű,
Nici cu spume de soponű,
Numai cu lacrimi de omű.
Cămeșa că ți-oiű spēla
Unde cuculű s'a scalda,
Pe trandafirű ți-oiű usca
Și ți oiű strńnge-o păturele
Și ți-oiű trimite-o cu jele
Pe șuerulű vęntulű
In fundulű pământulű.

LIV.

La o fată mare.

(Din Transilvania, comuna Orlatū, com. de d-lū Romulū Simu, învățătorū.)

Fiica mea, mirésa mea,
Scumpa mea, iubita mea !
Da unde ți-i mirele,
Unde mi-i ginerele ?
O tu, dragă, l'ai alesū
Și 'nainte l'ai trimesū
Pe șuerulū vântului
In fundulū pămîntului.
Fiica mea, mirésa mea,
Scumpa mea, iubita mea !
Că tu mi te-ai măritatū
Dup'unū feciorū de 'mpëratū,
Și eū nimicū nu ți-am datū !

LV.

La o fată mare.

(Din Bucovina, comuna Vicovulū-de-sus, com. de d-lū V. Turturénū, preotū.)

Scólă, Ilenucă, scólă,
Scólă, scólă și ni-i spune
Ce vântū rău mi te-o ajunsū
De ne-ai lăsatū și te-ai dusū ?
Și te-ai dusū la logodire
Singurică făr' de nîre.
Și cui mi te-ai potrivitū,
De ne-ai lăsatū și-ai fugitū ?
Bată-te pustia, mórte,
Că nu faci nici o dreptate,
C'ai venitū dreptū pe cărare
Și-ai luatū fata cea mare.

Scólă, Ilenucă, scólă
Scólă, scólă și ni-î spune
Cum de mi te-ai înduratū
Și părinții ți-ai lăsatū ?
Și ei multū că se lupta
Dóră peste lécū ți-orū da,
Dar bieteles doftorîi
C'o rămasū în spițării,
Și bieteles lecorele
C'o remasū în șipurele.
Scólă, scólă Ilenucă !
Dac'ai avutū gândū de ducă
La ce mî-ai mai ȕisū «mămucă?»
Scólă, Ilenucă dragă!
Când ți-a fi cămeșă négră,
Să ne spuî să ți-o spělămū
Și 'napoi să ți-o 'nturnămū.
Că noi, cum omū căpěta-o
Frumosū că ni ți-omū spěla-o:
Nici în apă de isvorū,
Nici în spume de soponū.
Numa 'n lacrime de omū.
Și după ce ți-om spěla-o
Inapoi ți-omū înturna-o
Pe șuerulū vântulū
In fundulū pămîntulū.

LVI.

La o fată mare.

(Din Bucovina, comuna Stulpicanî, com. de Nic. Cotlarcuicū, stud. gimn.)

Dochițuca mea iubită,
Da ce stai așa scârbită ?
Nici Pascele n'au venitū
Și tu cum te-ai logoditū ?
Pascele n'ai așteptatū,

De grabă te-ai cununatū,
Și vătăjei ți-ai cătatū
Cu capurile golite
Și drușcuțe despletite,
Ca pentru tine gătite.
Trandafirū de primăvară!
Cum te duci în ceea țeră.
Tôte florile-sū în flóre,
Numei tu *meri* la rēcóre ;
Tôte florile-o 'nfloritū,
Numai tu te-ai veștejitū
Și te duci la putređitū!

LVII.

La o ficută.

(Din Transilvania, districtulū Năsăudului, com. de d-lū T. Simonū.)

Ie séma, ficută, bine,
Când vei merge 'n ceea lume,
Că sunt două cărărele,
Nu merge pe cea de jele,
Mergī pe cea de flōricele ;
Nu merge pe cea de focū
Mergī pe cea de busuiocū ;
Nu merge pe cea de jarū,
Mergī pe cea de magherană.
Ie séma, ficută, bine,
Dac'ajungī în ceea lume
Inainte-ți vorū eși
Și 'n cale că te-orū opri
Doi negri călugărei :
Nu te spăria de ei,
C'aceia-sū copiii mei.
Și 'nainte ți-a eși
Și 'n cale mi te-a opri
O négră călugărea :

Nu te spăria de ea,
Că și tu te-î face-așa.
Nu te tare spăimîntă
C'aceea îî soră-ta
Și pe tine te-a 'ntreba:
Tu acasă ce-ai lăsatū,
Mare jele și bănatū,
Totū cu părulū despletitū,
Cu jele și cu uritū,
Totū cu părulū desnodatū
De jele și de bănatū.
Și pe mine m'ai lăsatū
In mijloculū satulū
La calea bănatulū,
In mijloculū rîtulū
In calea urîtulū.

LVIII.

La o copilă.

(Din Bucovina, comuna Badeuțū, com. de d-lū Averchie Macoveiu, preotū.)

Bucură-te ținterime,
Că mândru trupșorū îți vine,
Da nu vine să trăescă,
Ci vine să putrelescă.
Bucura-ți-vē și voi frați,
Carī aice repăusați,
Că mai vine-o floriceă
Draga mamii mititică,
Ca să nu vē fie-uritū
Singurī a ședē'n pămîntū.

Ie-ți acuma ȕiua bună
Dela frați, dela surorī,
Dela grădină cu florī
Și dela patru chetorī.

Dela tată, dela mamă,
Dela copăcelu cu pómă.
Rémâneți, frați și'nverdiți,
Voi aveți ca să'nfloriți,
N'aveți ca să putreziți.
N'am gânditú, n'am socotitú
Că eu am de putrezițú.
Mulțămescú mami și tati
Pentru bunele lorú fapte :
Pentru buna mea ținere
Ii poftescú multú de iertare,
Că brațele lorú le-am ruptú
Și sângele lorú le-am suptú.
Din somnú că i-am deșteptatú
Și inima le-am stricatú.
Când îți vedé flori albuțe,
Să gândiți
Că-sú ale mele mânuțe;
Când veți vedé nîntă'nflóre,
Să vă pară urmușóre
De ale mele picióre
Puișorulú meu iubitú!
Ce ai gânditú ce-ai socotitú,
De-așa tare ne-ai scârbitú?
Fórte bine ne-ai plăcutú
Fórte bine te-amú ținutú

LIX.

La o copilă.

(Din Transilvania, districtulú Năséudului, com. de d-lú T. Simonú.)

Draga mami rîndunea
Harnică și frumoșea;
Draga mami rîndunică
Harnică și frumoșică!
Nu sta așa de tăcută,

Scólă-te și mi te uită,
Și te uită pe feréstă,
Vine-o óste'mpărătescă
De-aicea să te pornéscă;
Și te scólă de-î prânți,
Că după tine-oră veni
Flămândă te voră găsi,
Și te scólă de-î mână,
Că după tine-oră plecă
Și flămândă te-oră află.
Și te uită prin ocolă,
Cum rămâne de cu doră,
Și te uită prin ogradă
Cum rămâne supărată,
Și te uită tu'napoi
De veți ce mai facemă noi.

LX.

La ună tîneră.

(Din Transilvania, districtulă Nasăudulă, com. de d-lă Al. Boeriă.)

Dragulă meă și fătulă meă,
Fătulă meă și scumpulă meă!
Ce n'ai murită mai de multă
Că-ți făceamă grópă afundă,
Ai murită acuma mare
Să faci mamiă supărare!
Dragulă mamiă, fătulă mamiă,
Dragulă mamiă, scumpulă mamiă!
Nici aceea nu-î dreptate
Celă tîneră să putredéscă,
Celă bêtrănă să năcăjéscă!

LXI.

La unŭ feciorŭ.

(Din Transilvania, districtulŭ Năsăudului, com de d-lŭ T. Simonŭ.)

Gheorghe că mi s'a luatŭ
Pe drumŭ latŭ neînturnatŭ
Pân' la verde stăjerelŭ :
— Dar tu verde stăjerelŭ !
Ce te-ași ruga eŭ pe tine:
Umbresce-mă tu pe mine!
— Pe tine nu te-oiŭ umbri,
Că maica ta va veni
Și pe mine m'a aprinde
Și pe tine te-a cuprinde!

De acolo s'a luatŭ,
Mai departe c'a plecatŭ
Pân' la recea fântâniță.
Dragă, rece fântâniță,
Ce te-ași ruga eŭ pe tine :
Stêmpără-mă tu pe mine!
— Ba eŭ nu te-oiŭ stêmpăra,
Că va veni maică-ta
Și pe mine m'a secă
Și pe tine te-a luă!

Și de-acolo s'a luatŭ
Până 'n târgŭ la Țarigradŭ
Mâne-sa să târguască
Unŭ sovonŭ negru cernitŭ
Ca să-î fie de jelitŭ
Cât va trăi pe pămîntŭ,
La tată să-î târguască
Unŭ clopŭ negru și cernitŭ
Ca să-î fie de jelitŭ
Cât va trăi pe pămîntŭ !

LXII.

La ună fecioră.

(Din Bucovina, comuna Vicovulă-de-sus, com. de d-lă V. Turturénă, preotă.)

Scólă, Ionică, scólă,
Că ți-a fi destulă de-asăară !
Scólă, scólă și ni-î spune,
Și ni-î spune-alesă de bine:
Cum de mi te-ai îndurată
Și părinții ți-ai lăsată.
Și-ai lăsată boii 'njugăți
Și părinții supărați,
Și-ai lăsată boii 'n tânjele
Și părinții plini de jele,
Și-ai lăsată boii 'n ocolă,
Frați și surori plini de doră.
Frumușelă mi te-ai gătită
Și de la noi te-ai pornită
Pe cântatulă cuculuă,
Pe pornitulă pluguluă,
Pe cărarea necălcăță
Unde n'ai fostă nici odată.
Și-ai pornită la cununie
Singurelă făr' de soție.
Și cine te-a cunună ?
— Popa cu cădelnița.
Și nănașă cine ți-a fi ?
— Dascălulă cu cărțile !
Vătăjelă pe cine-omă pune ?
— Da puneți pe cine-ți pune,
Eă amă nu vă potă spune !
Năframa de vătăjelă
S'o pue la prăpurelă.
Pânzătura de nănașă
S'o dee la dascălașă.

LXIII.

La unŭ feciorŭ holteiŭ.

(Din Bucovina, comuna Bilca, com. de Iustinŭ Cârdeiu, stud. gimn.)

Frățiorulŭ meŭ iubitŭ!
Frumușelŭ mi te-ai gătitŭ.
Nu sciŭ unde te-ai pornitŭ,
Nici la crâșmă, nici la jocŭ,
Ci numai la alŭ teŭ locŭ.
Primăvara ni-a veni,
Toți câmpii vorŭ înverđi
Și codru mi-a înfrunđi
Iară tu mi-î putređi.
Că 'n floritulŭ pomilorŭ
Și cântatulŭ cucilorŭ
Faci scârbă părințilorŭ.
Scólă, frate, și mi-î spune:
Vătăjei pe cin' ți-omŭ pune?
—Puneți pe cine-ți avea,
Că nu mi-sŭ pe sama mea,
Că eŭ mă ducŭ de-acolea!
—Scólă, frate și mi-î spune;
Drusce pe cine ți-omŭ pune?
—Da puneți ori și pe cine,
Că ele nu mi-sŭ de mine,
Că eŭ me ducŭ de-acolea
Și mai multŭ nu me-ți vedea!

LXIV.

La unŭ feciorŭ holteiŭ.

(Din Bucovina, comuna Vicovulŭ-de-sus, diet. de Glicheria, Eudochia și
Rachila Calancea, com. de d-lŭ V. Turturénŭ.)

Scólă-te măi (Gheorghe), scólă,
Că ți-a fi destulŭ de-asară!

Frumușelū mi te-ai gătitū,
La cununia-ī pornitū.
Și-ai pornitū la cununie
Singurelū fără soție,
Par' c'o fostū lumea pustie
Și n'ai mai găsitū soție.
La biseric'ai ajunsū
La cununie te-o pusū,
Și-o scosū cununiile
Și-o aprinsū luminile,
Ingerași-aū prinsū a plânge
Și luminele-a se stînge.
Scólă-te mēi (Gheorghe) scólă,
Că ți-a fi destulū de-asară!
Scólă-te și te trezescē
Și-ī vedē 'n casă ce este :
Casa-ī plină de flăcāi,
Ți-ī alege vătăjei
Cu șipuri cu floricele,
Și-orū chiemă la nemurele
Și-orū veni cu multă jele.
Năfrămiță de nânașū
Ți-omū pune-o la prăpurașū,
Năfrămiță de druşcuță
Ți-omū pune-o la sfeșnicuțe.
Da cine te-a cununā?
Popa cu cadelnița!
Vătăjei cîn' ți-orū fi?
Dascălii cu cărțile
C'acolo-sū dreptățile!
Ai fostū tînērū și frumosū
Și mórtea te-o culcatū jos.
Și-ai fostū tînērū ca mlada
Și-ai gânditū că nu te-ai da.
Cum nu-ī mórtea 'nșelătóre!
Ie omulū de pe picioře
Și mi-lū pune la rēcóre,
Cu fața la sfîntulū sóre,

Cu spatele la pămîntă,
Cu fața la duhulă sîntă.
Busuiocă bătută în masă
Tinerelă te ducă de-a casă.
Busuiocă bătută pe lemnă,
Rógă-te să nu te dămă.
Rógă-te, nu te rugă,
Că părinții nu te-oră dă,
Părinciorii dumi-tale
Multă supărare are.
Draga noastră, gură arșă,
Cum se duce și ne lasă,
Draga noastră, gură dulce,
Cum ne lasă și se duce.
Scólă-te măi (Gheorghe), scólă!
Că mămuța dumi-tale
Cum se plînge la picioră
Dóră te-ar puté sculare.
Noi să scimă că te-amă sculă,
Dómne, mândru te-amă cîntă.
Noi să scimă că te-ai trezi,
Dómne, mândru te-amă bocă.
Draga noastră față albă
Cum s'a face țernă négră.
Scólă-te, măi (Gheorghe), scólă!
Primăvara va veni
Și gardulă s'a nărui
Și cine l'a rădica
Frumușelă ca dumnia-ta?
Scólă-te, măi (Gheorghe), scólă!
Și-î eșire până 'n pragă
Să veđi vitele cum ragă
Tóte cu botulă la gardă.
Scólă-te măi (Gheorghe), scólă!
Că vara 'ndat'a veni,
Cósa în cuiă a rugini,
Dumnia-ta că-î putređi
Și furcoiă 'ntre ușori
N'a avé

Cine strînge *porcușorî*,
Furcuța între căpiți
N'ave cine face căpiți.
Scólă-te, măi (Gheorghe), scólă
Și deschide ochișoriî
Și grăesce cu fecioriî
Și deschide genele
Și grăie cu fetele!

LXV.

La unŭ flăcău.

(Din Bucovina, comuna Vama, com. de Niculaî Lucanŭ, cantorŭ bis.)

Dragulŭ meŭ, mire cinstitŭ,
Pe ce cale ai pornitŭ
Fôrte rŭu ai nemeritŭ.
Și cine te-o sfătuitŭ
Fôrte rŭu cã țî-o priitŭ.
Da eŭ mă rogŭ dumi-tale
Să nu faci acéstă cale,
C'astă cale cine-o face
Mai multŭ la noi nu se 'ntôrce.
Măcarŭ cine mi-o făcutŭ,
Înapoi n'o mai venitŭ.
La toți inima ne-o friptŭ.
De-ai merge cu carŭ cu boi
Totŭ ai mai veni 'napoi,
Da te duci cu năsălii
Înapoi n'ai să mai vii.
Colaciî cei de nânașŭ
Ți i-orŭ da peste sălaşŭ,
Colaciî de cununie
Da-i-orŭ peste năsălie.
Dragule, unde te duci
De te-ai 'ncălțatŭ cu papuci?
Papuci-sŭ cu floricele,

Lași în casă multă jele.
Și mi-să papucii domnesci,
N'am nădejde să muncesci,
Ci ai gându să te pornesci.
De te-ai 'ncălță cu-opinci
Ai mai stăpâni pe-aici
Moșia și livada,
Tótă gospodăria.
Dragule, dacă te duci,
Rógă-te cui te-î rugă,
Dóră mi te-arú ascultă,
Rógă-lú pe Sân-Niculaiú
Să-ți facă parte de raiú,
Rógă-te la sfîntulú Sóre
Să ție diua mai mare,
C'ađi e di de despărțire
Dela frați, dela surori,
Dela grădină cu flori,
Dela stratú cu magheranú,
Dela fete de săténú,
Dela stratú cu busuiocú
Dela fete, dela jccú.

LXVI.

La unú flăcăú.

(Din Bucovina, comuna Calanfidesci, dict. de Maria Lăcatusú.)

Dragulú mamií,
Mirele mamií!
Unde-ai fostú, de-unde-ai adusú,
Ce flóre 'n cușmă ți-ai pusú?
Astă flóre
Nu-î pe cale,
Că ni-ai făcutú supărare.
Noi amú gânditú
Și-amú socotitú,

Că ne-î face-o nuntă mare,
Da ni-ai făcutu supărare,
 Că te-ai dusă
 Și ți-ai adusă
 Fat'alésă
 De mirésă
Pe șuerulū vântului
Din fundulū pămîntului.
 Druscele
 Ți-sū crucile,
 Sfeșniculū
 Vătăjelulū,
 Praporulū
 Ți-î nânașulū,
Mirésa ți-î clopotulū
Să se strîngă norodulū.
Ce m'așū ruga dumni-tale:
Să te lași de astă cale,
C'astă cale-î ducetóre
Și 'napoi ne'ntórcetóre.
Să te rogi la vătăjei
Ca să mai trăesci cu ei
Și să mai petreci cu noi.
Ce m'așū ruga dumi-tale,
Dacă-mi faci acéstă cale,
De ți-a fi cămeșa négră
Să mi-o trimiți să ți-o spělū,
Că eū cum oiū căpěta-o
Frumușelū că ți-oiū spěla-o:
Nici cu apă de isvorū,
Nici cu spumă de soponū,
Fără cu lacrimi de omū.
Și ți-oiū strânge-o păturele
Și ți-oiū trimite-o pe stele,
Pe șuerulū vântului
In fundulū pămîntului.
Ce m'ași ruga dumi-tale,
Dacă-mi faci acéstă cale,

Ca să mai vii pe la noi
Să spui cum îi pe la voi.
Când ași sci
C'ai veni,
Drumul ți l'așu zugrăvi
Nici cu firu, nici cu mătasă,
Numai cu inimă arsă!

LXVII.

La unu vëru.

(Din Bucovina, comuna Igesei, dict. de Ilie a lui Onufrei Frunză.)

Am avutü doï verișori
Ca doï mândri puișori,
Ca doï puï de rîndunea,
Unulü sbórá de-acolea,
Unulü sbórá și se duce,
Unulü remâne și plânge
Și din gură așa dice:
«Aștéptă-mě, frățióre,
«Pân'mi-orü cresce aripióre
«Și-oiü sbura din delü în vale
«Și-oiü cânta'n lume de jale,
«Și-oiü sbura din pomü în pomü
«Ca și-unü puișorü de domnü.
«Și-oiü sbura din delü în vale
«Și-oiü merge din țeră'n țeră.
«C'astă țeră
«E de-ocară,
«Ceealaltă
«E curată!»

LXVIII.

La ună băiată.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Catirina Racolța.)

Dragulă mamiî mititelă,
Scumpulă mamiî frumușelă!
Da cum de te-ai îndurată
Și pe mămuca'ăi lăsată?
Dragulă mamiî puișoră,
Ai sburată din cuișoră.
Dragulă mamiî gură arsă,
Cum se duce și mă lasă.

Dragulă mamiî,
Puiulă mamiî!

Tu de-aice te-î porni,
La mama când îi veni?
Că mămuca n'a gândită
De-această drumă că te-ai gătită.

Dragulă mamiî
Puiulă mamiî,

Cum mi-ai ruptă tu inima
Să n'o mai potă vindeca.
Plânge inima în mine
Că copilulă de trei zile,
Copilulă plânge și'ncetă,
Inima mea nici odată.

Dragulă mamiî,
Scumpulă mamiî!

La ușă la ținterimă
In stăi să ne sfătuimă,
Că de-amă ne despărțimă
Și mai multă nu ne'ntălnimă!

LXIX.

La unŭ băiatŭ.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Maria Lăcătușu.)

Draga mamiî față albă,
Cum s'a face țernă neșră ;
Dragile mamiî sprîncene ;
Cum orŭ cresce buruene ;
Dragile mamiî picióre,
Cum orŭ cresce lăcrămióre !
Gospodariulŭ meŭ cuminte,
De-acum, de ađi înainte,
Sprintenele picioruțe
N'orŭ să mai facă urmuțe.
Toți copiii gospodarilorŭ
Cu vituțele-orŭ umblă
Numai singurŭ dumnia-ta
La recóre tî-așeza
Și mai multŭ nu te-î scula.
Dragulŭ mamiî gospodarŭ,
Orŭ și unde te-am mânatŭ
Frumușelŭ m'ai ascultatŭ,
Orŭ unde te trimeteamŭ
De două orŭ nu țieeamŭ,
Că 'ndată mi te duceaŭ
Trebile mamiî făceaŭ.
Dragulŭ mamiî gospodarŭ !
Mama pe drumŭ când va merge,
Și de-acum orŭ pe-unde-a trece,
Ea locului că va stă
Și la copii va cătă,
La copiii altora.
Inima și-a recorŭ
Cu lacrimi pe-obrazŭ va fi !

LXX.

La unŭ copilŭ.

(Din Bucovina, comuna Vama, com. de d-l Niculai Lucanŭ, cantorŭ bis.)

Dragulŭ mamii, mândrulŭ mamii,
Dragulŭ mamii, scumpulŭ mamii!
Nu te frige nici cu foculŭ,
Cum mi te frige copilulŭ.
Nu te frige nici para
Cum mi te frige glóta.
Măcarŭ câte mi le-am trasŭ
Totŭ ca glóta nu m'a arsŭ,
Măcarŭ câte-am pătimitŭ
Totŭ ca glóta nu m'aŭ friptŭ.
Dragii mamii ochisorii
Cum orŭ cresce pomişorii,
Dragile mamii sprincene
Cum orŭ cresce floricele,
Dragile mamii mânuşele,
Cum orŭ cresce flori albuşele,
Dragile mamii picioré
De-amŭ n'orŭ mai face cale.
Dragulŭ mamii, mândrulŭ mamii!
Dragulŭ mamii, scumpulŭ mamii!
Da tu cum te-ai înduratŭ
Şi pe noi de ne-ai lăsatŭ
Şi tare ne-ai supăratŭ?
Da eŭ mândru te-aşi cânta,
Dar mă dóre inima
Şi nu te mai potŭ cânta.
Dragulŭ mamii, mândrulŭ mamii,
Dragulŭ mamii, scumpulŭ mamii!

LXXI.

La unŭ copilŭ de țiță.

(Din Bucovina, comuna Mahala, com. de Ionică alŭ lui Iordachi Isacŭ,
agricultorŭ.)

Bucură-te mănăstire,
Că mândră flóre îți vine,
Da nu vine la 'nfloritŭ,
Ci vine la *putreditŭ*.
Vaileo, vaileo, dragulŭ mamiŭ,
Dragulŭ mamiŭ, puiulŭ mamiŭ!
Tare inima mă dóre
Când te vĕdŭ făr' de suflare.
Cine de-amŭ te-a scăldă
Și cine te-a aplecă,
Cu cine-aici îi mâné
Și cu cine-î rĕmâné?
Cui mămuca te-o născutŭ
Și ea cui mi te-o crescutŭ:
Pietrilorŭ și munșilorŭ,
Negrilorŭ străinilorŭ!
Dragiŭ mamiŭ ochișori
Cum s'orŭ face bureciorŭ,
Și negrele sprincenele
Cum s'orŭ face floricele,
Florile mŭ-orŭ înflori
Puiulŭ mamŭ-a *putredŭ*,
Mama totŭ cu jele-a fi!

LXXII.

La oriŭ cine.

(Din Transilvania, districtulŭ Năședuluŭ, com. de T. Simonŭ.)

Am avutŭ unŭ puișorŭ
Și-acum mă lasă la dorŭ,

Și-am avutū unū puiuțū dragū
M'a lăsatū la dorū să tragū.
Și-a pornitū în cale lungă
Nu-î pasere să-lū ajungă,
Și-a pornitū în cale lată
Nu-î pasere să-lū întrcă....
Puișorulū meū iubitū!
Spusu-ți-am și ți-am vorbitū
Să te leși de-acéstă cale
Că e prea cu mare jale,
Spusu-ți-am
Și disu-ți-am
Să mănânci cireșe-amarē
Să mai șeđi cu noi o vară,
Să mănânci cireșe dulci
Să mai șeđi până la Bulci.

LXXIII.

La ori cine.

Din Transilvania, districtulū Năsăudulū, com. de d-lū T. Simonū.)

Acum chiar de-o sēptēmână
Umbla mórtea prin grădină
Rumpēndū firū din rădēcina
Și pe tine de inimă.
Firū din rădēcina ruptū,
Inima din pieptū ți-a smultū,
Și te-a luatū de la mine
Să te ducă 'n ceea lume.
Dar' dacă mergi dela mine
Nu duce dorulū cu tine,
Ci-lū mai lasă 'n cea grădină
Ca să prindă rădēcina
Sub o tufă de bujorū
Ca sa fac'unū merișorū

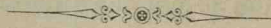
Totû cu mere roşioare,
Cu frunđele rotunđioare.
Cine 'n grădină mî-a 'ntra,
Mêrulû îlû va scutura
Dorulû şi l'a stêmpêra.
Şi va scutură mêrulû
Şi-şi va stêmpêra dorulû!

LXXIV.

La orî cine.

(Din Transilvania, comuna Orlatû, com. de d-lû Rom. Simu, învăţătorû.

Dragulû meû, dacă te-î duce,
Dragă 'n ţera cea mai dulce,
Uită-te de-a derépta,
C'acolo-î o fântânea,
Unde mergû muerile,
Şi-acolo-î şi maica mea.
Şi este-o fântâna lină
Şi scaune de hodină,
Unde toţi morţii s'adună,
Şi-î şi-o icónă de sfinţi
Şi dragû mei de părinţi.

ERORI DE TIPARŪ

Pag.	șirulŭ:	în locŭ de:	cetese:
2	Nota 6 șir. 4 și 5	cân-aŭ	cântaŭ
5	1	macedo-romaniŭ	macedo-românŭ
5	1 col. 1	'nbufinată	'nbufunată
5	8 col. 1	ugiac	ugiuc
14	8 col. 2	te-ai	te-i
18	Nota 3 șir. 4	odată curatŭ	o dată a fi curatŭ
48	Nota 6	Secadete	Secadate
50	4, 5, 7, 9 și 3 de josŭ	nispŭ	năsipŭ
59	Nota 1 șir. 2	shena	ahena
62	Nota 1 șir. 2	nu i se	nu se
66	13 și 14	stămături	strămături
68	6	are, ci cășineză	tare, ci cășunéză
88	1 de josŭ	schimonosescă	schimosescă
109	Nota 4	IV	LIV
111	Nota 1 șir. 4	imvisas	invisas
122	Nota 1	Siretlŭ	Siretiŭ
123	28	verbesci	vorbesci
132	Nota 1	miriologhi	miriologhi
159	Nota 2 șir. 1 și 2	Berchișescŭ	Berchișesci
161	6	κόλλος	κόλλος
163	21 și ultimŭ	chreștinilorŭ	creștinilorŭ
164	14	chreștini	creștini
165	Nota 1 șir. 3	Rădeuțŭ	Badeuțŭ
167	20	Rădeuțŭ	Badeuțŭ
176	16	In fine unŭ alŭ	Unŭ alŭ
184	2 de josŭ	petrece	petrecea
190	Nota 1 șir. 4	strungariŭ	strugariŭ
197	3 de josŭ	din	die
199	14	ce sunt	le sunt
200	5 de josŭ	Mușință	Mușenița
204	10	carŭ are	care are
218	Col. 1 șir. 4 de josŭ	13 gheme	12 gheme
218	Col. 2 șir. 8	Da mi-i de fiere	Da nu mi-i de fiere
231	9	sonotândŭ	tonotândŭ
249	20	druçușari	druçușori
250	2 de josŭ	ocolo	acolo
252	Nota 1 șir. 4	Sotonețŭ	Solonețŭ
254	14	repesintă	repesintă
258	4	Hlubi	Hulubi
265	6	dinsulŭ, după	dinsulŭ, dacă după
265	8	și atunci	atunci
270	13	cătă	cătŭ
286	Nota 2	Iordach iisacŭ	Iordachi Isacŭ

Pag.	șirul :	în locu de :	cetesce :
293	20	cumetre	cumătri
294	15	hătăresce	hotăresce
295	6	în care care	în care
300	4 de josu	pâraele	păreele
301	8	franzelă	franzolă
333	1 de josu	va sta în față	va sta atunci în față
343	10	mormintului meu	mormintul meu
345	9	fermă	firmă
346	12	și i-ar lua	și i s'ar lua
347	Nota 2	Simionu	Simonu
353	11	Să mănce viața	Să ne mănce viața
363	26	să bemu	să beu
363	2 de josu	némurile celui	că némurile celui
372	14	mai sémă	mai cu samă
373	6 de josu	înfingéndu	înfingéndu
379	Nota 1	Saetoniu	Svetoniu
384	16	focurile	focurile
391	12	nisipu	năsipu
391	16	Heilingen	Heiligen
392	12	stămătură	strămătură
396	2 și 3 de josu	cuvénia	cuvinia
430	17	potecă	potică
434	12	locuitu în alte	locuitu acuma în alte
436	1 de josu	sufletulu îndată	sufletulu de vamă, îndată
437	4	și trebuie	ci trebuie
437	19	la salcă	la o salcă
444	Nota 3 și 4	p. 127	p. 121
446	Nota 1	Paralleben	Parallelen
450	Nota 5	1874	1875
461	3	Calul și plecă	Luă calul și plecă
465	21	șerpî	șerpî
466	8 col. 2.	descântecū	descânt
472	18	cu clientul se încuiară	cu clientul se comise fraudă, sau acei cari singuri se încuiară
490	Col. 1 șir. 20	Și-alăuțite	Și-alăuțile
498	1	Hotarnicul-de-jos	Horodnicul-de-jos
530	4, 5 și 7	primba	primbla
536	3 de josu	uniu	unu
556	18	Botanu	Boianu

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2017

CUPRINSULŪ.

	PAG.		PAG.
Precuvîntare.		XIX. Secriulŭ.	234
I. Semne de mórte	1	XX. Petrecerea ✓	248
II. Pe patulŭ morþii	12	XXI. Stările	286
III. Repausarea	24	XXII. Podurile.	300
IV. Scăldarea	46	XXIII. Prohodulŭ.	308
V. Înbrăcarea	60	XXIV. Mormîntulŭ	319
VI. Așezarea	73	XXV. Sniamênulŭ	344
VII. Stégulŭ.	92	XXVI. Înfrățirea	359
VIII. Bradulŭ . . . ✓	98	XXVII. Comândarea	361
IX. Bocirea.	113	XXVIII. Moșii	380
X. La mortŭ.	143	XXIX. Slobođirea apei	396
XI. Toiagulŭ	149	XXX. Jelirea	400
XII. Pausulŭ	157	XXXI. Desgroparea.	414
XIII. Coliva	161	XXXII. Sufletulŭ	422
XIV. Pomulŭ.	165	XXXIII. Vămile	448
XV. Prânđisorulŭ	189	XXXIV. Iadulŭ	457
XVI. Priveghiulŭ	192	XXXV. Raiulŭ	474
XVII. Stâlpii	223	XXXVI. Județulŭ	480
XVIII. Țorile ✓	226		

XXXVII. Adausŭ. — În mormîntarea la Români din părțile Oraviței. — Stégulŭ. — Bocete. — Erori de tiparŭ.

